

DRUŠTVENI LEGITIMITET MEĐUNARODNOGA KAZNENOGA SUDA ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU

Delaye, Dijana

Doctoral thesis / Disertacija

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:473356>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-06-30**



Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)





Sveučilište u Zagrebu

FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI

Dijana Delaye

**DRUŠTVENI LEGITIMITET MEĐUNARODNOGA
KAZNENOGA SUDA ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU**

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2020.



Sveučilište u Zagrebu

FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI

Dijana Delaye

**DRUŠTVENI LEGITIMITET MEĐUNARODNOGA
KAZNENOGA SUDA ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU**

DOKTORSKI RAD

Mentor:

dr. sc. Tihomir Cipek, red. prof.

Zagreb, 2020.



University of Zagreb

FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

Dijana Delaye

**SOCIAL LEGITIMACY OF THE INTERNATIONAL
CRIMINAL TRIBUNAL FOR THE FORMER
YUGOSLAVIA**

DOCTORAL THESIS

Zagreb, 2020



University of Zagreb

FACULTY OF POLITICAL SCIENCES

Dijana Delaye

**SOCIAL LEGITIMACY OF THE INTERNATIONAL
CRIMINAL TRIBUNAL FOR THE FORMER
YUGOSLAVIA**

DOCTORAL THESIS

Supervisor:

Professor Tihomir Cipek, PhD

Zagreb, 2020

INFORMACIJE O MENTORU

Dr.sc. Tihomir Cipek redoviti je profesor na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu gdje predaje kolegije iz područja političkih ideologija i politika povijesti. Dobitnik je Državne nagrade za znanost Republike Hrvatske za 2006. i 2018. godinu. U dva je navrata obavljao dužnost predsjednika Hrvatskoga politološkog društva. Bio je gostujući istraživač i profesor na sveučilištima u Beču, Göttingenu, Marburgu an der Lahn, Bonnu, Bratislavi i Londonu. Bio je član međunarodnoga uredništva *The International Encyclopedia of Political Science* u izdanju APSA-e. Autor je i urednik većega broja knjiga. Osim na hrvatskome radove objavljuje i na njemačkome, engleskome i poljskome jeziku.

ZAHVALA

U prvom redu željela bih zahvaliti mentoru, prof. dr. sc. Tihomiru Cipeku, na vodstvu i pomoći koju mi je pružio u dugogodišnjem procesu nastanka ovoga rada. Posebnu zahvalu upućujem i prof. dr. sc. Ivi Josipoviću s kojim sam na temu Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju prvi put razgovarala 2004. godine te uz čiju sam pomoć dobila pristup bazi podataka digitaliziranih novinskih članaka - ratni zločini Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Zahvaljujem svim osobama koje su pristale na intervju, jednom ili više puta, i na taj način dale neizreciv doprinos ovome radu. Nenadomjestiva je bila i potpora mojih kolega iz doktorskoga seminara održavanoga u organizaciji profesora Cipeka te u tome smislu hvala kolegama Hrvoju Ćurku, Jakovu Žižiću, Stjepanu Lackoviću, Šenolu Selimoviću i kolegici Andreji Antolić na slušanju i promišljanju o mojoj temi, na komentarima i ugodnome druženju. Na svestranoj podršci i motivaciji zahvaljujem i kolegici Danijeli Lucić te mojim prijateljima Domagoju Rogulju i Mariji Gudelj.

Posljednja, a ujedno i najveća zahvala ide mojoj obitelji bez čije potpore ne bi bilo moguće privesti kraju poduhvat kao što je doktorska disertacija. U tome smislu posebna zahvala mojoj baki Bosiljki što mi je omogućila ovu znanstvenu avanturu, mojim roditeljima Ojdani i Siniši, koji su me od malih nogu učili da obrazovanje otvara sva vrata, te mojem suprugu Bertrandu i sinu Luki na neizmjernom strpljenju i ljubavi.

SAŽETAK

Početak sedamdesetih godina prošloga stoljeća počela je takozvana "kaskada odgovornosti" koja je potaknula osnivanje brojnih mehanizama tranzicijske pravde, što je 25. svibnja 1993. godine rezultiralo osnivanjem *ad hoc* Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju¹.

Problem je, međutim, što ankete (IDEA, Documenta, Beogradski fond za humanitarno pravo) već nakon nekoliko godina rada pokazuju da je Sudu na prostoru kojemu je namijenjen narušen društveni legitimitet, koji se u međunarodnome pravu definira kao stav onih kojima je određeni oblik međunarodnoga prava namijenjen (prema njemu) i njihova sposobnost da ga poštuju (Ford 2012, Thomas 2014). Rad istražuje razloge koji su utjecali na smanjenje društvenoga legitimiteta Suda u RH, a koje je potrebno tražiti na razini rada samoga Suda (rad Ureda glavnoga tužitelja, sudska praksa, kasno osnivanje ureda *Outreach* te niz „diplomatskih“ pogrešaka Suda), ali i na razini međunarodne politike (način osnutka Suda, široko postavljeni ciljevi, nedovoljan utjecaj na priznanje presuda na području bivše Jugoslavije) i, konačno, na razini nacionalne politike u RH (utjecaj medija i političkih stranaka). Rad pojašnjava važnost društvenoga legitimiteta za mehanizme tranzicijske pravde te koje je posljedice njegov nedostatak imao na rad Suda – ostvarenje mandata, suradnju sa zemljama i entitetima kojima je namijenjen, a time i na proces tranzicijske pravde.

KLJUČNE RIJEČI: tranzicijska pravda, Haški sud, društveni legitimitet, Republika Hrvatska, međunarodna i nacionalna politika, mediji

¹U nastavku rada MKSJ, Haški sud ili Sud.

SUMMARY

At the beginning of the seventies started the so-called "cascade of responsibility" which initiated founding of numerous mechanisms of transitional justice, one of which is the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, which was established on 25 May 1993.

The problem is, however, that according to the public pools and researches (IDEA, Documenta, Belgrade Humanitarian Law Centar) the ICTY very early on started to lose its social legitimacy, which is in international law defined as the beliefs of "those addressed" and their capacity to facilitate compliance with international law. The paper examines reasons behind the lack of social legitimacy of the Tribunal in Croatia, which are examined in the work of the Tribunal itself (work of the chief Prosecutor's Office, work of the judges, late establishment of the Outreach Office and series of "diplomatic" mistakes), on level of international politics (the establishing the Tribunal, broadly set objectives, insufficient influence on the recognition of judgments in the former Yugoslavia), and finally, on the level of national politics in Croatia (influences of political parties and the media). The paper explains the importance of social legitimacy for mechanisms of transitional justice, and consequences of the lack of such legitimacy for the Hague Tribunal - the fulfilment of the mandate, the cooperation with the countries of former Yugoslavia and finally on the overall process of the transitional justice.

KEY WORDS: Transitional justice, The Hague tribunal, social legitimacy, Republic of Croatia, international and national politics, media

SADRŽAJ

SADRŽAJ	V
Popis kratica	VIII
Popis tablica	IX
Popis slika	IX
Popis priloga.....	X
1. UVOD.....	1
2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR I ISTRAŽIVAČKI PROBLEM.....	4
2.1. TRANZICIJSKA PRAVDA, MEHANIZMI TRANZICIJSKE PRAVDE I NJIHOV DRUŠTVENI LEGITIMITET – TEORIJSKI PRISTUP.....	4
2.1.1. Tranzicijska pravda.....	4
2.1.1.1. Definicija.....	4
2.1.1.2. Ciljevi i mehanizmi	7
2.1.1.3. Učinci tranzicijske pravde.....	10
2.1.2. Pojam legitimiteta u međunarodnom pravu i njegovo definiranje	11
2.1.2.1. Pravni legitimitet.....	13
2.1.2.2. Moralni legitimitet	14
2.1.2.3. Društveni legitimitet	14
2.1.3. Važnost (društvenoga) legitimiteta za mehanizme tranzicijske pravde	16
2.1.4. Faktori koji utječu na društveni legitimitet mehanizma tranzicijske pravde	18
2.2. METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA DRUŠTVENOGA LEGITIMITETA MKSJ-A KAO MEHANIZMA TRANZICIJSKE PRAVDE	21
2.2.1. Istraživački cilj i hipoteze.....	21
2.2.2. Dizajn istraživanja	22
2.2.3. Metode istraživanja.....	23
3. LEGITIMITET MEĐUNARODNOGA KAZNENOGA SUDA ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU (KAO MEHANIZMA TRANZICIJSKE PRAVDE).....	29
3.1. PRAVNI LEGITIMITET MKSJ-A	29
3.2. MORALNI LEGITIMITET MKSJ-A	41
3.3. DRUŠTVENI LEGITIMITET MKSJ-A	42
4. UTJECAJ MEĐUNARODNE POLITIKE NA DRUŠTVENI LEGITIMITET MKSJ-A	47
4.1. OSNUTAK.....	47
4.2. ŠIROKO POSTAVLJENI CILJEVI.....	50
4.3. RAT U TIJEKU I DISLOCIRANOST	54
4.4. OSIGURANJE PRIZNANJA ZAKLJUČAKA IZ POSTIGNUTIH PRESUDA HAŠKOGA SUDA	54

5.	POGREŠKE MSKJ-A	56
5.1.	KASNO UVOĐENJE I OGRANIČENI MANDAT UREDA <i>OUTREACH</i>	56
5.2.	„DIPLOMATSKE“ POGREŠKE	59
6.	UTJECAJ NACIONALNE POLITIKE NA DRUŠTVENI LEGITIMITET	
	MKSJ-A	61
6.1.	STRANAČKA PERCEPCIJA MKSJ-A	61
6.2.1.	Osnutak Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju 25. lipnja 1993. godine	75
6.2.1.1.	Uvod	76
6.2.1.2.	Analiza članka o osnutku Suda	76
6.2.1.3.	Zaključak	81
6.2.2.	Donošenje Ustavnoga zakona o suradnji RH s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju	82
6.2.2.1.	Uvod	83
6.2.2.2.	Analiza	85
6.2.2.3.	Prvo čitanje	85
6.2.2.4.	Drugo čitanje	87
6.2.2.5.	Zaključak	92
6.2.3.	Miting na splitskoj rivi 11. veljače 2001. godine	94
6.2.3.1.	Uvod	95
6.2.3.2.	Analiza	97
6.2.3.3.	Zaključak	109
6.2.4.	Slučaj „Slobodan Milošević, Kosovo, Hrvatska i BiH“	114
6.2.4.1.	Uvod	114
6.2.4.2.	Analiza	117
6.2.4.3.	Zaključak	134
6.2.5.	Slučaj „Pavle Strugar, Dubrovnik“	137
6.2.5.1.	Uvod	137
6.2.5.2.	Analiza	138
6.2.5.3.	Zaključak	141
6.2.6.	Uhićenje generala Ante Gotovine 7. prosinca 2005. godine	142
6.2.6.1.	Uvod	142
6.2.6.2.	Analiza	144
6.2.6.3.	Zaključak	154
6.2.7.	Slučaj „Milan Martić i Republika Srpska Krajina“	157
6.2.7.1.	Uvod	157
6.2.7.2.	Analiza	159

6.2.7.3.	Zaključak.....	163
6.2.8.	Presuda Vukovarskoj trojci u slučaju „Vukovarska bolnica i presuda Vukovarskoj trojci“	164
6.2.8.1.	Uvod.....	164
6.2.8.2.	Analiza	169
6.2.8.3.	Zaključak.....	181
6.2.9.	Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjska presuda“ 15. travnja 2011. godine	184
6.2.9.1.	Uvod.....	184
6.2.9.2.	Analiza	186
6.2.9.3.	Zaključak.....	198
6.2.10.	Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – drugostupanjska presuda" 16. studenog 2012. godine	201
6.2.10.1.	Uvod.....	202
6.2.10.2.	Analiza	203
6.2.10.3.	Zaključak.....	215
6.3.	ANALIZA ZAMIJEĆENIH DISKURSA U ISTRAŽENOM UZORKU.....	218
6.3.1.	Diskurs 1.....	220
6.3.2.	Diskurs 2.....	228
6.3.3.	Diskurs 3.....	234
6.3.4.	Diskurs 4.....	239
6.3.5.	Diskurs 5.....	241
6.3.6.	Diskurs 6.....	246
6.3.7.	Diskurs 7.....	252
6.3.8.	Diskurs 8.....	257
6.3.9.	Diskurs 9.....	258
6.3.10.	Diskurs 10.....	262
6.3.11.	Diskurs 11.....	266
7.	INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	267
8.	ZAKLJUČNA RAZMATRANJA	285
9.	LITERATURA I IZVORI.....	291
10.	PRILOZI.....	300
	O AUTORICI.....	417

Popis kratica

APSA	American Political Science Association (Američko udruženje političkih znanosti)
BIH	Bosna i Hercegovina
DC	Demokratski cetnar
EU	Europska unija
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica
HNS	Hrvatska narodna stranka – liberalni demokrati
HSLŠ	Hrvatska socijalno-liberalna stranka
HSP	Hrvatska stranka prava
HV	Hrvatska vojska
HVIDRA	Udruga hrvatskih vojnih invalida Domovinskog rata Republike Hrvatske
ICC	International Criminal Court (Međunarodni kazneni sud)
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju)
IDEA	International Institute for Democracy and Electoral Assistance (Međunarodni institut za demokraciju i pomoć pri održavanju izbora)
IDS	Istarski demokratski sabor
JNA	Jugoslavenska Narodna Armija
MKSJ	Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju
NATO	North Atlantic Treaty Organisation (Organizacija Sjevernoatlantskog ugovora)
RECOM	Regionalna komisija za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava počinjenih na terorizmu nekadašnje SFRJ
RH	Republika Hrvatska
SAD	Sjedinjene Američke Države
SAO Krajina	Srpska autonomna oblast Krajina
SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SDP	Socijaldemokratska partija Hrvatske
SENSE	Centar za tranzicijsku pravdu SENSE
UHDDR	Udruga hrvatskih dragovoljaca Domovinskog rata
UN	Ujedinjeni narodi
UZP	Udruženi zločinački pothvat
VE	Vijeće Europe
ZZP	Zajednički zločinački pothvat

Popis tablica

Tablica 1. Popis zamijećenih medijskih diskursa u istraženoj uzorku	218
---	-----

Popis slika

Slika 1. Globalna kaskada pravde.....	5
Slika 2. Povezanost ciljeva i odabira mehanizama tranzicijske pravde.....	8
Slika 3. Usporedba povjerenja u MSKJ i broja optužnica na etničkoj razini	20
Slika 4. Ocjena rada MSKJ-a u RH	45
Slika 5. Povjerenje u nepristranost suđenja Hrvatima na MKSJ (da li ostaviti originalni naslov slike)	46
Slika 6. Rezultati kvantitativne analize sadržaja dnevnih i tjednih novina	74
Slika 7. Analiza – Podjela istraženih članaka u slučaju Miting na splitskoj rivi.....	110
Slika 8. Analiza – Podjela istraženih članaka u slučaju Slobodna Miloševića.....	136
Slika 9. Analiza – Podjela istraženih članaka u slučaju uhićenja generala Ante Gotovine	154
Slika 10. Analiza – Podjela istraženih članaka u slučaju Vukovarske trojke.....	181
Slika 11. Analiza – Podjela istraženih članaka u slučaju operacije Oluja – Prvostupanjska presuda	199
Slika 12. Isječak iz Novoga lista 16. travnja 2011. godine	200
Slika 13. Analiza – Podjela istraženih članak u slučaju operacije Oluja – drugostupanjska presuda	215
Slika 14. Analiza – Podjela 1819 članaka uključenih u analizu	271

Popis priloga

Prilog 1.	Pitanja i teme intervjua.....	300
Prilog 2.	Popis članaka o osnutku Haškoga suda 25. lipnja 1993. godine.....	301
Prilog 3.	Popis članaka o donošenju Ustavnoga zakona o suradnji s Haškim sudom	302
Prilog 4.	Popis članaka o mitingu na splitskoj rivi 11. veljače 2001. godine	306
Prilog 5.	Popis članaka o slučaju „Slobodan Milošević, Kosovo, Hrvatska i BiH“	320
Prilog 6.	Popis članaka o slučaju „Pavle Strugar, Dubrovnik“	346
Prilog 7.	Popis članaka o uhićenju Ante Gotovine 7. prosinca 2005. godine	348
Prilog 8.	Popis članaka o slučaju „Milan Martić i Republika Srpska Krajina“	367
Prilog 9.	Popis članaka o slučaju „Vukovarska bolnica i presuda 'Vukovarskoj trojci“ ...	368
Prilog 10.	Popis članaka o slučaju „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjska presuda“ 15. travnja 2011. godine	373
Prilog 11.	Popis članaka o slučaju“Ante Gotovina i operacija Oluja – drugostupanjska presuda” 16. studenoga 2012. godine.....	388

1. UVOD

Istraživanja pokazuju da među mehanizmima tranzicijske pravde dominiraju retributivni mehanizmi, tj. sudovi, što rezultira činjenicom da su znanstvena istraživanja provedena na ovu temu većinom pravnoga karaktera, npr. način na koji je Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (Haški sud) pridonio razvoju međunarodnoga kaznenog prava. Znatno je manji broj politoloških studija o mehanizmima tranzicijske pravde, pa tako i o Haškome sudu. S obzirom na to da Haški sud predstavlja prvu pravu primjenu međunarodnoga kaznenog prava u praksi zbog kršenja međunarodnoga humanitarnog prava (odbacuje se isključivost pobjedničke pravde) (Bass 2000), važno je istražiti ne samo je li spomenuta primjena moguća već i što utječe na njezin učinak (među onima kojima je namijenjena). U tome smislu nameće se politološki pojam društvenoga legitimiteta mehanizama tranzicijske pravde, koji ovaj rad istražuje kroz prizmu međunarodne politike, medija i političkih stranaka.

Rad počinje analizom tranzicijske pravde koja se u različitim oblicima javljala kroz povijest, ali je teorijski definirana tek devedesetih godina prošloga stoljeća (Teitel 1995). Opseg pojma tranzicijske pravde mijenjao se tijekom vremena. Inicijalno se odnosio isključivo na pravne procese vezane uz kršenja ljudskih prava počinjena za vrijeme diktatura i represivnih režima, ali upravo primjer bivše Jugoslavije i Haškoga suda kao mehanizma tranzicijske pravde pokazuje da se tranzicija iz rata u mir i demokratska tranzicija vrlo često odvijaju (Josipović 2006). Nakon detaljnoga razmatranja ciljeva i mehanizama tranzicijske pravde, rad se fokusira na njihov učinak, pri čemu se zaključuje da su učinkoviti oni mehanizmi tranzicijske pravde koji „uspješno rekonstruiraju socijalne norme koje se suprotstavljaju masovnom nasilju,“ a da bi se to ostvarilo lokalno stanovništvo mora percipirati mehanizme kao legitimne (Ramji-Nogales 2010, Ford 2012), što nas dovodi do pojma legitimiteta u međunarodnome pravu.

Slijedi teorijska analiza legitimiteta unutar međunarodnoga prava (Thomas 2014, Beetham 2013, Brunnée i Toope 2010) koja provodi podjelu na pravni, moralni i društveni legitimitet (koji se u međunarodnome pravu definira kao stav onih kojima je određen oblik međunarodnoga prava namijenjen, prema njemu, i njihova sposobnost da ga poštuju) (Ford 2012, Thomas 2014). Ista se potom primjenjuje na Haški sud kao mehanizam tranzicijske pravde. Naglasak je na društvenome legitimitetu Suda, ali zbog njihove međuovisnosti

analiziraju se pravni i moralni legitimitet. Unutar analize pravnoga legitimiteta razmatra se legalitet suda u smislu pravnih temelja njegova osnutka, kao i rad Ureda glavnoga tužitelja i sudska praksa. Moralni legitimitet Suda analizira se kroz prizmu rada njegova nasljednika Međunarodnog kaznenog suda.

Slijedi detaljna analiza društvenoga legitimiteta Suda. Rad pojašnjava na koji se način društveni legitimitet Suda mjeri, a potom se istražuju razlozi njegova nedostatka, pri čemu se kao teorijska podloga koriste radovi autora Forda (2012) i Ramji-Nogalesa (2010). Spomenuti radovi kao faktore koji utječu na društveni legitimitet mehanizama tranzicijske pravde navode njihov osnutak, lokaciju, sastav članova, institucionalnu strukturu, procedure koje se primjenjuju tijekom suđenja, *outreach*, potom spregu nacionalistički orijentiranih političara i medija te konačno neusklađenost lokalnih narativa i stvarnosti, što stvara probleme kada se protiv članova određene skupine podižu optužnice. Rad uvodi nove faktore – široko postavljeni ciljevi s naglaskom na pisanje povijesti te niz „diplomatskih“ pogrešaka Suda – te ih dodatno dijeli na one koji su prisutni na razini rada samoga Suda, na razini međunarodne politike i one koji proizlaze s nacionalne razine. Budući da se rad fokusira na društveni legitimitet Haškog suda u RH, njime se pokušava ustvrditi je li postojala sprega politike i medija koja je utjecala na društveni legitimitet Suda, što je tvrdnja koja se najčešće može čuti od djelatnika Suda.

Poseban značaj radu daje niz polustrukturiranih intervjua koji su provedeni s relevantnim sugovornicima u Haagu i Zagrebu. Lista sugovornika uključuje djelatnike Suda (Florence Hartmann, nekadašnja glasnogovornica Suda; Janet Manuell i Aleksandar Kontić, pravnici u Odjelu Pravila puta, Ured glavnog tužitelja; Olga Kavran, nekadašnja zamjenica voditelja *Outreach* ureda), pravne stručnjake (prof. dr. sc. Ivo Josipović), odvjetnike s haškim iskustvom (Vesna Alaburić, Luka Mišetić), predstavnike civilnoga društva (Vesna Teršelič, voditeljica *Documente* – Centra za suočavanje s prošlošću; Ivan Zvonimir Čičak, predsjednika Hrvatskoga helsinškog odbora), političare (Vladimir Šeks, predstavnik HDZ-a i Željka Antunović, predstavnik SDP-a) i novinare (Mirko Klarin, suosnivač i urednik novinske agencije SENSE – South East News Service Europe; Višnja Starešina, autorica knjige *Haška formula*).

Značajan doprinos radu je i analiza 1819 novinskih članaka iz dnevnih novina Jutarnjega lista, Večernjega lista, Novoga lista, Slobodne Dalmacije i Vjesnika, kao i tjednika Globus i Nacional, vezanih uz deset ključnih događaja i slučajeva koji su utjecali na dinamiku

odnosa između RH i MKSJ-a počevši od osnutka Suda do presude Žalbenoga vijeća u slučaju generala Ante Gotovine i Mladena Markača. Istraživanje će pokazati kakvim se diskursom koristio hrvatski tisak u izvještavanju o Haškome sudu kao mehanizmu tranzicijske pravde, dok je poseban cilj istraživanja ustvrditi je li hrvatski tisak svojim izvještavanjem o radu Haškoga suda i njegovim glavnim akterima utjecao na gubitak društvenoga legitimiteta Suda. U početnoj fazi istraživanja provedena je kvantitativna analiza sadržaja (Krippendorf 2004) koja je u kasnijoj fazi nadopunjena kritičkom analizom diskursa (Wodak i Meyer 2008, Fairclough i Wodak 1997). Rad pokazuje da je za razumijevanje naglih promjena diskursa u izvještavanju medija o Sudu, kao i za promjene na razini društvenoga legitimiteta Haškoga suda potrebno poznavati povijesni kontekst (Wodak 2011), kao i funkciju političkog mita (Cipek 2012).

2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR I ISTRAŽIVAČKI PROBLEM

2.1. TRANZICIJSKA PRAVDA, MEHANIZMI TRANZICIJSKE PRAVDE I NJIHOV DRUŠTVENI LEGITIMITET – TEORIJSKI PRISTUP

2.1.1. Tranzicijska pravda

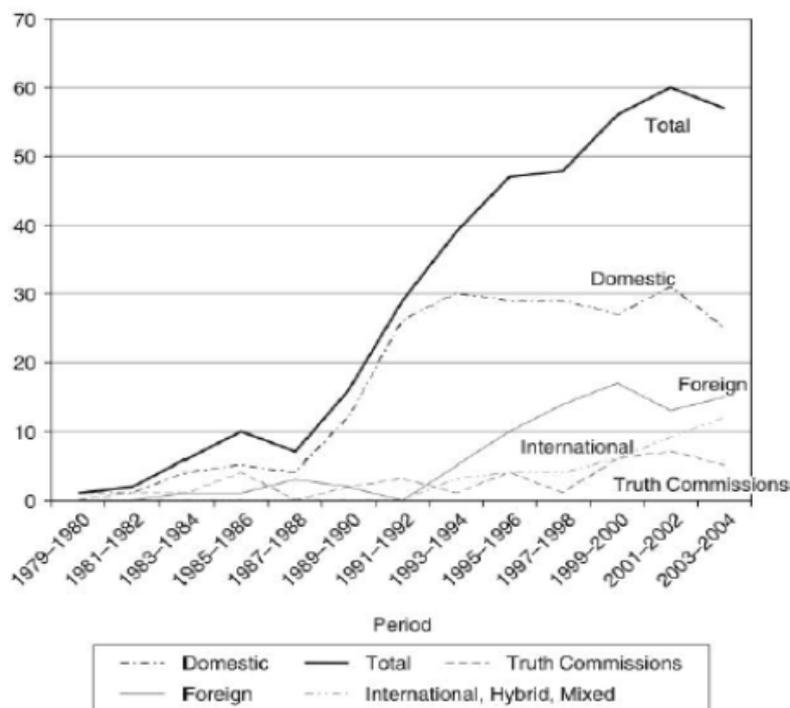
2.1.1.1. Definicija

Tranzicijska pravda² se može objasniti kao skup procesa osmišljenih kako bi se odgovorilo na masovna kršenja ljudskih prava nastalih kao rezultat političkih nemira, državne represije ili oružanog sukoba (Olsen, Payne i Reiter 2010).

Različiti oblici tranzicijske pravde, osobito u razdobljima nakon promjene režima, primjenjuju se još od doba antičke Grčke, Francuske revolucije, a posebno nakon Drugoga svjetskog rata, u kontekstu suđenja u Nürnbergu. Ipak, većina poznavatelja dijeli mišljenje da posljednja desetljeća prošloga stoljeća označavaju pravi početak težnje društava da nakon promjene režima ili oružanoga sukoba provedu tranziciju u smjeru demokracije. Sikkink i Walling (2007) govore o „revoluciji odgovornosti“ ili „kaskadi pravde“ (engl. *justice cascade*), koja je počela sedamdesetih godina prošloga stoljeća u Latinskoj Americi s brojnim komisijama za istinu, a potom se domino efektom prenijela u istočnu Europu i Afriku.

² Sljedeći paragrafi, koji su ujedno i uvod u analizu Haškoga suda kao mehanizma tranzicijske pravde, dio su provedenoga istraživanja o tranzicijskoj pravdi koje je rezultiralo prikazom autorice doktorskog rada - Delaye, Dijana (2015a). Što je tranzicijska pravda? Političke analize. 6 (21), 51–54.

Slika 1. Globalna kaskada pravde³



Izvor: Sikkink i Walling 2007: 431

Sam pojam tranzicijske pravde prvi put se spominje 1995. godine u članku Ruti G. Teitel „How are the New Democracies of the Southern Cone Dealing with the Legacy of the Past Human Rights Abuses?“ Članak je izašao u sklopu zbornika radova „Transitional Justice: How Emerging Democracies Recon with Former Regimes“ pod uredničkom palicom Neila J. Kritza, a u okviru projekta Instituta za mir Sjedinjenih Američkih Država (United States Institute for Peace). Samo nekoliko godina kasnije, 2000. godine, Ruti Teitel objavljuje knjigu „Tranzicijska pravda,“ koja i dan danas slovi kao svojevrsna Biblija tranzicijske pravde. Isto tako, definicija tranzicijske pravde Ruti Teitel polazišna je točka svake rasprave o pravdi u doba političkih promjena. Definicija glasi: tranzicijska pravda je posebno razumijevanje pravde u razdoblju političkih promjena određeno pravnim postupanjem u vezi sa zločinima prošlih režima.

³ Slika 1 pokazuje trendove u primjeni mehanizama tranzicijske pravde (Sikkink i Walling 2007: 431). Sikkink i Walling rade podjelu na domaća suđenja, koja podrazumijevaju da se za počinjena kršenja ljudskih prava suđi u zemlji u kojoj su zločini počinjeni. Strana suđenja podrazumijevaju da se za počinjena kršenja ljudskih prava u određenoj zemlji suđi u drugoj zemlji (najpoznatiji primjer su suđenja u Španjolskoj za kršenja ljudskih prava koja su se dogodila u Argentini i Čileu). Međunarodna suđenja uključuju suđenja pred međunarodnim sudovima poput ad hoc trinunala za bivšu Jugoslaviju i Ruandu. Hibridni suđenja podrazumijevaju kombinaciju međunarodnih i nacionalnih obilježja, koja primjenjuju sudovi u Kambodži, Sierra Leoneu i Istočnom Timoru.

Svoju teoriju tranzicijske pravde Teitel proširuje 2004. godine knjigom “Genealogija ili rodoslovlje tranzicijske pravde“ (engl. *Transitional Justice Genealogy*), u kojoj analizira povijesne faze pojma tranzicijske pravde u političkome kontekstu. Faza I obuhvaća razdoblje nakon Prvoga, ali posebice nakon Drugoga svjetskog rata i u znaku je snažna internacionalizma čiji se kraj preklopio s krajem hladnoga rata. Faza II obilježava razdoblje nakon pada *željezne zavjese*, kada je počeo tzv. treći val demokratizacije prožet težnjom zemalja, poglavito onih istočne Europe, za modernizacijom i izgradnjom nacije. I konačno, Faza III podrazumijeva viđenje tranzicijske pravde u svjetlu kraja 20. stoljeća i razvoja globalne politike koju karakteriziraju razrješavanje sukoba i povratak pravdi.

Pojam tranzicijske pravde se u početku odnosio isključivo na pravne procese vezane uz kršenja ljudskih prava počinjenih za vrijeme diktatura i represivnih režima, a koji su provedeni kao dio demokratske tranzicije. Međutim termin je s vremenom proširio svoje značenje i počeo se koristiti za procesuiranje ratnih zločina i masovnih kršenja ljudskih prava počinjenih za vrijeme nasilnih sukoba (Kirtz 1995, Minow 2002, Teitel 2000 i 2004). Riječ je o tranziciji iz rata u mir ili, kako to Teitel definira u slučaju Haškoga suda, pravdi u ratu i za mir (engl. *Justice at War and for Peace*).

Činjenica je da u istraživanjima tranzicijske pravde prevladavaju primjeri tranzicije nakon autoritativne vladavine, ali nekolicina autora bavi se i tranzicijskom pravdom nakon sukoba. Primjerice, kvalitativna studija Snydera i Vinjamuria (2003) analizira provedbu tranzicijske pravde, tj. primjenu njezinih mehanizama nakon sukoba u 32 zemlje u razdoblju od 1989. do 2003. godine. Studija istog tipa (Lie i dr. 2007) analizira tranzicijsku pravdu nakon sukoba u čak 200 zemalja od 1946. do 2003. godine.

Međutim, da se u osnovi tranzicija iz rata u mir i demokratska tranzicija često odvijaju paralelno, najbolje pokazuje primjer bivše Jugoslavije i Haškoga suda kao mehanizma tranzicijske pravde. U svojem članku *Tranzicijska pravda: odgovornost za ratne zločine pred sudovima u Hrvatskoj* Ivo Josipović (2004, 2005) ističe da Haški sud treba analizirati u kontekstu zemalja nastalih raspadom bivše Jugoslavije, čija se tranzicija odvija na dva kolosijeka: 1) tranzicija iz ratnoga u mirnodopsko društvo, posebno u pogledu standarda pravde i prihvaćanja međunarodnih kriterija za odgovornost u oružanim sukobima, te 2) tranzicija iz jednostranačkog (ili kako se to pojednostavljeno i dijelom pogrešno naziva komunističkog) u pluralističko društvo tzv. zapadne demokracije.

Uz definiciju tranzicijske pravde Olsena, Paynea i Reitera s početka teksta, širina pojma i ostale dileme tranzicijske pravde najbolje su objašnjene u tekstu pod nazivom *What is Transitional Justice?* (2009) na stranicama Međunarodnoga centra za tranzicijsku pravdu (engl. *International Center for Transitional Justice*).

Tranzicijska pravda se odnosi na niz pravnih i nepravni mjera koje različite zemlje primjenjuju kako bi ispravile ostavštinu masovnog kršenja ljudskih prava. Tranzicijska pravda nije 'posebni' oblik pravde (suprotno od Teitel), već pristup kako postići pravdu u vrijeme tranzicije iz sukoba ili državne represije. Pokušavajući postići pravnu odgovornost i ispraviti nepravde nanesene žrtvama, tranzicijska pravda osigurava priznanje prava žrtava te potiče rast povjerenja među građanima i jačanje demokracije.⁴

2.1.1.2. Ciljevi i mehanizmi

Onoga trenutka kada se tranzicijska pravda nametnula kao novo područje u znanstvenom istraživanju demokracije, počele su različite teorijske rasprave - kako o samom pojmu tranzicijske pravde (posebni oblik pravde ili ne), tako i o njezinim ciljevima (liberalizacija, uspostava demokracije i vladavine prava, krivično-pravno, administrativno i povijesno utvrđivanje počinjenih zločina) te o izboru njezinih mehanizama (retributivni ili restorativni). Pri tome je u prvi plan izbila glavna dilema tranzicijske pravde - kako postupiti s političkim vođama, elitama, pomagačima i suputnicima starog režima, a da se izvrši pravda na način pravne države, s jedne strane, te da se ne ugrozi demokratizacija i ojača konsolidacija demokracije, s druge strane (Merkel 2011). Samuel P. Huntington taj problem jezgrovito svodi na alternativu: oprostaj i zaborav vs. procesuiranje i kažnjavanje, Max Weber govori o etici uvjerenja i etici odgovornosti, a Rutí G. Teitel o realističkom i idealističkom viđenju tranzicijske pravde (navedeno prema Mekel 2011).

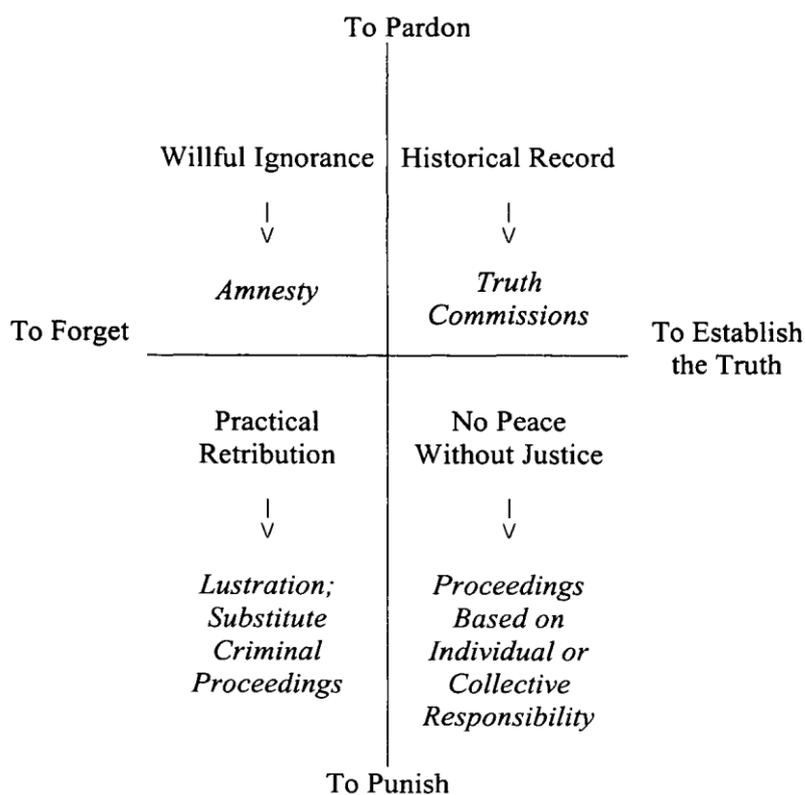
Iz definicija tranzicijske pravde koje su ponuđene u prvome dijelu teksta, a kojima se nastojalo otkloniti dileme o pojmu tranzicijske pravde, mogu se iščitati i njezini ciljevi. Ovisno o zemlji ili regiji kojom se bave, autori radova o tranzicijskoj pravdi stavljaju naglasak na različite ciljeve čiji najpotpuniji prikaz nudi Institut za mir Sjedinjenih Američkih Država koji je 1995. godine i pokrenuo projekt Tranzicijska pravda. Kao glavni cilj ili izazov tranzicijske pravde navodi se učinkovit odgovor na zločine počinjene u prošlosti, dok ostali

⁴<http://www.ictj.org/>

ciljevi uključuju: ustanovljenje činjenične istine o tome što se dogodilo i zašto, priznanje patnje žrtvama, dovođenje zločinaca pred lice pravde, kompenzacija za počinjene zločine, sprječavanje budućih sukoba i poticanje društvenog izlječenja⁵.

Ovisno o postavljenim ciljevima Olsen, Payne i Reiter u svojoj knjizi *Transitional Justice in Balance, Comparing Processes, Weighing Efficiency* (2010) dijele mehanizme tranzicijske pravde u tri kategorije: 1) mehanizmi s ciljem postizanja odgovornosti za prošle zločine koji uključuju suđenja, komisije za istinu i lustracije; 2) mehanizmi s ciljem postizanja restorativne pravde za žrtve koji uključuju reparacije, izgradnju spomenika i memorijalnih centara te konačno 3) mehanizmi s ciljem postizanja mira i sigurnosti koji uključuju amnestiju i oprost, ustavne promjene i institucionalne reforme. Da su postavljeni ciljevi usko povezani s odabirom mehanizama tranzicijske pravde, pokazuje Slika 2.

Slika 2. Povezanost ciljeva i odabira mehanizama tranzicijske pravde



Izvor: Šimonović 2004: 351

Suđenje pred domaćim sudovima prvi je i najistaknutiji, ali i najteži mehanizam tranzicijske pravde. Mnogi pokušaji da se krivično gone i kazne odgovorni za teška kršenja prava pod ranijim režimima nisu imali velikoga uspjeha. Za to postoje dva razloga. Prvi je

⁵ <https://www.usip.org/> (pristupljeno 24. rujna 2020. godine)

činjenica da politička tranzicija vrlo često podrazumijeva određeni politički kompromis, što za posljedicu ima da bivši diktatori i tlačitelji uživaju neki oblik imuniteta od krivičnoga progona (Salvador, Čile). Drugi razlog je oslabljeno posttranzicijsko sudstvo nakon diktature ili represivne vladavine. Suci su nerijetko politički kompromitirani, podmićeni ili plašljivi, a čitav sustav trom i opterećen teretom nedostatka stručnosti i sredstava.

Upravo zbog nemogućnosti domaćega sudstva da podnese teret traganja za pravdom i suočavanja s prošlošću, međunarodna zajednica se upustila u složen proces razvoja međunarodnoga kaznenog prava koji je devedesetih godina doveo do osnivanja dvaju *ad hoc* međunarodnih kaznenih sudova. Iz istog razloga – neefikasnosti domaćega sudstva – brojne su zemlje Latinske Amerike osnovale komisije za istinu.

Nedvojbeno je da danas nakon doslovno svakoga razdoblja represije i oružanoga sukoba dolazi do primjene mehanizama tranzicijske pravde, zbog čega Olsen, Payne i Reiter u već spomenutoj studiji analiziraju čak 848 mehanizama tranzicijske pravde primijenjenih u 129 zemalja diljem svijeta u razdoblju od 1970. do 2007. godine. Istraživanje pokazuje da su amnestije još uvijek najprimjereniji mehanizam tranzicijske pravde (424 od 848). Slijede suđenja, koja obuhvaćaju trećinu (267), dok komisije za istinu (68), reparacije (35) i lustracije (54) zajedno čine petinu sveukupno primijenjenih mehanizama. Kao što se moglo i očekivati, zbog velikog broja građanskih ratova i autoritarnih režima najveći broj mehanizama tranzicijske pravde primijenjen je u Africi. Potom slijedi Europa, gdje su suđenja dominantni mehanizam, što je, također, očekivano budući da se Europa predstavlja kao najveća zaštitnica ljudskih prava i kolijevka međunarodnoga humanitarnog prava. Konačno, upravo je u Haagu osnovan prvi *ad hoc* međunarodni kazneni sud i to za bivšu Jugoslaviju (ICTY), koji je ujedno postavio osnove za kasniji razvoj Međunarodnoga kaznenog suda (ICC).

Iz gore spomenutoga istraživanja Olsena, Payna i Reitera (2010) očito je da dominiraju retributivni mehanizmi tranzicijske pravde, tj. sudovi, bilo da je riječ o međunarodnim, domaćim sudovima ili takozvanim hibridima ili mješovitim sudovima poput Specijalnoga suda za Sierra Leone ili Libanon. Međutim, istraživanja pokazuju da je retributivna pravda, koja se najčešće primjenjuje u zemljama koje su pretrpjele sukob, sama po sebi često nedovoljna za ispunjavanje ciljeva tranzicijske pravde. Idealisti su, možda, u pravu kada se pozivaju na univerzalno shvaćanje pravde te ističu da je retributivna i korektivna pravda za počinjene zločine ključna za liberalizaciju društva, ali ipak samo procesuiranje zločina nije dovoljno.

Upravo zbog toga sve je više prisutan holistički pristup u odabiru mehanizama tranzicijske pravde koji predlaže Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu, a sukladno kojemu jedan mehanizam nikad ne može biti učinkovit kao što to može biti kombinacija nekoliko njih.

„Bez nekog oblika pričanja svojih istina i reparacija... na kažnjavanje malog broja počinitelja može se gledati kao na neki oblik političke osvete. Pričanje svojih istina bez krivičnog gonjenja i institucionalnih reformi može biti percipirano kao ništa više od pustih riječi. Reparacije, koje nisu povezane sa suđenjima ili nekim oblikom traženja istine, mogu biti shvaćene kao „krvavi novac“ – način da se kupi šutnja žrtava. Istodobno, provođenje institucionalnih reformi bez ikakva načina da se zadovolji potreba žrtava za pravdom, istinom i reparacijama također je osuđeno na neuspjeh.“⁶

2.1.1.3. Učinci tranzicijske pravde

Govoreći o pojmu tranzicijske pravde, valja istaknuti da neki autori poput Samuela Huntingtona (1991) upozoravaju na negativan efekt koji tranzicijska pravda može imati na postautokratska i postkonfliktna stanja. Drugim riječima, skeptici tranzicijske pravde smatraju da zadiranje u prošlost i identificiranje počinitelja može potaknuti ponovno izbijanje sukoba iznova stvarajući jazove u društvu. Nadalje, kažnjavanje može ugroziti konsolidaciju demokracije koja je u tranzicijskome razdoblju ionako krhka. I konačno, inzistiranje na tranzicijskoj pravdi može smanjiti izgledne šanse za postizanje pomirenja u pregovaračkim mirovnim procesima (Merkel 2011).

Usprkos ovim zlim slutnjama većina istraživanja o učincima tranzicijske pravde (koje je jako teško empirijski mjeriti) pokazuju da ona ima neutralan ili pozitivan efekt, što pak daje izgledne šanse nastavku „revolucije odgovornosti“ ili „kaskade pravde“.

Za temu ovoga rada krucijalan učinak retributivnih mehanizama tranzicijske pravde, tj. sudova. Već je pojašnjeno kako su najučinkovitiji, ali i najteže ostvarivi mehanizmi tranzicijske pravde suđenja pred domaćim sudovima, što je rezultiralo time da su u posljednja dva desetljeća međunarodni kazneni sudovi postali zlatni standard za odgovor na masovne zločine (Akhavan 2001), o čemu svjedoče primjeri od bivše Jugoslavije do istočnoga Timora.

⁶ <http://www.ictj.org/> (pristupljeno 15. svibnja 2020. godine)

Važno je međutim ne zaboraviti zašto su suđenja pred domaćim sudovima najučinkovitija. Suđenja pred domaćim sudovima ne samo da uklanjaju zabrinutosti nekih zemalja zbog imperijalizma već i izopćuju počinitelje zločina na lokalnoj razini, dodajući stigmju njihovim zločinima i potencijalno odvraćaju od sličnih akata. Također, ona omogućuju lokalnoj vlasti da povrati legitimitet i uspostavi skup novih normi koje izravno zamjenjuju norme koje su dopustile da se zloupotreba prethodnih kršenja ljudskih prava dogodi. To dovodi to toga da pojedini autori smatraju da bi, budući da je stvaranje normi društveni proces, tranzicijska pravda trebala biti ponajprije lokalno kontrolirana i uvijek precizno prilagođena određenim događajima i društvima (Stromseth i dr. 2006, Ramji-Nogales 2010). Ukratko, pravda donesena pred domaćim sudovima pridonosi čitavom spektru važnih društvenih promjena, u prvom redu jer je društvo pozitivno percipira i intenzivno proživljava.

Stoga Ford (2012) zaključuje da je društveni li sociološki legitimitet (engl. *domestic perceived legitimacy*) ključni faktor odnosno preduvjet za uspjeh svih mehanizama tranzicijske pravde, uključujući međunarodne kaznene sudove. Ford se referira na Ramji-Nogales (2010) koja tvrdi da su učinkoviti oni mehanizmi tranzicijske pravde koji „uspješno rekonstruiraju socijalne norme koje se suprotstavljaju masovnom nasilju,“ a da bi se to ostvarilo, lokalno stanovništvo mora percipirati mehanizme kao legitimne, što nas dovodi do pojma legitimiteta u međunarodnome pravu.

2.1.2. Pojam legitimiteta u međunarodnom pravu i njegovo definiranje

Prošlo je stoljeće, osobito njegova druga polovica, bilo u znaku brza i dosad nezabilježena porasta primjene mehanizama tranzicijske pravde i općenito porasta broja međunarodnih institucija koje su sebi prisvojile ovlasti koje duboko zadiru u autonomiju država i pojedinaca.

Iako u formalnome smislu spomenuti međunarodni mehanizmi odnosno institucije mogu biti primijenjeni samo uz konsenzus država, sve se više stječe dojam da međunarodne i nadnacionalne institucije polako, ali sigurno preuzimaju sve veću kontrolu i ovlasti. Upravo zbog toga u fokus dolazi pitanje njihova legitimiteta.

U okviru međunarodnoga prava legitimitet je dugo bio zanemarivan iz nekoliko razloga koje najbolje pojašnjava C. A. Thomas u članku *The Uses and Abuses of Legitimacy in International Law* (2014: 729–758). Kao prvo, filozofi i sociolozi tek su relativno nedavno

prepoznali važnost legitimiteta pri opravdanju primjene različitih ovlasti međunarodnih institucija (koje se ne temelje na sili). Kao drugo, proliferacija međunarodnih institucija nakon Drugoga svjetskog rata i pada Berlinskoga zida popraćena je dosad povijesno nezabilježenim delegiranjem ovlasti nadnacionalnim institucijama. Treće, moguće posljedice kršenja međunarodnih normi i prava mnogo su ozbiljnije, što je dovelo do toga da se međunarodno pravo više ne doživljava samo kao teorija ili kao nešto što se odnosi „na druge“. I konačno četvrto, javlja se potreba za detaljnijim razmatranjem pitanja: *Zašto bi se ljudi trebali pridržavati međunarodnog prava?* (Thomas 2014: 731), a pitanje je to na koje se ne može odgovoriti bez razmatranja pojma legitimiteta.

Iako većina međunarodnih pravnika smatra da je legitimitet pojam koji izlazi iz sfere prava, Thomas naglašava da razmatranje legitimiteta ne podrazumijeva odbacivanje instrumenata svojeg zanata od strane odvjetnika, već zahtijeva debatu o tome kako se ti isti mehanizmi trebaju koristiti (Thomas 2014: 733). Drugim riječima, legitimitet je ključan pojam za raspravu o tome kako postići najučinkovitiju primjenu međunarodnog prava (engl. *best practice*) koja zadovoljava njegovu pravnu, moralnu i društvenu komponentu.

Legitimitet kao pojam ima široku primjenu i kao takvoga koriste ga različiti akteri – od aktivista do akademika, od političara do novinara, od sudaca do birokrata. U okviru međunarodnoga prava pojam je svoju popularnost stekao u novije doba, ponajprije s već spomenutim uzletom primjene mehanizama tranzicijske pravde, ali i u diskursu vezanome uz vojne intervencije međunarodne zajednice, kao što je vojna operacija NATO-a na Kosovu ili preventivni rat Amerike s Irakom. Prisjetimo se samo poznate izjave Richarda Goldstona u kojoj ističe da je vojna akcija NATO-a na Kosovu bila „ilegalna, ali legitimna.“⁷

Valja, međutim, naglasiti da legitimitet nije novi koncept, osobito ne na nacionalnoj razini. Već Locke u svojem djelu *Second Treatise* ili Smith u *Wealth of Nations* govore o različitim oblicima legitimiteta iako ne koriste riječ kao takvu (Mulligan u Thomas 2012/13: 6). Prema Arthuru Isaku Applbaumu pojam legitimne vlade prvi put se spominje u Francuskoj u kasnom 16. stoljeću, dok se u sferi međunarodnoga prava pojam legitimiteta prvi put spominje u okviru Talleyrandovih principa legitimiteta na Bečkom kongresu (Thomas 2014: 734).

⁷International Independent Commission on Kosovo, *The Kosovo Report: Conflict, International Response, Lessons Learned* (2000) 4

Riječ je o konceptu koji je teško sistematizirati. Međutim većina literature u nekoliko zadnjih desetljeća navodi razliku između normativnoga i sociološkoga legitimiteta, normativnoga i empirijskoga legitimiteta, *de jure* i *de facto* legitimiteta, moralnoga i deskriptivnoga legitimiteta. Međutim, sve veći broj autora poput Josepha Weilera u *The Transformation of Europe* (1991), Jutte Brunnée i Stephena Toopea u *Legitimacy and Legality in International Law* (2010), Davida Beethama u *Legitimation of Power* (1991) te Thomasa u već spomenutome eseju govore i o društvenome legitimitetu. Štoviše, spomenuti autori, s izuzetkom Weilera, prave razliku između pravnoga, moralnoga i društvenoga legitimiteta, i upravo ta podjela, posebno razrađena u Thomasovu eseju *The Concept of Legitimacy and International Law* (2014), poslužit će kao teorijska osnova u nastavku rada.

2.1.2.1. Pravni legitimitet

Pojam legitimiteta etimološki vuče korijene od latinske riječi *legitimus* ('zakonit') koja pak dolazi od riječi *lex* ('zakon'). Isti etimološki korijen ima i pojam legaliteta, zbog čega se ta dva pojma nerijetko poistovjećuju. Naime, postoji jako izražena tendencija da se nešto što se smatra legalnim (u skladu s određenim pravnim izvorom), bez obzira na opće ciljeve i karakteristike dotičnoga pravnog sistema, proglasi i legitimnim.

Legalitet se, međutim, u svojem najužem smislu može poistovjetiti s onim što Thomas definira kao **pravni legitimitet** (Thomas 2014: 734–735), a David Beetham **legitimitetom iz perspektive pravnika** (Beetham 2013: 5). Dakle, riječ je o svojstvu akcije, pravila, sudionika ili sustava koje označava **pravnu obvezu** da se ta akcija, pravilo, sudionik ili sustav podrži ili da im se podredi (Thomas 2012/13: 7). Da bi akciju, sustav, pravilo podržali ili im se podredili, oni moraju biti zakoniti ili legalno valjani. Brunnée i Toope proširuju koncept pravnoga legitimiteta naglašavajući da zajednička shvaćanja (engl. *shared understandings*) i zakoni koji zadovoljavaju kriterije legitimiteta moraju stalno biti podupirani snažnom primjenom legalnosti. Drugim riječima, zakon se stvara i održava interakcijom. Interakcija tomu odnosu daje horizontalnu i recipročnu dimenziju, a to je osnova **pravnoga legitimiteta** (Brunnée i Toope 2010: 54). Ipak, kao što je već naglašeno, pojam legitimiteta ne može se svesti samo na pravni legitimitet. Naime, jednom kada je nešto postalo legalno legitimno, ono se mora poštivati i kad za to postoje moralne dvojbe. Da bi se takva situacija izbjegla, treba se voditi računa o onome što Thomas naziva moralnim legitimitetom (Thomas 2014: 738), a Beetham legitimitetom za filozofe (Beetham 2013: 5).

2.1.2.2. Moralni legitimitet

Prema Thomasu, za razliku od pravnoga legitimiteta gdje je u fokusu pravna obveza, ovdje je riječ o svojstvu akcije, pravila, sudionika ili sustava koje označava **moralnu obvezu** da se ta akcija, pravilo, sudionik ili sustav podrži ili da im se podredi (Thomas 2014: 738). Drugim riječima, ovdje je riječ o konceptu koji zadire dublje od legalne valjanosti. Naglasak nije na tome što pravo zapravo propisuje, već što bi trebalo propisivati, tj. što je moralno opravdano. Beetham moralni legitimitet naziva **legitimitetom iz perspektive filozofa** i pojašnjava: „Za filozofe je legitimno ono što je moralno opravdano i pravedno; legitimitet sadrži moralnu opravdanost odnosa moći.“ (Beetham, 2013: 5).

Razmatrajući moralni legitimitet u okviru međunarodnoga prava, Thomas ističe da međunarodno pravo utjelovljuje, normalizira i provodi određena viđenja svijeta. Ono utječe na naše shvaćanje toga što je moralno. Moralni legitimitet je zato krucijalan za razmatranje i evaluaciju primjene moći putem prava. O njemu posebno moraju voditi brigu odvjetnici koji se bave institucionalnim dizajnom ili pak rješavanjem međunarodnih sporova koji sadržavaju dimenziju moralnoga (Thomas 2014: 740).

2.1.2.3. Društveni legitimitet

Za razliku od pravnoga i moralnoga legitimiteta koji su normativni koncepti, društveni legitimitet, ili kako Beetham naziva **legitimitet iz perspektive stručnjaka s područja društvenih znanosti**, empirijski je koncept koji se bavi sljedećim pitanjem: *Za koje oblike moći ljudi vjeruju da su moralno i legalno legitimni?* Pri tome Thomas naglašava da ta uvjerenja mogu imati vrlo malo ili nimalo veze sa stvarnom situacijom. Društveni legitimitet stoga dopušta pojam *lažnoga legitimiteta* koji simbolizira unutarnji razdor između vjerovanja ljudi u moralno djelovanje sustava i stvarnoga djelovanja toga istog sustava (Thomas 2014: 741).

Posebni zagovornik društvenoga legitimiteta je Max Weber koji govori o vjeri u legitimitet (njem. *Legitimitätsglaube*, Weber 1968: 213). Odnosi moći legitimni su ako oni koji su u njih uključeni, podređeni kao i oni nadređeni, vjeruju u njih. Dakle, Weber je legitimitet razmatrao u kontekstu socijalne motivacije građana da poštuju zakone i vlast (suprotno od prisile i vlastita interesa). Nadalje, Weber stavlja legitimitet u povijesni kontekst u kojemu modernost karakterizira odbacivanje tradicionalne i karizmatične vlasti, kao i prodor pravno-racionalnoga legitimiteta. I iako Weber tvrdi da je u današnje vrijeme

najrašireniji oblik legitimiteta vjera u legalnost, društveni je legitimitet koristan kako bi se moglo procijeniti koliko su formalne pravne odredbe u skladu s normativnim očekivanjima subjekata (i drugih zainteresiranih stranaka) (Weber 1968: 213).

Prema Thomasu društveni legitimitet iznimno je važan jer ima direktne posljedice na primjenu zakona i ponašanje građana sukladno zakonskim normama. Naime, što je veća udaljenost između pravnoga ili moralnoga i društvenoga legitimiteta, to će pravni sustav biti manje stabilan i efektivan (Thomas 2014: 741–742). Važno je pritom istaknuti da društveni legitimitet nije fiksna da se može mijenjati tijekom vremena.

Društveni legitimitet zauzima sve više mjesta i u međunarodnome pravu. Ovdje je naglasak na stavu onih kojima je određeni oblik međunarodnoga prava namijenjen (prema njemu) i njihovoj sposobnosti da ga poštuju (Thomas 2014: 741–742). U okviru međunarodnoga prava društveni legitimitet je dugo bio zanemaren zbog poteškoća vezanih uz definiranje subjekta legitimiteta. Naime, ključnu ulogu u cijelome procesu imaju oni na koje se pravo primjenjuje. Dok je na nacionalnoj razini jasno da je ovdje riječ o glasačima, na međunarodnoj razini to su najčešće grupe država koje su svojevremeno pristale na primjenu međunarodnog prava na njihovu teritoriju te među kojima ne postoji hijerarhijski odnos ni autoritet koji bi razriješio sukobe među njima. Međutim iz definicije države očito je da je stanovništvo njezin sastavni element. Stanovništvo (pučanstvo) daljnji je element države. Ne može biti države bez stanovništva. Svaka se vlast odnosi na ljude, pa prema tome moraju postojati pojedinci koji će biti obuhvaćeni tom vlašću (Perić 1994: 120). Sukladno tomu, kada govorimo u okviru međunarodnoga prava, sasvim *legitimno* možemo poći od pretpostavke da je ono u širem smislu namijenjeno ne samo državama već i njezinim građanima.

Nadovezujući se na društveni legitimitet, Thomas pojašnjava **proces stjecanja legitimiteta** (engl. *concept of legitimation*). Riječ je o procesu tijekom kojega građani počinju vjerovati u normativni legitimitet objekta koji na primjer može biti vlast ili pak institucija međunarodnoga prava (Thomas 2012/13: 15). Berger i Luckmann govore o procesu objašnjavanja i opravdavanja valjanosti određenoga institucionalnog poretka (Berger i Luckmann 1992: 115). Proces stjecanja legitimiteta uključuje stvaranje, primjenu, ali i interpretaciju i objašnjavanje prava (bilo na nacionalnoj ili međunarodnoj razini).

O važnosti komunikacije između onih koji stvaraju zakon i onih na koje se on primjenjuje pri izgradnji legitimiteta govore i Jutta Brunnée i Stephen J. Toope. Oni gledaju na legitimitet u širem smislu kao koncept u kojemu su pravni, moralni i društveni legitimitet

međuoavisni te u okviru kojega mora biti zadovoljeno osam Fullerovih kriterija – općenitost, promulgacija (objava, obznana), neretroaktivnost, jasnoća, nekontradikcija, netraženje nemogućega, konstantnost i podudaranje između pravila i službenih radnji (Fuller u Brunnée i Toope 2010: 54). Kao rezultat pridržavanja tih osam kriterija, što je neizvedivo bez komunikacije između *nadređenih* i *podređenih*, nastaje zakon koji je legitiman u očima onih kojima je namijenjen.

2.1.3. Važnost (društvenoga) legitimiteta za mehanizme tranzicijske pravde

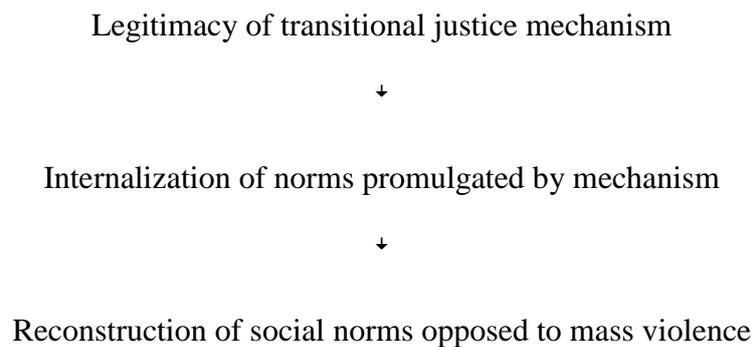
U uvodu knjige *Legitimation of Power* David Beetham ističe da važnost legitimiteta leži u njegovu utjecaju na stav i ponašanje ljudi. U onoj mjeri u kojoj će ljudi smatrati da je određeni centar moći (engl. *power*) legalno stekao svoje ovlasti te da ih pravilno koristi, oni će osjećati obvezu poštivati ga i podupirati, a da ih se za to ne treba potkupiti ili prisiliti. Iz toga proizlazi da je legitimitet u idealnim uvjetima odgovor na pitanje zašto oni kojima se vlada ne odbijaju poslušnost vladajućima. Međutim odgovor može biti i prisila, vlastiti interes ili navika. Isto možemo pronaći i u okviru međunarodnoga prava, gdje se države pridržavaju određenih pravila samo pod prijetnjom sankcija, ili pak u skladu s racionalističkom tradicijom pristaju na suradnju s međunarodnim institucijama samo kako bi ostvarile materijalni interes (Beetham 2013).

Richard Fallon, koji pravi razliku između pravnoga, sociološkoga (engl. *sociological*) i moralnoga legitimiteta, pojašnjava da, dok pravni legitimitet pretpostavlja da ono što je zakonito jest i legitimno, institucija postiže sociološki legitimitet kada je „relevantna javnost smatra opravdanim, prikladnim ili na neki drugi način zaslužuje podršku iz razloga koji nadilaze strah od sankcija ili puku nadu u osobnu nagradu“ (Fallon 2005).

Davor Krapac, analizirajući međunarodne kaznene sudove kao mehanizme tranzicijske pravde, govori o pitanjima njihove *institucionalne legitimnosti*. Prama Krapcu ona se tiču načina na koji adresati priznaju autoritet odlukama međunarodnih kaznenih sudova (bez čega isti ne mogu računati na uspjeh) i odnose se na nastanak i održavanje njihova uvjerenja o

njemu (koje se utemeljuje na socijalno-etičkim vrijednostima i normama, na procedurama kojima se osigurava prihvaćanje odluka u međunarodnoj zajednici) (Krapac 2011: 170).⁸

Jaya Ramji-Nogales u svom radu *Designing Bespoke Transitional Justice: A Pluralist Process* (2010) isključivo tematizira sociološki (engl. *sociological*) legitimitet mehanizama tranzicijske pravde i tvrdi da je on ključna komponenta njihove učinkovitosti. Akteri moraju prepoznati autoritet institucije da bi poštivali odluke koje ona donosi. Drugim riječima, legitimitet je potreban za poštivanje zakona, a nadnacionalni sudovi su učinkoviti ako oni kojima su namijenjeni uvažavaju njihove odluke bez prisile. Ako neku instituciju percipiraju kao legitimnu, sudionici procesa bit će spremni prihvatiti njezine odluke čak i kad se ne slažu sa sadržajem tih odluka, bez obzira na prijetnju sankcijama. Legitimni mehanizam tranzicijske pravde ima snažniji utjecaj na mir i pomirenje (Ramji-Nogales 2010: 13).



Slika 3. Važnost društvenog legitimiteta mehanizama tranzicijske pravde

Izvor: Ramji-Nogales 2010: 14

Prema Ramji-Nogales brojna su istraživanja psihologa i sociologa zaključila da je legitimitet važan političkim i pravnim institucijama jer postoji veća vjerojatnost da će pojedinci dobrovoljno usvojiti norme tih institucija i sukladno njima regulirati vlastito ponašanje ako institucije budu percipirane kao legitimne.

Zaključno, ako stanovništvo država kojima je namijenjen određeni mehanizam tranzicijske pravde prihvaća spomenuti mehanizam kao legitiman, njihova suradnja će biti lakše ostvariva. Nadalje, mehanizam će biti učinkovitiji u ostvarivanju zadanih ciljeva, i to uz

⁸Krapac smatra da istraživanja pitanja institucionalne legitimnosti međunarodnih kaznenih sudova mogu pokazati legitimacijske prednosti i deficite, ali u njih ne ulazi.

značajno manje troškove u vidu vremena i novčanih sredstava nego što bi to bilo u slučaju primjene sankcija ili pak pružanja poticaja. Legitimitet ima pozitivan efekt na stabilnost i učinkovitost mehanizama tranzicijske pravde, posebno u smislu poticanja mira i pomirenja.

2.1.4. Faktori koji utječu na društveni legitimitet mehanizma tranzicijske pravde

Pozivajući se na autore kao što je Bodansky (2008), Ramji-Nogales argumentira da percepcija legitimiteta određenoga pravila ili institucije može proizići iz izvora iz kojega je sastavljena, postupka kojim je donesena ili suštine samog pravila (Ramji-Nogales 2010: 16). Drugim riječima, faktori koji utječu na društveni legitimitet mehanizama tranzicijske pravde pravna su osnova na temelju koje su osnovani, način osnutka i njihov rad na ostvarenju postavljenih ciljeva (mandata) ili, kako to plastično ocrtava Ramji-Nogales, *Look to source, procedure and substance*.

Faktorima koji utječu na društveni legitimitet tranzicijske pravde detaljnije se bavi Stuart Ford u članku *Social Psychology Model of the Perceived Legitimacy of International Criminal Courts: Implications for the Success of Transitional Justice Mechanisms* (2012: 406–475). Ford kao termin za društveni legitimitet koristi *domestic perceived legitimacy*, tj. 'percepciju legitimiteta suda među onim pojedincima i zajednicama koje su bile direktno pogođene zločinima' koje sud, odnosno mehanizam tranzicijske pravde, istražuje. Percepcija međunarodne zajednice o legitimnosti suda, tj. *international perceived legitimacy*, također je važna, posebice u pitanjima poput financiranja.

Ford navodi čitav niz autora (Burke-White 2003, Higonnet 2005, Stromseth 2007, Nouwen 2006 i Cockayne 2004) koji tvrde da je pozitivan društveni legitimitet važan čimbenik ne samo za uspjeh međunarodnih kaznenih sudova već i svih mehanizama tranzicijske pravde. To isto područje literature pokazuje da međunarodni kazneni sudovi (i drugi mehanizmi tranzicijske pravde) mogu biti projektirani na takav način da će ih se pozitivno percipirati. Tako Ramji-Nogales tvrdi da mehanizmi tranzicijske pravde moraju biti svjesno koncipirani kako bi maksimalizirali percipirani, tj. društveni legitimitet (Ramji-Nogales 2010: 16).

Na temelju radova spomenutih autora Ford navodi popis faktora koji imaju utjecaj na legitimitet međunarodnih kaznenih sudova kao mehanizama tranzicijske pravde (Ford 2012: 408–409):

- (1) osnutak suda
- (2) lokacija suda
- (3) sastav osoblja
- (4) institucionalna struktura⁹
- (5) procedure koje se primjenjuju tijekom suđenja
- (6) *outreach*.

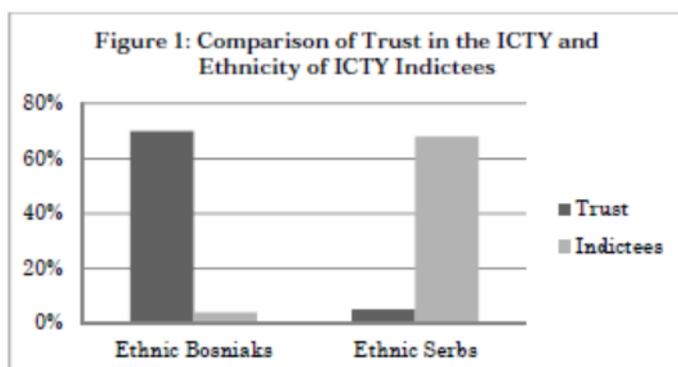
U kontekstu narušena društvenog legitimiteta MKSJ-a Ramji-Nogales kao važne faktore spominje upravo lokaciju Suda, ali i činjenicu da Sud prilikom formiranja statuta i procedura rada nije kontaktirao lokane suce te da im nije dao mogućnost da obnašaju funkcije na Sudu i konačno spregu nacionalistički nastrojenih političara i medija u provođenju lažne propagande o Sudu (Ramji-Nogales 2010: 28–29).

Ford uvažava utjecaj navedenih faktora na društveni legitimitet mehanizama tranzicijske pravde, ali ih i propituje. Smatra da samo malen postotak pogođene populacije zna kako je sud nastao, poznaje institucionalnu strukturu koju ima ili procedure koje koristi te da *outreach* nije u mogućnosti prevladati to temeljno neznanje (Ford 2012: 409). Stoga Ford smatra da navedeni faktori nisu dostatni za analizu društvenoga legitimiteta mehanizama tranzicijske pravde te na primjeru Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju primjenjuje model socijalne psihologije (engl. *social psychology model*) kako bi utvrdio razloge niska društvenog legitimiteta suda među onima kojima je namijenjen (Ford 2012: 418). Riječ je o subdisciplini psihologije koja uključuje proučavanje kako grupe donose odluke i oblikuju stavove.

Ford polazi od opservacije Mirka Klarina, osnivača novinske agencije SENSE koja prati suđenja na MKSJ-u, da je „popularnost Haškog tribunala u bivšoj Jugoslaviji obrnuto proporcionalna broju optuženih koji dolaze iz ovih zemalja, entiteta i posebno, etničkih zajednica“ (Klarin u Ford 2012: 416).

⁹Ovdje se misli na prednost hibridnih sudova, odnosno sudova koji imaju i nacionalnu i međunarodnu komponentu.

Slika 3. Usporedba povjerenja u MSKJ i broja optužnica na etničkoj razini¹⁰



Izvor: Ford 2012: 417

Ford zaključuje da je neusklađenost dominantnih narativa unutar grupa o tome što se zapravo dogodilo u sukobu temeljni problem s kojim se suočavaju međunarodni kazneni sudovi, kao i ostali mehanizmi tranzicijske pravde. Većina je skupina predisponirana na promatranje sebe kao žrtve u sukobu, bez obzira na to je li to ili nije povijesno točno. Upravo je ta neusklađenost (engl. *mismatch*) narativa i stvarnosti ono što stvara probleme kada se protiv članova određene skupine podižu optužnice (Ford 2012: 463). Prema Fordu ta je neusklađenost glavni razlog niska legitimiteta međunarodnih kaznenih sudova i ostalih mehanizama tranzicijske pravde. Ipak, u ovome slučaju ta negativna percepcija legitimiteta ne bi trebala biti dugoročna.

Naime, Ford smatra da, ako sud utvrđivanjem činjenica pridonese izmjeni narativa, tada bi se percepcija legitimnosti suda trebala poboljšati. U tome će slučaju pogodno stanovništvo internalizirati norme međunarodnoga kaznenog prava te će izglednost pomirenja biti vjerojatnija. Naravno, ne može se očekivati da sudovi sami mijenjaju unutarnje narative. To je proces koji uključuje različite društvene aktere. Ipak, sudovi mogu imati ulogu u ovome procesu, što je pokazao primjer Njemačke.¹¹ Stoga, u određenim okolnostima, kratkoročna

¹⁰ Istraživanje provedeno u periodu od 2000. do 2002. godine u okviru projekta IDEA (*International Institute for Democracy and Electoral Assistance*) na području jugoistočne Europe.

http://archive.idea.int/balkans/survey_detailed.cfm (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

¹¹ Delaye, Dijana (2015b) Suočavanje s prošlošću. *Međunarodne studije: Časopis za međunarodne odnose, vanjsku politiku i diplomaciju*, 15 (2), 61–67. U navedenom članku autorica doktorskog rada pojašnjava kako su nakon suđenja nacističkim vođama Nijemci prihvatili presude i rekli da je „pravda zadovoljena.“ Dugo nakon toga nisu željeli govoriti o svojoj prošlosti. Potreba za normalizacijom života, gospodarskim oporavkom, denacifikacijom, demokratizacijom društva dobiva prednost nad stvarnim suočavanjem s prošlošću. U neposrednom poslijeratnom razdoblju i oni rijetki Nijemci koji su se odlučili suočiti s prošlošću i vlastitom krivnjom, relativizirali su svoju krivnju onime što su saveznici činili pri kraju rata – bombardiranjem njemačkih gradova i dopuštanjem prisilna iseljavanja njemačkoga stanovništva s istočnih područja. U Nürnbergu se, uostalom, sudilo samo pobjeđenima, što je bio očit primjer pobjedničke pravde. Brojni Nijemci osjećali su se žrtvama te su išli toliko daleko da su se mnogi počeli uspoređivati sa Židovima. Prijelomni trenutci početak su sustavnog bavljenja nacističkom prošlošću u školama krajem pedesetih godina, 1960. godina, uhićenje

negativna percepcija legitimiteta može jednostavno biti cijena koju međunarodni sudovi moraju platiti da bi bili uspješni (Ford 2012: 476).

2.2.METODOLOŠKI OKVIR ISTRAŽIVANJA DRUŠTVENOGA LEGITIMITETA MKSJ-A KAO MEHANIZMA TRANZICIJSKE PRAVDE

2.2.1. Istraživački cilj i hipoteze

Rad želi identificirati uzroke narušena društvenog legitimiteta Haškoga suda kroz analizu rada Suda te utjecaj koji su međunarodna i nacionalna politika imale na percepciju i legitimaciju Suda među onima kojima je namijenjen.

Cilj je rada, također, na primjeru Haškoga suda dokazati međuovisnost pravnoga, moralnoga i društvenoga legitimiteta mehanizma tranzicijske pravde. Analizom određenih aspekata djelovanja Ureda glavnoga tužitelja rad će istražiti na koji je način pravni legitimitet Haškoga suda utjecao na njegov društveni legitimitet. Istodobno, analizom daljnjega razvoja međunarodnoga kaznenog prava istražiti će se koji je utjecaj na društveni legitimitet imao narušeni moralni legitimitet Suda.

Hipoteza istraživanja glasi: Mehanizmi tranzicijske pravde imaju smanjen učinak ako je njihov društveni legitimitet narušen budući da on utječe na ostvarenje ciljeva njihova mandata, suradnju sa zemljama i entitetima kojima su namijenjeni (u slučaju međunarodnih sudova) te na njihov doprinos procesu suočavanja s prošlošću. U promatranome slučaju

Eichmanna, 1970. i 1985. godina, značajni iskoraci političkih lidera – kancelara Brandta i predsjednika Weizsäckera, kao i 1986. i 1987. godina te rasprava među intelektualcima *Der Historikerstreit*, detaljno obrađena u radu profesora Tihomira Čipeka „Počinje li 1945. zapravo 1917.? – Historikerstreit” (2006). Rad propituje osnovnu tezu njemačkoga povjesničara Ernsta Noltea prema kojoj je boljševička revolucija iz 1917. godine neposredni uzrok pojave nacizma, Drugoga svjetskog rata i njegovih posljedica. Hannah Arendt ističe ulogu koju vlade imaju u procesu suočavanja s prošlošću: „Svaka vlada preuzima na sebe političku odgovornost za djela i nedjela svoje prethodnice, a svaki narod za djela i nedjela prošlosti.“ Za Nijemce je bila važna rasprava o uzrocima rata budući da se u početku na cijeli rat gledalo kao na nešto apstraktno i neobjašnjivo. Tek je s vremenom i nakon puno rasprave prihvaćeno da rat nije nešto nametnuto Njemačkoj (kako je to Eichmann tvrdio do svoje smrti), već da je došao iznutra, iz srži njemačkoga društva. Suđenja u Nürnbergu, denacifikacija i ostale mjere koje su saveznici uveli, nisu bile dovoljne. Spoznaja o krivnji trebala je doći od samih Nijemaca. U procesu koji je slijedio ključnu ulogu odigrali su intelektualci, političari, a nije izostao ni kontinuirani rad vlada, kako na nacionalnoj, tako i na lokalnoj razini.

moguće je uočiti da društveni legitimitet ovisi o radu samoga mehanizma tranzicijske pravde, ali i o utjecaju koji na njega imaju međunarodna i nacionalna politika.

2.2.2. Dizajn istraživanja

S obzirom na to da je jedinica analize Haški sud i da su za proučavanje njegova djelovanja kao mehanizma tranzicijske pravde iznimno važni različiti kontekstualni uvjeti, kao npr. stanje međunarodne politike u trenutku njegova osnutka, ovo je doktorsko istraživanje dizajnirano kao studija slučaja. Naime, studija slučaja metoda je istraživanja kojom se istraživači koriste kada namjerno žele obuhvatiti kontekstualne uvjete, smatrajući da bi oni mogli biti izrazito relevantni za fenomen koji se istražuje (Yin 2007: 24).

Preciznije, riječ je o kombinaciji tipova studije slučaja, tj. o prvoj, prototipskoj i arhetipskoj studiji slučaja (Hague, Harrop i Breslin 2001). Haški sud je presedan u dosadašnjoj primjeni tranzicijske pravde – prvi pravi pokušaj primjene međunarodnoga kaznenog prava u praksi (odbacuje koncept isključivo pobjedničke pravde) (Bass 2000) i kao takav je pionir u svojem području. Dakle, riječ je o temi za koju se očekuje da će postati tipična odnosno reprezentativna, ali istodobno ovdje se ne govori samo o ranome modelu već i o stvaranju kategorije, tj. o arhetipu (definirajućem slučaju). Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju otvorio je put osnivanju ostalih *ad hoc* tribunala, potom mješovitih ili hibridnih sudova te je bio preteča Stalnomu kaznenom sudu u Haagu.

Studiju slučaja se može shvatiti kao intenzivnu studiju jedinstvenoga slučaja čiji je cilj generalizacija većega broja sličnih slučajeva (Gerring 2007:20). Na primjeru Haškoga suda vidimo da društveni legitimitet mehanizama tranzicijske pravda uvelike utječe na njihov uspjeh. Detaljnim analiziranjem Haškoga suda kao mehanizma tranzicijske pravde i faktora na različitim razinama (razini djelovanja Suda, međunarodnoj i nacionalnoj razini), koji su utjecali na njegov društveni legitimitet, generaliziraju se zaključci o tome kako maksimalizirati učinak mehanizama tranzicijske pravde.

Rad je zamišljen kao dijakronijska komparativna analiza rada Suda od njegova osnutka 1993. do 2012. godine i presude Žalbenoga vijeća u slučaju generala Ante Gotovine i Mladena Markača. Analiziraju se i različiti događaji vezani uz rad Haškoga suda (u okviru rada Suda i njegovih tijela, kao i u okviru međunarodne i nacionalne politike), koji su utjecali na njegov društveni legitimitet te se komparira mijenjanje društvenoga legitimiteta u okviru

spomenutih događaja. Razdoblje istraživanja proteže se od 25. svibnja 1993. do 16. studenog 2012. godine. Riječ je o 15 godina intenzivna odnosa Republike Hrvatske s Haškim sudom koji je započeo njegovim osnutkom, a formalno i simbolički završio oslobađajućom presudom u slučaju operacije Oluja. Štoviše, oslobođenjem generala, kao zadnjih hrvatskih optuženika pred Sudom, zatvoreno je i posljednje poglavlje u odnosima RH i MKSJ-a uz spoznaju da MKSJ u konačnici nije osudio nijednog Hrvata iz Hrvatske. Zavisna je varijabla legitimitet Haškoga suda kao mehanizma tranzicijske pravde, dok su neovisne varijable način osnutka, širok mandat, rad Ureda glavnoga tužitelja i sudska praksa, nemogućnost provedbe vlastitih odluka (uvjetovanje suradnje), rat u tijeku, dislociranost, kasno uvođenje i ograničen mandat programa *outreach*, „diplomatske“ pogreške, podrška nacionalnih političkih elita i uloga medija.

2.2.3. Metode istraživanja

Rad je dizajniran kao studija slučaja u kojoj se koriste primarni i sekundarni kvalitativni izvori podataka. Primarni izvori podataka su polustrukturirani intervjui s 14 relevantnih sugovornika u Haagu i Zagrebu obavljani u razdoblju od 2004. do 2016. godine¹². Autorica se prilikom izbora sugovornika koristila metodom uzrokovanja, tj. metodom snježne grude pri kojoj ispitanici upućuju autoricu na druge potencijalne sugovornike. Pod primarne oblike podataka spada i prikupljena baza od 1819 novinskih članaka iz dnevnih novina Jutarnjega lista, Večernjega lista, Novoga lista, Slobodne Dalmacije i Vjesnika, kao i tjednika Globus i Nacional, vezanih uz deset slučajeva koji su označili odnos RH i MKSJ-a. Članci su prikupljeni u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici, arhivi Hanza medije (nekadašnji Europapress holding) te bazi podataka digitaliziranih novinskih članaka – ratni zločini Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Sekundarni izvori podataka uključuju važne dokumente vezane uz osnutak i rad MKSJ-a te njegovu suradnju s RH (Rezolucija 827 Vijeća sigurnosti UN-a, Povelja UN-a, Statut MKSJ-a, Ustavni zakon o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom, Rezolucija o suradnji s MKSJ-em iz 1999. godine, Deklaracija o Domovinskom ratu iz 2000. godine, presude MKSJ-a u odabranim slučajevima) kao i dostupnu literaturu o Haškome sudu (knjige i članke u znanstvenim i stručnim publikacijama). Prikupljeni primarni i sekundarni izvori podataka potom su analizirani i interpretirani korištenjem kvalitativnih metoda, odnosno analizom sadržaja (kvalitativna i kvantitativna) te analizom diskursa.

¹²Intervjui s Ivom Josipovićem i novinarom Mirkom Klarinom obavljani su i 2004. i 2015. godine.

Analizirajući provođenje studije slučaja, Yin (2007: 101) ističe da su najčešći izvori podataka u izradi studije slučaja dokumentacija, arhivski zapisi, intervjui, izravna promatranja, promatranja sa sudjelovanjem i fizički artefakti. Sukladno navedenome pri prikupljanju podataka relevantnih za prije navedene istraživačke zadatke korišteni su sljedeći izvori podataka: izravno promatranje, dubinski i otvoreni intervjui te arhivski zapisi, tj. novinski članci. Svi su podatci provjeravani i analizirani zajedno, tako da su nalazi studije slučaja zasnovani na konvergenciji informacija iz različitih izvora. Primjenom triangulacije izvora podataka (intervjua, izravnoga promatranja i novinskih članaka) cilj je bio maksimalizirati mogućnost postizanja konstruktivne valjanosti i pouzdanosti podataka u provedenoj studiji slučaja (Denzim 1978). Uz triangulaciju izvora podataka, kako bi se minimalizirala pristranost, korišteni su i audiozapisi (svi intervjui snimljeni su diktafonom).

Uz dostupnu literaturu o Haškome sudu, koja uključuje Arbour (2004), Bass (2000), Cassese (2004), Hagen (2003), Jirda (2004), Josipović, Krapac i Novoselec (2001), Klarin (2004), Manuell i Kontić (2003-2004), McDonald Kirk (2004), Pocar (2004), Schrag (2004), Starešina (2005), a posebno onu koja analizira Haški sud kao mehanizam tranzicijske pravde Akhavan (2001), Meernik (2005), Stromseth i dr. (2006), Nettelfield (2006), Orentlicher (2008), glavna istraživačka metoda pri istraživanju utjecaja međunarodne politike i rada Suda, ponajprije Ureda glavnoga tužitelja, na društveni legitimitet Haškoga suda bili su dubinski intervjui (engl. *in-depth interviews*). Riječ je o tipičnome tipu intervjuja koji se provode u studiji slučaja, točnije tehnicu kvalitativnoga istraživanja koja omogućuje razgovor između dvije osobe s ciljem povećana uvida u ljudske misli, osjećaje i ponašanje, njihova mišljenja o važnim događajima i organizacijama. Postoje tri podvrste dubinskih intervjuja: 1) nestruktuirani, 2) polustruktuirani i 3) struktuirani (Yin 2003: 109). Autorica se odlučila za fokusirane ili polustruktuirane intervjuje (Merton, Fiske i Kendall 1990) u kojima se ispitanik intervjuira u vrlo kratku vremenu (npr. sat vremena). Takvi intervjui mogu ostati otvoreni i imati konverzacijski stil, no veća je vjerojatnost da će se slijediti određeni niz pitanja (Yin 2003: 109). Ispitanicima su postavljena pitanja, ali njihov redoslijed i potpitanja nisu unaprijed određeni te je komunikacija fluidna. Intervjui su se fokusirali na nekoliko tematskih cjelina: legitimitet Suda (pravni, moralni i društveni), osnutak i mandat (pisanje povijesti), *outreach*, odnos MKSJ-a i medija u RH, odnos MKSJ-a i političkih stranka u RH, uspješnost MKSJ-a (Prilog 1: Pitanja i teme intervjuja).

Autorica rada počela je s provođenjem spomenutih dubinskih polustruktuiranih intervjuja 2004. godine za vrijeme magistarskog studija iz međunarodnih odnosa i

menadžmenta na Sveučilištu u Amsterdamu. Intervjuiran je niz relevantnih sugovornika u Haagu i Zagrebu: Florence Hartmann, glasnogovornica Suda; Janet Manuell i Aleksandar Kontić, pravnici u Odjelu Pravila puta, Ured glavnog tužitelja; Wendy Lobwein, voditeljica Ureda za podršku žrtvama i svjedocima; Mirko Klarin, suosnivač i urednik novinske agencije SENSE – South East News Service Europe; Olga Kavran, tadašnja zamjenica voditelja ureda *Outreach*, a kasnije glasnogovornica Suda; Ivo Josipović, profesor na Pravnome fakultetu u Zagrebu; Ivan Zvonimir Čičak, predsjednik Hrvatskoga helsinškog odbora i Klara Dokmanović, djelatnica nekadašnjega ureda *Outreach* u Zagrebu. Valja istaknuti da su podatci prikupljeni sistematski, korištenjem metode snježne grude, tj. metode uzorkovanja koja se temelji na ciljanome odabiru uskoga kruga osoba koje zatim šire uzorak upućujući istraživača na druge osobe koje bi mogao ispitati. George i Bennet tu fazu nazivaju *soaking and poking*, odnosno premišljanje i njuškanje. Prema njima intervjui su temeljni izvor informacija za studiju slučaja. Oni se koriste već u prvoj fazi rada na studiji slučaja, tj. kada istraživač još nije u potpunosti upoznat s temom te prikuplja svu dostupnu akademsku literaturu i obavlja prve intervjuje koji ga metodom snježne kugle mogu dovesti do novih pitanja i sugovornika (George i Bennet 2005: poglavlje 5).

Kako je veći broj spomenutih intervjuja proveden u samoj zgradi Haškoga suda, autorica je imala priliku izravno promatrati rad djelatnika i atmosferu u samoj instituciji, što se pokazalo jako korisnim izvorom podataka jer omogućuje potkrjepljivanje i provjeravanje informacija dobivenih iz intervjuja. Kao što Landman ističe, dubinskim intervjuima i sudjelujućim promatranjem nastoji se otkriti dublja razina informacija kako bi se uzeli u obzir smisao, proces i kontekst (Landman 2003: 34).

Yin naglašava da intervjui u studiji slučaja izgledaju više kao usmjereni razgovori nego kao strukturirana ispitivanja. Drugim riječima, iako postoji dosljedni smjer istraživanja, tijek pitanja u intervjuu studije slučaja vjerojatno će biti više fluidan nego krut (Yin 2003: 108). Upravo je to bio slučaj u nizu intervjuja koje je autorica provela od početka doktorskoga studija Komparativna politika 2012. godine s Vesnom Teršelič, voditeljicom Documente – Centra za suočavanje s prošlošću, Vesnom Alaburić, odvjetnicom s višegodišnjim iskustvom rada na Haškome sudu, Višnjom Starešinom, novinarkom i autoricom knjige *Haška formula*, Ivom Josipovićem (11 godina nakon prvoga intervjuja) i Lukom Mišetićem, odvjetnikom generala Ante Gotovine. Analiza diskursa jedna je od metoda koja se koristi prilikom analize i interpretacije podataka prikupljenih metodom intervjuja. „Ono što istraživačku tehniku čini diskurzivnom nije metoda po sebi nego način upotrebe metode kojim se radi interpretativna

analiza nekoga oblika teksta iz pozicije da se razumije diskurs i njegova uloga u konstituiranju društvene zbilje“ (Phillips i Hardy 2002: 5).

Na nacionalnoj razini u radu se pokušava utvrditi je li postojala sprega politike i medija koja je utjecala na društveni legitimitet Suda, što je tvrdnja koja se najčešće može čuti od djelatnika Suda.

Jedinica analize novinski je članak s pripadajućom opremom (naslovom, nadnaslovom, podnaslovom, fotografijama, okvirima). Metodologija istraživanja obuhvaća članke iz dnevnih novina Jutarnjega lista, Večernjega lista, Novoga lista, Slobodne Dalmacije i Vjesnika, kao i tjednika Globus i Nacional, vezane uz deset ključnih događaja i slučajeva koji su utjecali na dinamiku odnosa između RH i MKSJ-a: osnutak Haškoga suda (25. svibnja 1993.); donošenje Ustavnoga zakona o suradnji s Haškim sudom (19. travnja 1996.); miting na Splitskoj rivi (11. veljače 2001.); slučaj „Slobodan Milošević, Kosovo, Hrvatska i BiH“ (12. veljače 2002. – početak suđenja i čitanje optužnice za Kosovo, 26. rujna 2002. – čitanje optužnice za RH i BiH, 11. ožujka 2006. – smrt i tri dana nakon kraja suđenja); slučaj „Pavle Strugar, Dubrovnik“ (31. siječnja 2005. – prvostupanjska presuda, 17. srpnja 2008. – presuda Žalbenoga vijeća, 16. siječnja 2009. – odobreno prijevremeno puštanje na slobodu); uhićenje Ante Gotovine (7. prosinca 2005.); slučaj „Milan Martić i Republika Srpska Krajina“ (12. lipnja 2007. – prvostupanjska presuda, 8. listopada 2008. – presuda Žalbenog vijeća); presuda Vukovarskoj trojci u slučaju „Vukovarska bolnica i presuda Vukovarskoj trojci“ (27. rujna 2007. – prvostupanjska presuda, 5. svibnja 2009. – presuda Žalbenoga vijeća, 8. prosinca 2010. – presuda nakon postupka preispitivanja (Šljivančanin), 5. srpnja 2011. – odobreno prijevremeno puštanje na slobodu (Šljivančanin)); slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjska presuda“ (15. travnja 2011.); slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – drugostupanjska presuda“ (16. studenog 2012.).

U pravilu analiziraju se medijski natpisi sedam dana prije i sedam dana nakon ključnoga događaja, ali zadržava se mogućnost da se analizira i duže vremensko razdoblje ako za to postoji potreba u određenome slučaju.

U prvoj fazi istraživanja provodi se kvantitativna analiza sadržaja (Krippendorff 2004) 1819 prikupljenih novinskih članaka. Kvantitativna analiza sadržaja metoda je istraživanja u kojoj se značajke teksta sustavno kategoriziraju (prebrojavaju i mjere) te bilježe kako bi se mogle analizirati. Na sljedeći način kodiran je 1819 novinski članak po kategorijama: naslov, datum, izvor, autor i oblik (Saraisky 2015).

U kasnijoj se fazi analizom sadržaja istražuje čije izjave mediji najčešće prenose – političara, žrtava, optuženika, civilnoga društva ili crkve. Definiranjem čije izjave mediji najčešće prenose, utvrđuje se u kojoj je mjeri politički diskurs utjecao na medijski, odnosno je li postojala sprega između političara i medija u RH koja je narušila društveni legitimitet Suda. Naime, među traženjem uzroka narušena društvenog legitimiteta Suda najčešće se spominje utjecaj nacionalnih političkih elita i medija (Sajkas 2007, Allcock 2009), što je ujedno i teza Ureda glasnogovornika Haškog suda (Jelačić 2011, 2012).

Međutim, analiza sadržaja isključuje analize poruka koje akteri žele prenijeti, kao i sam kontekst u kojem su izjave dane, što je neophodno za shvaćanje promjena u razini društvenoga legitimiteta Haškoga suda na koje upućuju različite faze u analizi hrvatskoga tiska (npr. nakon drugostupanjske presude u slučaju generala Ante Gotovine i Mladena Markača). Upravo zbog toga ova metoda bit će nadopunjena kritičkom analizom diskursa (Wodak i Meyer 2008, Fairclough i Wodak 1997).

Prema Wodak i Meyeru kritička analiza diskursa vidi upotrebu jezika kao formu društvene prakse koja je oblikovana društvenim strukturama, ali istodobno ona te iste društvene strukture stabilizira i mijenja. Riječ je o dvosmjernome procesu (Wodak i Meyer 2008:7). Cilj kritičke analize diskursa demistifikacija je ideologija i moći sistematičnom analizom semantičkih podataka (pisanih, izgovorenih ili vizualnih), koja se može povratno provjeriti (Wodak i Meyer 2008: 3). Naime, kroz kritičku analizu diskursa mogu se propitkivati koncepti ideologije, moći i pristranosti u medijima. Valja istaknuti da u interesu kritičke analize diskursa nije onaj tip ideologije koji se pronalazi na površini društva. Nju zanimaju skriveni i latentni tipovi svakodnevnih uvjerenja, koji su često skriveni u vidu konceptualnih metafora i analogija.

U svakodnevnim diskusijama neke ideje pojavljuju se učestalije od drugih te često ljudi iz različitih slojeva društva i različitih interesa o određenim temama razmišljaju iznenađujuće slično, pa čak i jednako. Dominantne ideologije postaju „prirodne,“ a njihova pozadina se ne preispituje (Wodak i Meyer 2008: 8). Istražiti kako do toga dolazi zadatak je kritičke analize diskursa. U tome smislu biti kritičan u analizi diskursa ne znači samo identificirati ona mjesta u diskursu koja su podložena kritici (primjerice koja su mjesta manipulativna, neistinita itd.), nego i postavljati pitanje zašto diskurs sadržava takva mjesta, tražiti uzroke i davati objašnjenja.

Nadalje, kritička analiza diskursa (posebno diskurzivno-povijesni pristup Ruth Wodak (2011) uobičajeno se koristi u odnosu na općenito istraživačko pitanje kojim se želi obuhvatiti implicitna značenja te sama priroda i obilježja analiziranoga društvenog/političkog fenomena, u ovome slučaju Haškoga suda. Ponekad kodovi proizlaze iz samog tijeka analize, a da nisu dio predodređene kodne sheme.

Uzmemo li kao primjer prvostupanjsku presudu u slučaju generala Ante Gotovine, Mladena Markača i Ivana Čermaka, očito je da se već u naslovima i podnaslovima mogu utvrditi određeni kodovi, npr. „Osudili hrvatsku državu,“ „Umjesto Tuđmana razapet je Gotovina,“ „Hrvatskoj se piše nova povijest“ Slobodna Dalmacija (16. travnja 2011.), „Političke igre oko Haaga,“ Novi list (13. travnja 2011.), „Orie sudio Hrvatskoj,“ Vjesnik (16. travnja 2011.), „Tvrđilo se da sud može biti pravedniji ili nepravedniji, ali da nije politički! A ne, nije!“, Večernji list (16. travnja 2017.), „Gotovina plaća za Tuđmana; proces je pod utjecajem politike,“ Nacional (19. travnja 2011.) koji upućuju na dominirajući medijski diskurs – politička institucija koja piše povijest te procesuirajući pojedince zapravo sudi državama, u ovom slučaju Hrvatskoj.

Uz kritičku analizu diskursa prikupljenih članaka, članci se i kvantificiraju na način da dominantan ton članaka određuje predznak članaka u matrici (kod) – pozitivan, negativan ili neutralan u odnosu na MKSJ. Ako je N, odnosno broj članaka veći od 50, autorica koristi grafički prikaz.

Istraživanje o utjecaju političkih stranaka na društveni legitimitet Suda dopunjeno je polustrukturiranim intervjuima s predstavnicima dvaju najjačih stranaka u RH – Hrvatskom demokratskom zajednicom (HDZ) i Socijaldemokratskom partijom Hrvatske (SDP). U tom smislu provedeni su intervjui s Ivom Josipovićem, bivšim Predsjednikom RH i donedavnim članom SDP-a, Željkom Antunović, bivšom Ministricom obrane RH i članicom SDP-a i Vladimirom Šeksom, bivšim predsjednikom Hrvatskoga sabora i članom HDZ-a.

U zaključnome poglavlju iz „gustog opisa“ slučaja sintetizirani su nalazi istraživanja i producirani komparativni zaključci koji su potom povezani kako bi se dao odgovor na polazno istraživačko pitanje, ali i otvorila neka nova pitanja o učinku društvenoga legitimiteta na uspješnost mehanizama tranzicijske pravde.

3. LEGITIMITET MEĐUNARODNOGA KAZNENOGA SUDA ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU (KAO MEHANIZMA TRANZICIJSKE PRAVDE)

3.1. PRAVNI LEGITIMITET MKSJ-A¹³

Već prilikom svojega prvog pojavljivanja u sudnici Haškoga suda Milošević je pojasnio da mu ne treba odvjetnik jer se nalazi pred lažnim sudom koji podiže lažne optužnice. Za Miloševića je Haški sud nelegitiman jer ga nije osnovala UN-ova Opća skupština, već Vijeće sigurnosti kao političko tijelo, s političkim ciljem postizanja mira i sigurnosti. Prema Miloševićevim riječima Haški sud nije pravna institucija, već politički instrument.¹⁴ Upravo to je bio i stav odvjetničkoga tima koji je branio prvoga haškog optuženika Duška Tadića 1995. godine.

Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo je 25. svibnja 1993. godine *Rezoluciju* 827 kojom je osnovan Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju. Josipović, koji potvrđuje da se pojmovi *pravni legitimitet* i *legalitet* mogu izjednačiti, smatra da Haški sud posjeduje neupitan pravni legitimitet – Poglavlje VII. *Povelje UN-a*.¹⁵ Osnivanje Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) temeljem Poglavlja VII. *Povelje UN-a* znači da je taj sud osnovan kao prisilna, općeobvezatna mjera poduzeta u okviru ovlasti Vijeća sigurnosti da spriječi narušavanje mira. Vijeće sigurnosti iskoristilo je ovlast iz članka 41. *Povelje UN-a* da radi očuvanja mira i sprječavanja ratnoga sukoba poduzme potrebne mjere. Pozivajući se pritom i na članak 29. *Povelje UN-a* koji omogućava Vijeću sigurnosti osnivanje svojih pomoćnih organa, ono je kao svoj pomoćni organ osnovalo MKSJ. To što je MKSJ osnovan prema Poglavlju VII. *Povelje UN-a* znači da su sve odluke vezane za rad MKSJ-a koje je Vijeće sigurnosti donijelo obvezatne za sve države (Josipović 2006: 24–25).

¹³Autorica je u okviru magisterija iz međunarodnih odnosa i menadžmenta na Sveučilištu u Amsterdamu odslušala kolegij iz Međunarodnoga humanitarnog i kaznenog prava koji je vodila Avril McDonald, stručnjakinja za međunarodno humanitarno pravo s Asser Instituta u Haagu te nekadašnja djelatnica Ureda za javnost MKSJ-a. Budući da nije pravica po struci, autorica se ograđuje od razmatranja optužnica, presuda i pravnih instituta koje Sud uvodi i primjenjuje. Fokusira se na zamijećene poteze, strategije i tendencije u radu Ureda glavnoga tužitelja, kao i u sudskoj praksi. Autorica pokušava utvrditi utemeljenost spomenutih tendencija te njihov utjecaj na pravni, a posljedično i društveni legitimitet MKSJ-a.

¹⁴ Tužitelj protiv Miloševića, Slučaj Br: IT-02-54, Transkript prvog pojavljivanja, 3. lipnja 2001.

¹⁵ Razgovor s Ivom Josipovićem 16. rujna 2015. godine u Zagrebu.

Sporno pitanje glasi je li uopće prema Poglavlju VII. moguće osnovati sud te, posebno, može li Vijeće sigurnosti, koje prema *Povelji UN-a* nema sudsku nadležnost, svom pomoćnom organu dodijeliti/delegirati takvu nadležnost koju ni samo nema. Prema Josipoviću, ako se ima u vidu smisao i svrha ovlasti iz Poglavlja VII. *Povelje*, odgovor je pozitivan. Naime, Vijeće sigurnosti može poduzeti sve mjere, pa prema tome i one kaznenopravne prirode. „Stoga ovlasti MKSJ-a ne treba shvaćati kao dobivene *per delegationem* od Vijeća sigurnosti, jer ih ono nema, pa ih ne može ni prenijeti. Nadležnost MKSJ-a je izvorna i temelji se na *Povelji* i utemeljenoj odluci Vijeća sigurnosti“ (Josipović 2006: 25).

Gregory P. Lombardini u svojem radu *Legitimacy and the Expanding Power of ICTY* (2002–2003) i Mia Swart u *Tadić Revisited: Some Critical Comments on the Legacy and the Legitimacy of the ICTY* (2011) razmatraju slučaj Tadić jer je upravo argument o Haškome sudu kao političkoj, a ne pravnoj instituciji utjecao na njegov društveni legitimitet. Prema spomenutim autorima društveni legitimitet MKSJ-a ovisi o tomeu kojoj mjeri oni kojima je Sud namijenjen gledaju na njega kao neovisno sudsko tijelo ili ga pak doživljavaju kao političko tijelo pod utjecajem Vijeća sigurnosti i njegovih stalnih članica. Josipović odbacuje tvrdnje da je problem legitimiteta Suda to što ga je osnovalo političko tijelo. Uspostavlja analogiju s hrvatskim sudovima koje je osnovao Sabor, također političko tijelo. „U slučaju Haškoga suda to je Vijeće sigurnosti. Tu nema razlike.“¹⁶ Mišetić slaže se da surana pitanja vezana uz nadležnost Haškog suda razriješena u slučaju Tadić.¹⁷

Ovdje se važno podsjetiti na proširenu definiciju pravnoga legitimiteta iz uvodnoga dijela teksta – zajednička shvaćanja (engl. *shared understandings*) i zakoni koji zadovoljavaju kriterije legitimiteta moraju stalno biti podupirani snažnom primjenom legalnosti (Brunnée i Topoe 2010: 54). Naime, upravo u tome autori gore spomenutih članaka, intervjuirani pravni stručnjaci i predstavnici političkih stranaka vide problem pravnoga legitimiteta Suda. Lombardini to definira već u naslovu kao *Expanding Powers* ('rastuće ovlasti'), a Swart objašnjava da su suci proširili svoje ovlasti u donošenju odluka preko onoga što je propisano Statutom Suda (Swart 2011: 1004). Josipović taj problem zorno pojašnjava na sljedeći način: „Ja mislim da je Sud bio *prelegitiman*. Što to znači? UN je osnovao Sud i formiralo se opće javno mnijenje da je sve što Haški sud radi dobro. Njegovi djelatnici su bili praktički izvan kontrole i sve što su napravili – tome se trebalo pljeskati. A

¹⁶Razgovor s Ivom Josipovićem 16. rujna 2015. godine u Zagrebu.

¹⁷Razgovor putem Skypea s odvjetnikom Lukom Mišetićem u prosincu 2016. godine (Chicago – Zagreb).

oni su stručno radili loš posao, pravnički loš posao! I to je u mojim očima Sudu najviše narušilo legitimitet.“¹⁸

Iz dostupne literature o Haškom sudu i intervju s Ivom Josipovićem, odvjetnicima s haškim iskustvom Lukom Mišetićem i Vesnom Alaburić te predstavnicima političkih stranaka Vladimirom Šeksom (HDZ) i Željkom Antunović (SDP) iskristalizirali su se određeni potezi, strategije i tendencije u radu Tužiteljstva i sudskoj praksi koji su narušili pravni legitimitet Suda i posljedično utjecali na njegov društveni legitimitet. Za potrebe ovoga rada i radi boljega razumijevanja kako je do tih poteza, strategija i tendencija došlo, autorica je rad Suda podijelila u nekoliko faza.

Prva faza je u znaku rane strategije Tužiteljstva koja se temeljila na procesuiranju brojnih optuženika nižega ranga, pa se stvorio niz „sitnih“ zločinaca koji su čekali suđenje. Procesuiranje i najmanjega zločina ne smije se podcijeniti, ali međunarodni sudovi ne mogu procesuirati sve koji su sudjelovali u izvršenju zločina. Određena je selektivnost neophodna. Prema riječima Antonia Cassesea (2004: 595 u Delaye 2012), bivšega suca i predsjednika Haškoga suda, „međunarodni sudovi trebali bi se usredotočiti na one koji možda nisu nikoga ubili, ali su osmislili i isplanirali najveće zločine.“ Sud je trebao procesuirati najviše vojne i političke vođe, a optuženike nižega ranga prepustiti domaćim sudovima.

Tako se na optuženičkoj klupi prvi našao Duško Tadić, osumnjičen za zločine u zatočeničkom logoru Omarska. Tadić je bio „sitna riba,“ ali ondašnji glavni tužitelj Richard Goldstone tvrdi da nije imao izbora: „Imali smo prazan zatvor. Bilo je mnogo frustracije. Suci su bili frustrirani. Svi smo bili frustrirani.“ (navedeno u: Hagen 2003: 71 prema Delaye 2012). U nizu nižerangiranih optuženika našla su se i braća Kupreškić. „Na optuženičkoj klupi namijenjenoj najvećim ratnim zločincima sjedili su braća Zoran i Mirjan Kupreškić. Prije odlaska u Haag u Lašvanskoj su dolini bili poznati kao muzikaši... Prema Goldstoneovoj optužnici oni su bili istinski monstrumi kao iz najstrašnijega horora... Ali, kako je proces odmicao, optužbe su se razotkrivale kao monstruoza obavještajna montaža“ (Starešina 2005:9). Ti i slični slučajevi bitno su utjecali na vjerodostojnost Suda koju je djelomice uspjelo vratiti tek dovođenje Slobodana Miloševića na optuženičku klupu. Učeći na svojim početničkim pogreškama, Tužiteljstvo je unutar izlazne strategije počelo koristiti delokacijsku strategiju koja se zasniva na ideji da sudjelovanje balkanskih država u procesuiranju vlastitih državljana pridonosi uspostavi istinskoga pomirenja među narodima i žrtvama (Jorda 2004: 575 u Delaye 2012).

¹⁸Razgovor s Ivom Josipovićem 16. rujna 2015. godine u Zagrebu.

Dakle, prva faza bila je osigurati optuženike, a potom je uslijedila **faza osiguravanja presuda**, čiji se početak velikim dijelom podudara s dolaskom Carle Del Ponte na mjesto glavne tužiteljice. Naime, MKSJ je morao osigurati presude kako bi pokazao da je uspješan te na taj način zadovoljiti uvjete za nastavak svojega financiranja. Budući da je u tijeku bilo uspostavljanje stalnoga Međunarodnog kaznenog suda (1998. – 2002.), drugi razlog zbog kojeg je Sud morao osigurati presude dokazivanje je da međunarodno kazneno pravosuđe može funkcionirati u praksi.

Financiranje je od početka bila bolna točka Suda. U prvo vrijeme preživljavao je od mršavih sredstava – proračun za prvu godinu iznosio je samo 276 000 američkih dolara. Financiranje je s vremenom postalo izdašnije i sigurnije. Primjerice, proračun za 2005./2006. godinu iznosio je 278 500 000 dolara – deset puta više. SAD je oduvijek pridonosio znatnim udjelom u ukupnim financijskim sredstvima Suda, što je stvaralo prostor za tvrdnje da postoji veza između financijske održivosti i politike Tužiteljstva. No, nije iznesen ni jedan dokaz koji bi potkrijepio mišljenje da su određene optužnice politički motivirane uslijed financijske ovisnosti Suda o utjecajnim državama (Allcock 2010: 351).

Međutim, najveći financijski pridonositelji i međunarodna zajednica vršili su drukčiji oblik pritiska na Sud koji je imao posljedice kako na rad Tužiteljstva, tako i na rad sudaca. Mišetić pojašnjava: „Kad govorimo o legitimitetu MKSJ-a, ne smijemo zaboraviti činjenicu da se ovdje radi o *ad hoc* instituciji. Naime, kao *ad hoc* institucija Sud je morao opravdavati svoj godišnji proračun, dokazati da je uspješan i zbog toga je morao osigurati presude. Jedan od sudaca mi je privatno rekao da se uspjeh Suda mjeri po tome koliko su žrtve zadovoljne, a žrtve su zadovoljne jedino ako imate presude. Vijeće sigurnosti mora vidjeti presude. Države članice UN-a dat će novac za Sud ako vide presude. Nitko ne želi Sud koji troši 2 milijarde dolara, a oslobađa ljude koji se nađu u njegovim sudnicama. Zašto to govorim? Zato što to znači da u takvim okolnostima morate smisliti pravne institute, koji će osigurati željene rezultate. Tako je nastao i prošireni ili treći oblik udruženoga zločinačkog pothvata.“¹⁹²⁰

¹⁹Razgovor putem Skypea s Lukom Mišetićem u prosincu 2016. godine (Chicago – Zagreb).

²⁰Udruženi zločinački pothvat (UZP) i zajednički zločinački pothvat (ZZP) su istoiznačnice. *Teorija zajedničkog zločinačkog pothvata i međunarodno kazneno pravo – Izazovi i kontroverze*, znanstvena studija koju su 2011. izradili članovi Akademije pravnih znanosti Hrvatske (prof.dr.sc. Igor Bojanić, prof.dr.sc. Davor Derenčinović, prof.emerit.Željko Horvatić, prof.dr.sc. Davor Krapac i prof.dr.sc. Maja Seršić) pojašnjava da između instituta zapovjedne odgovornosti i teorije zajedničkoga zločinačkog pothvata (ZZP) postoje brojne poveznice. Oba oblika odgovornosti u osnovi predstavljaju odgovornost za djela drugih osoba. Razlog zbog kojeg je ZZP postao omiljeno oruđe tužiteljstva u postupcima pred MKSJ-em upravo su i bile teškoće u vezi s dokazivanjem nekih elemenata zapovjedne odgovornosti kao što su odnos nadređenosti i podređenosti te, osobito, učinkovite kontrole de facto ili de jure zapovjednika nad svojim podređenima. Na subjektivnoj strani postoje tri varijante krivnje za

Jasno je da Tužiteljstvo, svakog pa i međunarodnoga kaznenog suda, želi osigurati presudu, ali po koju cijenu? Upravo se na ovu fazu može primijeniti ono što Josipović naziva *prelegitimnošću* Suda. Naime, proces se treba odvijati u skladu sa Statutom i Pravilnikom o postupku i dokazima. Međutim, kada se krene iz suprotnoga smjera, odnosno kada se polazi od željenoga rezultata i kada se tako gradi slučaj, nastaje problem. Josipović pojašnjava: „Tužiteljstvo je sebi zadalo cilj da će uhvatiti i kazniti najodgovornije. To je legitimno, ali za to trebaju dokazi. Haški sud je gubio legitimitet jer je Tužiteljstvo bez dovoljno dokaza izvodilo ljude pred Sud. Kada su podigli očekivanja, počeli su kršiti pravne standarde. Otišli su predaleko.“²¹ Kao primjer Josipović navodi slučaj Tihomira Blaškića pred MKSJ-em, kojeg su osudili „jer je tražio od zarobljenika da kopaju rovove, što uistinu je zločin, ali ne i najteži, i jer je formalno bio nadređen jedinici koja je počinila zločine.“²² Sudsko vijeće ga je u prvostupanjskoj presudi osudilo iako je bio „kilometrima daleko od Ahmića te nije izdao nikakvu naredbu. U nedostatku dokaza Tužiteljstvo je krenulo utvrđivati je li po zapovjednoj odgovornosti optuženik mogao predvidjeti zločine. Na kraju je zaključeno da je on morao tražiti dokaze da vidi hoće li se nešto možda dogoditi. Naravno da je u konačnici Žalbeno vijeće ukinulo to tumačenje.“²³ Kulminacija ovakva načina rada već je spomenuti treći oblik zajedničkoga, tj. udruženoga zločinačkog pothvata. Josipović pojašnjava: „U nedostatku dokaza smislili su novu konstrukciju – treći oblik zajedničkoga zločinačkog pothvata. Nigdje u pravu to ne postoji. Prva dva oblika da, ali

ZZP te prema njima tri oblika kaznene odgovornosti. Prva kategorija, tzv. temeljna ili osnovna (engl. *basic*) ona je u kojoj svi sudionici u ZZP-u dijele istu zločinačku namjeru (engl. *intention*). O toj kategoriji ZZP radit će se, primjerice, u primjeru sudionika ZZP-a koji dijele namjeru ubojstva neke osobe kao cilj ZZP-a i svaka od njih znatno pridonosi tom cilju. Tu se ZZP u najvećoj mjeri oslanja na doktrinu angloameričkoga prava o „zločinačkoj zavjeri“ (engl. *conspiracy*), i to u obliku prihvaćenom u američkoj praksi koja razlikuje zavjeru i odgovornost za djela u provođenju zavjere: premda tužitelj mora u pogledu zavjere dokazati postojanje kako „zločinačkog dogovora“ tako i činjenicu da je optuženik dragovoljno postao članom zavjere, kao što smo gore već naveli, nije potrebno utvrditi još i to da je zavjerenik igrao neku veću ulogu u njezinu izvršenju ili da je bio posebno upoznat s njezinim karakterom. Druga kategorija, tzv. sustavna (engl. *systemic*) odnosi se na predmete koncentracijskih logora. Osnova odgovornosti sudionika ZZP-a je pripadanje organiziranom sustavu zlostavljanja kao što su radni, koncentracijski logori i sl. Sudionik te kategorije ZZP-a, koja se naziva još i sistemskim ZZP-om, bit će kazneno odgovoran za počinjenje svih kaznenih djela od strane pripadnika logorskoga vojnog ili upravnoga osoblja koja su na temelju zajedničkoga plana (engl. *common purpose*) počinjena kao posljedica organiziranoga sustava zlostavljanja. On mora posjedovati znanje o postojanju toga sustava. Treći, ujedno i najsporniji oblik ZZP je prošireni (engl. *extended*) ZZP. Riječ je o kategoriji kod koje svi sudionici dijele zajedničku namjeru za počinjenjem određenih kaznenih djela (npr. prisilnoga premještanja civilnoga pučanstva), a u kojemu neki od njih počinu kazneno djelo koje predstavlja eksces, tj. koje nije bilo obuhvaćeno zajedničkom namjerom – npr. ubijanje civila tijekom prisilnoga premještanja. U tome će slučaju svi sudionici ZZP-a biti smatrani kazneno odgovornima po osnovi članka 7(1) Statuta MKSJ-a ako je djelo bilo „prirodna i predvidiva posljedica“ (engl. *natural and foreseeable consequence*) u realizaciji ciljeva dogovorenoga ZZP-a. Razlika u subjektivnoj strani prema prve dvije kategorije je dakle, u tome što sudionici ne samo da dijele zajedničku namjeru (engl. *intent*) sudjelovanja u ostvarivanju zajedničkoga zločinačkog pothvata nego i voljno preuzimaju rizik odgovornosti i za ona nedjela koja nisu bila dio prvobitno dogovorenoga cilja ali su bila njegova „prirodna i predvidiva posljedica“ (Tadić II, Vasiljević II).

²¹Razgovor s Ivom Josipovićem 16. rujna 2015. godine u Zagrebu.

²²Ibid.

²³Ibid.

ovaj gdje netko odgovara za ono što nije učinio, nije naredio, nije znao, nije mogao pretpostaviti da će se dogoditi – to izlazi iz koncepta krivnje. To je izmišljotina Haaga i zato trećeg oblikazajedničkog zločinačkog pothvata nema na Stalnom sudu. Nema ga ni u statutu MKSJ-a. Oni su ga naprosto izmislili kroz praksu.“²⁴

Proširivanje pravnoga okvira za optuživanje ljudi primijenjeno je, prema Mišetiću, u slučaju generala Ante Gotovine: „Tužiteljstvo je trebalo presudu za operaciju Oluja i onda su krenuli iz suprotnoga smjera, tj. od željenoga rezultata. Stalno su tražili pravnu teoriju kako da osiguraju presudu Gotovini i ta se pravna teorija/strategija mijenjala tijekom deset godina. To je, po mojem mišljenju, i glavni razlog zašto je na kraju obrana bila uspješna. Strategija Tužiteljstva nije bila dobra.“²⁵ Alaburić komentira spomenutu strategiju Tužiteljstva u slučaju generala Ante Gotovine, Mladena Markača i Ivana Čermaka koja se temeljila na širem konceptu udruženoga zločinačkog pothvata, a u čijem su stvaranju veliku ulogu imali i suci: „Upravo su suci smislili ovakav koncept udruženoga zločinačkog pothvata koji u potpunosti dokida nužnost utvrđenja neke izravne veze između zločina i okrivljenika. Time su krajnje pojednostavnili posao tužiteljstva i sveli ga na dokazivanje baze zločina i poziciju okrivljenika u vojnoj ili civilnoj hijerarhiji, a pritom se za sve zločine presumira da nisu slučajni nego da su dio plana, pa se tako o namjerama zaključuje iz posljedica.“²⁶ Alaburić zaključuje kako je glavna tužiteljica Carla Del Ponte zapravo „generalima napravila uslugu“ time što je dokazivala samo udruženi zločinački pothvat. „Posljedica ovakvog načina rada je da na kraju MKSJ nije osudio nikoga iz Hrvatske, ali ne zato što nije bilo zločina, nego zato što su uzeli pogrešne ljude za koje nisu imali dokaze,“ zaključuje Josipović.²⁷

Željko Horvatić, umirovljeni profesor kaznenoga materijalnog prava Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu i bivši predsjednik Akademije pravnih znanosti, pojašnjava kako su ovakav rad Ureda glavne tužiteljice i proširivanje elemenata odgovornosti putem zajedničkoga udruženog pothvata utjecali na pravni, pa tako posljedično i na društveni legitimitet Suda. U svojoj kritici ponajprije pravnoga legitimiteta Suda kreće od njegova osnutka tvrdeći da razlozi zbog kojih ne možemo biti zadovoljni djelovanjem *ad hoc* Kaznenoga tribunala za bivšu Jugoslaviju u Haagu imaju svoje izvoriste u nedovoljno pripremljenoj i promišljenoj odluci UN-a o njegovu osnivanju. Prepušteno je sucima da pišu pravila svojega postupanja, tj. Statut, i to je na kraju, uz možda najbolje namjere, ispao „nespretan bastard anglosaksonskoga i kontinentalnoga kaznenog prava. U praksi MKSJ-a, s nestručno obrazloženom potrebom razvitka međunarodnoga kaznenog prava, oblikuju se i

²⁴Ibid.

²⁵Razgovor putem Skypea s Lukom Mišetićem u prosincu 2016. godine (Chicago – Zagreb).

²⁶Razgovor s Vesnom Alaburić 23. svibnja 2014. godine u Zagrebu.

²⁷Razgovor s Ivom Josipovićem 16. rujna 2015. godine u Zagrebu.

primjenjuju nova načela i sadržaji toga prava koje većina znanstvenika i praktičara opravdano i argumentirano smatra neprihvatljivima, pa tako na primjer i konstrukciju zajedničkoga zločinačkog pothvata.²⁸ Horvatić upozorava na posljedice koje takva primjena udruženoga zločinačkog pothvata ima na međunarodno kazneno pravosuđe zbog kolektivnoga optuživanja: „Raširena primjena teorije zajedničkoga zločinačkog pothvata na cjelokupne političke i vojne strukture države i druge poznate i nepoznate osobe, kako se to tvrdi u optužnicama, ne ispunjava uvjet preciznoga optuženja i može stvoriti dojam o političkom utjecaju na međunarodno kazneno pravosuđe.“²⁹ Upozorava da široko koncipirane optužnice utemeljene na teoriji zajedničkoga zločinačkog pothvata sadržavaju kolektivno optuživanje, što ugrožava temelje i djelovanje MKSJ-a.

Horvatić smatra da je „djelovanje Tribunala u Haagu zapravo nanijelo veliku štetu zamisli međunarodnoga kaznenog pravosuđa i značajno reduciralo povjerenje u njegovo djelovanje i učinak. Šteta koju je taj Tribunal učinio zamišlju o supranacionalnom pravosuđu čovječanstva veća je od mogućnosti da se ona s vremenom ispravi.“³⁰ Citira izjavu profesora Damaške s okrugloga stola 2005. godine u Zagrebu na Pravnome fakultetu koji kaže da su „Hrvati eksperimentalni kunići u laboratoriju međunarodnoga kaznenog pravosuđa koje još uvijek traži svoj put, a čija je legitimnost još uvijek krhka.“³¹

Horvatić upozorava na još jedan problem: „Drugo izvorište našim opravdanim nezadovoljstvom djelovanjem MKSJ-a jest od prvoga dana u potpunosti neprihvatljivom manipuliranju tužiteljstva pri tom Sudu svojom pozicijom kao stranke u postupku izjednačavanjem svojih postupanja i odnosa s postupanjem i odnosom Suda prema državama i država prema njemu.“³² To manipuliranje je prema Horvatiću kulminiralo u vrijeme dok je tužiteljica bila Carla Del Ponte, ali se nastavilo i nakon nje, što je pokazao slučaj topničkih dnevnika.

Intervjuirani predstavnici političkih stranaka Vladimir Šeks (HDZ) i Željka Antunović (SDP) također zastupaju tezu da je rad Ureda glavnoga tužitelja narušio pravni te, posljedično, i društveni legitimitet MKSJ-a. Šeks tvrdi da su „narušeni moralni i društveni legitimitet Suda samo derivati iz destrukcije pravnoga legitimiteta koji se očituje kroz pokušaj Suda da se zajedno s Tužiteljstvom transformira u supranacionalni sud čovječanstva. Ured glavne tužiteljice se s jurističkih prebacio na interesne kategorije. Glavna tužiteljica nije podizala optužnice na temelju dokaza već je sastavljanjem optužnica pokušala određivati koji su događaji povijesno opravdani.“³³ Šeks tvrdi da je uz pomoć udruženoga zločinačkog pothvata Sud transformirao svoju zadaću utvrđivanja individualne krivnje u

²⁸Intervju s Željkom Horvatićem u *Glasi koncila* broj 10 (*Zajedničkog zločinačkog pothvata nije bilo*, 6. ožujka 2011.)

²⁹Ibid.

³⁰Ibid.

³¹Ibid.

³²Ibid.

³³Razgovor s Vladimirom Šeksom u ožujku 2016. godine u Zagrebu.

određivanje kolektivne odgovornosti. Ova praksa izaziva razdor i u sudskim vijećima (neka ruše teoriju udruženoga zločinačkog pohvata – slučaj generala Gotovine, a neka je potvrđuju – slučaj šestorice Hrvata iz BiH). Pravda se kroji po političkim kriterijima i to izaziva razočaranje kod onih kojima je Sud namijenjen. Antunović (SDP) smatra da je pravni, a time i društveni legitimitet Suda narušen onoga trenutka „kada je preko Ureda glavne tužiteljice prešla sjena političkoga arbitriranja. Carla Del Ponte kroz pisanje optužnice direktno se miješala u političku ocjenu događanja na području bivše Jugoslavije devedesetih godina.”³⁴

Kritike na račun glavne tužiteljice dolaze i iz njezinih redova. Sir Geoffrey Nice, bivši tužitelj na Haškome sudu, kritizira rad glavne tužiteljice Carle Del Ponte i izražava „zabrinutost oko politike podizanja optužnica u uredu tužitelja.”³⁵Ističe kako su ga zabrinjavali „ekstravagantni komentari Carle Del Ponte oko toga da se mora osigurati procesuiranje generala Gotovine. To nije ono što bi se očekivalo od jednoga profesionalnog tužitelja koji poštuje presumpciju nevinosti u sudskim procesima.”³⁶Pojašnjava: „Može se govoriti i o nekome trendu oslobađajućih presuda u slučajevima protiv nesrba, što može sugerirati da su uopće odluke da ih se optuži možda bile na neki način motivirane političkim ciljevima. Pojedini smatraju da je želja bila postići neku vrstu ravnoteže između strana na području bivše Jugoslavije time što bi se optuživale osobe iz svih država, Hrvatske, Bosne, Srbije i Kosova.”³⁷Nice zaključuje da nije problem ako određeni tužitelj odluči suditi osobama sa svih strana, ali „ako su standardi razmatranja slučajeva prije nego su započeli bili različiti u odnosu na razne strane, onda je to zabrinjavajuće.”³⁸

Mišetić također upozorava na politizaciju Ureda glavnoga tužitelja, odnosno tužiteljice. „Mislim da je Ured tužitelja bio pod jakim političkim utjecajem. Postojala je snažna želja da se pokaže kako je Ured nepristran. U ovome smislu nepristranost znači da postoji etnički balans među optužnicama.”³⁹ Alaburić ide korak dalje i govori u prilog tezi da je ispolitiziranost Suda narušila njegov legitimitet: „Politika kaznenoga progona je postojala i prema njoj samo su Srbi optuženi za genocid, Srbi i Hrvati za etničko čišćenje, a ni jedan Bošnjak nije optužen za zajednički zločinački pothvat. Ovdje je riječ o političkim odlukama, što pokazuje da je politika od početka duboko involvirana u rad Suda, a to je utjecalo na

³⁴Razgovor s Željkom Antunović u travnju 2016. godine u Zagrebu.

³⁵*U slučaju Gotovine, Carla Del Ponte nije se ponašala kao nepristrana tužiteljica*, Jutarnji list, 17. studenog 2012.

³⁶Ibid.

³⁷Ibid.

³⁸Ibid.

³⁹Razgovor putem Skypea s Lukom Mišetićem u prosincu 2016. godine (Chicago – Zagreb).

percepciju Suda među narodima na području bivše Jugoslavije.“⁴⁰Josipović, međutim, odbacuje tezu da su omjeri krivnje bili određeni prilikom osnutka suda te ostaje pri tvrdnji da je pravnički loše odrađeni posao Suda puno više utjecao na njegov pravni legitimitet, a posljedično i društveni, nego umiješanost politike u njegov rad. „Činjenica je da je od početka rada Suda obrazac podizanja optužnica od strane Ureda glavnoga tužitelja bio predmet kritičke provjere, pogotovo u odnosu na njihov etnički balans. Većina optužnica (više od dvije trećine) podignuta je protiv etničkih Srba. Nešto više od polovine preostalih su protiv etničkih Hrvata, dok je ostatak otpadao na kosovske Albance, Bošnjake i Makedonce“ (Allcock 2010: 352). Allcock, međutim, naglašava da te brojke treba uzeti s oprezom iz više razloga. Dokumenti Suda suzdržavaju se od identificiranja etničke pripadnosti optuženika, a ne može se garantirati da je ona uvijek očigledna iz konteksta. Nadalje, neki su optuženici nakon suđenja oslobođeni, a od nekih se optužnica poslije revizije odustalo (Allcock 2010: 370).

Proces podizanja optužnica problematičan je iz još jednog aspekta. Naime, većina problema, barem za nesrpsko stanovništvo, leži u tome za što su podignute optužnice, a za što ne. Primjerice, Ured glavnoga tužitelja nije podignuo ni jednu optužnicu za uništavanje Vukovara. Isto tako Sud je praktički amnestirao više zapovjedništvo JNA, što dodatno delegitimizira Sud. Šeks taj problem definira pojmom selektivne pravde: „S jedne strane imamo proširivanje pojma zapovjedne odgovornosti dok se istodobno ne podižu optužnice za normalnu zapovjednu odgovornost u slučaju Jugoslavenske narodne armije (JNA). Amoralno je da zapovjednici, koji su naređivali ratne zločine, nisu bili pod istragom. Time se zanemaruje ključni uzrok rata i postaje očito da je na djelu selektivna pravda, što izaziva ogromno ogorčenje među građanima i političarima u RH.“⁴¹ Ovaj aspekt podizanja optužnica odrazio se na pravni, a samim time i društveni legitimitet Suda.

U radu su do sada prikazane neke pogreške u radu Tužiteljstva i sudskoj praksi, koje su utjecale na pravni legitimitet u fazama osiguravanja optuženika i osiguravanja presuda. **U posljednjoj fazi**, koja počinje oko 2008. godine, **raste broj oslobađajućih optužaba**. Mišetić pojašnjava da se u tome periodu stekao dojam da se otišlo predaleko u broju presuda i posljedično je počeo rasti broj oslobađajućih presuda.⁴²Geoffrey Nice također spominje *trend*

⁴⁰Razgovor s Vesnom Alaburić23. svibnja 2014. godine u Zagrebu.

⁴¹Razgovor s Vladimirom Šeksom u ožujku 2016. godine u Zagrebu.

⁴²Ibid.

*oslobađajućih presuda u slučajevima protiv nesrba.*⁴³Naime, do tada se Sud već etablirao kao uspješna institucija i počeo je primjenjivati razumniji pristup presudama. „To počinje u slučaju Hardinaj, potom Naser Orić, Hadžihsanović i Kubura – svi su dobili jako niske kazne. Međutim, prve presude su jako problematične.“⁴⁴

Kroz sve faze rada Tužiteljstva prisutna su još dodatna dva dodatna problema koja su utjecala na njegov pravni legitimitet – osiguravanje provedbe naloga za uhićenje i predugi postupci.

Jedan od najvećih problema Haškog suda bio je taj što nije mogao osigurati provedbu svojih naloga za uhićenje i drugih odluka. On nema svoje vojne snage, a za razliku od vojnih sudova u Nürnbergu i Tokiju nije imao ni potporu saveznika koji su nakon Drugoga svjetskog rata kontrolirali Njemačku i Japan. Stoga se morao osloniti na suradnju država i međunarodnih organizacija. Obveza država da surađuju s Haškim sudom proizlazi iz toga što je on osnovan odlukom Vijeća sigurnosti, a u skladu s pogl. VII. *Povelje UN-a*. Sukladno čl. 25 *Povelje UN-a*, odluka je postala obvezujuća za sve države članice koje moraju poduzeti sve korake kako bi osigurale provedbu odluka Haškoga suda. No u stvarnosti je Sud bio prepušten na „milost nepostojeće dobre volje tadašnjih režima na području bivše Jugoslavije“ (Klarin 2004: 550 u Delaye 2012). Premda su ti režimi bili obvezni potpuno surađivati s Haškim sudom, na početku nije bilo nikakvih sankcija ili posljedica ako nisu poštovali tu obvezu. Međunarodne snage, poput IFOR-a i SFOR-a koji su imali mandat u Bosni i Hercegovini, odbijale su preuzeti ikakvu ulogu u uhićenju osumnjičenika za ratne zločine ograničavajući svoj mandat na nadziranje i osiguravanje primirja.

Tako se Haški sud sveo na „instituciju bez zubi koja nije mogla uhvatiti zločince i suditi im, a upravo je to bio glavni razlog njezina osnutka“ (Hagen 2003: 93 u Delaye 2012). Nemogućnost da osigura provođenje svojih odluka bitno je otežala njegov rad i dodatno ga ispolitizirala. Naime, uvjetovanje ekonomske pomoći suradnjom bio je jedan od načina na koji je Sud osiguravao provođenje svojih odluka. Primjer je izručenje Slobodna Miloševića, nakon kojega je Srbija dobila 1,2 milijarde dolara obećane ekonomske pomoći.

Na kraju je potpuna suradnja s Haškim sudom postala uvjet za ulazak novonastalih država na području bivše Jugoslavije u Europsku uniju. Primjerice, u travnju 2004. godine

⁴³U slučaju *Gotovine*, *Carla Del Ponte nije se ponašala kao nepristrana tužiteljica*, Jutarnji list, 17. studenog 2012.

⁴⁴Razgovor putem Skypea s Lukom Mišetićem u prosincu 2016. godine (Chicago – Zagreb).

Carla Del Ponte ustvrdila je da Hrvatska potpuno surađuje s Haškim sudom, na temelju čega je Europska komisija Hrvatskoj izdala pozitivno mišljenje o sposobnosti za početak pregovora o članstvu. U prosincu 2004. godine EU je Hrvatskoj priznala status kandidata za EU i pregovore najavila za ožujak 2005. godine pod uvjetom pune suradnje s Haškim sudom. Međutim, u ožujku 2005. godine Carla Del Ponte je uskratila pozitivnu ocjenu o suradnji Hrvatske na temelju čega je EU odgodila najavljeni početak pregovora. Hrvatska je time postala prva zemlja kojoj su odgođeni već najavljeni pregovori. Hrvatska je počela pregovore s EU-om u listopadu 2005. godine, samo dva mjeseca prije uhićenja Gotovine i to nakon što je Vlada RH uvjerala Carlu Del Ponte da se Gotovina ne skriva u Hrvatskoj te da je Hrvatska poduzela sve kako bi njegovo uhićenje bilo provedeno. Ovakvi primjeri uzrokovali su politička previranja u državama bivše Jugoslavije i još veći gubitak vjerodostojnosti Suda u očima građana budući da su poslužili kao potvrda proširena uvjerenja da Haški sud nije ništa drugo do politički instrument u rukama velikih sila (Delaye 2012).

Nice i u ovom pogledu upućuje kritiku glavnoj tužiteljici Carli Del Ponte: „Nije bilo mudro za Europsku uniju ili za Ujedinjene narode to što su dopustili tužiteljici ICTY-ja mogućnost utjecaja na procese kakvo je članstvo Hrvatske u Europskoj uniji ili u slučaju Kosova u Ujedinjenim narodima. Krajnje je neprimjereno dopustiti glavnoj tužiteljici kao osobi, da ima tako važnu ulogu u političkim stvarima.“⁴⁵ Prema Niceu „odluke građana bilo koje zemlje o tome hoće li će ući u UN ili EU od takvog su fundamentalnog značaja da one ne smiju biti predmetom osobnih stavova jedne tužiteljice koja nije izabrani političar s političkom odgovornošću. Mislim da će iskustvo miješanja ICTY-ja u politiku primorati međunarodne organizacije da se protive dopuštanju utjecaja sudskih procesa u političke odluke u budućnosti.“⁴⁶ Nice zaključuje: „Pravda služi građanima najbolje kada je odvojena od politike i kada obavlja svoju dužnost objektivno i nepristrano.“⁴⁷

Drugi problem koji od početka prati rad Haškog suda predugi su postupci, kao na primjer suđenje bosanskim Hrvatima ili slučaj Šešelj, koji su trajali više od dvadeset godina.⁴⁸ Kao da za MSKJ ne vrijedi pravilobrzoga, efikasnog i pravednog suđenja koje je primijenjeno nakon Drugoga svjetskog rata u Nürnbergu gdje su međunarodni suci sudili dvadeset četvorici najvećih zločinaca i cijelo je suđenje završeno u jedanaest mjeseci.

⁴⁵U slučaju Gotovine, Carla Del Ponte nije se ponašala kao nepristrana tužiteljica, Jutarnji list, 17. studenog 2012.

⁴⁶Ibid.

⁴⁷Ibid.

⁴⁸Razgovor s Ivom Josipovićem 16. rujna 2015. godine u Zagrebu.

Najvažnije suđenje pred Haškim sudom, suđenje Slobodanu Miloševiću, pokazalo je da dugotrajnost sudskih postupaka može biti kontraproduktivna. Milošević je izručen sudu 28. lipnja 2001. godine, a preminuo je 11. ožujka 2006. godine. U četiri godine i devet mjeseci nije mu završeno ni suđenje u prvome stupnju. MKSJ je tipičan primjer institucije u kojoj birokratiziranost zatamljuje efikasnost.

U dostupnoj literaturi i provedenim intervjuima kao problematični momenti u radu Ureda glavnoga tužitelja, koji su također imali efekt na društveni legitimitet Suda, spominju se: nedosljednost sudskih vijeća u dosuđenim kaznama (Allcock 2010: 348), odluke da se odbace neki dijelovi originalne optužnice u zamjenu za suradnju optuženika (Allcock 2010: 349), kao i puštanje optuženika da suđenje čekaju sa slobode⁴⁹. Sud je u ovim slučajevima gubio svoj društveni legitimitet zbog svojega propusta da na odgovarajući način vanjskome svijetu objasni aspekte svoje prakse (o problemu programa Suda *Outreach* više u poglavlju 5.1.)

Zaključak bi bio da Haški sud ima potreban legitimitet s obzirom na pravnu podlogu svojeg osnutka, što je potvrđeno u prvom slučaju pred Sudom, tj. slučaju Tadić. „Svi sudovi su politička tijela; oni su u suštini ugrađeni u državu. Ne može se očekivati da će činjenica da je Tribunal u Hagu *međunarodni* nekako uspjeti da ga uzdigne iznad svijeta politike u neku platonsku domenu idealne pravde“ (Allcock 2010: 335 i 336). Ipak, njegov pravni legitimitet doveden je u pitanje kroz sudsku praksu i praksu Ureda glavnog tužitelja. Utjecaj na pravni, a posljedično i društveni legitimitet suda imali su rana strategija Tužiteljstva, koja se temeljila na procesuiranju brojnih optuženika nižega ranga, snažna potreba za osiguravanjem presuda povezana s *prelegitimnošću* djelatnika Sudakojia je dovela do izmišljanja novih pravnih institucija poput proširenoga oblika udruženoga zločinačkog pothvata (Tužiteljstvo i suci), problemi vezani uz postupak podizanja optužnica (potencijalna težnja postizanju etničkoga balansa, izostanak optužnice za rušenje Vukovara i amnestiranje JNA), osiguravanje provedbe naloga za uhićenje (suradnja s Haškim sudom postala uvjet za ulazak u EU) i predugi postupci.

Allcock i suradnici smatraju da bi bilo važno istražiti razmjere strategijske pogreške počinjene u odnosu na prihvaćanje Suda u javnosti time što je dopušteno da njegovo javno lice bude Ured glavnoga tužitelja, a ne predsjednik Suda (Allcock 2010: 353). Haški sud je

⁴⁹Razgovor s Vladimirom Šeksom u ožujku 2016. godine u Zagrebu.

imao četiri glavna tužitelja (Richard Goldstone iz Južnoafričke Republike, Louise Arbour iz Kanade, Carla Del Ponte iz Švicarske i Serge Brammertz iz Belgije), ali medijski najekspoziranija bila je Carla Del Ponte, koja je, kao što je pokazalo ovo poglavlje, svojim radom utjecala na smanjenje pravnoga, a posljedično i društvenoga legitimiteta Suda. Povjesničar Tvrtko Jakovina konstatira kako je „u mnogočemu Haag činio stvari koje su bile neshvatljive. Carla Del Ponte uživala je u ulozi osobe koja trese državice zapadnog Balkana, prijeti i zaustavlja, razara vlade.“⁵⁰ Jakovina zaključuje da je ovakvo arogantno ponašanje glavne tužiteljice uvelike utjecalo na pravni, a posljedično i društveni legitimitet Suda u RH: „S takvim ponašanjem u Hrvatskoj se razvio osjećaj nepravde, nemoći, hrvatski put k Europskoj uniji bio je zaustavljen.“⁵¹ Jakovina spominje i predavanje Carle Del Ponte na *London School of Economics and Political Science*, gdje je bila upitana kako to da su na listi stradalih i poginulih u slučaju Oluja utvrđeni živi ljudi. „Pa što, dat ću vam za svakog živog nekoliko drugih koji su stvarno stradali, odbrusila je nimalo pravnički, bez imalo osjećaja za stvarnu misiju Tribunala.“⁵²

3.2. MORALNI LEGITIMITET MKSJ-A

Kao što je navedeno u teorijskome uvodu, međunarodno pravo utjelovljuje, normalizira i provodi određena viđenja svijeta. Ono utječe na naše shvaćanje toga što je moralno (Thomas 2014). S obzirom na strahote zločina počinjene na području bivše Jugoslavije, postojao je moralni legitimitet za osnutak Suda i on u tom smislu ostaje neupitan i do dana današnjega.

Prema Josipoviću ono što dovodi u pitanje moralni legitimitet Haškog suda činjenica je da je međunarodna zajednica osnovala Stalni međunarodni kazneni sud, kojemu je MKSJ bio preteča, na ugovornoj osnovi. Razlika u načinu osnivanja toga suda u odnosu na MKSJ ne pridonosi ocjeni o jednakim kriterijima koji vrijede za sve države i sve pojedince podjednako (Josipović 2006: 25). Josipović smatra da je legitimno postaviti pitanje: „Zašto se slični mehanizmi, jednaki, jednako vrijedni, ne primjenjuju u svim istim ili sličnim slučajevima. Zašto baš *ad hoc* sudovi za bivšu Jugoslaviju i Ruandu, a ne za sto drugih? Ja sam u nekim svojim tekstovima šaljivo istaknuo, a to se pokazalo točnim u kasnijoj raspravi o Stalnom sudu, da se primjenjuje načelo

⁵⁰Oluja posve očišćena od tereta koji je nosila, Tvrtko Jakovina piše za Jutarnji list, 17. studenog 2012.

⁵¹Ibid.

⁵²Ibid.

Quod licet Iovi, non licet bovi. I rekao sam da će prvi pravi međunarodni sud biti onaj koji presudi jednom Amerikancu, Rusu, Nijemcu.⁵³

U prilog toj tvrdnji ide i činjenica da velik broj zemalja nije potpisao Rimski ugovor⁵⁴ (41 država članica UN-a među kojima su Kina, Indija, Indonezija i Turska) ili ga pak nije ratificirao (kao na primjer SAD, Rusija ili Izrael) te samim time nije pristao na izručenje svojih građana. Bivša glavna tužiteljica Haškog suda Carla Del Ponte u svojoj knjizi memoara Gospođa tužiteljica pojašnjava što se događalo za njezina mandata: „Činilo se da stupanje na snagu Bushove administracije nagovještava nove nevolje za međunarodnu pravdu. Jedan od prvih koraka predsjednika Georga W. Busha bio je povlačenje Clintonova potpisa s Rimskoga ugovora, uskrativši na taj način, barem za neko vrijeme, podršku prvom stalnom sudu za ratne zločine, Međunarodnom kaznenom sudu. Bilo je očito da se Washington sprema nagovoriti i druge države da povuku svoje potpise s Rimskoga ugovora ili da sklope bilateralne sporazume s Amerikancima koji bi im pružili zaštitu od pandži Međunarodnoga kaznenog suda (Ponte, Sudetic 2008: 107–108).“

Zaključno, Haški sud predstavlja prvu pravu primjenu međunarodnoga kaznenog prava u praksi. Za razliku od suđenja u Nürnbergu nakon Drugoga svjetskog rata odbacuje se isključivost pobjedničke pravde. Haški je sud osnovan kako bi sudio za ratne zločine neovisno o tome na kojoj strani oni bili počinjeni i ovaj novi koncept trebao je Sudu donijeti moralni legitimitet. Nažalost, ta komparativna prednost Haškog suda prerasla je u glavnu kariku koja je srušila njegov moralni legitimitet. Naime, nasljednik Haškoga suda, Međunarodni kazneni sud, pretvorio se u sud za Afriku.⁵⁵ Razlog je to zbog kojega lideri afričkih zemalja često Međunarodni kazneni sud nazivaju instrumentom zapadnoga imperijalizma. Ako se vratimo na definiciju s početka o tome kako međunarodno pravo utječe na viđenje svijeta, na shvaćanje toga što je moralno, poruka koju Haški sud i njegov nasljednik šalju je da pred međunarodnim pravom ipak svi nisu jednaki.

3.3.DRUŠTVENI LEGITIMITET MKSJ-A

⁵³Razgovor s Ivom Josipovićem 16. rujna 2015. godine u Zagrebu.

⁵⁴Rimski ugovor su do studenog 2019. potpisale i ratificirale 123 zemlje.

⁵⁵Međunarodni kazneni sud počeo je s radom 1. srpnja 2002. godine i od tada se bavio većinom zemljama s afričkoga kontinenta: Demokratskom Republikom Kongo, Ugandom, Centralnom Afričkom Republikom, Sudanom (Darfur), Kenijom, Libijom, Obalom Bjelokosti i Malijem.

Sedamdesetih godina prošloga stoljeća počela je takozvana kaskada odgovornosti, koja je potaknula osnivanje brojnih mehanizama tranzicijske pravde, među kojima posebno mjesto zauzima Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (Haški sud). Naime, Haški sud kao mehanizam tranzicijske pravde sa sobom donosi dva važna presedana – prvu pravu primjenu međunarodnoga kaznenog prava u praksi zbog kršenja međunarodnoga humanitarnog prava (odbacuje se isključivost pobjedničke pravde) (Bass 2000) i prvo prihvaćanje mehanizama tranzicijske pravde od strane zaraćenih strana kao dio mirovnog procesa koji je tek trebao otvoriti put prema tranziciji (Delaye 2015a).

Raspravno vijeće je u već u prvome slučaju pred Haškim sudom, u slučaju Tadić, istaknulo da je „kriminalno pravo efektivno samo onda kada se tijelo koje odlučuje o stupnju kriminalnosti smatra legitimnim.” Ispitivanja javnoga mnijenja i ankete, međutim, već nakon nekoliko godina rada Suda pokazuju da oni kojima je Sud namijenjen nemaju povjerenja u njegov rad,⁵⁶ imaju negativan stav prema njemu⁵⁷ te ga smatraju pristranim,⁵⁸ iz čega proizlazi da je Sud vrlo rano počeo gubiti svoj društveni legitimitet koji se u međunarodnome pravu definira kao stav onih kojima je određeni oblik međunarodnoga prava namijenjen i njihovoj sposobnosti da ga poštuju (Thomas 2014).

Prvo i najobuhvatnije istraživanje, koje kao referencu za mjerenje društvenoga legitimiteta Haškoga suda koristi i Ramji-Nogales (2010), provedeno je u okviru projekta IDEA (*International Institute for Democracy and Electoral Assistance*) još 2002. godine na području jugoistočne Europe. Rezultati pokazuju da građani u tome dijelu Europe općenito imaju visok stupanj nepovjerenja prema međunarodnim organizacijama te da smatraju kako se većina odluka koje se bitno odražavaju na njihov život donose izvan njihove zemlje.

Za ovaj rad najvažniji su podatci koji pokazuju iznenađujuće nizak legitimitet Haškoga suda u državama i entitetima na području bivše Jugoslavije. Naime, rezultati ankete pokazuju da samo 21 posto građana u Hrvatskoj, 24 posto građana u Crnoj Gori, 7,6 posto građana u Srbiji i 3,6 posto građana u Republici Srpskoj ima povjerenja u rad Haškoga suda. Haški sud najveću je podršku dobio na Kosovu gdje u njegov rad povjerenje ima čak 83,3

⁵⁶http://archive.idea.int/balkans/survey_detailed.cfm (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

⁵⁷<http://www.bgcentar.org.rs/istrazivanje-javnog-mnjenja/stavovi-prema-ratnim-zlocinima-haskom-tribunalu-domacem-pravosuđu-za-ratne-zlocine/> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

⁵⁸<http://www.documenta.hr/assets/files/publikacije/IstrazivanjeSuocavanje.pdf> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

posto stanovnika. Situacija je nešto bolja i u BH Federaciji, gdje je podrška Sudu dosegla 51 posto.⁵⁹

Rezultati ankete pružaju još veći razlog za zabrinutost ako se promatraju kroz „etnički filter.“ Analiza etničke strukture osoba koje su sudjelovale u anketi pokazuje da u svakoj državi i entitetu manjina ima pozitivan stav prema Sudu: Muslimani u Republici Srpskoj, Mađari i Muslimani u Srbiji, Srbi u Hrvatskoj i Muslimani u Crnoj Gori (Klarin 2004: 553 u Delaye 2012).

Slijede dva istraživanja novijeg datuma čija je dodatna vrijednost činjenica da nude detaljnije podatke o stavovima građana u RH o Haškome sudu. Istraživanje pod nazivom *Javno mnijenje – Informiranost i stavovi prema Haškom sudu i suđenjima za ratne zločine pred domaćim sudovima*, koje je Ipsos Strategic Management 2011. u Hrvatskoj proveo za Beogradski centar za ljudska prava, pokazuje da većina građana u RH ima negativan stav prema Haškom sudu (71 posto). Građani koji imaju negativan stav prema Haškom sudu opazuju ga kao pristranog, nepravednog, kao politički sud koji nepravedno okrivljuje i sudi Hrvatima. Nadalje, građani su podijeljeni po području bivše Jugoslavije (49 posto – Ne, 40 posto – Da, 11 posto – Ne zna/odbija), ali većina smatra da utvrđivanje činjenica pred Tribunalom ne pridonosi procesu pomirenja u Hrvatskoj (54 posto – Ne, 38 posto – Da, 9 posto – Ne zna/odbija) i konačno, 73 posto građana smatra da suđenja pred Haškim sudom nisu zadovoljila pravdu za žrtve i njihove obitelji (20 posto – pravda je djelomično zadovoljena, 7 posto – ne zna/odbija, 1 posto – da, u potpunosti).⁶⁰

Isključivo na Hrvatsku fokusirano je istraživanje Documente – Centra za suočavanje s prošlošću provedeno 2006., a objavljeno 2010. godine u okviru rada *Suočavanje s prošlošću u Hrvatskoj, Stavovi i mišljenja aktera i javnosti u poraću*.⁶¹ Rezultati istraživanja pokazuju da je više od polovice građana izrazilo jako loše ili loše mišljenje o radu Haškog suda: 27 posto građana odgovorilo je da taj sud radi jako loše, a 26 posto da radi uglavnom loše. Ocjenu 3 (dobar) tom je sudu dalo 30 posto anketiranih iz uzorka opće populacije, a tek je mali broj ispitanika (ukupno 12 posto) ocijenio rad Haškog suda ocjenama vrlo dobar ili izvrstan. Prosječna ocjena rada Haškog suda, tako, prema ovom istraživanju iznosi samo 2,33 (na ljestvici od 1 do 5). Ispitanici srpske nacionalnosti, za razliku od Hrvata ali i anketiranih iz

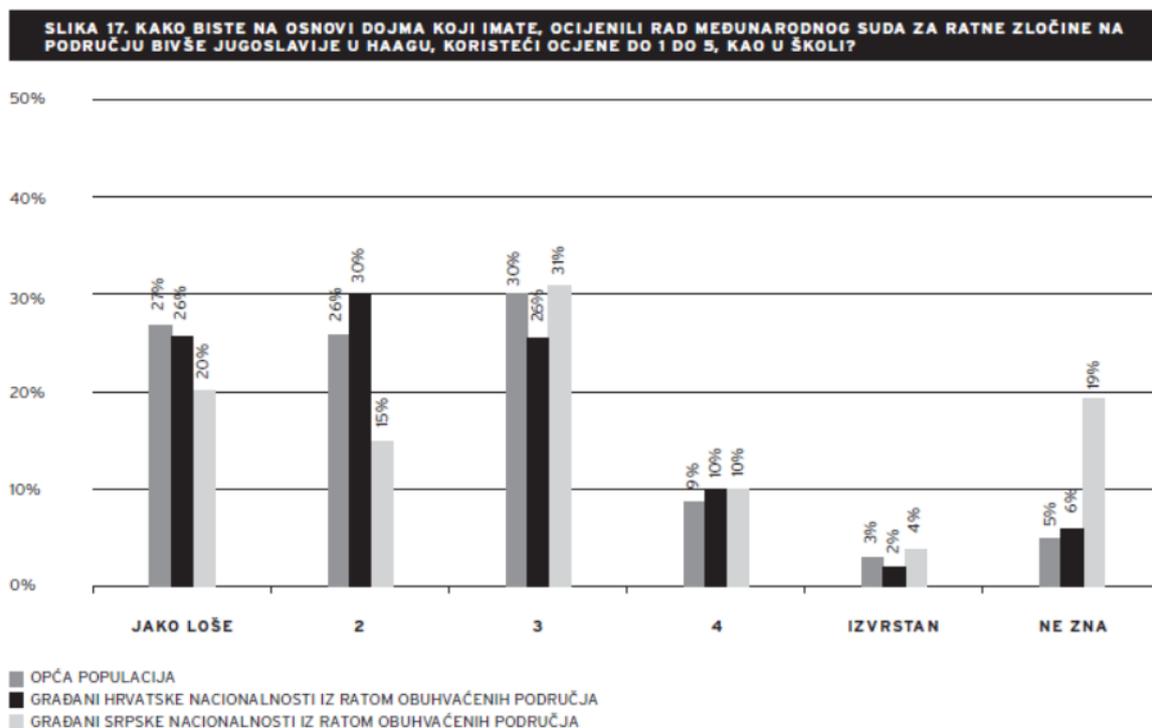
⁵⁹http://archive.idea.int/balkans/survey_detailed.cfm (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

⁶⁰<http://www.bgcentar.org.rs/istrazivanje-javnog-mnjenja/stavovi-prema-ratnim-zlocinima-haskom-tribunalu-domacem-pravosu-za-ratne-zlocine/> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

⁶¹<http://www.documenta.hr/assets/files/publikacije/IstrazivanjeSuočavanje.pdf> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

opće populacije, nešto su bolje ocjenjivali rad Haškoga suda, ali ni njihova prosječna ocjena nije visoka – iznosi 2,58 (Kardov, Lalić i Teršelić 2010: 112).

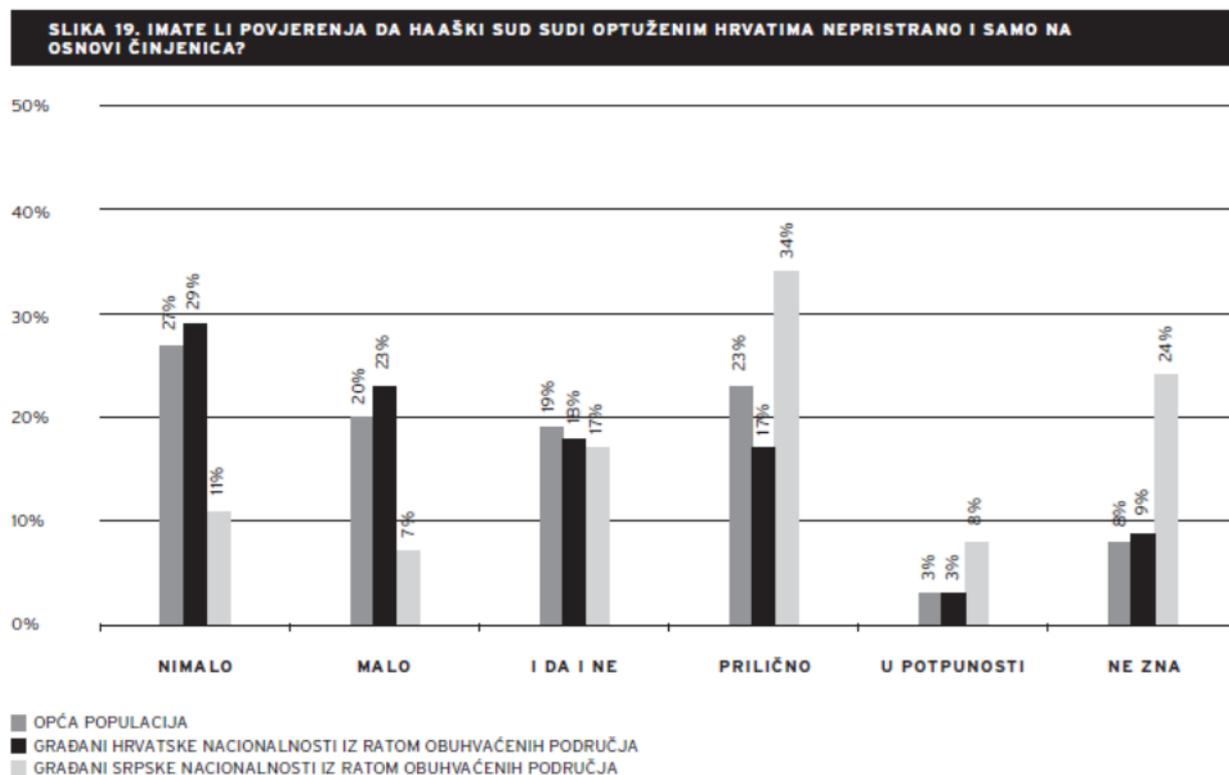
Slika 4. Ocjena rada MSKJ-a u RH



Izvor: Kardov, Lalić i Teršelić 2010: 112

U nastavku istraživanja nastojalo se utvrditi kako ispitanici percipiraju rad suda, odnosno smatraju li ga pristranim kad je riječ o optuženim osobama srpske odnosno hrvatske nacionalnosti. „Promatrajući podatke, može se zaključiti kako ispitanici iz opće populacije nisu bili skloni smatrati rad suda u potpunosti neutralnim: gotovo četvrtina izjasnila se da je Haški sud u potpunosti pristran u svojem radu. Nepristranost toga suda češće su isticali ispitanici srpske nacionalnosti iz ratom obuhvaćenih područja” (Kardov, Lalić i Teršelić 2010: 113). Pritom valja istaknuti da je „korelacija odgovora vezanih uz povjerenje u objektivnost Haškog suda spram optuženih Hrvata i Srba na uzorku kao i oba poduzorka statistički značajna i relativno visoka (oko 0,7), što sugerira da ocjene (ne)pristranosti ne ovise toliko o pojedinim slučajevima nego se tiču općega stava o sudu (ili tužiteljstvu)” (Kardov, Lalić i Teršelić 2010: 114).

Slika 5. Povjerenje u nepristranost suđenja Hrvatima na MKSJ (da li ostaviti originalni naslov slike)



Izvor: Kardov, Lalić, Teršelič, 2010: 114

Što je dovelo do narušavanja društvenog legitimiteta Haškog suda kao mehanizma tranzicijske pravde u Republici Hrvatskoj? Na koji je način slabljenje društvenog legitimiteta Suda utjecalo na njegov rad i učinak?

Poglavlje 3.1. pokazalo je kako je narušen pravni legitimitet Suda, što je zbog njihove međuovisnosti neminovno utjecalo na njegov društveni legitimitet. Daljnje razloge slabljenja društvenog legitimiteta Haškog suda kao mehanizma tranzicijske pravde potrebno je tražiti na razini međunarodne politike, pogrešaka u radu Suda, ali i nacionalne politike u RH.

4. UTJECAJ MEĐUNARODNE POLITIKE NA DRUŠTVENI LEGITIMITET MKSJ-A

Analiza provedenih intervjua sa značajnim akterima direktno povezanim s radom Haškog suda pokazuje da je utjecaj međunarodne politike na Sud uočljiv već u načinu njegova osnutka kao i u široko i nerealno postavljenim ciljevima. Odabir lokacije Suda daleko od poprišta zločina također nije bio najsretnije rješenje međunarodne zajednice, a posebno problematična je činjenica da međunarodna zajednica nije učinila gotovo ništa da osigura priznanje zaključaka iz postignutih presuda Haškog suda.

4.1.OSNUTAK

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda donijelo je 25. svibnja 1993. godine *Rezoluciju 827* kojom je osnovan Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju. Činjenica da je rezolucija o uspostavljanju MKSJ-a donesena u skladu s poglavljem VII. *Povelje UN-a* znači da je Vijeće sigurnosti sukob u bivšoj Jugoslaviji vidjelo kao prijetnju međunarodnome miru i sigurnosti.

U toj je rezoluciji Vijeće sigurnosti izrazilo ozbiljnu zabrinutost zbog sve većeg broja izvještaja o raširenim i flagrantnim kršenjima međunarodnoga humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije.

S obzirom na strahote zločina počinjenih na području bivše Jugoslavije, postojao je moralni legitimitet za osnutak Suda i on u tome smislu ostaje neupitan i do dana današnjeg. No način na koji je nastao uvelike je odredio njegov rad. Kao odgovor na pitanje: *Kako vi gledate na osnutak suda, a posebno na ulogu međunarodne politike u cijelome procesu?*, gotovo svi sugovornici nastojali su odgovoriti na to pitanje opisujući stanjena prostorima bivše Jugoslavije početkom devedesetih godina. A svi su opisi upućivali na podijeljena gledanja aktera međunarodne zajednice na ta zbivanja.

Naime, kada je počeo rat na području bivše Jugoslavije 1991. godine, međunarodna zajednica nije bila sigurna koju bi ulogu trebala preuzeti u tom sukobu. Ono što je uslijedilo bio je pad Vukovara, bombardiranje Dubrovnika, etničko čišćenje Muslimana i Hrvata u BiH. Do kraja 1992. godine srpske su snage osvojile 70 posto teritorija Bosne i Hercegovine, ali

međunarodna zajednica i dalje nije osjećala potrebu za intervencijom. George Bush smatrao je da sukob u bivšoj Jugoslaviji nije problem SAD-a već Europske unije, a njegov nasljednik Bill Clinton nije bio spreman poslati svoje trupe u „problem iz pakla“ kako je Warren Christopher, Clintonov državni tajnik, opisao BiH. Na kraju je rješenje sukoba povjereno britanskome diplomatu Lordu Owenu i njegovu američkom kolegi Cyrusu Vanceu u okviru njihove mirovne misije.

Budući da su se političari odlučili držati po strani i promatrati kako će se situacija u bivšoj Jugoslaviji razvijati, nevladine organizacije i mediji odlučili su učiniti prvi korak. U lipnju 1992. godine Human Rights Watch uputio je apel za osnivanje međunarodnoga suda koji bi kaznio počinitelje ratnih zločina i genocida. Istodobno je časopis Newsday objavio prvi članak o koncentracijskim logorima poput Omarske, Karaterma, Trnopolja i Manjače koje su držali bosanski Srbi.

Sve je to rezultiralo odlukom Vijeća sigurnosti UN-a u listopadu 1992. godine da osnuje Povjerenstvo stručnjaka za ispitivanje povreda humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije. Povjerenstvo je velikim dijelom osnovano na inzistiranje američke veleposlanice Madeleine Albright koja je postala jedan od najvećih zagovornika za osnivanje suda. Njezin je angažman bio toliko predan da su Međunarodni kazneni sud u Haagu u međunarodnom diplomatskom miljeu nazvali i Sud Madeleine Albright (Starešina 2005: 15). Rad povjerenstva su, prema njezinu prvom predsjedavajućem, nizozemskom profesoru prava Fritsu Kalshovenu, opstruirale Velika Britanija, Francuska, Njemačka i Italija (Allcock 2010: 345).

S jedne strane jasne politike prema sukobu u Jugoslaviji nema, sukob bukti, a Ujedinjeni narodi imaju utjecaj koji u nekim drugim vremenima (uključuju i današnjicu) nije imao. Naime, po okončanju hladnoga rata dolazi do stvaranja novoga svjetskog poretka, koji je u samom začetku u znaku suradnje između nekad suprotstavljenih supersila. U novonastaloj situaciji UN je mogao postupati u snažnijem *intervencionističkom* duhu. Dok je 1985. godine bilo aktivno pet mirovnih operacija, u prosincu 1995. godine istovremeno je bilo u tijeku njih osamnaest (Allcock 2010: 342). Na krilima novoga duha Vijeće sigurnosti UN-a odvažilo se na veliki iskorak i osnovalo dva *ad hoc* međunarodna suda – za bivšu Jugoslaviju (1993.) i onoga za Ruandu (1994.).

Gary Bass (2000: 215) smatra daje osnivanje Haškoga suda bilo najjednostavnije rješenje te da je „pravo postalo eufemizam za neaktivnost.” Ono je bilo simboličan čin svjetske zajednice, koja velikim dijelom nije bila voljna intervenirati u bivšoj Jugoslaviji, ali nije imala problema osnovati instituciju koja će dati privid njezine moralne zabrinutosti. Svijet će procesuirati zločine koje nije bio spreman zaustaviti. „Sudje bio osuđen na greške” (Bass 2000: 207). Slično misli i Mirko Klarin, suosnivač i urednik novinske agencije SENSE (South East News Service Europe), koja prati rad međunarodnih sudova. Klarin je još 1991. godine pozvao međunarodnu zajednicu da osnuje „malinirnberški sud“ koji bi sudio za zločine protiv čovječnosti i genocid na području bivše Jugoslavije. U članku *Nirnberg sada* poziva međunarodnu zajednicu da spriječi ubijanja, istrebljenja, deportiranja, mučenja i druga zvjerstva na nacionalnoj, vjerskoj, rasnoj i političkoj osnovi, dovodeći vođe na optuženičku klupu umjesto za pregovarački stol. Političkim vođama s Balkana treba suditi na osnovi nirnberške presude i rezolucije Opće skupštine UN-a iz 1946. godine prema kojoj je planiranje i pripremanje rata, jednako kao i započinjanje i vođenje rata, zločin protiv mira. Haški sud je osnovan dvije godine kasnije. No „nepodnošljiva lakoća“ kojom ga je međunarodna zajednica osnovala na neki je način odredila njegov budući položaj i preprogramirala probleme unjegovu radu (Klarin 2004).⁶²

Naime, osnivači nisu vjerovali u održivost i mogućnost Haškoga suda da izraste u respektabilnu instituciju koja bi bila sposobna provoditi međunarodno humanitarno pravo u praksi. Nitko nije ozbiljno shvaćao zadana obećanja, što je najbolje izrazila bivša američka državna tajnica Madeleine Albright na suđenju bivšoj predsjednici Republike Srpske Biljani Plavšić: „Bilo je vrlo lako glasovati za osnivanje Suda u veljači 1993., ali nitko nije uistinu vjerovao da će sud profunkcionirati. Jedno od pitanja bilo je kako izabrati suce... Dugo pitanje bilo je kako pronaći tužitelja. A to je bilo jako komplicirano i nitko nije mislio da će se ostvariti. I onda nitko nije vjerovao da će sud funkcionirati... Onda smo u svibnju (1993.) glasovali o proceduri prema kojoj će sud funkcionirati. Ni tada nitko nije vjerovao da će sud ikad funkcionirati. Rekli su da nikad neće biti optuženika i da nikad neće biti suđenja..., da nikad neće biti osuđenih i da nikad neće biti kazni...” (Klarin 2004: 546).

Osnivači nisu izradili studiju o izvedivosti kako bi se ustvrdilo što je sve potrebno za funkcioniranje suda. Nisu bila osigurana materijalna, financijska, logistička i kadrovska

⁶²Ovaj i naredna dva pragrafa preuzeti su iz stručnoga članka autorice doktorskog rada - Delaye, Dijana (2012) Problemi i pogreške Haškog suda. Političke analize. 3 (11), 46–50.

sredstva za rad. Prema Klarinovu mišljenju „faza zanemarivanja“ trajala je najmanje dvije do tri godine. Usljedile su političke igre, poput one oko izbora glavnoga tužitelja, koji je naposljetku postao južnoafrički sudac Richard Goldstone. Koliko je Haški sud i tri godine nakon osnutka bio cijenjen dobro ilustrira pitanje koje je Goldstoneu neposredno nakon imenovanja uputio bivši britanski premijer Edward Heath: „Zašto si prihvatio taj smiješni posao?“ (Hagen 2003: 60). Višnja Starešina pak kaže: „U mirovnom procesu upravljanja krizom na prostoru bivše Jugoslavije bavila se prva klasa svjetskih političara, diplomata, obavještajaca, vojnika. Pravda je povjerena u ruke petoj klasi međunarodnih činovnika i ambicioznih pravnika“ (2005: 24).

Za razumijevanje osnutka MKSJ-a važno je smjestiti ga u međunarodnu klimu početkom devedesetih, koju karakteriziraju *intervencionistički* duh UN-a s jedne strane i nespремnost međunarodne zajednice da vojnom akcijom zaustavi sukob u bivšoj Jugoslaviji s druge. „MKSJ je osnovan kao reakcija na ogromnu zabrinutost u javnosti, a ne ako izraz riješenosti glavnih međunarodnih aktera“ (Allcock 2010: 346). Allcock citira Cherifa Bessiounija koji pojašnjava da je postojanje Suda „u izvjesnoj mjeri doživljavano kao nepristojnost budući da se mogućnost da ključni sudionici događaja budu identificirani kao mogući ratni zločinci tumačila kao potencijalno prejudiciranje ishoda tekućih mirovnih pregovora (Allcock 2010: 346). Sudu je otpočetak nedostajala vjerodostojnost. Kako njegovi osnivači nisu vjerovali u njega, politički lideri na prostoru bivše Jugoslavije također su smatrali da će cijeli projekt pasti u zaborav kad međunarodna zajednica ostvari svoje ciljeve na području bivše Jugoslavije. Stoga ga je velika većina stanovnika na područjima bivše Jugoslavije doživljavala kao nevjerodostojnu pravnu instituciju, čime je već na početku narušen njegov društveni legitimitet.

4.2.ŠIROKO POSTAVLJENI CILJEVI⁶³

Široko postavljeni ciljevi dodatno su zakomplicirali rad Suda. Međunarodna zajednica je sve ono što je trebala učiniti različitim diplomatskim i vojnim putem odlučila povjeriti Sudu i na taj način mu je na leđa stavila teret koji on nije mogao iznijeti, što se posljedično odrazilo na

⁶³ U ovome poglavlju autorica doktorskog rada je doradila znanstveni članak - Delaye, Dijana (2018) Haški sud kao mehanizam tranzicijske pravde – društveni legitimitet Haškog suda. *Politike izgradnje mira u regiji: Opterećenja prošlosti i vizije budućnosti. Zbornik radova sa konferencije*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 261–73.

legitimitet Suda među onima kojima je namijenjen. Uz svoj primarni zadatak, a to je suditi, odnosno dovesti pred lice pravde osobe odgovorne za kršenja međunarodnoga humanitarnog prava, Sud je u preambuli *Rezolucije 827* dobio još dva zadatka: spriječiti zločine i pridonijeti uspostavi i održavanju mira na ratom pogođenim područjima. Nadalje, 2004. godine Vijeće sigurnosti donosi *Rezoluciju 1534* u kojoj naglašava da Sud pridonosi miru i sigurnosti, ali i pomirenju.⁶⁴

Sud je osnovan u jeku sukoba i uvjerenje da bi prijetnja koju Sud svojim osnutkom predstavlja mogla zaustaviti izvršenje novih zločina pokazala se idealističnom i pogrešnom, o čemu svjedoče masakr u Srebrenici (1995) i Kosovo (1997). Gabrielle K. McDonald, bivša predsjednica Haškoga suda, tvrdi da je sud osnovan u vrijeme sve jačih sukoba u bivšoj Jugoslaviji, pa je bilo nerealno očekivati da će sam njegov osnutak zaustaviti nasilje (2004: 569).

Isto tako Sud nije mogao samostalno pridonijeti uspostavi mira i poticati pomirenje. Rad suda može pridonijeti procesu pomirenja do određene mjere jer je kažnjavanje onih koji su počinili zločine prvi korak u procesu koji vodi k pomirenju. U ovome kontekstu Josipović naglašava da je pravda osnova trajnoga mira. Spomenuo je organizaciju *No peace without justice* koja je vrlo aktivna pri međunarodnim sudovima i koja smatra da se kažnjavanjem onih koji su počinili zločine i individualiziranjem krivice sukobljene strane ne mogu pomiriti.⁶⁵ Mir se ne može uspostaviti bez pravde, ali dugotrajni mir i pomirenje ne mogu se postići samo procesuiranjem zločina. Čak je i Florence Hartmann, bivša glasnogovornica Ureda glavnoga tužitelja, bila vrlo oprezna govoreći o tom dijelu mandata: „Haški sud nije osnovan kako bi ostvario pomirenje. On je osnovan kako bi kaznio zločine. Ali bez pravde pomirenje nije moguće. Stoga Haški sud može pridonijeti pomirenju, i to samo zajedno s drugim čimbenicima koji imaju utjecaj na pomirenje (uspješan povratak prognanika u sredine iz kojih su prognani i u kojima se neće osjećati ugroženima, izražavanje pokajanja, poštivanje prava manjina itd.). Sam Sud ne može (...) postići da dođe do konačnoga pomirenja. No svojim rezultatima može pridonijeti tome da se ljudi u regiji suoče s počinjenim zločinima jer je preduvjet pomirenja – kraj poricanja.“⁶⁶ Problem je što je primarni cilj Suda bio mir, dok se pravda smatrala sekundarnim i pomoćnim (Allcock 2010: 363).

⁶⁴ <http://www.icty.org/> Statut MKSJ-a, Rezolucija 827 (1993), Rezolucija 1534 (2004)

⁶⁵ Razgovor s Ivom Josipovićem 7. rujna 2004. u Zagrebu.

⁶⁶ Intervju putem elektroničke pošte s Florence Hartmann 5. kolovoza 2004. u Den Haagu.

Premda je tijekom godina postalo jasno da Haški sud ne može ispuniti svoj mandat, to nije spriječilo njegove dužnosnike i suce, kao ni političare, da ga dodatno prošire (Starešina 2005: 21). Pod tim se u prvom redu misli na pisanje povijesti, funkciju koju je Sud sam sebi samoinicijativno dodijelio, a za ispunjenje koje kao sudsko tijelo nije imao nikakve šanse. Argument je bio da se jedino uspostavljanjem povijesnoga transkripta, vjerodostojnoga zapisa o tome što se dogodilo, kome i zašto, može postići pomirenje (Teitel 1999). Prihvativši se toga nezahvalnog zadatka, Sud je dodatno narušio svoj već erodirani društveni legitimitet. Da je Sud izabrao ovaj put, bilo je jasno već na prvom suđenju, tj. u slučaju Tadić, gdje su prva dva dana suđenja protekla u izlaganju vojnoga povjesničara Jamesa Gowa, što će u konačnici rezultirati presudom u kojoj je prvih 69 stranica posvećeno povijesnom pregledu podrijetla i uzroka sukoba na području bivše Jugoslavije (Wilson 2005: 932).

Problem je međutim što sudovi imaju drugačiji princip rada od povijesnih instituta. Prema Kseniji Turković sudske procedure nisu dizajnirane kako bi proizvele presude o povijesnim događajima: postupci se koriste uskom, pojednostavljenom i modificiranom stvarnošću; točnost je povremeno podređena nekim drugim potrebama; dokaze prilažu i prezentiraju najvećim dijelom stranke koje imaju određeni interes u postupku; odluka se mora donijeti brzo i nakon žalbe je konačna; mora se doći do zaključka i onda kada nema dovoljno dokaza... (Turković 2005: 294). Posebno je važna uloga dokaza. Naime, dokazi kojima se koristi Haški sud, ili bilo koji drugi sud, kako bi utvrdio činjenice, odnose se isključivo na odgovornost određenoga pojedinca za zločine za koje je optužen (Subotić 2014: 179). U tome smislu oslobađanje pojedinaca od odgovornosti za određene zločine ne znači da se zločini nisu dogodili ili, štoviše, da su oslobađanjem pojedinaca države amnestirane od preuzimanja bilo kakve odgovornosti za zločine počinjene tijekom sukoba. Problem je međutim u tome što se presude često iščitavaju upravo na taj način. Razlog tome Subotić vidi u činjenici da je Haški sud glavni mehanizam tranzicijske pravde na području bivše Jugoslavije, često i jedini, i mnogi ga doživljavaju kao oficijelnoga, neprikosnovenog arbitara prošlosti pa na suprotnim, nekad zaraćenim stranama presude za individualne slučajeve često nazivaju „krivom poviješću“ koju piše Haški sud (Subotić 2014).

Problem je tim veći što predstavnici Haškoga suda nisu negirali već proklamirali svoju ulogu arbitara prošlosti izjavama poput one sutkinje McDonald po završetku suđenja Tadiću: „Započeli smo s ispunjavanjem zadatka stvaranja povijesnoga zapisa.” (Turković 2005: 294).

Analiza prikupljenih članaka pokazuje raširenost teze među hrvatskim građanima, povjesničarima i političarima da Haški sud piše povijest, što neminovno utječe na njegov društveni legitimitet. U tome smislu zanimljiv je osvrt ministra pravosuđa Orsata Miljenića u razgovoru za Jutarnji list 17. studenog 2012. godine nakon drugostupanjske presude Žalbenoga vijeća u slučaju Oluja: „Što se tiče kvalifikacije o udruženom zločinačkom pothvatu, mogu reći i kako mi je posebno drago da je odbačena, između ostalog i zbog pokušaja da se nametne teorija prema kojoj Haški sud piše povijest. Teza da Haški sud piše povijest prema mojem je mišljenju pogrešna jer on možda piše povijest tek u jednom malom segmentu. Moramo uvijek imati na umu da je ovo sudska odluka, a sud ne utvrđuje apsolutnu istinu, on utvrđuje dokaze koje su mu stranke u postupku podastrle.“⁶⁷ Prema Alaburić u utvrđivanju apsolutne istine leži možda i najveći problem Haškog suda: „Mislim da je cijeli nastup Haškog suda – mi tražimo istinu o onome što se dogodilo na području bivše Jugoslavije – bio pogreška. Nije zadaća suda da traži istinu, niti sud to može.“ Alaburić pojašnjava da sukobljene strane često imaju različite verzije istine o istom događaju. U okviru širega procesa utvrđivanje nepobitnih činjenica u pojedinačnim slučajevima međunarodni Sudovi kao mehanizmi tranzicijske pravde mogu pridonijeti stvaranju preciznije slike onoga što se uistinu dogodilo za vrijeme sukoba. Za ovaj proces potrebno je, međutim, da mehanizmi tranzicijske pravde uživaju društveni legitimitet.

Od svojeg osnivanja Sud svojoj prvobitnoj namjeni dodaje stalno rastući spektar očekivanja za koja se ni od jednog drugog suda pravde ne očekuje da ih ispunjava. Opterećen je zadacima stvaranja povijesnih zapisa o događanjima, „iscjeljivanjem ratnih rana,“ „uklanjanjem tereta kolektivne krivice,“ otvaranjem puta pomirenju i zastrašivanjem budućih prekršitelja (Allcock 2010: 364). Sud nije bio u mogućnosti ispuniti inicijalno široko postavljene ciljeve koje mu je prilikom osnutka postavila međunarodna zajednica, prepuštajući Sudu na taj način sve zadaće vezane uz okončanje sukoba – sprječavanje daljnjih zločina, pridonosenje miru i sigurnosti. Dodatni ciljevi, pisanje povijesti i utvrđivanje istine, dodatno su zakomplicirali rad Suda i nanijeli nepopravljivu štetu njegovu društvenom legitimitetu. „Pokušaji Suda da stekne legitimitet obećavajući neprikosnovene povijesne transkripte samo su ga još i više „delegitimizirali“ (pa čak i u očima njegovih najvećih regionalnih pobornika – predstavnika civilnoga društva). (Subotić 2014: 179).

⁶⁷S posebnim čemo zadovoljstvom ispoštovati ovu presudu Haaga!, Jutarnji list, 17. studenog 2012.

„Cilj je suđenja postići pravdu, i ništa drugo; čak i najplemenitiji među tim sporednim ciljevima mogu samo naštetiti osnovnoj zadaći suda: procijeniti optužbe protiv optuženoga, donijeti presudu i izreći pravičnu kaznu (Arendt 2002: 223). Arendt nastavlja: „Naprotiv, sud te granice ne može prijeći, a da ne završi 'potpunim neuspjehom'. Ne samo zato što nema sredstva za istraživanje općih pitanja, nego zato što sam autoritet suda ovisi o njegovim ograničenjima (2002: 233).“

4.3.RAT U TIJEKU I DISLOCIRANOST

Ramji-Nogales (2010) i Ford (2012) smatraju da je lokacija mehanizama tranzicijske pravde jedan od faktora koji utječu na njihov društveni legitimitet te kao primjer navode upravo MKSJ. Naime, rad Haškoga suda nije olakšala činjenica da je osnovan tijekom sve intenzivnijih sukoba (kako bi se odbacila kritika o pravdi pobjednika), što je otežalo prikupljanje dokaza i uhićenje osumnjičenika. Na mjesto zločina moglo se doći naknadno, a u nekim su slučajevima zaraćene strane prikrivale tragove zločina⁶⁸. Ni dislociranost suda nije olakšala rad jer njegovi djelatnici nisu imali pravi uvid u stanje na terenu i nerijetko nisu shvaćali svu složenost odnosa. Istodobno, građani u državama i entitetima bivše Jugoslavije doživljavali su sud kao nešto daleko i nedodirljivo te se nisu mogli identificirati s njegovim radom i presudama. Prema riječima Wendy Lobwein, voditeljice Ureda za podršku žrtvama i svjedocima Haškoga suda, pravda koja je utvrđena u Den Haagu za mnoge u bivšoj Jugoslaviji nije bila njihova pravda⁶⁹ (Delaye 2012).

4.4.OSIGURANJE PRIZNANJA ZAKLJUČAKA IZ POSTIGNUTIH PRESUDA HAŠKOGA SUDA

Prema Mišetiću ono što je delegitimiziralo rad Suda činjenica je da međunarodna zajednica nije osigurala priznanje zaključaka iz postignutih presuda Haškoga suda.⁷⁰ Kao što Sud nema vojne snage da provede uhidbene naloge, tako nema ni političku moć kojom bi nametnuo provedbu svojih pravnih zaključaka. Na isti način kao u već spomenutome primjeru

⁶⁸ Primjer je policijski poligon u Batajnici (Beograd) gdje su pronađeni posmrtni ostaci 700 žrtava zločina koji su počinjeni na više mjesta na Kosovu.

⁶⁹Razgovor s Wendy Lobwein 8. srpnja 2004. u Den Haagu.

⁷⁰Razgovor putem Skypea s Lukom Mišetićem u prosincu 2016. godine (Chicago – Zagreb).

osiguravanja suradnje, Sud ovisi o međunarodnoj zajednici. Dok god je državama i entitetima dopušteno da poriču ono što je Haški sud ustanovio kao činjenicu, 1) dovodi se u pitanje svrha Haškog suda i 2) stječe se dojam da Haški sud nije snažna institucija međunarodne pravde. Takva praksa utječe na društveni legitimitet Suda posebno među žrtvama. Usporedimo li situaciju u Njemačkoj nakon Drugoga svjetskog rata, upravo je inzistiranje vanjskih sila na priznanju zaključaka nürnberškog suđenja od strane Njemačke i njezinih građana potaknulo proces suočavanja s prošlošću (Delaye, 2015b).

5. POGREŠKE MSKJ-A

Prilikom analize pravnoga legitimiteta MKSJ-a u poglavlju 3.2. pojašnjeno je na koji su način rad Ureda glavnoga tužitelja i sudska praksa utjecali na pravni legitimitet Suda. Kao rezultat snažne međuovisnosti pravnoga, moralnoga i društvenoga legitimiteta faktori koji su narušili pravni legitimitet Suda neminovno su utjecali na njegov društveni legitimitet. Međutim, uz Ured glavnoga tužitelja i sudske prakse potrebno je razmotriti i ostale faktore u okviru rada Suda koji su utjecali na njegov smanjeni društveni legitimitet, a koji su podijeljeni u dva poglavlja: *Kasno uvođenje i ograničeni mandat programa Outreach* te „*Diplomatske*“ *pogreške Suda*.

5.1. KASNO UVOĐENJE I OGRANIČENI MANDAT UREDA *OUTREACH*

Činjenica da je međunarodna zajednica za sjedište Suda odabrala Haag, lociran daleko od mjesta na kojemu su se dogodili zločini, zahtijevala je od Suda dodatnu aktivnost u smislu premošćivanja jaza između onih kojima je Sud namijenjen i rada Suda. Naime, što vrijedi donijeti presudu u korist žrtava ako žrtve ne znaju za nju? Upravo je to pitanje s kojima se sutkinja Gabrielle Kirk McDonald, bivša Predsjednica Suda, suočila 1997. godine. Naime, program *Outreach* Haaškog suda oformio se tek pred kraj 1999. godine, dvije godine nakon što je sutkinja McDonald shvatila da ljudi u Prijedoru ne znaju ništa o presudi u slučaju Tadić, a koja se odnosi direktno na njih. „Za vrijeme mogega predsjedavanja Sudom postalo mi je jasno da je Sud u širokim razmjerima pogrešno shvaćen, a njegov rad pogrešno interpretiran... Tada sam shvatila da postoji potreba – točnije obveza – Suda da učini više: da zapravo počne komunicirati sa stanovnicima u bivšoj Jugoslaviji koji su tisućama milja udaljeni od Suda koji je osnovan za njih (McDonald 2004: 570 u Delaye 2012).“

Do 1999. godine postojala je samo vrlo mala novinska služba čije su aktivnosti bile ograničene na Haag. Također, službena komunikacija je bila ograničena na engleski i francuski jezik, a novinska služba davala je informacije samo onima koji su ih tražili. Nakon što je oformljen, program *Outreach* je u početku shvaćao svoj zadatak kao usmjeren prije svega na efikasno dostavljanje informacija pripadnicima pravne profesije i novinarima... *Pravda na djelu (Justice at Work)* koja pruža pregled strukture i djelovanja Suda, nije

provođena sve do 2001. godine. Redovit televizijski prijenos uveden je tek s početkom suđenja Miloševiću u veljači 2002. godine (Allcock 2010: 349–350 prema Ingrao i Emmert).

Djelatnica programa *Outreach* Haškoga suda Olga Kavran⁷¹ kaže da je već nakon nekoliko godina rada uočen velik napredak i da se polako počeo mijenjati stav prema Haškome sudu. Uspjeh nije mogao biti veći zato što je program imao vrlo ograničena sredstva budući da se oslanjao na podršku donatora i Europske komisije.⁷² To je ograničilo manevarski prostor jer bi se s više sredstava moglo otvoriti više ureda, organizirati više edukacijskih seminara i radionica.

U Hrvatskoj je, primjerice, do 2012. godine postojao ured u okviru programa *Outreach* Haškoga suda, ali sa samo jednom djelatnicom, Klarom Dokmanović, koja je upozorila na još jedan limitirajući aspekt ovog programa. „Uloga ureda *Outreach* nikada nije bila komentirati ili demantirati rad Suda već prvenstveno davati informacije ljudima kako doći do točnih podataka te kako doznati što više o djelatnostima Haškog suda. Cilj je bio postati informativni ured. Pri samome osnutku ureda u hrvatskom se tisku mogla naći hrpa neistina o Haškom sudu i trebalo je najmanje deset djelatnika da bi sve to demantirala. Ipak, cilj ureda nikada nije bio da postane ured glasnogovornika.“⁷³

Allcock smatra da je upravo ravnodušnost prema vanjskom svijetu, a posebno prema narodima bivše Jugoslavije, nametnula Sudu „bezizraznu fasadu“ na koju su drugi mogli projektirati različite interpretacije o njegovu karakteru i svrhama, „a da ih ova institucija pri tome ne korigira“ (Allcock 2010: 349–350 i 364). Haški sud je mogao dobiti veću podršku i donekle ublažiti gubitak legitimiteta da je pokrenuo javnu kampanju širih razmjera ili da je neka saslušanja svjedoka održao na teritoriju bivše Jugoslavije (Wilson 2005: 941).

I dok su se sugovornici usuglasili da je program *Outreach* osnovan prekasno da bi bio uspješniji u „borbi za srce i misli“ onih kojima je namijenjen, većina misli da zadatak nijednoga suda nije da se bavi odnosima s javnošću i demantira sve što se o njemu piše. No Haški sud nije uobičajen nacionalni sud nego prva institucija te vrste u povijesti

⁷¹Razgovor s Olgom Kavran 2. srpnja 2004. u Den Haagu.

⁷²Razgovor s Vesnom Teršelič, 3. siječnja 2014. godine u Zagrebu. Vesna Teršelič smatra da kasna *Outreach* strategija nije pogreška Suda već njegovih osnivača. Teršelič ističe: „Haški sud je *ad hoc* institucija koja nije znala hoće li profunkcionirati tese na početku svog rada fokusirala na istrage koje je trebala provesti. Osnivač je UN i on je trebao imati na umu imidž Suda. Sud nije mogao biti tako promućuran. Najmanje što je UN mogao učiniti jest financiranje rada ureda *Outreach*“.

⁷³ Razgovor s Klarom Dokmanović, rujna 2004. u Zagreb.

međunarodnoga kaznenog prava nastala pod okriljem UN-a. Prvi put se nije sudilo samo ratnim gubitnicima, nego svima koji su počinili ratne zločine. Prvi put je takav sud osnovan usred sukoba, a Sud je činio vrlo malo kako bi pojasnio svoj rad onima kojima je namijenjen, što je ključni element „u procesu stjecanja legitimiteta koji uključuje stvaranje, primjenu, ali i interpretaciju i objašnjavanje prava“ (Thomas, 2012).

Da je i sam Sud uvidio problem nedovoljne komunikacije s onima kojima je namijenjen, pokazuje izjava Nerme Jelačić, glasnogovornice Suda od 2008. do 2012. godine: „Dezinformiranje, zajedno s fizičkom udaljenošću Tribunala i činjenica da on radi na jezicima i po proceduralnim pravilima koja su strana za zemlje bivše Jugoslavije, primoralo je ovaj sud da prizna činjenicu da, iako je njegov osnovni cilj utvrditi krivnju ili nevinost pojedinaca optuženih za ratne zločine, također ima i druge uloge kako bi doprinio rješavanju postkonfliktnih pitanja u unapređenju mira. Tribunal je donio odluku da iskorači iz uobičajenih granica jedne pravosudne institucije: počeo je aktivno objašnjavati svoj rad zajednicama u regiji, kojima služi, i razvio komunikacijske aktivnosti kako bi taj rad postao transparentniji i pristupačniji medijama.“⁷⁴ „Naučili smo i da je važno ne samo imati *outreach* nego i *inreach*, odnosno da pojasnimo osobama koje rade u Tribunalu zašto je važno komunicirati, čak i kada se ti komentari ne tiču eksplicitno Tribunalu.“⁷⁵ Jelačić smatra da je puno izgubljeno u razdoblju od 1993. do 1999. godine. Zbog kasnoga osnutka *Outreach* nije mogao od početka graditi imidž Suda u zajednicama bivše Jugoslavije, već je konstantno morao „trčati“ kako bi začepio rupe koje su ostale od propagande koja je bila najjača upravo u prvim godinama nakon osnivanja Suda, kada su ratovi još bili u tijeku, i kada su na snazi bili režimi kojima se Sud kasnije bavio.⁷⁶

Ako uspoređujemo izjavu Klare Dokmanović, djelatnice ureda *Outreach* u Zagrebu iz 2004. godine i glasnogovornice MKSJ-a Nerme Jelačić iz 2012. godine, možemo vidjeti da je Sud evoluirao u shvaćanju pravoga mandata ureda *Outreach*. Nadalje, u obje izjave spominje se propaganda protiv Suda, osobito u prvim godinama njegova rada. Ipak, prisutna je svijest o tome da je ured *Outreach* u suradnji s novinskim uredom Suda mogao napraviti više kako bi umanjio posljedice spomenute propagane – bilo edukacijom, informiranjem ili radom na

⁷⁴Mediji i Tribunal, Nerma Jelačić u *Historija u sjeni senzacije II*, Birn, Sarajevo, 2011.

⁷⁵Ahmetašević, Nidžara, 2012. Propaganda još uvijek utiče na formiranje javnog mnijenja – razgovor s Nermom Jelačić, glasnogovornicom MKSJ, pristupljeno 19. veljače 2018. sa <http://www.media.ba/bs/etikaregulativanovinarstvo-etika/propaganda-jos-uvijek-utice-na-formiranje-javnog-mnijenja>

⁷⁶Ibid.

terenu.⁷⁷ Očito je da je za društveni legitimitet mehanizama tranzicijske pravde iznimno važno da oni kojima je namijenjen budu upoznati s njegovim mandatom, ulogom, procedurama, ali isto tako i činjenicama, presudama, svjedocima i zločinima.

5.2.,,DIPLOMATSKÉ“ POGREŠKE

Haški sud otežao je svoj rad i negativno utjecao na društveni legitimitet Suda i nekolicinom „diplomatskih“ pogrešaka. Kako je, primjerice, bilo moguće očekivati da Sud ima ikakav učinak na području bivše Jugoslavije ako se prvih nekoliko godina njegovi dokumenti nisu prevodili ni na jedan jezik koji se koristi na tome području? Tek je naknadno uvedeno prevođenje dokumenata na bosanski, hrvatski i srpski jezik. Sud nije imenovao nijednog suca s područja bivše Jugoslavije, a izostalo je i njihovo involviranje u fazu dizajniranja rada Suda. Ti pogrešni početni koraci doveli su do percepcije kod Hrvata i Srba da Sud nije uzeo u obzir njihove perspektive te su pridonijeli nedostatku kulturnoga razumijevanja između Suda i lokalnoga stanovništva. Kao rezultat, čak i oni koji bi se prirodno svrstali na stranu pristaša Suda, kao što su hrvatski pravni stručnjaci i bosanski muslimani, imali su problem sa Sudom (Ramji Nogales 2010: 28).

Štoviše, „prema svakome s područja bivše Jugoslavije sud se, a posebno Ured glavnoga tužitelja, odnosio s gotovo paranoidnim nepovjerenjem – bilo da je riječ o prevoditeljima, novinarima, pravnim ili drugim stručnjacima... Šteta što je postojalo takvo nepovjerenje jer je ono onemogućilo da tužitelji, istražitelji i analitičari koji su došli iz različitih dijelova svijeta premoste kulturni raskorak koji ih je dijelio od toga zabačenog područja koje je bilo pod njihovom jurisdikcijom i da brže i bezbolnije shvate važne činjenice koje su dovele do nemilih događaja i zločina“ (Klarin 2004: 552). Posebno je zabrinjavalo nedovoljno poznavanje stanja na području bivše Jugoslavije koje je često bilo primjetno kod tužitelja, a katkad čak i kod nekih sudaca. Klarin smatra da je ta „nevinost u neznanju“ djelatnika dodatno umanjila društveni legitimitet Haškoga suda na području bivše Jugoslavije (Delaye 2012).

Bivši predsjednik HHO-a Ivan Zvonimir Čičak tvrdi da je Haški sud napravio pogreške u „diplomatskom koracima“ koje su imale velik utjecaj na oblikovanje mišljenja o njemu među onima kojima je namijenjen. „Diplomatska“ pogreška suda je i njegovanje

⁷⁷Ibid.

imidža nepogrešivosti. Profesor Josipović kaže da Haški sud nikad nije priznao svoje pogreške. „Znate li za slučaj Alilović? To je optužnica za čovjeka iz Srednje Bosne koji za vrijeme rata uopće nije bio tamo nego je živio i umro u Haagu, samo nekoliko blokova od suda. A zamislite, oni su ga optužili za ratne zločine.“⁷⁸ Josipović kaže da „svi sudovi griješe. I njemački. I američki. Samo, za razliku od domaćih sudova koji su stalno u kritičkom fokusu, Haški sud je iz naše perspektive nedodirljiv i oni tamo često ne prihvaćaju nikakve kritike.“⁷⁹ „Diplomatske“ pogreške, koje su uvelike bile izraz nedostatka interesa i napora da se shvati složenost odnosa na području bivše Jugoslavije, ali i neznanja, negativno su utjecale na društveni legitimitet Suda (Delaye 2012).

⁷⁸Razgovor s Ivom Josipovićem 7. rujna 2004. godine u Zagrebu.

⁷⁹Ibid.

6. UTJECAJ NACIONALNE POLITIKE NA DRUŠTVENI LEGITIMITET MKSJ-A

Razloge narušenoga društvenog legitimiteta potrebno je tražiti i na nacionalnoj razini. Šajkaš (2007) i Allcock (2009) među različitim tumačenjima razloga narušena društvenog legitimiteta Suda najčešće spominju upravo utjecaj nacionalnih političkih elita i medija.

U idućim poglavljima provodi se analiza diskursa prikupljenih u intervjuima s hrvatskim političarima i odvjetnicima s haškim iskustvom kako bi se ustvrdio stav hrvatskih stranaka i vlada prema MKSJ-u. Potom slijedi kvantitativna analiza sadržaja nadopunjena kritičkom analizom diskursa 1819 prikupljenih članaka o deset najvažnijih slučajeva koji su definirali odnos RH i MKSJ-a, a s ciljem utvrđivanja je li postajala sprega politike i medija u izvještavanju o MKSJ-u koja je narušila društveni legitimitet Suda.

6.1. STRANAČKA PERCEPCIJA MKSJ-A

Na nacionalnoj razini ključni utjecaj na društveni legitimitet mehanizama tranzicijske pravde imaju upravo političke stranke te je stoga bitno istražiti kakav su stav prema MKSJ-u imale dvije vodeće političke stranke u RH – Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) i Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP). Za rad su od iznimnoga značaja i transformacije kroz koje su stranke prolazile u pogledu svojega stava prema Sudu (ovisno o tome jesu li u opoziciji ili na vlasti). U fokusu ovog dijela nisu konkretni stranački programi i politike koje su stranke provodile, nego prije svega deklarativne pozicije o samom Sudu koju su dviju stranaka najčešće i medijski promovirale i na taj način zasigurno utjecale na medije, a time i širu javnost. U konačnici upravo je i jedna od teza Haškog suda da je upliv političkog u medijski diskurs utjecao na društveni legitimitet suda što je ujedno i tema poglavlja 6.2. Također, u ovom dijelu o ulozi političkih stranaka dana su i viđenja nekih nestranačkih aktera o stvaranju slike MKSJ-a u Hrvatskoj.

Kao i Ured glasnogovornika MKSJ-a civilno društvo u RH kritično je prema ulozi koju je politika imala u izgradnji društvenoga legitimiteta Haškog suda. Vesna Teršelič smatra da su političke stranke i brojni političari manipulirali slikom Tribunala kao zastrašujuće institucije, ugrađujući u tu sliku neke svoje pojednostavljene prikaze „što se

nama događa, tko nas sve zlostavlja u svijetu“. Posebno stranke koje mobiliziraju patriotske osjećaje i koje isključuju druge koristile su Sud kao *babarogu*, kao instituciju koja „radi protiv interesa Hrvata koje se trebamo plašiti“. Sud se spominjao na pojednostavljen način, ali koju god pravosudnu instituciju pogledate – mali broj ljudi shvaća kako one funkcioniraju i time nije teško manipulirati.⁸⁰ Teršelič zaključuje da političke stranke nisu imale prevelike poteškoće kako bi proizvele negativnu sliku o Sudu zato što je ona u skladu s pojednostavljenom slikom o ratu. „Mi se ne bavimo višeslojnošću rata. Blisko nam je sve pojednostavniti i to u crno-bijelim tonovima – naši su dobri, a oni tamo su loši.“⁸¹

Vrlo kritičan je i Mirko Klarin koji komentira kako su, kada je Sud osnovan 1993. godine, politički lideri i građani u svim zemljama bivše Jugoslavije imali malo ili nimalo iskustva s nezavisnim pravosuđem. „Vodeće ličnosti Srbije i Hrvatske, Milošević i Tuđman, formirane su i obrazovane u sistemu u kojem se vjerovalo da je „pravo instrument u rukama vladajuće klase“. Tako je doživljeno i osnivanje Tribunala – kao instrumenta u rukama vladajuće klase, tj. „novoga svjetskog poretka“. S tom razlikom što je Milošević „novi svjetski poredak“ smatrao neprijateljem Srbije, dok se Tuđman smatrao dijelom „novoga svjetskog poretka“. Kada su u Haagu podignute prve optužnice protiv Hrvata, istina onih iz Bosne, tada počinje Hrvatska opstrukcija Tribunala i njegovo korištenje u unutrašnjim političkim obračunima.⁸²

S prvim optužnicama protiv Hrvata iz Bosne uistinu dolazi do prvih razočaranja i pada društvenoga legitimiteta MKSJ-a, ali, prema predstavnicima političkih stranaka i stručnjacima za Haški sud, iz drukčijih razloga od onih koje spominje Mirko Klarin.

Vladimir Šeks, kao bivši predsjednik Hrvatskoga sabora i predstavnik HDZ-a i Željka Antunović, kao bivša ministrica obrane i predstavnica SDP-a⁸³ naglašavaju da su obje najveće stranke u RH snažno podržavale osnutak Suda iako je on bio kompromisno rješenje međunarodne zajednice koja je teško prihvaćala raspad Jugoslavije i nije bila spremna vojnom akcijom zaustaviti provođenje masovnih zločina. Antunović govori o „nezainteresiranom i anemičnom stavu europske politike prema sukobu na prostoru bivše

⁸⁰Razgovor s Vesnom Teršelič 3. siječnja 2014. godine u Zagrebu.

⁸¹Ibid.

⁸²Razgovor s Mirkom Klarinom 8. siječnja 2014. godine (intervju u pismenoj formi)

⁸³ Odabir sugovornika nije bio proizvoljan. Autorica se obratila glasnogovornicima HDZ-a i SDP-a, pojasnila predmet istraživanja i zatražila razgovor s predstavnikom svake od stranaka po njihovu odabiru. SDP je predložio Željku Antunović, dok iz HDZ-a nikada nije došao odgovor. Kontakt s Vladimirom Šeksom uspostavljen je putem Hrvatsko-memorijalno-dokumentacijskoga centra Domovinskoga rata.

Jugoslavije⁸⁴, dok Šeks naglašava da „međunarodna zajednica nije htjela prihvatiti da je ovdje riječ o odgovornosti država za agresivni rat.“⁸⁵ Oboje zaključuju da je ovakav pristup međunarodne zajednice naštetio društvenomu legitimitetu Suda već pri njegovu osnutku (poglavlje 4.1.).

Josipović naglašava kako su obje vodeće hrvatske stranke (HDZ i SDP) vrlo ozbiljno doživljavale i pratile rad Haškoga suda od početka. „U HDZ-u su shvatili gdje su opasnosti, a gdje nisu, i već 1994. poslali su me u Haag kao stručnog promatrača.“⁸⁶

Antunović vidi problem u činjenici da je Sudu trebalo predugo da profunkcionira i da su se nakon njegova osnutka dogodili najteži zločini poput Srebrenice. To dovodi Sud u situaciju da, iako je osnovan u tijeku sukoba, ima „efekt postpravde“⁸⁷, što je kod građana i političara rezultiralo padom njegova društvenog legitimiteta. Istodobno, do ožujka 1996. godina oko trećina od ukupnoga broja optužnica bila je podignuta protiv Hrvata (većinom iz BiH). „To se teško podudaralo sa službenim stavom Hrvatske da je rat bio stvar srpske agresije, pri čemu su ostale strane bile nedužne a sve njihove akcije samoobrana (Allcock 2010: 354)“. Antunović ne negira upravo iznesenu tvrdnju da se u RH od Suda očekivalo da na svojem početku optužnicama definira tko je bio agresor u sukobu na području bivše Jugoslavije. Kako Sud nije ispunio ovo očekivanje, dovedena je u pitanje njegova uloga.⁸⁸ Mišetić pojašnjava: „Odgovor na pitanje zašto je Sud od najranijih dana u Hrvatskoj krenuo s negativnim rejtingom činjenica je da se na početku sudilo gotovo isključivo Hrvatima. Desetero optuženih za Vitez i general Blaškić završili su u Hagu 1996./97. i njihova suđenja su počela 1997./98. godine. S jedne strane imate velik broj Hrvata iz BiH kojima se sudilo i nikoga iz Srbije. Za Vukovar je tada u Haagu bio Dokmanović, ali ne Mrkšić, ne Radić, ne Šljivančanin. Loše je počelo jer iz hrvatske perspektive Hrvati su žrtve rata, a strana koja je kriva za rat ne šalje nikoga u Haag. Objе političke stranke su shvatile da je to politički problem i stoga vrlo brzo počinju biti skeptične prema Sudu.“⁸⁹

Šeks potvrđuje da je RH (s HDZ-om na vlasti) od početka ozbiljno pristupala Haškom sudu te da je s tom svrhom donijela i Ustavni zakon o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Haagu (travanj 1996.). Naglašava također da nakon Daytonškoga sporazuma

⁸⁴Razgovor sa Željkom Antunović u travnju 2016. godine u Zagrebu.

⁸⁵Razgovor s Vladimirom Šeksom u ožujku 2016. godine u Zagrebu.

⁸⁶Razgovor s Ivom Josipovićem 7. rujna 2004. godine u Zagrebu.

⁸⁷Razgovor sa Željkom Antunović u travnju 2016. godine u Zagrebu.

⁸⁸Ibid.

⁸⁹Razgovor putem Skypea s odvjetnikom Lukom Mišetićem u prosincu 2016. godine (Chicago – Zagreb).

(studeni 1995.) „sud postaje instrument za postizanje političkih ciljeva, a sve kulminira dolaskom Carle Del Ponte na mjesto glavne tužiteljice, koja zajedno sa svojim zamjenikom Grahamom Blewittom transformira osnovnu zadaću Suda – suđenja za individualnu odgovornost u određivanje kolektivne odgovornosti država.“⁹⁰ Šeks se poziva na *Rezoluciju o suradnji s Međunarodnim kaznenim Sudom u Haagu* od 5. ožujka 1999. godine u kojoj stoji:

1. Hrvatski državni sabor utvrđuje da su iznevjerena očekivanja Republike Hrvatske da će Tužiteljstvo i Međunarodni kazneni sud u Haagu, vodeći se jedino načelima pravde, brzo i bez odugovlačenja provesti istrage, optužiti, suditi i kazniti djela ratnih i domaćih teških zločina počinjenih nad hrvatskim narodom i drugim nesrpskim pučanstvom za vrijeme agresije Srbije i Crne Gore na Hrvatsku i tijekom oružane pobune u Hrvatskoj.

...

7. Hrvatski državni sabor osuđuje politizaciju djelovanja Međunarodnoga kaznenog suda odbacujući neodmjerene javne izjave predstavnika Tužiteljstva suda u vezi s vojno-redarstvenim akcijama Bljesak i Oluja. S obzirom na nedvojbeni legitimitet tih protuterorističkih akcija na vlastitom državnom području, Hrvatski državni sabor smatra da su eventualna pojedinačna kaznena djela počinjena s tim u vezi, stvar isključivo hrvatskog pravosuđa.

Nakon 2000. godine dolazi do promjene vlasti u Hrvatskoj i nova koalicijska vlada na čelu sa SDP-om želi otvoriti put Hrvatske prema euroatlantskim integracijama koji je zaustavljen upravo zbog odnosa Hrvatske sa Sudom. Naime, neposredno prije odstupanja s dužnosti glavna tužiteljica Louise Arbour izrazila je nezadovoljstvo suradnjom RH s MKSJ-em koja se svodila isključivo na geste (Allcock 2010: 355). Kako bi osigurao suradnju i otvorio put k EU-u, Hrvatski sabor 14. travnja 2000. godine usvaja *Deklaraciju o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Den Haagu*:

3. U skladu s odredbama Ustavnog zakona o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Den Haagu, te uredbama Statuta međunarodnog kaznenog suda u Den Haagu, Republika Hrvatska ne dovodi u pitanje pravo Suda da pokreće postupke utvrđivanja odgovornosti za zločine počinjene za vrijeme i neposredno nakon završetka Domovinskog rata.

⁹⁰ Razgovor s Vladimirom Šeksom u ožujku 2016. godine u Zagrebu.

Taj potez vladajućih svakako nije zadovoljio oporbu u kojoj je 2000. godine ključnu ulogu imao HDZ. Strah od kriminalizacije Domovinskoga rata, o kojem se uvelike raspravlja u poglavljima o medijskim diskursima u nastavku rada, izazvat će velika unutarnja politička previranja koja će kulminirati mitingom na splitskoj rivi 11. veljače 2001. godine.

Bez obzira na uočene razlike u načinu na koji su HDZ i SPD vodili politiku prema MKSJ-u, Šeks i Antunović naglašavaju da je Sud i za jednu i za drugu stranku predstavljao veliki uteg. U tome smislu govori i Mišetić: „Mislim da su stranke imale jasan stav prema MKSJ-u te da je on s obje strane (SDP i HDZ) bio sličan. Prvo su bile optužnice za Hrvate iz BiH, potom 2000. Blaškić dobiva 45 godina, a 2001. stiže optužnica za Oluju i Gotovinu. Konačni stav stranaka prema MKSJ-u oblikovala je upravo loša optužnica protiv generala Gotovine. Ta je optužnica, koja podrazumijeva zajednički zločinački pothvat imenujući Tuđmana i Šuška, bila ključni akt Suda u RH. Oluja je proglašena etničkim čišćenjem. Nakon ovoga poteza Tužiteljstva više nije bilo puno prostora za širu raspravu o Haškom sudu u hrvatskoj javnosti. Obje političke opcije su pokazivale snažno neslaganje s optužnicom koja je imala negativan utjecaj na stav javnosti, a i političkih stranaka prema Haškom sudu.“⁹¹

Antunović pojašnjava da je SDP podupirao osnutak i rad Haškoga suda, svjestan činjenice da hrvatsko pravosuđe nije sposobno procesuirati pojedinačne zločine koje je počinila hrvatska strana.⁹² Isto tako Šeks upozorava da je HDZ bio spreman na mogućnost da „Haški sud procesuirala slučajeve u kojima se istraživanjem utvrdilo da je neki hrvatski vojni dužnosnik ili zapovjednik izdao zapovijed protivnu Ženevskoj konvenciji da se protupravno postupa s vojnim zarobljenicima. Međutim, mi nismo mislili da će se ići prema hipertrofiranoj zapovjednoj odgovornosti bez ikakve krivnje. Čim se netko našao u zapovjednom lancu, njega je haško tužiteljstvo progonilo u okviru udruženoga zločinačkog pothvata.“⁹³

Antunović naglašava kako je stav SDP-a uvijek bio da u Hrvatskoj nije bilo etničkoga čišćenja i da je operacija Oluja legitimna vojna akcija. „Naš stav je bio: istražujte pa ćete vidjeti da nije bilo etničkoga čišćenja. Zato smo im i omogućili pristup dokumentaciji. Problem je što je preko haškoga Tužiteljstva prešla sjena političkoga arbitiranja. Carla Del Ponte je u optužnici u slučaju generala Gotovine izgradila optužnicu protiv Hrvatske. Glavna tužiteljica je kroz pisanje optužnica demonstrirala silu te se direktno miješala u političku ocjenu događanja na prostoru bivše Jugoslavije devedesetih godina. Time je Sud izgubio

⁹¹Razgovor putem Skypea s Lukom Mišetićem u prosincu 2016. godine (Chicago – Zagreb).

⁹²Razgovor s Željkom Antunović u travnju 2016. u Zagrebu.

⁹³Razgovor s Vladimirom Šeksom u ožujku 2016. u Zagrebu.

legitimitet, povjerenje institucije koja se bavi pravdom i pravnim normama, konvencijama.“⁹⁴ Šeks dodaje: „Suprotno smislu, Statutu i razlozima zbog kojih je MKSJ osnovan, Tužiteljstvo je svoje računice ugrađivalo u zahtjeve za istrage, optužnice. Pravo se krojilo po političkim mjerilima i to je izazvalo negodovanje kod onih kojima je Sud namijenjen.“⁹⁵

Oba govornika naglašavaju neprihvatljivost udruženoga zločinačkog pohvata u slučaju operacije Oluja. Šeks smatra da je pri tome riječ „o uvođenju kolektivne krivnje država na mala vrata. Riječ je o proširivanju pojma zapovjedne odgovornosti dok se istodobno ne podižu optužnice za normalnu zapovjednu odgovornost u slučaju Jugoslavenske narodne armije (JNA). Amoralno je da zapovjednici koji su naređivali ratne zločine nisu bili pod istragom. Time se zanemaruje ključni uzrok rata i postaje očito da je na djelu selektivna pravda, što izaziva ogromno ogorčenje među građanima i političarima u RH.“⁹⁶ Antunović zaključuje: „Ovakvim optužnicama Ured glavne tužiteljice pokušao je izjednačiti agresora i žrtvu, i to je za sve u Hrvatskoj bilo neprihvatljivo.“⁹⁷

Zašto je optužnica u slučaju operacije Oluja ključni akt MKSJ-a u RH, koji je najvećim dijelom odredio društveni legitimitet MKSJ-a, može se shvatiti jedino u okviru povijesnoga konteksta stvaranja hrvatske države. Naime, svaka država, svaka nacija ima svoj utemeljiteljski mit, bilo da je riječ o osobi ili događaju. Tihomir Cipek (2012) smatra da je zadaća političkih mitova da omoguće društvenu integraciju i solidarnost unutar političke zajednice. Drugim riječima, svaka politička zajednica mora posjedovati nekakav zajednički „horizont vrijednosti,“ koje se ne mogu utemeljiti isključivo na razumu jer ljudi nisu samo racionalna, nego i emocionalna bića (Cipek 2012: 9). Utemeljiteljski mitovi⁹⁸ imaju objedinjujuću ulogu koja građanima pruža sigurnost jasnih moralnih vrijednosti na kojima počiva demokratski politički poredak te omogućavaju oblikovanje građanske solidarnosti i jednakosti. Djeluju kao kodovi smisla koji omogućuju da se suprotstavljene političke strane međusobno prepoznaju kao pripadnici iste političke zajednice kao oni koji dijele isti simbolički prostor (Cipek 2012: 9). Mitovi su, dakle, izvorište vrijednosti oko koje se neka zajednica okuplja, iz koje izvire dostojanstvo naroda.

⁹⁴ Razgovor s Željkom Antunović u travnju 2016. u Zagrebu.

⁹⁵ Razgovor s Vladimirom Šeksom u ožujku 2016. u Zagrebu.

⁹⁶ Ibid.

⁹⁷ Razgovor s Željkom Antunović u travnju 2016. u Zagrebu.

⁹⁸ Predrag Matvejević u *Tko je tu odavde je. Povijest milosti* (2010: 71–72) umjesto pojma *utemeljiteljski mit* koristi *utemeljiteljski događaj*.

Hrvatska je, nakon nacizma, fašizma i komunizma proživjela dane ponosa i slave, obrambeni rat, borbu za demokraciju i slobodu. Zbog toga je proslava Oluje, oslobodilačke akcije Hrvatske vojske, toliko važna za legitimitet hrvatske demokracije i države (Cipek 2012: 9). No sve do oslobađajuće presude generalima Domovinski rat se u javnosti smatrao prodanim zbog Europske unije i pretvoren je u zajednički zločinački pothvat⁹⁹. Subotić pojašnjava da je presuda generalima za građane u RH značila potvrdu MKSJ-a da Hrvatska nije postala nezavisna država kao rezultat etničkoga čišćenja manjina i da su napadi hrvatske vojske na gradove s većinskom srpskom populacijom bili u okvirima legalnih parametara obrane protiv naoružanih srpskih pobunjenika i šire srpske agresije (Subotić 2014: 173). Upravo stoga ne iznenađuje privremeni porast društvenoga legitimiteta Haškog suda nakon oslobađajuće presude hrvatskim generalima Gotovini i Markaču.¹⁰⁰

Josipović zaključuje: „Oslobađajuća presuda Gotovini podignula je i moralni i politički legitimitet Suda. Politički – suradnja je bila opravdana, a moralno – branili smo se i to je sad dokazano. Politički je često bilo opravdano uskratiti suradnju sa Sudom, ali u mojim očima ne i moralno.“¹⁰¹

Kao što je istaknuto na početku, cilj je ovoga poglavlja i utvrditi jesu li stranke imale konzistentnu politiku prema MKSJ-u. Josipović tvrdi da je „razrađeni stav stranaka (SDP-a i HDZ-a) i to da se prilagođavate vanjskoj politici. Nitko nije izdao knjigu s pozicijama stranke prema Sudu, ali postojala je politika koja je bila prepoznatljiva – odupiremo se dok je moguće, a kad više nije moguće, onda popustimo. Rekao bih da su se ovoga držale obje vodeće stranke, s tim da su u SDP-u više vjerovali u međunarodnu pravdu.“¹⁰²

Na ovom tragu Antunović potvrđuje da je SDP nastojao imati konzistentnu politiku, ali da se ona ipak mijenjala ovisno o okolnostima. „Pokušavali smo balansirati između zahtjeva Suda i napete unutarnjopolitičke situacije, dobivati na vremenu (u slučaju generala Bobetka). Nismo dovodili u pitanje osnutak Suda, pravni legitimitet, ali smo dovodili u

⁹⁹ Teza je predmet analize u poglavljima o medijskim diskursima.

¹⁰⁰ Jutarnji list 18. studenog 2012. donosi rezultate ankete koju je za Novu TV provela agencija IPSOS Puls, a koji pokazuju da je 96 posto građana zadovoljno presudom, 62 posto smatra suradnju s Haškim sudom ispravnom, ali 49 posto građana i dalje smatra da je Sud sudio politički. Problem je, međutim, što manje od 50 posto, tj. tek 49 posto građana smatra da je nakon Oluje bilo zločina (*Nijedno pitanje od rata nije tako ujedinilo Hrvate*, Jutarnji list, br. 5148, 18. studenog, str. 6.)

¹⁰¹ Razgovor s Ivom Josipovićem 16. rujna 2015. godine Zagrebu.

¹⁰² Ibid.

pitanje transformaciju koja se dogodila u radu Ureda glavnoga tužitelja i sve veću politizaciju. Postoje zlodjela koja treba optužiti, ali ne i državu.“¹⁰³

Šeks utvrđuje i da je HDZ na početku imao jasnu politiku prema Sudu – podržavao je njegov osnutak, donio je Ustavni zakon o suradnji s MKSJ-em očekujući da će Sud suditi agresoru (uostalom Vijeće sigurnosti je zaključilo da se nad RH izvršila agresija) i istraživati individualne zločine, ali Ured glavne tužiteljice je odlučio iznivelirati krivnju i optužnicom protiv generala Gotovine optužio državno vodstva RH.¹⁰⁴ Osvrćući se na govor tadašnjega predsjednika HDZ-a Ive Sanadera na splitskoj Rivi 2001. godine i manipuliranje Haškim sudom u javnosti, Šeks pojašnjava da je u tom slučaju bila riječ „o izrazu frustracije radom Ureda glavnog tužitelja. Jasno je kako su stranke, da bi dobile bodove i povjerenje građana, dodatno naglašavale zaštitu hrvatskih nacionalnih interesa od haškoga tužiteljstva, ali preduvjet za to je politizacija rada Ureda glavne tužiteljice.“¹⁰⁵ Po dolasku na vlast premijer Sanader sve podređuje ulasku RH u EU i odlučuje se za potpunu suradnju s MSKJ-em, koja je preduvjet za početak pregovora. Za to je postojao konsenzus svih političkih stranaka u RH i tadašnjega predsjednika Stjepana Mesića.“¹⁰⁶

Zanimljivo je da i Antunović smatra da je HDZ samo indirektno koristio Haški sud za unutarnjopolitičke obračune. „Na splitskoj Rivi se nas (SDP) optužuje da nismo domoljubi! HDZ nije kritizirao MKSJ nego našu politiku prema njemu. MKSJ je davao povod svojim ispolitiziranim zahtjevima prema Hrvatskoj i pokušajem izjednačavanja krivnje.“¹⁰⁷

Govoreći o Hrvatskoj politici prema Haagu u Globusovu članku od 5. listopada 2007. godine (nakon prvostupanjske presude u slučaju Vukovarske trojke) Josipović koristi izraze „autizam i nojevski politika“. Pojašnjava kako je „Hrvatska propustila kroz aktivno partnerstvo osigurati status žrtve, inače poljuljan politikom u Bosni i Hercegovini. Umjesto da se s Haagom dosljedno surađuje u svim istragama, ali i da ga zaspe brojnim dokazima o počinjenim zločinima JNA i srpskih paravojnih formacija, naša se politika uglavnom problematici Haaga okretala kada je trebalo gasiti unutarnjopolitički požar izazvan optužnicama protiv naših.“¹⁰⁸ Nastavlja tvrdeći da „iako su i Račanova i Sanaderova Vlada napravile važne pomake u odnosima s Haagom, ključna kvalifikacija o nojevskoj politici

¹⁰³Razgovor s Željkom Antunović u travnju 2016. godine u Zagrebu.

¹⁰⁴Razgovor s Vladimirom Šeksom u ožujku 2016. godine u Zagrebu.

¹⁰⁵Ibid.

¹⁰⁶Ibid.

¹⁰⁷Razgovor s Željkom Antunović u travnju 2016. godine u Zagrebu.

¹⁰⁸*Katastrofa Carle Del Ponte*, Ivo Josipović, Globus, 5. listopada 2007.

Hrvatske čini mi se neprijepornom. Umjesto da državne službe i vodeće stručnjake (ne po političkom kriteriju!) usmjeri da se u okviru korektna suradnje s Haagom brinu o interesu hrvatskih građana da se kazne zločini agresora, Vlada je krajem 90-ih ulagala milijunske dolarske iznose u slabo informirane strane stručnjake od kojih su neki bili i šarlatanskog profila... Prisjetimo se teorije o vojno-redarstvenoj akciji koja kao takva ne spada u nadležnost Haaga, konstrukcije o „autogenocidu“ Srba u Oluji, teorije da Haag ne može ništa naložiti državama koja nas je gotovo stajala poraza u sporu o *subpoeni* ili medvjede usluge Gotovini zabranom da obavi razgovor s haškim istražiteljima. Nasuprot tome, raspušten je domaći tim koji je, prikupljajući dokaze za Međunarodni sud pravde, skupljao i dokaze korisne pred MKSJ-em. Domaći se pravni tim, koji je, usput rečeno, radio *pro bono*, nakon što mu ni nakon višekratnih upozorenja Vladi nisu osigurani elementarni uvjeti za rad, raspao.“¹⁰⁹ Josipović komentira kako je nevjerojatno da hrvatska javnost nije imala prilike pratiti suđenja Miloševiću, Babiću, pa i vukovarskoj trojci i drugima.

Iz svega navedenog razvidno je da predstavnici dviju vodećih političkih stranaka u RH smatraju da glavna odgovornost za nizak društveni legitimitet MKSJ-a leži u radu Ureda glavnog tužitelja. Očekivanja hrvatskih građana i političara iznevjerena su već na početku rada Suda kada su podignute brojne optužnice protiv Hrvata iz BiH, a da istodobno u Haagu nije bilo gotovo ni jednog optuženika za zločine u RH. Sud je propustio jasno definirati agresora na početku svojeg rada, što je bilo jedno od očekivanja hrvatskih političara i građana. Uslijedila je prvostupanjska presuda generalu Blaškiću, kojom je osuđen na 45 godina zatvora¹¹⁰, i onda optužnica za operaciju Oluja, koja je definirala stav hrvatskih političkih stranaka prema MKSJ-a. Glavna tužiteljica Carla Del Ponte je u optužnici kojom se teretio general Gotovina dovela u pitanje vojno redarstvenu operaciju Oluju, a time i Domovinski rat, tj. hrvatski utemeljiteljski mit. Posljedično, Haški je sud postao teški uteg za obje vodeće političke stranke u RH. U novonastalim odnosima, a imajući na umu hrvatski strateški cilj ulaska u euroatlanske integracije, stranke su se prilagođavale situacijama i odupirale zahtjevima Tužiteljstva dok god su mogle. Kontinuirane i promišljene politike prema

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Prvostupanjska presuda generalu Tihomiru Blaškiću donesena je 3. ožujka 2000. godine. General je osuđen po 19. točaka optužnice na 45 godina zatvora. Presuda je izazvala šok i nevjericu u svim slojevima hrvatskoga društva (političkome i akademskome, kao i u široj javnosti), tim više što se 1997. godine general Blaškić dragovoljno predao Haškome sudu uvjeren u svoju nevinost. Generalu Blaškiću je po završetku drugostupanjskoga (žalbenog) postupka 2004. godine izrečena konačna kazna od devet godina zatvora (Žalbeno vijeće je odbacilo 16 od 19 točaka optužnice), a on je sam oslobođen 2. kolovoza 2004. godine jer je već izdržao više od devedeset posto kazne u pritvoru.

Haškome sudu na razini hrvatskih vlada općenito nije bilo i zbog toga su propuštene brojne prilike. Ipak, Antunović, Šeks i Josipović slažu se u tome da najveću odgovornost za nizak legitimitet Haškoga suda treba tražiti u radu Ureda glavnog tužitelja.

6.2. MEDIJI

David Beetham u svojem djelu *The Legitimation of Power* ističe da su stavovi koje ljudi imaju proizvod kumulativnih utjecaja kojima su bili izloženi. Ovo je obrazloženje posebno vjerodostojno u današnje doba propagande i odnosa s javnošću kada u javnoj sferi dominira naglasak na prezentaciji, a ne na stvarnosti. To što ljudi vjeruju u legitimitet nečeg znači samo da su nositelji moći dobro odradili javnu kampanju (2013: 9). Ramji-Nogales kao jedan od faktora koji utječu na društveni legitimitet mehanizama tranzicijske pravde spominje spregu nacionalistički orijentiranih političara i medija u provođenju lažne propagande o mehanizmu te kao primjer navodi upravo MKSJ (2010: 28–29).

U poglavlju 5.1. koje se bavi uredom *Outreach* MKSJ-a očito je da djelatnici Suda smatraju da je postojala „antihaška“ propaganda koja je utjecala na društveni legitimitet Suda, a koja se bazirala na sprezi politike i medija. Nerma Jelačić, glasnogovornica MKSJ-a, pojašnjava da građani u bivšoj Jugoslaviji znaju malo o Sudu, a i ono što znaju pogrešna je percepcija u kojoj se oslikava ono što se vidi u medijima ili čuje od domaćih političara. Prema Jelačić propaganda je imala velik utjecaj na način kako se pratio rad Tribunala, što se moglo vidjeti nakon svake izrečene presude kada novinari interpretiraju presudu neposredno nakon što je pročitana. „Da postoji propaganda, vidi se i iz izjava nekih političara koji komentiraju rad Tribunala, i naravno da se njihov glas mnogo dalje čuje nego od jednoga pravosudnog tijela koje je udaljeno od same zajednice.“¹¹¹

Pojam „antihaške“ propagande nije bio stran ni nekadašnjoj glavnoj tužiteljici Carli Del Ponte. Ona je 2006. godine na Međunarodnome seminaru u Helsinkiju govorila o „antihaškoj“ propagandi i izjavila da je to politizacija pomiješana sa skandaloznim lažima i manipulacijama, a sve u nastojanju da se zaslijepi javnost i zaštiti ono što se proglašava nacionalnim i povijesnom interesom. Spominje situacije u kojima vade i parlamenti svojim političkim deklaracijama pokušavaju promijeniti ili interpretirati činjenice dobro poznate

¹¹¹Ahmetašević, Nidžara, 2012. Propaganda još uvijek utiče na formiranje javnog mnijenja – razgovor s Nermom Jelačić, glasnogovornicom MKSJ, pristupljeno 19. veljače 2018. sa <http://www.media.ba/bs/etikaregulativa-novinarstvo-etika/propaganda-jos-uvijek-utice-na-formiranje-javnog-mnijenja>

razboritim promatračima i kao primjer navodi hrvatsku vladu koja sebe pokušava prozvati prijateljem Suda za predmete pred MKSJ-em u namjeri obaranja tvrdnje iz optužnice na temelju povijesnih i političkih okolnosti.¹¹²

Jelačić govori i o dvojakoj važnosti medija za MKSJ. „S jedne strane, mediji su bili odličan izvor informacija o počinjenim zločinima. Mnogi novinari, kako strani tako i oni iz bivše Jugoslavije, pojavljivali su se kao svjedoci pred Tribunalom. Istodobno mediji su postali presudni most između Tribunala i njegove najvažnije publike, odnosno ljudi iz bivše Jugoslavije.“¹¹³ Jelačić upozorava: „Međutim u nekim je medijima u regiji i dalje prisutno zlonamjerno i neodgovorno izvještavanje, iako u manjoj mjeri nego što je to bio slučaj u devedesetim godinama... Oni direktno doprinose nacionalističkoj retorici.“¹¹⁴ Jelačić se ovdje referira na ratnu propagandu koju je početkom devedesetih u različitoj mjeri koristila svaka od zaraćenih strana. Kako je riječ o istim medijima i novinarima, Jelačić smatra da je ratna propaganda s početka devedesetih „ostavila neke stavove iza sebe u naslijeđe.“

Jelačić upozorava i na tendenciju selektivna praćenja suđenja pred Tribunalom pojašnjavajući kako obično mediji u nekoj od zemalja bivše Jugoslavije prate samo slučajeve gdje su optuženi njihovi sunarodnjaci ili pripadnici njihove nacije, ignorirajući slučajeve koji se bave zločinima počinjenima nad žrtvama iz te zemlje ili nacije. „Ovo je vrlo opasan pristup novinarstvu, s obzirom na to da oslikava netočnu sliku, a građanima daje utisak da je pravda selektivna.“¹¹⁵

U tom smjeru ide i tvrdnja Mirka Klarina¹¹⁶ da u srpskim, hrvatskim i bosanskim medijima još od prvoga suđenja vrijedi pravilo da su veći interes „naši“ zločinci nego naše žrtve. „Jedan od najdrastičnijih primjera te vrste izvještavanja se dogodio na dan početka

¹¹²Intervju s Željkom Horvatićem u *Glasi koncila* broj 10 (*Zajedničkog zločinačkog pothvata nije bilo*, 6. ožujka 2011.)

¹¹³ Mediji i Tribunal, Nerma Jelačić, *Historija u sjeni senzacije II*, BIRN, Sarajevo 2011.

¹¹⁴ Ibid.

¹¹⁵ Ibid.

¹¹⁶ U članku *The impact of the ICTY Trials on the Public Opinion in the Former Yugoslavia* ('Učinak haških suđenja na javno mnijenje u bivšoj Jugoslaviji') Mirko Klarin na primjeru Srbije pokazuje kako su mediji pod kontrolom vlasti utjecali na percepciju Suda u Srbiji. Klarin smatra da su isti oni novinari koji su huškali na rat sijući mržnju i strah, nastavili provoditi uspješnu „antihašku“ propagandu. Oni su bili i ostali pod kontrolom vlasti i nakon rata cilj im je bio prikriti počinjene ratne zločine, a sve u ime nacionalnih interesa. Zanimljivo je, međutim, da se percepcija Suda nije promijenila ni s dolaskom nove političke elite. Naime, za vrijeme Miloševićeve ere sve je bilo crno-bijelo, tj. biti protiv Miloševićeva režima značilo je biti protiv Haškoga suda. Dolaskom na vlast demokratskih snaga situacija se nije znatno popravila, već se čak poprilično zakomplicirala. Dok je Milošević Sud ili ignorirao ili demonizirao, njegovi nasljednici su ga odlučili koristiti u političke svrhe. Odmah su počeli surađivati sa Sudom, objašnjavajući da je suradnja samo način za ostvarivanje političke i financijske podrške od EU i SAD-a. Sud su, također, koristili kako bi se riješili „neželjenih“ iz prošlog režima, poput Miloševića, Šešelja i Stanišića.

suđenja za Dubrovnik. Tog dana je održana neka statusna konferencija u predmetu Blaškić o stanju žalbenog postupka. Došlo je sedam-osam novinara iz Hrvatske koji su svi otišli na statusnu konferenciju, a važan početak suđenja za zločin protiv hrvatskoga grada i hrvatskoga naroda su preskočili, što mi je apsolutno neshvatljivo. To je pravilo koje se od prvoga suđenja ponavlja.” Klarin pojašnjava da je razlog težnja za senzacionalnošću uvjetovana ekonomijom tržišta.

O selektivnome izvještavanju medija govori i Vesna Teršelič, koja smatra da je „u hrvatskim medijima naglasak na zločinima srpskih postrojbi te da je cjelokupno izvještavanje o radu Suda loše. Za to postoji niz razloga poput slabo informiranih novinara, dislociranosti Suda koji u svom nastojanju da profunkcionira nije shvaćao da javnosti treba objasniti značaj svojih istraživanja. Kao rezultat svega navedenog, slika o zločinima u Hrvatskoj javnosti je i danas selektivna.“¹¹⁷

Josipović se slaže sa stavom ureda *Outreach* da su „mediji prenosili stav političkih elita. Novine su to radile onako kako to inače rade – neprofesionalno, neovisno o temi.“¹¹⁸ Stavovi u RH su međutim podijeljeni. Višnja Starešina se ne slaže s tezom da je za nizak društveni legitimitet Haškog suda u RH kriva antihaška propaganda i stav ureda *Outreach*, ali potvrđuje da se o Haaškome sudu u Hrvatskoj izvještavalo poprilično neprofesionalno i sporadično: „Prema Sudu nikad nije njegovan ni stručan ni izbalansiran pristup kako od strane medija, tako ni od strane znanstvene zajednice. Dio razloga vidim u niskoj profesionalnoj razini naših medija, ali drugi dio razloga svakako leži u visokoj politizaciji postupaka koju je sam Sud nametnuo.“¹¹⁹ Starešina dalje ističe: „Svakome je teže prihvatiti zločine na 'svojoj strani' i to je zapravo prirodno. Međutim, moje iskustvo govori da ljudi prihvaćaju presude za zločin počinjen s tzv. „njihove strane“ ako je on dovoljno dokumentiran, a presuda utemeljena.“¹²⁰

Mišetić također odbija tezu o „antihaškoj“ propagandi i pojašnjava zašto: „Stvarnost je da je cijela međunarodna mašinerija bila na raspolaganju Uredu glavnoga tužitelja, koji je istodobno u njegovu radu, i to u svim njegovim aspektima, podupirala i EU. Civilno društvo, poput Documente, Human Rights Watcha i niza drugih, također su podupirali Ured glavnoga

¹¹⁷Razgovor s Vesnom Tršelič 3. siječnja 2014. godine u Zagrebu.

¹¹⁸ Ibid.

¹¹⁹ Razgovor s Višnjom Starešina 29. prosinca 2013. godine u Zagrebu.

¹²⁰ Ibid.

tužitelja. Tu je i novinska agencija Sense na čelu s Mirkom Klarinom koja je izvještavala o suđenjima. Uzevši u obzir sve ovo, smiješno je tvrditi da je postojala propaganda.“¹²¹

Kao odvjetnik jednoga od optuženih pred MKSJ-em Mišetić razmatra problem propagande iz drugačije perspektive: „Prema Europskoj konvenciji o ljudskim pravima onaj tko se brani, ima pravo na javno suđenje. U njegovu je interesu da javnost prati što se događa u njegovu slučaju jer ne želi da se bilo što u postupku odvija tajno – javnost osigurava da Ured glavnoga tužitelja i suci postupaju u skladu sa zakonom. Kao obrana mi smo pokušavali na sve načine upoznati javnost s onim što se događa u slučaju, primjerice upozoriti na važnost prekomjernoga granatiranja Knina za cijeli slučaj, i to se pokazalo kao ispravna taktika.“¹²² Mišetić pojašnjava da spomenuta taktika obrane nije nikakva propaganda, a da su se upravo takvi komentari mogli čuti od strane civilnoga društva u RH.

Zanimljivo je da predstavnici obiju vodećih političkih stranaka, Šeks (HDZ) i Antunović (SDP) kategorički odbacuju tvrdnju da je u RH postojala „antihaška“ propaganda, tj. da je postojala sprega politike i medija koja je negativno utjecala na društveni legitimitet Suda. Šeks odbacuje tvrdnju da su postojali dirigirani mediji kada je riječ o Haškom sudu, a Antunović istu tvrdnju elaborira na sljedeći način: „Ja ne vjerujem da se na medije može utjecati u tolikoj mjeri. Kao što su političari mijenjali stav o Sudu kao rezultat njegova rada, tako su to činili i novinari. Uostalom i pravni stručnjaci koji su sustavno pratili rad Suda, upućivali su mu jednake kritike.“¹²³

Iz navedenoga proizlazi da su dvije glavne kritike koje se upućuju hrvatskim medijima u izvještavanju o MKSJ-u – 1) tzv. selektivna pravda te 2) sprega politike i medija. Kako bi se utvrdilo u kojoj su mjeri navedene tvrdnje točne, u nastavku će se provesti analiza 1819 prikupljenih članaka iz sedam dnevnih i tjednih listova o deset najvažnijih slučajeva koji su označili odnos Hrvatske i Haškog suda s ciljem utvrđivanja kakvim se diskursom koristio hrvatski tisak u izvještavanju o Haškom sudu kao mehanizmu tranzicijske pravde. Poseban je cilj istraživanja utvrditi je li hrvatski tisak svojim izvještavanjem o radu Haškog suda i njegovim glavnim akterima utjecao na gubitak društvenoga legitimiteta Suda.¹²⁴

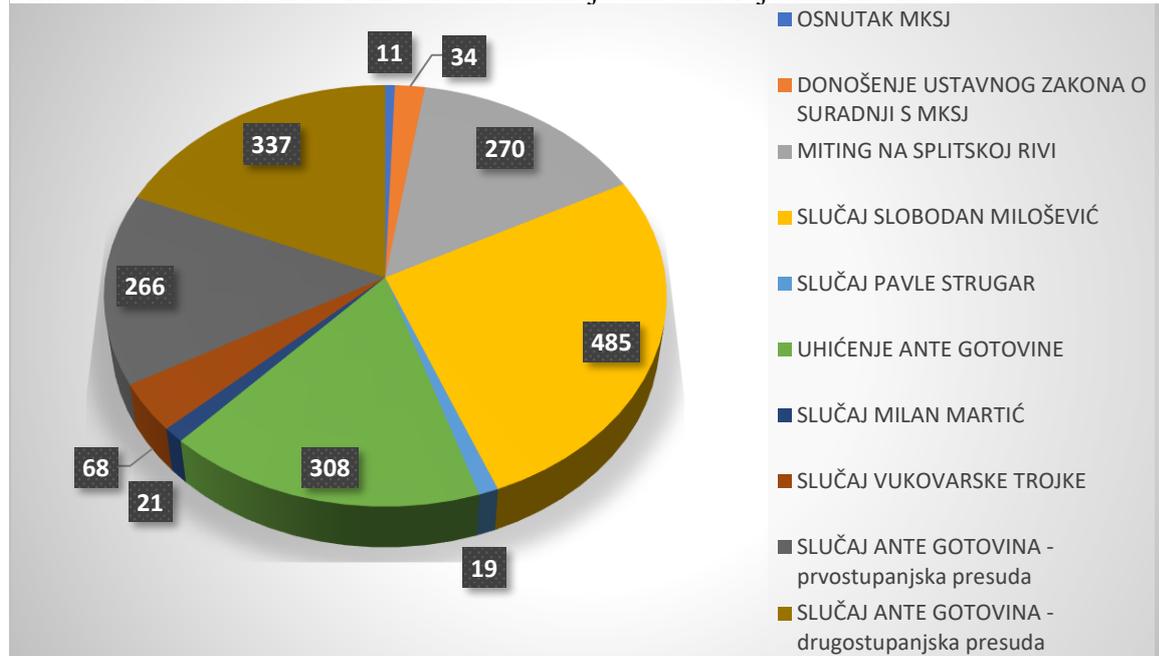
¹²¹ Razgovor putem Skypea s odvjetnikom Lukom Mišetićem u prosincu 2016. godine (Chicago – Zagreb).

¹²² Ibid.

¹²³ Razgovor sa Željkom Antunović u travnja 2016. godine u Zagrebu.

¹²⁴ Metodologija istraživanja pojašnjena je u poglavlju 2.2.3.

Slika 6. Rezultati kvantitativne analize sadržaja dnevnih i tjednih novina



Izvor: Podaci prikupljeni istraživanjem

U prvoj fazi istraživanja 1819 novinskih članaka kodirano je po kategorijama: naslov, datum, izvor, autor i oblik (*Codebook categories article description*, Saraisky 2015) (Baza prikupljenih članaka nalazi se u Prilogu 2 -11). Potom je provedena kvantitativna analiza sadržaja (Krippendorff 2004) koja pokazuje da je osnutak Haškoga suda popraćen sa svega 11 članaka (Vjesnik dva članka, Slobodna Dalmacija dva, Novi list četiri, Večernji list tri). Cijeli je događaj prenesen u vidu kraćih obavijesti bez izjava političara. Tijekom autoričinog istraživanja u arhivi Hanza medije prisutne je novinare začudila činjenica da osnivanje Suda nije popraćeno ni na koji način u tadašnjemu najčitanijem nacionalnom tjedniku Globus te su odlučili o tome pitati odvjetnicu Vesnu Alaburić koja je izjavila sljedeće: „Prve dvije godine nitko nije pisao o Haškom sudu jer smo vjerovali da će to biti Sud koji će suditi samo Srbima. Članke tražite tek od 1995./1996. kada se podižu prve optužnice protiv Hrvata u BiH.“¹²⁵ Paralelno s odlaskom upravo generala Blaškića u Haag, događajem koji je punio naslovnice hrvatskih tiskanih medija, donosio se *Ustavni zakon o suradnji s MKSJ-em* koji je nakon prvoga čitanja u Hrvatskome saboru poslan na doradu (ožujak 1996.), da bi nakon drugoga čitanja bio usvojen (19. travnja 1996.). Događaj je popraćen sa sveukupno 34 članaka. Nadalje, prvostupanjska presuda Pavlu Strugaru u slučaju „Dubrovnik“, presuda Žalbenoga vijeća i Strugarovo puštanje na slobodu u analiziranih sedam hrvatskih dnevnih i tjednih novina sveukupno su popraćeni sa svega 19 članaka. Slično je i sa slučajem Milana Martića

¹²⁵ Telefonski razgovor s Vesnom Alaburić 9. siječnja 2014. u Zagrebu.

(prvostupanjska presuda i presuda Žalbenoga vijeća), koji je popraćen s 21 člankom. S nešto većim interesom popraćena je presuda Vukovarskoj trojci (Šljivančanin, Mrkšić i Radić), tj. sa 68 članka. Pritom valja naglasiti da je prvostupanjska presuda popraćena s 38 članka, a puštanje Šljivančanina na slobodu sa svega 5 članka, što upućuje na činjenicu da je s vremenom interes za slučaj opadao. Nasuprot spomenutim slučajevima slučaj generala Ante Gotovine je od početka punio naslovnice. Uhićenje Gotovine popraćeno je s 308 članka i posebnim izdanjem Globusa koje je izišlo dan nakon uhićenja. Prvostupanjska presuda popraćena je sa 266 članaka, a presuda Žalbenoga vijeća s 337 članaka. Slično, miting na splitskoj rivi popraćen je s 270 članaka.

Navedeni podatci govore u prilog tezi o selektivnome izvještavanju, tj. većem interesu hrvatskih medija za hrvatske optuženike nego za hrvatske žrtve. Jedina je iznimka slučaj Slobodana Miloševića o kojemu se od početka intenzivno izvještavalo – 485 članaka. Početak suđenja popraćen je sa 147 članaka, čitanje optužnice za RH sa 123 članka, a njegova smrt s 215 članaka.

Iz rezultata istraživanja može se iščitati da su hrvatski mediji teme vezane uz Haški sud pokrivali ovisno o njihovoj političkoj osjetljivosti nezamarujući pritom vlastiti ekonomski interes. Iz slike 7. proizlazi da je slučaj Gotovina (911 članak) popraćen u hrvatskim medijima s gotovo jednakim brojem članaka kao svi ostali slučajevi koji su uključeni u istraživanje (908 članaka).

Međutim analiza sadržaja isključuje analize poruka koje akteri žele prenijeti, kao i sam kontekst u kojem su izjave dane, što je neophodno za shvaćanje promjena u razini društvenoga legitimiteta Haškoga suda na koje upozoravaju različite faze u analizi hrvatskoga tiska. Upravo je zbog toga ova kritička analiza sadržaja nadopunjena kritičkom analizom diskursa (Wodak i Meyer 2008, Fairclough i Wodak 1997). Posebno je važan *discourse–historical Approach* (Wodak 2011) jer se bez povijesnoga konteksta ne mogu razumjeti nagle promjene diskursa u izvještavanju medija o Sudu, kao i promjene razine društvenoga legitimiteta Haškoga suda u različitim slučajevima.

6.2.1. Osnutak Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju 25. lipnja 1993. godine

Istraživački period: 18. svibnja – 1. lipnja 1993. godine

Analizom su ukupno obuhvaćena 62 članka (popis članaka je u Prilogu 2), od toga dva iz Slobodne Dalmacije, dva iz Vjesnika, tri iz Večernjega lista i četiri iz Novoga lista. Globus u zadanome istraživačkom periodu nije objavio članak o MKSJ-u. Nacional izlazi od 1995. godine, a Jutarnji list od 1998. godine.

6.2.1.1. Uvod

Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju (kraticom MKSJ, skraćenim nazivom Haški sud) osnovan je 25. svibnja 1993. godine, a njegov je osnutak detaljno analiziran u poglavlju 4.1.

6.2.1.2. Analiza članka o osnutku Suda

Prve članke o mogućem osnivanju suda za ratne zločine na području bivše Jugoslavije objavljuju Vjesnik i Novi list 21. svibnja 1993. godine. Oba članka izvještavaju o konferenciji za novinare Zdravka Tomca, člana Generalnoga vijeća Transnacionalne radikalne stranke (TRS) u Rimu i koordinatora rada stranke za Hrvatsku, Sloveniju i BiH. Prema Tomcu riječ je o *gandijevskoj stranci* čija je glavna teza da se ne može dopustiti da ratni zločinci budu državnici i mirotvorci, kao ni to da se mir postigne pod svaku cijenu, tj. pregovarajući sa zločincima. TRS se ne bori za vlast (ne izlazi na izbore), nego za prava pojedinaca, manjina i naroda širom svijeta. Njezino članstvo čine parlamentarci iz 200 stranaka, mnogi nobelovci, industrijalci. U Hrvatskoj TRS je 1993. godine okupio parlamentarce i izvanparlamentarce (Franjo Gregurić, Milan Đukić, Tereza Ganza Aras, Mirko Mađor i dr.), a njegov apel za konstituiranje međunarodnoga suda za ratne zločine potpisalo je 1300 građana, među kojima i zastupnici obaju domova Sabora, navodi se u članku *Sud za ratne zločine – što prije* (Vjesnik, 21. svibnja). U istome članku Tomac upozorava da je „raspoloženje prema Hrvatskoj u svijetu nepovoljno. Zapad mora pronaći još jednog krivca – Hrvatsku – kako bi sa sebe skinuo odgovornost za 200.000 mrtvih. Hrvatsku se mora oslabiti kako bi joj se nametnuo politički kompromis u kome će se priznati dio ciljeva koje su Srbi osvojili“.

Na isti način o licemjerju Zapada, ali i o potrebi za osnivanjem međunarodnoga suda za ratne zločine, govori i članak *Ratne zločine pred sud* (Novi list, 21. svibnja). Članak navodi da podružnica TRS-a u RH traži od Vlade da uputi Vijeću sigurnosti UN-a „zahtjev za hitno konstituiranje, sastavljanje i aktiviranje Međunarodnog suda protiv ratnih zločina“. Kako su brojni hrvatski saborski zastupnici potpisali apel, Tomac očekuje da će u Saboru biti pokrenut

postupak za donošenje ovakvoga zahtjeva Vijeću sigurnosti UN-a. Talijanski parlament već je izglasao taj prijedlog, a u mnogim europskim parlamentima on je pred donošenjem, navodi se u članku. Tomac naglašava da „je žalosno da se na Miloševića sada gleda kao na mirotvorca jer zapadni političari izigravaju naivce.“ „TRS će uložiti sve napore da spriječi licemjerje Zapada,“ tvrdi Tomac, koji komentira i osnivanje hrvatske Komisije za ratne zločine. Zamjera hrvatskoj vlasti što je predsjednik te komisije Milan Vuković, predsjednik Vrhovnoga suda Hrvatske, koji bi trebao suditi ratnim zločincima, a ne skupljati dokaze o njihovim zločinima.

Milan Vuković u tome ne vidi nikakav problem jer komisija ne utvrđuje ratne zločine nego samo prikuplja dokaze o njima, navodi se u članku Novoga listapod nazivom *Ratni zločinci na čekanju* koji je objavljen 25. svibnja, tj. mjesec dana poslije formiranja vladine Komisije za ratne zločine. Članak navodi da je osnivanje te komisije bila nužnost koja je svoju realizaciju možda i predugo čekala. Dva su imperativa koja bi trebala usmjeravati rad Komisije za ratne zločine: 1) odgovornost pred pravdom i pravnom državom te međunarodnim pravom s jedne strane i 2) pijetet prema žrtvama zločinaca, bez obzira na to s koje strane dolazili, navodi se u članku. Predsjednik Komisije Milan Vuković pozdravlja „donošenje Statuta Međunarodnog suda za ratne zločine koji je na temelju 2. paragrafa Rezolucije 808 Vijeća sigurnosti UN-a dostavljen Butrosu Galiju.“ Pojašnjava paralelnu nadležnost međunarodnoga i nacionalnih sudova, pri čemu je Međunarodnomu sudu dan prioritet. U svjetlu izvjesnoga osnivanja Međunarodnoga suda ukazuje da je neophodno na „licu mjesta,“ tj. u ratom zahvaćenoj zemlji, stvoriti „stručnu, ali i nezavisnu komisiju koja će isključiti različitosti u procjenama i tumačenjima informacija i materijalnih dokaza vezanih uz ratne zločine“. Cilj je Komisije pomoći radu Međunarodnoga suda. Vuković upozorava da je Komisija u fazi formiranja i da se susreće s tehničkim poteškoćama, a i odaziv je župana, koji su trebali imenovati osobe za kontakt, slab. U članku se spominje da je Vuković razgovarao s Fritzom Kalshovenom, predsjednikom Međunarodne komisije za ratne zločine, koji je boravio u Zagrebu.

Dan prije osnivanja Suda, 24. svibnja, Slobodna Dalmacija donosi intervju sa Zvonimirom Šeparovićem, voditeljem Hrvatskoga žrtvoslovnog društva i ministrom pravosuđa RH od 1999. do 2000. godine pod nazivom *Već je poginulo 350 tisuća ljudi*. Šeparović pojašnjava da „osnivanje Međunarodnog suda za ratne zločine ima svrhu. Iznenađuje, međutim, da se ta ideja dosta rano pojavila“. Po prvi put se koristi usporedba s nürnberškim procesom: „ovaj sud je kao i nürnberški proces zamišljen da vodi postupak prema velikim ratnim zločincima.“ Šeparović naglašava da je proces imenovanja velikih

ratnih zločinaca već počeo – imenovano je deset osoba, između ostalog i dva generala: Ratko Mladić i Života Panić, kao i Željko Ražnatović Arkan i Vojislav Šešelj, Slobodan Milošević i Radovan Karadžić. Nije preporučljivo, prema Šeparoviću, iako je moguće, suditi u odsutnosti. Šeparović upozorava da „Međunarodni sud ima više problema: gdje i kako suditi, koje pravo i koje kazne primijeniti.“

Prema Šeparoviću sjedište bi Suda moglo biti u Ženevi ili Haagu, dok germanske zemlje „nisu preporučljive zbog opterećenja prošlosti“. Šeparović spominje 18 do 20 sudaca, i to iz redova sudaca Međunarodnoga suda pravde u Haagu. Nama nikakve zapreke da se primijeni međunarodno pravo koje je bilo u primjeni u bivšoj Jugoslaviji. „Pitanje smrtne kazne, premda se radi o najvećim zločinima, još je Boutros Ghali izjavio, ne dolazi u obzir.“ Osvrćući se na to što je poduzeto u Hrvatskoj, Šeparović ističe da se „Hrvatska mora s maksimalnom ozbiljnošću i uz koordinaciju posvetiti prikupljanju dokaznih materijala kako bi se izrekla istina o zločincima i zločinu. To ne znači da ćemo mi moći proizvesti puni dokazni materijali i da će Međunarodni sud na tome stati. Mi moramo dokazati da je naše pravosuđe već iskazalo svoju objektivnost te sudilo Hrvatima koji su izvršili zločine protiv Srba. U Osijeku su suđeni mladići koji su dizali srpske kuće u zrak, u Karlovcu i Zagrebu je suđeno vojniku koji je u stanju poremećenosti ubio desetak srpskih zarobljenika na koranskome mostu.“ Zanimljiv je Šeparovićev komentar na različite brojke o broju nestalih i poginulih. On ističe da, kada već ulazimo u fazu povijesnoga obračuna ovoga rata, ne smijemo imati „dva standarda: jedan prema unutra, koji će imati propagandnu svrhu da uvjeri hrvatsku javnost kako nas sloboda i država nisu koštale 'tako puno', a drugi, kad završi rat i kada možda uslijede zahtjevi za reparacije, koji će biti mnogo, mnogo veći.“

Večernji list 24. svibnja donosi članak *Protiv suda za ratne zločine*, u kojemu prenosi stav Beograda. Ministar vanjskih poslova tzv. SR Jugoslavije Vladislav Jovanović uputio je pismo glavnome tajniku UN-a u kojem se navodi da su „planovi o osnutku suda mjerodavnoga isključivo za zločine učinjene na području bivše Jugoslavije diskriminacijski i da se ne zasnivaju na povelji UN-a. Srbija i Crna Gora sumnjaju u nepristranost *ad hoc* suda, osobito zbog jednostrana pristupa Vijeća sigurnosti tome tko je krivac za oružane sukobe na području bivše Jugoslavije. U pismu stoji da UN prema svojoj povelji nema pravo osnovati takav sud, a nastojanja da se to učini politički su motivirana i bez presedana u međunarodnoj praksi.“ Članak pojašnjava da mediji u Srbiji ne podupiru ideju UN-a da svatko mora odgovarati za zločin, već se bave izjavom B. Ghalića kako će rad suda u jednoj godini stajati

31 milijun dolara. Članak istoga sadržaja pod nazivom *Beograd ne želi sud za ratne zločine* 24. svibnja donosi Novi list.

Prvi članak o samome osnutku MKSJ-a pod nazivom *Haag novi Nürnberg* donosi Večernji list 26. svibnja. Članak pojašnjava da je riječ o prvome međunarodnom sudu te vrste otkako su glavne savezničke sile osnovale sudove u Nürnbergu i Tokiju. Vijeće sigurnosti je Rezoluciju o osnutku suda, čiji su predlagači bili Francuska, Novi Zeland, Rusija, Španjolska, Velika Britanija i SAD, usvojilo jednoglasno. Sud, za koji se očekuje da će početi raditi prije rujna, uključivao bi 11 sudaca i 373 namještenika, a njegovo bi djelovanje u prvoj godini stajalo 30 milijuna dolara. Uz strukturu suda članak govori o njegovu statutu, mandatu, odabiru sudaca i glavnoga tužitelja, kaznama zatvora koje će se izdržavati u zemljama koje sud odabere i, konačno, obvezatnoj suradnji vlada sa sudom. Napominje se da nema smrtne kazne. Članak na samome kraju iznosi stav Beograda prema Sudu koji kvalificira kao „diskriminirajući i politički motiviran jer je usmjeren samo na zločine na jednom području, a ne širom svijeta.“ Večernji list i 27. svibnja donosi članak slična sadržaja pod nazivom *Nürnberg za balkanske krvnike*. Članak donosi dodatne informacije o razlozima osnutka suda, kao i o njegovu mandatu. „Osnovan je *Rezolucijom* 827, stavljenom pod VII. 'ratno' poglavlje *Povelje UN-a*. Vijeće u uvodu *Rezolucije* izražava duboku uznemirenost zbog neprekidnih izvještaja o raširenim i flagrantnim kršenjima međunarodnoga humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije, a posebice u BiH, uključujući izvješće o masovnim ubojstvima, brojnom organiziranom i sustavnom zarobljavanju i silovanju žena, kao i nastavku prakse etničkoga čišćenja s ciljem i zaposjedanja i držanja teritorija.“ Ocjenjujući kako je takva situacija i dalje prijetnja međunarodnomu miru i sigurnosti, Vijeće je „odlučno da prekine takve zločine i poduzme djelotvorne mjere kako bi se osobe odgovorne za njih dovele pred lice pravde.“ Sud će biti odgovoran za procesuiranje teških kršenja međunarodnoga humanitarnog prava počinjenih od 1. siječnja 1991. godine pa do još neodređena datuma uspostave mira. Navodi se uvjerenje Vijeća sigurnosti da će „postupak protiv osoba odgovornih za ozbiljna kršenja međunarodnoga humanitarnog prava omogućiti ostvarivanje cilja, da će pridonijeti ponovnoj uspostavi i očuvanju mira. Nadalje, postupak pridonosi tomu da se spomenuta kršenja zaustave i spriječe.“ Članak donosi odluku o osnutku Međunarodnoga suda u izvornome obliku.

Vjesnik 27. svibnja također donosi odluku o osnutku Suda u cijelosti, kao dodatak članku pod naslovom *Nalozu suda obavezni za vlade*. Tekst je identičan tekstu u Večernjem listu – usporedba s Nürnbergom (čak i slika sudnice u Nürnbergu ispod koje stoji pojašnjenje:

„Međunarodni sud u Haagu, uskoro suđenje ratnim zločincima“), fokus na mandatu, strukturi i početku rada u rujnu, s naglaskom na činjenici da će nalozi suda biti obvezujući za vlade. Članak u posebnome okviru donosi tekst *Nizozemska zadovoljna izborom Haaga* koji „potvrđuje svoj status glavnoga grada za sudska pitanja Ujedinjenih naroda.“ Govoreći o rezoluciji o uspostavi MKSJ-a, članak pojašnjava da je to prva od tri rezolucije koje će se naći pred Vijećem sigurnosti UN-a, a odnose se na BiH. „Druge dvije rezolucije – jačanje zaštitnih područja u BiH i slanje promatrača da spriječe dopremu oružja i goriva bosanskim Srbima iz Srbije – oštro su kritizirale islamske države i bosanska Vlada, nazivajući to zamjenom za odlučnu akciju koja bi okončala rat.“

Da je i u slučaju osnivanja MKSJ-a riječ o kompromisnome rješenju, implicira članak u Slobodnoj Dalmaciji od 27. svibnja pod naslovom „*Mali plan*“ – *mala nada*. Silvije Tomašević, stalni dopisnik Slobodne Dalmacije iz Rima, prvi iznosi tezu o kompromisnome rješenju međunarodne zajednice. Članak započinje ocjenom osnutka suda od strane promatrača u Italiji: „Budući da nije u mogućnosti donijeti neku valjanu, odlučnu i primjenjivu odluku glede vojne intervencije u Bosni, Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo je rezoluciju o formiranju MKSJ-a, premda se već sada znade da će njegovo djelovanje biti jalovo.“ Razlozi su za takav stav sljedeći: „sud će moći djelovati tek po završetku rata, tek nakon što na vlast u Beogradu dođu demokratske snage; samo formiranje suda neće zaustaviti rat u Bosni i šire; zar će Milošević, Panić, Mladić i Karadžić, koji sebe smatraju velikim herojima, ocima velike Srbije, sami sebe izručiti“. Talijanska agencija ANSA izvještava: „Efikasnost suda tek će se trebati utvrditi. Srbija i druge države rođene na pepelu Jugoslavije nemaju namjeru izručiti „ratne zločince“. Tomašević komentira da je „međunarodna zajednica podijeljena oko svakoga detalja te da je ušla u bosansku slijepu ulicu iz koje ne vidi izlaza. Generalni tajnik UN-a B. Ghali, prema izvješću talijanskih novinara, nimalo je diplomatski kazao kako on nema ni novac ni vojnike za Bosnu.“ Članak donosi i izvode iz *Rezolucije 827*.

Novi list 27. svibnja također objavljuje cjelokupni tekst *Rezolucije 827 VS UN-a*. Tekst nosi naslov *Uspostava međunarodnog suda za ratne zločine*. Uz tekst rezolucije je i komentar Radovana Karadžića o sudu pod naslovom *Neću surađivati*. „Apsolutno – ne“ rekao je Karadžić odgovarajući novinaru Sky Newsa na pitanje hoće li surađivati u radu suda. „Sud za ratne zločine trebao bi sve zločine tretirati prema konvenciji iz 1945. godine, u protivnome će izgledati kao osveta protiv jugoslavenskog naroda i to će biti loše za vjerodostojnost međunarodnog sudstva,“ rekao je Karadžić. Po prvi put se dovodi u pitanje legitimitet Suda.

6.2.1.3. Zaključak

Ukupno gledajući analizirane članke, u četiri njih autori izvještavaju o događaju bez osobnih komentara, tj. iznose samo osnovne činjenice o Sudu vezane uz njegov osnutak od strane UN-a, Statut, lokaciju i troškove. U četiri članka dominira pozitivan ton prema ideji Suda. Riječ je o dva apela da se Sud osnuje, jednom pozdravljanju statuta i intervju sa Zvonimirom Šeparovićem koji pozitivno govori o osnivanju Suda, ali i ukazuje na niz mogućih problema u njegovu radu. U tri članka prevladava negativan stav prema osnutku Suda, ali valja naglasiti da je u tim člancima riječ o prenošenju iz stranoga tiska (stajalište Beograda i stav talijanskih medija).¹²⁶ Autorica ne zamjećuje razliku u pristupu dnevnih listova u izvještavanju o MKSJ-u.

U prvim člancima o osnutku Suda mediji se drže činjenica i prenose Odluku o uspostavi MKSJ-a u cijelosti ili djelomično. Prenose isključivo izjave političara i dužnosnika koji su bili upoznati s tematikom međunarodnoga kaznenog i humanitarnog prava, što nije iznenađujuće budući da je devedesetih godina MKSJ predstavljao novinu – riječ je o prvome pokušaju primjene međunarodnoga kaznenog prava u praksi zbog kršenja međunarodnoga humanitarnog prava (odbacuje je se isključivost pobjedničke pravde).

Razvidno je da u trenutku osnutka Suda nitko nije znao što će to značiti u praksi u slučaju Hrvatske, stoga se novinari ponajprije koriste usporedbama s međunarodnim ratnim sudovima u Nürnbergu i Tokiju. U tom smislu Nürnberg se spominje već u naslovima (*Haag novi Nürnberg*, Večernji list 26. svibnja), a članci su upotpunjeni slikom sudnice u Nürnbergu. Riječ je o međunarodnome sudu koji se bazira na principu pobjedničke pravde, iz čega bi se moglo iščitati da se očekuje da će i MKSJ funkcionirati na isti način, tim više što ni jedan članak ne spominje moguće hrvatske optuženike. Ipak, dva članka ukazuju na važnost da Hrvatska ozbiljno pristupi procesu prikupljanja dokaza. Zanimljivo je da se žrtve na području RH ne pitaju za mišljenje o osnutku Suda.

Iz Odluke o osnutku MKSJ-a razvidno je da je glavni mandat Suda pred lice pravde dovesti odgovorne za teška kršenja međunarodnoga humanitarnog prava. Međutim već u prvim člancima spominje se i da će Sud pridonijeti ponovnoj uspostavi i očuvanju mira, kao i sprječavanju daljnjih zločina. Zvonimir Šeparović izražava sumnju u mogućnost ispunjenja tako široko postavljenih ciljeva te smatra da prijetnja kažnjavanjem neće spriječiti nove

¹²⁶ Članci preneseni iz stranoga tiska dio su uzorka u ovome slučaju jer nude rijetki izvor informacija o MKSJ-u.

zločine. Zanimljivo je da se već u naslovima članaka upozorava na to da je suradnja sa Sudom obvezujuća, npr. *Nalozi suda obavezni za vlade* (Vjesnik, 27. svibnja).

Konačno, prenose se negativne izjave stranih medija o osnutku Suda – talijanski mediji vide Sud kao kompromisno rješenje podijeljene međunarodne zajednice nespremljene za vojnu akciju i dovode u pitanje njegovu efikasnost. Već naslov "*Mali plan*" – *mala nada / Utemeljen sud za ratne zločine* sugerira negativan stav (Slobodna Dalmacija, 27. svibnja). Beograd pak Sud naziva diskriminirajućim i politički motiviranim te se propituje njegov legitimitet s obzirom na to da se osniva samo za bivšu Jugoslaviju. Razvidno je da hrvatski mediji nisu imali namjeru potkopati Sud u samome začetku, ali iz stranih medija dopiru sumnje u motivaciju međunarodne zajednice pri njegovu osnutku, kao i bojazan za njegovu buduću učinkovitost.

Cilj je ovoga poglavlja utvrditi kakvim se diskursom koristio hrvatski tisak u izvještavanju o osnutku Haškoga suda kao mehanizma tranzicijske pravde, dok je poseban cilj istraživanja utvrditi je li hrvatski tisak svojim izvještavanjem o osnutku Suda utjecao na gubitak društvenoga legitimiteta Suda. S obzirom na to da je osnutak MKSJ-a popraćen relativno malim brojem članaka (11), autorica detaljno analizira svaki članak, pri čemu ne pronalazi tragove „antihaške“ propagande. Nadalje, isključivo u člancima koji donose izjave i analize o osnutku MKSJ-a iz stranoga tiska autorica uočava dva medijska diskursa: 1) MKSJ kao kompromisno rješenje međunarodne zajednice nespremljene za vojnu akciju i 2) osnutak MKSJ-a nelegitiman je i politički motiviran.

6.2.2. Donošenje Ustavnoga zakona o suradnji RH s Međunarodnim kaznenim sudom za bivšu Jugoslaviju

Prvo čitanje: 28. i 29. veljače te 1. ožujka 1996. godine te 13. – 15. ožujka 1996. godine

Istraživački period: 21. veljače – 22. ožujka 1996. godine

Drugo čitanje: 19. travnja 1996. godine

Istraživački period: 12. travnja – 26. travnja 1996. godine

Donošenje Ustavnoga zakona o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom¹²⁷ analiza se u dva perioda – period prvoga i period drugoga čitanja. Unutar provedenoga istraživanja vezanoga uz prvo čitanje analizirani su medijski članci u periodu od sedam dana prije i sedam dana poslije rasprave u Zastupničkom domu Hrvatskog sabora 28. i 29. veljače te 1. ožujka. Kako je rasprava 1. ožujka trajala dugo i na kraju nije bilo kvoruma, Ustavni zakon je na drugo čitanje poslan tek 15. veljače pa je istraživački period produžen do 21. ožujka. U navedenome periodu objavljeno je 10 članaka.

Unutar provedenog istraživanja vezanoga uz drugo čitanje i usvajanje Ustavnoga zakona 19. travnja 1996. analizirani su medijski natpisi u periodu od 12. do 26. travnja 1996. godine. U navedenome periodu objavljena su 24 članka.

Analizom su ukupno obuhvaćena 34 članka (popis članaka u Prilogu 3), od toga osam iz Slobodne Dalmacije, dvanaest iz Vjesnika, šest iz Večernjeg lista, sedam iz Novoga lista i jedan iz tjednika Nacional. Tjednik Globus nije objavio ni jedan članak o donošenju Ustavnoga zakona o MKSJ-u¹²⁸. Jutarnji list izlazi od 1998. godine.

6.2.2.1. Uvod

Haški sud više nije udaljen projekt međunarodne zajednice, već realnost. Sada već izvjesnu suradnju sa Sudom treba uskladiti s Ustavom RH. Na inicijativu Predsjednika RH Franje Tuđmana i u dogovoru s ministrom pravosuđa Miroslavom Šeparovićem, profesor Ivo Josipović preuzeo je zadaću pisanja *Ustavnoga zakona o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom* (NN 32/96), za čije je donošenje potrebna dvotrećinska većina glasova svih zastupnika.

U obrazloženju prijedloga Ustavnoga zakona naglašava se da odluke Vijeća sigurnosti UN-a donesene prema glavi VII. *Povelje UN-a* apsolutno obvezuju ne samo sve države članice UN-a već i države koje to nisu. Sve države u skladu s *Rezolucijom 827*, kojom je Sud osnovan, kao i Statutom MKSJ-a, moraju u potpunosti surađivati sa Sudom i njegovim tijelima. U suprotnome Vijeće sigurnosti može poduzeti mjere – potpun ili djelomičan prekid

¹²⁷Riječ je o Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju, a ne o Međunarodnom kaznenom sudu koji je osnovan 2002., također sa sjedištem u Den Haagu.

¹²⁸U oba istraživana perioda vezana uz donošenje *Ustavnoga zakona o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom* (za bivšu Jugoslaviju) Globus vezano uz MKSJ piše isključivo o slučaju generala Tihomira Blaškića. Naime, u istome periodu zahuktava se i rasprava o odlasku generala Tihomira Blaškića u Haag (1. travnja 1996.). Riječ je o događaju koji pobuđuje veći interes medija prema MKSJ-u jer postaje jasno da MKSJ neće primjenjivati princip pobjedničke pravde te da će i Hrvati odgovarati za počinjene zločine.

ekonomskih odnosa te željezničkih, pomorskih, zračnih, poštanskih, telegrafskih, radijskih i drugih sredstava, kao i prekid diplomatskih odnosa.¹²⁹

Nadalje, u obrazloženju prijedloga Ustavnog zakona stoji da je, iako je RH pokazala političku volju za suradnju, pa i odlukama Vlade osnovala Komisiju za ratne zločine i imenovala promatrače RH pri Međunarodnome sudu, potrebno donijeti zakon koji će regulirati: 1) komunikaciju RH s MKSJ-em, 2) ustupanje kaznenoga postupka prema Statutu MKSJ-a, 3) aktivnosti MKSJ-a u RH, 4) pravnu pomoć hrvatskih sudova i drugih državnih tijela MKSJ-u, 5) predaju okrivljenika i druga pitanja. U obrazloženju se nadalje naznačuje da je pred sudovima u RH vođen i još se vodi veći broj postupaka za ratne zločine, pogotovo protiv pripadnika neprijateljskih formacija koje su počinile zločine protiv hrvatskoga naroda. Naglašava se da u manjem broju slučajeva Međunarodni sud ima namjeru istraživati i navodne zločine pripadnika hrvatskih postrojba. RH i njezini najviši dužnosnici višekratno su očitovali svoju punu spremnost za suradnju sa Sudom, što je i uvjet za primitak RH u europske i druge integracije. Poseban zakon o suradnji donijele su i mnoge druge države (Njemačka, Francuska, Italija, Bosna i Hercegovina, Danska, Švedska, Nizozemska, Norveška, Finska, Australija, SAD i druge).¹³⁰

Prijedlog *Ustavnog zakona o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom* izazvao je burne reakcije pri prvome čitanju 28. i 29. veljače te 1. ožujka 1996. godine. Tadašnji potpredsjednik Hrvatskoga sabora Vladimir Šeks odlučuje poslati prijedlog Ustavnog zakona na drugo čitanje, ali tek 15. ožujka jer je 1. ožujka rasprava trajala predugo i na kraju nije bilo kvoruma. Kako rasprava nije jenjavala ni u okviru drugoga čitanja, sazvana je izvanredna sjednica Vlade (bez prisutnosti novinara). Potom se sastalo Predsjedništvo Sabora i zauzelo stav da, budući da je Županijski dom već donio (u prvome čitanju) prethodno mišljenje o suradnji s MKSJ-em, nema potrebe da Županijski dom o tome ponovo raspravlja. Bez znatnijih izmjena Ustavni zakon o suradnji RH s MKSJ-em usvojen je u drugome čitanju 19. travnja 1996. godine. Za Zakon je glasalo 98 zastupnika, petorica protiv (četiri zastupnika HSP-a i Veselin Pejnović iz SNS-a), a dvojica su bila suzdržana.

¹²⁹ Sažeto iz obrazloženja prijedloga *Ustavnog zakona o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom*, koji sadržava četiri točke: I. Ustavna osnova za donošenje zakona; II. Ocjena stanja i osnovna pitanja koja se trebaju urediti zakonom te posljedice koje će iz zakona proisteći; III. Ocjena potrebnih sredstava za provedbu zakona i IV. Prilozi.

¹³⁰ Ibid.

6.2.2.2. Analiza

Autorica detaljno prenosi različite faze rasprave unutar prvoga i drugoga čitanja prijedloga Ustavnoga zakona kako bi utvrdila kakvim se medijskim diskursom koristio hrvatski tisak u izvještavanju o donošenju Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em.

6.2.2.3. Prvo čitanje

Prijedlog Ustavnoga zakona prije saborske rasprave razmatrao se u okviru Odbora za zakonodavstvo, Odbora za pravosuđe i Odbora za ljudska prava i prava etničkih i nacionalnih manjina, o čemu detaljno izvještavaju Vjesnik i Slobodna Dalmacija 28. veljače. Članak Slobodne Dalmacije *Odgada se rasprava o „Haaškome zakonu“?* pojašnjava kako je Odbor za zakonodavstvo, kojim predsjedava Vice Vukojević, dao načelnu potporu prijedlogu spomenutoga Ustavnoga zakona, ali je obavezao hrvatsku Vladu da prije saborske rasprave o Ustavnome zakonu zatraži izmjene Statuta Međunarodnoga kaznenog suda u Haagu.

Posebno žučna rasprava vodila se u Odboru za pravosuđe, a o njoj izvještava Vjesnik od 28. veljače u članku *Prijedlog zakona o suradnji s Haagom u prvo čitanje*. U članku stoji kako je prijedlog Zakona predstavio ministar pravosuđa Miroslav Šeparović koji je istaknuo daje „donošenje ustavnoga zakona potrebno upravo jer je prema sadašnjim ustavnim odredbama zabranjeno izručivanje hrvatskih građana drugim državama, a i prenošenje dijela suvereniteta na druge države ili međunarodne organizacije.“ Zastupnik Ivan Gabelica i potpredsjednica Vlade Ljerka Mintas Hodak naglasili su da usvajanjem ovoga zakona „Hrvatska žrtvuje dio svojeg suvereniteta i na Saboru je da ocijeni u kojoj mjeri to Hrvatska stvarno želi.“ Predsjednik Odbora Bosiljko Mišetić naglasio je da „prijedlog zakona obuhvaća pitanja pravne, političke i moralne naravi“ te je iznio tezu kako „inzistiranjem na donošenju ovog zakona Europa Hrvatskoj nameće koncept građanskog rata.“ Vladimir Primorac (HSL) ukazuje na to da bi suradnja s „Međunarodnim sudom bila puno lakša i jednostavnija da je Hrvatska na vrijeme progonila svoje ratne zločince.“ Prevagu u raspravi imao je govor Vladimira Šeksa koji je kazao da „formalno gledajući ne bi trebalo prihvatiti ovakav zakon, ali da treba vidjeti što je nacionalni interes (...) a neprihvatanje prijedloga zakona Hrvatsku bi udaljilo od globalnih ciljeva.“ Na kraju je Odbor s pet članova za i četiri protiv prihvatio prijedlog zakona i uputio ga u prvo čitanje.

O zasjedanju Zastupničkoga doma u kojemu je prijedlog zakona izazvao velike prijepore 2. ožujka izvještavaju Novi list (*Zakon o suradnji s Haaškim sudom podigao buru u*

zastupničkim klupama), *Vjesnik (Vruće teme: HTV i suradnja s Haagom)*, *Slobodna Dalmacija (Otpor Haaškom sudu – sankcije Hrvatskoj)* i *Večernji list (Suradnja s Haaškim sudom ili pritisci)*. Već iz naslova vidljivo je u kojem je smjeru vođena saborska rasprava. Slobodna Dalmacija navodi kako je, obrazlažući prijedlog Ustavnoga zakona i potrebu njegova donošenja, ministar pravosuđa Miroslav Šeparović naglasio da bi neusvajanje zakona u Hrvatskome saboru moglo prouzročiti i prekid diplomatskih odnosa drugih zemalja s Hrvatskom.“

Isto u svojem govoru potvrđuje i potpredsjednik Vlade i ministar vanjskih poslova Mate Granić. Granić govori o vanjskopolitičkim dimenzijama predloženoga zakona i pojašnjava da ne postoji nikakva šansa da se traži promjena Statuta i pravila Međunarodnoga suda. Taj je govor posebno važan jer po prvi put predstavnik Vlade izražava nezadovoljstvo radom Suda te dovodi u kondicionalnu vezu suradnju sa Sudom i ulazak RH u europske integracije: „Nismo zadovoljni brojem optuženih za agresiju na Hrvatsku i za zbivanja u BiH, ali Hrvatska će se boriti za dizanje kvalitete međunarodnoga suda. Otpor Hrvatske primjeni Statuta i pravila suda, odnosno otpor Sabora donošenju predloženoga zakona, smatrao bi se kod međunarodne zajednice opstrukcijom i nesuradnjom. Uslijedili bi pritisci na Hrvatsku, posebno na izvršnu vlast i Predsjednika Republike, te bi došlo do zaustavljanja uključivanja Hrvatske u europske integracije, pa možda i do sankcija protiv Hrvatske.“

Spomenuti članci od 2. ožujka prenose i stavove političkih stranaka – Damir Kajin iz IDS-a („Koliko god iznuđen i zakasnio, zakon o suradnji s međunarodnim kaznenim sudom je neophodan. Hrvatska se ne može pred Međunarodnim sudom pojavljivati samo kao promatrač, već mora aktivno sudjelovati. Zakon treba usvojiti kako nam se ne bi prigovaralo da smo imuni kada su u pitanju naši građani,“ *Novi list*), Anto Đapić iz HSP-a („Predloženi Ustavni zakon je za Hrvatsku ponižavajući jer narušava njezin suverenitet, a međunarodna zajednica želi izjednačiti krivnju na ovim prostorima,“ *Slobodna Dalmacija*), Mato Arlović iz SDP-a („Zastupnici SDP-a će pri glasovanju o ovom zakonu biti najvjerojatnije suzdržani. (...) Sabor nije ratificirao ni *Rezoluciju* 827 ni Statut Međunarodnog suda,“ *Vjesnik*), Vladimir Primorac iz HSLS-a („HSLS načelno podržava zakon, ali uz nužna poboljšanja amandmana,“ *Večernji list*), Vladimir Šeks iz HDZ-a („Vodeći računa o državnim i nacionalnim interesima, moramo podnijeti breme odgovornosti i propustiti zakon u proceduru. Zastupnici HDZ-a će, snoseći povijesnu i ljudsku odgovornost, glasovati za zakon,“ *Večernji list*). Prenose se i disonantne izjave HDZ-ovih zastupnika poput Milivoja Kujundžića („nesretan što je danas zastupnik jer mora odlučivati između srca i mozga,“

Slobodna Dalmacija), Ljerke Mintas Hodak („Donošenje ovog zakona je prije svega političko pitanje.“ Vjesnik) te se navodi kako je Bosiljko Mišetić zatražio prethodnu raspravu.

Znatno pozitivniji stav zauzima Damir Kajin na svojoj konferenciji za tisak, čije sažetke prenosi Vjesnik 6. ožujka u članku *Ne možemo se suprotstavljati Sudu u Haagu*. Kajin izjavljuje: „Haški sud samo traži istinu i mi se ni uz najbolju volju njoj ne možemo suprotstaviti... Međunarodna zajednica neće odustati ni od jednoga povoda za suđenje ljudima iz Hrvatske i onima koji su preko nje vezani za BiH... Neki ljudi jednostavno nisu svjesni da će morati svoju političku karijeru okončati na Sudu u Haagu.“

Slobodna Dalmacija 13. ožujka donosi dva članka vezana uz susret Predsjednika RH Franje Tuđmana s Johnom Kornblumom, pomoćnikom državnoga tajnika SAD-a za europska i kanadska pitanja (*Puna suradnja hrvatskih vlasti s Haškim sudom i Kornblum: Odlučujuća faza Daytonskog sporazuma*). Predsjednik Tuđman izjavljuje kako Sud može računati na potpunu suradnju hrvatskih vlasti, no naglašava „da je potrebno osigurati potpunu objektivizaciju djelatnosti Suda.“ Istodobno Kornblum novinarima priopćuje kako je od predsjednika Tuđmana dobio uvjerenja da će Hrvatska u potpunosti surađivati s MKSJ-em te da se nada da će „sve optužene osobe biti stavljene na raspolaganje Sudu u Haagu“. To je prvi članak koji ukazuje na to da međunarodna zajednica počinje vršiti pritisak na Hrvatsku kad je riječ o suradnji s MKSJ-em, što apostrofira važnost usvajanja Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em.

Slobodna Dalmacija 16. ožujka donosi izvještaj iz Zastupničkoga doma u kojemu se samo jednom rečenicom naznačuje da su zastupnici „prijedlog *Zakona o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom* većinom glasova poslali na drugo čitanje.“

6.2.2.4. Drugo čitanje

Novi list i Vjesnik 12. travnja donose članke o skidanju tzv. Haškoga zakona s dnevnoga reda Županijskoga doma. Naziv članka u Novome listu glasi: *Haška bura otpuhнула Županijski dom*, a u Vjesniku: *Županijski dom skinuo Haag s dnevnog reda*.

Kako ističe Novi list, HDZ je u Županijskome domu počeo „discipliniranje svojih zastupnika, pripremajući ih za izglasavanje zakona o suradnji Hrvatske s Međunarodnim sudom u Haagu“. Klub zastupnika HDZ-a u tome se domu „jednostavno raspao“. Rasprava o tzv. Haškome zakonu prenijela se i na hodnike gdje je Merčep zagovarao glasovanje po vlastitoj savjesti, a čula se i njegova rečenica: „ti će nas p...i isporučiti sudu kao na

ražnju.“Kao rezultat sazvana je izvanredna sjednica Vlade (bez prisutnosti novinara). Potom se sastalo Predsjedništvo Sabora i odlučilo da, budući da je Županijski dom već donio (u prvome čitanju) prethodno mišljenje o suradnji sa Sudom, nema potrebe o tome više raspravljati.

Večernji list 13. travnja 1996. godine donosi kratak članak pod naslovom *HDZ podržava suradnju s Haaskim sudom* u kojemu se ističe izjava Ivića Pašalića: „Zastupnici HDZ-a glasovat će za taj zakon! Svatko će za sebe zadržati vlastite dvojbe o etičnosti zakona i pravednosti suda.“

Na tome tragu Vjesnik donosi komentar Branka Podgornika *Haag podijelio i HDZ i oporbu*(12. travnja 1996.), u kojem Podgornik konstatira kako tema Haškoga suda postaje problematična za sve političke stranke. Smatra da će prilikom usvajanja Ustavnoga zakona najveći pritisak na svoje zastupnike morati izvršiti HDZ. Ukazuje na izjavu Mate Granića kako zakon o suradnji s Haagom treba donijeti do 24. travnja jer se u Vijeću Europe inače neće raspravljati o primanju Hrvatske u Europsku uniju, a „dramatično će se pogoršati“ i hrvatski odnosi sa SAD-om.

Rasprava o Haškome sudu ne jenjava ni u sljedećim danima. Uoči saborske odluke o suradnji sa Sudom za ratne zločine Vjesnik donosi članak *Zašto nam je važan Haag* (Vjesnik, 16. travnja 1996.). U podnaslovu stoji: „Hrvatska će usvajanjem Ustavnog zakona ne samo zadovoljiti posljednje uvjete za prijem u Vijeće Europe nego će svoj razvoj postaviti na temelje za koje se borila: ako se nekome na Sudu dokaže da je počinio ratni zločin, onda je u interesu Hrvatske da mu se za to odmjeri pravična kazna. Haški sud nije politička giljotina. Nije unaprijed osuđen svatko tko se nađe pred njim, možda će upravo to pokazati i slučaj Blaškić.“

Novi list 16. travnja 1996. godine donosi intervju s oporbenom zastupnicom Terezom Ganzom Aras (HSLŠ), predsjednicom Odbora za Ustav i Poslovnik Županijskoga doma Sabora, pod naslovom *Rat na ovim prostorima treba završiti kažnjavanjem zločinaca*. Ganza Aras objašnjava kako je zajedno s ministrom pravosuđa Šeparovićem nagovarala HDZ-ove zastupnike da podrže Ustavni zakon. Istaknula je kako je zajedno s predsjednikom Odbora za zakonodavstvo Stjepanom Radošom sazvala radnu skupinu koja je zajedno s pravnim stručnjacima, profesorima Pravnoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, trebala utvrditi koliko su utemeljene primjedbe na taj zakon, no nijedan se član HDZ-a nije odazvao pozivu na razgovor sa stručnjacima. Nastavlja kako se tom prigodom uvjerila da se Ustavnim zakonom

ne narušava suverenitet Hrvatske ni više ni manje negoli svih drugih članica UN-a. Smatra da je odluka Predsjedništva Sabora o skidanju Zakona s dnevnoga reda zajedanja Županijskoga doma mudra iako pridonosi njegovoj marginalizaciji. Prema Ganza Aras na taj se način izbjegla politička rasprava o zakonu. U njoj bi se, naime, čulo svašta što ne bi bilo od koristi Hrvatskoj niti bi pridonijelo jačanju njezina ugleda. „Mogla bi se čuti i mišljenja da narod koji se brani ne može učiniti ratni zločin, to je i neetično i nekršćansko razmišljanje. Zločin je zločin, ne čine ga narodi već pojedinci“. Naglašava: „Potpuno negirati postojanje zločina voluntarističko je stajalište pobjednika kojega je bilo i nakon Drugoga svjetskog rata na nünberškom suđenju, zbog čega se ni žrtve Bleiburga nisu mogle braniti. Već iz toga povijesnog iskustva hrvatskoga naroda ne možemo tvrditi da su ratni zločini mogući samo na jednoj strani“. Upućuje kritiku hrvatskomu sudstvu: „da je naše sudstvo dovoljno ažurno i brzo, do suradnje s haškim sudom ne bi trebalo ni doći“. Ističe da je sudbina Ustavnoga zakona u rukama predsjednika Franje Tuđmana kao najvećega autoriteta u društvu i stranci: „On je osobno jamčio suradnju s Međunarodnim kaznenim sudom i učinit će sve da njegova riječ i međunarodni ugled ničim ne budu dovedeni u pitanje, posebice nerazumijevanjem ili izostankom podrške u vlastitoj stranci.“

Već idućega dana, 18. ožujka, večernje izdanje Večernjega lista donosi članak *HDZ i HSLS za haaški zakon* koji navodi kako je u Zastupničkom domu Sabora počela rasprava o suradnji s MKSJ-em te kako je Mate Granić, potpredsjednik Vlade i ministar vanjskih poslova, upozorio da bi uz sve prije navedene razloge „odbijanje suradnje povećalo i agresivnost Haaškog suda i tužitelja, a oslabilo naš utjecaj.“ Ističe se i kako je Vladimir Šeks održao odlučujući govor u kojemu je naglasio: „U Domovinskome ratu, koji je prouzročena srpskom agresijom, ni jedno tijelo državne vlasti nije planiralo, zapovjedilo, poticalo da bilo koji dio vlasti ili građana sudjeluje u kršenju međunarodnoga ratnog prava i činjenju zločina protiv čovječnosti i genocida. Hrvatska nema razloga za strah da bi i jedno njeno tijelo bilo odgovorno za to. U zakon su ugrađene i zaštitne klauzule prema kojima Hrvatska neće surađivati s Haaškim sudom niti izručiti osobe koje oni traže ako to nije u suglasju sa Statutom suda i Ustavom Hrvatske.“ U govoru potpredsjednik Sabora spominje sva pitanja koja će u biti u središtu debata vezanih uz Haški sud u sljedećim godinama, što ukazuje na činjenicu da se o Sudu i mogućim posljedicama njegova rada promišljalo pri izradi zakona.

Prenesena je i Šeksova izjava o razlozima osnutka Suda: „Sud za ratne zločine ustanovljen je i radi prevencije budućih povreda međunarodnoga kaznenog prava. Ako se dogodi da bude instrumentaliziran, Sabor uvijek može ponovno razmotriti taj zakon.“ Članak

donosi i izjavu Vladimira Gotovca (HSLŠ) kako Klub HSLŠ-a podržava donošenje zakona jer je ono „od državnoga, moralnog, političkog i duhovnog značenja,“ napomenuvši kako „nema razloga za pribojavanje jer su svi elementi za Hrvatsku zasada pozitivni.“

Sve dnevne novine 19. travnja donose detaljan izvještaj o raspravi u Zastupničkomu domu Sabora, a kroz članke se proteže zabrinutost velikoga broja zastupnika zbog moguće instrumentalizacije Suda. Slobodna Dalmacija u članku naslova *Potpora suradnji Hrvatske i Haaga* prenosi izjavu predsjednika SDP-a Ivice Račana koji propituje vjerodostojnost Suda, ali i odnos RH prema njemu: „Budući da se u Haagu trenutačno ne sudi inspiratorima i organizatorima velikosrpske agresije, vjerodostojnost Međunarodnoga suda je veoma upitna. Hrvatski odnos prema Međunarodnome sudu također je dvojbena s obzirom na to da je javnost bila suočena s tezama kako Hrvati ne mogu počinuti zločin.“ Damir Kajin (IDS), kao jedan od najvećih pobornika suda, također upozorava: „Vjerojatno se inspiratore genocida i zločina trenutačno ne progoni jer oni u ovoj fazi trebaju da bi se okončao rat, što govori da Međunarodni haaški sud nije imun na političku instrumentalizaciju.“

U istome članku Anto Đapić (HSP), koji je naglasio da njegova stranka neće podržati Ustavni zakon, postavlja pitanje: „tko uopće sastavlja popis ljudi koji će doći u Haag, Međunarodni haaški sud ili oni koju su po Hrvatskoj i Bosni klali?“ Za Đapića su „dvojbena i zaštitni mehanizmi koji bi priječili instrumentalizaciju suda jer smatra da se ona izjednačavanjem žrtve i zločinaca već dogodila.“ Upitao je također do koje će granice RH popuštati međunarodnim pritiscima. Na istome je tragu i nezavisni zastupnik Ivan Gabelica, koji ističe kako zločine treba kazniti, no postoji široko rasprostranjeniji osjećaj kako je „međunarodni kazneni sud u Haagu nepravedan jer izjednačava krivnju žrtve i agresora.“ Gabelica drži da Hrvatska taj zakon donosi jer joj prijete financijska i politička izoliranost. Zanimljivo je da je i Veselin Pejnović (SNS) protiv donošenja toga zakona te ističe „kako bi dao punu potporu kada bi bilo naznaka da će se uhititi pravi počinitelji i nalogodavci ratnih zločina.“ Zdravko Tomac (SDP) također izražava zadržku, tj. naglašava „kako mu se čini da se međunarodna zajednica koristi Haaškim sudom kako bi uspostavila ravnotežu krivnje na prostoru bivše Jugoslavije. Podignut ću ruku za ovaj zakon, no ostajem u velikoj moralnoj dilemi.“

Novi list donosi članak naslova *Svijet nije pravedan, ali mu se treba prilagoditi* s izjavom zastupnika Janka Bobetka (HDZ). Bobetko ukazuje na „niz moralnih dilema koje su mu se znale nametnuti kao ratniku, no ustvrdio je da su hrvatski borci u cjelini djelovali časno

i moralno braneći svoju zemlju. Tvrdeći da zakon treba izglasati, Bobetko je upozorio „na granicu između politikanstva i odgovorne politike. Zakon je u hrvatskome nacionalnom interesu i preko sentimentata se mora prijeći.“ Ovdje je riječ je o zanimljivoj izjavi kasnijega haškog optuženika koji zbog bolesti nikad nije izručen Haagu.

Vjesnik donosi komentar Nenada Ivankovića pod nazivom *Haag*. Ivanković pojašnjava kako je saborska rasprava pokazala koliko je psihološki, ali i moralno, teško dati svoj glas za zakon o suradnji s Haaškim sudom. Naglašava kako „podršku zakonu valja vidjeti i kao demonstraciju političke zrelosti Sabora i većine njegovih zastupnika.“ Suprotni ishod, prema Ivankoviću, značio bi put u međunarodnu izolaciju, neku vrstu „albanizacije“. Ipak, taj zakon otvara moralne i političke dvojbe: „Hoće li Haaški sud suditi shodno interesima svjetskih političkih moćnika ili na temelju prava i razlikovanja između žrtava i agresora? Hoće li se uz pomoć tog zakona lakše pretvoriti u mehanizam za pritisak bez kraja na našu zemlju, i opet iz tuđih interesa i motiva? Hoće li naša država moći, nakon toga zakona, još efikasno zaštititi svoje građane, a prije svega ljude koji su za njenu nezavisnost prolili krv, dakle od eventualno „montiranih“ procesa? Sve te dileme pojačava činjenica da se dosad nije sudilo ne samo žrtvama, nego čak ni mnogim agresorima.“

Najdublju analizu dosadašnjega rada Suda donosi kolumna Zdravka Tomca u Nacionalu pod naslovom *Hrvatska se mora odlučno boriti protiv političke zloupotrebe Haaškog suda, ali Sabor mora donijeti Ustavni zakon!* On pojašnjava razloge zbog kojih hrvatski zastupnici, koji su potpisivali peticiju za osnivanje suda, sada pokazuju dvojbe i počinju sumnjati u njegovu pravednost. Razlog je, prema Tomcu, „njegova zloupotreba kao sredstva političkoga pritiska u pokušaju nametanja određenih političkih rješenja raspleta na ovome prostoru koje diktira međunarodna zajednica, ne na osnovi pravde i pravednosti, nego ponajprije radi zaštite vlastitoga interesa i skidanja vlastite krivnje za zločine koji su se dogodili na ovim prostorima. Već duže vrijeme naknadno se želi promijeniti povijest. U mijenjanju povijesti značajnu ulogu dobio je Međunarodni sud u Haagu (...) prije suđenja pojedinačnim zločincima, Haaški sud morao bi suditi inspiratorima i organizatorima pokušaja stvaranja velike Srbije osvajačkim ratom koji je koncipiran i realiziran kao genocid, kao ratni zločin.“ Tomac također upozorava da bi Sud mogao završiti kao *farasa* ili *cirkus* ukoliko bi se zaboravilo suditi glavnim krivcima.

Svi dnevni listovi 20. travnja donose članke o usvajanju „Haškoga zakona“. Novi list prenosi kako su se, prema najavama, u sabornici okupili gotovo svi zastupnici HDZ-a i, uz pomoć opozicije, ustavni je zakon bez problema dobio potrebnu dvotrećinsku većinu.

6.2.2.5. Zaključak

Vezano uz prvo čitanje prijedloga *Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em* pronađeno je i analizirano deset članaka u kojima se prenose isključivo izjave političara. Samo jedan članak sadržava pozitivne ocjene rada Suda i on prenosi konferenciju za tisak saborskoga zastupnika Damira Kajina (IDS). Izjave ostalih saborskih zastupnika variraju od opreza do nezadovoljstva spram rada Suda. Po prvi put se iz redova Vlade, točnije od strane potpredsjednika Vlade i ministra vanjskih poslova Mate Granića, mogu čuti negativni komentari na rad MKSJ-a. Granić naglašava kako Vlada nije zadovoljna brojem optuženih za agresiju na Hrvatsku i za zbivanja u BiH te da će se Hrvatska boriti za dizanje kvalitete rada Međunarodnoga suda u Haagu. To je u skladu s izjavom Željke Antunović (SDP) u poglavlju 6.1. u kojoj pojašnjava da se u RH od Suda očekivalo da na samom početku optužnicama definira tko je bio agresor u sukobu na području bivše Jugoslavije. Onoga trenutka kada je to izostalo, počeo se stjecati dojam da međunarodna zajednica putem MKSJ-a želi izjednačiti krivnju za ratna zbivanja na području bivše Jugoslavije devedesetih godina i posljedično počinje padati društveni legitimitet Suda među političarima i građanima.

Naslovi poput onoga iz Slobodne Dalmacije od 2. ožujka: *Otpor Haaškom sudu – sankcije Hrvatskoj* ili *Suradnja s Haaškim sudom ili pritisci* iz Večernjega lista od 2. ožujka ukazuju na posljedice za RH na međunarodnoj razini u slučaju neusvajanja zakona. Zastupnici počinju pokazivati nezadovoljstvo razinom političkoga pritiska u slučaju odbijanja suradnje s MKSJ-em, primjerice ukoliko se ne izglasa Ustavni zakon o suradnji s MKSJ-em, Vijeće Europe neće razmatrati primanje Hrvatske u članstvo u Europskoj uniji. Nadalje, po prvi put se mogu čuti izjave o tome kako je MKSJ političke naravi jer želi izjednačiti krivnju (Anto Đapić iz HSP-a) te da je MKSJ osnovan kako bi nametnuo staru tezu međunarodne zajednice da se na prostorima bivše Jugoslavije nije dogodila agresija nego građanski rat (Bosiljko Mišetić iz HDZ-a).

Iz članaka je razvidno da se u Saboru vodila dotad najozbiljnija rasprava o Haškome sudu, njegovu osnutku, značenju i mogućim posljedicama njegova rada. Riječ je o raspravi koja je izostala 1993. godine kada je Sud osnovan. Ivan Jakovčić (IDS) poziva vodstvo

Sabora da zbog važnosti teme poduzme korake kako bi se uključile kamere i kako bi raspravu mogla pratiti javnost. Iz proceduralnih razloga potpredsjednik Sabora Vladimir Šeks ne prihvaća zahtjev i usprkos previranjima unutar HDZ-a svojim autoritetom šalje prijedlog Zakona na drugo čitanje.

Vezano uz drugo čitanje u istraživanim dnevnim i tjednim tiskovinama pronađena su i analizirana 24 članka. Članci prenose gotovo isključivo izjave političara, ali nailazimo i na prve komentare analitičara. S političarima se ulazi u dublje analize putem intervjua. Kao ni u člancima o prvome čitanju nisu pronađene izjave žrtava. Saborska rasprava u okviru drugoga čitanja ukazuje na višeslojnu problematiku suradnje s MSKJ-em i u tom smislu nije površna, što pokazuje i činjenica da je zatraženo mišljenje akademske zajednice o utemeljenosti primjedaba na Ustavni zakon. Emotivni istupi koji prelaze granice pristojnosti (poput izjave zastupnika Merčepa) svoje mjesto nisu imali u sabornici, već u saborskim hodnicima.

Najsnažnije kritike spram MKSJ-a dolaze od strane HSP-a, potom od nezavisnih zastupnika poput Ivana Gabelice, slijede kritike zastupnika HDZ-a, ali ne izostaju ni komentari iz redova SDP-a. Iako zastupnici i komentatori odbijaju unaprijed osuditi rad Suda, strah od njegove uloge u političkim igrama nedvojbeno postoji. Zastupnici iznose primjedbe na dosadašnji rad Suda među kojima, kao i kad je riječ o prvome čitanju, i kad je riječ o drugome isplivava teza da Sud na početku svojega djelovanja putem optužnica nije uspio definirati tko je agresor te je time izgubio svoju vjerodostojnost (izjava predsjednika SDP-a Ivica Račana). Prema zastupniku Zdravku Tomcu (SDP) razlog je tomu činjenica što se s ratnim zločincima moralo pregovarati o okončanju rata. To dovodi do prvih komentara kako je MKSJ instrument međunarodne zajednice koja teži izjednačavanju krivnje na području bivše Jugoslavije. Također, po prvi put se spominje teza da međunarodna zajednica putem MKSJ-a mijenja povijest (intervju sa Zdravkom Tomcem).

Kao što je istaknuto na početku analize, autorica detaljno prenosi različite faze rasprave u sklopu prvoga i drugoga čitanja prijedloga Ustavnoga zakona kako bi utvrdila kakvim se medijskim diskursom koristio hrvatski tisak u izvještavanju o donošenju Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em. Iz analize istraženih dnevnih novina i tjednika proizlazi da su mediji detaljno prenijeli saborsku raspravu koja je vodila usvajanju spomenutoga zakona (sveukupno 34 članka) te da se nisu isključivo fokusirali na negativne stavove prema MKSJ-u, primjerice od strane zastupnika HSP-a. Upravo suprotno, prenose se izjave političara sa cijeloga političkog spektra u RH. U danima koji vode usvajanju Ustavnoga

zakona pokušava se odgovoriti na pitanje zašto je Haški sud važan, a u detaljnim intervjuima s Terezom Ganza Aras (SDP) i Zdravkom Tomcem (SDP) mogu se čuti argumenti i za i protiv suradnje sa Sudom.

Politički diskurs definitivno dominira medijskim diskursom, što međutim ne iznenađuje jer je riječ o saborskoj raspravi. Ipak, kao kod izvještavanja o osnutku Suda, izostaje stav žrtava.

I prigodom prvoga i prigodom drugoga čitanja članci su vizualno popraćeni isključivo slikama zastupnika u saborskim klupama. Ton rasprave najbolje se očituje u naslovima poput *Zakon o suradnji s Haaškim sudom podigao buru u zastupničkim klupama* (Novi list, 3. veljače), *Otpor Haaškom sudu – sankcije Hrvatskoj* (Slobodna Dalmacija, 2. ožujka), *Ne možemo se suprotstavljati Sudu u Haagu* (Vjesnik, 6. ožujka), *Zašto nam je važan Haag* (Vjesnik, 16. travnja), *Rat na ovim prostorima treba završiti kažnjavanjem zločinaca* (Novi list, 16. travnja), *Svijet nije pravedan, ali mu se treba prilagoditi* (Novi list, 19. travnja), *Hrvatska se mora odlučno boriti protiv političke zloupotrebe Haaškog suda, ali Sabor mora donijeti Ustavni zakon!* (Nacional, 19. travnja). Naslovi ne ukazuju na postojanje medijskoga linča protiv Haškoga suda. Oni ukazuju na bojazan od početka instrumentalizacije suda, ali i na potrebu za postojanjem Suda i kažnjavanjem zločina na svim zaraćenim stranama. Autorica, kao ni u prethodnome, ni u ovome slučaju ne zamjećuje znatniju međusobnu razliku u izvještavanju dnevnih i tjednik listova o MKSJ-u.

U ovome slučaju uočena su dva dominirajuća medijska diskursa o Sudu: 1) MKSJ kao instrument međunarodne zajednice kojim se želi izjednačiti agresora i žrtve, tj. krivnju na području bivše Jugoslavije i 2) MKSJ kao instrument međunarodne zajednice kojim se želi mijenjati povijest (unutar njega pronalazimo sintagmu tj. kod – pisanje povijesti). Proizlazi da je instrumentalizacija Suda od strane međunarodne zajednice glavna bojazan unutar medijskoga diskursa vezanoga uz donošenje Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em.

6.2.3. Miting na splitskoj rivi 11. veljače 2001. godine

Istraživački period: 4. veljače – 18. veljače 2001. godine

Analizom je ukupno obuhvaćeno 270 članaka (popis članaka nalazi se u Prilogu 4), od toga 67 iz Slobodne Dalmacije, 57 iz Jutarnjega lista, 47 iz Vjesnika, 43 iz Večernjeg lista, 41 iz Novoga lista, 8 iz tjednika Globus i 7 iz Nacionala.

6.2.3.1. Uvod

Miting na splitskoj Rivi izabran je jer predstavlja kulminaciju događaja koji su započeli još 5. ožujka 1999. godine kada je donesena *Rezolucija o suradnji s MKSJ-em* kojom se osporava nadležnost Suda za vojno-redarstvene operacije Bljesak i Oluja.

U prvome paragrafu Rezolucije stoji: „Hrvatski državni sabor utvrđuje da su iznevjerena očekivanja Republike Hrvatske da će Tužiteljstvo i Međunarodni kazneni sud u Haagu, vodeći se jedino načelima pravde brzo i bez odugovlačenja provesti istrage, optužiti, suditi i kazniti djela ratnih i drugih teških zločina počinjenih nad hrvatskim narodom.“

U sedmome paragrafu stoji: „Hrvatski državni sabor osuđuje politizaciju djelovanja Međunarodnoga kaznenog suda, odbacujući neodmjerene javne izjave predsjednika Tužiteljstva suda u svezi s vojno-redarstvenim akcijama Bljesak i Oluja. S obzirom na nedvojbenu legitimnost tih protuterorističkih akcija na vlastitom državnom području, Hrvatski državni sabor smatra da eventualna pojedinačna kaznena djela počinjena s tim u svezi stvar su isključivo hrvatskog pravosuđa.“¹³¹

Rezolucija spominje „iznevjerena očekivanja“ i „politizaciju djelovanja Međunarodnoga kaznenog suda“, ali se ipak u osmome paragrafu poziva Vladu na nastavak suradnje s MKSJ-em. Nadalje, u devetome se paragrafu odlučuje da će saborsko izaslanstvo posjetiti MKSJ kako bi se upoznalo s uvjetima pritvora Suda, dok se u jedanaestom paragrafu zadužuje Savjet za suradnju s MKSJ-em da temeljito prouči sve primjedbe iznesene u raspravi u Zastupničkom domu o propustima Tužiteljstva te da pripremi pravnu argumentaciju¹³².

Promjenom vlasti 3. siječnja 2000. godine dolazi do zaokreta i vladajuća Koalicija šest stranaka 14. travnja 2000. godine donosi *Deklaraciju o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Den Haagu*, kojom se operacije Oluja i Bljesak vraćaju pod ingerenciju MKSJ-a.

U trećem paragrafu Deklaracije stoji: „U skladu s odredbama Ustavnog zakona o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Den Haagu te odredbama Statuta Međunarodnog kaznenog suda u Den Haagu, Republika Hrvatska ne dovodi u pitanje pravo Suda da pokrene postupke utvrđivanja odgovornosti za zločine počinjene za vrijeme i neposredno nakon završetka Domovinskog rata.“

¹³¹*Rezolucija o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Haagu*, Klasa: 004-01/99-01/03, Zagreb, 5. ožujka 1999.

¹³²*Ibid.*

Ključni događaj u razdoblju nakon donošenja Deklaracije bila je prvostupanjska presuda generalu Tihomiru Blaškiću 3. ožujka 2000. godine na Haškome sudu kojom je osuđen po 19. točaka optužnice na 45 godina zatvora. Presuda je izazvala šok i nevjericu u svim slojevima hrvatskoga društva (političkome i akademskome, kao i u široj javnosti), tim više što se 1997. godine general Blaškić dragovoljno predao Haškome sudu uvjeren u svoju nevinost. Generalu Blaškiću je po završetku drugostupanjskoga (žalbenog) postupka 2004. godine izrečena konačna kazna od devet godina zatvora (Žalbeno vijeće je odbacilo 16 od 19 točaka optužnice), a on je sam oslobođen 2. kolovoza 2004. godine jer je već izdržao više od devedeset posto kazne u pritvoru.

Nadalje, MKSJ na čelu s novom tužiteljicom Carlom Del Ponte (od 1999. godine) pokreće istrage protiv hrvatskih generala. Ured Glavne tužiteljice otvoreno ističe da je pod istragom i prvi predsjednik Republike Hrvatske, pokojni Franjo Tuđman. HDZ traži od predsjednika Hrvatskoga sabora Zlatka Tomčića raspravu o Zaštiti Domovinskoga rata (11. travnja 2000. godine). Posljedično, 28. rujna 2000. godine dvanaestorica hrvatskih generala i ratnih zapovjednika upućuju otvoreno pismo hrvatskoj javnosti protiv kriminalizacije Domovinskoga rata, što je ujedno bio neposredan povod njihova umirovljenja 29. rujna 2000. godine. Ubrzo potom 13. listopada 2000. godine Sabor usvaja *Deklaraciju o Domovinskom ratu* sa 7 točaka, među kojima su važne točke 3 i 6:

3. „Uspješna obrana u Domovinskom ratu s konačnim oslobodilačkim vojno-redarstvenim operacijama Bljesak i Oluja te kasnijom mirnom reintegracijom hrvatskoga Podunavlja, stvorila je sve pretpostavke za skladan razvitak Republike Hrvatske kao zemlje koja prihvaća demokratske standarde suvremenoga zapadnog svijeta i otvara brojne mogućnosti približavanja tom svijetu u političkom, sigurnosnom, gospodarskom i kulturnom smislu.“

6. „Radi dostojanstva Domovinskog rata hrvatsko pravosuđe je dužno procesuirati sve moguće slučajeve pojedinačnih ratnih zločina, teških povreda humanitarnog prava i svih drugih zločina počinjenih u agresiji na Republiku Hrvatsku i u oružanoj pobuni te tijekom Domovinskog rata, strogo primjenjujući načela individualne odgovornosti i krivnje.“¹³³

Upravo zbog točke 6. Hrvatska stranka prava, koja ne priznaje postojanje ratnoga zločina u Domovinskome ratu, bila je protiv donošenja *Deklaracije o Domovinskom ratu*.

Napetost, međutim, raste kako postaje izvjesno da će MKSJ podignuti optužnice poput generala Bobetka, Norca, Gotovine i Ademija, a situacija kulminira 4. veljače kada je riječko

¹³³Narodne novine 102/2000, br. dok. 1987, *Deklaracija o Domovinskom ratu*, 17. listopada 2000.

Županijsko državno odvjetništvo zatražilo proširenje istrage za generala Norca i Milana Čanića. Oni se terete da su između 14. i 18. listopada 1991. godine, kao naredbodavci i izvršitelji, sudjelovali u lišavanju slobode i odvođenju na likvidaciju triju skupina civila iz Gospića. Čanić je uhićen 5. veljače, dok Norca policija nije pronašla na kućnoj adresi. Samo nekoliko dana prije abolirana su 84 srpska građana koja su počinila zločine nad Hrvatima u Gospiću. Ti događaji povod su za prosvjedne skupove diljem Hrvatske (Osijek, Slavonski Brod, Varaždin Slunj), od kojih je najvažniji miting na splitskoj rivi koji je okupio 150 tisuća ljudi.

Nekoliko dan nakon skupa na Rivi general Norac predao se hrvatskim vlastima i otišao u pritvor u Rijeci. Vlada je u konačnici uspjela smiriti situaciju, ali unutarnje političke tenzije vezane uz rad MKSJ-a nisu prestale. Naime, 8. lipnja 2001. godine stižu zapečaćene ili tajne optužnice za generale Rahima Ademija i Antu Gotovinu. General Ademi se predaje Sudu 27. lipnja, dok se general Gotovina odlučuje za skrivanje. Dan nakon toga, 28. lipnja 2001. godine, Slobodan Milošević je izručen MKSJ-u.

U lipnju 2004. godine umirovljeni general Mirko Norac osuđen je na 12 godina zatvora za slučaj „Gospić“. Vrhovni sud potvrdio je presudu Županijskoga suda u Rijeci koji je generala Norca proglasio krivim. U zatvoru je Norac dočekao i suđenje za drugi zločin. To je prvo suđenje koje će Haški sud prepustiti domaćemu sudištu. Radilo se o pokolju nad civilima u Medačkome džepu koji su počinili hrvatski vojnici. Mirko Norac proglašen je krivim jer nije „spriječio, suzbio i kaznio počinjenje zločina.“ Županijski sud osudio ga je na sedam godina zatvora, a Vrhovni sud će tu kaznu smanjiti na pet. Mirko Norac osuđen je na jedinstvenu kaznu od 15 godina. Iz zatvora je uvjetno pušten 2011. godine.

6.2.3.2. Analiza

Prosvjedni skup u Splitu nadišao je slučaj umirovljenoga generala Norca i kao takav izabran je kao jedan od slučajeva koji je definirao odnos Hrvatske s Haškim sudom. Mnogi analitičari smatraju da je govor tadašnjega predsjednika HDZ-a Ive Sanadera na splitskoj rivi najeklatantniji primjer korištenja Haškoga suda za dobivanje političkih poena. U ovome se poglavljju nastoji utvrditi koji su diskursi vezani uz Haški sud dominirali u izvještavanju medija o mitingu na splitskoj rivi i u kolikoj je mjeri način izvještavanja o MKSJ-u u ovome slučaju utjecao na društveni legitimitet Suda.

Prije same analize valja naglasiti da su različiti dnevni i tjedni listovi različito pristupali ovoj temi. Jutarnji list najviše prostora daje političarima i donosi intervju sa Stjepanom Mesićem, Draženom Budišom, Ivom Sanaderom, Matom Granićem, Antom Gotovinom i Mirkom Čondićem. Novi list analizira prosvjed kao presjek trenutačne političke slike Hrvatske i naglasak stavlja na nepoštivanje vladavine prava, ulogu HDZ kao pozadinskoga igrača u organizaciji prosvjeda te apostrofira problematičnu ulogu Crkve. U tome smislu Novi list donosi intervju s širokim spektrom sugovornika, tj. uz političare intervjuirani su predsjednik Vrhovnoga suda, profesori pravnih predmeta, vojni dužnosnici, predstavnici Crkve te predstavnici civilnoga društva (GONG). Vjesnik nastoji prenijeti stav Haškoga suda, ali istodobno ukazuje na probleme u njegovu radu te je u tome smislu važan intervju sa Zdravkom Tomcem, zagovarateljem osnutka Suda i kasnijim kritičarem njegovog rada. Večernji list stavlja veći naglasak na izjave i poteze vlade i HDZ-a kao glavne opozicijske stranke. U detalje se prenosi tijek saborske rasprave o slučaju „Gospić,“ koja čak rezultira fizičkim obračunom zastupnika Rojsa (HDZ) i Debeljuha (HSLHS). Nacional se fokusira na potrebu za suđenjem ratnim zločinima počinjenim s hrvatske strane. Globus se fokusira na pozadinske i političke elemente skupova u Splitu i Zagrebu, raspravu o dignitetu Domovinskoga rata i ulogu generala Norca. Slobodna Dalmacija je negativnija od ostalih dnevnih listova prema MKSJ-u, što pokazuju već i sami naslovi npr. *Trgovina s Haagom*. Kroz članke Slobodne Dalmacije provlači se stav da hrvatskim generalima nije mjesto u Haagu i da, ako im se treba suditi, to mora biti pred hrvatskim pravosuđnim tijelima.

Od 262 članaka svega 18 članaka spominje MKSJ (pod nazivima Haaški sud, Haški sud, Haag) u naslovu, pri čemu njih pet u negativnome kontekstu: *Norac u Slobodnoj Dalmaciji: Stat ću pred hrvatski sud, ali u Haag ne idem* (14. veljače, Jutarnji list), *Zakon o suradnji s Haaškim sudom donijeli smo vjerujući da neće biti zlouporabe, a upravo se to stalno događa* (intervju s Vladimirom Šeksom od 18. veljače, Vjesnik), *Dvije trećine građana protiv je izručenja Norca u Haag!* (10. veljače, Slobodna Dalmacija), *Trgovina s Haagom* (11. veljače, Slobodna Dalmacija) i *J. Burić: E, neće Norac u Haaški dvorac* (14. veljače, Večernji list).

Iako je uzorak inicijalno ima 270 članaka u kojima se spominje slučaj „Gospić,“ tj. slučaj generala Norca i miting na splitskoj rivi, analizom je utvrđeno da njih 137 ne tematizira MKSJ, već je fokus na debati o kriminalizaciji Domovinskoga rata. Činjenice koje autorica utvrđuje tek iščitavanjem članaka iz uzorka jesu sljedeće.

1. Osnovno obilježje tih skupova bila je brojnost, snažan emotivni naboj, prisutnost mnogih udruga proizišlih iz Domovinskoga rata i najviših dužnosnika HDZ-a. Deklaracija usvojena na splitskome prosvjedu, a kojom se među ostalim traži suspendiranje Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em, daje mitingu na splitskoj Rivi posebnu dimenziju.
2. HDZ je javno stao iza prosvjeda i organizatora – Stožera za zaštitu digniteta Domovinskoga rata. HDZ-ovi predstavnici, među kojima je i predsjednik stranke Ivo Sanader, u Splitu najavljuju prijevremene izbore, odbacuju mogućnost pojavljivanja Norca na sudu, te optužuju SDP i Vladu za izdaju nacionalnih interesa, kao i temeljnih vrijednosti Domovinskoga rata. HSP traži aboliciju za sve branitelje, ali je puno oprezniji nego prije – ne daje ekstremno radikalne izjave i ne identificira se s HDZ-om. Koalicijske stranke (SDP, HNS, IDS) odlučno su podržale pristup Vlade te oštro osudile HDZ, optuživši ga da stoji iza prosvjeda i pokušava destabilizirati Vladu. Vidljivi su bliski stavovi HSS-a, HSLS-a i DC-a koji se temelje na odbacivanju desnoga radikalizma i destrukcije te izvaninstitucionalnih metoda. Zalažu se za poštivanje pravosuđa i nastoje smiriti situaciju. Posebno je važna uloga Dražena Budiše, predsjednika HSLS, koji kao veliki patriot sa snažnim pijetetom za hrvatske branitelje zahtijeva nesmetano djelovanje pravosuđa i odbacuje tezu da se u oslobodilačkome ratu ne mogu počinuti zločine.

Vlada je prvotno miting pokušala proglasiti državnim udarom, ali u konačnici od toga odustaje. Ono što je uslijedilo pokušaj je ponavljanja splitskoga mitinga u Zagrebu, što je završilo neuspjehom. Sve je to popraćeno burnim saborskim raspravama, pri čemu dolazi i do fizičkoga obračuna između zastupnika Rojsa (HDZ) i Debeljuha (HSLS).

Crkva je podržala prosvjednike. Dalmatinski biskupi su zajedno s gospičko-senjskim biskupom uputili apel javnosti, a osobito hrvatskoj vladi od koje traže da u „zahtjevima naroda pročita njihovu volju i opredjeljenje“ (*Crkva s narodom*, Slobodna Dalmacija, 18. ožujka 2001).

U 133 članka spominje se MKSJ i oni će biti u fokusu analize. Od toga su u 82 članaka novinarke i novinari izvještavali isključivo činjenično o MKSJ-u, tj. pojašnjavaju nadređenost MKSJ-a hrvatskomu pravosuđu, te donose presjek dosadašnje suradnje RH s MKSJ-em, pri čemu je naglasak na tri momenta: 1) na usvajanju Ustavnoga zakona o suradnji

sa MKSJ, 2) slučaju generala Blaškića i 3) činjenici se u Haagu vodi postupak protiv još šestorice hrvatskih generala iz BiH. Prenose se i izjave čelnika Europske unije i Vijeća Europe u povodu mitinga na splitskoj rivi, a u kojima se inzistira na nastavku suradnje RH s MKSJ-em (*Hrvatska nezadovoljna stavom VE*, Novi list, 15. veljače 2001.).

U 43 članka dominira negativniji ili kritičniji ton prema MKSJ-u. Većinom je riječ o izjavama političara, i to najvećim dijelom iz vrha HDZ-a (intervjui s Ivom Sanaderom, Vladimirom Šeksom, Ivićem Pašalićem), potom vojnih dužnosnika (umirovljeni pukovnik Mirko Čondić, general Damir Domazet, general Janko Bobetko), saborskih zastupnika HDZ-a i HSP-a te građana na skupu (transparenti). Međutim kritika dolazi i od predsjednika Vrhovnoga suda Marijana Ramušćaka i Zdravka Tomca (SPD), velikoga zagovaratelja osnutka Suda.

Centralni događaj je sam miting na splitskoj rivi održan 11. veljače 2001. godine. Večernji list od 12. veljače donosi članak *Na skupu u Splitu 150 tisuća ljudi* koji prenosi izjave političara i generala sa skupa. Uz izjavu generala Bobetka: „Hrvatski narode, glavu gore, u ovoj zemlji mi odlučujemo, mi ćemo birati i opozivati,“ ističe se izjava Zvonimira Šeparovića, „kako je Mesić išao u Haag tužiti svoju vlastitu zemlju. Posebno nas smeta što Mesić izjavljuje da ćemo bezrezervno surađivati s Haagom. Nećemo!“ Članak donosi isječke iz Sanaderova govora u kojemu uzvikuje moto pokojnoga predsjednika Tuđmana: „Sve za Hrvatsku, Hrvatsku ni za što“ te nastavlja: „vlast ne zna osjetiti bilo naroda pa takve pogreške čini da hrvatske heroje, da hrvatske vitezove i hrvatske junake optužuje za ono za što bi im trebalo odati čast, a to je obrana Hrvatske, jer je Domovinski rat bio častan, legitiman, obramben i osloboditeljski i, da nije bilo generala Mirka Norca i njegovog zamjenika Čanića, Gospić bi bio novi Vukovar. Prema tome, nema sumnje, dame i gospodo, da su danas u Hrvatskoj u sukobu dvije koncepcije, da je u sukobu splitska riva, iza koje stoji hrvatski narod, s ovom šačicom ljudi na vlasti koji su krivo shvatili 3. siječnja 2000. godine. Nije 3. siječnja bio dan na kojem su oni dobili mandat da sve ono unište što smo mi ostvarili u deset godina, 3. siječnja je bila prijevara, 3. siječnja 2000. godine je bio jedan nesporazum i zato se pridružujem i ja svima onima koji neće posustati u uspravnosti i ustrajnosti, nema toga naroda, dame i gospodo, koji će se odreći svojih junaka, a naravno da se ni hrvatski narod neće odreći najsjajnijih hrvatskih sinova, a evo ih ovdje na čelu s generalom Bobetkom, svi generali i onaj koji nije s nama, a jest, a to je general Mirko Norac.“ „... hrvatski generali, časnici i branitelji nisu izdajnici, nego hrvatski heroji, to su legende, to su simboli Domovinskog rata...“ „... kad smo oslobodili zemlju u onim sjajnim operacijama Bljeska i

Oluje, ta je hrvatska vojska i hrvatska policija – hrvatske oružane snage – bile su nam na ponos i to će ostati bez obzira što ovi danas radili suprotno... Danas, samo pet godina kasnije, nerazumnom politikom se naše generale, naše hrvatske časnike, tjera na skrivanje, tjera na nekakav stid. (...) A mi im poručujemo, mi smo ponosni na hrvatske generale, mi smo ponosni na hrvatske časnike, mi smo ponosni na hrvatske branitelje i ponosni smo na našeg viteza Mirka Norca.“ Iz govora je razvidno da se Sanader ni u jednome dijelu govora ne referira direktno na MKSJ, ali implicira da nema te cijene za koju bi Hrvatska trebala suditi svojim generalima. Sanader implicitno koristi pritisak koji MKSJ stvara na vladu kako bi se procesuirali zločini s hrvatske strane i, čineći to, dovodi u pitanje domoljublje tadašnje vladajuće strukture. Taj će govor će posebno aktualan u nadolazećim godinama kada će Ivo Sanader, kao predsjednik Vlade RH, imati znatno drugačiji pristup.

Slobodna Dalmacija od 12. veljače donosi članak naslova *Split: 150 tisuća puta „Svi smo mi Mirko Norac,*“ koji slikama i sadržajem opisuje atmosferu sa splitskoga mitinga održanoga dan prije. Članak prenosi sadržaj transparenata koji su se vijorili na Rivi: „Điha crveni štakori“ uz ilustraciju kočije kojom upravlja Carla Del Ponte, a vuku je Mesić i Račan. U fokusu su riječi umirovljenoga generala Janka Bobetka: „Ovo je naša zemlja i za nju ćemo se boriti. Zar ćete, gospodo, stvaratelje Hrvatske slati u Haag? Bude li trebalo, vi ćete u Haag!“

Kako stoji u Globusovoj kolumni Davora Butkovića od 16. veljače pod nazivom *Slučaj generala Norca nije gotov: već je mobilizirana energija velikog broja ljudi radi izazivanja kaosa,* general Bobetko predvodi „antibirokratsku revoluciju“ na splitskoj Rivi negirajući pravnu državu riječima: „Mi odlučujemo o tome što se dešava u RH.“ Članak opisuje miting kao „radikalni, nacionalistički“ skup, govori o govoru mržnje, o neočekivanoj ulozi Katoličke crkve u vidu poslanice dalmatinskih biskupa koja je dala legitimitet internim skupinama koje stoje iza političkih prijetnji demokraciji. I, ono najvažnije, članak analizira deklaraciju organizatora skupa, kojom se traži zamrzavanje odnosa s Haagom. Butković to naziva „jednom od HDZ-ovih podvala. Naime, sadašnje odnose s Haagom uspostavio je baš HDZ! HDZ je, dalje, kao dugogodišnja vladajuća stranka odgovoran i za one događaje zbog koji Hrvatska ima probleme s Haagom, a sada traži da bivša oporba, a današnja vlast, preuzme samoubilačku odgovornost za prekid odnosa sa Haagom i za moguće teške sankcije.“ Butković predviđa da slučaj Norac nije gotov: „On se može reaktivirati ako Haag pošalje optužnicu protiv generala Gotovine.“

O govoru mržnje najviše se govori u Vjesniku. Vjesnik 13. veljače donosi članak *Ni jedan političar i general nije se na skupovima ogradio od govora mržnje* u kojemu se oštro osuđuju poklici koji su se mogli čuti na splitskoj Rivi poput „Oj, Ivice i Stjepane, pojest će vas crne vrane“ ili „Mesiću, Cigane“. Iako je govor mržnje ponajprije usmjeren prema predsjedniku države i vlade, ni glavna tužiteljica nije lišena pogrđnih naziva, kao što je pokazao gore spomenuti transparent čiji je sadržaj prenijela Slobodna Dalmacija. Čak je i *Il Piccolo* prenio da je među transparentima na splitskoj rivi zamijećen i onaj protiv glavne haaške tužiteljice na kojem je bilo napisano „Carla Del Ponte puttina?“

Puno kontroverze izazvao je ekskluzivni intervju Josipa Jovića, glavnoga urednika Slobodne Dalmacije, s generalom Mirkom Norcem. Naime, brojni mediji propituju autentičnost intervjuja koji se navodno održao u podrumu Dioklecijanove palače za vrijeme splitskoga mitinga. Naslov članka prenosi izjavu generala, koji je navodno i sam bio među prosvjednicima prije nego što je dao intervju: „Ovaj me skup ispunio ponosom, spreman sam na još jednu žrtvu.“ Tijekom intervjuja Norac naglašava: „Ne želim ići u Haag, jer sam tamo već osuđen... A zar nije poniženje za samu državu koja šalje svoje generale u druge države da im sude neki drugi? Neka predsjednik države i Vlade kažu javno i jasno da neću biti izručen Haagu i da će mi se osigurati dostojanstvena obrana, i ja ću se isti dan pojaviti pred pravosudnim organima naše države.“ Strah od Haga je rezultat prvostupanjske presude generalu Blaškiću. Kroz niz članaka Slobodne Dalmacije provlači se stav da si „odlaskom u Haag unaprijed osuđen.“ Primjerice, Josip Jović autor je i članka pod nazivom *Glava Ivana Krstitelja* od 9. veljače u kojem stoji: „Norac će biti uhićen pa predan Haagu, ako to već nije učinjeno, gdje ga čeka sudbina Tihomira Blaškića.“

U intervjuima koji slijede nakon mitinga političari pojašnjavaju stavove iznesene na samome mitingu i u okviru saborskih rasprava. Diskusiji se pridružuju vojni dužnosnici, predstavnici akademskoga i pravnoga sektora, brojni analitičari.

Ivo Sanader i Ivić Pašalić, oboje iz redova HDZ-a, u svojim izjavama naglasak stavljaju na potrebne izmjene *Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em*, obrazlažući to činjenicom da za Hrvatsku moraju vrijediti ista pravila kao i za ostale „velike“ države kada je riječ o primjeni međunarodnoga prava. U intervjuu za Jutarnji list objavljenome 17. veljače pod naslovom: *Dr. Ivo Sanader: Ne pristajemo na objektivnu zapovjednu odgovornost* predsjednik HDZ-a ističe kako HDZ traži da se izmijeni Ustavni zakon o suradnji s Haagom

iz razloga navedenoga u naslovu članka. Nastavlja tvrdeći kako „zločin treba osuditi, ali mora se poštovati povijesni kontekst Domovinskoga rata. U našim pravnim aktima postoji mogućnost za pomilovanje od gonjenja.“ Konkretno predlaže: „Trebali bismo pogledati zakonodavstva drugih, zapadnih zemalja pa vidjeti kako su tamo riješena ta pitanja. Hrvatska se ne smije dovesti u situaciju da mora činiti nešto što druge zemlje ne moraju. Primjerice, Francuska i Nizozemska nisu dale vojnicima da svjedoče u Haagu. Kriterij mora biti za sve isti.“

Zastupnik Ivić Pašalić predlaže „dopunu Zakona o suradnji s Haaškim sudom odredbom o ukidanju automatizma izručenja, kao što to postoji i u zakonodavstvu SAD-a“ (*Rojs fizički nasrnuo na Debeljuha*, Večernji list 16. veljače).

Za temu posebno je važan razgovor s tadašnjim predsjednikom Vrhovnoga suda Marijanom Ramušćakom (*Vlada ne može Norcu odobriti obranu sa slobode*, Večernji list 17. veljače 2001.). Ramušćak detaljno razmatra zahtjev da se zakonom branitelji izuzmu od mogućnosti progona i u tome kontekstu govori o dvostrukim pravilima velikih sila: „Na to sudstvo ne može utjecati. Ne vjerujem da je to moguće, iako je stvar političkoga pristupa. Ženevske konvencije upravo su i donesene da se svi sudionici ratnih zbivanja pridržavaju osnovnih pravila. No, iz povijesti je poznato da nikada pobjednik nije sudio svojim ljudima, nisu to učinili ni Amerikanci za Vijetnam ni Francuzi zbog Alžira. Uvijek su zemlje pobjednice sudile poraženima. Mi smo prvi u povijesti koji sudimo svojim ljudima. I kada je nedavno Clinton potpisao međunarodnu konvenciju o osnivanju Stalnoga međunarodnog kaznenog suda, kongresmeni su rekli da to nikada neće ratificirati, jer bi to značilo da bi američki vojnici – jer znatni zločin ne zastarijeva – mogli odgovarati. Oni, dakle, neće suditi svojim ljudima, a poglavito neće da to čini Međunarodni sud. Velike sile imaju dvostruke kriterije.“

Slobodna Dalmacija 18. veljače objavljuje tekst Krešimira Jelovca *Pravna država koje nema*, u kojem se Jelovac referira se na trodijelni američki dokumentarac *Vijetnam – put u pakao* i zaključuje kako u slučaju Vijetnama nitko ne govori ni o objektivnoj ni o subjektivnoj zapovjednoj odgovornosti: „Hrvatski narod koji je gledao tu emisiju nije slijep, i vidi da za četiri milijuna stradalih Vijetnamaca nitko nije odgovarao, pa je i to prilog za tezu o političkom zaleđu međunarodnoga Haaškog suda, koji nekome sudi, a nekome ne može iako treba suditi.“ Jelovac traži „ukidanje sadašnjeg zakona o suradnji s Haagom te donošenje jasne i nove platforme za odnos s Haagom, poput one koje u pitanjima izručenja svojih građana

stranim sudovima ima američko pravosuđe, a što je u predizbornoj kampanji 2000. zagovarao predsjednički kandidat Zvonimir Šeparović, a to je model provjere optužnice pred domaćim sudom, uz mogućnost preuzimanja sudske nadležnosti.“

Predstavnici vojske daju svoj pogled na tu temu. Miro Laco, pukovnik HV-a i Norčev prijatelj, u intervjuu od 16. veljače za Globus iznosi mišljenje kako je potrebno redefinirati odnose s MKSJ-em i naglašava: „Hrvatska ne može biti pokusni kunić Haaga. (...) Moramo poći od takozvanoga *Rimskog statuta* kojim je definiran Stalni međunarodni kazneni sud za ratne zločine, koji je za sada potpisalo 16 država. Tu je definirano da prioritet ima nacionalno pravosuđe koje je dužno reagirati na sve sumnje za ratne zločine. Pozicija Haaga bila bi da bude supervizor.“ U članku od 15. veljače iz Novoga lista pod nazivom *Norcu ne može pomoći ni prijavak Mesiću* Ivica Perković, predsjednik Središnjega odbora HVIDRA-e, komentira kako je „nemoguće zamisliti uhićenje, recimo, zapovjednika Pustinjske oluje, iako je on vodio rat u stranoj državi.“

Nadalje, politika uvjetovanja ulaska Hrvatske u EU suradnjom s MKSJ-em izaziva negodovanje kod branitelja, stranaka i građana, što pokazuju članci u nastavku.

Članak Slobodne Dalmacije pod naslovom *Marionetama u vladi – dosta!* od 9. veljače 2001. godine autor S. Šetka govori o „neodrživosti današnjeg modela odnosa i djelovanja Haaškog tribunala prema Hrvatskoj s pozicije pravno-političke supremacije.“ Gotovo bezuvjetna podređenost hrvatskoga državnog vrha MKSJ-u tematizira se u nizu članaka. Primjerice, članak iz Nacionala od 13. veljače pod naslovom *Norac je vladi postavio 4 uvjeta za predaju* pojašnjava kako „Norca njegovi zaštitnici smatraju žrtvom politike sadašnje vlasti, koja se očituje u podaničkome odnosu prema Haaškome sudu.“

Posebno se oštro komentira recentni susret premijera Račana i glavne tužiteljice MKSJ-a Carle Del Ponte održan 18. siječnja 2001. u Zagrebu. HDZ traži da premijer Račan izvijesti Sabor o rezultatu tih razgovora (*HDZ traži saborsku raspravu o dogovoru Račan – Del Ponte*, Večernji list 9. veljače).

Josip Jović, glavni urednik Slobodne Dalmacije, autor je članka pod nazivom *Glava Ivana Krstitelja* od 9. veljače Jović u kojem komentira: „Vraća mi se slika susreta Carle Del Ponte i Ivica Račana pred novinarima i kamerama nakon njihova tajnog razgovora. Točno smo predvidjeli što su se i kako dogovorili. Vidjelo se to po njihovim izrazima. Postignuta je politička pogodba. Evo vam Stipetića, dat ćete nam Norca, Gotovinu... Zato je sijeda gospođa bila tako samouvjerena, zadovoljna i prepotentna, a naš Ivica zbunjen kao školarac koji je ne

htijući ugledao gola koljena svoje razrednice.“ General Damir Domazet u manjem tekstu naslova *Završno ubijanje hrvatske države* također komentira susret Del Ponte – Račan: „Ja smatram da je na djelu *deal* između Carle Del Ponte i, nažalost, Vlade RH ne bi li se dobilo, možda, obećanih 250 milijuna dolara. Poruka Carle Del Ponte je otprilike ova: Prvo vi uhitite, a onda ćemo mi ići s optužnicom.“

Na istome tragu je i članak Slobodne Dalmacije od 10. veljače *Trgovina s Haagom* koji potpisuje Ante Gago. Gago konstatira da „Račan ne želi reći o čemu je razgovarao s Carlom Del Ponte.“ Međutim „iz dobro obaviještenih krugova stižu informacije da je glavna haaška tužiteljica zaprijetila da će Hrvatskoj biti blokirane sve kreditne linije dok se ne uhite generali.“ Gago na kraju članka postavlja pitanje: „Tko je sljedeći nakon generala Norca i za koju lovu?“

Po prvi put se počinju javljati komentari da ovakvim načinom rada MKSJ gubi pravni legitimitet te da se pretvara u političku instituciju. Slobodna Dalmacija 18. veljače objavljuje tekst Krešimira Jelovaca *Pravna država koje nema* koji komentira susret premijera Račana i glavne tužiteljice Carle Del Ponte u Zagrebu: „Nedvojbeno je u svakom slučaju da Haaški sud u Zagrebu nije postupio kao pravna, nego kao trgovačka kuća, i to zato jer je bez poznatog pravnog razloga odustao od optuživanja generala Stipetića, i čak je, nakon političkog dogovora s Vladom RH, odustao i od njegova službenog pozivanja po bilo kojoj osnovi. Ako je čak i pristao čekati s optužnicama do poslije lokalnih izbora u Hrvatskoj, Haag je također srušio pojam o sebi kao pravnoj instituciji.“

Također, u člancima se insinuiraju da je cijena ulaska RH u euroatlantske integracije kriminalizacija Domovinskoga rata i postavlja se pitanje jesu li građani spremni na ovo žrtvu. U tome smislu članak od 13. veljače naslova *Pokušava se suditi i žrtvama* prenosi dijelove pisma koje je koordinacija udruga proizišlih iz Domovinskoga rata poslala Draženu Budiši. U pismu stoji kako se preko suđenja generalu Norcu, legendi Domovinskoga rata, provodi kriminalizacija Domovinskoga rata: „Zar je cijena države Hrvatske da je se prihvati u razne međunarodne institucije – kriminalizacija Domovinskoga rata i hapšenje hrvatskih generala?“

Novi list prenosi 15. veljače kako je predsjednik stranke HSP-a 1861. Dobroslav Paraga, koji je sazvao konferenciju za novinare i od „vladajuće koalicije zatražio da raspiše referendum na kojemu bi se hrvatski građani izjasnili jesu li za suradnju s Haagom ili za izolaciju i sankcije.“

Slobodna Dalmacija 10. veljače donosi članak *Bolje izolacija nego kapitulacija*, što je zapravo izjava Zvonimira Šeparovića na konferenciji za medije Hrvatskoga pravnog odbora. Tom prilikom Ivan Gabelica tvrdi da je licemjerno tražiti neovisno funkcioniranje pravosuđa (u slučaju Norca) kada je izvjesno da politika utječe na izručenje generala Haagu.

Znakovit je članak od 13. veljače pod nazivom *Mi moramo nastaviti suradnju s Haagom*. Izjava je to Mate Granića, predsjednika Demokratskoga centra: „Iako svjesni poteškoća u suradnji s Haagom, u DC-u se protive i jednostranom prekidu suradnje s Haaškim tribunalom jer bi takav prekid odnosa doveo do automatske izolacije Hrvatske i čvrsto je vezao za balkanske okvire.“ Poruka je – suradnja da, ali samo zato što je uvjetovana ulaskom u euroatlantske integracije.

U Jutarnjem listu 12. veljače August Palokaj proširuje diskusiju o suradnji RH i EU-a te u komentaru pod naslovom *EU vjeruje u zrelost hrvatske vlasti* govori o političkoj uvjetovanosti, ali i dvostrukim mjerilima koja EU ima prema RH i Srbiji kada je riječ o suradnji s MKSJ-em. „Dok Hrvatska nastavlja ispunjavati preuzete obveze, Srbi samo licitiraju Miloševićem i drugima, odugovlačeći s bilo kakvom suradnjom...“ Palokaj spominje Doris Pack, predsjednicu Odbora za jugoistočnu Europu u Europskome parlamentu, koja je „shvatila da bi sada kada se prosvjedi održavaju širom Hrvatske od pomoći bilo izručenje u Haag nekih osumnjičenih srpskih generala koji su počinili zločine protiv Hrvata.“ Nastavlja: „u Bruxellesu je sve više onih koji vjeruju da bi i hrvatsko javno mnijenje bilo znatno smirenije kada bi srpski zločinci odgovorni za vukovarsku tragediju i druge zločine u Hrvatskoj bili u Haagu. Dok se to ne dogodi, imamo pravo reći da EU vodi politiku dvostrukih mjerila.“

U člancima koji donose kritičniji stav prema MKSJ-u provlači se tema ispolitiziranosti Suda. Primjerice, u članku Jutarnjeg lista od 16. veljače pod naslovom *Rojs udario Debeljuha, Arlović prekinuo sjednicu*, koji pokazuje koliko je cijela debata o Gospićkom slučaju rasplamsala strasti u Hrvatskome saboru, stoji „u prijedlogu zaključaka koje je dao HDZ tražilo se uvođenje instituta pomilovanja hrvatskih branitelja od kaznenoga progona te promjena Ustavnoga zakona o suradnji Haaškoga suda zbog njegove ispolitiziranosti, a istaknute su i ocjene da se izvršna vlast upliće u dijelove sudske i da se pripadnici velikosrpskih postrojbi oslobađaju od odgovornosti, a istodobno se progone najistaknutiji hrvatski branitelji.“

Vladimir Šeks u intervjuu za Vjesnik pojašnjava stav HDZ-a: „Zahtjev za trenutačnu suspenziju odnosa s Haškim sudom znači da bi Sabor trebao donijeti odluku o suspenziji Ustavnoga zakona o suradnji s Tribunalom, što je teško izvedivo i nerealno. Ali to je politička poruka kojom se traži preispitivanje toga zakona da se njegovom izmjenom Hrvatska oslobodi pritiska da bezrezervno pristaje na bilo koji oblik suradnje, koji je najčešće politički pritisak od strane tužiteljice.“ Konfrontiran s činjenicom da je upravo HDZ donio taj Ustavni zakon, upozorava da je zakon izglasan u Saboru i glasovima drugih stranaka. „Donijeli smo zakon u najboljoj vjeri da neće biti zlouporabe i političke instrumentalizacije Haškog suda, što se, nažalost, dogodilo. Nastavlja tvrdeći kako HDZ-ova vlada nije mogla mijenjati zakon jer bi se Hrvatska tada našla pod trenutačnim sankcijama i izolacijom. Napominje kako je i Račanova vlada u svojim 13 točaka zatražila da se odredi redoslijed procesuiranja, kako se ne bi „revidirala povijest“.

Josip Jović u već spomenutom članku *Glava Ivana Krstitelja* od 9. veljače potencira tezu o izjednačavanju krivnje koju nameće MKSJ: „Norac će biti uhićen pa predan Haagu, ako to već nije učinjeno, gdje ga čeka sudbina Tihomira Blaškića. Kao što su izjednačeni Milošević i Tuđman, tako su izjednačeni Milošević i Norac.“

Pregled članaka u Večernjem listu od 15. veljače pod zajedničkim naslovom *Slučaj Norac*, koji i dalje zaokuplja hrvatsku javnost, sadržava podnaslov *Prosvjedi u Novoj Gradiški i Vukovoru*. Članak prenosi izjavu sa skupa u Novoj Gradiški: „Ne damo naše generale u Haag jer je tamo politički sud koji sudi žrtvi, a ne agresoru. Mesiću i Račanu recite da Hrvate nećete slati u Haag i neće biti prosvjeda.“

U analiziranim tekstovima javljaju se i prvi komentari na duljinu trajanja procesa, kao i na površne metode koje primjenjuje Ured glavne tužiteljice prilikom prikupljanja dokaza.

Prilikom pojašnjava zašto je bolje suđenje za ratne zločine u Hrvatskoj nego procesi u Haagu predsjednik Vrhovnoga suda Marijan Ramušćak osvrće se i na dužinu procesa i ograničene ekspertize haških sudaca: „Zalažem se za nacionalno sudovanje. Osim znanja i iskustva, sposobni smo skratiti haški prosjek od sedam godina na jednu presudu u prosjeku.“ Članak pojašnjava kako se predsjednik Vrhovnoga suda slaže s političkom ocjenom Stjepana Mesića koji je rekao da je „prednost hrvatskih sudaca u tome što ne samo bolje poznaju okolnosti u kojima se zločin dogodio, već poznaju i olakotne okolnosti po optuženike jer razumiju krojenje nezakonitog ponašanja“ (*Norcu ne može pomoći ni prijavak Mesiću*, Novi list 15. veljače).

U članku iz Vjesnika od 19. veljače pod nazivom *Tomac: Dobra ideja generala o institutu za istraživanje Domovinskog rata* Zdravko Tomac po prvi put navodi primjer površnosti djelatnika Haškog suda, tj, Ureda glavne tužiteljice. Tomac navodi „kako ima pismo zamjenika haaške tužiteljice Grahama Blewitta koji kao vjerodostojan izvor podataka navodi organizaciju 'Veritas' iz Beograda na čijem je čelu čovjek koji je bio u vrhu takozvane Krajine i koji fabricira lažne podatke, a koje zamjenik tužiteljice prihvaća.“

Poseban prostor daje se izjavama djelatnika MKSJ-a (glavna tužiteljica Carla Del Ponte, glasnogovornica Ureda glavne tužiteljice Florence Hartmann i glasnogovornik Suda Jim Landale), u kojima se potvrđuje da general Norac nije u Haagu. U tome smislu Vjesnik u članku od 15. veljače 2001. godine prenosi izjavu Florence Hartmann koja pojašnjava primarnu nadležnost koju MKSJ ima nad istraživanjem i procesuiranjem ratnih zločina na području bivše Jugoslavije, ali koju nije koristio u slučaju „Gospić“. Hartmann ističe kako je Sud prihvatio da hrvatsko pravosuđe vodi tu istragu. Komentirajući slučaj Norac ističe da „prosvjedi povodom privođenja umirovljenoga generala pokazuju da je istrage i sudske procese povezane s ratnim zločinima još vrlo teško provesti na domaćoj razini.“ Zaključuje: „...time je ujedno potvrđena i još jednom opravdana svrha postojanja Haaškog suda.“ Večernji list 10. travnja prenosi izjavu glavne tužiteljice Carle Del Ponte iz Podgorice, odakle poručuje „kako njezin ured provodi kraju istragu u povodu bombardiranja Dubrovnika 1991. godine i da će vrlo brzo izaći u javnost s optužnicama o tome.“ Zanimljivo je da Carla Del Ponte najavljuje slučaj koji se vodi u interesu hrvatskih žrtava, ali mediji ne ulaze u dublju analizu već sve ostaje na nivou bazične informacije. To potvrđuje tezu da je u hrvatskim medijima od početka postojao snažniji interes za hrvatske optuženike nego za hrvatske žrtve.

Jedini koji u pozitivnome tonu govori o napretku u suradnji s MKSJ-em potpredsjednik je Vlade Goran Granić, zapravo jedini predstavnik Vlade koji komentira suradnju s MKSJ-em, a njegove izjave prenose Jutarnji i Večernji list. Jutarnji list prenosi u članku od 10. veljače Granićevu izjavu, „da svatko tko pokušava politički profitirati na pitanju Haaga, radi loše Hrvatskoj i onome na koga se to odnosi. Kazao je kako se Vlada opredijelila za suradnju s Haaškim sudom štiteći Domovinski rat.“ Večernji list 10. travnja donosi članak *Oni koji najčešće napadaju znaju gdje je Norac* u kojem Granić govori „o teškim, dugačkim i emotivnim razgovorima s glavnom haaškom tužiteljicom Carlom Del Ponte. (...) Rezultat razgovora je i povlačenje zahtjeva za saslušanje generala Stipetića, a povući će se i svi zahtjevi koji su neprihvatljivi za Hrvatsku u vezi s nekim dokumentima i nijedan dokument neće se dati bez obrazloženja zašto se traži.“ Posebno je naglasio da u godinu dana nije došao

nijedan zahtjev iz Haaga koji se odnosi na slučaj Gospić, a nijedan dokument ne pokazuje da se sumnjiči general Norac.“

Također, Jurica Pavičića u komentaru u Jutarnjem listu od 13. veljače ukazuje na predimenzioniranost optužaba na račun Haaga. Naglašava da Norca „nije optužio neki bezlični međunarodni sud. Optužio ga je hrvatski sud.“ Pavičić ocrtava percepciju MKSJ-a u hrvatskoj javnosti, ali staje u obranu MKSJ-a i konstatira: „E, baš zato je dobro da se slučaj Norac dogodio i da se dogodio baš ovako. Jer, događaji proteklog tjedna pokazuju da nisu svih ovih godina problem bili haaški pravni standardi, sheveningenske tijesne ćelije, elastična zapovjedna odgovornost i kolonijalna podčinjenost Hrvatske. Problem je u tome što dio građana Hrvatske te dio političke i crkvene elite ne može prihvatiti da se hrvatskoga čovjeka pozove pred sud zbog zločina za koje je osumnjičen, i to zato jer je nosio hrvatsku uniformu.“

Da u ovome politički vrlo osjetljivome trenutku Hrvati ne zaziru od Haškoga suda, pokazuje i istraživanje Jutarnjega lista i agencije Media Metar (950 ispitanika iz cijele Hrvatske) od 14. veljače pod nazivom *53,8% građana ne podržava prosvjede*. Osim što većina građana ne podržava prosvjede, što je vidljivo iz naslova, 62,9 posto građana smatra da se general Norac trebao odazvati sudu u Rijeci. Ono što je posebno značajno jest da je većina protiv zamrzavanja odnosa s Haškim sudom.

Članak pod naslovom *Domovinski rat parolama*, koji Jutarnji list donosi 17. veljače, prikazuje grafit snimljen na kuli Lotrščak u Zagrebu na dan mitinga udruga proizišlih iz Domovinskoga rata na Markovu trgu. „Grafit *Svi smo mi Carla Del Ponte* predstavlja duhoviti odgovor nositeljima majica *Ja sam ratni zločinac* i parola *Svi smo mi Mirko Norac*.“

Zanimljiv je i intervju sa Žakom Puhovskim koji govori o „levarizaciji“ – situaciji u kojoj ima više simpatije za potencijalne ili čak realne počinitelje zločina, nego li za njihove žrtve¹³⁴ (*Poziciju vlasti može ugroziti jedino Norčeva smrt*, Novi list, 12. veljače 2001.). Kvantitavna analiza obrađenih članaka potvrđuje ovaj trend.

6.2.3.3. Zaključak

¹³⁴Milan Levar je bio časnik HV-a koji je u drugoj polovici devedesetih godina javno svjedočio o masovnome ubijanju nedužnih srpskih civila u Gospiću u jesen 1991. godine te o zločinima nad Srbima u akciji Medački džepu rujnu 1993. godine. Kao odgovorne za te zločine naveo je Tihomira Oreškovića i Mirka Norca. Levar je likvidiran 28. kolovoza 2000. godine u Gospiću u dvorištu svoje kuće, gdje je nepoznati počinitelj aktivirao eksplozivnu napravu koja je ubila 46-godišnjeg Levara.

Činjenica da više od polovice članaka objavljenih u analiziranim dnevnim i tjednim novinama na temu slučaja generala Norca i mitinga na splitskoj rivi uopće ne spominje MKSJ (137 od 270) ukazuje na to da su mediji u ovome slučaju više zainteresirani za debatu o kriminalizaciji Domovinskoga rata, za procjep koji ta debata otvara u hrvatskome društvu, za ulogu HDZ-a u organizaciji prosvjeda i za ulogu Crkve.

Slika 7. Analiza - Podjela istraženih članaka u slučaju Miting na splitskoj rivi



Izvor: Podaci prikupljeni istraživanjem

Kao što je razvidno iz Slike 8, od članaka koji spominju MKSJ u njih 82 izvještava se isključivo činjenično o MKSJ-u. Primjerice prenose se izjave predstavnika MKSJ-a ili se daju informacije o nadređenosti Suda hrvatskomu pravosuđu. Pojašnjavaju se uvjeti koje general Norac postavlja za svoju predaju među kojima je i garancija da neće biti izručen Haagu. Prenose se izjave predsjednika Vlade Račana koji naglašava da generala Noraca ne traže u Haagu te nikakva nagodba Vlade s odbjeglih generalom nije moguća. „Ne mogu se Vladi postavljati uvjeti kako se sud treba ponašati“ (*Vlada – kriva adresa za postavljanje uvjeta*, Novi list 14. veljače 2001.). Gotovo svaki dnevni i tjedni list objavljuje razgovor s predsjednikom Stjepanom Mesićem koji tvrdi da „ako ne budemo mogli procesuirati slučajeve, onda će nam za vratom ostati Haaški tribunal. A on situaciju sasvim sigurno neće procjenjivati kako to mogu naši sudovi.“

Analizom se pronalazi vrlo malen broj članaka s pozitivnim izjavama o MKSJ-u, no činjenica da od sveukupno 270 članaka objavljenih na ovu temu njih 43 ima kritičniji, tj.

negativniji ton prema MKSJ-u, ukazuje na to da izvještavanje o medija u ovome slučaju nije moglo bitnije utjecati na društveni legitimitet Suda u negativnome smislu. Iznimka je Slobodna Dalmacija koja implicira već u naslovima da je Norac u Haagu, da je u razgovoru premijera Račana i glavne tužiteljice Carle Del Ponte obavljena trgovina s Haagom te da je odlaskom u Haag unaprijed osuđen.

U analiziranim člancima s negativnijim predznakom prema MKSJ-u prevladavaju tri medijska diskursa za čije je razumijevanje potreban povijesni kontekst (Wodak 2011).

Dakle cilj skupa na splitskoj rivi održanoga 11. veljače definitivno nadilazi podršku generalu Norcu. Riječ je o borbi za vlast u kojoj politička oporba, tj. HDZ i HSP zajedno s braniteljskim udrugama, koristi temu procesuiranja ratnih zločina, pa time i suradnju s Haškim sudom, kao sredstvo u međusobnim političkim igrama. Odaziv je velik (150 tisuća ljudi na rivi) jer slučaj generala Norca označava početak zadiranja MKSJ-a u „utemeljiteljski mit,“ tj. u opravdanost i legitimitet Domovinskoga rata kao događaja na kojemu Hrvati grade svoju državnost (Poglavlje 6.1.).

MKSJ je slučaj prepustio hrvatskome pravosuđu, ali hrvatska Vlada sada mora pokazati da je dorasla zadatku. Glasnogovornica Hartmann u svojim izjavama već insinuira da miting na splitskoj rivi potvrđuje važnost osnutka Haškoga suda. Sanader implicitno koristi pritisak koji MKSJ vrši na vladu kako bi se procesuirali zločini s hrvatske strane i, čineći to, dovodi u pitanje domoljublje trenutačne vladajuće strukture. Njegov govor sa splitske rive u kojemu nigdje direktno ne spominje MKSJ, ali naglašava da ne postoje uvjeti pod kojima bi Hrvatska dala svoje generale, bit će posebno aktualan u nadolazećim godinama kada će Ivo Sanader kao predsjednik vlade RH imati znatno drugačiji pristup.

Analiza medijskoga izvještavanja o samome skupu pokazuje da su, uz izuzetak Slobodne Dalmacije, istraženi dnevni i tjedni listovi o mitingu na splitskoj rivi iznosili činjenice, a ako su se upuštali u analize, osuđivali su govor mržnje te propitivali ulogu različitih aktera skupa, ponajprije ulogu HDZ-a. U opisima skupa koriste se pridjevi „radikalni“ i „nacionalistički“. Izvještavajući o skupu, medijima u fokusu nije Haški sud već unutarjopolitičke igre koje dovode u pitanje stabilnost države. Cilj Sanaderova i ostalih govora nije rušiti društveni legitimitet Suda već trenutačnu vlast. Dakle, političari koriste MKSJ kao sredstvo u svojim unutarjopolitičkim igrama. Međutim, to ne bi bilo moguće da društveni legitimitet Suda već nije narušen, a na to ukazuju i neprimjereni transparenti koji sadržavaju govor mržnje prema glavnoj tužiteljici. Zapravo, transparenti i povici mase

usmjereni su gotovo isključivo prema Carli Del Ponte, što naznačuje da je narušen pravni legitimitet Ureda glavne tužiteljice. Kako su pravni i društveni legitimitet Suda međuovisni, rezultat je negativna percepcija Suda među građanima Hrvatske.

Naime, već prilikom analiziranja slučaja vezanoga uz donošenje *Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em*, glavni prigovor hrvatskih političara MKSJ-u bio je da Ured glavnog tužitelja podizanjem optužnica nije definirao tko je agresor u sukobu na području bivše Jugoslavije. Dolaskom na mjesto glavne tužiteljice Carla Del Ponte inzistira na procesuiranju zločina počinjenih s hrvatske strane, a istodobno se ne stječe dojam da se istim intenzitetom zahtijeva procesuiranje i izručenje vukovarske trojke (Augustin Palokaj, Novi list). Također, kroz tekstove se provlači „strah od Haaga“ (primjer je u osporavanom intervjuu generala Norca s urednikom Slobodne Dalmacije), koji je rezultat prvostupanjske presude Blaškiću s kaznom od 45 godina zatvora (kasnije najvećim dijelom pobijena, a kazna smanjena na 9 godina zatvora). Ti momenti snažno su utjecali na pravni, a posljedično i društveni legitimitet suda i utkani su i u medijske diskurse zamijećene u ovome slučaju (posebno u treći): 1) dvostruka pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa, 2) politička uvjetovanost suradnje i 3) instrumentalizacija MKSJ-a, tj. MKSJ kao instrument međunarodne zajednice za izjednačavanje krivnje na području bivše Jugoslavije.

Najprisutniji medijski diskurs vezan uz Haški sud u ovome je slučaju postojanje dvostrukih pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa, što neminovno dovodi u pitanje moralni, a posljedično i društveni legitimitet Suda. Kao što je pojašnjeno u poglavlju 3.2., MKSJ je prvi pokušaj primjene međunarodnoga kaznenog prava u praksi zbog kršenja međunarodnoga humanitarnog prava i preteča Međunarodnoga kaznenog suda. Njegov nasljednik, međutim, ne uspijeva zadobiti globalnu podršku i pretvara se u Sud za Afriku. SAD odbijaju ratificirati *Rimski statut* kojim je sud osnovan. Diskusija se vodi u okviru zahtjeva iz deklaracije usvojene na splitskoj rivi kojom se traži suspendiranje *Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em*. U analiziranim člancima političari, vojnici dužnosnici, analitičari, pa čak i predsjednik Vrhovnoga suda ukazuju na problem te nedosljednosti međunarodne zajednice: „velike sile imaju dvostruke kriterije“ (predsjednik Vrhovnoga suda Marijan Ramušćak), da „Hrvatska ne može biti pokusni kunić Haaga“ (pukovnik Miro Laco) i da „kriteriji moraju biti isti za sve“ ,misleći pritom i na SAD (zastupnik HDZ-a Ivić Pašalić).

Drugi medijski diskurs odnosi se na politiku uvjetovanosti, tj. povezivanje suradnje s Haškim sudom s ulaskom Hrvatske u euroatlantske integracije. Po prvi put se počinju javljati komentari da se MKSJ, dovođenjem u izravnu povezanost ulaska HR u EU i NATO, iz pravne pretvara u političku instituciju, tj. „trgovačku kuću“ (Krešimir Jelovac, Slobodna Dalmacija). Branitelji se pitaju je li kriminalizacija Domovinskoga rata cijena za ulazak u međunarodne institucije, a zastupnik Ivan Gabelica tvrdi da je licemjerno tražiti neovisno funkcioniranje pravosuđa (u slučaju Norca) kada je izvjesno da politika utječe na izručenje generala Haagu.

I konačno, treći diskurs o MKSJ-u kao instrumentu međunarodne zajednice koja želi izjednačiti žrtvu i agresora nastavlja se iz prethodnoga slučaja. HDZ traži izmjene Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em upravo zbog njegove ispolitiziranosti. Vladimir Šeks, kao jedan od zagovaratelja Ustavnoga zakona, govori o nedopustivim „politički pritiscima glavne tužiteljice“. Napominje kako je i Račanova vlada u svojim 13 točaka zatražila da se odredi redosljed procesuiranja (da se optužnicama definira agresor), kako se ne bi „revidirala povijest“.

Zamijećeni medijski diskursi definitivno imaju potencijal utjecanja na društveni legitimitet Suda, ali oni kao prvo ne dolaze isključivo od strane političara, već i od branitelja, analitičara, predsjednika Vrhovnoga suda, a i ne dominiraju izvještavanjem o ovom slučaju. Javljaju se u relativno malome broju članaka (43) s obzirom na količinu članaka napisanih o ovome slučaju (270) – od čega njih 133 spominje Haški sud.

Politički diskurs prevladava medijskim diskursom u izvještavanju o ovome slučaju, ali jednaki prostor daje se izjavama predstavnika vladajuće stranke kao i izjavama opozicije. U Prilogu 2 svi su članci kodirani prema naslovu, datumu, izvoru, autoru i obliku i, ako se kvantitativno analizira broj intervju s političarima, razvidno je da je veći broj onih s predstavnicima aktualne vlasti nego s predstavnicima oporbe, međutim u njima je fokus na unutarjopolitičkoj situaciji te se suradnja sa Sudom spominje samo u okviru činjenice da Haag ne traži Norca. Jedini predstavnik vladajuće stranke koji detaljnije komentira suradnju RH s MKSJ-em potpredsjednik je Vlade Goran Granić. Da fokus nije na MKSJ-u, pokazuje i činjenica da Jutarnji list objavljuje intervju s umirovljenim pukovnikom i jednom od organizatora skupa Mirkom Čondićem i generalom Antom Gotovinom te da u njima nema spomena o Haškome sudu.

Problem je u onome što izostaje u izvještavanju o tome slučaju, a to je glas žrtava. Osim izjava svjedoka sa svjedočenja ni u jednome članku se ne navode izjave žrtava i njihovih obitelji, čime se nastavlja praksa iz prethodnih slučajeva. Žarko Puhovski taj fenomen i cijelu situaciju na splitskoj rivi definira kao „levarizaciju“ – situaciju u kojoj ima više simpatije za potencijalne ili čak realne počinitelje zločina negoli za njihove žrtve.

6.2.4. Slučaj „Slobodan Milošević, Kosovo, Hrvatska i BiH“

12. veljače 2002. godine – početak suđenja i čitanje optužnice za Kosovo

Istraživački period: 5. veljače – 19. ožujka 2002. godine

26. rujna 2002. – čitanje optužnice za RH i BiH

Istraživački period: 19. rujna – 3. listopada 2002. godine

11. ožujka 2006. – smrt i tri dana nakon kraja suđenja

Istraživački period: 4. ožujka – 18. ožujka 2006. godine

Analizom je ukupno obuhvaćeno 485 članka (popis članaka u Prilogu 5), od toga 85 iz Slobodne Dalmacije, 116 iz Jutarnjega lista, 85 iz Vjesnika, 83 iz Večernjega lista, 91 iz Novoga lista, 13 iz tjednika Globus i 12 iz Nacionala.

6.2.4.1. Uvod

Louise Arbour, tadašnja glavna haška tužiteljica, optužila je Slobodana Miloševića 24. svibnja 1999. godine za ratne zločine, zločine protiv čovječnosti i teška kršenja Ženevskih konvencija na Kosovu. Pod pritiskom zapadnih zemalja (prije svega SAD-a i država članica EU-a) u lipnju 2001. godine Slobodan Milošević izručen je Haškome sudu. Nakon izručenja 8. listopada iste godine optužnica je proširena i na zločine počinjene u Hrvatskoj, a 22. studenoga optužen je i za zločine počinjene u Bosni i Hercegovini. Tada je prvi put optužen i za genocid. Tužiteljstvo je zatražilo objedinjavanje svih triju optužnica, što je Žalbeno vijeće Haškoga suda odobrilo 1. veljače 2002. godine.

Suđenje je započelo 12. veljače 2002. godine čitanjem optužnice za Kosovo. Tročlano sudsko vijeće sačinjavali su predsjednik sudac Richard May (Velika Britanija) te suci Patrick Robinson (Jamajka) i Mohammed El Habib Fassi Fihri (Maroko). Glavnu riječ imala je glavna tužiteljica Carla Del Ponte, a potom zamjenik tužiteljice Graham Blewitt. Kako je

Milošević odbio priznati nadležnost Suda, isti mu je kao obranu postavio *amici curiae* (prijatelja suda). Početak suđenja je izazvao velik interes medija, što pokazuje činjenica da je za samo dvadesetak mjesta u sudnici bilo prijavljeno oko 250 agencija i listova. Suđenje je trebalo trajati oko dvije godine, a ušlo je u petu godinu kada je Milošević preminuo u zatvorskoj ćeliji.

Sudsko vijeće Haškoga suda u procesu protiv Miloševića naložio je tužiteljstvu da do 26. rujna podnese izmijenjenu optužnicu koja je protiv njega podignuta za zločine u Hrvatskoj i za genocid u BiH. Zbog racionalizacije preopširne optužnice odlučeno je da se odustaje od dokazivanja da je počinjen genocid nad bosanskim Hrvatima.

26. rujna 2002. godine započelo je suđenje Slobodanu Miloševiću za zločine počinjene u Hrvatskoj. Prema optužnici koju je potpisala glavna tužiteljica Carla Del Ponte, Milošević snosi individualnu kaznenu odgovornost za zločine koje je planirao, poticao, naredio, počinio ili čije je planiranje, pripremu ili izvršenje na neki drugi način pomagao i podržavao. Pojam „počiniti“ odnosi se na sudjelovanje u zajedničkom zločinačkom pothvatu u svojstvu suizvršitelja. A kako se navodi svrha toga zajedničkog zločinačkog pothvata bila je prisilno uklanjanje hrvatskoga i drugog nesrpskog stanovništva s približno jedne trećine teritorija RH. JNA je pri tome bespogovorno izvršavala politiku Slobodana Miloševića. Haško tužiteljstvo je u slučaju Slobodana Miloševića po prvi put uvelo *udruženi zločinački pothvat* kao oblik odgovornosti.

Optužnica za Hrvatsku koncentrirana je na vrijeme najžešćih ratnih operacija u razdoblju koje počinje u ožujku 1991. godine i traje o 15. lipnja 1992. godine. Potkrijepljena je aneksima u kojima su priloženi popisi identificiranih žrtava iz Voćina, lista žrtava iz sela oko Hrvatske Kostajnice – Baćina, Lipovanića, Vukovića; žrtve iz Saborskoga, Škabrnje i Nadina; popis identificiranih s Ovčare; popis ubijenih u selima Baranje i u Erdutu; popis stradalih u minskim poljima u Lovasu te u napadu na Dubrovnik. Glavninu tih materijala Tužiteljstvu je osigurala hrvatska Vlada¹³⁵.

Zanimljivo je da se u optužnici spominje uloga propagande u Srbiji kao važnoga oruđa koje je pridonijelo tomu da se u Hrvatskoj počine zločini. Dokazni postupak optužbe završio je 25. veljače 2004. godine, dakle nakon dvije godine. Tužitelji su u 300 radnih dana izveli

¹³⁵https://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/cis/bcs/cis_slobodan_milosevic_bcs.pdf (pristupljeno 14. lipnja 2020. godine)

298 svjedoka¹³⁶, među kojima su bili brojni tadašnji i bivši politički čelnici država regije, predstavnici međunarodne zajednice, dužnosnici mirovnih snaga UN-a i neposredni očevici i žrtve.

Među svjedocima obrane za RH bio je i predsjednik Stjepan Mesić, kojemu je to bilo treće svjedočenje pred MKSJ-em.¹³⁷ Od svjedoka za BiH zanimljivo je bilo svjedočenje bivšega zapovjednika NATO-a Wesleya Clarka koji je ustvrdio kako je Milošević znao da su bosanski Srbi planirali pokolj Muslimana u Srebrenici 1995. godine.

Protiv Miloševića svjedočio je i niz njegovih suradnika, pa tako i njegov prethodnik na čelu SRJ Zoran Lilić, nekadašnji predsjednik Predsjedništva SFRJ Borisav Jović te načelnik kontraobavještajne službe JNA Aleksandar Vasiljević. Ključne dokaze pružili su i najbliži Miloševićevi suradnici, kao i bivši vođa hrvatskih Srba Milan Babić.

Milošević 31. kolovoza 2004. godine započinje vlastitu obranu nazivajući svoje suđenje za ratne zločine „iskrivljavanjem povijesti“ i optužujući Zapad da je poticao raspad Jugoslavije. Milošević se od početka branio sam ne priznajući ni Sud ni optužnicu. Od 2004. godine vodio je dokazni postupak obrane za koji mu je sud odobrio 150 radnih dana. Iako je najavio više od 1600 svjedoka, Milošević je do smrti iskoristio gotovo 90 posto dodijeljenoga mu vremena ispitavši samo pedesetak svjedoka, većinom vezano uz optužnicu za Kosovo.

Sud je 24. veljače 2006. godine odbio Miloševićev zahtjev da otputuje na liječenje u Rusiju uz obrazloženje da je optužen za najteže zločine zbog kojih može biti osuđen na doživotnu kaznu te da je suđenje u završnoj fazi. Milošević se žalio na tu odluku i tvrdi da se njegovo zdravstveno stanje pogoršava. Nakon što je Miloševiću dijagnosticirana kronična hipertenzija i hipertrofija lijeve srčane pretkljetke, na preporuku njegovih liječnika suđenje je krajem 2005. godine prekinuto na šest tjedana. Milošević je pronađen mrtav u svojoj ćeliji 11. ožujka.

Glavna tužiteljica Del Ponte je na konferenciji za medije zajedno s predsjednikom Suda Faustom Pocarom izrazila duboko žaljenje i razočaranje što je Miloševićevom smrću spriječen dovršetak njegova suđenja, a žrtvama uskraćeno pravo na izvršenje pravde. Istaknula je kako je nakon 446 radnih dana suđenja ostalo još samo 50 radnih sati i trebalo je završiti krajem proljeća te godine. Sva pitanja o uzrocima smrti Slobodna Miloševića

¹³⁶https://www.icty.org/x/cases/slobodan_milosevic/cis/bcs/cis_slobodan_milosevic_bcs.pdf (pristupljeno 14. lipnja 2020. godine)

¹³⁷Prvi put kao zaštićeni svjedok u slučaju protiv Tihomira Blaškića u ožujku 1998. godine i drugi put kao svjedok protiv pokojnoga vukovarskog gradonačelnika Slavka Dokmanovića 20. ožujka 2002. godine.

razriješili su rezultati obdukcije prema kojima je uzrok smrti Slobodana Miloševića infarkt miokarda. Odbačena je mogućnost samoubojstva.

Prema uspostavljenoj praksi MKSJ-a, koja je uvedena 15. srpnja 1998. godine nakon smrti optuženika Slavka Dokmanovića, nadležno raspravno vijeće u slučaju Slobodana Miloševića izdalo je 14. ožujka 2006. godine nalog za obustavu postupka. Uz članove raspravnoga vijeća, predsjedavajućeg suca Patricka Robinsona i suce O-Gon Kwana i Iaina Bonomya, raspravi su nazočili glavni tužitelj u predmetu Geoffrey Nice i Miloševićev branitelj po službenoj dužnosti Steven Kay. Time je okončan slučaj Milošević. Suđenje je iza sebe ostavilo tisuće stranica svjedočanstava o raspadu SFRJ-a i Miloševićевой ulozi u zločinima počinjenima u Hrvatskoj i na Kosovu te u genocidu u BiH.

Slobodan Milošević pokopan je bez ikakvih počasti u dvorištu obiteljske kuće u Požarevcu 18. ožujka 2006. godine u krugu najbližih suradnika i pobornika iz Socijalističke partije Srbije, predstavnika iz Rusije na čelu s predsjednikom Komunističke partije Rusije Genadijem Zjuganovim, čelnih ljudi Srpske radikalne stranke, supruge Vojislava Šešelja, predsjednika Međunarodnoga odbora za obranu Miloševića i bivšega američkog ministra pravosuđa Remzija Clarka (koji je ujedno bio i voditelj odvjetničkoga tima za obranu iračkoga predsjednika Saddama Husseina), austrijskoga književnika Petera Handkea te pristaša iz Crne Gore i Republike Srpske.

6.2.4.2. Analiza

Cilj istraživanja medija u ovome poglavlju je utvrditi koliko su detaljno dnevni i tjedni listovi izvještavali o najvažnijem slučaju pred MKSJ-em, tj. slučaju Slobodana Miloševića. Uz Kosovo i BiH Miloševiću se sudi i za zločine počinjene u Hrvatskoj i stoga suđenje ima veliku važnost, posebno za žrtve koje dotada nisu bile u fokusu medija (ni one s hrvatske ni sa srpske strane). Nadalje, važno je utvrditi koji su medijski diskursi o MKSJ-u dominirali u izvještavanju o suđenju Miloševiću i u kojoj su mjeri utjecali na društveni legitimitet Suda.

Istraživanje je podijeljeno u 3 perioda: početak suđenja, čitanje optužnice za RH i Miloševićeva smrt.

O početku suđenja Slobodanu Miloševiću¹³⁸ napisano je 147 članaka u istraživanim dnevnim i tjednim listovima. Od toga u više od stotinu članaka autorice i autori iznose isključivo činjenične podatke o početku suđenja – uvodne riječi Tužiteljstva, uvodne riječi optuženika, ukazuju na važnost ovoga procesa za BiH, razmatraju moguće probleme oko dokazivanja genocida u BiH, prognoziraju tko će biti mogući svjedoci sa srpske i hrvatske strane (Stjepan Mesić, žrtve s Ovčare), ali i s međunarodne političke scene. Prenose se i reakcije građana na izravno prenošenje suđenja, kao i predviđanja građana i političara o kazni Miloševiću kojom će suđenje rezultirati. Nadalje, hrvatski mediji prenose naslove iz stranoga tiska o početku suđenja Miloševiću koje smatraju prekretnicom u radu Haškoga suda i uspoređuju ga sa suđenjima u Nürnbergu. Velik je broj i članaka koji prenose izjave iz regije, posebno iz srpskih medija koji s oprezom pristupaju cijelome slučaju.

U naslovima članaka najčešće se spominje optuženik. Sam sud i njegovi djelatnici spominju se u 29 naslova. U većini naslova koji spominju Haag govori se o izručenju optuženika iz Srbije, mogućim svjedocima i uvodnim riječima Carle Del Ponte i njezina pomoćnika Geoffreya Nicea. Samo njih 5 sadržava negativne konotacije vezane uz MKSJ, od čega se u dva naslova radi o citatu s predavanja francuskoga filozofa Alaina Finkielkrauta *Postupci Haaškog suda nastavak su arogancije prema Hrvatskoj* (Slobodna Dalmacija, 10. veljače 2002.) i *Haaški sud maltretira Hrvatsku* (Jutarnji list, 10. veljače 2002.). Tomislav Sunić u članku iz Vjesnika od 5. veljače 2002. godine komentira u članku *Pravna država i pravna anarhija u Haagu*, dok ruska Duma MKSJ naziva političkim sudom (*Ruska дума: ICTY je politički sud* (Jutarnji list, 16. veljače 2002.). Članci su većinom popraćeni slikama iz sudnice, pri čemu je u prvome planu Slobodan Milošević, a zatim Carla Del Ponte i njezin pomoćnik Nice.

Članci bez dodatnih komentara doslovno prenose izjave samoga optuženika koje su negativne spram MKSJ-a. Milošević propituje pravni legitimitet Suda zbog činjenice da ga je osnovalo Vijeće sigurnosti, a ne Opća skupština UN-a i upućuje snažnu kritiku sudu: „Ja sam upozorio na legitimitet Suda i nisam dobio odgovor... Ne možemo govoriti o nepristranom sudu, vaše Tužiteljstvo orkestrira medijsku kampanju i paralelni sud pred medijima, što je javni linč.“ (*Slobodan Milošević: Već ste me optužili*, Jutarnji list, 14. veljače 2002.) „Ne

¹³⁸Suđenje počinje u trenutku kada je jedini Hrvat kojemu je započeo postupak suđenja na MKSJ-u general Rahim Ademi koji se predao Haškom sudu u svibnju 2001. godine, a u veljači 2002. godine pušten je na slobodu s obvezom da ne ometa postupak (oslobođen svih optužaba 2008. godine). Naime, u srpnju 2001. godine Carla Del Ponte na temelju podignutih optužnica zahtijeva izručenje generala Gotovine i Ademija. Gotovina je u bijegu. General Blaškić je 2000. godine osuđen na 45 godina zatvora i čeka presudu Žalbenoga vijeća.

priznajem pravnu snagu tog suda jer je riječ o sudu koji je stvoren u propagandne i političke svrhe. Moje je uhićenje trebalo međunarodnoj zajednici da bi prerusene politikante pretvorila u međunarodne suce. Moje je uhićenje i izručenje sudu bilo potrebno radi političke igre novih imperatora. Uhićen sam radi samoreklame Međunarodnoga suda kako bi se ovaj istaknuo u očima svjetske javnosti. Zato neću komentirati optužbe suda koji zapravo i nije sud, već politička govornica čija je pravna i sudbena vrijednost jednaka ničtici... Bogu povjeravam svoju istinu, a ne nezakonitom političkom sudu.“(intervju, pitanja poslana pismenim putem, agencija Itar-Tass, novinar Oleg Josipov, *Želim reći da su me izdali*, Novi list, 5. veljače 2002.). „Haški sud osnovan je zato što stvarni inspiratori rata na području bivše Jugoslavije nisu bili zadovoljni njegovim ishodom“ (*O Mesiću, hrvatskim Srbima, balvanima, Dubrovniku...* Novi list, 19. veljače 2002.). Propitujući legitimitet Suda, Milošević ukazuje na njegovu ispolitiziranost. Novinarke i novinari se ne upuštaju u komentiranje ispravnosti Miloševićevih stavova.

Nadalje, hrvatski mediji komentiraju Miloševićeve izjave vezane uz pitanje kolektivizacije krivnje, tj. Miloševiću tvrdnju da je njegovo suđenje zapravo suđenje srpskom narodu. „Bivši jugoslavenski predsjednik smatra da se u Haagu sudi i srpskom narodu i njegovoj inteligenciji jer se Tužiteljstvo pozabavilo i memorandumom Srpske akademije znanosti i umjetnosti“ (*Milošević: Srbi nisu izazvali rat*, Jutarnji list, 15. veljače 2002., autor Augustin Palokaj). Istodobno mediji prenose veći broj izjava međunarodnih aktera, kao i oporbenih aktera u Srbiji, u kojima se kategorički odbijaju tvrdnje kako se u Haagu sudi srpskome narodu, naglašavajući da na MKSJ-u sudi samo za individualnu krivnju. U želji da izbjegne kolektivizaciju, zločina Carla Del Ponte prilikom uvodnoga izlaganja naglašava: „Ovdje se ne sudi ni jednoj državi ili organizaciji. Milošević je okrivljen kao pojedinac. Optužnica ne daje kolektivnu odgovornost cijelom jednom narodu i kolektivna krivica stoga nije dio tužbe jer to ne postoji u pravilima Tribunala i ja odbacujem tu ideju.“ (*Počelo suđenje Miloševiću u Haagu: Manipulator i gospodar rata u čije su ime ubijali drugi* (Vjesnik, 13. veljače 2002.) „Danas se ne sudi nijednoj državi ili organizaciji – optužnice ne optužuju čitav narod za kolektivnu krivnju za zločine ili čak zločin genocida. Ovaj sud, a posebno ovo suđenje, pokazuju na najsnažniji mogući način da nitko nije iznad zakona ili dohvata međunarodne pravde,“kazala je Del Ponte i time naglasila jednu od najvažnijih uloga Suda, onu preventivnu (*Završnica jedne zločinačke karijere, Del Ponte: Suđenje pojedincu, a ne narodu*, Novi list, 13. veljače 2002.).

Tematizira se i pristranost Suda, pa se prenose Miloševićeve izjave u kojima optuženik tvrdi da se na MKSJ-u sudi samo Srbima. Upravo suprotno od Miloševića na okruglome stolu u Zagrebu tvrdi francuski filozof Alain Finkielkraut, čije izjave detaljno prenose Slobodna Dalmacija i Jutarnji list. On upućuje snažnu kritiku Sudu i problematizira potrebu Tužiteljstva da uspostavi etnički balans u podizanju optužnica. Potvrdu toga vidi u činjenici da je glavna tužiteljica Carla Del Ponte „nakon Miloševićeva izručenja zatražila izručenje dvojice hrvatskih generala koji su sudjelovali u oslobađanju Krajine. Očito je da je tužiteljica time željela pokazati kako je Haaški sud nepristran.“ (*Haaški sud maltretira Hrvatsku*, Jutarnji list, 10. veljače 2002.).

Nadalje, Finkielkraut govori o nemogućnosti apsolutne pravde i snažno kritizira MKSJ. U članku *Postupci Haaškog suda nastavak su arogancije prema Hrvatskoj* (Slobodna Dalmacija, 10. veljače 2002.) Finkielkraut ističe „kako je u svojoj želji za općeljudskim vrijednostima i univerzalizaciji svjetske pravde i prava Europa počinila grešku jer je odlučila kako više ne postoji neprijatelj... Međunarodni sud u Haagu jednako tretira one koji su vodili oslobodilački rat i one koji su nametnuli napadački rat. Pri tome djelatnici haaške pravde nameću politički zaborav, a suci smatraju da su nepogrešivi, što ih stavlja u poziciju Boga.“ Finkielkraut zaključuje: „No, budući da smo danas putem TV-a svi sudjelovali u ovom i svim drugim ratovima, mi građani velikih nacija odjednom mislimo da smo kompetentni suditi o svemu. Taj nesrazmjer i zaborav vlastitih granica karakterizira Haški sud.“

Problem nekonzistentnoga stava međunarodne zajednice tematizira i Inoslav Bešker citirajući Miloševića koji problematizira svoju ulogu u donošenju Daytonškoga sporazuma: „Ako tvrdite da sam kriv za genocid i ratni zločin, kako to da ste sa mnom pregovarali i sklopili Daytonski sporazum?“ Slobodan Milošević je to pitanje postavio ne samo sucima već i cijeloj međunarodnoj zajednici koju Bešker naziva „pravnom hektoplazmom u ime koje odlučuju, ipak, samo neke zemlje, najravnopravnije među ravnopravnim članicama Ujedinjenih naroda“ (*Milošević: Ako sam zločinac, zašto ste onda pregovarali sa mnom*, Jutarnji list, 17. veljače 2002.).

Julija Petrovska, autorica članka *Od pravednosti za sada ni traga* koji je Novi list objavio 18. veljače 2002. godine, propituje međunarodno pravosuđe i postavlja pitanje: „A što je s desecima drugih sukoba koji su se diljem svijeta dogodili nakon Drugoga svjetskog rata?“

Na istome tragu je i članak Tomislava Sunića u Vjesniku od 5. veljače 2002. godine pod naslovom *Pravna država i pravna anarhija u Haagu* koji upućuje snažnu kritiku MKSJ-

u, propituje njegov legitimitet/osnutak, neovisnost, stručnost sudaca ikonačno komentira kao se države trebaju postaviti prema međunarodnome pravosuđu navodeći primjer Amerike. „Zamišljen kao instrument međunarodne pravde, Sud u Haagu je pod sve češćom kritikom. Njegova neovisnost je upitna, kao i stručnost njegovih sudaca. Sud u Haagu osnovan je 1993. na temelju odluka stalnih članica Vijeća sigurnosti. Dakle, time je prekršeno vlastito sveto pravilo Povelje Ujedinjenih naroda koje govori o nemiješanju u unutarnje poslove zemalja članica... Ispada da je Sud u Haagu više produkt pravne anarhije nego odraz konsenzusa zemalja članica... Od donedavnih američkih sudaca u Haagu sedemdesetogodišnja Patricia Wald pred svoju se mirovinu uvijeno, ali ipak kritički izrazila o nesposobnosti svojih kolega (i kolegica) u Haagu. Suci koji sude izvan svojih domovina nisu dužni živjeti s posljedicama svojih pravnih odluka... Ne pada na pamet američkim vlastima da isporuče nekoga međunarodno osumnjičenoga američkog vojnika Haagu.“

U člancima se upućuje kritika Sudu s obzirom na dosadašnji rad, ponajprije rad Ureda glavne tužiteljice. Članak *Suđenje Miloševiću: Ima li Haag dovoljno dokaza?* čiji su autori Sanja Despot i Zoran Kusovac, započinje riječima: „Haaško suđenje Slobodanu Miloševiću i prije samog početka pretvorilo se u farsu. Za sada je ta farsa procesna, obilježena sudskim nelogičnostima, no mnogi se pribojavaju da bi tužiteljstvo, od kojeg se očekuje da balkanskog krvnika osudi što prije, i što uvjerljivije, svoj dosadašnji šlamperaj moglo dovesti do vrhunca blamažom u procesu Milošević.“Upozorava se i da „duljina postupka (barem dvije godine do prvostupanjske presude) i Miloševićovo omalovažavanje suda problematiziraju sudsku istinitost, udaljavaju povijesnu istinu i onu moralnu, nužnu za katarzu srpskog naroda“ (*Zločin i kazna*, Novi list, 15. veljače 2002.).

Usprkos navedenim kritikama upućenim MKSJ-u u upravo navedenim člancima, autorica zamjećuje da su hrvatski komentatori poprilično oprezni u kritici MKSJ-a. Razlog je činjenica da se od suđenja Miloševiću očekivalo puno. U tome smislu relativno pozitivno o početku suđenja piše i Višnja Starešina, poznata kao velika kritičarka MKSJ-a. U članku pod naslovom *Za Miloševićem ostale tisuće mrtvih* u Večernjem listu od 13. veljače Višnja Starešina ne iznosi pozitivne ocjene rada Suda, ali apostrofira važne isječke iz uvodnoga govora Carle Del Ponte: „Danas vidimo početak međunarodne pravde na djelu... Ovo je najznačajnije suđenje koje vodi ovaj sud i vjerojatno najvažnije koje će voditi, i mora označiti početak kraja ovog suda.“Iz opisa početka suđenja vidi se da Višnja Starešina, usprkos svojem oprezu prema Sudu, uviđa važnost suđenja Miloševiću kojega je Sud lišio prijašnje slave: „Čovjek koji danas sjedi u haaškoj sudnici ipak je starija izbljedjela kopija

energičnoga vođe s kraja 80-ih kojega možete gledati na svojim snimkama i na optuženičkome monitoru.“Starešina uviđa da bez MKSJ-a Milošević nikad ne bi sjedio na optuženičkoj klupi.

Daleko je pozitivnija Jelena Lovrić u svojoj kolumni u Novom listu od 12. veljače 2002. godine pod naslovom *Majka svih suđenja*. Lovrić naglašava kako „je suđenje Miloševiću znak dugo očekivane pravde za sve one koje je njegova politika unesrećila. (...) On je unesrećio i srpski narod“.Lovrić kritizira Finkielkrauta koji izjavljuje da Haag ne vodi računa o razlici između agresora i žrtve. Lovrić smatra da je „izricanje takvih tvrdnji u predvečerje početka suđenja Miloševiću, i dok se pred Haškim sudom s hrvatske strane nalazi tek general Ademi, neuvjerljivo i svakako kontraproduktivno.“ Lovrić zaključuje kako je pak najveći problem MKSJ-a to što njegovo djelovanje u ovome trenutku ne konvenira službenome Washingtonu koji je donedavno bio glavni sponzor Tribunala. Lovrić se referira na činjenicu da su Sjedinjene Države nametnule Miloševićevo izručenje, ali se protive, posebno nakon napada na Tornjeve, stvaranju međunarodnoga suda. Zaključuje kako „prerastanje Haškoga suda u moćnu instancu međunarodne pravde Americi više ne odgovara.“

Profesor i diplomat Damir Grbeša smatra da se „bez Haškoga suda, bez obzira na svu njegovu nesavršenost i proturječja, nećemo moći odmaknuti od naših crnih mrlja u prošlosti“te, kao i Lovrić, pobija argumente iz izlaganja Finkielkrauta. Grbeša smatra da Finkielkraut svojim „diletantskim poimanjem pravde prelazi granicu moralnoga kodeksa svoje profesije... u ovom slučaju Finkielkraut se upustio u promišljanje prava i politike na način koji se protivi uvriježenim i prihvaćenim načelima među pravnicima i politolozima, dakle ekspertima tih struka“ (Haški kamen spoticanja, Novi list, 15. veljače 2002.).

Jutarnji list 13. veljače 2002. (*Vlada RH zadovoljna početkom suđenja*) prenosi priopćenje Vlade RH u kojem Vlada „izražava zadovoljstvo zbog početka suđenja Slobodanu Miloševiću pred Haaškim sudom, ističući i vlastiti doprinos u pripremi optužnice protiv njega,“referirajući se pritom na prosljeđene dokumente, videozapise i analize. O početku suđenja Miloševiću ne izjašnjava se velik broj hrvatskih političara s izuzetkom predsjednika RH Stjepana Mesića, koji naglašava da je spreman svjedočiti ukoliko bude pozvan. Od ostalih političara članci prenose izjave Vladimira Šeksa, predsjednika Kluba zastupnika HDZ-a i Mate Granića, predsjednika Demokratskoga centra i bivšega ministra vanjskih poslova. Šeks smatra da je „s ogromnim zakašnjenjem podignuta optužnica i započeo postupak protiv

Miloševića. "Granić smatra da će suđenje Miloševiću, „osim dokaza da oni koji su činili ratne zločine neće proći nekažnjeno, dati i odgovore na pitanje o povijesnoj istini o stvaranju hrvatske države.“ Granić smatra da će se rasvijetliti i uloga međunarodne zajednice i njezini propusti u sprječavanju zločina poput onih u Vukovaru i Srebrenici (*Suđenje prate i hrvatski predstavnici*, Novi list, 13. veljače 2002.). Zanimljivo je da Mate Granić govori o povijesnoj istini, dok Carla Del Ponte u svojem prvom obraćanju u slučaju Milošević ističe kako se „ovim suđenjem ne piše povijest“ (*Završnica jedne zločinačke karijere, Del Ponte: Suđenje pojedincu, a ne narodu*, Novi list, 13. veljače 2002.).

Dva članka u Jutarnjem listu od 15. veljače 2002. godine prenose izjave žrtava iz Škabrnje i s Ovčare – Gurlica – *Razgovarao sam s istražiteljima* i *Berghofer: Očekujem poziv za svjedočenje*. U oba članka žrtve pojašnjavaju da su već razgovarali s haaškim istražiteljima i da su, ukoliko ih se pozove na suđenje Miloševiću, spremni svjedočiti. Također, prenosi se izjava koju je jedna od svjedokinja dala za New York Times i postavlja se pitanje da li je MKSJ mogao učiniti više za žrtve: „jedna od žena koju Times predstavlja pod imenom Ana, koja je svjedočila u Haagu, izjavila je da su se svjedokinje vraćale u BiH istim avionom kao i branitelj optuženih... Na kraju ostaje upitno nije li Haški sud ipak mogao učiniti više da zaštiti traumatizirane i ranjive svjedoke poput silovanih žena“ (*Silovane žene boje se svjedočiti*, Vjesnik, 12. veljače 2002.).

Hrvatski mediji prenose kako Srbi u Hrvatskoj i dalje pružaju potporu Miloševiću. Prenose najavu čelnika općine Slavonski Brod da će tužiti Hrvatsku Haaškome sudu zbog zločina koje su jedinice Hrvatske vojske počinile u bivšoj općini Bosanski Brod tijekom 1992. godine (*Srbi ne daju na Miloševića*, Novi list, 13. veljače 2002.).

Zaključno, usprkos činjenici da je u hrvatskim medijima objavljeno ukupno 147 članaka na temu početka suđenja Slobodanu Miloševiću, stječe se dojam da u Hrvatskoj izvođenje Miloševića pred lice pravde ne izaziva prevelik interes. Najvećim dijelom radi se o prenošenju izjava iz srpskoga tiska ili ostalih stranih medija. Analize hrvatskih novinara o značenju suđenja malobrojne su, a izvještaji sa suđenja isključivo činjenični (više od 100 članaka).

Negativne izjave su većinom izjave Miloševića, a novinari i novinarke se ne upuštaju u komentiranje ispravnosti istih. Iznimka je članak Tomislava Sunića u Vjesnikovu članku od 5. veljače 2002. godine pod nazivom *Pravna država i pravna anarhija u Haagu*. U relativno malome broju članaka izražava se strah da bi se zbog grešaka Tužiteljstva i predugoga

procesa suđenje moglo pretvoriti u farsu. Političari nisu davali previše izjava, a i one koje su dali uglavnom nisu bile negativne. U istraženom periodu najveću kritiku sudu i njegovom odnosu prema Hrvatskoj upućuje francuski filozof Finkelkraut (Slobodna Dalmacija i Jutarnji list), čije stavove pobijaju novinarka Jelena Lovrić te profesor i diplomat Damir Grbeša u Novome listu. Nije zanemaren glas žrtava, a početak suđenja se prenosio na nacionalnoj televiziji.

Jedini zamijećeni medijski diskurs o Haškome sudu postojanje je dvostrukih pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa i ne bi se moglo zaključiti da je u ovom istraživačkom periodu način na koji se pisalo u hrvatskome tisku o MKSJ-u utjecao na smanjenje njegova društvenog legitimiteta u Hrvatskoj.

O čitanju optužnice za RH i BiH¹³⁹ objavljena su 123 članka u istraživanim dnevnim i tjednim listovima, od čega u njih gotovo stotinu (96) autorice i autori članaka iznose isključivo činjenice o početku suđenja. Također, ovo je prvi period istraživanja u kojemu je zamijećeno više članaka u kojima dominira pozitivan (18) nego negativan ton prema MKSJ-u (9).

U 12 naslova spominje se Haški sud, Haag ili njegovo Tužiteljstvo. Slobodna Dalmacija, Novi list i Globus ne spominju Haag u naslovima članaka. Samo jedan naslov iz Jutarnjega lista iznosi negativan stav prema MKSJ-u *I suđenje Miloševiću dokazuje da je Haški sud politički* (1. listopada 2002.).

Iz članaka koji donose činjenice o suđenju može se iščitati da je Milošević nastavio tvrditi da je sud protuzakonit jer nije osnovan odlukom Generalne skupštine UN-a, nego samo Vijeća sigurnosti UN-a, te da je njegovo suđenje politički montiran proces i propagandna medijska predstava u kojoj on ne želi sudjelovati. Nadalje, prenose se detalji o svjedočenju Predsjednika RH Stjepana Mesića kao svjedoka obrane u slučaju Milošević. Svjedočenje je tim zanimljivije jer se radi o direktnom sučeljavanju Mesića i Miloševića budući da se Milošević sam brani i ispituje Mesića. Medijima je posebno zanimljiv dio o navodnome

¹³⁹U danima koji prethode početku čitanja optužnice za RH Haški sud od Vlade traži da generalu Bobetku uruči optužnicu za ratni zločin. Ta vijest puni naslovnice dnevnih novina. Politička situacija se zaoštava, što rezultira javnim obraćanjem predsjednika Mesića naciji 25. rujna 2002. godine. Predsjednik Mesić traži suradnju s Haagom pod svaku cijenu, pri čemu naglašava da je optužen general Bobetko, a ne Hrvatska. Predsjednik Vlade Ivica Račan upozorava Predsjednika da ne istupa suprotno politici Vlade koja odbija isporučiti bolesnoga generala Bobetka. Goran Granić, potpredsjednik Vlade zadužen za suradnju s MKSJ-em, izjavljuje da Hrvatskoj ne prijete sankcije te da suradnja s Haagom neće biti prekinuta. Predsjednik Sabora Zlatko Tomčić u Italiji i Vatikanu objašnjava stav o Bobetku. SAD i EU traže njegovo izručenje. Mediji istodobno izvještavaju o slučaju Lora i slučaju Gospić.

dogovoru između Tuđmana i Miloševića oko podjele BiH, koju Milošević negira. Hrvatski mediji prenose izvatke iz stranih medija koji pišu o tome kako je suđenje putokaz za međunarodno pravo. Prenose se reakcije iz Srbije na suđenje, ali samo Sonje Biserko, predsjednice Helsinškoga odbora Srbije i Nataše Kandić, direktorice beogradskoga Fonda za humanitarno pravo. One smatraju da je riječ o povijesnome suđenju, ali upozoravaju, posebno Biserko, da političke elite na području bivše Jugoslavije imaju negativan stav prema Sudu kada je riječ o vlastitim optuženicima. Tu tezu pobija predsjednik RH Stjepan Mesić koji se u jeku situacije s generalom Bobetkom obraća naciji i inzistira na suradnji s MKSJ-em.

Globus i Nacional objavljuju članke koji hvale Sud u kontekstu optužnice Miloševiću za RH. Večernji list detaljno pokriva tijek suđenja s naglaskom na Mesićevo svjedočenje. Slobodna Dalmacija ne objavljuje ni jedan članak s negativnim predznakom o MKSJ-u. Ulogu kritičara Suda ovoga puta preuzima Novi list, a nešto manje i Jutarnji list. Fokus u izvještavanju je na činjenicama.

Kao što je već navedeno, u ovome je poglavlju objavljeno više članaka s pozitivnim nego negativnim predznakom o MKSJ-u. Davor Butković u Globusovu članku *Mesić vs. Milošević* pozitivno ocjenjuje dosadašnji tijek suđenja potkrepljujući to činjenicom da je „MKSJ u svojoj optužnici protiv Slobodana Miloševića u potpunosti prihvatio Tuđmanovu istinu o uzrocima i karakteru rata u Hrvatskoj.“

Globus donosi i članak *Iskusni Londončani tuže i sude Miloševiću* u kojemu se zaključuje kako je u svjetlu suđenja Miloševiću za zločine u RH „besmisleno tvrditi da je Haški sud protuhrvatski orijentiran ili da pokušava izjednačiti krivnju za rat. Dapače, odbijajući sve moguće Miloševićeve povijesno-političke argumente, haaško je tužiteljstvo jasno pokazalo da zna tko je odgovoran za rat u Hrvatskoj.“

Dok se Globus fokusira na važnost optužnice, Nacional detaljno izvještava o Mesićevo svjedočenju. U članku od 8. listopada 2002. godine *Moja tri dana u Haagu* predsjednik Stjepan Mesić opisuje svoje iskustvo svjedoka Tužiteljstva te daje ocjenu važnosti toga suđenja, naglašavajući preventivnu dimenziju Suda: „Vraćajući se u Hrvatsku, razmišljao sam kako bi suđenje Slobodanu Miloševiću trebalo biti poruka svim budućim agresorima da se zločin ne isplati.“

Denis Latin u Nacionalu od 8. listopada potpisuje članak *Dapić i Budiša nisu kompetentni ocjenjivati Mesićevo svjedočenje*, snažno kritizirajući hrvatske političare i referirajući se na negativnu ocjenu svjedočenja predsjednika Mesića od strane Dražena Budiše

i Ante Đapića, koji je izjavio da „Mesićev nastup nije bio na razini predsjednika države nego jeistupao kao glasnogovornik Haškog tribunala.“ Predstavnik branitelj Čondić traži da se Mesića uhiti kao izdajnika po povratku u RH. Latin komentira kako bi Čondić i Rojs „radije na sudu vidjeli Mesića, otvoreno navijajući za Miloševića, koji, tvrde, hrvatske interese brani bolje od Mesića.“ Latin zaključuje: „Dugogodišnje denunciranje Haaškoga suda kao političkoga i etiketiranje svakoga onog tko pristane na suradnju s njim – denuncijantom, sada više nego ikad pokazuje orlove rata neovisno o tome odakle dolazili.“ Latin završava članak naglašavajući važnost osnutka Suda.

Reakcije hrvatskih političara na Mesićevo svjedočenje variraju i uvijek su povezane s ocjenom rada Suda. Vjesnik 3. listopada 2003. godine donosi dva članka, jedan u kojemu prevladavaju pozitivne izjave o svjedočenju i Sudu: *Je li Mesić kao svjedok mogao bolje?* i drugi s prevladavajuće negativnim ocjenama suda i Mesićeve uloge u suđenju: *Od odobravanja do osporavanja*. Vesna Pusić smatra da je Mesićev doprinos suđenju krucijalan i ukazuje na važnost tema kao što su pitanje srpskih logora u Srbiji, likvidiranje ljudi u Vukovaru, kao i odvođenje ljudi iz Vukovara u Srbiju, a koje su „sad legitimno na dnevnom redu Suda.“ To definira kao veliki uspjeh MKSJ-a. Damir Kajin također naglašava važnost suđenja Miloševiću i Mesićeve svjedočenja: „U Haagu se sudi tragediji na ovim prostorima.“ Dijametralno suprotna je izjava saborskoga zastupnika HSLŠ-a Željka Glavana: „Teško mi kada kad vidim da sva ova trenutačna svjedočenja u Haagu izazivaju smijeh TV gledatelja. Zato Haag ne zaslužuje ozbiljniji komentar.“

Negativan je i šef Kluba zastupnika HDZ-a Vladimir Šeks koji smatra da je „Mesićevo svjedočenje o Miloševiću ispravno, a o Tuđmanu maliciozno“ jer je „predsjednika Tuđmana učinio odgovornim za podjelu Bosne, a onda i za agresiju Hrvatske na BiH.“ Šeks smatra da je Mesićevo svjedočenje u funkciji „osnaživanja haških optužnica koje idu za tim da uspostave ravnotežu krivnje između Tuđmana i Miloševića te da kažu kako se svi svima moramo ispričati“ (Novi list, 2. listopada 2002.).

Predsjednik Vlade Ivica Račan smatra da je Mesićevo svjedočenje korisno jer ukazuje na ključnu ulogu Miloševića u agresiju na Hrvatsku (*Račan: Mesićevo svjedočenje potrebno*, Novi list, 3. listopada 2002.).

Nekolicina političara povezuje suđenje Miloševiću sa zahtjevom Haaga da Vlada generalu Bobetku izruči optužnicu za ratni zločin i izruči ga Haagu 22. rujna 2002. godine. Novi list objavljuje dijelove razgovora sa Zdravkom Tomcem, potpredsjednikom Sabora i

predsjednikom Vanjskopolitičkoga odbora, velikim zagovornikom osnutka Haškoga suda (*Optužnica protiv Bobetka ravnoteža za suđenje Miloševiću*). Tomac uočava problem na političkom nivou: „Već niz godina vidljiva je jedna politika u kojoj sudjeluje i tužilaštvo Haškog suda, koje na različite načine nastoji velikosrpsku agresiju i rat protiv Hrvatske i pokušaj stvaranje Velike Srbije pretvoriti u sukob u kojem su svi krivi – neki više, a neki manje. Sad počinje suđenje Miloševiću za zločine u Hrvatskoj i onda se pokušava napraviti ravnoteža da se netko iz državnog vrha, a pošto Tuđman i Šušak nisu živi, optuži.“

Na istome je tragu i intervju s Tončijem Tadićem, saborskim zastupnikom Hrvatske stranke prava (*Mesić se ponaša kao da je dobio status pokajnika*, Jutarnji list, 29. rujna 2002.) kao i stav Hrvoja Šarinića, nekadašnjega Tuđmanova bliskog suradnika (*I suđenje Miloševiću dokazuje da je Haaški sud politički*, Jutarnji list, 1. listopada 2002.). Tadić istodobno komentira aktualni slučaj Bobetko i svjedočenje Mesića na suđenju Miloševiću. Govori o političkoj dimenziji MKSJ-a: „Optužnice Haaškog suda su politički motivirane tj. ispod celofana anglosaksonskog kaznenog prava, po kojemu djeluje Haški sud, stoji politika kreiranja međudržavnih odnosa u ovom dijelu Europe, čiji je jedan od ciljeva stvaranje osjećaja ravnoteže krivnje za rat i ratne strahote.“ Tadić smatra da podizanje optužnice protiv Bobetka vodi k revidiranju povijesti. „Suradnja u osudi zločina da, ali suradnja s Haagom na reviziji hrvatske povijesti i Domovinskog rata ne, ne nipošto!“ Zaključuje da bi stoga „konačnu odluku o karakteru daljnje suradnje s Haagom trebao donijeti narod na referendumu.“ Hrvoje Šarinić smatra da je Haški sud politički te da je presuda Miloševiću već donesena. „I presuda za Blaškića bila je donesena prije početka suđenja. Isto je i u slučaju Miloševića. Sada će se cijela bitka voditi oko toga da Tužiteljstvo opravda tu kaznu koja će biti politička. U povijesti već ima presedana, poput onog u Nürnbergu gdje nitko od onih koji su bili obješeni nije direktno nikoga ubio.“

Odvjetnička struka je zadovoljna optužnicom. Odvjetnica Jadranka Sokolović-Glumac smatra da je „optužnica dobro sastavljena... i apsolutno dokaziva. Situacija je mnogo čišća nego na Kosovu, a najveći zločini već su dokazani u prethodnim procesima drugim optuženicima, kao primjerice za Vukovar“ (*Optužnica je dokaziva i dobro postavljena*, Večernji list, 28. rujna 2002.). Odvjetnik Slobodan Budak smatra da je procesuiranje Miloševića „moralna, ali i politička činjenica koja svojim višestrukim značenjem može djelovati pozitivno na budućnost, pokazujući da se zločin ipak kažnjava i kada ga, na ne znam kakvoj razini, počini netko tko je maksimalno zaštićen svojom funkcijom.“ Budak govori o preventivnoj funkciji suda koju to suđenje potvrđuje. Nadalje, naglašava da nema pobjedničke

pravde, što „znači da se sankcioniraju zločini bilo koga i bilo čiji, uključujući i tuđe i naše zločine.“Budak zaključuje:„Imam povjerenja u Haški sud... Bit je postignuta, a ne očekujem da će se suđenje pretvoriti u farsu, kako se god on branio.“(*Suđenje Miloševiću je moralna i politička činjenica*, Novi list, 27. rujna 2002.).

Za Jutarnji list piše i Ivan Zvonimir Čičak koji suđenje prati iz Haaga i pozitivno komentira: „Prilikom današnjeg ulaska u Haašku sudnicu osjetio sam određeno zadovoljstvo. I to prije svega zbog činjenice da je balkanski krvolok Slobodan Milošević izveden pred lice međunarodne pravde. Spore, ali dostupne.“(*Mesić se 91. nije suprotstavio Tuđmanovoj politici u BiH*, Jutarnji list, 2. listopada 2002.).

Hrvatska televizija od 26. rujna 2002. godine izravno prenosi tijek suđenja Slobodanu Miloševiću za zločine u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. Večernji list 2. listopada donosi članak naslova *Slaba gledanost haaškog suđenja Miloševiću*. U članku stoji kako najveći postotak gledanosti, prema rezultatima nezavisne agencije Madiane Fides, bio je 2,6 posto, a najniži 1,4 posto. Prema podacima HRT-ove Službe gledatelja također se vidi da nema mnogo reakcija na suđenje. Tijekom prva dva dana javilo se samo četvero gledatelja, od kojih je dvoje konstatalo da je Milošević lagao kada je govorio da je Vatikan kupovao oružje za Hrvatsku, a dvoje je reklo da suđenje uopće nije moglo gledati jer u njima budi bolna sjećanja.

Jutarnji list 27. rujna 2002. godine donosi članak *Mještani Borova Sela pomno pratili suđenje Miloševiću* koji pokazuje da su Srbi u okolini Vukovara za razliku od samih Vukovaraca zainteresirani za suđenje Miloševiću.„Dok mladi u Borovu Selu ne razmišljaju mnogo o Miloševiću i njegovoj sudbini i smatraju ga dijelom prošlosti, njegovi stariji sunarodnjaci pomno prate suđenje osobi koju i dalje smatraju borcem za prava Srba.“ Ovo je ujedno jedini članak koji spominje žrtve Miloševićeva režima.

Zaključno, iz analiziranih dnevnih i tjednih listovamože se zaključiti da je odnos prema Sudu u ovoj fazi ambivalentan – pozitivan kad je riječ o Miloševićевой optužnici, ali manje pozitivan kad je riječ o suradnji RH sa Sudom. Ističe se da je optužnica dobro postavljena, a hvali se i stručnost glavnoga suca Richarda Maya. U pozitivnoj ocjeni MKSJ-a kroz prizmu suđenja Miloševiću slažu se novinari poput Denisa Latina ili Davora Butkovića, Vlada na čelu s Ivicom Račanom, pravnici poput Jandranke Sloković-Glumac i Slobodana Budaka, kao i predsjednik hrvatskoga Helsinškog odbora Ivan Zvonimir Čičak, koji ističe kako suđenje Miloševiću pokazuje da je međunarodna pravda spora, ali dostupna.

Gotovo svi dnevni i tjedni listovi prenose početak suđenja Miloševiću za RH i BiH uz pozitivan predznak. Naglašava se da sud nije antihrvatski, da nije politički te da suđenje Miloševiću ima značajnu preventivnu ulogu, kao i sam osnutak suda. Autori većinom hvale ulogu predsjednika Mesića, prozivaju njegove kritičare i ukazuju da je MKSJ u ovome suđenju prihvatio hrvatsko viđenje početka rata na području bivše Jugoslavije.

Jednini zamijećeni medijski diskurs jest Haški sud kao politički sud koji revidira povijest nastojeći izjednačiti krivnju za rat na prostorima bivše Jugoslavije. Na tome tragu o MKSJ-u govore i Vladimir Šeks (HDZ), Zdravko Tomac (SDP), Hrvoje Šarinić (HDZ) i Tonči Tadić (HSP). Mediji prenose i Miloševićeve izjave o nelegitimnosti MKSJ-a, ali iste se ne mogu pronaći u izjavama hrvatskih političara.

Ako je pri početku suđenja Miloševiću i bilo straha od toga da će se suđenje pretvoriti u farsu, čitanje optužnice za RH i BiH je to opovrgnulo.

O smrti Slobodana Miloševića¹⁴⁰ napisano je više članaka (čak 215) nego o početku suđenja Miloševiću i čitanju optužnice za RH. Reference na MKSJ pronalazimo u 31 naslovu, od čega su njih 12 negativne, kao na primjer: *Bez Miloševića haški sud gubi na važnosti*, Jutarnji list, 12. ožujka 2006. godine, *Richard Goldstone: Suđenje trebalo biti brže*, Večernji list, 13. ožujak 2006. godine, *Pljuska Haškom tribunalu*, Novi list, 12. ožujak 2006. godine, *I Sadam bi umro da mu je sudio Haag*, Vjesnik, 16. ožujak 2006. godine ili *Haaški sud izgubio razlog postojanja*, Nacional, 14. ožujak 2006. godine.

Najveći je broj članaka u kojim novinarke i novinari iznose činjenice o smrti Slobodana Miloševića bez komentara (151). Članci donose informacije o iznenadnoj smrti Miloševića u haškoj ćeliji, o obdukciji, pogrebu koji izazva snažne kontroverze u Srbiji, o povijesti samoubojstava u obitelji Milošević, o dominantnoj supruzi Miri i djeci, ali najviše je članaka koji govore o Miloševićevu političkom usponu, snažnoj želji za moći i nemilosrdnim metodama u ostvarivanju ciljeva. Zapadni političari ga opisuju kao tiranina (Lorde Owen, Novi list, 13. ožujka) i ironično izjavljuju kako za njim neće plakati (Richard Holbrooke, Večernji list, 13. ožujka 2006.). Za razliku od zapadnih medija ruski mediji propituju uzroke smrti i traže zatvaranje MKSJ-a. Nadalje, članci podsjećaju na Miloševićovo ponašanje tijekom suđenja i činjenicu da je cijeli postupak ušao u završnu fazu. Carla Del Ponte u prvome obraćanju javnosti nakon Miloševićeve smrti ne isključuje mogućnost da se Milošević ubio, ali rezultati obdukcije to opovrgavaju. Dosta prostora posvećuje se

¹⁴⁰General Ante Gotovina je u haškome pritvoru i čeka početak suđenja.

Miloševiću odnosu s ostalim zatvorenicima. Komentira se činjenica da je pismo sućuti Miloševićevoj obitelji zajedno s Vojislavom Šešeljem te ostalim srpskim zatvorenicima potpisao i general Ante Gotovina uz pojašnjenje da mu tako nalaže vjera. Ovaj čin generala izaziva podijeljene reakcije u RH. Znatan dio medijskoga prostora posvećuje reakcijama iz Srbije. Dok se jedan dio građana s tugom prisjeća atentata na premijera Đinđića, drugi dio dolazi odati posljednju počast bivšem predsjedniku čije je tijelo prije pokopa u Požarevcu izloženo u Muzeju revolucije u Beogradu. I, konačno, članci izvještavaju o samoubojstvu Milana Babića, haškoga pokajnika i jednoga od glavnih svjedoka u slučaju Slobodna Miloševića.

Među člancima koji iznose negativne stavove prema MKSJ-u većinom se radi o izjavama Miloševićeve obitelji, odvjetnika, pristaša, kao i ruskih političara. Reakcije srpskih političara su podijeljene. Predstavnici tadašnje vlasti oprezni su i ne kritiziraju MKSJ, ali zato predstavnici Miloševićeve stranke Tomislav Nikolić i Ilica Dačić ne štede MKSJ te ga optužuju za ubojstvo Miloševića. Posebno su oštre reakcije u Rusiji gdje je ruska Duma izglasala rezoluciju za ukidanje Haškoga tribunala, a ministar vanjskih poslova Lavrov sumnja u stručnost medicinskoga osoblja i šalje ruske patologe na obdukciju.

Valja naglasiti da su hrvatski političari u svojim izjavama o smrti Miloševića vrlo umjereni. Predsjednik Republike Stjepan Mesić smatra da je „šteta što Milošević nije doživio završetak procesa i dobio zasluženu kaznu.“ Predsjednik Hrvatskoga sabora Vladimir Šeks rekao je da je „Milošević bio gospodar ratova, ideolog smrti stotina tisuća ljudi i čovjek odgovoran za agresiju“. Njegovom smrću pravda nije zadovoljena, krvnik ju je izbjegao, ali ovim je zadovoljena pravda hrvatskog, naroda BiH i dijela srpskog naroda,“ dodaje Šeks. Predsjednik SDP-a Ilica Račan navodi da mu je „žao što se Miloševiću neće nastaviti suđenje jer je zbog Miloševića umrlo i stradalo toliko mnogo ljudi“. Prvi čovjek HSP-a Anto Đapić tvrdi da će „svi Srbi optuženi u Haagu sada krivicu prebacivati na Miloševića, a da nakon njegove smrti velikosrpska politika neće biti osuđena.“ Nekadašnji ministar vanjskih poslova Mate Granić komentira da je umro „najodgovorniji čovjek za zločine u bivšoj Jugoslaviji i jedan od najvećih zločinaca našeg vremena.“ Izvor navedenih izjava je članak *Šeks: Krvnikovom smrću pravda nije zadovoljena*, iz Novog lista 12. ožujka 2006. U istome članku i u istome tonu je i priopćenje Vlade RH u kojem stoji da Miloševićeva smrt „u političkom pogledu, ali i u smislu najdubljih ljudskih osjećaja, označava definitivni kraj najtežeg, najdramatičnijeg i najrazornijeg razdoblja u životu zemalja i naroda ovog dijela Europe u posljednjih pola stoljeća.“

Građani RH se u svojim izjavama fokusiraju na Miloševića, a manje na MKSJ (*Reakcije građana*, Novi list, 12. ožujka 2006.). Točnije, u istraženim člancima samo je jedna negativna izjava građana prema MKSJ-u: „Ni doživotna kazna ne bi bila dovoljna. Ovo je i veliki poraz za haaški tribunal, jer će se mnogi zločini sada puno teže razjasniti“ (*Građani o Miloševiću*, Večernji list, 12. ožujka 2006.). Međutim, rezultati Nacionalove ankete od 14. ožujka 2006. godine koja sadržava pitanje *Je li Haaški sud trebao ubrzati postupak protiv Miloševića zbog njegovog zdravstvenog stanja?* ukazuju na to kako 63 posto građana smatra da je Tužiteljstvo suda počinilo pogrešku u slučaju Milošević (*Dnevne ankete*, Nacional, 14. ožujka 2006.). Smatraju da je suđenje predugo trajalo i da stoga Milošević nikada neće biti kažnjen.

Na tome su tragu i izjave žrtava. Specijal Jutarnjeg lista *Smrt balkanskog krvnika* naglašava kako žrtve iz Vukovara koje su svjedočile u Haagu izražavaju razočaranje što Milošević nije osuđen, a tu je i izjava Danijela Rehaka, šefa društva logoraša: „Haag je stao na kraj samo sitnim ribama.“ Večernji list prenosi izjavu Kate Šoljić koja je u ratu izgubila četiri sina: „Nemam riječi, taj čovjek je bio sačuvaj Bože! Što mu je trebalo da napada Vukovar i Hrvatsku? Neka mu Bog oprost, ali ja ne mogu.“ (*Zločinac je umro bez prave kazne*, Večernji list, 12. ožujak 2006.). „Očekivale smo pravomoćnu presudu, ali s obzirom da smo razočarane presudama Haškog suda, sada smo sretne zbog božje pravde koja mu je presudila,“ izjavila je za Novi list Nura Begović iz udruženja *Žene Srebrenice* (*Predviđeni kraj zločinca*, Novi list, 14. ožujka 2006.).

U čak devet članaka obrađuje se pitanje nestručnosti različitih aspekata rada Suda. Dok se manjim djelom propituju stručnost medicinskoga osoblja u haaškome pritvoru, pa i stručnost sigurnosnih službi s obzirom na broj smrtnih slučajeva u Scheveningenu, naglasak se većinom stavlja na nestručnost Tužiteljstva te se posebno snažno kritizira Carla Del Ponte. Nacional u broju od 14. ožujka 2006. godine objavljuje tekst Ive Pukanića pod nazivom *Gospođa mora otići*. Pukanić naglašava kako će „Carla Del Ponteući u povijest, ali samo kao primjer neuspjeha. Ni na jedan proces u povijesti nije potrošen toliki novac, s tolikim ništavim rezultatom. I sama priznajući frustriranost na press konferenciji (povodom Miloševićeve smrti) pokušala je ipak vratiti stvar u svoje ruke i još jednom zamahnuti batinom, na njenu žalost, po zadnji put u svojoj karijeri: bar što se Haaga tiče. Njen zahtjev za izručenjem i predajom Mladića i Karadžića, izrečen u tom trenutku, zvučao je toliko neuvjerljivo da joj to nije povjerovala čak ni njena vjerna glasnogovornica Florence Hartmann.“ Opservacijeda se suđenje vremenski previše otegnulo i da je doseglo neopravdano visoke troškove te da je

optužnica bila preduga (66 točaka uključujući i genocid) dijele hrvatski analitičari poput Augustina Palokaja ili Borisa Vlašića, strani dužnosnici poput Lorda Owena, ali i bivši djelatnici MKSJ-a poput Richarda Goldstonea: Lord Owen naglašava da „moramo biti sigurni da ni jedan međunarodni sud neće ponoviti pogreške kakve je Haški sud napravio u Miloševiću procesu“ (*Biologija protiv Carle*, Novi list, 13. ožujka 2006.), a Goldstone pojašnjava: „U prve dvije godine suđenja puno toga bilo mu je dopušteno. Mogao se smanjiti broj točaka optužnice. Mislim da je tragična pogreška što to nije učinjeno. Posljedice su tragične i za Sud i milijune žrtva koji neće doživjeti da pravda bude zadovoljena“ (Večernji list, 13. ožujka 2006.).

U tome smislu povlače se usporedbe između Haaga i Nürnberga. U Jutarnjem listu od 18. ožujka 2006. godine William Montgomery komentira: „U Nürnbergu je trebalo manje od godine dana da se osudi 22 nacista. Proces Slobodanu Miloševiću je ušao u svoju petu godinu s cijenom koja je dosegla oko 200 milijuna dolara. Tri su pak odluke bile posebno štetne: optužiti Miloševića po 66 različitih točaka te zatim tražiti da se svaka dokaže beskrajnom listom svjedoka i dokumenata; spojiti optužbe za događanja na Kosovu, Bosni i Hrvatskoj umjesto odabrati odvojene procese; dopustiti mu da bude sam svoj branitelj... Rezultat je da proces nije završen i da je zbog duljine i prirode učinio vrlo malo da pridonese pomirenju na Balkanu te da je zapravo povećao Miloševiću popularnost u Srbiji.“ To dovodi u pitanje i vjerodostojnost suda: „Velik je problem s vjerodostojnošću Haaškog suda koji je pokušao djelovati kao komisija za povijesnu istinu umjesto da suđenje utemelji na nekoliko lako dokazivih točaka, poput etničkoga čišćenja i genocida“ (*Smrt, kazna i oprost*, Slobodna Dalmacija, 14. ožujka 2006.).

Iz navedenoga je razvidno da brojni strani i domaći analitičari i odvjetnici smatraju da je Carla Del Ponte, umjesto da se drži pravila kako spora pravda nije pravda, sastavila predugu optužnicu. To, međutim, nije jedina kritika koje se upućuje glavnoj tužiteljici. Naime, člancima se proteže teza da je Carla Del Ponte optužnice podizala prema političkim kriterijima. O tome posebno detaljno piše Maroje Mihovilović u članku *Haaški sud izgubio razlog postojanja* u Nacionalu od 14. ožujka. Mihovilović tvrdi kako se s vremenom moglo zamijetiti da se glavna tužiteljica „ne ravna samo prema pravnim, nego i političkim kriterijima, da vodi računa da podigne optužnice protiv aktera iz svih naroda s prostora bivše Jugoslavije. Mnogi su to tumačili kao njenu političku namjeru da se povijesno izjednači krivica za događanja na tlu bivše Jugoslavije, što je ona energično nijekala. Zbog te politizacije tužiteljstva, koja se prenijela na cijeli sud, on je počeo gubiti na ugledu i

vjerodostojnosti upravo tamo gdje bi trebao imati najviše ugleda, u sredinama gdje su bile žrtve agresije i genocida, koje nisu mogle prihvatiti tu njenu tendenciju da sve prikaže jednakim krivcima.“ Prema Mihoviloviću Carla Del Ponte je previše povezala međunarodno pravosuđe s politikom. Htjela je što više optuženika dovesti u Haag te je zbog toga „radila velike pritiske na sve sredine odakle su bilo odbjegli optuženici, u čemu su je podržavale europske političke institucije.“

Na primjeru zadnjega članka može se vidjeti da članci analiziraju što zapravo Miloševićeva smrt znači za MKSJ, tj. u kojoj je mjeri MKSJ smrću Miloševića Sud izgubio razlog svojeg postojanja. Primjerice Boris Vlašić za Jutarnji list komentira: „Od Haškog će suda, realno, ostati malo. Umjesto da je postao mjesto na kojemu je suđena i zločinačka politika koja je vratila scene pokolja iz Drugoga svjetskog rata u modernu Europu, postat će mjesto na kojem su osuđivani vojnici različitih činova i pozicija u ratovima, kojima su države, članice nekadašnje Jugoslavije, plaćale svoju samostalnost“ (*Umjesto da Haag sudi kreatorima zločina, kažnjava njihove vojnike*, Jutarnji list, 14. ožujka 2006.). Žarko Puhovski potvrđuje da smrću Miloševića MKSJ „dodatno gubi na važnosti“ te da bi preostala suđenja „sitnim ribama“ trebalo prebaciti na lokalne sudove (*Smrt balkanskog krvnika*, specijal Jutarnjeg lista, 12. ožujka 2006.).

Snažnu kritiku sudu upućuje odvjetnik Anto Nobilo u članku *Pljuska Haškom tribunalu* u Novom listu od 12. ožujka 2013. godine. „Slobodana Miloševića je na kraju mimoišla osuda za ratne zločine, a baš je ovo suđenje i vjerojatna osuda trebala biti nekakva glavna poanta Haškog suda. Sada od toga neće biti ništa... Sada je jasno da u povijesnim spisima Slobodan Milošević nikada neće biti osuđeni ratni zločinac... U svakom slučaju ova smrt nije moralni plus za Haški sud.“

Ipak, nekolicina članaka je pozitivna u davanju završnih ocjena Sudu i njegovu utjecaju na međunarodno pravosuđe. Jutarnji list 13. ožujka 2006. godine prenosi izjavu Richarda Dickera, dužnosnika Human Right Watcha, koji naglašava kako je Slobodan Milošević umro prije nego što mu je Haški sud mogao izreći presudu za zločine, ali da je „njegov proces unaprijedio međunarodnu pravdu. „Milošević je možda izbjegao presudu, ali nije izmaknuo procesu“ (*Human Rights Watch: Izbjegao je presudu*). Novi list u ovome istraživačkom periodu objavljuje samo jedan članak s pozitivnim stavom prema MKSJ-u. Riječ je o članku autorice Gordane Grbić pod naslovom *Tragikomično žalovanje* od 18. ožujka 2006. Grbić poantira: „Ne treba negirati njegovu ulogu i smisao postojanja. Osamdesetak

ratnih zločinaca ipak je osuđeno. Treba se prisjetiti da su Ujedinjeni narodi, i uz službenu potporu Hrvatske, osnovali Haški sud zbog toga što sukobljene strane nisu bile spremne suditi za ratne zločine.“ U članku *Zločinac, a ne mučenik* iz Globusa od 17. ožujka 2006. godine Jelena Lovrić ukazuje na pogreške Suda, ali zadržava pozitivnu ocjenu: „U svom najvećem slučaju sud nije osigurao izvršenje pravde: zločinac nije osuđen, žrtve nisu dobile zadovoljštinu... Milošević nije doživio presudu i kaznu, ali doživio je suđenje u tijeku kojeg je haško Tužiteljstvo njegovu zločinačku ulogu bogato dokumentiralo. Izbjegao je osudu, ali ne i proces. Nekadašnji gospodar života i smrti nekoliko je godina proveo utamničen u haškoj ćeliji. Skončao je u zatvoru, ne kao slobodan i nevin čovjek.“ Ivo Josipović zaključuje: „Povijesna uloga koju je Haag imao, ili se očekivalo da je ima, je Miloševićevom smrću umanjena, ali je Haški sud, s druge strane, ispunio i ispunjava svoju zadaću iz 1993. (...) Naravno, Miloševićevom smrću će se smanjiti medijski interes za slična suđenja, ali pored nekih očiglednih slabosti koje je pokazao, kao što je sporost, ideja koja je začeta pokretanjem Haškog suda, kažnjavati odgovorene za ratne zločine, je dobila svoju podršku i neće biti umanjena izostankom presude Slobodanu Miloševiću“ (*Smrt balkanskog krvnika*, specijal Jutarnjeg lista, 12. ožujka 2006).

Posebno je zanimljivo da su o smrti Miloševića uz novinare, analitičare, odvjetnike i političare svoje mišljenje odlučili dati i neki od značajnijih mislioca s prostora bivše Jugoslavije, poput Slavoj Žižeka ili Predraga Matvejevića. Matvejević zaključuje da zbog izostanka presude Miloševiću MKSJ nikada neće biti ono što je mogao biti (*Predviđeni kraj zločinca*, Novi list, 14. ožujka 2006.), a Žižek dovodi u pitanje moralni legitimitet Suda s obzirom na položaj SAD-a čiji su predstavnici istodobno lobirali za izručenje osoba Haškome sudu i potpisivanje bilateralnih ugovora kojima se onemogućuje izručenje američkih državljana osumnjičenih za ratne zločine (*Pjesnici su Miloševiću dali građu za manipulaciju*, Jutarnji list, 18. 3. 2006.).

Na početku suđenja postojao je strah da će se najveći slučaj u povijesti MKSJ-a pretvoriti u farsu. Čitanje optužnice za RH i BiH to je opovrgnulo, a smrt optuženika u haškoj ćeliji po mnogima potvrdila.

6.2.4.3. Zaključak

O smrti Slobodana Miloševića napisano je više članaka (čak 215) nego o početku suđenja Miloševiću i čitanju njegove optužnice za RH. Ivo Josipović smatra kako „haški megaslužaj

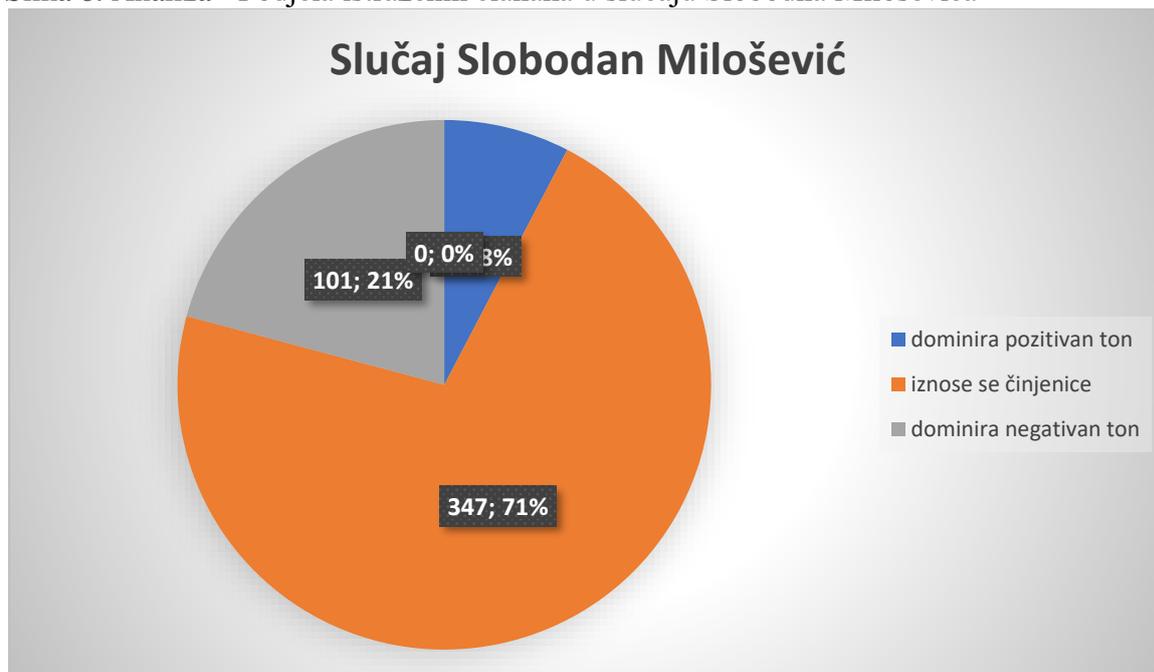
nije pobuđivao nikakvo zanimanje hrvatske javnosti. Tek mrtav i nijem, Milošević je dospio u udarne televizijske termine i na novinske naslovnice.“ (*Smrt balkanskog krvnika*, specijal Jutarnjeg lista, 12. ožujka 2006.). O velikome interesu za slučaj Milošević nakon njegove smrti piše i Jurica Körbler u članku pod naslovom *Zašto smo impresionirani Miloševićem?* te sugerira da hrvatski mediji o smrti Miloševića pišu više nego srpski mediji (Vjesnik, 16. ožujka 2006.). Razlog tome je činjenica da mnogi smatraju kako je smrt Miloševića prilika za davanje cjelokupne ocjene o radu Suda i njegovu utjecaju na međunarodnu pravdu.

Zanimljivo je da su u svojoj analizi utjecaja koju smrt Miloševića ima na MKSJ najumjereniji političari. Građani iznose svoj negativan stav prema liku i djelu Slobodana Miloševića, ali ne i prema MKSJ-u. Kroz tekstove se najsnažnije provlači kritika da je Sud propustio veliku priliku ne dovršivši suđenje Miloševiću. Za taj se propust najviše tereti glavna tužiteljica Carle Del Ponte, koja je svojim megalomanskim pristupom u podizanju optužnice onemogućila mogućnost brzoga i efektivnoga suđenja po uzoru na suđenja u Nürnbergu. U tome smislu prenose se i izjave žrtava koje izražavaju svoje razočaranje.

Najsnažniju kritiku Sudu upućuje Nacional, potom Jutarnji list i konačno Slobodna Dalmacija. Ni u kvantitativnom ni u kvalitativnom smislu u ovome istraživačkom periodu nisu pronađeni znakovi sprege političara i medija. Izjave političara rijetke su, a i onda kada ih pronalazimo, umjerenoga su tona. Kritičare Suda pronalazimo među odvjetnicima poput Ante Nobila, analitičarima poput Ive Pukanića ili Augustina Palokaja (koji od početka prati rad Suda) te uglednim intelektualcima poput Slavoj Žižeka i Predraga Matvejevića.

Jedini zamijećeni medijski diskurs u ovome istraživačkim periodom glasi: Ured glavne tužiteljice svojim radom doveo u pitanje svrhu MKSJ-a. Razvidno je da se kritika koja je u prošlim slučajevima i poglavljima bila usmjerena na MKSJ prebacuje na Ured glavne tužiteljice.

Slika 8. Analiza - Podjela istraženih članaka u slučaju Slobodna Miloševića



Izvor: Podaci prikupljeni istraživanjem

Analizom je ukupno obuhvaćeno 485 članaka. Iz grafičkoga prikaza (Slika 9) proizlazi da najveći broj članaka u uzorku iznosi činjenice o slučaju Milošević (347). Slučaj je je podijeljen u tri istraživačka perioda: 1) početak suđenja, 2) čitanje optužnice za RH i 3) Miloševićeva smrt koji se protežu od veljače 2002. do ožujka 2006. godine.

U prvome istraživačkom periodu, koji se odnosi na početak suđenja Slobodanu Miloševiću, jedini zamijećeni medijski diskurs o Haškome sudu je postojanje dvostrukih pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa. Pronalazimo ga u izjavama pripadnika širokoga društvenog spektra tj, ne samo u izjavama političara. Negativne izjave su većinom izjave Miloševića. Političari nisu davali previše izjava, a i one koje su dali, uglavnom nisu bile negativne.

Drugi istraživački period je jedini dosada istraženi period u kojemu je zabilježen veći broj članaka u kojima dominira pozitivan više nego negativan ton prema MKSJ-u. Ipak, iz analiziranih dnevnih i tjednih listovamože se zaključiti da je odnos prema Sudu u ovoj fazi ambivalentan – pozitivan kad je riječ o Miloševićевой optužnici, ali manje pozitivan kad je riječ o suradnji RH sa Sudom zbog slučaja generala Bobetka. Jednini zamijećeni medijski diskurs je: Haški sud kao politički sud koji revidira povijest nastojeći izjednačiti krivnju za rat na prostorima bivše Jugoslavije i on je prisutan isključivo u izjavama političara, ali ne samo desno orijentiranih.

O smrti Slobodana Miloševića napisano je više članaka nego o početku suđenja Miloševiću i čitanju optužnice za RH. Miloševićeva smrt koristi se kao prilika za davanje cjelokupne ocjene o radu Suda i njegovu utjecaju na međunarodnu pravdu. Zamijećeni medijski diskurs u ovome istraživačkom periodu glasi: Ured glavne tužiteljice svojim je radom doveo u pitanje svrhu MKSJ-a. Razvidno je da se kritika koja je u prošlim slučajevima i poglavljima bila usmjerena na MKSJ prebacuje na Ured glavne tužiteljice.

Cjelokupno gledano, o slučaju Milošević izvještavalo se ekstenzivno i ponajprije činjenično. Nije postojala veća razlika u izvještavanju lijevo i desno orijentiranih dnevnih i tjednih listova. Politički diskurs je utjecao u na medijski diskurs, ali nije njime dominirao. Glas žrtava se čuje, ali ne dovoljno. Riječ je o sporadičnim izjavama. Sve to upućuje na zaključak da način na koji se u slučaju Milošević pisalo u hrvatskom tisku o MKSJ-u nije mogao negativno utjecati na društveni legitimitet Suda u Hrvatskoj.

6.2.5. Slučaj „Pavle Strugar, Dubrovnik“

31. siječnja 2005. godine – prvostupanjska presuda

Istraživački period: 24. siječnja 2005. – 7. veljače 2005. godine

17. srpnja 2008. godine – drugostupanjska presuda Žalbenoga vijeća

Istraživački period: 10. srpnja – 24. srpnja 2008. godine

16. siječnja 2009. godine – odobreno prijevremeno puštanje na slobodu

Istraživački period: 9. siječnja 2009. – 23. siječnja 2009. godine

Analizom je obuhvaćeno 19 članka (popis članaka nalazi se u Prilogu 6), od toga 4 iz Slobodne Dalmacije, 2 iz Jutarnjeg lista, 5 iz Vjesnika, 4 iz Večernjeg lista, 4 iz Novog lista. Globus i Nacional nisu objavili nijedan članak s tom temom u istraživanim vremenskim periodima.

6.2.5.1. Uvod

Slučaj Pavla Strugara važan je budući da je riječ o presudi MKSJ-a za zločine počinjene nad hrvatskim stanovništvom na teritoriju RH, točnije za napad na Dubrovnik 6. prosinca 1991.

godine. To je bio šesti i najžešći dan razarajuće kampanje s ciljem osvajanja Dubrovnika. Na grad je palo nekoliko tisuća projektila, a život su izgubila četvorica branitelja te 19 civila, dok su deseci ljudi bili ranjeni. U napadu koji je trajao cijeli dan oštećeno je oko 460 zgrada i nanesena je neprocjenjiva materijalna šteta gradu zaštićenom od UNUSCO-a. Svi svjetski mediji pratili su napad na Dubrovnik.

MKSJ je 2001. godine podignuo optužnicu za napad na Dubrovnik protiv generala Pavla Strugara koji je zapovijedao snagama JNA angažiranim u napadu na Dubrovnik, kao i protiv Miodraga Jokića, Vladimira Kovačevića i Milana Zeca.¹⁴¹ Strugar se iste godine dobrovoljno predao Sudu i izjasnio da nije kriv.

Strugar je 31. siječnja 2005. godine osuđen na 8 godina zatvora zbog zapovjedne odgovornosti za napad. Proglašen je krivim za dvije od šest točaka optužnice: 1) za kršenje ratnoga prava i običaja zbog napada na civile, kao i 2) za uništavanje vjerskih i kulturnih objekata te povijesnih spomenika. Vijeće je utvrdilo da Strugar nije naredio napad na Stari grad 6. prosinca, već da je to učinio njegov podređeni admiral Miodrag Jokić, ali Strugarova krivnja proizlazi iz toga što nije poduzeo odgovarajuće mjere da zaustavi granatiranje ni disciplinske mjere da kazni počinitelje.

Iako je prihvatilo dio žalbenih osnova tužiteljstva i dodatno ga proglasilo krivim za napade na civilne objekte i neopravdano vojno razaranje, Žalbeno vijeće je 17. srpnja 2005. godine smanjilo kaznu tada sedamdesetpetogodišnjem Strugaru na sedam i pol godina, što je opravdalo njegovim pogoršanim zdravstvenim stanjem.

Nakon što je izdržao dvije trećine kazne, zbog narušena zdravlja Pavle Strugar pušten je na slobodu 20. veljače 2009. godine. Preminuo je u Beogradu 12. prosinca 2018. godine.

6.2.5.2. Analiza

O slučaju generala Pavla Strugara i presudi za granatiranje Dubrovnika (prvostupanjska presuda, presuda Žalbenoga vijeća i puštanje na slobodu) objavljeno je ukupno 19 članaka u analiziranome dnevnom i tjednom tisku. Svi članci spominju MKSJ. Većina članaka, tj. njih

¹⁴¹Zapovjednik Vojno-pomorskog sektora Boka admiral Miodrag Jokić nagodio s Haškim sudom za kaznu od samo sedam godina 2003. godine te je priznao krivnju za granatiranje zaštićene povijesne jezgre Dubrovnika. Kapetan prve klase Vladimir Kovačević Rambo, koji je vodio najteži topnički napad na grad 6. prosinca 1991. godine, upućen je na liječenje u psihijatrijsku ustanovu. Protiv admirala Milana Zeca kao nekadašnjega načelnika Štaba VPS-a Boka navodno nije bilo dokaza.

15, donosi isključivo osnovne činjenice o presudama (prvostupanjskoj i presudi Žalbenoga vijeća) i puštanju Strugara na slobodu. Četiri članka sadržavaju negative izjave o MKSJ-u.

Vezano uz prvostupanjsku presudu generalu Strugaru u veljači 2005. godine napisano je osam članaka. Sam sud i njegovi djelatnici spominju se u dva naslova – *Haag: Strugaru za granatiranje Dubrovnika 8 godina zatvora* (Jutarnji list, 1. veljače 2005.) i *Del Ponte: Zaključili smo "slučaj Dubrovnik"* (Vjesnik, 4. veljače 2005.), koji prenosi izjavu glavne tužiteljice Carle Del Ponte za posjeta Podgorici: „Izricanjem presuda Pavlu Strugaru i Miodragu Jokiću 'slučaj Dubrovnik' smo zaključili te po toj osnovi neće biti novih istraga i optužnica.“ Prenosi se kako je Del Ponte nagovijestila mogućnost da nacionalni sudovi nastave eventualne istrage i rad na slučaju granatiranja Dubrovnika.

Od ukupno osam članaka njih sedam prenosi isključivo činjenice vezane uz proces i prvostupanjsku presudu kojom je umirovljeni general Pavle Strugar dobio osam godina zatvora za granatiranje Dubrovnika 6. prosinca 1991. godine. U člancima se pojašnjava da je Tužiteljstvo zatražilo 13 do 15 godina zatvora, ali Vijeće je kod izricanja presude uzelo u obzir starost (71) i narušeno zdravlje optuženoga koji je proglašen krivim za dvije od šest točaka optužnice: 1) za kršenje ratnoga prava i običaja zbog napada na civile i 2) za uništavanje vjerskih i kulturnih objekata te povijesnih spomenika. Također, sukladno zaključcima vijeća, Strugarova krivnja, iako nije naredio napad na Stari grad, proizlazi iz toga što isti „nije spriječio premda je mogao.“ Suci su odbacili i tvrdnju da su hrvatske snage same napale Stari grad, što je pokušala plasirati obrana.

U istraženim dnevnim i tjednim listovima nema ni jednog članka koji uključuje analizu haške presude za jedan od najznačajnijih zločina u Hrvatskoj. Kao svojevrsnu kompenzaciju Vjesnik od 3. veljače 2005. godine prenosi komentar The Timesa pod naslovom *Zatvor čovjeku koji je dopustio granatiranje Dubrovnika* u kojem se opisuju okolnosti, kao i ljudske i materijalne posljedice napada. U komentaru, također, stoji: „Dubrovnik nije imao značajnu srpsku manjinu niti je srednjovjekovni grad-država mogao biti smatran dijelom Velike Srbije.“ Među složenostima balkanskoga sukoba ovdje je barem bilo riječi o crno-bijelom pitanju koje je svijet mogao shvatiti. „Naime, srpska je strana napade u Hrvatskoj i BiH devedesetih godina opravdavala zaštitom srpskoga, u slučaju Dubrovnika i crnogorskoga stanovništva te je činjenica da je napadnut grad koji nije imao srpsku manjinu niti je povijesno ikad pripadao Srbiji značila svojevrsni preokret u shvaćanja karaktera sukoba na području bivše Jugoslavije.

Članaka koji podržavaju rad Suda nema, a samo se u jednome iznose negativne izjave Dubrovčana: *Strugaru osam godina, Dubrovčani šokirani* (Vjesnik, 1. veljače 2001.). U članku stoji kako je Dubrovnik vijest o presudi „dočekao u šoku, a u komentarima su prevladavale psovke na račun Haaškog suda zbog niske kazne. Za sve ono što je Dubrovnik pretrpio od JNA i paravojsnih srpsko-crnogorskih postrojbi, kao i crnogorskih pripadnika ondašnje Teritorijalne obrane, kazne koje dijeli sud u Haagu počiniteljima, ali i ideolozima tih zvjerstava, za Dubrovčane su čiste uvrede. Osam godina zatvora koje je Haag odredio Strugaru ispod svake su moralne granice, kažu Dubrovčani i pitaju se koliko bi taj zločinac dobio da je kojim slučajem koja granata pala na neku od zemalja Europske unije.“ Nadalje, građani komentiraju „da je sud u Haagu u slučaju Strugara htio donijeti pravičnu odluku za zlodjela koja su napravile njegove horde, kazna bi u najboljem slučaju trebala biti deseterostruko veća.“

Prenose se i izjave političara tj. gradonačelnice Dubrovnika Dubravke Šuice, njezina zamjenika Srećka Kljunaka, bivšega gradonačelnika Vida Bogdanovića i zastupnika HDZ-a Frane Matušića. U izjavama dominira stav kako je kazna preblaga, a odluka Suda nije logična ni pravična, posebno kad se uspoređi s optužnicama za hrvatske generale. U tome smjeru ide i izjava gradonačelnice Šuice koja se referira na sve optuženike u slučaju granatiranja Dubrovnika: „Šokirana sam tako blagom kaznom. Zec na slobodi, one druge još nisu uhvatili, a nas zatvaraju i proganjaju.“ Bivši gradonačelnik Bogdanović zaključuje: „Po svim dosadašnjim rezultatima rada suda u Haagu potpuno je jasno da je riječ o političkom sudu.“

Izostaje očekivano – podsjećanje na razmjere napada, analiza presude i svjedočanstva žrtava. Osim prenošenja negativnih reakcija dubrovačkih građana u ranije spomenutom članku iz Vjesniku, nema izjava žrtava o presudi.

Detaljnije nije popraćena ni presuda Žalbenoga vijeća od 17. srpnja 2008. godine. O istoj je objavljeno 7 članaka, od čega jedan članak (*Žalbeno vijeće presuđuje Strugaru u četvrtak*, Vjesnik, 15. srpnja) najavljuje presudu. Od ostalih šest njih četiri prenose osnovne činjenice o presudi iz Hine. Pozitivnih članaka nema, a dva sadržavaju kritiku Suda. Članci su popraćeni slikama generala Strugara, a u naslovima nema negativnih referenci na MKSJ.

U članku Novoga lista od 18. srpnja 2008. godine *Haag smanjio kaznu zapovjedniku opsade Dubrovnika* prenosi se ogorčenje Dubrovčana viješću o smanjenju kazne. Ponavlja se teza da je MKSJ ovim pokazao da je politički sud, ali ovaj put ona ne dolazi od strane političara već od umirovljenoga generala Nojka Marinkovića, koji je bio ratni zapovjednik

obrane Dubrovnika. Ivo Šimunović, član ratnoga zapovjedništva obrane Dubrovnika, smatra da tom presudom MKSJ „amnestira počinjene zločine na jugu Hrvatske.“

Članak *Krivci prolaze nekažnjeno* iz Slobodne Dalmacije od 18. srpnja prenosi reakciju predsjednika dubrovačke HVIDRA-e Roberta Hauswitschka „kako se u Haagu prošlih godina stalno događaju slične stvari, odnosno da oni koji su skrivili i činili zločine prolaze nekažnjeno, a kad dobiju i najnižu kaznu, ona se smanjuje.“ Ono što ponovo nedostaje izjave su direktnih žrtava granatiranja i dublja analiza cijeloga slučaja.

I konačno, o odluci predsjednika MKSJ-a Patricka Robinsona o puštanju Strugara na slobodu 20. veljače 2009. godine objavljena su četiri članka, od čega dva spominju Haag u naslovu: *Haag pustio napadača na grad* (Slobodna Dalmacija, 18. siječnja 2009.) i *Haaški sud Strugara pustio na prijevremenu slobodu* (Večernji list, 18. siječnja 2009.). Tri članka prenose činjenice o odluci o prijevremenome puštanju na slobodu generala iz Hine. Samo jedan sadržava negativnu izjavu o MKSJ-u. Riječ je o članku iz Novoga lista od 21. veljače 2009. godine: *Pavle Strugar na slobodi* u kojem stoji kako je „odluka Haaga izazvala šok u Dubrovniku.“

6.2.5.3. Zaključak

Analizirani dnevni i tjedni listovi bez znakovite razlike u pristupu o prvostupanjskoj presudi, presudi Žalbenoga vijeća i puštanju na slobodu Pavla Strugara objavljuju ukupno 19 članaka. Zanimljivo je da tjednici Globus i Nacional ne objavljuju ni jedan članak na ovu temu. Jednim člankom najavljuje se prvostupanjska presuda, jednim presuda Žalbenoga vijeća, a ostali članci isključivo prenose (većinom iz Hine) osnovne informacije o visini kazne i zaključcima Vijeća, bez analize. Prostor se daje i izjavi glavne tužiteljice Carle Del Ponte.

U četiri članka prenose se negativne izjave o MKSJ-u od strane političara i vojnih dužnosnika iz Dubrovnika, iz kojih je razvidno nezadovoljstvo visinom kazne. Spominju se „psovke na račun Haaškog suda, „razočarenje Haagom,“ zaključuje se da „u Haagu nema nikakve logike“ i konačno ustvrđuje se da je MKSJ ispolitiziran, tj. da je riječ o „političkom Sudu“ i „ispolitiziranoj instituciji“. Način na koji MKSJ u cijelosti provodi slučaj granatiranja Dubrovnika (nagodba i nedostaci dokaza u slučaju ostalih optuženika te smanjene kazne u slučaju Strugar) ostavlja dojam nepravde kod građana, osobito u svjetlu zahtjeva koje MKSJ postavlja Hrvatskoj i njezinim optuženicima. Ovom kaznom Haag je na neki način amnestirao sva ratna događanja i počinjena zlodjela na jugu Hrvatske.

S obzirom na to da je granatiranje Dubrovnika jedan od najboljih događaja tijekom Domovinskoga rata, nedostaju podsjećanja na tijek sukoba i razinu zločina, kao i pregled tijeka suđenja, analiza presude i, najvažnije, svjedočenja žrtva. Spomenuti komentari na rad Suda, mahom negativni, donose se isključivo u svjetlu usporedbe sa slučajevima hrvatskih optuženika pred MKSJ-em. Sve navedeno potvrđuje tezu da je u hrvatskim medijima postojao veći interes za hrvatske optuženike pred Haškim sudom nego za hrvatske žrtve.

U slučaju Pavla Strugara politički diskurs ne dominira medijskim diskursom. Nema izjava hrvatskoga političkog vrha, već samo lokalnih političara i predstavnika branitelja. Način izvještavanja nema potencijal negativnoga utjecaja na društveni legitimitet Suda. Autorica ne pronalazi dominirajući medijski diskurs (eventualno: MKSJ je politički sud).

6.2.6. Uhićenje generala Ante Gotovine 7. prosinca 2005. godine

Istraživački period: 30. studenog 2005. – 14. prosinca 2005. godine

Analizom je ukupno obuhvaćeno 308 članka (popis članaka je u Prilogu 7), od toga 50 iz Slobodne Dalmacije, 91 iz Jutarnjeg lista, 32 iz Vjesnika, 49 iz Večernjeg lista, 69 iz Novog lista, 11 iz tjednika Globus i 6 iz Nacionala.

6.2.6.1. Uvod

Potkraj 1995. godine Haški je sud počeo prikupljanje dokaza o zločinima počinjenim nakon vojno-redarstvene akcije Oluja, da bi tri godine poslije, u sklopu profiliranja optužbe za egzodus Srba iz Hrvatske, haško Tužiteljstvo htjelo ispitati generala Antu Gotovinu. Do razgovora nikada nije došlo.

Optužnica protiv generala Gotovine stigla je u Zagreb 8. lipnja 2001. godine, ali je držana u tajnosti sve do posjeta glavne tužiteljice Carle Del Ponte Zagrebu 26. lipnja 2001. godine, kada je konačno objavljena. U optužnici za Oluju generala Gotovinu se tereti da je, djelujući sam ili u dogovoru s drugima, „uključujući i predsjednika Tuđmana,“ planirao i naređivao zločine. Tadašnji premijer Ivica Račan napisao je pismo Haškome suda da zbog teških kvalifikacija ne može prihvatiti optužnicu, a Gotovina je u međuvremenu pobjegao. Županijski sud u Zagrebu je potom 23. srpnja 2001. godine izdao uhiđbeni nalog za Gotovinu na temelju haaške optužnice.

Nacional 10. lipnja 2003. objavljuje intervju s odbjeglih generalom u kojem general opovrgava odgovornost za zločine iz optužnice. Slijedi objava izmijenjene optužnice 8. ožujka 2004. godine u kojoj se navodi se da je od 4. kolovoza 1995. do 15. studenoga 1995. godine Hrvatska izvela vojnu ofanzivu Oluja s ciljem vraćanja regije Krajine. U optužnici se navodi da je Ante Gotovina s drugima, uključujući Ivana Čermaka, Mladena Markača i predsjednika države Franju Tuđmana, sudjelovao u udruženom zločinačkom pothvatu čiji zajednički cilj je bio prisilno i trajno uklanjanje srpskoga stanovništva iz regije Krajine, između ostaloga pljačkanjem, osvećivanjem ili potpunim uništavanjem imovine srpskoga stanovništva, kako bi se pripadnike tog stanovništva odvratilo ili spriječilo da se vrate i ponovno nastane u svojim domovima. Navodi se da su hrvatske snage počinile brojna kršenja međunarodnoga humanitarnog prava, uključujući ubojstva najmanje 150 krajiških Srba te pljačku i uništavanje imovine, prisiljavajući na taj način krajinske Srbe da bježe. U optužnici stoji i da je Gotovina, zapovjednik Operativne zone Split Hrvatske vojske (HV) od 9. listopada 1992. do ožujka 1996. godine, bio vrhovni operativni zapovjednik toga dijela akcije Oluja. Kao takav Gotovina je vršio zapovjedništvo i nadzor nad svim hrvatskim snagama u Oluji. U optužnici ga se tereti po osobnoj i zapovjednoj odgovornosti, i to u četiri točke: za zločine protiv čovječnosti zbog progona na političkim, rasnim i vjerskim osnovama, deportacije i prisilnog preseljenje. U sljedeće tri točke tereti se i za kršenje ratnog prava i običaja zbog ubojstva, pljačke javne i privatne imovine i bezobzirnoga razaranja gradova, naselja ili sela.¹⁴²

12. ožujka 2004. godine Čermak i Markač izlaze pred Haški sud i izjavljuju da nisu krivi, nakon čega ih Sud pušta da na slobodi čekaju suđenje. Upravo zbog slučaja Gotovina odugovlačilo se s početkom pristupnih pregovora između Hrvatske i Europske unije. EU je Hrvatskoj priznala status kandidata 17. prosinca 2004. godine i pregovore najavila za ožujak 2005. godine pod uvjetom pune suradnje s Haškim sudom. Međutim Carla Del Ponte je 16. ožujka 2005. godine uskratila Hrvatskoj pozitivnu ocjenu o suradnji s MKSJ-em, na temelju čega je EU odgodila najavljeni početak pregovora. Hrvatska je time postala prva zemlja kojoj su odgođeni već najavljeni pregovori.

Hrvatska Vlada je u travnju 2005. godine predstavila Akcijski plan od šest točaka za uhićenje generala Gotovine, zahvaljujući kojem je do listopada iste godine uspjela uvjeriti glavnu tužiteljicu da general Gotovine nije na teritoriju Hrvatske i da Hrvatska poduzima sve

¹⁴²<https://www.icty.org/bcs/case/gotovina> Izmijenjena optužnica. (pristupljeno 20. lipnja 2020. godine)

mjere kako bi ga izručila Haagu. Slijedi pozitivna ocjena Carle Del Ponte o suradnji i 3. listopada 2005. godine te započinju pristupni pregovori RH s EU.

Svega dva mjeseca nakon početka pregovora i nakon gotovo četiri i pol godine skrivanja, 7. prosinca 2005. godine, Gotovina je uhićen na španjolskome teritoriju Tenerife te je 10. prosinca prebačen u Haag, točnije u pritvorsku jedinicu u zatvoru Scheveningen. Dva dana kasnije prilikom svojega prvog pojavljivanja u haškoj sudnici očituje se o optužnici i izjavljuje da nije kriv.

Dan nakon uhićenja diljem Hrvatske okupljaju se građani u znak potpore generalu Gotovini. Najznačajniji su skupovi u Osijeku, Zagrebu i Splitu, koji, međutim, ne zaprimaju ni brojčano ni politički razmjere skupova iz 2001. godine.

6.2.6.2. Analiza

O uhićenju Gotovine napisano je 308 članaka, pri čemu su dnevni listovi temu obradili kroz specijalne izvještaje na nekoliko stranica, a Globus je čak objavio posebno izdanje posvećeno samo generalu Gotovini, njegovu liku i djelu te njegovu uhićenju. Vizualno su članci popraćeni slikama uhićenja Ante Gotovine na Tenerifima te slikama iz njegove vojničke prošlosti. 32 naslova referiraju se na MKSJ, a od toga samo dva sadržavaju negativne konotacije prema MKSJ: *Pašalić: RH je Republika Haaška* (Večernji list, 11. prosinca 2005.) i *Braniteljske udruge najavile referendum o Haagu i EU-u* (Slobodna Dalmacija, 13. prosinca 2005.).

U izvještavanju o uhićenju dnevni i tjedni listovi mogu se podijeliti na one koji su skloniji vladi, poput Jutarnjega lista ili Globusa, te one koji kritiziraju politiku vlade prema MSKJ-u poput Slobodne Dalmacije. Zanimljiva je dinamika u vezi sa slučajem Gotovina između dvaju hrvatskih tjednika – Nacionala i Globusa. Nacional na čelu s Ivom Pukanićem objavljuje ekskluzivni intervju s odbjeglih generalom u lipnju 2003. godine, drži stranu generalu i piše o snažnoj upletenosti i utjecaju britanskih tajnih službi u lovu na Gotovinu. Prema Nacionalu Globus „sudjeluje u hajci na Gotovinu podržavajući rad britanske tajne službe, kao i Akcijski plan Ive Sanadera, koji uključuje i degradiranje generalovog lika i djela“ (*Gotovina se trebao predati znatno prije uhićenja*, Nacional, 9. prosinca 2005.). Globus, s druge strane, tvrdi da Nacional vodi “antihašku propagandu koja jeusmjerena na osporavanje Gotovinine optužnice” (*1613 dana u bijegu*, Globus, 9. prosinca 2005.).

Analizom je utvrđeno da od 308 članaka njih 255 donosi isključivo činjenice o uhićenju Gotovine. Članci se bave životom Ante Gotovine, od teškoga djetinjstva, preko legionarskih dana, ljubavnih avantura, hrabrosti u Domovinskome ratu i konačno života u bijegu. Spominje se idealizirana biografija Nenada Ivankovića pod naslovom „Ratnik,“ za koju neki tvrde da je pomogla uhićenju generala jer govori o njegovim legionarskim danima na Tenerifima. Njegovu liku i djelu posvećeno je posebno izdanje Globusa u kojemu se detaljno opisuju detalji njegove biografije, ali i spominje činjenica da je Gotovina postao brend – o njemu se pišu knjige, postoji ideja za strip... ukratko, postao je dio moderne kulture. Na tome tragu Jutarnji list čak donosi članak 12. prosinca 2005. godine pod nazivom *Mladi poistovjećuju Gotovinu s Ernestom Che Guevarom*. Sve vezano uz generala Gotovinu i njegovo uhićenje analizira se do detalja – od lažne putovnice koju je koristio na ime Kristijan Horvat, preko društva u kojemu je uhićen pa sve do činjenice da se zasigurno radi o predaji jer je general prilikom uhićenja nosio košulju bijele boje koja simbolizira predaju. Ne zazire se ni od horoskopa pa Večernji list od 12. prosinca donosi članak *Što Gotovini predviđa budućnost: General na slobodi 2010.*

Velik broj članaka bavi se Akcijskim planom koji je pokrenula vlada Ive Sanadera kako bi uvjerala glavnu tužiteljicu da Gotovina nije u Hrvatskoj te da čini sve kako bi bio uhićen. Nacional i Slobodna Dalmacija komentiraju kako u ovim nastojanjima obavještajne službe nisu prezale ni pred diskreditiranjem generala Gotovine, plasirajući dokaze o njegovoj navodnoj kriminalnoj prošlosti u Parizu te kako je njegova supruga bez obrazloženja ostala bez posla u Ministarstvu branitelja. Ivo Pukanić, koji je objavio ekskluzivni razgovor s generalom, piše detaljan pregled pregovora koji su se vodili na relaciji Gotovinin odvjetnički tim – glavni tužitelj Bajić – Predsjednik RH Stipe Mesić i Ured glavne tužiteljice Carle Del Ponte o uvjetima predaje generala Gotovine. Odvjetnik Luka Mišetić opovrgnuo je sve navode o pregovorima, dok ih je glavni tužitelj Bajić potvrdio (*Bajić posredovao u predaji*, Večernji list, 14. prosinca 2005.).

Velik broj članaka referira se na činjenicu da je slučaj Ante Gotovine bio direktno povezan s početkom pregovora RH i EU. Članci pojašnjavaju da su pregovori prvotno odgođeni upravo zbog slučaja generala Gotovine. Započeli su u listopadu 2005. godine, samo dva mjeseca prije uhićenja Gotovine i to nakon što je Vlada RH uz pomoć Akcijskoga plana uvjerala Carlu Del Ponte da se Gotovina ne skriva u Hrvatskoj i da je Hrvatska poduzela sve kako bi njegovo uhićenje bilo sprovedeno. Vlada, koja je tek započela pregovore RH i EU, nije mogla dopustiti nemire uzrokovane uhićenjem pa se premijer Ivo Sanader učinio sve

kako bi utjecao na Crkvu, političku desnicu i braniteljske udruge da ne potiču proteste. Znatno medijski prostor daje se promjeni u stavu premijera Sanadera prema MKSJ-u između 2001. i 2005. godine, kao i preobrazbi stava Crkve. Naime, nakon uhićenja generala Gotovine diljem Hrvatske organiziraju se prosvjedi potpore generalu Gotovini. Neki su očekivali da će se ponoviti miting na splitskoj rivi iz 2001. godine, ali do toga nije došlo. Okupio se znatno manji broj ljudi, a na skupu nisu govorili političari, već samo vojni dužnosnici. Crkva ovoga puta nije podržala prosvjednike.

Svi dnevni i tjedni listovi prenose objavu Carle Del Ponte o uhićenju Gotovine na konferenciji za novinare u Beogradu nakon sastanka sa srbijanskim predsjednikom Vojislavom Koštunicom. „Radili smo zajedno s Hrvatskom i Španjolskom i na kraju imali rezultat. I to je upravo ono što tražimo i od srbijanskog premijera da učini na suradnji, isto kao što je to radila i Hrvatska, kako bismo na kraju imali rezultate. Znači da smo odbili dati ocjenu o punoj suradnji Hrvatske s Haagom i to je spriječilo pregovore o pristupu EU-u. U listopadu smo dali pozitivnu ocjenu o suradnji jer je tada ona postojala,“ dodala je Carla Del Ponte. Istom prilikom je i izjavila kako će dati negativnu ocjenu Srbiji i poručila kako bi Srbija trebala surađivati na isti način kao i Hrvatska (*Del Ponte: Gotovina bio u Hrvatskoj do kraja rujna*, Jutarnji list, 9. travnja 2005.)

Analiza članaka pokazuje da vijest o uhićenju generala Gotovine percipira na različite načine – „najbolja vijest za Hrvatsku“ (Davor Butković, Jutarnji list), „dobra vijest i za Hrvatsku i za generala Gotovinu“ (Jelena Lovrić, Globus), „dobra vijest za svijet i za Hrvatsku“ (glavni tajnik NATO-a Jaap de Hoop Scheffer, Globus), „vrlo značajna vijest za Hrvatsku i vrlo značajna vijest za prostor bivše Jugoslavije“ (Milorad Pupovac, Jutarnji list), „tužna vijest i tužan dan“ (Ivana Brkljačić, Jutarnji list), „loša vijest za Hrvatsku“ (61 posto građana Hrvatske, Jutarnji list).

Kao što je moguće vidjeti iz primjera iz prethodnoga ulomka, izjave stranih političara pozitivne su i naglašavaju da uhićenje generala Gotovine Hrvatsku približava ulasku u euroatlantske integracije. Izjave hrvatskih političara variraju, ali se najvećim dijelom mogu okarakterizirati kao oprezne, što se može vidjeti već iz članka Jutarnjega lista od 9. prosinca naslova *Nakon istupa Sanadera HSP napustio sabornicu*. Članak navodi kako se premijer Ivo Sanader kratkom informacijom o uhićenju generala Ante Gotovine obratio i zastupnicima u Hrvatskome saboru. Naglasio je da je „Hrvatska uvijek bila na strani vladavine prava te da se svatko tko je optužen mora s time suočiti, ali i da će Hrvatska svim optuženim hrvatskim

državljanima u Haagu, pa i generalu Gotovini, pružiti svu pomoć u obrani istine o Domovinskom ratu“. Ured Predsjednika Stjepana Mesića na vijest o uhićenju Gotovine reagirao je jednom jedinom rečenicom: „Uhićenje odbjeglog generala Gotovine na Kanarskim otocima dokaz je utemeljenosti ranijih izjava Predsjednika Republike, koji je decidirano tvrdio da se odbjegli general Gotovina ne nalazi u Hrvatskoj“.

Reakcije stranaka donosi i Večernji list od 10. prosinca te Slobodna Dalmacija od 9. prosinca. Vesna Pusić (HNS): „Ovo omogućuje da se cijeli slučaj pravno procesuiru pred Sudom u Haagu i, stavi *ad acta* na jednu mučnu fazu u hrvatskim odnosima s Tribunalom i problemom procesuiranja za ratne zločine.“ Ivica Račan (SDP): „To je krupni korak ka potpunom rješavanju problema ne samo za Hrvatsku nego i za generala Gotovinu.“ Tonino Picula (SDP): „Završava jedno razdoblje odnosa i u Hrvatskoj i između Zagreba i Haaga. Bit će zanimljivo pratiti tok suđenja, kao i raspletanje priče kako je general bježao četiri godine.“ Milanka Opačić (SDP): „Dobro je što se priča završila uhićenjem, a Gotovini i njegovim odvjetnicima preostaje da se on sada brani po točkama optužnice.“ Ivan Čehok (HSL): „Ovim Gotovininim uhićenjem na Kanarima potvrđuje se kako je Hrvatska predugo bila talac izjava Carle Del Ponte da se odbjegli general skriva u Hrvatskoj.“ Damir Kajin (IDS): „Mislim da se Gotovininim uhićenjem potvrđuje ona teza kako će biti uhvaćen kada to bude odgovaralo SAD-u i Velikoj Britaniji. Haag je poslao i jasnu poruku Srbiji da uhvate svoje bjegunce.“ Ivo Banac (nezavisni zastupnik): „Jedna od glavnih prepreka na putu za Europu je otklonjena.“

Neposredno nakon uhićenja, svjesni osjetljivosti situacije, pregovora RH s EU-om s jedne strane i moguće eskalacije protesta s druge, političari su oprezni i suzdržavaju se od komentiranja rada MKSJ-a. Nešto su kritičniji, ali više prema hrvatskoj politici prema Sudu nego prema samome Sudu, zastupnici HSP-a, koji napuštaju sabornicu nakon govora premijera i odbijanja njihova prijedloga da se sjednica prekine (*Nakon istupa Sanadera HSP napustio sabornicu*, Jutarnji list, 9. prosinca 2005. Anto Đapić (HSP): „Ako je to istina, onda je to težak dan za Hrvatsku, težak dan za sve hrvatske branitelje i za sve one koji vole i cijene generala Gotovinu. Uvjeren sam da će general Gotovina dokazati svoju nevinost na Sudu u Haagu.“ Ljubica Lalić (HSS): „Vrlo je čudna koincidencija da nam se ta vijest priopćuje putem Beograda. Sada je velika odgovornost Vlade da obrani ne samo generala Gotovinu nego i Republiku Hrvatsku.“ Slobodna Dalmacija prenosi i izjavu pravaša Pere Kovačevića: „Hrvatska nikad nije bila talac Gotovine, nego upravo obratno, Gotovina je sve vrijeme bio talac unjkave i dodvorničke hrvatske politike koja ga je na koncu i izdala. I prošla i sadašnja vlast radile su po diktatu međunarodne zajednice, hrvatski generali na čelu s Gotovinom i

cijeli naš Domovinski rat poniženi su, pa sve ako i nije formalno prokazan, sve što se radilo zadnjih godina ide u prilog tome da je uhićenju prethodila izdaja“ (*Anketa: Što je presudilo da se Gotovina nađe u Haagu?*, Slobodna Dalmacija, 13. prosinca 2005.).

Izjave vojnoga vrha su znatno oštrije prema MKSJ-u i ukazuju na dvostruka pravila međunarodne zajednice kada se radi o primjeni međunarodnoga pravosuđa. Jutarnji list 9. prosinca donosi i izjavu Davora Domazeta Loše, umirovljenoga admirala: „Nema se tu što izjaviti, veliki su se dogovorili oko rasporeda plijena na jugoistoku Europe, a veliki su Amerika, Rusija i Velika Britanija, zato je Mesić otputovao tamo. To znači da će i ona dvojica, Mladić i Karadžić, uskoro biti uhićeni i završiti u Haagu“. Na razlike između „malih i velikih“ kada je riječ o primjeni međunarodnoga prava u praksi osvrće se i Željko Glasnović, umirovljeni general: „Žao mi je što je uhićen general Gotovina. Zemlje koje nama postavljaju standarde vladavine prava i prigovaraju 'prekomjerno' bombardiranje Knina ubile su milijune civila u strateškom bombardiranju u prošleme stoljeću, kao na primjer u Koreji, Vijetnamu itd. Oni koji govore o ljudskim pravima, koji nam postavljaju standarde tih prava, kršili su ta ljudska prava u Alžiru, Indokini, Keniji, a u posljednje vrijeme i u Iraku.“

Zoran Ferić u Nacionalu od 13. prosinca potpisuje tekst naslova *Domaće poluizdajice*, referirajući se pritom na one koji su svojedobno na splitskoj rivi „đonom išli na predsjednika Mesića i Ivicu Račana“ te se, poput gore spomenutih vojnih dužnosnika, ironično osvrće na „pohvale“ iz svijeta, posebno iz SAD-a: „Podupiru nas sada i Nijemci i Amerikanci i Englezi, a osobno mi je najdraža potpora Condoleeze Rice koja podupire uhićenje ratnoga zločinca Gotovine, a državna je tajnica zemlje čija je tajna služba stvorila u svijetu mrežu tajnih zatvora za osumnjičene teroriste i ni po čemu se ne razlikuje od Gestapa ili SS-a po njemačkim koncentracijskim logorima i zatvorima... Gotovina je odletio u Haag zato što ga sumnjiče da nije spriječio nešto što američki specijalisti za torturu čine svakodnevno.“

Jutarnji list od 9. prosinca prenosi i reakcije poznatih osoba na uhićenje u kojima se uglavnom Gotovinu vidi kao junaka, a njegovo suđenje kao suđenje Hrvatskoj. Ivana Brkljačić (atletičarka): „Uhićenje smatram nepravdom i za mene je ovo tužna vijest i tužan dan. Ovime mijenjamo povijest jer će naši junaci biti u zatvoru. Nadam se samo da ga sada mi Hrvati nećemo izdati.“ Dino Dvornik (pjevač): „Vjerujem da to nije naš Ante koji je uhićen! Ipak, to uhićenje nije u redu, jer ga je trebalo sačuvati po svaku cijenu.“ Mile Kekin (pjevač): „Ne bih želio komentirati uhićenje jer se ne bavim politikom, a to uhićenje za mene jest politika.“ Goran Navojec (glumac): „Zatečen sam jer mi ga je žao kao čovjeka. Vjerujem u

istinu, a u njegovu nevinost sam duboko uvjeren. Zbog toga smatram da će se pred Haaškim sudom Gotovina uspjeti obraniti.“

Izjave poznatih osoba upućuju na generalan stav građana. Naime, prema ispitivanju agencije Puls provedenom nekoliko sati nakon objave vijesti o uhićenju, 61 posto građana Hrvatske smatra da je uhićenje Ante Gotovine loša vijest za Hrvatsku. Gotovo jednako visok postotak, 61,6 posto, smatra da Haaški sud nema osnovne temelje za pokretanje sudskoga procesa. Nadalje, čak 50,2 posto ispitanih misli da će suđenje Gotovini biti nepošteno i pristrano. (*Anketa Pulsa: Za 61 posto Hrvata uhićenje Gotovine loša je vijest*, Jutarnji list, 9. prosinca 2005.). Slične rezultate pokazuje i telefonska anketa Večernjega lista prema kojoj 43 posto ispitanih misli da Gotovina neće imati pravedno suđenje, dok 36,4 posto misli da će suđenje biti pravedno (*Sumnje u pravednost*, Večernji list, 10. prosinca 2005.).

Interes građana za uhićenje generala je velik, o čemu govori i članak *Pali serveri zbog vijesti o uhićenju generala Gotovine* iz Jutarnjeg lista od 10. prosinca 2005. godine. U članku stoji kako su vijest o uhićenju generala Gotovine prenijeli svi internetski portali u Hrvatskoj koji su zabilježili od četiri do šest puta veći broj jedinstvenih posjetitelja nego inače. Članak *Na Gotovinoj web-stranici u četiri dana bilo je čak 1,7 milijuna posjeta* od 13. prosinca 2005. godine izvještava kako je neslužbena internetska stranica odvjetničkoga tima Ante Gotovine, www.antegotovina.com, od dana objave vijesti o uhićenju do ponedjeljka u podne zabilježila ukupno 1,7 milijuna posjeta.

Interes ne jenjava ni u sljedećim danima pa Novi list izvještava kako je „proces donedavnom bjeguncu“ izazvao nezapamćenu medijsku pažnju i na dan njegova prvog pojavljivanja na MKSJ-u 12. prosinca, te je „državna televizija izravno pratila cijelo suđenje, a i komercijalne su bile uživo uključene“ (Haag *live*, Novi list, 13. prosinca 2005.).

Prenošenje generalova prvog pojavljivanja pred Sudom nije proteklo bez poteškoća. Gotovo svi dnevni listovi izvještavaju o problemu prevođenja. Naime, u nekim direktnim televizijskim prijenosima čitanja optužnice generalu pušten je originalan ton prijevoda nazvan bosansko-hrvatsko-srpski. Jutarnji list tumači kako je riječ o „nepostojećem, ali službenom jeziku Haškog suda“. HRT i RTL su angažirali hrvatske prevoditelje, a TV Nova je istaknula kako su taj ton prenijeli jer „nisu htjeli biti licemjerni i uljepšavati stvarnost“ (*Bosansko-hrvatsko-srpski*, Jutarnji list, 13. prosinca 2005.). Anto Đapić (HSP) smatra „sramotnim što Gotovini nije bio omogućen samo hrvatski prijevod, već je čitanje dijelova na

srpskom jeziku ostavilo dojam da mu se sudi u Beogradu“ (*Akcijski plan završen*, Večernji list, 13. prosinca 2005.)

Članaka koji sadržavaju negativne izjave o MKSJ-u je 50 i oni su većinom usmjereni na optužnicu protiv Gotovine kojoj se pripisuje politička pozadina. U komentarima optužnice koriste se sljedeći opisni pridjevi: „sramotna i šuplja“ (Dražen Budiša, Jutarnji list), „jeziva“ (Branko Borković Mladi Jastrebović, Novi list), „nepravедna“ (predsjednik zadarskoga županijskog UHDDRA-e Ante Martinac), „katastrofalna za hrvatsku prošlost i budućnost“ (Ivić Pašalić, Slobodna Dalmacija), Anto { (Anto Đapić, Večernji list), „cinična i kao da je pisao Veritas Save Štrpca“ (Milan Jajčinović, Večernji list), „optužnica koja opasno ljulja same temelje države Hrvatske“ (Zdravko Tomac, Novi list).

Jutarnji list u članku pod naslovom *Proširena optužnica: HV sprečavao povrat Srba* od 13. prosinca 2005. godine detaljno pojašnjava točke optužnice, kao i razlike između prve optužnice iz 2011. godine i proširene optužnice iz 2004. godine te se posebno bavi pojmom „udruženi zločinački pothvat“. Ističe se kako je Del Ponte pojam „udruženoga zločinačkog poduhvata“ prvi put uvela u optužnici protiv Slobodana Miloševiću iz 2001. godine za zločine srpskih snaga u Hrvatskoj i BiH, a sada ga je primijenila da bi u optužnici protiv generala Gotovine, Čermaka i Markača značajno proširila krug osoba i institucija obuhvaćenih tim konceptom. Naglašava se kako pravnici tumače da je tužiteljstvo uvelo pojam zločinačkoga poduhvata kako bi sebi olakšalo posao jer „u zbirnoj optužnici takve vrste nije nužno svakom optuženom dokazivati direktnu vezu s počinjenim zločinom: dovoljno je utvrditi da je zločin počinjen, a za njega su onda krivi svi članovi udruženoga zločinačkog poduhvata.“ Ističe se i kako se taj pojam koristi u anglosaksonskome pravu, a za naše pravnike je novina.

Velik broj članaka sadržava izjave kojima se ističe da je prema optužnici Hrvatska nastala na udruženome zločinačkom pothvatu. Primjerice, Zdravko Tomac je na okruglome stolu „Hrvatski nacionalni interesi i EU,“ organiziranome u povodu šeste obljetnice smrti Franje Tuđmana poručio kako je sramotno da se optužnicom Tuđmanova politička doktrina pretvara u zločinački pothvat te upozorio da se time stvaraju uvjeti za rušenje Hrvatske (Tomac: *Uhićenje Gotovine put ka rušenju Hrvatske*, Novi list, 10. prosinca 2005.). Hrvatski blok traži raspisivanje prijevremenih parlamentarnih izbora zbog uhićenja generala Ante Gotovine, a njezin predsjednik Ivić Pašalić tvrdi da je „optužnica sastavljena tako da govori da je cijela država nastala na zločinačkom pothvatu, pa nema razloga sumnjati da će takva biti i presuda. Hrvatski blok takvu tezu ne samo da osuđuje, nego je smatra

katastrofalnom kako za hrvatsku prošlost, tako i za budućnost“.(*Zbog Gotovine prijevremeni izbori*, Slobodna Dalmacija, 11. prosinca 2005.).

Na istome tragu je i izjava Željka Sačića, predsjednika Udruge Specijalne policije iz Domovinskoga rata, koji ističe „Haaška optužnica protiv naših najvrjednijih pobjedničkih generala Gotovine i Markača upravo se temelji na optužbi da je Hrvatska nastala na „zločinu i etničkom čišćenju,“ što je neprihvatljiv notorni revizionizam povijesti našega Domovinskog rata i protucivilizacijsko izjednačavanje statusa žrtve i agresora.“(*Neprihvatljive optužbe da je Hrvatska nastala na zločinu i etničkom čišćenju*, Jutarnji list, 13. prosinca 2005.).

Slično kao i za Pašalića i Sačić, za predsjednika Sabora Vladimira Šeksa, zastupnika Antu Đapića (HSP) i umirovljenoga admirala Domazeta optužnica predstavlja revidiranje povijesti. Članak Jutarnjega lista od 9. prosinca pod nazivom *Vladimir Šeks tvrdi da optužbe protiv Gotovine neće proći* prenosi kako je predsjednik Sabora 8. prosinca 2005. godine u emisiji HTV-a „Otvoreno“ izrazio uvjerenje da „optužba o udruženome zločinačkom pothvatu znači reviziju povijesti, ali da se ne temelji na činjenicama i neće proći.“Večernji list 13. prosinca donosi članak *Akcijski plan završenu* kojem Anto Đapić (HSP) komentira prvi dan generala Gotovine na sudu: „Djelovao je kao čovjek koji nema veze s monstruoznom optužnicom utemeljenom na fikciji i reviziji povijesti.“ Nadalje, admiral Domazet izjavljuje: „Vlada sada polaže ispit kako bi spriječila scenarij prema kojem bi se povijest Zapadnog Balkana pisala na temelju presuda Haškoga suda“ (*Nismo stvarali državu u ratu da bi je sada rušili*, Novi list, 11. prosinca 2005.). Iz već navedene izjave premijera Sanadera razvidno je da je i predsjednik Vlade svjestan ove opasnosti: „Ova Vlada zna što treba učiniti da bi se zaštitila i obranila istina o Domovinskome ratu, koji je bio legitiman, obrambeni, osloboditeljski i pravedan i u tom smislu nitko neće pisati drukčiju povijest Hrvatske od one koju znamo“ (*Crkva protiv prosvjeda*, Novi list, 10. prosinca 2005 i *Znat ćemo obraniti istinu o Domovinskom ratu*, Vjesnik, 10. prosinca 2005.).

U osam članaka konstatira se da je suđenje generalu Gotovini zapravo suđenje Hrvatskoj. Ovaj problem među ostalima komentira i ministrica pravosuđa Vesna Škare Ožbolt govoreći „o potpuno neprihvatljivim dijelovima optužnice koji optužuju sam državni vrh RH“ (*Suradivat ćemo i s Haagom i s hrvatskom obranom*, Vjesnik, 10. prosinca 2005.), potom koordinacija braniteljskih udruga koja upozorava: „Ako haaško Tužiteljstvo ustraje na ovakvoj sramotnoj optužnici, kojom se u stvari optužuje Republika Hrvatska, obavještavamo vas da ćemo pokrenuti peticiju za raspisivanje referenduma o Haagu i EU“ (*Braniteljske*

udruge najavile referendum o Haagu i EU-u, Slobodna Dalmacija, 13. prosinca 2005.) te komentatori poput Tihomira Dujmovića. Dujmović u Večernjem listu od 12. prosinca zaključuje da je „optužnicom protiv Gotovine napadnuta cijela država, njezino oslobađanje tretira se kao zločinački plan, a vrh države kao zločinačka organizacija. Izgubi li Gotovina sud, čekaju ga teške godine zatvora, no povijesnu bitku izgubit će tada i hrvatska država čije će se stvaranje tretirati kao zločin.“ Na istom tragu je i izjava Dražena Budiše, jedinoga političara koji je nazočio prvom pojavljivanju Gotovine na Sudu. Budiša je ustvrdio da je „na leđa Ante Gotovine stavljen prevelik teret da obrani ne samo svoju čast, nego i sve vojnike, sve koji su sudjelovali u obrani Hrvatske te politički vrh.“ Upozorio je na pogubne posljedice za Hrvatsku ako se optužbe za etničko čišćenje Krajine iz Gotovinine optužnice jednom pretoče u pravomoćnu presudu ICTY-a (*Optužnica Gotovini je sramotna i šuplja*, Jutarnji list, 13. prosinca 2005.; *Ante Gotovina: Nisam kriv*, Novi list, 13. prosinca 2005.; *Budiša: Vlada mora pomoći obrani*, Večernji list, 13. prosinca 2005.; *Moja podrška protiv sramotne optužnice*, Slobodna Dalmacija, 13. prosinca 2005.).

Ako se optužnicom generalu Gotovini sudi Hrvatskoj, to znači da se MKSJ ne bavi individualnom već kolektivnom krivnjom. To u svojim izjavama tvrde general Markica Rebić, admiral Domazet i novinari poput Milana Jajčinovića i Nina Đule. General Makica Rebić na skupu u Splitu izjavljuje kako je „individualizacija krivnje samo floskula koja je trebala omekšati javno mnijenje. Obranom Gotovine brani se utemeljenje hrvatske države“ (*Obranom Gotovine brani se Hrvatska*, Slobodna Dalmacija, 11. prosinca 2005.). Admiral Domazet također konstatira kako „Suđenje generalu Gotovini u Haagu nije bez implikacija o kolektivnoj krivnji. Bude li tako, onda bi nama agresori mogli ispostaviti fakture za ratne štete – objasnili su generali, a Miroslav Tuđman istaknuo je kako ovdje nije slučaj da se sudi Gotovini kao generalu, nego da bi se osudilo cijelo vodstvo države.“ (*Na rivi potpora Gotovini, a ne prosvjedi protiv vlade*, 10. prosinca 2005.). Milan Jajčinović za Večernji list komentira optužnicu protiv generala i zaključuje da „kad je posrijedi vojni i politički vrh ratne Hrvatske, načelo individualne odgovornosti ustuknulo je pred kolektivnom krivnjom.“ (*Gotovanstvo i Gotovina*, 13. prosinca 2005.). U članku *Gotovina i naša savjest* Jutarnjeg lista od 10. prosinca Nino Đula komentira: „Kolektivna krivnja za pojedinačne zločine nad srpskim civilima, koja bi preko Gotovine u Haagu lako mogla biti dosuđena Hrvatskoj, neće nas u suštini ništa manje zaboljeti budemo li tada već i službeno dio „sretne“ europske obitelji“. Đula primjećuje kako je uhićenje Gotovine cijena je za ulazak u EU i upozorava da bi ta cijena mogla biti previsoka.

U nizu članaka mogu se pronaći konstatacije kako je međunarodna zajednica nepravedna prema Hrvatskoj te da Hrvatska radi po diktatu međunarodne politike. Primjerice, Andrija Hebrang, član predsjedništva HDZ-a izjavljuje: „Jako sam se rastužio zato što istinu o Domovinskom ratu moramo dokazivati na Haškom sudu. Ponovno je međunarodna zajednica nepravedna prema Hrvatskoj koja se sama obranila od srpske agresije.“ (*Letica: Vijest mi je potvrdio sin SMS-om iz SAD-a*, Novi list, 11. prosinca 2005.). Novinar Jović na skupu u Splitu izjavljuje: „Vlast je, umjesto da ožalošćenom narodu pruži rubac utjehe, pristala biti lakej svjetskih moćnika.“ (*I biskupi su pokleknuli, Ante*, Slobodna Dalmacija, 12. prosinca 2005.). Ivić Pašalić komentira kako se „Republika Hrvatska pretvorila u Republiku Haaškuzahvaljujući sluganskoj politici Sanadera i Mesića.“ (*Pašalić: RH je Republika Haaška*, Večernji list, 11. prosinca 2005.).

Na meti kritičara je i politika uvjetovanosti, tj. činjenica da je put Hrvatske prema euroatlantskim integracijama uvjetovan punom suradnjom s Haškim sudom. I dok strani političari poput Olija Rehna, povjerenika EU-a za proširenje, ili Janeza Janše, komentiraju kako je sada otklonjen i zadnji kamen spoticanje na putu RH u EU, nekoliko članaka ukazuje na to kako je cijena možda ipak previsoka. U tom smislu Tihomir Dujmović za Večernji list 12. prosinca piše članak *Poniženje – uvjet za EU* u kojem stoji: „Vrijeme je da se postavi pitanje kakva je to Europa u koju mi idemo, Europa u kojoj je nacionalno poniženje glavni uvjet našeg ulaska u to odabrano društvo?“, a Miroslav Tuđman upozorava: „Politički vrh i sam predsjednik Mesić dokazuju vjerodostojnost međunarodnoj zajednici i ističu svoj akcijski plan razrađen do uhićenja Gotovine, a ne ističu vjerodostojnost da će obraniti istinu o Domovinskom ratu i ne ističu akcijski plan za obranu Gotovine. Ovdje se radi o nacionalnoj nepravdi, a na nepravdi se ne grade međunarodni odnosi. Iz povijesti znamo da je nepravda slab temelj za gradnju međunacionalnih odnosa.“ (*Tuđman: Gotovina simbol nepravde*, Jutarnji list, 12. prosinca 2005.). Već je prije spomenuto da Koordinacija udruga branitelja zbog optužnice najavljuje referendum o suradnji s MKSJ-em i EU-om.

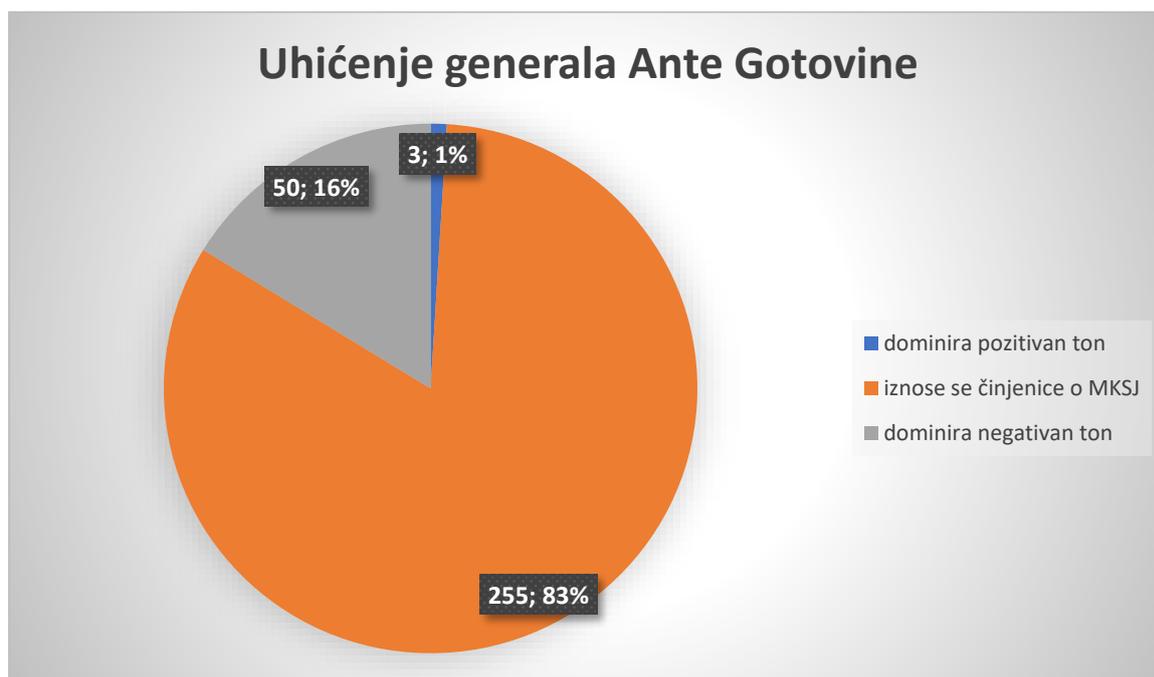
Članci prenose i reakcije Hrvata iz dijaspore. Organizacija američkih Hrvata Američko-hrvatska udruga smatra generala Antu Gotovinu nacionalnim herojem i nastavit će ga podržavati i nakon uhićenja, izjavio je počasni predsjednik Udruge Anthony Peraica u razgovoru za Glas Amerike. „Gotovina je pijun u licemjernoj političkoj igri i žalosno je ako je njegova sloboda morala biti žrtvovana kako bi Hrvatska ušla u NATO i EU.“ Peraica nastavlja da je „slučaj potpuno nevinoga generala Gotovine apsurdan te da se radi o pravoj travestiji pravosuđa.“ Haški sud ocijenio je nepravednim, naglasivši da Tribunal čini što ga je volja

kako bi postigao „rezultat koji se već unaprijed zna“ (*Američko-hrvatska udruga pružiti će novčanu potporu*, Slobodna Dalmacija, 11. prosinca 2005.).

U istraženoj uzorku pronađena su samo tri članka s relativno pozitivnijim stavom prema MKSJ-u. Dva su iz Novoga lista i jedan iz Večernjega lista: *Ojačao ugled Del Ponte*, Novi list, 10. prosinca 2005.; *Ante Gotovina u haškom pritvoru*, Novi list, 11. prosinca 2005. i *Nema više prepreka za ulazak EU i NATO*, Večernji list, 10. prosinac 2005. Članci pojašnjavaju kako je „uhićenje generala Ante Gotovine dobrodošao uspjeh UN-ova kaznenog suda koji je pod sve većim pritiskom Ujedinjenih naroda“. Kako prenose europski mediji, analitičari su uvjereni i da je ta „vijest vrlo vrijedna za glavnu hašku tužiteljicu Carlu Del Ponte jer se – kako je protjecalo vrijeme i Gotovina bio nedostupan vlastima – njezin autoritet sve više smanjivao.“

6.2.6.3. Zaključak

Slika 9. Analiza - Podjela istraženih članaka u slučaju uhićenja generala Ante Gotovine



Izvori: Podaci prikupljeni istraživanjem

O uhićenju generala Gotovine u istraženim dnevnim i tjednim listovima napisano je 308 članaka. Od dnevnih listova najviše prostora ovoj temi dao je Jutarnji list (čak 91 članak), a najmanje Vjesnik (32 članka). Autorica zamjećuje da su Jutarnji list i Globus u izvještavanju o uhićenju skloniji politici vlade, dok Slobodna Dalmacija i Nacional kritiziraju politiku vlade

prema MSKJ-u. Novi list nastoji dati objektivnu sliku pa uz članke kritičnijega tona prema MKSJ-u donosi i dva članka pozitivnijega tona. Zanimljiva je dinamika oko slučaja Gotovina između dvaju tjednika – Nacionala i Globusa. Prema Nacionalu Globus sudjeluje u lovu na Gotovinu podržavajući rad britanske tajne službe, kao i Akcijski plan Ive Sanadera koji uključuje i degradiranje generalova lika i djela. Globus s druge strane tvrdi da Nacional vodi “antihašku propagandu” koja je usmjerena na osporavanje Gotovinine optužnice.

Medijski prostor dobivaju političari, vojni dužnosnici, osobe iz javnoga života, građani, djelatnici Suda, ali ne i žrtve. Iz analiziranih izjava razvidno je da su političari puno oprezniji u svojim izjavama u povodu uhićenja Gotovine od vojnih dužnosnika ili drugih osoba iz javnoga života. Naime, političari (posebno oni na vlasti) balansiraju između želje da ne ugroze upravo započete pregovore RH s EU-om i straha od ponavljanja mitinga na splitskoj rivi iz 2011. godine. Većina stranaka izjasnila se u smjeru podrške vladinoj politici suradnje s Haškim sudom i to je u konačnici omogućilo da politička stabilnost ne bude ugrožena. Provedene ankete, međutim, pokazuju da građani još uvijek podržavaju generala Gotovinu i da, bez obzira na tijek pregovora s EU-om, smatraju da je njegovo uhićenje loše za Hrvatsku.

Dosta polemike izaziva činjenica da je glavna tužiteljica Carla Del Ponte vijest o uhićenju objavila u Beogradu. I dok Davor Butković u tome vidi pozitivnu simboliku, mnogi taj čin definiraju kao provokaciju, poput Ljubice Lalić (HSP), Dražena Budiše (HSL) ili Tihomira Dujmovića koji je to izjavio za Večernji list.

Priloženi grafički prikaz pokazuje da većina članaka činjenično izvještava o uhićenju generala Gotovine (255 članaka). Članaka koji sadržavaju negativne izjave prema MKSJ-u pet je puta manje te su većinom usmjereni na optužnicu protiv Gotovine kojoj se pripisuje politička pozadina. U člancima se može iščitati i nezadovoljstvo vojnih dužnosnika, komentatora i građana s politikom aktualne i prethodne vlade prema MKSJ-u.

Kao što je već naznačeno, članci koji kritiziraju rad Suda usmjereni su na optužnicu koju je haško tužiteljstvo podignulo protiv Gotovine. U tome smislu autorica zamjećuje nekoliko medijskih diskursa: 1) prema optužnici Hrvatska je nastala na udruženome zločinačkom pothvatu; 2) optužnica predstavlja revidiranje povijesti; 3) suđenje generalu Gotovini zapravo je suđenje Hrvatskoj, što znači da se MKSJ ne bavi individualnom već kolektivnom krivnjom; 4) međunarodna zajednica je nepravедna prema Hrvatskoj, a hrvatske vlade rade po diktatu međunarodne politike; 5) cijena hrvatskoga puta prema euroatlantskim

integracijama puna je suradnja s Haškim sudom koja dovodi u pitanje temelje hrvatske državnosti.

Optužnica je problematična bivšem i sadašnjem predsjedniku Vlade, ministrici pravosuđa, predsjedniku Sabora, vojnim dužnosnicima, građanima, analitičarima i novinarima jer se njome dovodi u pitanje hrvatski utemeljiteljski mit, tj. akcija Oluja, oslobodilačka akcije Hrvatske vojske, toliko važna za legitimitet hrvatske demokracije i države (Cipek 2012). Optužnicom je oslobodilačka akcija pretvorena u zajednički zločinački pothvat. Percepcija je da je Domovinski rat prodan zbog Europske unije.

Osim optužnice za koju se, među ostalim, tvrdi da nije pravno utemeljena, upućuju se i drugi komentari koji dovode u pitanje pravni legitimitet MKSJ-a. Smatra se da je Hrvatska predugo bila talac Carle Del Ponte i njezinih tvrdnji da je Gotovina u Hrvatskoj.

Još jedan zamijećeni diskurs koji nije direktno vezan uz optužnicu, ali jest uz uhićenje Gotovine glasi: dvostruka pravila međunarodne zajednice kada se radi o primjeni međunarodnoga pravosuđa. Riječ je o jasnome problemu s moralnim legitimitetom MSKJ-a i međunarodnim pravosuđem općenito. O dvostrukim pravilima međunarodne zajednice govore pisac Zoran Ferić, admiral Domazet i general Glasnović. Oni upozoravaju na licemjernu politiku ponajprije SAD-a u svijetlu optužbe o prekomjernome granatiranju Knina i recentnih događanja u Iraku.

Problemi s moralnim i pravnim legitimitetom negativno utječu na društveni legitimitet MKSJ-a, što se najbolje može iščitati iz rezultata provedenih anketa. U prognostičkome pitanju – hoće li Gotovina u Haagu biti proglašen krivim ili će biti oslobođen – najviše ispitanika misli da će on biti osuđen, čak 42,3 posto, a 31,9 posto ih vjeruje da će biti oslobođen (Gotovina je nevin za više od 60 posto građana Hrvatske, Jutarnji list, 11. prosinca 2005.). Prema telefonskoj anketi Večernjega lista 43 posto ispitanih misli da Gotovina neće imati pravedno suđenje. Razlog je činjenica da se na Haški sud gleda kao na politički sud te se smatra da Sud nastoji izjednačiti žrtvu i agresora.

U ovome istraživačkom periodu zamijećen je najveći broj medijskih diskursa koji su vezani uz optužnicu, a samim tim i pravni legitimitet Suda. Naime, optužnica dovodi u pitanje hrvatski utemeljiteljski mit i u ovome trenutku čak i taktički oprezne izjave državnoga vrha ne mogu umanjiti kritike dijela političke scene, vojnih dužnosnika, analitičara i građana koje dolaze na račun rada Ureda glavne tužiteljice. Ukazuje se na problematičnost optužnice, koja prelazi okvire individualne krivnje i optužuje cijeli hrvatski državni vrh – Suđenje Gotovini je

suđenje Hrvatskoj. Mediji izvještavaju većinom činjenično, ali sve ukazuje da je društveni legitimitet Suda već poprilično narušen.

Naime, mediji prenose izjave u kojima se tvrdi da je Hrvatska predugo bila talac Carle Del Ponte. Carla Del Ponte sama se hvali da je zaustavila početak pregovora RH s EU-om. Suradnja time dobiva snažan politički predznak, a prema mnogim analitičarima isti predznak prati i optužnicu. Haški sud se sve više percipira kao politički sud u čiju pravičnost, prema anketama, građani ne vjeruju. Dominira uvjerenje da će prvostupanjska presuda potvrditi optužnicu.

6.2.7. Slučaj „Milan Martić i Republika Srpska Krajina“

12. lipnja 2007. godine – prvostupanjska presuda

Istraživački period: 5. lipnja. – 19. lipnja 2007. godine

8. listopada 2008. godine – presuda Žalbenog vijeća

Istraživački period: 1. listopada – 15. listopada 2008. godine

Analizom je obuhvaćen 21 članak (popis članaka nalazi se u Prilogu 8), od toga dva iz Slobodne Dalmacije, četiri iz Jutarnjega lista, tri iz Vjesnika, sedam iz Večernjega lista, pet iz Novoga lista. Globus i Nacional nisu objavili ni jedan članak na ovu temu i istraživanim vremenskim periodima.

6.2.7.1. Uvod

Milan Martić bio je organizator tzv. Balvan revolucije u okviru koje su postavljene barikade u samoproglašenoj tzv. „Srpskoj autonomnoj oblasti Krajina“ („SAO Krajina“), a 1991. je godine promoviran u ministra policije „SAO Krajine“. Između 1991. i 1995. godine bio je obnašao dužnosti ministra unutarnjih poslova, ministra obrane i predsjednika tzv. „SAO Krajine,“ koja je poslije preimenovana u „Republika Srpska Krajina“ (u nastavku teksta RSK).

Nakon što je rukovodio zločinima nad hrvatskim civilima u selima od Saborskoga do Škabrnje, u kojima su ubijene stotine ljudi, uglavnom staraca i žena, naređuje granatiranje Zagreba 2. i 3. svibnja 1995. godine kao odmazdu za hrvatsku vojnu akciju Bljesak, o čemu se javno hvali u radijskome intervjuu 5. svibnja 1995. godine.

Glavno tužiteljstvo MKSJ-a je 25. srpnja podignulo optužnicu protiv Martića koji je potom proveo sedam godina u bijegu. Živio je u Banja Luci te potom pod lažnim imenom u južnoj Srbiji, da bi se 2002. godine dobrovoljno predao Sudu. Tijekom suđenja, koje je trajalo od 13. prosinca 2005. do 12. siječnja 2007. godine, ispitan je 161 svjedok te je priloženo 11.000 dokumenata radi dokazivanja krivnje.

Martića je najteže optužio bivši čelnik tzv. RSK Milan Babić¹⁴³, koji je u Haagu detaljno svjedočio kako je Martić bio ključni čovjek Beograda u Krajini, koji je preko njega izazivao pobunu Srba u Hrvatskoj, inscenirao sukob s hrvatskim snagama i protjerao hrvatsko stanovništvo s ciljem priključenja dijelova Hrvatske Srbiji.

Raspravno vijeće Haškoga suda nepravomoćno je 12. lipnja 2007. godine osudilo Milana Martića na 35 godina zatvora zbog zločina počinjenih na području okupirane Hrvatske i zapadne BiH od 1991. do 1995. godine te za granatiranje Zagreba 1995. godine. Osuđen je po 16 točaka optužnice uključujući progon, ubojstvo, mučenje, deportaciju, napade na civile, namjerno razaranje civilnih područja i druge zločine protiv čovječnosti i zakona i običaja ratovanja. Oslobođen je jedino optužbe za istrebljivanje.

Presuda Martiću iznimno je važna jer je njome Vijeće utvrdilo da su među ostalima Blagoje Adžić, Milan Babić, Radmilo Bogdanović, Veljko Kadijević, Radovan Karadžić, Slobodan Milošević, Ratko Mladić, Vojislav Šešelj, Franko Simatović, Jovica Stanišić i Dragan Vasiljković sudjelovali u ostvarivanju zajedničkoga cilja udruženoga zločinačkog pothvata.

Martić je time osuđen je kao sudionik udruženoga zločinačkog pothvata koji je vodio bivši jugoslavenski predsjednik Slobodan Milošević jer je sudjelovao u etničkom čišćenju nesrpskoga stanovništva s dijelova hrvatskoga teritorija. „Dokazi su pokazali da je Slobodan Milošević prikriveno namjeravao stvoriti srpsku državu. Ta se država trebala stvoriti uspostavom paravojnih jedinica i izazivanjem incidenata kako bi se stvorila situacija da JNA mora intervenirati. Prvobitno je JNA intervenirala radi razdvajanja strana, no kasnije da bi osigurala teritorije koji su trebali biti dio buduće srpske države“¹⁴⁴, navodi se u obrazloženju presude.

¹⁴³Babić je najprije svjedočio protiv Miloševića, a potom je i sam optužen u Haagu za srpske zločine u Hrvatskoj. Priznao je zločine i bio osuđen na 13 godina zatvora. Ubio se u pritvorskoj ćeliji u Haagu 5. ožujka 2006. godine.

¹⁴⁴<https://www.icty.org/bcs/case/martic> Prvostupanjska presuda, sažetak. (pristupljeno 10. lipnja 2020. godine)

U obrazloženju presude također se navodi kako je najveći broj zločina za koje je Martić proglašen krivim počinjen nad starijim ljudima, osobito osobama u zatočeništvu i civilima, tako da je posebna ranjivost žrtava povećala težinu zločina. To je utjecalo na visinu kazne (35 godina zatvora), koja je jedna od najviših (Stanislav Galić za opsadu Sarajeva osuđen je na doživotni zatvor, a Radovan Karadžić na 40 godina).

Martić se žalio na prvostupanjsku kaznu tražeći oslobađajuću presudu. Žalilo se i Tužiteljstvo, koje je tražilo kaznu doživotnoga zatvora. Žalbeno vijeće je 8. listopada 2008. godine, uz izdvojeno mišljenje njemačkoga suca Wolfganga Schomburga, odbacilo gotovo sve od ukupno deset osnova za žalbu koje su na žalbenoj raspravi u lipnju 2008. godine podnijeli Martićevi odvjetnici i potvrdilo prvotnu kaznu. Upućen je u Estoniju gdje odslužuje zatvorsku kaznu.

6.2.7.2. Analiza

Slučaj Milana Martića, poznatoga i kao „kninski šerif,“ u istraženim je dnevnim listovima (tjednici ne pišu o slučaju) popraćen puno ozbiljnije od slučaja Pavla Strugara i presude za granatiranje Dubrovnika. Razlika nije u broju članaka (21 članak o Martiću u usporedbi s 19 članaka o Strugaru), već u tome što u slučaju Strugara nije bilo analiza, već samo kratki članci, crtice o presudi Raspravnoga i Žalbenoga vijeća te prenošenje ograničena broja lokalnih reakcija. Presuda Milanu Martiću popraćana je analizama, izjavama žrtava te sveukupnim osvrtom na rad MKSJ-a.

Ni jedan od članaka u naslovu direktno ne spominje Haaški sud ili Haag, ali gotovo svaki referira se na njegov rad. 13 članaka donosi isključivo informacije o presudi prvo Raspravnoga, a kasnije i Žalbenoga vijeća, Martićevim zločinima, Babićevu samoubojstvu i značenju koje će ta presuda eventualno imati na suđenje hrvatskim generalima Gotovini, Markaču i Čermaku. Naime, branitelj generala Gotovine Luka Mišetić ocjenjuje „kako presuda Martiću ide u prilog obrani, jer je presudom utvrđeno postojanje Miloševićeva udruženog pothvata s ciljem pripajanja „očišćenih“ hrvatskih teritorija Srbiji“ (*Milanu Martiću 35 godina zatvora*, Vjesnik, 16. lipnja 2007.). Međutim, članci poput onoga od 14. lipnja iz Jutarnjega lista govore upravo suprotno, što se sugerira već u naslovu *Presuda Martiću ne pobija hrvatski zločinački pothvat*, ili članak od 16. lipnja iz Novoga lista pod naslovom *Srpski zločinački pothvat ne isključuje hrvatski*. Činjenica da se presuda Martiću, koja jasno utvrđuje da su Miloševićeva Srbija i JNA izvršile agresiju na Hrvatsku i BiH od 1991. do

1995. godine, analizira kroz prizmu toga hoće li presuda koristiti hrvatskim generalima ili ne, govori u prilog tezi o većemu interesu za hrvatske žrtve nego za hrvatske optuženike.

Znakovit je i članak iz Jutarnjega lista od 13. lipnja pod naslovom *Martiću 35 godina* u kojem stoji: „Kao da su brojni zločini i tisuće sudbina zaboravljeni, presudu je u sudnici pratilo samo nekoliko novinara (dva hrvatska) i petnaestak uobičajenih službenika i studenata koji su ispunili tek četvrtinu dvorane sudnice namijenjene posjetiteljima.“U istome članku prenosi se i izjava predsjedavajućega suca Bakone Justice Moloa: „Dokazi pokazuju da je Martić djelovao na ostvarenju cilja zajedničkoga zločinačkog pothvata koji je postavio Slobodan Milošević – stvaranje ujedinjenje srpske države uklanjanjem nesrba s teritorija RKS-a i zločinima.“Riječ je povijesnoj presudi MKSJ-a u slučaju zločina počinjenih nad hrvatskim stanovništvom, a koju u sudnici prate samo dva hrvatska novinara.

Četiri članka sadržavaju negativne izjave – svi su vezani uz presudu Raspravnoga vijeća. Već prvi članak, koji najavljuje donošenje presude *Za zločine u Hrvatskoj dosad samo 28 godina* (Jutarnji list, 11. lipanj 2007.), sugerira da je MKSJ u 14 godina svojega postojanja za zločine nad Hrvatima donio kazne čiji zbroj iznosi 28 godina zatvora – „Od haaških presuda pravomoćne su tri: Milan Babić dobio je 13, Pavle Strugar 8, a Miodrag Jokić 7 godina zatvora.“Članak donosi i tablicu svih haaških procesa za zločine u Hrvatskoj iz koje je razvidno da su trojica optuženika (Slobodan Milošević, Željko Ražnatović Arkan i Slavko Dokmanović) umrli prije presude, da Vukovarska trojka (Miroslav Radić, Mile Mrkšić i Veselin Šljivančanin) čekaju presudu, dok Vojislav Šešelj, Jovica Stanišić i Franko Simatović čekaju suđenje. U bijegu su Goran Hadžić, Momčilo Perišić i Vladimir Kovačević. Naslovom i spomenutim pregledom članak sugerira da je Haaška pravda troma i spora, osobito kada je riječ o zločinima počinjenima nad Hrvatima. Inače, sam članak donosi i osnovne informacije o optužnici, zločinima za koje se Martić tereti te o svjedočenju Milana Babića.

Članak Slobodne Dalmacije od 13. lipnja 2007. godine *Briga više za hrvatske generale: "Zločinački pothvat" ušao u praksu* donosi podnaslov *Škabrnja i Kijevo: Kazna je preblaga* koji spominje „bol stradalnika i burne reakcije na Marićevu presudu.“Komentirajući presudu Ivan Kanaet, član kninske Udruge branitelja liječenih od PTSP-a, ističe: „To je uvreda za hrvatski narod. Trebao je dobiti doživotnu robiju jer je on zapravo bio inicijator svih nemilih događaja koja su počela u Kninu devedesetih.“ Većinom se prenose izjave branitelja koji ističu kako „Haaški sud nije sud pravde, nego politički sud.“Negativni

su i rezultati online ankete objavljene 14. lipnja u Jutarnjem listu: *Je li Martić dobio pravednu kaznu?* 46 posto *da*, 54 posto *ne*.

Članak Večernjega lista od 13. lipnja 2007. godine pod nazivom *Slaba je to utjeha žrtvama* donosi izjave žrtava i svjedoka napada na Zagreb 3. svibnja 1995. godine, kada je ubijeno 6, a ranjeno 176 ljudi. Iako naslov sugerira da žrtvama ni jedna kazna nije dostatna, ranjeni baletani HNK Viorel Dascalu i Andrej Barbanov komentiraju: „Sve u životu dođe na naplatu.“ Sanja Ristović svjedočila je na Haaškom sudu i presudu je komentirala na sljedeći način: „Moje zdravlje neće se popraviti, ali mi je sada lakše jer je zločinac konačno dobio što je zaslužio.“ Na sljedeći način opisuje svjedočenje: „Bila sam jako uzrujana. Milan Martić sjedio je nasuprot meni u sudnici. U pet dana, koliko je svjedočenje, pomagali su mi i psiholozi.“ Članak Jutarnjega lista od 13. lipnja *35 godina* također donosi izjave žrtava *Martićeve napada na Zagreb 1995. godine*. Mirjana Močković je u rukama je držala dvogodišnju unuku kada su počeli padati geleri koji su pogodili njezinu unuku. Njezin komentar je: „Tužno koliko je života uništio!“ Zanimljiva je izjava Milorada Pupovca koji pozdravlja presudu Martiću „koja prvi put pokazuje da su Međunarodni sud i domaća politika spremni sankcionirati ljude koji su provodili politiku etničkog čišćenja u međuetničkim nesporazumima. Izražavam olakšanje zbog presude jer će ona pojačati vjeru u pravnu državu i politiku koja je bila protiv rata. Mi Srbi u Hrvatskoj imamo interesa da se raskrsti s ratnom politikom koju simbolizira Martić.“

Članak donosi i izjave Predsjednika RH Stjepana Mesića i premijera Ive Sanadera. Predsjednik Mesić: „Zasluzena kazna... To je zapravo i ravno doživotnoj robiji.“ Premijer ne želi komentirati visinu kazne i samo zaključuje: „Znamo tko je Martić, jedan od glavnih aktera i voditelja pobune u Hrvatskoj i odgovoran je za puno ubijenih ljudi u Hrvatskoj.“ To su jedine tri izjave političara.

U pozitivnome smislu o važnosti presude govori članak Novog lista od 13. lipnja *Martićev poučak*: „Miloševićeva Srbija i tzv. JNA izvršile su agresiju na Hrvatsku i BiH od 1991. do 1995. godine, potvrđeno je presudom Haškoga suda Milanu Martiću od 35 godina zatvora zbog niza zločina protiv čovječnosti u sklopu udruženoga zločinačkog pothvata. Ono što smo znali, obrazloženjem koje je izrekao sudac Bakone Justice Moloto postalo je ne samo pravnom već i povijesnom istinom.(...) Dokazanim udruživanjem u zločinački pothvat kako bi bila stvorena jedinstvena srpska država na području bivše Jugoslavije definiran je krivac za početak rata.“

Novi list 16. lipnja donosi članak *Srpski zločinački pothvat ne isključuje hrvatski*, koji prenosi analizu presude od strane Davora Derenčinovića, profesora međunarodnoga kaznenog prava na Pravnome fakultetu u Zagrebu. Derenčinović propituje Institut udruženoga zločinačkog pothvata koji je po prvi put na Haškome sudu korišten u slučaju Tadić. Derenčinović pojašnjava da taj pravni instrument nije propisan Statutom Haškoga suda, ali su ga haška sudska vijeća počela koristiti tvrdeći da je on implicitno sadržan u članku 7. Statuta pod pojmom počinjenje kaznenoga djela. To tumačenje je vrlo dvojbeno s aspekta međunarodnoga običajnog prava, primjećuje Derenčinović i dodaje da u izvješća glavnoga tajnika UN-a, uz rezoluciju o osnutku Haškoga suda, stoji da taj sud smije primjenjivati isključivo Statut i ona pravila međunarodnog prava koja su bez sumnje postala međunarodnim običajnim pravom. A da bi nešto postalo međunarodnim običajnim pravom, objašnjava profesor Derenčinović, većina država svijeta taj bi institut morala primjenjivati u svojim zakonodavstvima. Međutim, institut udruženoga zločinačkog pothvata primjenjuju samo neke države anglosaksonskoga prava, i to u značajno užem opsegu nego što ga primjenjuje Haški sud, upozorava Derenčinović.

Večernji list donosi osvrt mještana iz Martićeva rodnog selau članku od 14. lipnja 2007. godine pod nazivom *U Martićima Milan i danas poštenjačina*. Jedan od intervjuiranih povratnika komentira: „Protiv njega sada govore oni Srbi koji su od njega imali najviše koristi. Svi želite da ga sada predstavljate kao zločinca, a to od nas ne bi bilo pošteno. Kako su Hrvati tada stali uz Tuđmana, mi smo uz Martića. A i za Georgea Busha se zna da je zločinac, a opet su svi ili većina u Americi za njega.“

Članci o presudi Žalbenoga vijeća ne donose negativne izjave o radu MKSJ-a. Jedina iznimka je izjava samoga optuženika (*Milan Martić ostaje u zatvoru 35 godina*, Novi list, 9. listopada 2008.). Naime, Martić je optužio Haag da je „inkvizicija, a ne sud,“ a Hrvatsku pak nazvao „čistom fašističkom državom, nastaloj po uzoru na NDH, nakon genocida nad Srbima u Oluji.“ Kao dokaz haške pristranosti citirao je i izjavu prvostupanjskoga suca Južnoafrikanca Bakonea Justicea Molota, u kojoj je sudac jednoga svjedoka upitao zašto se Srbi nisu sami iselili u Srbiju 1991. godine jer bi tako skratili muke i sebi i Hrvatima. Martićeva izjava je očekivana s obzirom na presudu i njegova politička uvjerenja, koja su ga i dovela na hašku optuženičku klupu. Ono što iznenađuje je, međutim, izjava južnoafričkoga suca, koja pokazuje da su djelatnici Suda često imali vrlo ograničeno znanje o situaciji na području bivše Jugoslavije i da su kao rezultat toga činili diplomatske pogreške, poput ove izjave.

Članak koji se pozitivno osvrće na presudu Žalbenoga vijeća nosi naslov *Kao da se ništa nije dogodilo* (Novi list, 11. listopada 2008.) Članak analizira postupanje Haškoga suda prema „ratnim huškačima“ te ističe kako je „Haag odlučio da ne slijedi presedan nürnberškog suda i suda za Ruandu koji su huškače oštro osuđivali, od trideset godina zatvora (Nahimanu) do smrtne kazne (Juliusu Streicheru).“ Autor članka Nenad Mišćević govori o ulozi koju su srpski intelektualci odigrali u huškanju na rat te pritom ipak zaključuje da Haški sud ima dio zasluga za to što su „srbijanski zločini u domaćem ratu postali (...) grozna paradigma za sve užase ratovanja na kraju prošloga tisućljeća i na početku novoga.“

6.2.7.3. Zaključak

Presuda Milanu Martiću dosada je medijski gledano najcjelovitije obrađeni slučaj. Većina članaka (13) prenosi isključivo činjenice o slučaju Milana Martića pred MKSJ-em. Donosi se vrlo detaljan uvod u prvostupanjsku presudu. Isto se ponavlja i u slučaju presude Žalbenoga vijeća. Analizira se važnost presude i utvrđivanje doktrine zajedničkoga zločinačkog pothvata. Široki spektar sugovornika daje mišljenje o presudi: predsjednik Stjepan Mesić, premijer Ivo Sanader, Milorad Pupovac (SDSS), profesor međunarodnoga prava Davor Derenčinović, odvjetnici hrvatskih generala Gotovine, Markača i Čermaka, žrtve, branitelji, haški svjedoci i, konačno, čak i srpski povratnici u selo Martići. Činjenica da se prenose samo tri izjave političara pokazuje da politički diskurs nije dominirao medijskim diskursom u izvještavanju hrvatskih medija o slučaju Martić.

Jednaki je broj članaka u kojima dominira pozitivan ton (4) i onih koji kritiziraju rad Suda (4). U negativnima ponovno se, ali doduše samo jednom i to od strane bivšeg branitelja, Sud naziva političkim. Autorica ne zamjećuje razliku u pristupu izvještavanju o slučaju Martić od različitih dnevnih listova. Tjednici *Globus* i *Nacional* ne objavljuju ni jedan članak o toj temi.

Činjenice da se presuda analizira kroz prizmu buduće presude hrvatskim generalima te da su samo dva hrvatska novinara u haškoj sudnici popratila donošenje presude Raspravnoga vijeća, koja je kasnije nazvana povijesnom, potvrđuju tezu o većem interesu hrvatskih medija za hrvatske optuženike nego za hrvatske žrtve.

Autorica u izvještavanju dnevnih listova o slučaju Milana Martić ne pronalazi dokaze koji bili govorili u prilog tezi da je izvještavanje o MKSJ-u utjecalo na društveni legitimitet Suda.

6.2.8. Presuda Vukovarskoj trojci u slučaju „Vukovarska bolnica i presuda Vukovarskoj trojci“

27. rujna 2007. godine – prvostupanjska presuda (presuda Raspravnoga vijeća)

Istraživački period: 20. rujna – 4. listopada 2007. godine

5. svibnja 2009. godine – presuda Žalbenoga vijeća

Istraživački period: 28. travnja – 12. svibnja 2009. godine

8. prosinca 2010. godine – presuda nakon postupka preispitivanja (Šljivančanin)

Istraživački period: 1. studenoga – 15. prosinca 2010. godine

5. srpnja 2011. godine – odobreno prijevremeno puštanje na slobodu (Šljivančanin)

Istraživački period: 4. – 8. srpnja 2011. godine

Analizom je obuhvaćeno 68 članaka (popis članaka nalazi se u Prilogu 9), od toga 13 iz Slobodne Dalmacije, 10 iz Jutarnjega lista, 9 iz Vjesnika, 10 iz Večernjega lista, 20 iz Novoga lista, 4 iz tjednika Globus i 2 iz Nacionala.

6.2.8.1. Uvod

Haško tužiteljstvo pet je puta mijenjalo optužnicu za slučaj Vukovarske bolnice protiv Miroslava Radića, Mile Mrkšića i Veselina Šljivančanina.¹⁴⁵ Prema prvoj optužnici koju je 7. studenoga 1995. godine potpisao tadašnji glavni tužitelj Richard J. Goldstone, sva trojica se osim za zločine na Ovčari terete i za zločine JNA počinjene u Vukovaru. U Goldstonevoj optužnici stoji da je glavnu odgovornost za napad i zauzimanje Vukovara imala Gardijska brigada iz Beograda kojom je zapovijedao pukovnik Mile Mrkšić. Mrkšiću je bio podređen major Veselin Šljivančanin koji je operativno zapovijedao snagama JNA na području grada. Aktivnu ulogu u opsadi i zauzimanju grada imala je i specijalna jedinica pješništva pod zapovjedništvom kapetana Miroslava Radića. Haški su istražitelji, dok ih je vodila tadašnja tužiteljica Louise Arbour, proveli opsežnu istragu zločina snaga JNA i paravojnih postrojba u Vukovaru, iz koje nisu isključili i vojni i politički vrh u Beogradu do kojega je vodila istraga.

¹⁴⁵<https://www.icty.org/bcs/case/mrksic> (pristupljeno 18. lipnja 2020. godine)

Međutim, u izmijenjenoj optužnici, koju je 28. kolovoza 2004. godine potpisala njezina nasljednica Carla Del Ponte, ne spominje se odgovornost za zločine JNA tijekom opsade Vukovara. U konačnici, presuda je donesena na temelju posljednje optužnice koju je potpisao David Tolbert (optužnica od 9. ožujka 2005.), zamjenik Carle Del Ponte, a koja se odnosi isključivo na Vukovarsku bolnicu. Dano obrazloženje je da će se za napad na Vukovar suditi Goranu Hadžiću.¹⁴⁶

Dok su se Mrkšić i Radić dobrovoljno predali 15. svibnja 2002. godine, Šljivančanin je do uhićenja 2. lipnja 2003. godine odbijao predaju poručujući da se neće predati Haagu. Njegovim uhićenjem Srbija je „odblokirala“ 100 milijuna dolara pomoći od SAD-a.

Tijekom suđenja, koje je započelo 11. listopada 2005. godine, trojica optuženih bivših oficira JNA jedan su na drugoga prebacivali krivicu za masakr na Ovčari. Na kraju suđenja ipak su iskazali žaljenje.¹⁴⁷

Sudačko vijeće, kojim je predsjedao sudac Kevin Parker, donijelo je 27. rujna 2007. godine prvostupanjsku presudu za slučaj „Vukovarska bolnica i presuda Vukovarskoj trojci“¹⁴⁸ sukladno kojoj je Radić oslobođen optužaba za ratne zločine na Ovčari, Šljivančanin je osuđen na pet godina, a Mile Mrkšić na 20 godina zatvora.

¹⁴⁶https://www.icty.org/x/cases/hadzic/cis/bcs/cis_hadzic_bcs.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020. godine)

U optužnici se navodi da je Goran Hadžić, kao predsjednik vlade samoproglašene „Srpske Autonomne Regije Slavonije, Baranje i zapadnoga Srijema,“ a potom predsjednik „Republike Srpske Krajine,“ u Hrvatskoj sudjelovao u udruženom zločinačkom pothvatu (UZP). Navodi se da je svrha tog UZP-a bila trajno ukloniti većinu hrvatskoga i ostalog nesrpskog stanovništva iz velikog dijela RH, a cilj je bio da postane dio nove države pod srpskom dominacijom.

Hadžića se u optužnici tereti za ubojstvo oko 260 Hrvata i drugih nesrba na farmi Ovčara 20. studenoga 1991. godine nakon što su Srbi zauzeli Vukovar. Tereti se i za ubojstvo najmanje 35 nesrpskih stanovnika Vukovara u zatočeničkim objektima u Dalju te protupravno zatvaranje ili nehumano zatvaranje Hrvata i drugih nesrba u nekoliko zatočeničkih objekata u Srbiji. Suđenje je počelo 16. listopada 2012. godine. Tužilaštvo je iznošenje dokaza završilo 28. studenoga 2013. godine. Predstavljanje dokaza obrane počelo je 3. srpnja 2014. godine, a suspendirano je 20. listopada 2014. zbog lošeg zdravlja optuženika. 13. travnja 2015. godine Hadžiću je odobreno privremeno puštanje zbog lošeg zdravstvenog stanja. 24. ožujka 2016. godine Sudsko vijeće proglasilo je Hadžića nesposobnim i odložilo postupak protiv njega na neodređeno vrijeme. Sudsko vijeće je 22. srpnja 2016. obustavilo postupak protiv Gorana Hadžića nakon njegove smrti 12. srpnja 2016. godine.

¹⁴⁷Radić je za zločin na Ovčari rekao da je „gnjusna i kukavički čin,“ Mrkšiću je bilo žao, a Šljivančanin je izrazio žaljenje zbog „svih žrtava vukovarske tragedije,“ ali za njega ipak nema veće kazne od gubitka vlastite države te je zaključio: „Nećete pokolebati moju ljubav prema Jugoslaviji.“

¹⁴⁸<https://www.icty.org/bcs/case/mrksic#tjug>, 27 Sept 2007 Video of Trial Judgement (pristupljeno 18. lipnja 2020. godine)

Na dan pada Vukovara 18. studenog 1991. godine u Zagrebu je potpisan sporazum između JNA i Vlade RH o evakuaciji vukovarske bolnice koja se trebala dogoditi pod nadzorom Međunarodnoga crvenog križa i europskih promatrača. U bolnicu se sklonilo i mnogo civila te određeni broj pripadnika HV-a. Pukovnik Mile Mrkšić je 19. studenog naredio evakuaciju bolnice za sljedeći dan i za to je zadužio majora Veselina Šljivančanina. On je trebao odvojiti civile od pripadnika HV-a i prevesti ih u Srijemsku Mitrovicu. Ujutro 20. studenog vojnici su razdvajali muškarce od žena, djece i staraca, i odveli ih u vojarnu, a Šljivančanin je na mostu preko Vuke spriječio ulazak predstavnicima Crvenoga križa i promatračima. Toga je jutro na Veleprometu zasjedala samoproglašena Srpska vlada Slavonije koja se žestoko protivila odvođenju zarobljenika u Mitrovicu. Nakon tog

Sudsko vijeće oslobodilo je tzv. vukovarsku trojku po svih pet točaka optužnice koje su se odnosile na zločine protiv čovječnosti, dok su osuđeni Mrkšić i Šljivančanin po preostalim točkama optužnice za okrutno i nehumano postupanje nad ratnim zarobljenicima. Naime, Raspravno vijeće je zaključilo da odvođeni iz vukovarske bolnice i ubijeni na Ovčari nisu bili civili, odnosno da su odvedeni zato što su srpske snage pretpostavljale da je riječ o braniteljima.

Sudsko vijeće je ustvrdio da su zarobljenici bili pod nadzorom JNA, Mrkšića i Šljivančanina te da su ih po Mrkšićevoj zapovijedi razdvojili od žena i djece, da bi ih najprije odveli u vukovarsku kasarnu, a onda na Ovčaru. Na Ovčari su zarobljenici bili smješteni u hangaru u nečovječnim uvjetima i bili su izloženi izživljavanju srpskih teritorijalaca, no vojni policajci, pod nadzorom Mrkšića i Šljivančanina, pokušavali su ih, iako nedovoljno, zaštititi.¹⁴⁹

Nitko od optuženika nije osuđen za likvidaciju zarobljenika. Prema sucu Parkeru isključivi su krivci srpski teritorijalci na čelu s Mirobljubom Vujovićem koji im je zapovijedao (na suđenju u Beogradu pravomoćno osuđen na 15 godina zatvora).

Zbog promjene prvobitne zapovijedi da se zarobljenike prebaci u Srijemsku Mitrovicu te zbog povlačenja vojne policije s Ovčare i prepuštanja zarobljenika paravojnim jedinicama, pukovnik JNA Mile Mrkšić osuđen je na 20 godina zatvora. Prekršio je pravila i običaje ratovanja jer je svojim činom pomogao srpskim teritorijalcima u njihovu zločinu, ali za njega nije izravno odgovoran kao naredbodavac ili izvršitelj, stoji u presudi.

Šljivančanin pak prema presudi nije imao nikakve nadležnosti nad srpskim teritorijalcima koji su izvršili zločin. Kao major JNA imao je zapovjednu odgovornost nad vojnom policijom, uključujući onu koja je na Ovčari čuvala zarobljenike te je, po Haškom sudu, njegov jedini zločin to što nije ojačao snage vojne policije i osigurao humanije uvjete zarobljenicima.

Kao što je rečeno, Miroslav Radić nije proglašen krivim ni za jedan zločin iz optužnice i, kako su istaknuli njegovi odvjetnici, time je postao prvi Srbin koji je oslobođen na Haškome sudu. Sud je ustvrdio da je Radić bio u vukovarskoj bolnici nakon pada

sastanka autobusi s ranjenicima umjesto u Mitrovicu poslani su na Ovčaru. Dok su evakuirani iz bolnice prevoženi iz vojarnje JNA, na Ovčari je buldožerima kopana dovoljno velika rupa da u nju može stati 200 tijela, a strijeljanju je prethodilo dvosatno premlaćivanje u hangaru. (Ovo je rekonstrukcija događaja koju je pročitao australski sudac Kevin Horace Parker prilikom donošenja presude Raspravnoga vijeća 27. rujna 2007.)

¹⁴⁹https://www.icty.org/x/cases/mrksic/cis/bcs/cis_mrksic_al_bcs.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020. godine)

Vukovara 19. studenoga i da su njegovi vojnici osiguravali bolnicu. Bio je u bolnici i ujutro 20. studenoga, ali nije sudjelovao u selekciji ranjenika niti je mogao znati da će zločin biti počinjen. Odmah je pušten na slobodu.

Na presudu je odmah reagirala glavna tužiteljica Del Ponte najavljujući žalbu Tužiteljstva na presudu. Na žalbenoj raspravi u siječnju 2009. godine Tužiteljstvo je zatražilo da se Mrkšića i Šljivančanina kazni zatvorom od najmanje 30 godina, dok se na oslobađajuću presudu Radiću nije ni žalilo, smatrajući da bi žalba u njegovu slučaju, s obzirom na dosadašnju hašku praksu, bila samo uzaludan pokušaj. Tužiteljstvo je odustalo od optužbe za udruženi zločinački pothvat kojem su sudjelovala trojica optuženika, a koji je predvodio srbijanski državni vrh. Bez obzira na prvostupanjsku presudu, tužiteljstvo je i u žalbenome postupku ustrajalo na tome da se osobe koje nisu „legalni ciljevi“ ima smatrati civilima te je tvrdilo kako je prvostupanjsko vijeće, pogrešno primijenilo pravo.

Veselin Šljivančanin je sukladno prvostupanjskoj presudi 16. prosinca 2007. godine pušten na slobodu te je na izricanje pravomoćne presude 5. svibnja 2009. godine u Haag došao sa slobode. Žalbeno vijeće je u konačnoj presudi ukinulo *de facto* oslobađajuću presudu Šljivančanjinu (pet godina zatvora, malo manje nego što je proveo u Haagu) i zaključilo da je kriv za masakr zarobljenih Hrvata na Ovčari. Kažnjen je sa 17 godina zatvora. Suci su zaključili kako kazna od pet godina nije primjerena za Šljivančanina te da ne može vrijediti izgovor kako on nije odgovoran za likvidaciju zarobljenih Hrvata zato što je povukao vojnu policiju s Ovčare po Mrkšićevoj naredbi. Žalbeno vijeće zaključilo je da je Šljivančanin morao odbaciti Mrkšićevu naredbu jer je ona prema Ženevskoj konvenciji protuzakonita te da je znao kako će, kada odu vojni policajci, srpska paravojska masakrirati Hrvate. Sud je prihvatio težu kaznu i zbog argumenta tužiteljstva da bi blaža bila apsurdna i ne bi služila odvraćanju. Predsjedavajući Žalbenoga vijeća Theodor Meron, bivši predsjednik Suda, okarakterizirao je prvostupanjsku presudu nerazboritom i zaključio da raspravni suci očito nisu valjano primijenili svoje ovlasti.

Vijeće je potvrdilo Mrkšiću kaznu od 20 godina zbog pomaganja u ubojstvu i zločinima na Ovčari odbacivši njegov zahtjev za blažom kaznom i zahtjev Tužiteljstva za kaznom od 30 godina.

Ostaje činjenica da za napad na Vukovar pred MKSJ-em nitko nije odgovarao. Na simboličan način nepravdu što za napad na Vukovar pred MKSJ-em nitko nije odgovarao pokušao je ispraviti sudac Meron čitajući sudsku odluku: „JNA je napala Vukovar, grad je

uništen, a više stotina civila je poginulo.“¹⁵⁰ Haaško tužiteljstvo nije podignulo optužnice protiv nijedne visokorangirane osobe iz vrha JNA.

U siječnju 2010. godine odvjetnici Veselina Šljivančana zatražili su reviziju presude Žalbenoga vijeća sukladno pravilu 119 Haškoga suda u kojem stoji da, ako se otkrije nova činjenica koja nije bila poznata tijekom postupka i čija vrijednost nije mogla biti cijenjena, Tužiteljstvo i obrana imaju mogućnost zatražiti obnavljanje postupka.

Haški sud po prvi je put u povijesti u slučaju Veselina Šljivančanina dopustio preispitivanje pravomoćne presude. Na ročištu koje je održano u listopadu 2010. godine iznesene su nove informacije. Riječ je o iskazu Miodraga Panića, Mrkšićeva zamjenika, prema kojemu Mrkšić Šljivančaninu nije ništa rekao o povlačenju vojnika JNA koji su osiguravali hrvatske zarobljenike na Ovčari. Tužiteljstvo je pokušalo prikazati Panića kao nevjerodostojna svjedoka, tim više što je i sam trebao biti na optuženičkoj klupi umjesto na klupi svjedoka.

Ipak, odlukom Vijeća od 8. prosinca 2010. godine poništena je dopuna kazne zbog sudjelovanja u ubojstvu, a Šljivančanin je opet osuđen, kao i u prvoj presudi, samo zbog maltretiranja zarobljenika. No kako je Žalbeno vijeće ustanovilo da je taj zločin velik, odredilo mu je kaznu od 10 godina zatvora.¹⁵¹

S obzirom na to da je Šljivančanin dva puta u haaškom pritvoru ukupno proveo 5 godina i 11 mjeseci, nakon nepune godine dana pušten je na slobodu.¹⁵² Naime, prema praksi Haškoga suda moguće je uvjetno puštanje na slobodu nakon odsluženja dvije trećine ukupne kazne. Veselin Šljivančanin i Miroslav Radić žive u Srbiji. Mile Mrkšić umro je 16. kolovoza 2015. godine od karcinoma na odsluženju zatvorske kazne u Portugalu.

Na MKSJ-u se za pokolj na Ovčari sudilo i Slavku Dokmanoviću koji je optužen za zločine kršenja pravila ili običaja ratovanja i teške povrede Ženevske konvencije zbog uloge u pokolju na Ovčari. Dokmanović se objesio 29. lipnja 1998. godine prije izricanja presude.

Suđenja za slučaj Ovčara u Srbiji su trajala od 2003. do 2018. godine. Beogradski fond za humanitarno ističe da suđenja u ovom predmetu predstavlja jedan od najboljih

¹⁵⁰<https://www.icty.org/en/case/mrksic#presdec5> May 2009 Video of Appeal Judgement (pristupljeno 18. lipnja 2020. godine)

¹⁵¹https://www.icty.org/x/cases/mrksic/acjug/en/101208_review_judgement_summary.pdf (pristupljeno 18. lipnja 2020. godine)

¹⁵²Tajnu odluku o puštanju Šljivančanina na slobodu potpisao je 5. srpnja 2011. godine predsjednik Haškog suda Patrick Robinson, uz nalog da se oznaka tajnosti skine tek kad bude na slobodi. 7. srpnja doputovao je u Beograd.

pokazatelja nedoraslosti institucija Srbije da se uhvate ukoštac s obavezom da zločinima iz prošlosti pristupe odgovorno i posvećeno. Konačni je epilog suđenja za zločin na Ovčari pred domaćim pravosuđem poražavajući: od ukupno 24 optužena, pravomoćno je osuđeno samo njih 11; dva optužena su preminula, dvojica su dobila status svjedoka suradnika, a njih devet je pravno oslobođeno od optužaba. Za sve to vrijeme obitelji žrtava javno su izražavale nezadovoljstvo zbog trajanja i tijeka suđenja, a mnogi članovi obitelji nisu ni doživjeli njegovo okončanje.¹⁵³

6.2.8.2. Analiza

Presuda u slučaju vukovarske trojke definitivno je slučaj koji je najsnažnije djelovao na gubitak društvenoga legitimiteta MKSJ-a u Hrvatskoj. U tome smislu ovaj je slučaj usporediv jedino sa suđenjem generalu Gotovini (slučaj Oluja), koji će, za razliku od ovoga slučaja, na koncu imati pozitivan rasplet pa će i njegov utjecaj na društveni legitimitet Suda biti drugačiji.

Upravo stoga je bitno istražiti na koji su način dnevni i tjedni listovi u RH izvještavali o tom slučaju te tko je dominirao medijskim diskursom. Istraživanje je podijeljeno u četiri perioda: -1) prvostupanjsku presudu, 2) presudu Žalbenoga vijeća, 3) revidiranje presude Žalbenog vijeća u slučaju Šljivančanin i, konačno, 4) puštanje Šljivančanina na slobodu. Riječ je o vremenskoj periodu od gotovo četiri godine.

Od ukupno 68 članaka njih 49 upućuje snažnu kritiku MKSJ-a, što je vidljivo već iz naslova. Naime, MKSJ se u negativnome kontekstu spominje u 17 naslova (12 puta se spominje sam sud ili Haag, a pet puta njegovi djelatnici). Primjeri naslova su: *Šok iz Haaga: Krvnicima silno male kazne* (Jutarnji list, 28. rujna 2007.), *Tri kardinalne greške Haaškog tužiteljstva* (Novi list, 29. rujna 2007.), *Sanader: Poraz ideje Haškog suda* (Novi list i Vjesnik, 28. rujna 2007.), *Površna Del Ponte amnestirala vrh JNA* (Novi list, 28. rujna 2007.), *Haaška sramota* (naslovnica i članak, Večernji list, 28. rujna 2007.), *Kevin Parker: Sudac koji je oslobodio ratne zločince* (Nacional, 2. listopada 2007.), *Katastrofa Carle Del Ponte* (Globus, 5. listopada) i *Haški grijeh o Vukovaru* (Vjesnik, 10. prosinca 2010.).

O prvostupanjskoj presudi napisano je 38 članaka, od čega njih 30 sadržava negativne komentare na presudu, dok je njih 8 fokusirano na tijek suđenja te su objavljeni

¹⁵³<http://www.hlc-rdc.org/?p=34727> Fond za humanitarno pravo. (pristupljeno 19. lipnja 2020. godine)

ususret presudi (uz iznimku onih koji prenose citate iz stranoga tiska, uključujući i srpski). Već se iz njihovih naslova mogu iščitati očekivanja od presude. Primjerice u članku *Doživotni zatvor za vukovarske krvnike?* (Novi list, 26. rujna 2007.) stoji kako su čak i „vukovarski krvnici iskazali žaljenje za zločine“ na Ovčari. Novi list donosi i članak *Za zločine u Vukovaru svaka kazna preblaga* (Novi list, 27. rujna 2007.) u kojem Mile Dedaković Jastrebovi pojašnjava kako bi „svaka kazna ispod doživotne bila poraz pravosuđa, Haškoga suda i međunarodne pravde.“

Od 28. rujna pa nadalje novinski članci iznose šok i nevjericu prvostupanjskom presudom. Kritiku Haškom sudu, kako Tužiteljstvu tako i sucima, upućuju izvjestitelji iz Haaga, političari, pravni stručnjaci, branitelji i žrtve. U člancima se ukazuje na nesrazmjer počinjenih zločina i izrečene kazne. Glavna tužiteljica odluku također smatra neprihvatljivom. Članak *Sramotna presuda krvnicima s Ovčare* (Novi list, 28. rujna 2007.) donosi i podnaslov *Carla Del Ponte: Presuda neprihvatljiva* u kojem glavna tužiteljica najavljuje žalbu i komentira kako je „neshvatljivo da osoba koja je proglašena krivom za mučenje 200 zarobljenika, Veselin Šljivančanin, bude osuđen samo na pet godina zatvora.“

Članak Novoga lista od 28. rujna pod nazivom *Sanader: Poraz ideje Haškog suda* donosi negativne izjave premijera Sanadera te predstavnika svih političkih stranaka o prvostupanjskoj presudi. Citira se premijerova izjava: „Ovo je poraz ideje Haškog suda koji su osnovali Ujedinjeni narodi, čija je i Hrvatska članica“ te se spominje njegova najava da će Vlada Vijeću sigurnosti UN-a, ali i predsjedniku Haškoga tribunala, uputiti prosvjedno pismo.¹⁵⁴

Predsjednik Sabora Vladimir Šeks smatra da je presuda „izrugivanje s pravdom“ i smatra da bi „involviranje presude u kampanju¹⁵⁵ bilo podlo i nisko i osvetilo bi se onome tko bi to pokušao.“ Predsjednica Demokratskoga centra Vesna Škare Ožbolt izjavila je „kako je ovo sramotna presuda za najveće stradanje u Europi nakon Drugoga svjetskog rata.“ Predsjednik kluba HNS-a Dragutin Lesar istaknuo je „da je zgrožen presudom jer je njezina poruka da se u Vukovaru ništa nije dogodilo.“ Glavni tajnik HSP-a Vlado Jukić ustvrđuje da je „Haag očigledno politički sud i sve više gubi svoj okvir.“ Andrija Hebrang (HDZ) smatra da je presuda „međunarodna legalizacija zločina.“

¹⁵⁴ Istu izjavu premijera Ive Sanadera prenosi Večernji list od 28. rujna 2007. godine *Prosvjedno pismo Vijeću sigurnosti* i Vjesnik od 28. rujna 2007. godine. *Sanader: To je poraz ideje Haškog suda.*

¹⁵⁵ Predizborna kampanja za parlamentarne izbore 2007. godine.

S druge strane, potpredsjednik SDSS-a Milorad Pupovac jako je oprezan prilikom komentiranja presude: „Znam da je naša javnost bila posebno osjetljiva na Šljivančanina. Haški sud se očito rukovodio nekim drugim razlozima nego što su očekivanja hrvatske javnosti. Koji su to razlozi, meni nije poznato.“

Članak *Sramotna presuda krvnicima s Ovčare* (Novi list, 28. rujna 2007.) donosi podnaslove *Nitko nije dogovoran za Vukovari Šljivančanin naredio odvođenje 16-godišnjeg djeteta*, koji donosi potresnu ispovijest majke kojoj je Šljivančanin pred Vukovarskom bolnicom uzeo maloljetnoga sina i poslao ga u smrt. Članak *Šok i suze Vukovara* donosi izjave nevjerice svjedoka i žrtava. Prvi zapovjednik obrane Vukovara Mile Dedaković Jastreb komentira: „I to je sud?!“ Ravnateljica vukovarske bolnice Vesna Bosanac govori o „velikom negativnom iznenađenju.“ Svjedok Žarko Pavletić kratko izjavljuje: „Haag i politika su lakrdija,“ a jedan od zapovjednika obrane Mitnice Pilip Karaula ironično zaključuje: „Ako je i od Haaga, previše je.“ Slobodna Dalmacija donosi dva članka od 29. rujna u kojima, također, prenosi izjave žrtava. Dragutin Berghofer, vukovarski branitelj koji je pukom srećom izbjegao pokolj na Ovčari, o kazni za Šljivančanina izjavljuje: „I tristo godina bilo bi premalo.“ Drugi članak naslova *Pun sam ožiljaka od Šljivančanina* prenosi razočaranje svjedoka s Ovčare, Emila Čakalića (73), teškoga invalida: „Svjedočio sam pet puta u Haagu, a pitam se zašto!“ Razvidno je da je presudom vukovarskoj trojci MKSJ iznevjerio sva očekivanja žrtava u RH.

I Večernji list se posebno fokusira na žrtve te u tom smislu 28. rujna donosi naslovnicu na kojoj navodi imena žrtava Ovčare ispod kojih piše *Haaška sramota*. Ispod naslova stoje imena vukovarske trojke i za što su optuženi. Članak *Prosvjedno pismo Vijeću sigurnosti* iz Večernjega lista od 28. rujna 2007. godine donosi niz negativnih izjava svjedoka i branitelja: „Očito je bila riječ o pritiscima međunarodne zajednice jer poslije svega ovoga nema objašnjenja.“ (Nikola Toth Fenix, zapovjednik 204. vukovarske brigade); „To je europska pravda.“ (Ivan Pšenica, predsjednik Saveza udruga nestalih i zatočenih hrvatskih branitelja); „Sud u Haagu skup je pokvarenih ljudi koji mrze Hrvatsku.“ (Jozefina Varga, majka stradalog na Ovčari); „Ako je to pravda, onda Haaški sud treba ukinuti.“ (Ivan Kovačić, predsjednik Hrvatske udruge vukovarskih branitelja iz Domovinskog rata Vukovar 91.).

Uz političare, žrtve i svjedoke svoje mišljenje daju i građani. Tako Vjesnik 5. listopada 2007. godine donosi pismo čitatelja Ivana Soljačićakoji ironično zaključuje da bi

„sramotna presuda vukovarskoj trojci koju je donio Haaški sud mogla biti jako korisna jer se njom napokon i definitivno rasvijetlio rad i djelovanje Haaškog suda, koji je opća sramota za pravo i pravdu.“

Navedene izjave ukazuju na činjenicu da je Haškome sudu ovom presudom znatno narušen društveni legitimitet pa se čak i jedan od njegovih najvećih pobornika Damir Kajin pita „zašto se nakon ovakve presude uopće čudimo tome kakav ugled Haag uživa na području bivše Jugoslavije.“ Zoran Milanović, predsjednik SDP-a, smatra da će presuda „samo dodatno oslabiti vjerodostojnost suda, koja je već sada nevjerodostojna.“ (*Sanader: Poraz ideje Haškog suda*, Novi list, 28. rujna 2005.).

Posebno zoran pokazatelj koliko je taj slučaj utjecao na društveni legitimitet MKSJ-a činjenica je da je HSP inicirao potpisivanje peticije kojom želi doći do raspisivanja referenduma na kojemu bi se građani Hrvatske izjašnjavali treba li suspendirati Ustavni zakon o suradnji s Haaškim sudom (*Kevin Parker: Sudac koji je oslobodio ratne zločince*, Nacional, 2. listopada 2007.).

O gubitku društvenoga legitimiteta Haškoga suda govori i podnaslov *Najgori skandal u Haagu* u članku Davora Butkovića pod naslovom *Šok iz Haaga: Krvnicima sramotno male kazne* iz Jutarnjega lista od 28. rujna 2007. godine. Butković pojašnjava da je presudom vukovarskoj trojci „Haški sud izgubio bilo koju vjerodostojnost, i to ne samo u Hrvatskoj.“ Butković smatra da Hrvatska ipak ne može odustati od suradnje s Haškim sudom zbog „međunarodne obveze i unutarnjeg imperativa provođenja zakona. No, Haški sud više nije mjerilo pravde, nego tek proizvod jednog neuspješnog pokušaja međunarodne zajednice da riješi pojedine aspekte političkih problema nastalih raspadom bivše Jugoslavije.“ Slično, Denis Kuljiš u svojoj ironičnoj kolumni *Šema tjedna* (Globus, 5. listopada 2007.) ne šteti Sud te ga naziva „balkanskim Nürnbergom koji je poslužio kao jeftini nadomjestak za okupaciju – za poštenu denacifikaciju nije bilo volje ni para.“ Zaključuje da je „presuda simptom raspada Haškoga suda. Sud je izgubio samopouzdanje, smjer i potporu.“ Ništa manje nije kritičan ni Zoran Ferić u Nacionalu od 2. listopada 2007. godine. Ferić u kolumni naslova *Apsurd, đavolje oružje* tvrdi da presuda vukovarskoj trojci pokazuje kako se „sud u Haagu pretvorio u međunarodnu političku grotesku“ i zaključuje kako „se teško može demantirati one koji tvrde da je Kevin Horace Parker nepravomoćnom presudom u ovom slučaju samo pothranio kritičare Haaškog suda koji tvrde da je sud podložan raznim političkim utjecajima.“

Odvjetnik Anto Nobilo brani Haški sud, ali priznaje da mu je narušen društveni legitimitet: „Unatoč ovoj presudi, koja ruši vjerodostojnost suda, smatram da bi se trebalo suzdržati od negativnih reakcija. Jer Haag je obavio golem posao za uspostavu pravde. Političke elite ne bi nikoga progonile za zločine i nikakva se pravda ne bi uspostavila. Nažalost, neka vijeća ili nekompetentni tužitelji ruše vjerodostojnost Tribunala“ (*Nobilo: Presuda šokantna poput prve za Blaškića*, Novi list, 29. rujna 2007.).

Uz Antu Nobila iz perspektive pravnika presudu komentiraju profesor Ivo Josipović i odvjetnik Čedo Prodanović. U članku u Globusu od 5. listopada pod naslovom *Katastrofa Carle Del Ponte* profesor Josipović govori o „porazu pravde“ i detaljno opisuje kako je „tužiteljstvo upropastilo proces.“ Profesor Josipović prvo detaljno analizira pogreške tužiteljstva u slučaju vukovarske trojke, koje su dovele do gubitka pravnoga legitimiteta Suda, te zaključuje kako je Tužiteljstvo strašno i nevjerojatno pogriješilo sastavljajući izmijenjenu optužnicu u studenome 2004. godine. Prvo, okrivljenici su optuženi tek za neke od brojnih zločina počinjenih prilikom i nakon osvajanja Vukovara. Drugo, zločini su potpuno pogrešno pravno kvalificirani. Tužiteljstvo je zločin na Ovčari kvalificiralo kao zločin protiv čovječnosti previđajući činjenicu da je pobijenih gotovo tristo mučenika uglavnom bilo u statusu borca, odnosno ratnoga zarobljenika. S obzirom na to da se zločin protiv čovječnosti može počinuti samo protiv civila, glavni dio optužbe naprosto je otpao zbog pogrešne optužbe. Treće, očito je da ni za tako loše sačinjenu optužnicu Tužiteljstvo, barem prema skraćenome obrazloženju presude, nije imalo dovoljno dokaza protiv Radića i Šljivančanina. Prema Josipoviću presuda je izazvala opravdanu ogorčenost u hrvatskoj javnosti i postala povodom preispitivanja uloge i postojanja Haškoga suda.

Prema Josipoviću Tužiteljstvo zanemaruje osjetljivost predmeta, a posao odrađuje površno, posljedica čega je sramotna presuda: „S pravom se očekuje da sud visokoga međunarodnog autoriteta, pri osnivanju kojega je izrečeno toliko riječi o visokim moralnim i pravnim načelima i čiji su rad pratila velika očekivanja zagovornika univerzalne pravde, primjereno kazni krivce za zlodjela. Ali, čini se, na naplatu je došla bahatost Tužiteljstva koje, zaštićeno širokim leđima visoke međunarodne politike, ne samo da nije nikome ozbiljno polagalo račune nego je bilo gluho i na dobronamjerne primjedbe prijatelja Haaga.“ Posljedice ovakva rada Tužiteljstva su prema Josipoviću dalekosežne: „Ne samo da je dodatno narušen kredibilitet Haškoga suda i međunarodnoga pravosuđa, čak i kod nas koji smo tako dugo zagovarali njegov rad smatrajući da je on jedina nada da će neki istaknuti

zločini biti kažnjeni, nego taj loše vođeni postupak ozbiljno utječe na politike i ljudske odnose u regiji.“

Govoreći o Hrvatskoj politici prema Haagu profesor Josipović koristi se izrazima „autizam“ i „nojevska politika“. Smatra da se suradnja RH s MKSJ-em prvih godina svodila na opstrukciju i ignoriranje. „Ignoriranje je nestajalo tek kada bi Haag dirnuo naše „nacionalne interese“ i mijenjalo se uglavnom neproduktivnim pričama o antihrvatskoj naravi Haaga. Iako su i Račanova i Sanaderova Vlada napravile važne pomake u odnosima s Haagom, ključna kvalifikacija o nojevskoj politici Hrvatske čini mi se neprijepornom.“

Snažnu kritiku Tužiteljstvu upućuje i Čedo Prodanović u članku Jutarnjega lista od 29. rujna 2007. godine pod naslovom *Tri kardinalne greške Haaškog tužiteljstva*, koji tvrdi da je „za blage kazne vukovarske trojke najviše krivo Tužiteljstvo Haaškoga tribunala i Carla Del Ponte.“ Kao greške tužiteljstva spominje: 1) pogrešnu kategorizaciju zločina zbog kojih je odbačeno 5 od 8 točaka optužnice, 2) činjenicu da Tužiteljstvo nije uspjelo rasvijetliti zapovjedni lanac zločina na Ovčari i 3) izostanak optužbe za sam vrh JNA za zločine na Ovčari i u Vukovaru.

Amnestiranje JNA od strane MKSJ-a tema je koja se provlači kroz niz izjava vezanih uz prvostupanjsku presudu. Žarko Puhovski upozorava kako se nastavlja praksa da se „JNA kao institucija ostavlja u pozadini haških presuda“ (*Nobilo: Presuda šokantna poput prve za Blaškića*, Novi list, 29. rujna 2007.). O tome govori i članak *Površna Del Ponte amnestirala vrh JNA* (Novi list, 28. rujna 2007.) autora Denisa Romca koji donosi fotografiju zgrade Haškoga suda uz tekst „Haški sud prihvatio je sirenski zov politike odbacivši princip pravde i kažnjavanja zločina.“ Romac, koji izvještava iz Haaga, smatra da je presuda „sramota za Haški sud, ali je puno veća sramota za haško tužiteljstvo i Carlu Del Ponte. (...) Haško tužiteljstvo je najveći skandal Haškoga suda“. Romac smatra da je Vukovar završio kao kolateralna žrtva odnosa na relaciji Sud – Tužiteljstvo: „Ovoga je puta Tužiteljstvo svojom strahovitom površnošću omogućilo sudskom vijeću da mu očita najveću lekciju dosad, što je sudsko vijeće na čelu sa sucem Kevinom Parkerom, što se dobro moglo osjetiti u sudnici za vrijeme čitanja presude, jedva dočekalo... Upravo žrtve snose najveći teret takvog ponašanja tužiteljstva, koje se, da paradoks bude potpun, dosad najviše zaklinjalo u interes i zaštitu upravo tih žrtava.“ Romac naglašava da će za vukovarsku tragediju „odgovarati isključivo Hadžić, čelnik pobunjenih Srba, koji je bio samo lutka na koncu kojom su upravljali iz Beograda. Vrh JNA ostao je zaštićen i amnestiran.“ I konačno, Romac ukazuje na pasivnost hrvatske politike

prema Haškome sudu: „Kada je Hrvatska, kao osnivačica Haškog suda, i mogla intervenirati i utjecati na njegove temeljne dokumente, ali i na kasnija događanja na sudu, nije to činila. Nekadašnja je Tuđmanova vlada Haag najprije opstruirala, da bi ga one što su došle nakon Tuđmana servilno opsluživale, a da nitko nije uspio formirati aktivnu politiku prema Haškome sudu.“

Legitimitet Haškoga suda dodatno narušava i činjenica da presudu negativno komentira i jedna od njegovih najprominentnijih bivših djelatnica Florence Hartmann, bivša glasnogovornica Carle Del Ponte, koja je bila svjedokinja Tužiteljstva budući da je srpsku opsadu pratila kao beogradska dopisnica Le Mondea. Hartmann je za Jutarnji list komentirala kako je „sam čin povlačenja vojne policije iz hangara na Ovčari značio zeleno svjetlo za ubijanje, a dali su ga Šljivančanin, Mrkšić i ostali.“ JNA je osigurala sva logistička sredstva za odvođenje na polja i strijeljanje. Izjavila je i kako joj nije jasno kako Tužiteljstvo nije uspjelo dokazati nadležnost lokalnih zapovjednika JNA nad jedinicama teritorijalne obrane i srpskim dobrovoljcima (*Šljivančanin je dozvolio zločin*, Jutarnji list, 1. listopada 2007.).

O drugostupanjskoj presudi napisano je 13 članaka, od čega gotovo jednak broj onih u kojima dominira pozitivan (5) i onih u kojima dominira negativan ton (4). Preostala četiri članka najavljuju presudu, dolazak Šljivančanina iz Beograda u Haag na čitanje presude te nakon čitanja presude upozoravaju da će Šljivančaninovi odvjetnici tražiti reviziju postupka. Činjenica da je povećanje kazne Šljivančaninu rezultiralo s gotovo jednakim brojem negativnih i pozitivnih članaka govori o opreznoj promjeni medijskoga diskursa.

Članci iz svih dnevnih listova 6. svibnja 2009. godine (*Šljivančaninu kazna povećana za 17 godina*, Jutarnji list; *Šljivančaninu kazna uvećana za 17 godina*, Novi list; *Krvnik s Ovčare ne može se više spasiti*, Slobodna Dalmacija i *Šljivančaninu ipak 17 godina*, Večernji list) vrlo oprezno ukazuju na činjenicu da je sudac Theodor Meron uvidio propuste iz prve presude nazvavši je „pogrešnom i nerazumnom,“ da je drugostupanjskom presudom zaključeno kako je Šljivančanin bio zadužen za evakuaciju vukovarske bolnice, kao i za pomaganje i podržavanje ubojstva najmanje 194 zarobljenika na Ovčari te kako mu je kazna povećana na 17 godina zatvora. Ukazuje se i na simboličko ispravljanje nepravde u čitanju sudske odluke kada je Meron rekao kako je JNA napala Vukovar, pri čemu je grad uništen te je poginulo više stotina civila..

Reakcije vlasti na presudu su također oprezne (*Šljivančaninu kazna uvećana za 17 godina*, Novi list). Prenosi se kako Vlada pozdravlja odluku Žalbenoga vijeća, a ministar

pravosuđa Ivan Šimonović izjavljuje kako ne možemo biti u potpunosti zadovoljni jer je jedan od tri optuženika prvostupanjskom presudom oslobođen odgovornosti a da se Tužiteljstvo nije žalilo protiv toga. Ministar Šimonović iskazuje nezadovoljstvo i činjenicom da se optužnica vezuje isključivo uz zločine nad ranjenicima i Ovčaru, a ne uz druge zločine počinjene u okupaciji Vukovara.

Reakcije na presudu prenose i Slobodna Dalmacija (*Krvnik s Ovčare ne može se više spasiti*, Slobodna Dalmacija) i Večernji list (*Šljivančaninu ipak 17 godina*, Novi list), koje su uglavnom oprezno pozitivne. Milorad Pupovac (SDSS) govori o „pozitivnoj odluci za žrtve“; Branko Borković Mladi Jastreb o „malom zrcu pravde“; predsjednik Saveza udruga obitelji zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja Ivan Pšenica o „učinjenom pomaku,“ ali i o činjenici da bi žrtve i njihove obitelji bile zadovoljne samo kaznom doživotnog zatvora; predsjednik Udruge Vukovar 1991 Zoran Šangut o dokazu da je „pravda spora, ali dostižna“; potpredsjednica Vlade Jadranka Kosor o potvrdi da „pravda ne zastarijeva“; heroj obrane Vukovara Predrag Fred Matić o konačnoj prilici da „vukovarske žrtve čuju dobru vijest nakon što su izgubile svaku nadu u pravdu“; gradonačelnica Vukovara Zdenka Buljan o značajnom pomaku iako „ni jedna kazna mrtve ne može vratiti, a ni zločince dovoljno kazniti za ono što su učinili.“

I dok u kolumni *Šljivančanin obrao bostan* (Novi list, 6. svibnja 2009.) Branko Mijić tvrdi da je pravomoćnom presudom „nepravda makar djelomično ispravljena“ te da pokazuje kako se „Haški sud vodi prije svega pravnim, a ne političkim kriterijima,“ Snježana Pavić u članku za Jutarnji list od 7. listopada zaključuje suprotno, kao što sugerira sam naslov članka *Vukovar: ni pravde ni istine*. Pojašnjava kako je vrh JNA ostao nekažnjen te je pravomoćna presuda „samo umirivanje ogorčene javnosti.“ Zaključuje da je Haški sud osnovan „zato što se procijenilo da Hrvatska, Srbija i BiH nisu u stanju same suditi svojim zločincima. Desetljeće kasnije jasno je da Haag nije izvršio zadatak i da će taj posao morati dovršiti domaća pravosuđa.“

Isključivo negativna je i izjava preživjeloga zarobljenika s Ovčare Drage Berghofera koju prenosi Novi list 7. svibnja 2009. godine u članku pod naslovom *I 760 godina zatvora bilo bi premalo*. Berghofer smatra da je presuda Šljivančaninu „sramotno mala. I na Haškom sudu sam svjedočio kako je Šljivančanin 300 posto najodgovorniji za sve što nam se događalo. Osobno je zapovjedio da nas se odvede na Ovčaru.“

O preispitivanju pravomoćne presude u slučaju Šljivančanina, koja predstavlja presedan za MKSJ, objavljeno je 12 članaka, od čega njih deset sadržava negativne komentare prema MKSJ-u, a od ostala dva jedan najavljuje presudu (*Presuda Šljivančaninu u srijedu*, Novi list, 3. prosinac 2010.), a drugi donosi imena osuđenih Hrvata i Srba na MKSJ bez dodatnog komentara, osim ako se sam naslov ne smatra komentarom (*Hrvatima 154, Srbima 691,5 godina zatvora, Slobodna Dalmacija*, 10. prosinca 2010.).

Ostalih 10 članaka upućuje snažnu kritiku Sudu ističući kako je preinačenjem pravomoćne presude i smanjenjem kazne sa 17 na 10 godina zatvora Šljivančanin oslobođen krivnje za ubojstva na Ovčari.

Negativne izjave o presudi daje i državni vrh: *Pravda nije zadovoljena* poručuju iz ureda Predsjednika RH Ive Josipovića koji ističe kako „RH očekuje da će pravda, iako zakašnjela, kad-tad biti zadovoljena.“ Andrija Hebrang komentira kako se obično kažnjava po zapovjednoj odgovornosti, „a sada se po prvi put nekoga oslobađa po zapovjednoj neodgovornosti.“ Josip Leko (SDP) ističe da presuda „*potvrđuje neujednačene kriterije Haškog suda*“ u (*Josipović: Tražimo pravdu – kad-tad*, Novi list, 9. prosinca 2010.). Premijerka Jadranka Kosor zaključuje: „U trenutku dok se Mladić i Hadžić slobodno šecu, teško je čuti za takvo smanjenje presude i da je to konačno, Teško mi je povjerovati da Šljivančanin nešto nije znao. On je bio visoko pozicioniran. U mislima sam sa svim Vukovarcima.“ (*Haag je izgubio pravo suditi generalima*, Jutarnji list, 9. prosinca 2010.).

Članak od 10. prosinca 2010. iz Slobodne Dalmacije *Presuda Šljivančaninu je politička trgovina*, a podnaslov *Zgražanje: Ublažena kazna krvniku s Ovčare dovodi u pitanje kredibilitet Haaškog suda* prenosi izjavu Mate Granića, koji smatra da je ublažavanje kazne Šljivančaninu „posljedica trgovine, odnosno nagodbi i pregovora na relaciji Carle Del Ponte – Slobodan Milošević.“ Granić tvrdi da njegove tvrdnje potvrđuju i zadnje izjave Geoffreyja Nicea, nekadašnjega suradnika Carle Del Ponte. Po riječima Granića revizija presude zbog iskaza generala nekadašnje JNA „dovodi u pitanje kredibilitet Haaškog suda, jer bi i Miodrag Panić trebao bi biti optužen za ratne zločine.“ U samom članka stoji kako „ovo nije prvi put da je poljuljano povjerenje hrvatske javnosti u pravičnost Haaškog suda, koji je, po većini reakcija, opalio (još jednu) pljusku vukovarskim žrtvama.“

Članak *Krvnik Vukovara oslobođen krivnje za ubojstva na Ovčari* (Novi list, 9. prosinca 2010.) donosi izjave žrtava: „Javnost Vukovara i Hrvatske će biti razočarana i postavlja se pitanje što Gotovina tamo uopće radi.“ (Zoran Šangut, predsjednik Udruge

pravniku Vukovar 1991.). „Presuda potvrđuje da je Haški sud političko tijelo.“ (Branko Borković Mladi Jastrebovi, ratni zapovjednik u Vukovaru). „Nakon ovakve presude veliko je pitanje je li pravda uopće dostižna i je li Haški sud dostojan posla koji bi trebao obavljati.“ (Ivan Pšenica, Udruga obitelji zatočenih i nestalih branitelja). „Haški sud je opet pokazao da nije pravedan sud.“ (Vesna Bosanac, ratna i ravnateljica vukovarske Opće bolnice).

Negativna je i struka. Posebno je kritičan odvjetnik Čedo Prodanović koji vidi problem u politici koja je prisutna prilikom podizanja optužnica, ali istodobno smatra da nestručnost sudaca rezultira upitnim presudama: „I u ovom se slučaju vidi kako Haag nema pravnih standarda, kako je sve nepredvidljivo... Ne slažem se da je to posljedica uplitanja politike, politiku vidim u podizanju optužnica. Ovdje se više radi o neredu utemeljenom, među ostalim, na činjenici da je prva liga sudaca napustila Haag. Pa, u slučaju Čermak sudio je čovjek koji je u Johannesburgu bio direktor plinare.“

Četiri članka posebno tematiziraju činjenicu da je presuda pridonijela smanjenju legitimiteta Suda. Vjesnik u članku od 9. prosinca 2010. godine pod nazivom *Skandalozna presuda Šljivančaninu* naglašava kako je Sud „još jednom u pitanje doveo svoju vjerodostojnost, uvrijedio žrtve i razočarao one koji su vjerovali da će zločince stići pravedna kazna.“ Drugi članak je također iz Vjesnika (10. prosinca 2010.) i nosi naslov *Haški grijeh o Vukovaru*, a autor Marko Barišić govori o ignorantskome odnosu tribunala prema vukovarskoj tragediji, ističući kako nitko nije optužen za masovna ubojstva koja su se tamo dogodila. „Potpuno razoreni grad glavnoj tužiteljici Carli Del Ponte očito nije dovoljan povod za takvu optužbu, ali je bez puno oklijevanja optužila hrvatsku stranu za navodno prekomjerno granatiranje Knina iako je na taj grad prvog dana Oluje palo nekoliko desetaka granata.“ Barišić nadalje tvrdi da „takva primjena dvostrukih mjerila očito nije slučajna. Dio je političke igre u koju je uvučen Haški sud, a cilj mu je, s jedne strane, umanjiti zločin velikosrpske politike prema Hrvatskoj i Vukovaru, a s druge strane uvećati hrvatsku odgovornost da bi se, valjda, ujednačila krivnja za rat na prostoru bivše Jugoslavije.“ Barišić potom naglašava da je to dio plana da se pomoću MKSJ-a revidira povijest, ali da to nije moguće budući da je MKSJ izgubio društveni legitimitet te se njegove optužnice i presude „doživljavaju kao produžena ruka politike, a ne kao iskaz istinske pravde.“ Barišić zaključuje: „Politika je, na žalost, (opet) pobijedila pravo.“

I, konačno, članak Novoga lista od 10. prosinca 2010. godine *Presuda Šljivančaninu veliki je poraz Hrvatske* donosi izjavu Ive Banca koji je „unatoč činjenici da je osobno puno

učinio na afirmaciji Haškoga suda u Hrvatskoj, sada uvjeren da Haag dvojbena odlukama sam dovodi u pitanje svoju vjerodostojnost, što će samo dodatno poljuljati ugled Haškoga suda i pridonijeti antieuropskim tendencijama u Hrvatskoj.“ Smatra da se presuda Šljivančaninu šalje lošu poruku svima koji žele „djelotvoran sustav međunarodne pravde“ te dovodi u pitanje „stvarni učinak haškog Tribunala, koji (...) nije uspio uspostaviti pravične standarde međunarodne pravde.“ Na činjenicu da Haški sud nije uspio utvrditi pravne standarde, kriterije i sudsku praksu, ukazuje je i autor članka Denis Romac, koji upozorava da to dovodi u pitanje i sudbinu trojice hrvatskih generala u Haagu.

Kritiku hrvatskoj politici prema MKSJ-u upućuje Davor Ivanković, autor članka *Ma nije kriv Haag, kriva je Hrvatska* iz Večernjega lista od 10. prosinca 2010. godine. Ivanković smatra da je presuda Šljivančaninu „velika pobjeda srbijanske politike. Srbija je, putem nekoliko procesa u Haagu uspjela gotovo savršeno sprati sa sebe najveći dio odgovornosti za ratne zločine i agresiju.“ Prema Ivankoviću presude za Vukovar, Ovčaru i Srebrenicu pokazuju da je na ovim prostorima bijesnio „građanski rat“ i da su zločine počinili „tamo neki četnici.“ Zaključuje kako za presudu ne treba kriviti Haag „već puzajuću, nekompetentnu, mlitavu hrvatsku službenu politiku koja je propustila učiniti bilo što državnički kada je Haag posrijedi. Koja je gledala kako Srbija igra, a sama se nije usudila koristiti činjenicu da je Haag i politički sud. I da se na njegov kraj može utjecati – politikom.“

Puštanje Šljivančanina na slobodu popraćeno je sa svega pet članaka koji donose isključivo negativne izjave o MKSJ-u. Vjesnik u članku *Šljivančanin na slobodi nakon što je izdržao dvije trećine kazne* prenosi izjavu predsjednika suda Patricka Robinsona kako smatra da, unatoč teškim zločinima, vrijeme provedeno u pritvoru i „djelomična rehabilitacija“ idu u prilog oslobađanju Šljivančanina. Prenosi se i pojašnjenje kako je rehabilitacija „djelomična“ jer je Šljivančanin izrazio žaljenje zbog događaja u Vukovaru i bivšoj Jugoslaviji, ali ne i „kajanje zbog vlastitih zločina.“

Večernji list u članku *Vukovarski krvnik nakon osam godina pušten na slobodu* prenosi izjavu predsjednika MKSJ-a Robinsona, ali i reakcije žrtava: „Razočaran sam, ali to je odnos europskih država prema Hrvatskoj. Šljivančanin je odgovoran za 5000 ubijenih. Dok su naši branitelji u zatvoru ili na groblju, zločinci kao on su na slobodi.“ (Danijel Rehak, predsjednik Društva hrvatskih logoraša srbijanskih koncentracionih logora). „Rezignirana sam, ali ne i iznenađena, jer to sam i očekivala. Šljivančanina sam često čula preko motorole kada je govorio kako on čuva Jugoslaviju.“ (Alenka Mirković, novinarka ratnog Radija

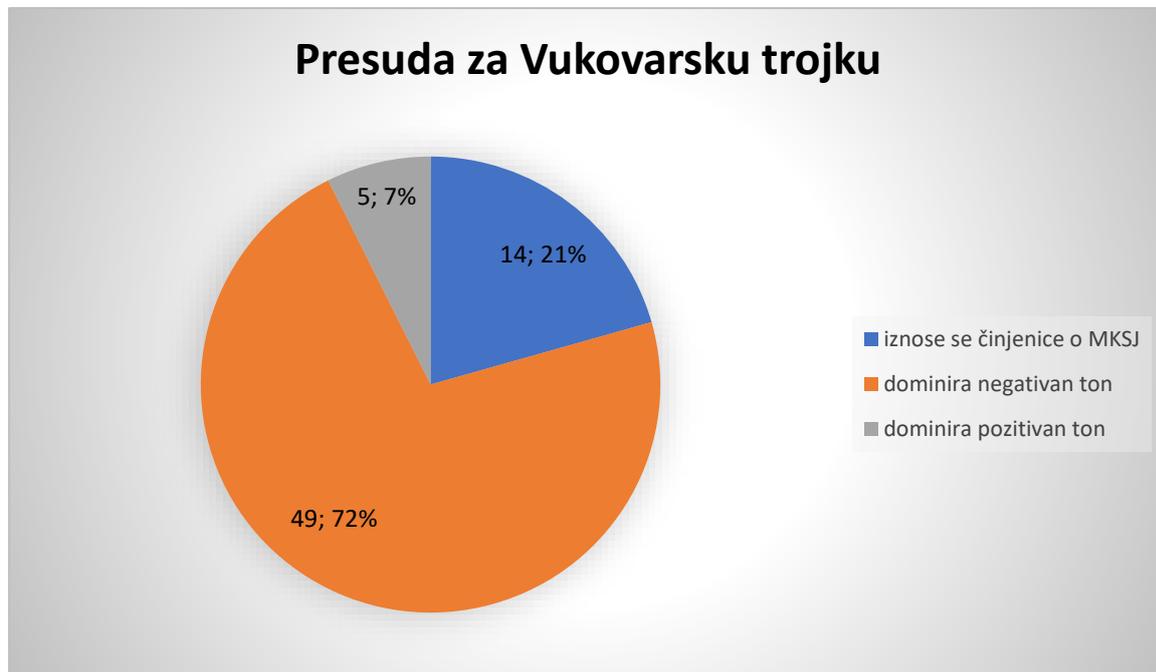
Vukovar). „Vukovarski branitelji su mislili da će se u Haagu pošteno suditi, ali se to nije dogodilo, što se vidi i u slučaju Šljivančanina.“ (Stipo Šeremet, predsjednik Zajednica udruga Hvidre).

I ostali dnevni listovi prenose izjave žrtava. Jutarnji list donosi ironični naslov *Haaga pustio 40 mjeseci ranije jer je bio uzoran i radio u knjižnici*, što je predsjednik Robinson naveo u obrazloženju odluke, te prenosi reakcije žrtava: „Izgubila sam povjerenje u Haški sud“ (Vesna Bosanac, ratna ravnateljica Vukovarske bolnice). „To je pokazatelj da Haški sud želi abolirati agresiju Srbije (Ljiljana Alvir, predsjednica Saveza udruga obitelji zatočenih i nestalih hrvatskih branitelja). „Haag izjednačava žrtvu i agresora“ (Manda Patko, predsjednica Udruge Vukovarske majke). Iste izjave žrtava, koje su prožete nepovjerenjem prema MKSJ-u, prenosi i Slobodna Dalmacija u članku *Krvnik na slobodi, Šljivančanin nikad nije izrazio žaljenje za zločine na Ovčari*.

Najsnažniju kritiku puštanju Šljivančanina na slobodu upućuje Novi list u članku *Krvnik s Ovčare na slobodi*, podnaslova *Okončana Haška farsa*. Autor članka Denis Romac ponavlja kronologiju „sramotnog procesa“ naglašavajući kako je Šljivančanin, „gospodar života i smrti u Vukovaru,“ osuđen samo za pomaganje u mučenju zarobljenika na Ovčari, no ne i za njihovu likvidaciju. Naglašava kako je voljom Haškoga suda za masakr na Ovčari – za koji ističe da je najveći pojedinačni zločin u ratu u Hrvatskoj – osuđen samo Mile Mrkšić, i to na 20 godina zatvora. Ukazuje na činjenicu da zbog zločinačkog napada JNA na Vukovar, u kojem su poginule više od tri tisuće ljudi, u Haagu nije osuđen nitko.

6.2.8.3. Zaključak

Slika 10. Analiza - Podjela istraženih članaka u slučaju Vukovarske trojke



Izvor: Podaci prikupljeni istraživanjem

Analizom je obuhvaćeno 68 članaka, najviše iz Novoga lista i Slobodne Dalmacije, ali autorica ne zamjećuje značajnije razlike u pristupu izvještavanju različitih dnevnih i tjednih listova.

Od ukupno 68 članaka njih 49 upućuje snažnu kritiku MKSJ-u i oni dominiraju gotovo u sva četiri istraživačka perioda. Najsnažniji su komentari na prvostupanjsku presudu: „skandalozna presuda“ (najčešći komentar – Slobodna Dalmacija); „pravosudni skandal“ (Slobodna Dalmacija); „nepravedna i neljudska presuda“ (izjava Ive Sanadera, Večernji list); „degutantno i ružno“ (Danijel Herak, Društvo bivših logoraša, Jutarnji lista); „poruga pravdi, kojom su vukovarske žrtve ponovo ubijene“ (predsjednik Sabora Vladimir Šeks, Vjesnik). Presuda Žalbenoga vijeća tek je donekle ispravila gorčinu prvostupanjske presude, što je rezultiralo gotovo jednakim brojem članaka u kojima dominira pozitivan i negativan ton prema MKSJ-u. Period revidiranja presude Žalbenoga vijeća u slučaju Šljivančanin period je koji karakterizira zamor Sudom i dodatni pad njegova društvenog legitimiteta i konačno puštanjem Šljivančanina na slobodu „okončana je haška farsa,“ kako slikovito zaključuje Denis Romac u članku *Krvnik s Ovčare na slobodi* (Novi list, 8. srpnja 2011.).

U jednakoj mjeri prenose se izjave političara, pravne struke (pravnici i profesori prava), svih važnijih hrvatskih analitičara, branitelja i žrtva. Sveukupno je zabilježeno 12 članaka koji donose izjave žrtava (i svjedoka na MKSJ-u), što je znatno više nego u ostalim slučajevima. Prenose se i izjave djelatnika Suda, ali ovoga puta ni one nisu bez negativna predznaka.

Autorica zamjećuje sljedeće medijske diskurse: 1) Haški sud je izgubio vjerodostojnost; 2) Haško tužiteljstvo je najveći skandal Haškog suda i 3) Haški sud se bavi politikom, ali ne i pravdom.

U sve četiri faze istraživanja pronalazimo izjave političara, pravnik i žrtava u kojima se naglašava kako se presudama u slučaju vukovarske trojke narušava društveni legitimitet Haškoga suda. Izrazi koji se koriste jesu: *ozbiljnost i kredibilitet, vjerodostojnost, povjerenje u Haški sud, ugled te uloga Haškog suda*. Spomenute izraze pronalazimo u svim dnevnim i tjednim medijima koji su uključeni u istraživanje. Primjeri: „presuda će samo dodatno oslabiti vjerodostojnost suda, koja je već sada nevjerodostojna“ (Zoran Milanović, SDP, nakon prvostupanjske presude, Novi list); „Haški sud izgubio bilo koju vjerodostojnost, i to ne samo u Hrvatskoj. Presude su dovele u pitanje ozbiljnost i kredibilitet suda (Davor Butković, Jutarnji list); „Presuda ruši vjerodostojnost Suda“ (Ante Nobile, Novi list); „Haag dvojbena odlukama sam dovodi u pitanje svoju vjerodostojnost, što će samo dodatno poljuljati ugled Haškog suda (Ivo Banac nakon revidiranja presude Žalbenoga vijeća u slučaju Šljivančanin, Novi list); „izgubila sam povjerenje u Haški sud“ (Vesna Bosanac nakon puštanja Šljivančanina na slobodu, Jutarnji list).

Pravnim legitimitetom MKSJ-a, koji ima direktne posljedice na društveni legitimitet MKSJ-a, bavi se velik broj članaka, ali posebno njih sedam u kojima se uspostavlja direktna veza između loše odrađenoga posla tužiteljstava u podizanju optužnice i sramotne presude vukovarskoj trojci. Novinar Denis Romac iz Novoga lista, koji rad Haškog suda prati od osnutka, zaključuje: „Haško tužiteljstvo je najveći skandal Haškog suda.“ Profesor Josipović ukazuje kako je „na naplatu došla bahatost Tužiteljstva koje je zaštićeno širokim leđima visoke međunarodne politike.“ Članci govore o „katastrofi Carle Del Ponte“ te joj brojni analitičari, uključujući i Žarka Puhovskog, zamjeraju što je izmijenjenom optužnicom postalo jasno da će samo Goran Hadžić biti procesuiran za razaranje Vukovara te da je JNA praktički amnestirana. Najveći je propust haškog tužiteljstva što je zločin nad Vukovarom nikada nije

sagledalo i procesuiralo u njegovu totalitetu, zaključuje profesor Josipović (Globus, 5. listopada 2007.).

Kao element koji dovodi u pitanje pravni legitimitet Suda spominju se i nestručnost, odsutnost pravnih standarda i nepredvidljivost MKSJ-a. Svako sudsko vijeće samostalno donosi presude okvirno se vodeći praksom Haškog suda koja od osnivanja suda nije uspjela postati ni blizu uravnotežena ni predvidljiva, o čemu posebno govori odvjetnik Prodanović naglašavajući kako se „u ovom slučaju vidi kako Haag nema pravnih standarda, kako je sve nepredvidljivo“.

Problem je što rad Tužiteljstva, posebno u ovome slučaju, kritizira i bivša suradnica Carle Del Ponte, glasnogovornica Florence Hartmann. Denis Kuljiš u Globusu od 5. listopada komentira kako je Florence Hartmann objavila „pseudopolitičku tračersku knjigu“,¹⁵⁶ što će „pridonijeti diskreditaciji Haškog suda.“

Da je politika duboko utkana u rad Suda, tematizira 20 članaka, što kvantitativno pokazuje da je riječ o dominantnoj temi. U člancima se naglašava da se Haag bavi politikom, ali ne i pravdom. Denis Romac u Novome listu komentira kako je „Haški sud prihvatio sirenski zov politike odbacivši princip pravde i kažnjavanja zločina.“ Davor Butković u Jutarnjem listu naglašava kako je „Haški sud u značajnom aspektu politička institucija te da se kao politička institucija više ne snalazi, nego sve dublje kompromitira svoj *raison d'être*.“ Berilsav Jelinić u Nacionalu piše kako je sudac „Kevin Horace Parker nepravomoćnom presudom u ovom slučaju samo pothranio kritičare Haaškoga suda koji tvrde da je sud podložan raznim političkim utjecajima.“ Mate Granić za Slobodnu Dalmaciju izjavljuje: „Presuda Šljivančaninu je politička trgovina.“ Marko Barišić u Novom listu pojašnjava: „Oni koji su tako htjeli provesti reviziju naše nedavne povijesti – prevarili su se. Haaški je sud zbog primjene takvih protupravnih mjerila izgubio vjerodostojnost i više se ne uvažavaju njegove odluke.“

Kritika se upućuje i hrvatskoj politici prema MKSJ-u. Profesor Josipović govori o „nojevskoj politici,“ a Nenad Ivaković o „puzajućoj, nekompetentnoj, mlitavoj hrvatskoj službenoj politici.“ Denis Romac govori o izostanku „aktivne politike prema Haškom sudu.“

¹⁵⁶Florence Hartmann je 2007. godine objavila knjigu *Mir i kazna: Tajni ratovi međunarodne politike i pravosuđa*. Zagreb: Profil International.

Ovaj istraživački period sadržava medijski diskurs koji ima potencijal snažnoga negativnog utjecaja na društveni legitimitet Suda. Međutim, nije riječ o negativnome političkom diskursu o MKSJ-u koji dominira medijskim diskursom. Kritike na račun MKSJ-a dolaze od političara, analitičara, pravnih stručnjaka, građana i žrtava. Razlog je činjenica da su presude u slučaju vukovarske trojke izazvale opravdano ogorčenje u hrvatskoj javnosti i postale povodom preispitivanja uloge i postojanja Haškog suda.

Na društveni legitimitet Suda, kada je riječ o presudi Vukovarskoj trojci, ne utječe način izvještavanja hrvatskih medija već rad Suda – ponajprije Ureda glavne tužiteljice koja je sastavila problematičnu optužnicu, ali i sudskih vijeća koja su pokazala svoju nedosljednost.

6.2.9. Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjska presuda“ 15. travnja 2011. godine

Istraživački period: 8. – 22. travnja 2011. godine

Analizom je ukupno obuhvaćeno 266 članaka (popis članaka nalazi se u Prilogu 10), od toga 64 iz Slobodne Dalmacije, 59 iz Jutarnjega lista, 27 iz Vjesnika, 55 iz Večernjeg lista, 56 iz Novoga lista, 2 iz Globusa i 3 iz Nacionala.

6.2.9.1. Uvod

Dana 16. srpnja 2006. godine spojena je optužnica Anti Gotovini, Mladenu Markaču i Ivanu Čermaku koja ih tereti za ista kršenja međunarodnoga humanitarnog prava po istoj činjeničnoj osnovi te predlaže da im se održi zajedničko suđenje. Zajedničko suđenje započelo je 11. ožujka 2008. godine.

Tužiteljstvo tvrdi da je Oluja za cilj imala protjerivanje Srba preko unaprijed isplaniranih pljački, paleža i ubojstava. Prema optužnici hrvatski politički i vojni vrh, u kojem su bila i trojica optuženih generala, udružio se u zločinački pothvat. Gotovina je ignorirao i prešutno odobravao zločine pustivši vojnike da nekažnjeno pljačkaju i ubijaju. Čermak je, sukladno optužnici, međunarodnim predstavnicima davao netočne, nepotpune ili obmanjujuće informacije o broju ubijenih i sprječavao istrage o zločinima poput onoga u Gruborima. Markač je, tvrdi Tužiteljstvo, osobno zapovijedao Specijalnom policijom koja je počinila

brojne zločine. Neselektivno granatiranje Knina, koje je za cilj imalo protjerivanje Srba, ne može se potkrijepiti dokazom jer je hrvatska strana sakrila topničke dnevnik. ¹⁵⁷

Nasuprot tome tvrdnje su obrane ¹⁵⁸ da je Oluja je bila pravedna operacija s ciljem reintegracije okupiranih dijelova zemlje u okviru međunarodno priznatih granica. Svi generali su na osobne optužbe odgovorili s „nisam kriv“. Uz to su i odbacili optužbe o planiranju progona i ubojstava. Američki generali i vojni stručnjaci kao svjedoci uvjerljivo su oborili optužbu o neselektivnom granatiranju Knina.

Raspravno vijeće 30. kolovoza 2010. godine odbija zahtjev tužiteljstva za izdavanjem sudskog poziva (engl. *subpoena*) Hrvatskoj za isporuku topničkih dnevnika. Završne riječi su iznesene od 30. kolovoza do 1. rujna 2010. godine. Tužiteljstvo traži dugogodišnje kazne za optužene generale: 27 godina za Gotovinu, 25 za Markača i 17 za Čermaka, dok obrana traži njihovo oslobađanje.

Raspravnome vijeću, u kojem su uz predsjednika Alphonsa Orijea bili i Uldis Kinis i Elisabeth Gwaunza, trebalo je sedam i pol mjeseci da razmotre tvrdnje tužiteljstva i obrane. Tri godine i 35 dana od početka suđenja, 15. travnja 2011. godine, raspravno vijeće je pod predsjedanjem suca Alphonsa Orijea izreklo presudu i skoro u potpunosti uvažilo sve zahtjeve optužbe te proglasilo Gotovinu i Markača krivima čak po osam od ukupno devet točaka optužnice (progon, deportacija, ubojstvo i nečovječna djela, pljačka privatne i javne imovine, bezobzirno razaranje, ubojstvo i okrutno postupanje), presudivši da su Gotovina i Markač kaznena djela tijekom i poslije Oluje počinili u sklopu udruženoga zločinačkog pothvata kojem je na čelu bio pokojni predsjednik RH Franjo Tuđman, a s ciljem protjerivanja Srba iz Krajine. Gotovina je osuđen na jedinstvenu kaznu od 24 godine zatvora, Markač na 18, a Čemak je pušten na slobodu. ¹⁵⁹

Presuda je obrazložena na 1400 stranica, što je čini najdužom u praksi MKSJ-a.

¹⁵⁷https://www.icty.org/x/cases/gotovina/cis/bcs/cis_gotovina_et_al_bcs.pdfhttps://www.icty.org/bcs/case/gotovina#custom7Uvodna_riječ_Tužiteljstva. (pristupljeno 23. lipnja 2020. godine)

¹⁵⁸https://www.icty.org/x/cases/gotovina/cis/bcs/cis_gotovina_et_al_bcs.pdfhttps://www.icty.org/bcs/case/gotovina#custom7Uvodne_riječ_i_Obrane. (pristupljeno 23. lipnja 2020. godine)

¹⁵⁹https://www.icty.org/x/cases/gotovina/cis/bcs/cis_gotovina_et_al_bcs.pdfhttps://www.icty.org/bcs/case/gotovina#custom7Presuda_Pretresnog_vijeća. (pristupljeno 23. lipnja 2020. godine)

6.2.9.2. Analiza

Prvostupanjska presuda generalima izazvala je ogorčenje u svim dijelovima hrvatskoga društva. U negativnoj ocjeni presude složili su se vlada, političari lijevoga i desnoga predznaka, odvjetnici s haškim iskustvom, vojni predstavnici RH, branitelji i građani. Cilj je poglavlja ispitati koji su medijski diskursi prevladavali u izvještavanju medija o ovome slučaju, je li njima dominirao politički diskurs i koliki je prostor dan žrtvama.

Članci su popraćeni dramatičnim slikama šokiranih građana na trgovima diljem Hrvatske, kao i slikama iz sudnice. Ukupno 20 članaka referira se na MKSJ ili njegove djelatnike u samim naslovima, od čega njih 6 negativno: *Sud u Haagu može povrijediti pravdu i dugoročno ugroziti mir* (Jutarnji list, 13. travnja 2011.); *Političke igre oko Haaga* (Novi list, 13. travnja 2011.); *Osuda zbog udruženog zločinačko pothvata kompromitira Haaški sud* (Vjesnik, 16. travnja 2011.); *Istina je ovog petka umrla u Haagu* (Novi list, 16. travnja 2011.); *Nakaradna odluka početak je prave demontaže Haaškoga suda* (Novi list, 16. travnja 2011.) i *Orie sudio Hrvatskoj* (Novi list, 16. travnja 2011.).

Očekivano članaka s dominantno negativnim tonom ima više nego u prijašnjim slučajevima (112), ali ipak je veći broj članaka koji su primarno fokusirani na iznošenje činjenica o MKSJ-u u svjetlu slučaja operacije Oluja (150). U njima se većinom opisuje životni put generala Gotovine od djetinjstva, preko Legije stranaca, sve do uhićenja i pritvora u Haagu. Opisuju se njegove ljubavne avanture, a njegovi prijatelji i suborci prepričavaju priče kojima se naglašava generalova hrabrost. Nešto manje članaka posvećeno je i generalima Markaču i Čermaku.

Ususret presudi odvjetnici komentiraju mogući ishod presude. Posebno je optimističan Luka Mišetić koji smatra da, ukoliko sudac Alphonas Orié uvaži dokaze, presuda mora biti oslobađajuća. Ipak, svjestan osjetljivosti situacije, general Gotovina putem medija šalje poruku, posebno braniteljskim udrugama, da bez obzira na ishod presude ne treba biti okupljanja. Nekoliko članaka analizira dosadašnje presude suca Oriea, kao i činjenicu da je u prvome slučaju pred Haaškim sudom, slučaju Tadić, Orié bio odvjetnik optuženoga i da je pritom dovodio u pitanje legitimitet Suda.

Članci nadalje osim spomenutih detalja presude prenose i atmosferu u sudnici, pri čemu se, između ostaloga, ističe da je na galeriji Suda bilo 70 osoba, dok je 50 novinarskih ekipa osiguravala desetak naoružanih pravosudnih policajaca. Nakon presude iznose se informacije o povratku generala Čermaka u RH i analizira iduće korake koje će poduzeti

Hrvatska i odvjetnički timovi generala Gotovine i Markača. Prenose se i izjave iz stranoga tiska, uključujući i srpskog za koji je ovo potvrda da „nisu samo Srbi vodili rat“ (*Tadić: Ovo je u skladu s pravom*, Novi list, 16. travnja 2011.).

U istraženim dnevnim i tjednim listovima identificirano je 14 izjava političara, pri čemu se neke prenose u većem broju medija, ponajprije one predsjednika RH Ive Josipovića i premijerke Jadranke Kosor. U svim izjavama izražava se nezadovoljstvo presudom te je razvidno da je slučaj Gotovina ujedinio političku desnicu i ljevicu.

Predsjednik Josipović izjavljuje: „Osuđujuća presuda generalima Gotovini i Markaču, s obrazloženjem i kaznom, posebno s tezom o postojanju zajedničkoga zločinačkog pothvata koji uključuje i najviši politički i vojni vrh Hrvatske, ozbiljan je pravni i politički akt koji je šokirao i mene“ te naglašava kako „poštovanje pravnih aspekata rada Suda ne znači i prihvaćanje političkih i povijesnih aspekata presude.“ Poručuje kako će neovisno o presudi za Hrvatsku Domovinski rat ostati pravedan i obrambeni rat (*Zar smo mi bili agresori?! – Josipović: Ne prihvaćamo političke i povijesne aspekte presude*, Jutarnji list, 16. travnja 2011.).

Jutarnji list donosi i reakciju premijerke Jadranke Kosor koja očekuje da će u drugostupanjskome postupku mnoge teze iz haške presude biti osporene, ponajprije ona o udruženome zločinačkom pothvatu: „Mi se ne bojimo i ponosni smo na naše pobjede,“ naglasila je premijerka. Podsjetila je kako je Vlada naručila studiju od Hrvatske akademije pravnih znanosti o teoriji zajedničkoga zločinačkog pothvata i da je Akademija u veljači tu studiju poslala predsjedniku Haškoga suda sa željom da stručnjaci isključivo na temelju prava iznesu svoje stavove o mogućnosti postojanja takva pothvata.

Članak prenosi i izjave nekolicine političara – Vesne Pusić („Odvojiti Oluju od pojedinačnih zločina“); Josipa Friščića („Hrvatsku treba braniti svim sredstvima“); Luke Bebića („Ako je Franjo Tuđman kriv, onda sam i ja“) te Dražena Budiše („U vojnim operacijama stradao tek jedan civil“).

Novi list 16. travnja 2011. godine donosi članak *Oporba i vladajući razočarani presudom* u kojem se prenosi izjava splitsko-dalmatinskoga župana Ante Sanadera (HDZ), koji suđenje generalima uspoređuje sa suđenjem generalu Tihomiru Blaškiću i naglašava da će se „njihova nevinost potvrditi u žalbenome postupku te kako će generali Gotovina i Markač biti oslobođeni svake krivnje.“ Članak donosi i izjavu SDP-ova vijećnika Marina Jurjevića koji je istaknuo „kako ima osjećaj da je Haški sud najprije presudio, a potom tražio

argumente za presudu, kao i naknadne žrtve od ljudi koji predstavljaju simbole Domovinskoga rata.“ Zbog svega toga doveo je u pitanje pravednost Haškoga suda.

Slobodna Dalmacija 16. travnja 2011. godine donosi izjave političara iz Splita, Šibenika i Zadra – saborske zastupnice Ane Lovrin („Presuda je nepravdna. Neočekivano je od jednog visokog suda da u presudi u stvari iščita optužnicu bez gotovo ikakve argumentacije. Hrvatska je proglašena zločinačkom organizacijom.“); saborske zastupnice Nevenke Marinović („Sramotna presuda! Ovo nam je jasna poruka koliko trebamo cijeniti pravne sposobnosti i profesionalizam haških sudaca.“); šibenskoga gradonačelnika Ante Županovića („To je sramotna, nepravdna i neprimjerena presuda, za svaku osudu.“).

Članak Jutarnjega lista *Hrvatska javnost zgranuta: Ovo je politička presuda – Naše heroje su osudili, a zločinci su slobodni* donosi izjave raznih znanstvenika, liječnika, sportaša i drugih prominentnih javnih osoba, od kojih se ističu izjave politologa Damira Grbeše („Suđenje nije bilo objektivno, a presuda dvojici generala je neutemeljena. Ona kompromitira Međunarodni kazneni sud jer nisu dokazane teze prekomjernoga granatiranja Knina, kao ni teze o zločinačkom pothvatu.“); ravnateljice Instituta „Ruđer Bošković“ Danice Ramljak („Zgrožena sam presudom generalima i duboko potresena da Sud u Haagu ovako skandalozno narušava svoj kredibilitet. Nažalost, nisam iznenađena, presude su često politički obojene.“) i bivšega izbornika hrvatske rukometne reprezentacije Line Červara: „Mislim da smo svjedočili jednoj sudskoj farsu temeljenoj na političkoj optužbi koja je završila političkom presudom. Haaški sud primjer je pravde koja nema uporište u pravu već isključivo u politici.“).

Vjesnik dan nakon presude donosi i članak *Hrvati jedinstveni: Sramota!* u kojem se opisuju i navode reakcije građana i branitelja s mirnih skupova koji se organiziraju u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu: „Haaški sud je politički, a presuda nema veze s činjenicama. To je izdaja! To je srpski sud koji mi nikad nećemo priznati!“; „Pravo i pravda nije isto! Politika i dalje radi svoje! Ovim je osuđena cijela Hrvatska i svi se zbog toga trebamo dići na noge!“; „Ova presuda, koja priznaje 'Krajinu' kao državu, samo dokazuje da Haaški sud nema veze s pravom i pravdom, nego je to politički sud nepravde.“; „Stječe se dojam da je prvo donesena presuda, a onda argumenti koji su u suprotnosti sa zdravim razumom.“

Slobodna Dalmacija u članku *Gardisti: I Staljin bi pozavidio na ovakvom procesu* objavljenom 16. travnja 2011. godine donosi izjave branitelja, bivših vojnika legendarne četvrte gardijske brigade čiji brigadir Čedo Sovulj izjavljuje kako bi Haagu na ovom procesu

pozavidio i Staljin („Pa tu nema ni pravde ni pravednosti, nema ni zrna zdravog razuma. Nismo glupi, to je politički sud koji ne sudi Gotovini nego hrvatskoj državi.“).

Ništa manje kritična nije ni pravnička struka. Vjesnik od 16. travnja 2011. godine u članku *Osuda zbog udruženog zločinačkog pothvata kompromitira Haaški sud* donosi izjave odvjetnika s haaškim iskustvom koje su redom negativne. Tako Jadranka Sloković kaže: „Silno sam razočarana presudom. Proglašavanje Gotovine i Markača krivima zbog udruženog zločinačkog pothvata kompromitira Haaški sud jer je to koncepcija koju napušta moderno pravo, što pokazuje praksa ICC-a i nacionalnih pravosuđa.“ Željko Olujić insinuira umiješanost politike: „Nakon posjeta britanskog ministra pravosuđa drukčiju odluku Suda i nismo mogli očekivati.“ Mitko Naumovski govori o važnosti presude za međunarodno pravo: „Široko postavljenom koncepcijom zajedničkog zločinačkog pothvata Gotovina i Markač 'umočeni' su u nešto što sami nisu počinili. Takav pristup odvest će međunarodno pravo u strašnom smjeru. I kazne su šokantne jer su iznad standarda koje Haaški sud inače izriče.“ Silvije Degen naglašava kako je MKSJ „odigrao ulogu političkog suda.“ Željko Horvatić, predsjednik Akademije pravnih znanosti, govori o koracima koje treba poduzeti: „Poduzet ćemo sve pravno moguće da se u drugostupanjskom postupku ta nepravda i nemoguća pravna konstrukcija koja nije primjenjiva u slučaju djelovanja hrvatskih vlasti, i za koju su osuđeni Gotovina i Markač, otkloni. Moramo surađivati s međunarodnim pravnim stručnjacima kako se monstruoze konstrukcije i sramotno djelovanje Haaškog suda ne bi pretočili u pravomoćnu presudu.“

Posebno se ističe članak iz Jutarnjeg lista od 16. travnja naslova *Ivan Čermak nije bio na brijunskom sastanku. To ga je spasilo od zatvora*, koji prenosi panel diskusiju na kojoj navode sudskog vijeća tumače odvjetnica Vesna Alaburić, odvjetnik Branko Šerić, član SDP-a i Gotovinin suborac i prijatelj Ante Kotormanović te član HNS-a i ministar obrane u vrijeme vlade Ivica Račana Jozo Radoš. Alaburić smatra da je najveće iznenađenje to što je „sud utvrdio da su sva kaznena djela bila cilj udruženoga zločinačkog pothvata i da su Gotovina i Markač dali značajan doprinos. Iza ovog sažetka krije se jedna politička pozadina koja nije izrečena.“ Prema Alaburić Sud je donio zaključak o etničkome čišćenju Srba na temelju kasnije politički donesenih mjera kojima se Srbima sprječavao ili otežavao povratak, poput propisa o upravljanju imovinom Srba koji su otišli i slično, zbog čega smatra presudu duboko nepravednom. I odvjetnik Šerić tvrdi kako „sve upućuje na političku pozadinu haaškog tribunala“ i kako se ovom presudom možda „čak ide u pravcu izjednačavanja krivnje na ovom području,“ s čime se slaže i bivši ministar obrane Radoš, naglasivši kako se radi „o

presudi koja ima političku ambiciju vrednovati političke odnose u prošlosti, a i u budućnosti,“ što je po njemu „teška kompromitacija suda.“ Kotromanić je zadovoljan činjenicom da i odvjetnici ukazuju na to da postoji politička pozadina presude.

Ogorčenje je veliko, ali Alaburić ipak ukazuje na činjenicu da ova presuda ne dovodi u pitanje državnost Hrvatske te da ne implicira da je RH stvorena na zločinu. Ne smatra da su Hrvati diskriminirani na Sudu jer, ako se pogledaju druge presude, razvidno je da su Hrvati za udruženi zločinački pothvat suđeni kao i ostali optuženici, no problem je „lakoća kojom se kaže daje Markač bio član, a Čermak nije. To ne spada u diskrecijsko pravo Suda, to je potpuni voluntarizam.“

Obrazloženjem presude nije zadovoljan ni Žarko Pukovski koji je u slučaju Gotovina bio svjedok optužbe, tvrdeći da je Oluja bila opravdana, ali da su efekti Oluje bili jednaki etničkom čišćenju. Puhovski komentira: „Iz obrazloženja proizlazi zaključak da se zločin dogodio na Brijunima, a da je Čermak oslobođen jer nije bio na sastanku državnog i vojnog vrha uoči Oluje na Brijunima“. (*Puhovski: Iz obrazloženja presude proizlazi da se zločin dogodio na Brijunima*, Vjesnik, 16. travnja 2011.).

Puhovski piše i za Večernji list i ukazuje na činjenicu da je sudsko vijeće „znatno precijenilo utjecaj granatiranja Knina i ostalih gradova na bijeg desetaka tisuća civila s područja o kojemu je riječ (usporedi li se to granatiranje, primjerice, s napadima na Zadar, Karlovac ili Šibenik, ispada kako sud smatra Srbe manje hrabrima od Hrvata koji nisu masovno napuštali znatno teže granatirane gradove).“ Donosi zanimljivu opservaciju o nedostatku bilo kakva interesa od strane medija za žrtve Oluje: „U stotinama članaka, radijskih i televizijskih emisija te tekstova po portalima ovih se dana o svemu moglo čuti što treba (pa i više), no žrtve iz kolovoza 1995. nisu ni spominjane. A tako se ne može do pristojnoga društvenog opstanka.“ (*Udruženi zločinački pothvat sudsko vijeće zapravo tumači politički*, Večernji list, 16. travnja 2011.).

U istraženom periodu identificirana su tri članka koja spominju žrtve. Novi list 16. travnja donosi članak *U Beogradu zadovoljni zbog zajedničkog zločinačkog pothvata* koji prenosi komentar predsjednika Udruženja Srba izbjeglih iz Krajine i Hrvatske Petra Džodana kako je „zadovoljan je što je konstatirano da su počinjeni zločini u Krajini i da je riječ o udruženom zločinačkom pothvatu na čelu sa Franjom Tuđmanom.“

Istoga dana Novi list donosi i članak *Obitelj žrtava iz Varivoda žali osuđene generale*, u kojem se opisuje sudbina Jovana Berića, Srbina povratnika, kojemu su

šesdesetdevetogodišnji majka i otac ubijeni ispred kuće 50 dana nakon Oluje. Berić izjavljuje da mu je žao generala Gotovine, ali „ono što se događalo poslije Oluje, nije se smjelo dogoditi. Nitko nije smio ubijati ljude koji su ostali u svojim kućama. Nadam se da će sada i pravi počinitelji biti kažnjeni.“

Slobodna Dalmacija 16. travnja donosi članak *Reporter Jutarnjeg lista u dva hrvatska mjesta koja su najviše odredila sudbinu generala Ante Gotovine*, koji pojašnjava da je general Gotovina za Pakoštane „heroj“, a za Varivode „zločinac.“ Većinom stariji ljudi koji su ostali u Varivodama ističu važnost činjenice da je prije pola godine mjesto posjetio Predsjednik Ivo Josipović i izjavio: „Oni su nevine žrtve osвете kojih nije smjelo biti.“

Iz prenesenih izjava razvidno je da u člancima u kojima dominira negativan ton prema MKSJ-u prevladava teza da je Sud u ovom slučaju sudio politički. Već ususret presudi mnogi analitičari komentiraju kako je Sud u slučaju Vukovara sudio politički i strahuju da bi se to moglo dogoditi i ovoga puta, tim više što je optužnica Carle Del Ponte temeljena na politici, a ne na dokazima.

Jedan od primjera je Slobodna Dalmacija koja 14. travnja 2011. godine donosi prilog na 31 stranici pod naslovom *Presudni dan* koji sadrži biografije generala, rekonstrukciju procesa, ratne putove, anegdote s bojišnice, izjave prijatelja i suboraca te se osvrće na tajno snimljene sastanke. Značenje optužnice pojašnjava se na sljedeći način: „Prema optužnici zločini su se dogodili u okviru 'zajedničkoga zločinačkoga poduhvata', što je kvalifikacija koja, onima koji u ovome sudskom procesu vide suđenje pokojnom Franji Tuđmanu i njegovoj politici prema Srbima, odnosno prema BiH, predstavlja ključni argument u prilog tezi da je Haaški sud u ovom slučaju – politički.“ U prilogu svoje mišljenje o procesu i MKSJ-u općenito daje Ante Kotromanović, Gotovinin suborac i kasnije ministar obrane u SDP-ovoj vladi, koji komentira kako mu se čini da „Sud u Haagu pod pritiskom utjecajnih sudi vojničkom geniju generala Gotovine.“ Miroslav Tuđman, Ante Roso, Marinko Krešić i Pavao Miljavac, kao predstavnici vojnoga i obavještajnoga miljea, smatraju da je „svemu kriva licemjerna politika.“ Miljavac naglašava: „Da je to politički sud, vidjelo se i na presudi za Vukovar koji je potpuno razoren. Sigurno da nakon Drugoga svjetskog rata nije bilo većeg razaranja, a opet, kazne su bile simbolične. Zato, na žalost, ne očekujem ništa dobrog. Bojim se da će na kraju prevagnuti politika.“

Ususret presudi Vjesnik 9. travnja 2011. godine donosi članak *Uoči presude generalima petorica 'haaških' odvjetnika analiziraju četiri moguća scenarija*, tj. kazne po

zahtjevu Tužiteljstva, kazne u visini trajanja pritvora, kazne više od zahtjeva Tužiteljstva i konačno, oslobađanje generala. Goran Mikuličić upozorava da valja voditi računa o tome da sud ne izriče kaznu isključivo na temelju pravnih osnova ili nekakvih pravnih uporišta. Kritičan je posebno Željko Olujić: „Nakon svega što je od prvoga dana pratilo taj dokument, ne mislim da bi sud rušio optužnicu. Ona sadrži tako malo prava, a tako puno politike i nekakve povijesne spekulacije. Svi se slažu da će se konačnu odluku donijeti tek Žalbeno vijeće.“

Presuda koju je sudac Orije pročitao 15. travnja po mnogima samo potvrđuje političku pozadinu Suda, što se vidi iz brojnih već navedenih izjava. Primjerice, Slobodna Dalmacija 16. travnja donosi izjave vojnih dužnosnika. Petar Stipetić, bivši načelnik GS HV-a: “Svjetski moćnici očito vode igru, a mi smo ionako mala zemlja pa nemamo puno prostora za manevriranje.” To je već drugi put da se u izjavama implicira utjecaj svjetskih moćnika. “To je presuda hrvatskoj državi”, ocijenio je posljednji zapovjednik obrane Vukovara Branko Borković Mladi Jastreb, koji smatra da su u presudi vidljive političke konotacije i da je riječ o pokušaju legalizacije tzv. Krajine kao legalne tvorevine unutar Hrvatske te svojevrсноj nagradi Srbiji za gubitak Kosova.

Večernji list 16. travnja 2011. godine donosi s dvije slike – jedna prikazuje razrušeni Vukovar od 18. studenog 1991. godine, a druga Knin od 5. kolovoza 1995. godine. Uz slike stoji tekst: „Knin je prekomjerno granatiran, a Gotovina je izdao naredbu za taj napad. Dio je to obrazloženja haaške presude protiv generala Gotovine. S druge strane, ni jedan srpski zločinac nije bio optužen za prekomjerno granatiranje Vukovara. Ove fotografije zorno pokazuju da suci imaju dvostruka mjerila i da donose političke presude.“ Za ovu situaciju uglavnom se krivi bivša glavna tužiteljica Carla Del Ponte za čijeg su mandata sastavljene sporne optužnice i za Vukovarsku bolnicu i za operaciju Oluja.

Vlado Rajić, autor članka *Orije izgradio presudu na najslabijem dijelu optužnice* (Vjesnik, 18. travnja 2011.) pojašnjava da je „najveći problem presude suca Oriea u tome što ona u potpunosti amnestira sve pravne promašaje bivše haške tužiteljice.“ Rajić je o toj temi pisao i ususret presudi (Vjesnik, 14. travnja 2011. *Uoči haaške presude: Carla Del Ponte, politička amaterka koja je zaboravila pravo*), ističući kako 15. travnja u sudnici neće biti ključne figure cijeloga slučaja. Bivša glavna tužiteljica „podnijevši ostavku 30. siječnja 2007. na sve haaške ovlasti prilično se jednostavno izvukla iz pravne, pa onda i političke kaše koju je sama zakuhala.“ Kako naglašava Rajić, „onda kad je trebala biti pravica, u trenutku

pisanja optužnice, bavila se i politikom, kad je trebala djelovati kao dužnosnica s UN-ovim mandatom u Vijeću sigurnosti, tijekom hrvatskih pregovora s EU-om, postaje zadržtom pravnicom.“ Članak citira izjavu Del Ponte od 20. travnja 2004.: „Ja sam faktor koji omogućava hrvatski početak pregovora s Unijom,“ koju je Carla Del Ponte navela i u svojoj knjizi *Hunt* ('Lov') objavljenoj četiri godine kasnije, u kojoj svoju prethodnicu Louise Arbour opisuje kao „slagalicu političkih kocaka koja progona sitne ribe, umjesto da piše optužnice protiv glavnih aktera i inspiratora,“ navodi se u članku.

Prema povjesničaru Anti Nazoru već samom optužnicom MSKJ čini upravo suprotno od onoga čemu teži – ne individualizira krivnju već sudi Hrvatskoj (*Presudni san*, Slobodna Dalmacija, 14. travnja 2011.). Ovu tvrdnju potkrepljuju brojni analitičari te je pronalazimo u šest članaka, npr. *Orie sudio Hrvatskoj* (Novi list, 16. travnja 2011.). Četiri članka analiziraju kako se optužnicom i presudom izjednačava krivnja na području bivše Jugoslavije. Najbolji su primjer već spomenute izjave odvjetnika Šerića i bivšega ministra obrane Radoša, koji govori o „pokušaju političkoga presuđivanja i pokušaja stvaranja političkog balansa i nivelacije od strane Haaga“ (*Ivan Čermak nije bio na brijunskom sastanku. To ga je spasilo od zatvora*, Jutarnji list, 16. travnja 2011.).

O tome kako ovom presudom MKSJ piše noviju hrvatsku povijest govori u Slobodnoj Dalmaciji od 16. travnja Savo Štrbac (*Štrbac: Hrvatskoj se piše nova povijest!*), predsjednik Dokumentacijsko-informacijskog centra Veritas, ali i nekolicina hrvatskih autora. Među njima se ističe Jurica Körbler, koji komentira kako je „istina umrla ovog petka u Haagu, što će bez sumnje imati povijesne posljedice, ne samo za vjerodostojnost Haaškog suda, u koji više nitko ne vjeruje, nego i mnogo šire. Suđenje Gotovini pretvorilo se u suđenje Hrvatskoj. Presuda u Haagu falsificiranje je povijesti, falsificiranje istine. Ona je prije svega politička, nepravedna i dugoročno vrlo opasna jer opravdava agresiju, a kažnjava legitimno pravo svake zemlje na slobodu... Nepoštivanjem povijesne istine haški su suci postali produžena ruka dijela politike kojoj je jedini cilj relativizirati krivnju za sve što se devedesetih događalo u tom dijelu Europe“ (*Istina je ovog petka umrla u Haagu* (Vjesnik, 16. travnja 2011.).

O presudi se razgovara i u okviru EU-a, pa tako Martin Schultz, šef socijalista u Europskome parlamentu, izjavljuje kako su suci međunarodnoga suda obučeni da se samo drže individualnih slučajeva i da ne bi trebali davati mišljenja koja bi vodila povijesnoj interpretaciji (*Schultz: Haaški sud ne treba interpretirati povijest*, Vjesnik, 20. travnja 2011.). Povjesničar Ante Nazor ipak zaključuje da haaške presude ne bi smjele značajnije utjecati na

pisanje povijesti jer povijest se ne piše na temelju sudskih presuda o pojedinome događaju, nego na temelju povijesnih izvora (*Presudni san*, Slobodna Dalmacija, 14. travnja 2011.).

Za većinu analitičara najveći problem presude je da je sud utvrdio da su sva kaznena djela bila cilj udruženoga zločinačkog pothvata i da su Gotovina i Markač dali značajan doprinos tom pothvatu. Članak *Orie šokirao Hrvatsku* iz Slobodne Dalmacije od 16. travnja navodi kako je udruženi zločinački pothvat fraza koju je predsjednik Sudskoga vijeća Alphons Orije spomenuo čak 20 puta. Pet članaka analizira udruženi zločinački pothvat i njegovu primjenu na Haškom sudu. Od profesora Damaške do svih pravnih stručnjaka u RH, uključujući i Predsjednika RH Ivu Josipovića, zaključak je da se radi o koncepciji koju napušta moderno pravo, što pokazuje praksa ICC-ja i nacionalnih pravosuđa. Mirjan Damaška pojašnjava kako je glavna mana zajedničkoga zločinačkog pothvata neodređenost toga pojma: „Sve dok međunarodni kazneni sudovi ne formuliraju kriterije po kojima se donja granica zajedničkoga zločinačkog pothvata može jasnije odrediti, postoji mogućnost približavanja kolektivnoj krivnji koja se kosi s moralnim i filozofskim zasadama suvremenoga kaznenog prava. Osim toga, Tužiteljstvu se ostavlja veliki prostor da određivanjem donjih granica igra političke igre. Pravosuđe pak u kojemu granica i stupanj odgovornosti osoba ovise više o diskrecijskoj ocjeni Tužiteljstva nego o individualnoj krivnji mora izazvati zabrinutost u očima svih onih koji se zalažu za pravnu državu.“ (*Iznesite olakotne okolnosti, kazna se može ublažiti*, Večernji list, 20. travnja 2011.).

Pet članaka komentira činjenicu da su izrečene kazne šokantne jer su iznad standarda koje Haški sud inače izriče. Književnik Ivo Brešan uspoređuje MKSJ i Nürnberg: „Poznavajući praksu Haaškog suda, presuda me ne iznenađuje. Oni su skloni udaranju enormnih brojki. Kazna je apsolutno neprimjerena. Pa, Albert Speer, jedan od prvih Hitlerovih suradnika, na nirnberškom procesu dobio je 20 godina kazne“ (Slobodna Dalmacija, 16. travnja 2011.). Kritizira se rad suca Oriea koji je „neprincipijelan“ te se navodi primjer Dražena Erdemovića, koji je kao Hrvat u Mladićevoj vojsci pred sucima priznao da je ubio stotinjak Bošnjaka u Srebrenici te je na kraju osuđen na tek pet godina zatvora (*On je presudio Anti Gotovini*, Jutarnji list, 15. travanj 2011.).

U člancima se spominje i nekoliko važnih elemenata koji su utjecali na društveni legitimitet Suda: fizička udaljenost od žrtava, kulturološke razlike između djelatnika suda i onih kojima je Sud namijenjen, činjenica da suci nemaju potrebno predznanje o području

bivše Jugoslavije te da ne razumiju ni jezik svjedoka (*Gotovina od hapšenja do uhićenja*, Jutarnji list, 9. travnja 2011.).

O problemu interpretacije i prijevodu transkripata govori Vesna Alaburić koristeći jezičnu barijeru kao argument kako bi obranila tezu da se ratni zločini trebaju suditi na domaćem terenu. „Termin 'očistiti' nije se na engleski prevodio njihovim terminom uobičajenim za vojnu retoriku, nego terminom koji implicira etničko čišćenje. Suci su često tako dobivali netočne informacije.“ (*Ivan Čermak nije bio na brijunskom sastanku. To ga je spasilo od zatvora*, Jutarnji list, 16. travnja 2011.). Kao daljnji problematični elementi koji su utjecali na društveni legitimitet suda spominju se topnički dnevnicu koji nisu postojali, a na kojima je Tužiteljstvo inzistiralo te nekonzistentni svjedoci poput kanadskoga generala i bivšeg zapovjednika kninskog UNPROFOR-a Andrewa Leslieja. U jednom izvještaju Leslie je zapisao da je u granatiranju Knina poginulo 500 civila, a nekoliko godina kasnije, u jednoj radio emisiji, spomenuo je brojku od 25 tisuća stradalih civila (*Dossier o Gotovini: Tko je tko u Haškoj sudnici*, Novi list, 16. travnja 2011.).

Bivša glasnogovornica Tužiteljstva Florence Hartmann komentirala je u svojoj knjizi *Mir i kazna* kako je strategija okončanja rada Haaškog suda, na kojoj su navodno inzistirale najveće svjetske sile SAD i Velika Britanija, „otvorila vrata političkom vođenju pravosuđa“ (*Englezi su odlučili Gotovinu zatvoriti po svaku cijenu*, Slobodna Dalmacija, 16. travnja 2011.).

Članak *Svi su izglasavali rezolucije koje su osuđivale Hrvatsku* iz Jutarnjeg lista od 16. travnja 2011. godine nudi pogled na međunarodnu dimenziju slučaja Gotovina. Pojašnjava kako je većina članica UN-a, posebno onih izvaneuropskih, bila jednostavno nezainteresirana za slučaj. Sve su jednoglasno u VS-u ili Općoj skupštini UN-a glasovale za sve rezolucije koje su isticale da Hrvatska ne surađuje s Haaškim sudom jer nije uspjela pred njega izvesti svoga odbjegloga generala. Taj je stav, pak, išao na ruku Europskoj uniji koja je, opterećena pregovorima s čak deset novih budućih članica, mogla mirno u svojim dokumentima isticati kako ne postoji mogućnost otvaranja pregovora s HR. U članku se naglašava da se „svaka od zemalja na bilo koji način uključena u slučaj ponašala samo i isključivo u skladu sa svojim interesima.“

O uvjetovanju ulaska Hrvatske u EU govori i Milan Jajčinović u članku *Ružna haaška stigma* iz Večernjeg lista od 16. travnja 2011. godine: „Naši apologeti godinama su u medijima govorili da Haaški sud može biti možda malo više pravedan ili nepravedan, ali da

sigurno nije politički sud! Ako je tako, kakve onda ima veze sudstvo s politikom, tj. Haški sud s Europskom unijom?“ Pojašnjava da je za RH vrijedilo pravilo „Gotovina u Haagu, Hrvatska u EU.“ Prema Jajčinoviću, Hrvatska je najbolji primjer da je „Haag u funkciji EU-a, a sudstvo u službi politike.“ I članak Novog lista *Sudbina pregovora (i dalje) visi o haškoj niti* od 16. travnja 2011. godine bavi se činjenicom da je Haag stalno prisutan u hrvatskim pregovorima. „Ili Gotovina ili EU“ pisali su mediji, nakon čega bi potpora građana pristupanju Uniji dotaknula novo dno.

Presuda generalima pokreće lavinu reakcija prema EU pa Večernji list 17. travnja donosi naslov *Grafit: „Prodali Antu za europsku kartu,“* a 20. travnja članak *Peticija zbog Haaga*, u kojem se prenosi kako HSP prikuplja potpise za svoj zahtjev za prekid pregovora s EU-om. Slobodna Dalmacija 18. travnja izvještava o dvojici prosvjednika koji su u Zagrebu potrgali zastavu Europske unije (*Prijava prosvjednicima za trganje EU zastave*). Sociolog Dražen Lalić i politolog Nenad Zakošek analiziraju utjecaj presude na raspoloženje javnosti prema EU-u i na ponašanje birača. Zaključuju da bi referendum o ulasku RH u EU u svjetlu presude vjerojatno bio negativan jer je javnost skrenula udesno, ali da do referenduma ima dovoljno vremena za smirivanje situacije (*Cijenu presude platiti će HDZ na izborima*, Novi list, 17. veljače 2011.).

U dva teksta provlači se teza kako jednaka pravila ne vrijede za sve kada se radi o primjeni međunarodne pravde. Nacional se prisjeća jednoga od tekstova preminuloga urednika Ive Pukanića koji, opisujući MKSJ, govori o „potpunoj nekompetentnosti i šlampavosti, proizvoljnosti i partikularnim političkim interesima, zgrtanju para i vlastite koristi za većinu onih koji su na njemu radili, poigravanju velikih s malim narodima preko bolesnih ljudi koji su dobili ingerencije za koje nisu bili spremni.“ (*Operacija za spas Gotovine u tri koraka – Što je o Gotovini pisao Pukanić*, Nacional, 19. travnja 2011.). Pukanićevim stajalištima pridružuje se Vedrana Rudan koja naglasak stavlja na dvostruka pravila koja postavljaju SAD: „UVIJEK, BAŠ UVIJEK zaboravim da samo veliki imaju pravo na ratne zločine. Topnički dnevnic? Gdje drže „topničke dnevnik“ oni koji u hrpu krvavog mesa pretvaraju dječicu iz Gaze? Predali smo Gotovinu da bismo „ušli u Evropu“ u kojoj ćemo robovati.“ (*Dajmo Plitvice za Gotovinu*, Nacional, 19. travnja 2011.).

Dva članka hrvatskih autora i nakon osuđujuće presude zadržavaju umjereno pozitivan stav prema MKSJ-u. Sanja Modrić u Novome listu poantira kako je presuda „račun za oko 600 ubijenih civila, oko 22.000 spaljenih kuća te ponajprije za 150.000 hrvatskih državljana

srpske nacionalnosti koji su prije Oluje u zbjegovima napustili svoje domove – ispostavljen na ime Ante Gotovine i Mladena Markača, a cijena je ukupno 42 godine zatvora.“ Modrić naglašava kako „Haaški sud ni jednom kvalifikacijom nije doveo u pitanje legitimnost Domovinskoga rata i Oluje u kojoj je oslobođena gotovo trećina hrvatskog teritorija.“ Zaključuje kako „Gotovinin i Markačev problem s Haaškim sudom nije (...) što su se borili za oslobođenje Hrvatske niti što su predvodili tu borbu, već to što nisu spriječili zločine protiv stanovništva srpske nacionalnosti – „nisu ih vidjeli, nisu se potrudili da ih spriječe, nisu ih prijavili...“ (*Osuđeni su generali, a ne Hrvatska*, Novi list, 16. travnja 2011.).

Na istome je tragu Danko Plevnik, koji kao i Modrić naglašava: „Sudsko vijeće nije osporilo legalnost hrvatskoga pribjegavanja ratu, nije prihvatilo Domovinski rat kao građanski rat, već kao međunarodni oružani sukob, ali je inzistiralo na udruženoj zločinačkom pothvatu, koji je vremenski ograničilo od srpnja do rujna 1995. kada su se dogodile inkriminirane radnje.“ Plevnik upozorava kako „od generala Tusa pa do profesora Damaške“ prevladava mišljenje kako se haaško sudište moglo izbjeći da je RH procesuirala zločine nakon Oluje i zaključuje: „Međunarodni sud u Haagu nije sud 'Republike Srpske Krajine', već sud UN-a koji se odlučio na traženje pravde za žrtve, odbijajući se referirati na kauzalnost i kontekst tog Hrvatskoj nametnutog rata.“ (*Umjesto Tuđmana, razapet je Gotovina*, Slobodna Dalmacija, 16. travnja 2011.).

Nataša Božić u Novome listu od 17. travnja potpisuje članak *Sud u Haagu Srbima dosudio 92,5 godina* u kojem pojašnjava kako hrvatska javnost na presudu generalima gleda kao na konačni dokaz da se u Haagu pokušava izjednačiti žrtvu i agresora. Božić, međutim, naglašava da suhoparna statistika pokazuje da je za ratne zločine na teritoriju Hrvatske u Haagu dosad na ukupno 92,5 godina pravomoćno osuđeno 6 Srba (Martić 35, Mrkšić 20, Šljivančanin 10, Strugar 7,5, Jokić 7) te da je još nekoliko suđenja u tijeku. S druge strane, jedina pravomoćna presuda dosad donesena za zločine na hrvatskoj strani jest šest godina zatvora Mirku Norcu za zločine počinjene nad civilima u Medačkome džepu. Gotovo jednak pregled presuda donosi i Jutarnji list u članku *Srbima 92,5 godina zatvora za zločine u Hrvatskoj*, ali bez ikakva dodatnog komentara.

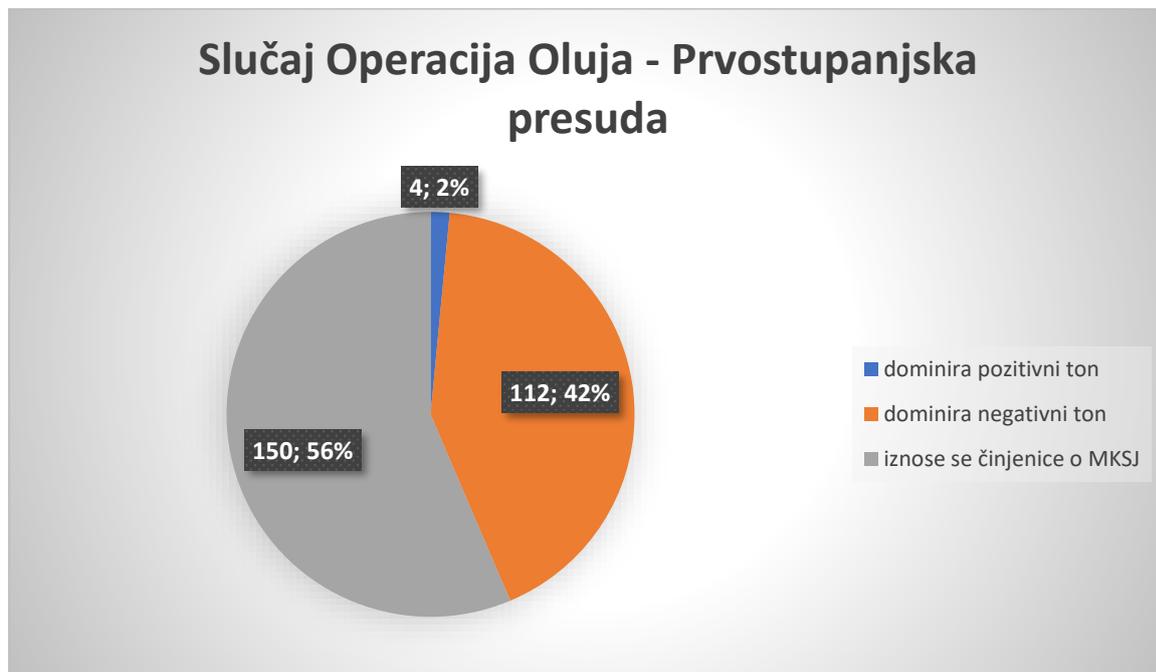
Znakovito je da se upućuje i kritika hrvatskim medijima zbog načina na koji pokrivaju slučaj operacije Oluja pred MKSJ-em. U Novome listu od 18. travnja Zoran Pusić, Žarko Puhovski i Jadranka Sloković komentiraju kako hrvatski mediji potiču histeriju oko presude umjesto da ulaze u ozbiljnu analizu. Srećko Jurdana se u Nacionalu od 19. travnja u članku

Gotovina plaća za Tuđmana; proces je pod utjecajem politike osvrće na ulogu medija, prije svega HRT-a: „Hrvatska televizija izravno je i bez intervencija prenosila čitanje presuda trojici generala u Haagu. Cjelovit prikaz te zaključne faze postupka za hrvatsku publiku bio je ujedno i premijera: prije toga, na televiziji se iz Haaga nije prikazivalo gotovo ništa. Jedan od možda najvažnijih procesa u hrvatskoj političkoj povijesti tretirao se u informativnom smislu kao snažan tabu, fenomen o kojem javnost ne smije saznati previše. (...) Puštali su se ponekad u TV dnevnik izdvojeni kratki inserti, pažljivo cenzorski selekcionirani od strane političkih urednika i arbitara... Zašto? Nesumnjivo zato da bi se izbjeglo objavljivanje ratnih epizoda i pojedinosti u raspravama koje nisu bile u skladu s 'hrvatskom državnom politikom.“

I dok se i dalje snažno kritizira Sanaderova politika prema MKSJ-u (od splitske Rive do uhićenja Gotovine), Mesićevo ustupanje transkripata, analitičari uglavnom podržavaju stav trenutne vladajuće garniture. Davor Gjenero u Vjesniku od 18. travnja potpisuje članak *Međunarodno sudište: igre političke moći i utjecaja* u kojem konstatira kako je „otvoreno deklariranje stava da je presuda Gotovini i Markaču za Hrvatsku neprihvatljiva, a da će joj se suprotstaviti u okviru međunarodnog prava i u skladu sa statutom i pravilima o postupku i dokazima međunarodnog sudišta, stav zrele izvršne vlasti.“ Zaključuje da je ovakva politika neprivlačna populistima, za razliku od one koja proizvodi nemoć, ali zato prema vani prkosi institucijama i procedurama međunarodnoga prava.

6.2.9.3. Zaključak

Slika 11. Analiza - Podjela istraženih članaka u slučaju operacije Oluja – Prvostupanjska presuda



Izvor: Podaci prikupljeni istraživanjem

O prvostupanjskoj presudi za operaciju Oluja napisano je 266 članaka, što je manje nego o uhićenju generala Gotovine (308). Međutim, znatno je veći broj članaka u kojima dominira negativan ton prema MKSJ-u, čak 112. Usporedbe radi u slučaju uhićenja Gotovine dvostruko je manje kritičkih članaka prema Sudu. Autorica ne zamjećuje razliku u pristupu različitih dnevnih i tjednih listova. Poput prvostupanjske presude u slučaju Vukovarske trojke i ova prvostupanjska presuda konsenzusno izaziva ogorčenje svih slojeva hrvatskoga društva jer se njome u pitanje dovodi hrvatski utemeljiteljski mit o Domovinskom ratu kao temelju hrvatske državnosti.

Medijski prostor dobivaju političari, vojni dužnosnici, pravni stručnjaci, analitičari, osobe iz javnoga života, građani, a u tri članka i žrtve. Priče žrtava, koje prenose Novi list i Jutarnji list, su potresne i razvidno je da je njihova strana priče nedovoljno prisutna u medijima. Jurdana za Novi list pojašnjava da interes medija, posebno HRT-a, za praćenje suđenja generalima praktički nije postojao. Prema njemu razlog je izbjegavanje objavljivanje ratnih epizoda i detalja rasprave koje nisu u skladu s „interesom politike.“ Istodobno, analitičari poput Željka Puhovskog i Jadranke Sloković upozoravaju da se oko pravomoćne presude stvorila medijska histerija.

Slika 12. Isječak iz Novoga lista 16. travnja 2011. godine



Slika 12. pokazuje dvije stranice iz Novoga lista od 16. travnja. Na stranici 6. dominira naslov *Jadno janje moje, nije ni mačku ubilo*, tj. usklik neutješne Marije Miočev, tete generala Gotovine, nakon što je čula presudu. Na stranici 7. je slika žrtve Jovana Berića iz Kistanja, kojemu su majka i otac ubijeni u Varivodama nakon Oluje. Naslov sugerira da i žrtve žale za sudbinom generala, dok se u članku zapravo pojašnjava da Berić želi da se kazne i stvarni počinitelji zločina. Ove dvije stranice ukazuju na činjenicu da se u hrvatskoj javnosti, kao rezultat optužnice, a potom i prvostupanjske presude generalima, iskonstruirale dvije različite kategorije žrtva – s jedne strane žrtve stvarnih zločina nakon Oluje, kojima se poklanja nedovoljno medijskog prostora, a s druge „žrtve Haškog suda“ tj. hrvatske generale, o kojima se iscrpno izvještava. U osnovi svi su žrtve činjenice da individualni zločini nakon operacije Oluja nikada nisu u potpunosti procesuirani. To nije napravilo hrvatsko pravosuđe, ali ni Haški sud.

Članaka koji iznose činjenice o slučaju operacije Oluja pred MKSJ-em je više nego onih u kojima dominira negativan ton, ali ovo je slučaj koji ima najviše kritičnih članaka

prema MKSJ-u, čak 112. Medijski diskurs koji dominira člancima glasi: Haški sud je u slučaju operacije Oluja sudio politički. Također, ponavljaju se medijski diskursi već zamijećeni u izvještavanju o uhićenju generala Gotovine: 1) prema prvostupanjskoj presudi Hrvatska je nastala na udruženome zločinačkom pothvatu; 2) prvostupanjska presuda predstavlja revidiranje povijesti; 3) suđenje generalu Gotovini zapravo je suđenje Hrvatskoj, što znači da se MKSJ ne bavi individualnom već kolektivnom krivnjom; 3) cijena hrvatskoga puta prema euroatlantskim integracijama je puna suradnja s Haškim sudom koja dovodi u pitanje temelje hrvatske državnosti. Ponavljaju se još dva medijska diskursa zamijećena u prijašnjim slučajevima: 1) dvostruka pravila međunarodne zajednice u primjeni međunarodnoga pravosuđa i 2) MKSJ svojim radom izjednačava žrtvu i agresora. Ipak, u nekoliko članaka donosi se „suhoparna statistika“ presuda MKSJ-a prema nacionalnostima, kojom se ova posljednja teza dovodi u pitanje.

Bez obzira na to što je Carla Del Ponte još 2007. godine napustila mjesto glavne tužiteljice, tragovi njezina rada su i dalje prisutni u radu MKSJ-a, analitičari se slažu da je najveći problem presude suca Orića u tome što ona u potpunosti amnestira sve pravne promašaje bivše haške tužiteljice.

Medijskim tretmanom ove teme ne dominiraju političke polemike. Prenosi se stav državnoga vrha koji ne prihvaća zaključke presude, ali ne negira potrebu za suradnjom sa Sudom, te poduzima mjere kako bi se presuda pobila u okviru međunarodnoga prava, što je u medijima dobro prihvaćeno. Izjave su političara brojne, ali slični stavovi dolaze od vojnih dužnosnika, branitelja, građana i pravne struke koja smatra da je teza o udruženom zločinačkom pothvatu toliko loše utemeljena da mora biti ispravljena u presudi Žalbenoga vijeća.

6.2.10. Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – drugostupanjska presuda“ 16. studenog 2012. godine

Istraživački period: 9. studenoga – 23. studenoga 2012. godine

Analizom je ukupno obuhvaćeno 337 članaka (popis članaka nalazi se u Prilogu 11), od toga 100 iz Slobodne Dalmacije, 80 iz Jutarnjega lista, 87 iz Večernjega lista, 67 iz Novoga lista i 3 iz Globusa. Nacional je 2012. godine bio u stečaju te ni jedan broj iz 2012. godine ne

postoji ni jedan njegov broj ni u arhivu tjednika Nacional ni u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici. Vjesnik je prestao izlaziti 12. travnja 2002. godine.

6.2.10.1. Uvod

Nakon što su generali Ante Gotovina i Mladen Markač 15. travnja 2011. godine osuđeni na zatvorske kazne od 24 i 18 godina, obrane generala su uložile žalbe. Žalbeni postupak trajao je približno godinu i pol. Da teze Tužiteljstva nisu utemeljene nagovješćuje zahtjev Žalbenoga vijeća iz kolovoza 2012. godine kojim se od Tužiteljstva traži da se izjasni postoji li neki drugi oblik odgovornosti Gotovine i Markača ako se utvrdi da nisu krivi po osnovi sudjelovanja u udruženome zločinačkom pothvatu. Tužiteljstvo se na taj zahtjev oglušilo.

Godinu i šest mjeseci nakon prvostupanjske presude, 16. studenog 2012. godine, uslijedilo je izricanje pravomoćne presude. Žalbeno vijeće svoju je pravomoćnu presudu napisalo na 137 stranica te u njoj pobilo presude koju je na 1400 stranica sastavilo Prvostupanjsko vijeće predvođeno sucem Alphonsom Oriom. Presudnim se pokazao sastav sudskoga vijeća jer se ono podijelilo tako da su trojica sudaca, predsjednik vijeća Theodor Meron (SAD), Mehmet Güney (Turska) i Patrick Robinson (Jamajka) bili za oslobađajuću presudu, dok su protiv većinskoga mišljenja bili suci Carmel Agius (Malta) i Fausto Pocar (Italija).

Ključnu točku u analizi Raspravnoga vijeća u pogledu postojanja UZP-a predstavljao je zaključak da su protupravni topnički napadi bili upereni protiv civila i civilnih objekata u četiri grada te da su ti protupravni napadi prouzročili deportaciju velikoga broja civila iz Krajine. Zaključak se u velikoj mjeri oslanjao na analizu pojedinačnih mjesta udara projektila u okviru četiriju gradova („Analiza udara”). Analiza udara zasnovana je na zaključku Raspravnoga vijeća o margini pogreške od 200 metara za topničke projekte („pravilo o 200 metara”). Žalbeno vijeće jednoglasno je konstatiralo da je Raspravno vijeće pogriješilo kada je izvelo pravilo o 200 metara te je uz suprotno mišljenje suca Agiusija i suca Pocara poništilo nalaz Raspravnoga vijeća da su napadi na četiri grada bili protupravni. U takvim okolnostima Žalbeno je vijeće, ponovno uz suprotno mišljenje suca Agiusa i suca Pocara, smatralo da ni jedno razumno Raspravno vijeće nije moglo zaključiti postojanje UZP-a sa zajedničkom svrhom trajnoga uklanjanja srpskoga stanovništva iz Krajine silom ili prijetnjom sile. Kako nije bilo alternativnih vidova odgovornosti, Žalbeno je vijeće većinom glasova sudaca

preinačilo osuđujuće presude izrečene Gotovini i Markaču za zločine protiv čovječnosti i kršenja ratnih zakona i običaja te ih oslobodilo optužaba.¹⁶⁰

Generali Ante Gotovina i Mladen Markač su istoga dana pušteni na slobodu i doputovali su u Zagreb. Svega nekoliko dana nakon donošenja oslobađajuće presude Fredrick Swinnen, savjetnik glavnoga tužitelja Sergea Brammertza, izjavio je kako Tužiteljstvo neće tražiti reviziju odluke Žalbenoga vijeća. Suđenje je trajalo 303 radna dana. U optužnici su navedene 33 žrtve. Tužiteljstvo je protiv generala Gotovine i Markača dovelo 81 svjedoka, a priložilo je 2687 dokaznih predmeta. U Gotovininu obranu govorilo je 25 svjedoka, a u Markačevu 13. Tim Ante Gotovine prikupio je 1024 dokazna predmeta, a Markačevi odvjetnici 391.¹⁶¹ Gotovina je u pritvoru do pravomoćne presude proveo 2537 dana, gotovo sedam godina, a Markač 2058 dana, nešto više od 5 i pol godina. Hrvatska je za obranu optuženika izdvojila 190 milijuna kuna.

6.2.10.2. Analiza

U ovom istraživačkom periodu objavljeno je 337 članaka, što je više nego u slučaju uhićenja generala Gotovine (306) i više nego u slučaju prvostupanjske presude za slučaj operacije Oluja (266). Usprkos činjenici da je riječ o oslobađajućoj presudi iz koje je jasno da posljedično ni jedan Hrvat iz Hrvatske neće biti osuđen na MKSJ-u, broj članaka koji upućuju kritiku Sudu je poprilično velik (68). Istodobno, znatno je veći nego inače i broj članaka u kojima dominira pozitivan ton prema MKSJ-u. Kao i prošleme poglavlju, i ovome je cilj ispitati koji su medijski diskursi prevladavali u izvještavanju medija o ovom slučaju, posebno u svijetlu činjenice da analitičari koriste ovaj slučaj kako bi dali završnu ocjenu o radu Suda.

U 41 naslovu spominje se MKSJ ili njegovi djelatnici, ali ovoga puta manji je broj naslova koji imaju negativne konotacije na rad suda. Znakoviti su naslovi ususret presudi od 16. studenoga 2012. godine poput onog iz Slobodne Dalmacije *Haaška (ne)pravda za hrvatske junake* koji sugerira da nije jasno u kojem će smjeru otići presuda Žalbenoga vijeća ili pak naslov iz Jutarnjega lista *Sudac Meron danas će pročitati konačnu presudu Hrvatskoj dr. Franje Tuđmana* koji ukazuje da se radi o puno većem ulogu od presude dvojici generala, tj. da je riječ o potvrdi ili rušenju hrvatskoga utemeljiteljskog mita (poglavlje 6.1.). Nakon

¹⁶⁰https://www.icty.org/x/cases/gotovina/cis/bcs/cis_gotovina_et_al_bcs.pdf (pristupljeno 24. lipnja 2020. godine)

¹⁶¹https://www.icty.org/x/cases/gotovina/cis/bcs/cis_gotovina_et_al_bcs.pdf (pristupljeno 23. lipnja 2020. godine)

oslobađajuće presude velik broj članka već u naslovima upućuje kritike MKSJ-u, tj. njegovu Tužiteljstvu, te posebno bivšoj glavnoj tužiteljici Carli Del Ponte. Primjer su dva naslova iz Jutarnjega lista od 17. i 18. studenoga 2012. godine. *Odvjetnica Vesna Alaburić: Ova je presuda pravedna sa svih aspekata – Ona predstavlja ogroman poraz Haaškog tužiteljstva i SVI GAFOVI TUŽITELJSTVA, Naši su generali čamili u zatvoru zbog bahatosti Carle Del Ponte.*

Vizualno su članci popraćeni slikama sreće u sudnici i na ulicama Hrvatske. Jutarnji list donosi plakat generala Gotovine, a Slobodna Dalmacija knjižicu naslova *Put do sreće* koja pokazuje put Gotovine od ratišta, preko bijega, do uhićenja, suđenja i konačnoga oslobođenja.

Od ukupno 337 članaka najveći je broj članaka donosi činjenice vezane uz slučaj operacije Oluja na MKSJ-u (247). Članci opisuju atmosferu prije donošenja presude koja je u znaku molitvenih bdijenja za generale. Nakon 16. studenoga donose analizu presude i pojašnjavaju što ona znači za Hrvatsku – potvrda utemeljiteljskoga mita. Brojni su članci koji opisuju slavlja u povodu presude diljem Hrvatske, s naglaskom na Zagreb i rodno mjesto generala Gotovine Pakoštane. Posebno se detaljno analizira njegov govor na zagrebačkom Trgu bana Jelačića u kojem naglašava da je rat gotov i da se moramo okrenuti budućnosti. Poziva Srbe da se vrate u Hrvatsku. U analizi presude poseban se naglasak stavlja na lik i djelo predsjednika MKSJ-a Theodora Merona koji je kao predsjedavajući Žalbenoga vijeća uvelike utjecao na konačnu presudu. Ističe se i kako su s druge strane suci Fausto Pocar i Carmel A. Agius dali izdvojena mišljenja na presudu. Prenose se izjave stranih dužnosnika te isječci iz stranih medija – *Haaški je sud Oluju proglasio legitimnom, Hrvatska je nedužna* (Slobodna Dalmacija, 17. studenog 2012.); *Britanski Guardian: Ovo je jedan od najvećih obrata u povijesti Haaškog suda* (Večernji list, 17. studenog 2012.). Dosta prostora daje se reakcijama na presudu iz Srbije. Slobodne Dalmacije od 17. studenoga 2012. godine donosi naslove: *Ogorčeni srpski mediji ne žele se pomiriti s oslobađanjem generala; Ogorčeni Nikolić: Ovo je skandalozna odluka!; Jeremić: Osvetiti ću se!; Ivica Dačić: Presuda je dokaz da Haaški tribunal nije sud; Rasim Ljiljić: Ovo je šamar međunarodnoj pravdi i pomirenju.* Posebno su negativne izjave Vuka Jeremića, predsjednika Opće skupštine Ujedinjenih naroda koji „smatra da je oslobađajućom presudom generalima Gotovini i Markaču nanesen udarac ugledu UN-a“ (*Haag na East Riveru: Jeremić zakazao raspravu o Haškom sudu za 10. travnja*, Novi list, 20. studenog 2012.).

Ususret presudi posebno je važan članak Jurice Pavičića iz Jutarnjega lista od 16. studenoga 2012. godine pod nazivom *Hrvatska navija za „naše dečke“ i još ne propituje stvarne zločine*. Pavičić analiza odnos Hrvatske prema MKSJ-u koji je lišen bilo kakve strategije i promišljanja – „smjesa kolonijalne podložnosti i moralne tuposti“. Pavičić govori o „komunikacijskome kodu“ koji se tiče Haškoga suda, a koji se s godinama mijenjao i evoluirao te se razvijao od početnoga nijekanja ideje zločina u obrambenome ratu do pristajanja do su zločine počinili „mangupi u našim redovima.“ Prema Pavičiću Hrvatska je imala dvije opcije: „Ili će potpuno prihvatiti Haag kao instrument pravde i dozivanja istine, a time i prestati zauzimati navijački stav prema *našima*, ili će pak haaško *nametanje pravde* doživjeti kao agresiju te pokrenuti borbenu komunikacijsku kontraofenzivu!“ Ni hrvatska javnost ni političari nisu se odlučili ni za jednu od ovih opcija. Umjesto toga, prema Pavičiću, hrvatska javnost, uključujući onu konzervativnu, zauzima treći, najbizarniji stav. Ona se ponaša kao da je Haag „elementarna nepogoda, nešto poput jake kiše ili potresa, nepogoda koja će zadesiti *naše dečke* neovisno o ljudskim silnicama, neovisno o stanju na terenu, činjenicama, našem djelovanju ili nedjelovanju.“ Pavičić pojašnjava da ovakav stav prema MKSJ-u – istodobna podložnost i tupost – nije nastao zato što se nekome sviđa. On se, upravo suprotno, ne sviđa ni „Ivi Josipoviću, ni Josipu Klemmu, ni biskupima, ni novinskim komentatorima.“ Problem je što je sve ostalo nezamislivo. Pavičić pojašnjava da je bilo kakav sustavni politički otpor Haagu u Hrvatskoj posve nezamisliv jednako i desnici i ljevici zato što bi „prkosio hrvatskom mitu o Zapadu, vjeri u Europu i uvriježenom kolonijalnom odnosu prema njoj.“ Pavičić zaključuje kako je Hrvatska u nedostatku ijedne druge smislene opcije odabrala „molitvu za zazivanje kiše, pasivno iščekivanje da *nepoznat netko* poškropi zemlju *pravednom presudom*.“

Ususret presudi piše i Snježana Pavić koja svoj glavni komentar daje već u naslovu članka *Sudac Meron danas će pročitati konačnu presudu Hrvatskoj dr. Franje Tuđmana* (Jutarnji list, 16. studeni 2012.) te nastavlja: „Kada danas ujutro šef Haaškog suda Theodor Meron bude pročitao pravomoćnu presudu Anti Gotovini i Mladenu Markaču, s treskom će zalupiti vrata na jednoj fazi hrvatske povijesti... bit će to presuda Franji Tuđmanu i Tuđmanovoj Hrvatskoj... Činjenica je da je haaška optužnica za Oluju iskonstruirana za politički i vojni vrh države, a ne za šefa specijalne policije, naftaša i generala s biografijom legionara.“

Već prije izricanja presude bilo je jasno da se njezin ishod neće reflektirati samo na generale, već na cijelu Hrvatsku. O presudi ovisi potvrda utemeljiteljskoga mita RH, tj.

legitimnosti Domovinskoga rata na kojemu se bazira hrvatska državnost (Poglavlje 6.1.). Naime, prvostupanjska presuda srušila je hrvatski utemeljiteljski mit da bi isti „uskrsnuo“ drugostupanjskom presudom. Značenje presude na najbolji način sažima odvjetnik generala Gotovine Luka Mišetić: „Ovo je jako bitno i za Gotovinu i za sve hrvatske branitelje koji su branili zemlju u Domovinskom ratu, ali i za povijesnu istinu o događanjima 90-ih godina.“ Prema Mišetiću Haški sud je sada pravomoćnim presudama, i u predmetu protiv Milana Martića, presudio da je u Beogradu, na Palama i u Kninu postojala zločinačka politika prema nesrbima na okupiranome teritoriju, dok s hrvatske strane, iako je točno da su pojedinci izvršili zločine protiv nedužnih civila, to nije bila politika hrvatskoga vodstva i nije postojala zločinačka politika prema nehrvatima (Mišetić: *Sudac Orić trebao bi dati ostavku*, Slobodna Dalmacija, 17. studenog 2012.).

Pozitivne su i izjave hrvatskih političara, posebno Predsjednika RH Ive Josipovića i premijera Zorana Milanovića. Predsjednik Ivo Josipović pojašnjava kako su se u ovoj presudi „spojili zakonitost i pravednost.“ Smatra da se na vrijeme reagiralo na zločine kojih je bilo, i da je Gotovina u Hrvatskoj razgovarao s haškim istražiteljima, do svega ovoga ne bi ni došlo. Josipović se također osvrće na utemeljiteljski mit: „Presuda daje drugačiju sliku hrvatskog vodstva, pokazuje da nije postajao tzv. udruženi zločinački pothvat i da vodstvo na čelu s predsjednikom Tuđmanom nije tada na Brijunima planiralo protjerivanje sugrađana srpske nacionalnosti... U političkome smislu treba istaknuti da ova presuda mora potvrditi demokratski karakter Hrvatske, pravedan karakter Domovinskoga rata te ne smije djelovati dezintegrativno na hrvatsko društvo, nego mora biti u nastavku pomirenja. To znači da sve žrtve moramo prepoznati, da moramo nastaviti s pozitivnim procesima pomirenja ne samo u Hrvatskoj nego i regionalno.“ (Josipović: *Dokaz da Tuđman nije planirao protjerati Srbe*, Večernji list, 17. studeni 2012.).

Premijer Zoran Milanović je ocijenio da je „proces bio težak i bez presedana,“ ali da je u njemu bilo i „dosta politike,“ a činjenica da je sudsko vijeće odluku donijelo tankom većinom protumačio je kao dokaz da je „tanka crta između uspjeha i neuspjeha, istine i neistine, pravde i, za nas, nepravde.“ „Očito je da su ovo dvojica nedužnih ljudi,“ rekao je Milanović te je istaknuo da „to ne znači da rat nije bio krvav i da nije bilo pogrešaka, ali za njih je, kaže, odgovorna država, a ne Markač i Gotovina“ (*Za pogreške u ratu kriva je država*, Slobodna Dalmacija, 17. studeni 2012.).

Pozitivne su izjave i ostalih hrvatskih političara te vojnih dužnosnika (Jutarnji list, 17. studeni 2012.). Predsjednik Hrvatskoga sabora Josip Leko (SDP) smatra da je presuda potvrdila „da je Hrvatska vodila obrambeni, oslobodilački, pravedan rat i da je u tom ratu vodila poštovala međunarodna pravila ratovanja.“ Damir Kajin (IDS) naglašava: „Haaški sud je pravičan i ovo je Europa.“ General Pavao Miljavac: „Sa zebnjom sam čekao presudu Haaškog suda, s obzirom na praksu Tribunala i na način na koji su presude dosad donošene. Moramo zahvaliti predsjedniku Haaškog suda Theodoreu Meronu što nije sudio po percepciji i po politici, već se držao činjenica. A one su od početka bile na strani generala i na strani hrvatske vojske.“ Gordan Jandroković (HDZ) ističe kako presuda predstavlja priznanje RH „da je vodila pravedan oslobodilački rat.“ Bivša premijerka Jadranka Kosor (HDZ) izjavljuje da je ovo „kraj Domovinskog rata na svaki način te potvrda da je Hrvatska bila žrtva agresije, da nije željela rat i samo se morala braniti i obraniti.“ Bivši predsjednik RH Stjepan Mesić (HNS) ističe kako „je ovakva presuda dokaz da Haaški sud nije politički sud, što je on tvrdio cijelo vrijeme.“ (*Maksimalno sam pomogao*, Slobodna Dalmacija, 17. studenog 2012.). Ratni zapovjednik, suborac i prijatelj Ante Gotovine Željko Kurtov Buš: „Nakon prvostupanjske presude prvi sam osobno posumnjao da je ovo samo politički sud, ali ova me je oslobađajuća presuda ipak uvjerila da Europa ima neke kriterije. Za nas je ovo poruka da se može vjerovati Europi i svijetu... S današnjim danom rat je završen.“ (*Sve još izgleda kao san*, Slobodna Dalmacija, 17. studenog 2012.).

Isti komentari dolaze i od novinara koji su pratili slučaj Gotovina od samoga početka, poput Zvonimira Despota: „Haag je ovom presudom sprao ljagu i s imena Franje Tuđmana. Mi Hrvati oslobođeni smo tereta kolektivne krivnje, sa sebe smo maknuli krivnju za genocid kakva nam se nametala iz Beograda, ali i pojedinih svjetskih centara moći!“ (Večernji list, 17. studenog 2012.) ili Davora Butkovića koji pojašnjava da je ovom presudom Haaški sud odlučio djelovati „u skladu sa širom i ispravnom povijesnom odlukom. Haaški sud uvažio je zapravo sljedeće činjenice. Prvo, rat nije započela Hrvatska, nego je Hrvatska napadnuta i prisilno uvučena u rat. Drugo, Hrvatska je imala zakonsko pravo braniti cijeli svoj teritorij u avnojevim granicama Socijalističke Republike Hrvatske (toliko o važnosti Titova Ustava iz 1974. godine za današnju hrvatsku neovisnost). Hrvatska je, dakle, u ratu postupala legitimno i legalno. Treće, operacija Oluja ne samo da je predstavljala legalni i legitimni povratak okupiranoga teritorija RH, nego je njime istodobno spašena bihaćka muslimanska enklava (kojoj je prijetio pokolj sličan srebreničkom) te je, još važnije, slomljena vojna sila Republike

Srpske, čime su stvoreni uvjeti za kraj rata u BiH.“ (*Rat je napokon završen: HRVATSKA JE NEVINA*, Jutarnji list, 17. studenoga 2012.).

Drugostupanjskom presudom generalima, koja je potvrdila hrvatski utemeljiteljski mit, porastao je društveni legitimitet Suda, ali na njegov se rad u cjelini i dalje gleda kroz političku prizmu. Naime, rezultati istraživanja koje je za Jutarnji list provela agencije IPSOS Plus pokazuju da je „96 posto građana zadovoljno presudom, 62 posto smatra suradnju s Haaškim sudom ispravnom, no 49 posto građana i dalje smatra da je Sud sudio politički. Sklonost da u radu Suda pronađu političke kriterije gotovo podjednako vide glasači Kukuriku koalicije i glasači HDZ-a. Nadalje, 36 posto smatra i da su Hrvati na Haaškom sudu bili u lošijem položaju od ostalih optuženika.“Rezultati, također, pokazuju da 49 posto građana smatra da je nakon Oluje bilo zločina. 32 posto građana smatra suprotno dok se je 19 posto građana odgovorilo ne znam (*Nijedno pitanje od rata nije tako ujedinilo Hrvate*, Jutarnji list, 18. studeni 2012.).

Brojni povjesničari, odvjetnici, pripadnici vojnih snaga, novinari i analitičari koriste ovu priliku kako bi dali konačno mišljenje o MKSJ-u, u kojem se unatoč pozitivnome ishodu presude naglašava politički karakter suda te se posebna kritika upućuje Tužiteljstvu s naglaskom na bivšu glavnu tužiteljicu Carlu Del Ponte i njezinu strategiju izjednačavanja krivnje. U čak trinaest članaka nalazimo negativnu ocjenu rada Tužiteljstva. Među analitičarima koji smatraju da je ova presuda poraz haškoga Tužiteljstva su povjesničar Tvrtko Jakovina, odvjetnici Čedo Prodanović, Vesna Alaburić i Luka Mišetić, analitičari Milan Jajčinović i Snježana Pavić, ali i bivša djelatnica Suda Florence Hartmann te Sonja Biserko, predsjednica Helsinškoga odbora u Srbiji.

Povjesničar Tvrtko Jakovina u članku naslova *Oluja posve očišćena od tereta koji je nosila* (Jutarnji list, 17. studenog 2012.) koristi presudu kako bi ukazao na brojne pogreške i probleme MKSJ-a, ali sveukupno na njegov učinak gleda pozitivno. Jakovina potvrđuje činjenicu da je ovom važnom presudom zatvorena jedna etapa povijesti te je „operacija Oluja, u Haagu i sudski, posve očišćena od tereta koji je nosila.“Jakovina ukazuje na loše poteze Tužiteljstva i Carle Del Ponte (*loša i nedokaziva optužnica*); analizira stihijski odnos Haaga i Hrvatske (*politizacija, manjak sustavne politike i političko manipuliranje sudom, kao na primjeru splitske rive*). Konstatira kako MKSJ nije pridonosio suočavanju s prošlošću u onoj mjeri kojoj je trebao, a za pad društvenoga legitimiteta Suda Jakovina krivicu pripisuje i samom Sudu, kao i arogantnom ponašanju glavne tužiteljice Del Ponte: „Istina, u mnogočemu

je Haag činio stvari koje su bile neshvatljive. Carla Del Ponte uživala je u ulozi osobe koja trese državice Zapadnog Balkana, prijeti i zaustavlja, razara vlade.“Jakovina konstatira da je Sud,„bez obzira na ovu presudu bio prije svega politički“te da bi bilo lakše da mu se od početka pristupilo kao takvom.

Nadalje, Jakovina naglašava kako Sud nije u potpunosti ostvario svoju misiju, ali „jest korak naprijed u međunarodnom pravosuđu.“ U svojoj analizi zaključuje „kako Hrvatska Haaškom tribunalu nije vjerovala do jutra 16. studenog 2012., kad je međunarodna zajednica postala manje strana, udaljena, hladna i nepravična.“Ističe kako se nakon presude više ne može govoriti o „haaškom krivotvorenju povijesti te će se morati jednom i konačno razjasniti koliko je antihrvatski sud koji nije osudio niti jednog Hrvata.“Zaključuje kako hrvatsko pravosuđe sada treba biti snažno i pokazati da je brže i pravednije od onoga u Haagute sankcionirati zločine počinjeno nakon Oluje.

Vesna Alaburić u svojoj analizi presude konstatira da ista,„predstavlja ogroman poraz haaškog Tužiteljstva.“ Komentira kako je Carla Del Ponte zapravo „generalima napravila uslugu time što je dokazivala samo udruženi zločinački pothvat“ (*Odvjetnica Vesna Alaburić: Ova je presuda pravedna sa svih aspekata – Ona predstavlja poraz haškog Tužiteljstva*, Jutarnji list, 17. studenog 2012.).

Na istome tragu odvjetnik Čedo Prodanović izjavljuje: „Tužiteljstvo je pogriješilo što je čitavu teoriju o krivnji generala Gotovine i Markača, pa i teoriju o udruženom zločinačkom pothvatu, najvećim dijelom baziralo na prekomjernome granatiranju Knina i ostalih gradova. Tako je išlo na sve ili ništa, ali mislim da to nije radilo svjesno, nego su jednostavno bili šlampavi.“ Prodanović pojašnjava da je predsjednik Vijeća sudaca bio Amerikanac koji je odlučio donositi odluke sukladno pravu, a nije htio štititi pogreške Tužiteljstva i suca Orića koji je donio prvu osuđujuću presudu. Jednostavno je sudio prema načelima prava i zakonitosti i nije se osvrtao na zaštitu integriteta haaških tužitelja i sudaca koji su napravili „neshvatljivo krupne pogreške“(*Išli su na sve ili ništa, ali nisu to radili svjesno, nego su jednostavno bili šlampavi*, Slobodna Dalmacija, 18. studenog 2017.).

Svoje mišljenje o Carli Del Ponte daje i odvjetnik Luka Mišetić (*Čemu se čudi Carla Del Ponte? Pa većina joj je optužnica pala*, Večernji list, 18. studenog 2012.) koji ističe kako je većinanjezinih optužnica odbačena već nakon žalbenoga postupka.Upitan misli li da je politika bila posrijedi kada je riječ o radu glavne tužiteljice, Mišetić odgovara potvrdno: „S njezine strane apsolutno, bez ikakve sumnje!“

U članku *Svi gafovi Tužiteljstva: Naši su generali čamili u zatvoru zbog bahatosti Carle Del Ponte* Pavić definira tri glavne pogreške haaške tužiteljice. Kao prvo, činjenicu da je u optužnicu uvela udruženi zločinački pothvat, što pomaže Tužiteljstvu da optuži i one koji nisu izravno sudjelovali u zločinu. Potom je sastavila optužnicu koja se temelji na odgovornosti Gotovine za prekomjerno granatiranje Knina, što je moralo pasti na reviziji dokaza. I konačno, znala je da nema dokaza da je uoči Oluje planirano ubijanje ljudi, pljačka, paljenje njihovih domova ni drugi zločini iz haaškog Statuta. Pavić zaključuje: „Umjesto konkretnih zločina i pravde za žrtve, tužiteljstvu je važnije bilo skrojiti optužnicu koja će obuhvatiti praktično čitav tadašnji politički i vojni vrh Hrvatske devedesetih“ zaključujući kako je „tužiteljici žednoj političke i medijske pažnje trebala politički puno teža optužnica s kojom će moći mahati po europskim metropolama tražeći podršku za pritisak na Hrvatsku.“

Milan Jajčinović u komentaru *Poraz Del Ponte i onih koji su im podmetali* (Večernji list, 17. studenog 2012.) piše kako je Meron svojom odlukom „vratio dignitet sudstvu, oslobodivši ga od politike. Odluka Suda ujedno je velik poraz nekadašnje haaške tužiteljice, bahate i osorne, napuhane i politikanstvu sklone Carle Del Ponte.“ Jajčinović nastavlja: „Sud je odlukom temeljenom na činjenicama, a ne na podvalama, pokazao ne samo pravednost nego i što misli o takvim iz Hrvatske dostavljanim 'istinama'. Sud se donošenjem svoje odluke nije rukovodio politikantskim 'pomirenjem naroda', nego utvrđivanjem istine.“

Analitičari poput Augustina Palokaja ili Snježane Pavić, koji su godinama izvještavali iz Haaga, smatraju da je oslobađajućom presudom poražena strategija Tužiteljstva o izjednačavanju krivnje na prostoru bivše Jugoslavije. Augustin Palokaj u članku *U EU uznemireni zbog reakcije Beograda, Srbija gubi i male šanse za datum početka pristupnih pregovora s EU*, Jutarnji list, 19. studenog 2012. godine komentira kako se oslobađajuće presude doživljavaju i kao poraz politike izjednačavanja krivnje bivše tužiteljice, koja je „čak pokušala amnestirati JNA izjavama da su za zločine u Vukovaru krivi samo pojedinci, dok je za zločine nad Srbima pokušala okriviti Hrvatsku.“

Snježana Pavić 18. listopada 2012. godine u Jutarnjem listu potpisuje članak pod nazivom *Ukidanje osuđujuće presude kraj je politike izjednačavanja krivnje* u kojem prenosi izjavu bivšega slovenskog ministra vanjskih poslova Ive Vajgla: „Konačna presuda u Haagu potvrdila je da je Hrvatska žrtva i da je bila napadnuta, dok je prije prevladavalo nastojanje da se sve strane u sukobu izjednače.“ Pavić nastavlja opisujući kako je u predvorju Haaškog suda izvješen je transparent „Nürnberg 1945 Haag 1993“ koji sugerira da Haaški nastavlja tradiciju

Nürnberškog procesa. Prema Pavić Haag i Nürnberg razlikuju se u nizu točaka, a jedna od osnovnih je to što je u savezničkome sudu u Nürnbergu bilo jasno „tko je agresor a tko je žrtva, dok se u Haagu to ne vidi jasno ili se čak namjerno zamagljuje kako bi se krivnja raspodijelila na sve strane, navodno u ime regionalnog pomirenja.“ Pavić pojašnjava: „Haaško tužiteljstvo trudilo se odmjeriti krivnju tako da su za najteži zločin, genocid, optuživali samo Srbe, Srbi i Hrvati su odgovarali za zločine protiv čovječnosti, a recimo Bošnjaci samo za najblaži oblik ratnih zločina, za kršenja pravila ratovanja.“ Međutim, problem nastaje kada 2004. godine Tužiteljstvo izmjenjuje optužnicu za Oluju i uvodi udruženi zločinački pothvat s ciljem protjerivanja srpskoga stanovništva. Prema Pavić time je „Tužiteljstvo pokušalo izjednačiti odgovornost Hrvata i Srba za zločine u Hrvatskoj.“

Zanimljivo je da do istog zaključka dolazi i Sonja Biserko, predsjednica Helsinškoga odbora za ljudska prava u Srbiji: „Haaška presuda Gotovini i Markaču morala je pasti jer je napisana tako da se izjednači s optužnicama protiv Ratka Mladića i Radovana Karadžića.“ Biserko tvrdi kako u optužnici za Oluju nedostaje dio odgovornosti Beograda za egzodus Srba iz Hrvatske te smatra kako Srbija treba prihvatiti odgovornost za početak rata i agresiju u Sloveniji, Hrvatskoj i Bosni. Zaključuje da se pomirenje ne može „provoditi na temelju jedne kompromisne formule koja, zapravo, ne odgovara istini“ (*Sonja Biserko: Srbija ne želi prihvatiti sa je izvršila agresiju na Hrvatsku*, Novi list, 18. studenog 2012.).

Teza o izjednačavanju krivnje direktno je povezana s problematičnim mandatom koji si je Sud samoinicijativno dodao – pisanje povijesti. O tome pišu povjesničar Hrvoje Klasić te ministar pravosuđa Orsat Miljenić koji zaključuje: „Što se tiče kvalifikacije o udruženom zločinačkom pothvatu, mogu reći i kako mi je posebno drago da je odbačena, između ostalog i zbog pokušaja da se nametne teorija prema kojoj Haaški sud „piše povijest.“ Teza da Haaški sud piše povijest prema mojem je mišljenju pogrešna jer on možda piše povijest tek u jednom malom segmentu. Moramo uvijek imati na umu da je ovo sudska odluka, a sud ne utvrđuje apsolutnu istinu, on utvrđuje dokaze koje su mu stranke u postupku podastrle.“ U tome smislu Hrvoje Klasić s Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu komentira: „Iako je najnovija presuda vjerojatno znatno poboljšala reputaciju Haaškog suda u Hrvatskoj, nemam iluzija da se radi o savršenom sudu. Samim time, ni pisanje povijesti na temelju sudskih dokumenata ne predstavlja jednostavan zadatak. Niz pitanja nije postavljeno, još više odgovora nije dobiveno. Jesu li svi osuđeni jedini krivci? Jesu li oni koji nisu osuđeni nevini?“ (*Istinu u Haagu trebaju tražiti povjesničari*, Večernji list, 17. studeni 2012.).

Prevladavajući stav analitičara usprkos oslobađajućoj presudi i činjenici da nitko iz Hrvatske do toga trenutka nije bio optužen na MKSJ-u jest da je MKSJ prije svega politički sud. Kao što je već navedeno, povjesničar Jakovina konstatirao je da je Haški sud bez obzira na ovu presudu bio prije svega politički da bi bilo lakše da mu se od početka pristupilo kao takvom. Josip Jović 17. studenoga u Slobodnoj Dalmaciji zaključuje: „Odluka Žalbenoga vijeća koliko god bila pravedna, ne može opovrći uvjerenja kako je djelovanje Haškog suda u cjelini bitno politički motivirano. Kako su, inače, mogući tako različiti pristupi i različite ocjene sudačkih vijeća na dvije razine u tako kratkom vremenu. Prvostupanjska presuda je bila krajnje isforsirana, aprioristična pa ju je drugostupanjska presuda u pravom smislu duboko posramila.“

Vlado Vurušić pojašnjava da je „dokaz političkog aspekta Haaga i činjenica da Tužiteljstvo nije podiglo ni jednu optužnicu protiv nekog visokog oficira iz vrha JNA. Čak ni Ratko Mladić nije optužen u Haagu za zločine koje je počinio kao oficir JNA, nego isključivo kao zapovjednik bosanskih Srba. JNA je očito imala „mandat“ od međunarodne zajednice da u razdoblju od proglašenja neovisnosti Hrvatske i Slovenije 26. lipnja do proglašenja prekida svih veza sa SFRJ 8. listopada 1991. godine pacificira Jugoslaviju. Očito da je manevarski prostor haškog Tužiteljstva bio politički ograničen, te se, zbog spomenutog dogovora ne dira vojni vrh JNA.“(*Srbi nisu panično pobjegli iz Krajine, Dokumenti predani Haagu dokazuju: bila je to planirana akcija stvaranja „velike Srbije,*“ Jutarnji list, 19. studenog 2012.).

Kroz nekolicinu članaka provlači se teza da je na oslobađajuću presudu najviše utjecao SAD zbog implikacija koje bi to moglo imati na njihove zapovjednike, što opet potiče tezu da je Sud podložan utjecaju politike. Prvi američki veleposlanik u Hrvatskoj Peter Galbraith govori o dvostrukim pravilima SAD-a: „Haški sud je osnovan rezolucijom Vijeća sigurnosti i Hrvatska ga je podržala. Da, SAD inzistira da se vojnicima sudi po američkim zakonima. Pitate ima li SAD dvostruke standarde? Ima. Želim državu u kojoj sudovi mogu fer suditi vojnicima i časnicima, ali bih želio da i za SAD vrijede pravila kao i za druge. SAD bi trebao podržati MKSJ, kaže Galbraith te dodaje, Ono što vrijedi za ostali svijet, mora vrijediti i za SAD.“ (*Galbraith: U granatiranju Knina nema ratnog zločina,* Večernji list, 15. studenog 2012). Inoslav Bešker zaključuje: „Na kraju nije se sudilo samo generalima Oružanih snaga Hrvatske, nego i generalu NATO-a. Drugačija bi presuda u procedentnom pravu donijela niz problema vojsci SAD-a i NATO-a, čime bi se svaka vojna intervencija mogla ozloglasiti kao nelegitimna i zločinačka.“

Bešker analizira i važnost presude za međunarodno pravosuđe. Prema njemu razlike u izdvojenim mišljenjima sudaca „potvrđuju kako je posrijedi grana međunarodnog pravosuđa koja se još stvara i koja ulaže hvalevrijedan napor da se oslobodi utega nacionalnog prava – i nacionalnih politika.“ Smatra kako presuda „precizira standarde za aplikaciju ratnog prava koji će poslužiti kao presedan ne samo za nastavak rada ICTY-ja, nego i pred Međunarodnim kaznenim sudom. I zaključuje: „Haško sudište je u ovih nekoliko godina ispisalo neke važne stranice međunarodnog prava.“ (*Analiza nakon izrečene presude: Država danas nema nikakvo moralno pravo trijumfirati, ali građani imaju*, Jutarnji list, 17. studenog 2012.).

O značenju presude u ratnom pravu govori akademik Davorin Rudolf, sveučilišni profesor međunarodnoga prava i nekadašnji ministar vanjskih poslova. Rudolf komentira kako će presuda utjecati na „potvrđivanje istinskog karaktera rata protiv Hrvatske 90-ih godina, ali i na preciziranje međunarodnog kaznenog prava, posebice doktrinu organiziranog zločinačkog pothvata, ratnog prava koje se primjenjuje u oružanim sukobima, naposljetku i na ocjenu međunarodnih kaznenih sudova koji su se u Vijeću sigurnosti osnovali *ad hoc*“ (*Ovo je lekcija našem istočnom komšiluku*, Slobodna Dalmacija, 17. studenog 2012.).

Za razliku od Carle Del Ponte koja izjavljuje da je iznenađena presudom (*Del Ponte: Iznenađena sam*, Novi list, 17. studenog 2012.), njezini bivši djelatnici nisu. Sir Geoffrey Nice, bivši tužitelj na Haaškom sudu kritizira rad Carle Del Ponte i izražava „zabrinutost oko politike podizanja optužnica u uredu tužitelja.“ Ističe kako su ga zabrinjavali „ekstravagantni komentari Carle Del Ponte oko toga da se mora osigurati procesuiranje generala Gotovine. To nije ono što bi se očekivalo od jednoga profesionalnog tužitelja koji poštuje presumpciju nevinosti u sudskim procesima.“ (*U slučaju Gotovine Carla Del Ponte nije se ponašala kao nepristrana tužiteljica*, Jutarnji list, 17. studeni 2012.). Kritiku Tužiteljstvu upućuje i Florence Hartmann, bivša glasnogovornica Suda, u vrijeme podizanja optužnice i uhićenja generala Gotovine. Hartmann smatra da je oslobođenje bilo jedina opcija jer se cijela optužnica temeljila na kaznenoj odgovornosti Gotovine za prekomjerno granatiranje Knina koja nije bila održiva te je iz njegovih kretanja po frontu bilo jasno da on nije bio tamo kad su se događali zločini nakon Oluje. Zaključuje kako je „skandalozno je to što se ne zna tko je odgovoran za zločine i što je Haaški sud deset godina proveo istražujući optužbe za koje nikoga nije optužio, uz ogroman gubitak vremena i novaca“ (*Hartmann: Sada treba otkriti tko jest kriv za zločine*, Jutarnji list, 17. studenog 2012.).

Tri članka prenose izjave žrtava koje govore o selektivnosti pravde jer nisu kažnjeni nalogodavci već većinom niskorangirani počinitelji zločina. Članak iz Jutarnjeg lista od 18. studenog 2012. pod naslovom *Izgubili smo rat. Pobjednici uvijek pišu povijest, što vas to čudi!* govori o tome kako su presudu Gotovini i Markaču doživjeli krajiški Srbi koji već 17 godina žive u izbjegličkome kampu u Beogradu. U članku se navodi kako ih većina smatra da je „Tribunal osnovan da se kazne Srbi, a da su suđenja Hrvatima i Albancima, eto, samo pravan objektivnosti međunarodnog prava.“ Presudu smatraju skandaloznom sramotnom i smatraju kako je MKSJ „političko tijelo kreirano da ponizi i dodatno uništi Srbiju.“ Jedan od intervjuiranih zaključuje: „Ljudi, izgubili smo rat, povijest pišu pobjednici, oni provode svoju pravdu i pravo, što vas to čudi. Je li pravedno – nije. Je li pravno – pa nije, rekao je to i sudac Pocar, je li fer – nije. Ali je tako i samo nam ostaje da žalimo. Za mnogo čim.“

Milorad Pupovac (SDSS), predsjednik Srpskoga narodnog vijeća, nakon oslobađajuće presude izjavljuje: „Ostaje pitanje tko je odgovoran za ubojstva, progon, uništenje i paljenje kuća, jer do sada za to još nitko nije dogovarao.“ (*Milorad Pupovac: Tko je onda odgovoran? Slobodna Dalmacija*, 17. studenog 2012.).

Srebreničke majke pak čestitaju generalima: „Bila bih sretna i kada bi netko isto tako bio pošten i kazao da je izvršena agresija na BiH. Ljudi koji su dolazili iz Beograda i Niša nisu imali nikakvo pravo nešto tražiti u Hrvatskoj, ni u Sarajevu, ni u Srebrenici“ rekla je Minira Subašić, predsjednica Udruženja srebreničkih majki i dodala da je „to presuda Velikoj Srbiji“ (*Srebreničke majke čestitale generalima*, Večernji list, 17. studeni 2012.).

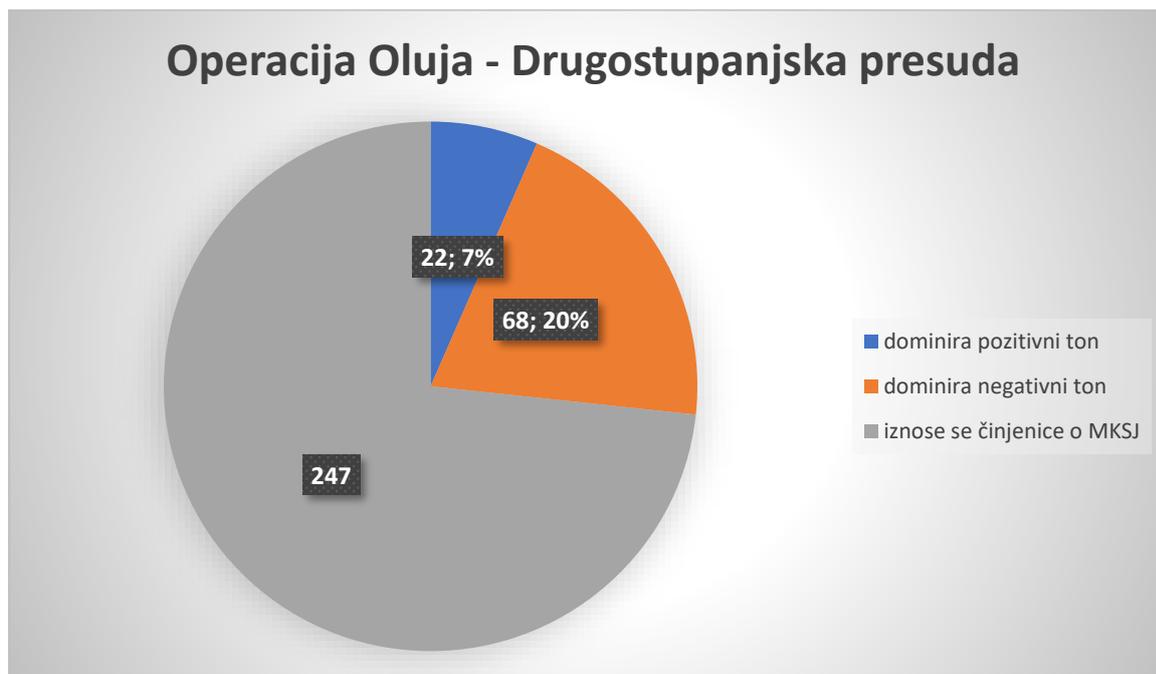
Zanimljivo je da se nekoliko članaka bavi načinom na koji su hrvatski mediji pratili rad Haškoga suda. Naime, neposredno prije izricanja presude u Zagrebu se održala konferencija programa *Outreach* MKSJ-a pod nazivom *Nasljeđe MKSJ-a u bivšoj Jugoslaviji* s koje izvještaj donose samo dva članka. U tome smislu Vjeran Marjanović u Slobodnoj Dalmaciji smatra da činjenica da je taj ovaj skup u domaćim medijima popraćen s „dviije, tri zabilješke potvrđuje stav iznesen na skupu, a to je da presude, istrage, dokumentacija i sve što spada u nasljeđe Haaškog suda ne nailazi na osobit trag u zemljama kojih se tiče, a kamoli da utječu na kolektivnu svijest ili pisanje povijesti.“ Na skupu je zaključeno: „tematika Haaškog suda malo koga zanima. Hrvatski mediji gotovo i ne šalju svoje izvjestitelje u Haag, MKSJ se rijetko obrađuje u kakvim esejima ili znanstvenim publikacijama.“

S druge strane Snježana Pavić, reporterka Jutarnjega lista iz Haaga, odbacuje postavku kako su hrvatski novinari iz Haaga izvještavali pristrano zato što su većinom iznosili stavove

obrane, istaknuvši da je tužiteljski tim za novinare i ovom prilikom bio nedostupan, odnosno danitko iz Tužiteljstva nije htio komentirati presudu (*Nisu krivi... Generali su heroji! Oluja je potpuno čista! Haaško Tužiteljstvo je pogriješilo!*Jutarnji list, 17. studenoga 2002.).

6.2.10.3. Zaključak

Slika 13. Analiza - Podjela istraženih članak u slučaju operacije Oluja – drugostupanjska presuda



Izvor: Podaci prikupljeni istraživanjem

Od 337 članaka objavljenih unutar ovoga istraživačkog perioda, svega 22 sadržavaju pozitivne izjave o radu MKSJ-a. Tri puta više članaka, odnosno njih čak 68, sadržava kritički stav prema Sudu. Najveći broj članaka donosi činjenice o suđenju za operaciju Oluja pred MKSJ-em, s naglaskom na presudu Žalbenoga vijeća.

Najveći broj članaka donosi Slobodna Dalmacija, čak 100, ali od toga njih 80 su izvještaji iz sudnice, s Trga bana Jelačića te s proslava diljem dalmatinskih gradova. Posebno detaljno je popraćen doček generala u rodnim Pakoštanima. Zanimljivo je da najviše kritičkih osvrti na sveukupni rad MKSJ-a, ponajprije rad Tužiteljstva, donosi Jutarnji list (26). Značajnija razlika u pristupu različitim dnevnih i tjednih listova nije pronađena.

Medijski prostor dobivaju političari, vojni dužnosnici, pravni stručnjaci, analitičari i građani te se svi slažu da je, za razliku od prvostupanjske presude koja je srušila hrvatski

utemeljiteljski mit, drugostupanjska presuda potvrdila legitimitet Domovinskoga rata i vojno redarstvene akcije Oluja. Sve do oslobađajuće presude generalima Domovinski rat se u javnosti smatrao prodanim zbog Europske unije i pretvoren od strane Suda u udruženi zločinački pothvat. U tome smislu razumljivi su rezultati istraživanja agencije IPSOS Plus u Jutarnjem listu, koji pokazuju da je „96 posto građana zadovoljno presudom, 62 posto smatra suradnju s Haaškim sudom ispravnom, no 49 posto građana i dalje smatra da je Sud sudio politički. Sklonost da u radu Suda pronađu političke kriterije gotovo podjednako vide glasači Kukuriku koalicije i glasači HDZ-a.“ Dakle, iako se percepcija Haaškoga suda u Hrvatskoj očito promijenila, gotovo polovica Hrvata i dalje smatra da je, kada se rad Međunarodnoga kaznenog suda promatra u cjelini, taj sud sudio na temelju političkih ciljeva i utjecaja. Za Haaški je sud zabrinjavajuće da samo malo više od trećine hrvatskih građana vjeruje da je radio na temelju dokaza i činjenica.

Razvidno je da je dominirajući medijski diskurs u ovome istraživačkom periodu sljedeći: prema presudi Žalbenoga vijeća Hrvatska nije nastala kao rezultat tzv. udruženoga zločinačkog pothvata. Operacija Oluja kao ishodišna točka hrvatskoga nacionalnog identiteta legitimna je akcija. Time je potvrđen hrvatski utemeljiteljski mit.

Idući zamijećeni medijski diskurs koji kreiraju državni vrh, odvjetnici i analitičari glasi: oslobađajuća presuda generalima ne znači automatski da zločina nije bilo. Da tema sankcioniranja zločina nakon Oluje ostaje aktualna i nakon istraživačkoga perioda, pokazuje i članak od 27. studenog 2012. godine iz Večernjega lista naslova *Zbog zločina tijekom Oluje i nakon osuđeno 2380 osoba*. Tema je to o kojoj govori Milorad Pupovac (SDSS) neposredno nakon izricanja pravosudne presude, ali i žrtve, kojima se ni ovoga puta ne daje dovoljno medijskoga prostora (samo tri članka).

To nas dovodi do trećega diskursa koji glasi: drugostupanjska presuda predstavlja ogroman poraz haškoga Tužiteljstva. Svi se slažu da je optužnica pogrešno postavljena te da je zbog megalomanskoga pristupa Carle Del Ponte Tužiteljstvo izgubilo silne godine rada i milijunska sredstva, a da nije utvrđeno tko je počinio zločine nakon Oluje. Taj medijski diskurs kreiran je u prvome redu od pravne struke i analitičara, ali pronalazimo ga i u izjavama bivših djelatnika Suda, štoviše tužiteljskoga tima (Florence Hartmann, Geoffrey Nice), što dodatno narušava društveni legitimitet Suda.

Presuda Žalbenoga vijeća u slučaju generala Gotovine i Markača bila je posljednji slučaj u kojemu je MKSJ sudio Hrvatima iz Hrvatske. Brojni analitičari smatraju da presuda

označava kraj jednoga povijesnog period za Hrvatsku te koriste priliku kako bi dali cjelokupnu ocjenu rada Suda. Usprkos „sretnom završetku priče Hrvatske i Haškog suda,“ u analizama i izjavama ponajprije pravnih stručnjaka ponavljaju se medijski diskursi iz prethodnih poglavlja, a koje prožima politički karakter Suda: Sud je sudio na temelju političkih ciljeva i utjecaja, a ne na temelju dokaza i činjenica; oslobađajućom presudom poražena je strategija Tužiteljstva o izjednačavanju krivnje na prostoru bivše Jugoslavije; MKSJ nije mogao ostvariti točku mandata koji si je samoinicijativno zadao – pisanje povijesti.

Presudom Žalbenoga vijeća potvrđen je hrvatski utemeljiteljski mit. On dovodi do porasta društvenoga legitimiteta Suda, što pokazuje i činjenica da je to prvi istraživački period u kojemu nalazimo i pozitivan medijski diskurs prema MKSJ-u. Jednako koliko se naglašava da je presuda pobjeda za Hrvatsku, ukazuje se i da je ona poraz Haškoga tužiteljstva, ponajprije bivše tužiteljice Carle Del Ponte. Kako se rad Suda gleda kroz prizmu rada njegova Tužiteljstva, građani, ali i brojni analitičari, ističu da je Sud sudio politički, a ne a temelju dokaza i činjenica. Ovu tezu opovrgava upravo Žalbena presuda, ali očito je da su presude u nekim drugim slučajevima, primjerice u slučaju Vukovarske trojke, ostavile snažan trag na percepciju Suda u hrvatskoj javnosti. Naime, presuda dolazi svega dva dana prije obljetnice pada Vukovara i činjenica da na MKSJ-u nitko nije osuđen za taj zločin te da je JNA praktički amnestirana, u hrvatskoj javnosti nikad nije prežaljena. Presudom Žalbenoga vijeća MKSJ-a je u hrvatskom medijskom prostoru izgubio antihrvatski, ali ne i politički predznak. Istodobno, stručnjaci za međunarodno pravo poput profesora Davorina Rudolfa ili povjesničara Tvrтка Jakovine naglašavaju da MKSJ predstavlja važan iskorak u međunarodnome pravu.

6.3. ANALIZA ZAMIJEĆENIH DISKURSA U ISTRAŽENOM UZORKU

Priložena tablica pokazuje da je tijekom istraživanja zamijećeno 11 medijskih diskursa, mnogi od kojih se ponavljaju u jednome ili više slučajeva.¹⁶²

Tablica 1. Popis zamijećenih medijskih diskursa u istraženoj uzorku

ZAMIJEĆENI MEDIJSKI DISKURSI U 10 ANALIZIRANIH SLUČAJEVA	
MKSJ kao instrument međunarodne zajednice kojim se želi izjednačiti agresora i žrtve, tj. krivnju na području bivše Jugoslavije; Oslobođajućom presudom u slučaju operacije Oluja poražena je strategija Tužiteljstva o izjednačavanju krivnje na prostoru bivše Jugoslavije.	4
MKSJ kao instrument međunarodne zajednice kojim se želi mijenjati povijest (unutar njega pronalazimo sintagmu tj. kod - pisanje povijesti); Optužnica u slučaju operacije Oluja predstavlja revidiranje povijesti; Prvostupanjska presuda predstavlja revidiranje povijesti; MKSJ nije mogao ostvariti točku mandata koji si je samoinicijativno zadao – pisanje povijesti.	5
Postojanje dvostrukih pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa; Dvostruka pravila međunarodne zajednice kada se radi o primjeni međunarodnog pravosuđa.	4

¹⁶²U prvome slučaju tj. u slučaju osnutka MKSJ-a zamijećena su još dva medijska diskursa: MKSJ kao kompromisno rješenje međunarodne zajednice nespremne za vojnu akciju i osnutak MKSJ-a je nelegitiman i politički motiviran, ali oni su preneseni iz stranih medija te nisu dio analize. Ti medijski diskursi pojavljuju se i u slučaju Slobodana Miloševića. Na početku suđenja Milošević opetovano ponavlja da se nalazi pred nelegitimnim sudom koji međunarodna zajednica koristi kako bi ostvarila svoje političke interese na području bivše Jugoslavije.

Politika uvjetovanosti tj. povezivanje suradnje s Haškim sudom s ulaskom Hrvatske u euroatlantske integracije; Cijena hrvatskog puta prema euroatlantskim integracijama je puna suradnjom s Haškim sudom koja dovodi u pitanje temelje hrvatske državnosti.	3
Ured glavne tužiteljice svojim je radom doveo u pitanje svrhu MKSJ-a; Haško tužiteljstvo je najveći skandal Haškoga suda; Presuda Žalbenoga vijeća simbolički označava pobjedu Hrvatske, ali poraz haškoga Tužiteljstva.	3
MKSJ je politički sud; Haški sud se bavi politikom, ali ne i pravdom; Haški sud je u slučaju operacije Oluja sudio politički; Sud je sudio na temelju političkih ciljeva i utjecaja, a ne na temelju dokaza i činjenica.	4
Prema optužnici za operaciju Oluja Hrvatska je nastala na udruženome zločinačkom pothvatu; Prema prvostupanjskoj presudi Hrvatska je nastala na udruženome zločinačkom pothvatu.	2
Suđenje generalu Gotovini zapravo je suđenje Hrvatskoj, što znači da se MKSJ ne bavi individualnom već kolektivnom krivnjom.	2
Međunarodna zajednica je nepravedna prema Hrvatskoj, a hrvatske vlade rade po diktatu međunarodne politike.	1
Haški sud je izgubio vjerodostojnost.	1
Prema presudi Žalbenoga vijeća Hrvatska nije nastala kao rezultat tzv. udruženoga zločinačkog pothvata.	1

6.3.1. Diskurs 1

MKSJ kao instrument međunarodne zajednice kojim se želi izjednačiti agresora i žrtve, tj. krivnju na području bivše Jugoslavije.

Diskurs kojim se upućuje da je uloga Haškog suda na području bivše Jugoslavije bila instrumentalizirani pokušaj međunarodne zajednice kojim se nastojalo izjednačiti agresora i žrtvu, jedan je od najstabilnijih i najdugovječnijih diskursa u hrvatskim medijima u istraživanom periodu. Pojavljuje se u četiri analizirana slučaja (Donošenje Ustavnoga zakona o suradnji RH s MKSJ, Miting na splitskoj rivi, Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjska presuda“ te Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – drugostupanjska presuda“) i kontinuirano se javlja od 1996. do 2012. godine, to jest obuhvaća većinu vremenskog intervala obuhvaćenog istraživanjem. Štoviše, pokazalo se da s protokom vremena diskurs osnažuje.

Diskurs je po prvi put detektiran u slučaju Donošenja Ustavnog zakona o suradnji s MKSJ, odnosno 1996. godine. Riječ je o prvoj ozbiljnoj raspravi o Sudu koja je izostala prilikom njegovog osnutka 1993. godine. Međutim, već prilikom analize novinskih članaka vezanih uz osnutak MKSJ, zamijećena su dva medijska diskursa koja su prenesena iz stranih medija (te nisu dio analize): MKSJ kao kompromisno rješenje međunarodne zajednice nespemne za vojnu akciju i osnutak MKSJ-a je nelegitiman i politički motiviran. Posebno je važan prvi od dva navedena diskursa koji, iako tada nije bio prisutan u izjavama političara, s vremenom sve snažnije pronalazi svoje mjesto u javnom diskursu o MKSJ. Naime, tijekom i po završetku rata u Hrvatskoj razvilo se svojevrsno ogorčenje prema međunarodnoj zajednici koja nije bila spremna vojnom akcijom zaustaviti nasilje. Rad međunarodne zajednice na terenu i njezini djelatnici općenito često su se doživljavali kao nepotrebna smetnja, instanca od koje ima vrlo malo koristi. Stoga ne čudi da je instrumentalizacija Suda od međunarodne zajednice tj. diskurs *MKSJ kao instrument međunarodne zajednice kojim se želi izjednačiti agresora i žrtve, tj. krivnju na području bivše Jugoslavije* pronašao svoje mjesto u prvoj ozbiljnoj političkoj raspravi o Sudu, to jest prilikom prvog i drugog čitanja prijedloga Ustavnog zakona o suradnji s MKSJ.

Rasprava se vodi od veljače do travnja 1996. godine, niti godinu dana od završetka Domovinskog rata, odnosno Vojno-redarstvene operacije Oluja, a Hrvatska koja je pobijedila u obrambenom ratu sada mora donijeti tj. izglasati zakon kojim će se suditi onima koji su obranili i oslobodili RH. Ovom diskursu zasigurno su u prilog išle i izjave nekih istaknutih pojedinaca, poput predsjednika Vrhovnoga suda RH Milana Vukovića koji je tada tvrdio da Hrvati nisu u obrambenome ratu počinili nikakve zločine jer narod koji se brani ne može počinuti zločine. Zanimljivo je kako je zastupnica Tereza Ganza Aras (HSLŠ) u intervjuu za Novi list od 16. travnja 1996. zaključila da je odluka Predsjedništva Sabora o skidanju Zakona s dnevnoga reda zajedanja Županijskoga doma mudra jer se na taj način izbjegla politička rasprava o zakonu, u kojoj bi se „mogla čuti i mišljenja da narod koji se brani ne može učiniti ratni zločin“, što je prema Ganzi „i neetično i nekršćansko razmišljanje. Zločin je zločin, ne čine ga narodi već pojedinci“.

U takvim su okolnostima, međutim, politički akteri s (krajnjeg) desnog spektra, a koji su pored toga i bili sudionici Domovinskog rata (poput Ante Đapića iz HSP-a) što ih u javnosti čini i „zaslužnicima“ za obranu i oslobođenje RH, najglasniji u izjavama koje obilježavaju ovaj diskurs, kao i u protivljenju Ustavnom zakonu. Đapiću se pridružuje i Zdravko Tomac (SDP), koji naglašava „kako mu se čini da se međunarodna zajednica koristi Haaškim sudom kako bi uspostavila ravnotežu krivnje na prostoru bivše Jugoslavije. Podignut ću ruku za ovaj zakon, no ostajem u velikoj moralnoj dilemi.“

Analiza članaka, koji detaljno prenose saborsku raspravu o prijedlogu Ustavnog zakona, pokazuje da su umjereniji desni akteri, ali i oni s lijevog spektra također svjesni povijesnog trenutka i bila javnosti (netom završenog Domovinskog rata) pa, premda ne dvoje o nužnosti donošenja zakona, vode na neki način dvostruku igru – daju negativne izjave i ocjene suda, ali su spremni za donošenje zakona jer su svjesni važnosti koje on ima za budućnost RH, prvenstveno za ulazak hrvatske u euroatlantske integracije. Pri tome se pozivaju na sam rad Suda tj. Ureda glavnog tužitelja tvrdeći da Sud na početku svojega djelovanja putem optužnica nije uspio definirati tko je agresor te je time izgubio svoju vjerodostojnost (izjava predsjednika SDP-a Ivice Račana). Saborski zastupnik Zdravko Tomac (SDP) mišljenja je da je razlog tomu činjenica što se s ratnim zločincima moralo pregovarati o okončanju rata. Primjerice, prva optužnica protiv Slobodana Miloševića podignuta je tek 24. svibnja 1999. godine. U potporu navedenim tvrdnjama ide i rana strategija Tužiteljstva koja se temeljila na procesuiranju brojnih optuženika nižega ranga. Duško Tadić, stražar u logorima Omarska i Trnopolje, prvi se našao na optuženičkoj klupi

Suda (5. lipanj 1996.), a prva osoba protiv koje je podignuta optužnica (4. studenoga 1994.) pred MKSJ bio je Dragan Nikolić, zapovjednik zatočeničkog logora Sušica u Bosni i Hercegovini. Zločinci, Tadić i Nikolić, nisu bili dio političkog ili vojnog vodstva, što dovodi u pitanje vjerodostojnost Suda u prvim godinama njegova rada.

Dakle, rasprava o Ustavnom zakonu o suradnji s MKSJ vodi se tri godine nakon osnutka Suda i netom prije početka prvog suđenja te s obzirom na to da se ne radi o predstavniku političkog ili vojnog vodstva, to je neupitno važan razlog (uzrok) negodovanja u hrvatskoj javnosti. U tom trenutku Sud još uvijek nije bio podigao optužnice protiv srpskog političkog vodstva kao ni protiv predstavnika JNA (ovaj aspekt će u potpunosti izostati), no tvrdnja da Sud pokušava izjednačavati agresora i žrtve ipak nije u potpunosti utemeljena. Naime, optužnice protiv vojnih i političkih vođa bosanskih Srba Ratka Mladića i Radovana Karadžića podignute su još 1995. godine. Iste godine 25. srpnja podignuta je i prva optužnica protiv Milana Martića. U postupku protiv Mile Mrkšića, Miroslava Radića i Veselina Šljivančanina optužnica je potvrđena 7. studenoga 1995. godine, te je u travnju 1996. izmijenjena kako bi obuhvatila i Slavka Dokmanovića, koji je bio optužen 26. ožujka 1996. godine. Istodobno, iako su 1995. godine podignute optužnice protiv Hrvata iz BiH¹⁶³, u trenutku rasprave optužnica protiv Hrvata iz Hrvatske nije bilo. Bilo je, međutim, naznaka da se provode istrage o zločinima s hrvatske strane na teritoriju Hrvatske.

Nadalje, isti diskurs, ali znatno osnažen, nalazimo i u trećem slučaju koji analizira Miting na splitskoj rivi održan 11. veljače 2001. godine. U uvodnom poglavlju ovog slučaja detaljno je obrađen kontekst u kojem se održava miting, pri čemu valja istaknuti prvostupanjsku presudu generalu Tihomiru Blaškiću na 45 godina zatvora te činjenicu da MKSJ na čelu s novom tužiteljicom Carlom Del Ponte (od 1999. godine) otvoreno ističe da je pod istragom i prvi predsjednik Republike Hrvatske, Franjo Tuđman. Istodobno, ostvaruju se uvjeti za izručenje Slobodna Miloševića Haagu, što je i realizirano u lipnju 2001. godine. Upravo početkom 2001. godine postaje izvjesno da će MKSJ podignuti optužnice poput generala Bobetka, Norca, Gotovine i Ademija, a situacija kulminira 4. veljače 2001. godine kada riječko Županijsko državno odvjetništvo traži proširenje istrage za generala Mirka Norca i brigadira Milana Čanića. Sve navedeno doprinosi osnaživanju diskursa o izjednačavanju žrtve i agresora koji dobiva na legitimnosti i sve više se „ukorjenjuje“ u hrvatskoj javnosti, a posebno ga koriste branitelji. Branitelji i vojska generalno tada uživaju najveće povjerenje društva, stoga je i logično da su njihovi predstavnici u političkoj areni najglasniji i da njihov

¹⁶³ Istraživanje je ograničeno na RH pa analiza ne uključuje odnos RH prema optuženim Hrvatima iz BiH.

diskurs postaje dominantan. Primjer su povici na braniteljskom skupu u Novoj Gradiški: „Ne damo naše generale u Haag jer je tamo politički sud koji sudi žrtvi, a ne agresoru (*Prosvjedi u Novoj Gradiški i Vukovoru*, Večernji list, 15. veljače 2011.).”

Kao što je naglašeno u poglavlju 6.2.3.2. izvještavajući o skupu, medijima u fokusu nije MKSJ, već unutarnjopolitičke igre koje dovode u pitanje stabilnost države. Cilj Sanaderova i ostalih govora nije rušiti društveni legitimitet Suda već trenutačnu vlast. Dakle, političari, isključivo desnog spektra, koriste MKSJ kao sredstvo u svojim unutarnjopolitičkim obračunima. Međutim, to ne bi bilo moguće da društveni legitimitet Suda već nije narušen, a na to ukazuju i transparenti koji sadržavaju govor mržnje prema glavnoj tužiteljici.

Analizirajući miting na splitskoj rivi Žarko Puhovski (*Poziciju vlasti može ugroziti jedino Norčeva smrt*, Novi list, 12. veljače 2001.) govori o problemu „levarizacije“ - situacije u kojoj ima više simpatije za potencijalne ili čak realne počinitelje zločina, negoli za njihove žrtve. General Norac se tijekom skupa veliča isključivo zbog svojih ratnih zasluga, iako mediji detaljno prenose podatke o njegovim zločinima (primjerice Nacional od 6. veljače 2001.). Slobodna Dalmacija jedina ustraje u jednostranom herojskom prikazu generala Norca, a njezin glavni urednik Josip Jović potencira tezu o izjednačavanju krivnje koju nameće MKSJ: „Norac će biti uhićen pa predan Haagu, ako to već nije učinjeno, gdje ga čeka sudbina Tihomira Blaškića. Kao što su izjednačeni Milošević i Tuđman, tako su izjednačeni Milošević i Norac“. Mišljenje da se u obrambenom ratu ne mogu počinuti zločini i dalje je prisutno i prihvaćeno u dijelu javnosti, na što ukazuje i telefonska anketa Slobodne Dalmacije provedena 8. veljače 2001. na uzorku od 386 ispitanika: „Gotovo jedna trećina anketiranih (31,6 posto) građana drži da se sinjski vitez uopće ne bi smio procesuirati, najčešće ističući da su njegove zasluge tolike da je sramotno uopće spominjati suđenja... Desetke puta dobili smo kritiku kako nas uopće takvo što nije sram pitati“ (*Dvije trećine građana protiv je izručenja Norca u Haag!*, 10. veljače 2001.). Članak donosi grafički prikaz prema kojem 70,3 posto ispitanika ne podržava izručenje generala Norca Haaškom tribunalu. Drugi grafikon prikazuje da 47 posto ispitanika smatra da hrvatske generale uopće ne treba procesuirati jer to ne zaslužuju, 37,2 posto ispitanika smatra da ih treba procesirati hrvatsko pravosuđe, a svega 4,7 posto podržava izručenje Haaškom tribunalu. S druge pak strane, istraživanje iz veljače 2001. godine, kojega su proveli Jutarnji list i agencija Media Metar na 950 ispitanika iz cijele Hrvatske, pokazalo je da 62,9 posto građana smatra da se general Norac trebao odazvati sudu u Rijeci. U tom smislu značajna je i uloga Dražena Budiše, kojega mediji opisuju kao „najvećeg patriota“ u tadašnjoj vladi, koji ipak inzistira da se istraže zločini sa svih stana te da

nitko nije amnestiran pred pravosuđem. Upravo stoga mu Koordinacija udruga iz Domovinskog rata s područja općine Drniš, odakle i potječe, upućuje otvoreno pismo u kojem stoji kako se preko generala Norca „pokušava suditi i svim žrtvama koje su ugrađene u stvaranje hrvatske države“ (*Pokušava se suditi i žrtvama*, Slobodna Dalmacija, 13. veljače 2001.).

Prisutnost i prihvaćenost ovog diskursa u hrvatskoj javnosti dokazuju i provedena istraživanja. Naime, rezultati istraživanja Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu iz 2007. godine¹⁶⁴ na reprezentativnom uzorku građana RH pokazuju da se više od polovine građana RH slaže s tvrdnjom prema kojoj je „Haaški sud (je) osnovan da bi se kaznili krivci za raspad SFRRJ, izjednačili agresor i žrtve i prikrila prava uloga nekih velikih sila u ovom sukobu.“ Četvrtina ih (26,8%) nije sigurna u navedeno, a tek 17,2% ih se ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Nadalje, kvalitativno istraživanje *Documente*, provedeno 2006., a objavljeno 2010. godine¹⁶⁵ pokazuje da su upravo branitelji ti koji su uvjereni u valjanost ovog diskursa, odnosno da se „određenim skupinama ljudi ne treba suditi“ (Kardov, Lalić, Teršelić 2010: 96), što vrlo dobro oslikavaju i neke izjave. Primjerice, branitelj iz Splita tvrdi kako ne treba suditi Hrvatima optuženima za zapovjednu odgovornost jer je riječ o obrambenom ratu. „Ako je obrambeni rat, onda ti je neka ideologija da se država brani, da nema zapovjedne odgovornosti, zapovijed je da se obrani država. Svatko ima prvo na obranu, je li tako? Znači zapovjedne odgovornosti nema. Kako može biti zapovjedna odgovornost za Oluju kad je Oluji bio cilj da se oslobodi dio teritorija Republike Hrvatske?“ (Kardov, Lalić, Teršelić 2010: 96). Branitelj iz Zagreba pak ističe: „Ona [Hrvatska] je napadnuta i svi se slažu da se ne bi smjelo suditi Hrvatima zbog toga što su se branili. Mene interesira, nije to zločin samo u ratu. Mi u našoj državi nismo radili zločine, mi smo se branili.“ (Kardov, Lalić, Teršelić 2010: 96).

Zanimljivo je da istraživanje *Dokumente* pokazuje da Anto Đapić (HSP) od 1996. nije promijenio svoje mišljenje te i dalje tvrdi: „Haaški sud je za mene bio i ostao politički sud. Ambicija je izjednačiti krivnju, napadača i žrtvu. Koncipiranje optužnica protiv hrvatskih generala, Gotovine, Norca, Markača i Čermaka ili protiv Hrvata iz BiH je monstruozan. Za taj

¹⁶⁴<https://www.civilnodrustvo.hr/istrazivanje-gradani-bi-prije-kaznjavali-isticanje-komunistickog-znakovlja-nego-pozdrav-za-dom-spremni/> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

¹⁶⁵ <http://www.documenta.hr/assets/files/publikacije/IstrazivanjeSuocavanje.pdf> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

je sud hrvatska politika bila zločinačka organizacija, koja je u zločinačkom pothvatu masakrirala, provodila genocid, potjerivanje Srba. Imam najnegativniju ocjenu za Sud, posebno za Haaško tužiteljstvo. Srbi su, povijesna je činjenica, agresori u svim ratovima 90-ih godina, ali sud to relativizira“ (Kardov, Lalić, Teršelić 2010: 102). Na tom tragu je i izjava Milana Ivkošića, novinara i kolumnista Večernjeg lista: „...očito je da je Haaški sud htio izjednačiti krivnju na ovom prostoru svih strana, i Srba i Hrvata i muslimana. Njegove su optužnice pune kontradiktornosti. S jedne strane te optužnice optužuju Miloševića, neke Srbe iz Hrvatske kao što je Martić za ratne zločine u Hrvatskoj, a istodobno hrvatsku obranu u optužnici protiv Gotovine, Čermaka... definiraju kao zločinačku. Ja tu ne vidim nikakvu logiku“ (Kardov, Lalić, Teršelić 2010: 101).

I istraživanja Beogradskog fonda za humanitarno pravo, provedeno 2011., a objavljeno u siječnju 2012. godine¹⁶⁶ pokazuje da u RH 64 posto građana ima negativan stav MKSJ, a među 17 razloga za ovakav stav izjednačavanje žrtve i agresora je peti najvažniji. Zanimljivo je da je Fond isto istraživanje proveo i dvije godine ranije, 2010. godine¹⁶⁷ te da su građani i tada naveli izjednačavanje žrtve i agresora kao razlog negativnog stava prema MKSJ, ali kao jedan od posljednjih na ljestvici važnosti.

Razlog tomu zasigurno leži i u činjenici da je 15. travnja 2011. godine donesena prvostupanjska presuda u slučaju Operacija Oluja, kojom su generali Ante Gotovina i Mladen Markač osuđeni na visoke zatvorske kazne. U člancima se evociraju slike Vukovara i Knina. Uspoređuju se kazne koje je Sud dosudio u slučaju Vukovarske bolnice i u slučaju Operacije Oluja. Ogorčenje je veliko na svim razinama – od političkog vrha, preko vojnih dužnosnika i odvjetnika do građana, te se u nizu izjava, bilo eksplicitno ili implicitno, sugerira da je cilj presude izjednačiti žrtvu i agresora. Tako bivši ministar obrane Jozo Radoš za Jutarnji list komentira: „Teško se oteti dojmu da se ovdje radi o pokušaju političkog presuđivanja i pokušaja stvaranja političkog balansa i nivelacije od strane Haaga, što se nije smjelo dogoditi. Radi se o presudi koja ima političku ambiciju vrednovati političke odnose u prošlosti, a i u budućnosti, i to je, po meni, teška kompromitacija suda“ (*Ivan Čermak nije bio na brijunskom sastanku. To ga je spasilo od zatvora*, Jutarnji list, 16. travnja 2011.)

¹⁶⁶ <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/10/Javno-mnenje-u-Hrvatskoj-i-stavovi-prema-Me%C4%91unarnodnom-krivi%C4%8Dnom-tribunalu-za-biv%C5%A1u-Jugoslaviju-u-Hagu-ICTY-2011-detaljne-tabele.pdf> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

¹⁶⁷ <http://www.bgcentar.org.rs/bgcentar/wp-content/uploads/2013/10/Javno-mnenje-u-Hrvatskoj-i-stavovi-prema-Me%C4%91unarnodnom-krivi%C4%8Dnom-tribunalu-za-biv%C5%A1u-Jugoslaviju-u-Hagu-ICTY-2010-detaljne-tabele.pdf> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

S druge strane, Nataša Božić u Novome listu od 17. travnja 2011. potpisuje članak *Sud u Haagu Srbima dosudio 92,5 godina* u kojem pojašnjava kako usprkos činjenici da hrvatska javnost na presudu generalima gleda kao na konačni dokaz da se u Haagu pokušava izjednačiti žrtvu i agresora, suhoparna statistika pokazuje da je za ratne zločine na teritoriju Hrvatske u Haagu dosad na ukupno 92,5 godina pravomoćno osuđeno šest Srba (Martić 35, Mrkšić 20, Šljivančanin 10, Strugar 7,5, Jokić 7) te da je još nekoliko suđenja u tijeku. Istodobno, jedina pravomoćna presuda dosad donesena za zločine na hrvatskoj strani jest šest godina zatvora Mirku Norcu za zločine počinjene nad civilima u Medačkome džepu. Gotovo jednak pregled presuda donosi i Jutarnji list u članku *Srbima 92,5 godina zatvora za zločine u Hrvatskoj*, ali bez ikakva dodatnog komentara.

Usprkos navedenim podacima, koji kao što je razvidno dobivaju mjesto i u medijskom prostoru, podaci Beogradskog fonda za humanitarno pravo pokazuju da nakon prvostupanjske presude analizirani diskurs osnažuje. To pokazuju i podaci istraživanja Fakulteta političkih znanosti iz siječnja 2012. prema kojima se 63 posto građana posve ili uglavnom slaže s tvrdnjom - Haaški sud je osnovan da bi se kaznili krivci za raspad SFRJ, izjednačili agresor i žrtve i prikrija prava uloga nekih velikih sila u ovom sukobu.

Posebno je zanimljiv četvrti slučaj u kojem je detektiran analizirani diskurs, a to je drugostupanjska presuda generalima Gotovinu i Markaču, kojom je postalo jasno da ni jedan Hrvat iz Hrvatske na MKSJ neće biti optužen. Naime, detektirani diskurs glasi – Oslobođajućom presudom u slučaju operacije Oluja poražena je strategija Tužiteljstva o izjednačavanju krivnje na prostoru bivše Jugoslavije. U tom smislu zanimljiv je osvrt Dušana Vire, dragovoljaca, brigadira HV-a u mirovini (*Haški sud je uspio utamničiti odgovorne za ratne zločine*, Jutarnji list, 23. studeni 2012.): “Godinama su nas političari, crkva i braniteljske udruge uvjerovali da je Haaški sud samo dio međunarodne urote protiv Republike Hrvatske te da je njegova zadaća donijeti osuđujuću presudu generalima kojima bi se Republiku Hrvatsku izjednačilo s kvislinškom NDH... U hrvatskom nacionalnom korpusu prevladavalo je mišljenje da je Haaški sud prije svega antihrvatski. Nitko se nije osvrnuo na činjenicu da nitko od Hrvata (iz Hrvatske) nije pravomoćno osuđen na Međunarodnom kaznenom sudu u Den Haagu. U javnosti se svjesno prešućivala činjenica sa su najveći broj optuženika i osuđenika MKS Srbi, njihova politička i vojna elita (toliko o izjednačavanju krivnje)“. Viro se osvrće i na zločine počinjene nakon Oluje: „Političari su uspjeli nametnuti tezu da se naši izdvojeni zločini moraju tobože promatrati kontekstualno. Po njima, na Hrvatsku je izvršena agresija,

mi smo se branili, pa ako je netko u samoobrani (počinio zločin) država je dužna okrenuti pogled na stranu... No, krivci za zločine moraju odgovarati.”

Ipak rezultati istraživanja Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu iz 2016., 2018. i 2020., pokazuju da i nakon drugostupanjske presude postotak građana, koji se slažu s tvrdnjom da je Haaški sud osnovan da bi se kaznili krivci za raspad SFRJ, izjednačili agresor i žrtve i prikrija prava uloga nekih velikih sila u ovom sukobu, tek neznatno opada (2016. – 39,7 posto; 2018. – 60,4 posto¹⁶⁸; 2020. – 53, 6 posto).

Iz svega navedenog proizlazi da je analizirani diskurs nadživio rad MKSJ, iako ga brojke ne potkrepljuju. MKSJ je u 24 godine optužio ukupno 161 osobu, a osuđeno je njih 84, pri čemu niti jedan Hrvat iz Hrvatske. Istodobno, MKSJ je donio nekoliko presuda za zločine počinjene na području Hrvatske – za Vukovarsku bolnicu i Ovčaru (general JNA Mile Mrkšić osuđen je na 20 godina, major Veselin Šljivančanin na 10 godina, a kapetan Miroslav Radić je oslobođen), za napad na Dubrovnik (Miograd Jokića osuđen na sedam, a Pavle Strugar na sedam godina i šest mjeseci). Za progon i druge zločine nad Hrvatima na području takozvane Republike Srpske Krajine, uz Milana Babića, osuđen još jedan od vođa pobunjenih hrvatskih Srba – Milan Martić, na 35 godina zatvora. Bez epiloga zbog smrti optuženih ostali su predmeti protiv Slobodna Miloševića te Gorana Hadžića, bivšeg predsjednika RSK optuženog za progon i druge zločine na okupiranim područjima Hrvatske te ona protiv bivšeg vukovarskog gradonačelnika Slavka Dokmanovića za zločine vezane uz Vukovarsku bolnicu, odnosno Ovčaru.

Diskurs o MKSJ kao instrumentu međunarodne zajednice kojim se želi izjednačiti agresora i žrtve, odnosno krivnju na području bivše Jugoslavije u hrvatskoj je javnosti prvo našao put kroz strane medije. Potom su ga preuzeli političari s krajnje desnog spektra, čiji je položaj i status nakon rata bio snažan, jer su i sami većinom bili branitelji. Ostale političke stranke devedesetih godina ne dovode u pitanje analizirani diskurs budući da Haaški sud predstavlja veliku nepoznanicu. Radi se o prvom pokušaju primjene međunarodnog kaznenog prava u praksi, a iskustvo rata ukazuje na potrebu za oprezom kada je riječ o međunarodnoj zajednici. Dodatni je problem teza da se u obrambenom ratu ne mogu počinuti zločini, koja se paralelno provlači javnim diskursom.

U kasnijoj fazi, posebno od 2000. godine „megalomanski“ pristup glavne tužiteljice Carle del Ponte osnažuje diskurs, koji posebno prihvaćaju braniteljske udruge. Desne ga

¹⁶⁸ U studenom 2017. donesena presuda protiv šestorice Hrvata iz Bosne i Hercegovine.

stranke koriste za ostvarivanje političkih bodova. Stranke s drugog kraja političkog spektra isti ne dovode u pitanje jer svako pitanje vezano uz Haag ima potencijalno negativan efekt na biračko (glasačko) tijelo jer sva istraživanja provedena u tom periodu pokazala su kako je taj diskurs široko prihvaćen u javnosti. Postavlja se pitanje da li je u ovom slučaju politički diskurs prerastao u javno mnijenje ili obrnuto. Najizglednije je pretpostavka da se radi o dvosmjernom utjecaju, kojeg je dodatno pojačavalo nepostojanje jasne politike RH prema MKSJ. A razlozi zbog kojih je diskurs nadživio odnos RH i MKSJ (što pokazuju podaci istraživanja Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu) neupitno se kriju i u Hrvatskoj ulozi u ratu u BiH, odnosno presudi Hrvatima iz BiH iz studenog 2017. godine.

6.3.2. Diskurs 2

MKSJ kao instrument međunarodne zajednice kojim se želi mijenjati povijest (unutar njega pronalazimo sintagmu tj. kod - pisanje povijesti/revidiranje povijesti); Optužnica u slučaju operacije Oluja predstavlja revidiranje povijesti; Prvostupanjska presuda predstavlja revidiranje povijesti; MKSJ nije mogao ostvariti točku mandata koji si je samoinicijativno zadao – pisanje povijesti.

Riječ je o jedinom diskursu koji se javlja u čak 5 slučajeva (Donošenje Ustavnoga zakona o suradnji RH s MKSJ, Slučaj „Slobodan Milošević, Kosovo, Hrvatska i BiH“, Uhićenje generala Ante Gotovine, Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjska presuda“ te Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – drugostupanjska presuda“). Diskurs se nadovezuje na prethodni koji se odnosi na izjednačavanje žrtve i agresora. Zajedničko im je što oba govore o instrumentalizaciji MKSJ od strane međunarodne zajednice te se pojavljuju u sve većem broju slučajeva od 1996. do 2012. godine, odnosno s vremenom osnažuju.

Poglavlje 4.2. pojašnjava da je pisanje povijesti funkcija koju je Sud sam sebi dodijelio, a za ispunjenje koje kao sudsko tijelo nije imao nikakve mogućnosti, što je dodatno narušilo njegov društveni legitimitet. Poglavlje navodi brojne autore koji pojašnjavaju zašto Sud ne bi smio težiti pisanju povijesti te koje je dodatne poteškoće sam sebi prouzrokovao svojevrsnim proširivanjem mandata. Istodobno, analiza prikupljenih članaka pokazuje raširenost teze među hrvatskim građanima, povjesničarima i političarima da Haški sud piše povijest, te je, štoviše, pokušava revidirati.

Diskurs MKSJ kao instrument međunarodne zajednice kojim se želi mijenjati povijest po prvi put je zamijećen 1997. godine u slučaju Donošnja Ustavnog zakona o suradnji s MKSJ, kada Zdravko Tomac, kao jedan od najsnažnijih zagovaratelja osnivanja MKSJ, izražava bojazan za budućnost Suda na temelju prvih godina njegova rada (*Hrvatska se mora odlučno boriti protiv političke zloupotrebe Haaškog suda, ali Sabor mora donijeti Ustavni zakon!*, Nacional, 19. travnja 1997.). Tomac naglašava: “U mijenjanju povijesti značajnu ulogu dobio je Međunarodni sud u Haagu (...) prije suđenja pojedinačnim zločincima, Haaški sud morao bi suditi inspiratorima i organizatorima pokušaja stvaranja velike Srbije osvajačkim ratom koji je koncipiran i realiziran kao genocid, kao ratni zločin.“ Tomac također upozorava da bi Sud mogao završiti kao *farsa* ili *circus* ukoliko bi se zaboravilo suditi glavnim krivcima. Ovaj diskurs nailazi na plodno tlo prvenstveno kod krajnje desnog političkog spektra i branitelja koji direktno povezuju dva diskursa tvrdeći da se ovim sudom nastoji izjednačiti žrtva i agresor te na taj način ponovno pisati povijest i propitivati uspjeh „pobjedničke vojske“.

Sintagmu o pisanju povijesti potom pronalazimo u slučaju Slobodana Miloševića, koji 31. kolovoza 2004. godine započinje vlastitu obranu nazivajući svoje suđenje za ratne zločine „iskrivljavanjem povijesti“ i optužujući Zapad da je poticao raspad Jugoslavije. Da su stranke krajnje desnog političkog spektra prihvatile diskurs pokazuje intervju s Tončijem Tadićem, saborskim zastupnikom Hrvatske stranke prava (*Mesić se ponaša kao da je dobio status pokajnika*, Jutarnji list, 29. rujna 2002.). Tadić istodobno komentira aktualni slučaj generala Janka Bobetka i svjedočenje predsjednika Stjepana Mesića na suđenju Miloševiću. Govori o političkoj dimenziji MKSJ-a: „Optužnice Haaškog suda su politički motivirane tj. ispod celofana anglosaksonskog kaznenog prava, po kojemu djeluje Haški sud, stoji politika kreiranja međudržavnih odnosa u ovom dijelu Europe, čiji je jedan od ciljeva stvaranje osjećaja ravnoteže krivnje za rat i ratne strahote.“ Tadić smatra da podizanje optužnice protiv Bobetka vodi k revidiranju povijesti i upozorava: „Suradnja u osudi zločina da, ali suradnja s Haagom na reviziji hrvatske povijesti i Domovinskog rata ne, ne nipošto!“

Ovaj diskurs posebno osnažuje s uhićenjem generala Gotovine. Optužnicu u slučaju Gotovine definira se kao „monstruozna i utemeljena na fikciji i reviziji povijesti“ (Anto Đapić, Večernji list, 13. prosinca 2005.). Na istome tragu je i izjava Željka Sačića, predsjednika Udruge Specijalne policije iz Domovinskoga rata, koji ističe „Haaška optužnica protiv naših najvrjednijih pobjedničkih generala Gotovine i Markača upravo se temelji na optužbi da je Hrvatska nastala na „zločinu i etničkom čišćenju,“ što je neprihvatljiv notorni

revizionizam povijesti našega Domovinskog rata i protucivilizacijsko izjednačavanje statusa žrtve i agresora.“ (*Neprihvatljive optužbe da je Hrvatska nastala na zločinu i etničkom čišćenju*, Jutarnji list, 13. prosinca 2005.). Admiral Davor Domazet - Lošo izjavljuje: „Vlada sada polaže ispit kako bi spriječila scenarij prema kojem bi se povijest Zapadnog Balkana pisala na temelju presuda Haškoga suda (*Nismo stvarali državu u ratu da bi je sada rušili*, Novi list, 11. prosinca 2005.).“

Predstavnici desno orijentiranih stranaka, od kojih su mnogi i sami branitelji, i vojni dužnosnici potenciraju diskurs jer znaju da je za građane koji još uvijek osjećaju posljedice rata bilo kakvo revidiranje hrvatske novije povijesti neprihvatljivo. Također, revidiranje povijesti znači i revidiranje njihove uloge u Domovinskom ratu. Istodobno, s obzirom na iskustvo koje su građani imali s međunarodnom zajednicom tijekom rata, scenarij da međunarodna zajednica koristi MKSJ za reviziju povijesti, ne čini im se nemogućim i spremni su podržati one koji će osigurati da do toga ne dođe.

U trenutku uhićenja Gotovine na vlasti je HDZ, stranka desnog predznaka, koja uspijeva „amortizirati“ šok i spriječiti veće proteste i izgrede. Međutim i sam svjestan opasnosti vezane uz optužnicu protiv Gotovine, predsjednik Vlade Ivo Sanader izjavljuje: „Ova Vlada zna što treba učiniti da bi se zaštitila i obranila istina o Domovinskome ratu, koji je bio legitiman, obrambeni, osloboditeljski i pravedan i u tom smislu nitko neće pisati drukčiju povijest Hrvatske od one koju znamo.“ (*Crkva protiv prosvjeda*, Novi list, 10. prosinca 2005. i *Znat ćemo obraniti istinu o Domovinskom ratu*, Vjesnik, 10. prosinca 2005.). Također, članak Jutarnjega lista od 9. prosinca 2005. godine pod nazivom *Vladimir Šeks tvrdi da optužbe protiv Gotovine neće proći* prenosi kako je predsjednik Sabora 8. prosinca 2005. godine u emisiji HTV-a „Otvoreno“ izrazio uvjerenje da „optužba o udruženome zločinačkom pothvatu znači reviziju povijesti, ali da se ne temelji na činjenicama i neće proći.“

Da je diskurs pronašao mjesto među građanima pokazuje još jedan članak iz Jutarnjeg lista od 9. prosinca, koji prenosi i reakcije nekih drugih javnih osoba. Tako poznata hrvatska atletičarka, Ivana Brkljačić, izjavljuje: „Uhićenje smatram nepravdom i za mene je ovo tužna vijest i tužan dan. Ovime mijenjamo povijest jer će naši junaci biti u zatvoru. Nadam se samo da ga sada mi Hrvati nećemo izdati.“

Problem je što je širokom primjenom udruženog zločinačkog pothvata haaška optužnica za Oluju iskonstruirana za politički i vojni vrh države, uključujući Predsjednika RH Franju Tuđmana. Prema optužnici zločin je bio unaprijed smišljen na Brijunima s ciljem

iseljavanja srpskog stanovništva s područja takozvane SAO Krajine namjernim selektivnim granatiranjem (poglavlje 6.2.6.1.) O problematičnosti optužnice ne govore samo desno orijentirane stranke i branitelji već i sam državni vrh, uključujući i ministricu pravosuđa Vesnu Škare Ožbolt. Ministrica pravosuđa Škare Ožbolt govori o „potpuno neprihvatljivim dijelovima optužnice koji optužuju sam državni vrh RH“ (*Suradivati ćemo i s Haagom i s hrvatskom obranom*, Vjesnik, 10. prosinca 2005.). Pri tome treba imati na umu da je riječ o Vladi koja je pod pritiskom ulasku u EU imala Akcijski plan za uhićenje generala Gotovine, ali i koja je svjesna bila naroda tj. činjenice da je za građane Ante Gotovina heroj dok je društveni legitimitet Suda snažno narušen. Ukratko, ovakvim izjavama ne dobivaju se politički bodovi.

Kritici Suda pridružuju se i pravni stručnjaci, posebno nakon prvostupanjske presude u slučaju „Operacije Oluja“, kada za razliku od generala Čermaka, generali Gotovina i Markač dobivaju visoke zatvorske kazne. Analizirani diskurs u ovoj fazi doživljava svoj vrhunac i može se sažeti u sljedeće: *Prvostupanjska presuda predstavlja revidiranje povijesti*. Predsjednik RH Ivo Josipović ustvrđuje: „Poštovanje pravnih aspekata rada Suda ne znači i prihvaćanje političkih i povijesnih aspekata presude.“ U Jutarnjem listu nadalje stoji kako je time Predsjednik ustvari poručio: mi poštujemo Haaški sud, ali to ne znači da prihvaćamo da nam mijenjate povijest te Domovinski rat iz obrambenog pretvarate u zločinački. Neovisno o presudi, za nas će Domovinski rat ostati pravedan i obrambeni rat naglasio je predsjednik. (*Zar smo mi bili agresori?! – Josipović: Ne prihvaćamo političke i povijesne aspekte presude*, Jutarnji list, 16. travnja 2011.).

Nadalje, o tome kako ovom presudom MKSJ piše noviju hrvatsku povijest govori u Slobodnoj Dalmaciji od 16. travnja 2011. Savo Štrbac (*Štrbac: Hrvatskoj se piše nova povijest!*), predsjednik Dokumentacijsko-informacijskog centra Veritas, ali i nekolicina hrvatskih autora. Među njima se ističe Jurica Körbler, koji komentira kako je „istina umrla ovog petka u Haagu, što će bez sumnje imati povijesne posljedice, ne samo za vjerodostojnost Haaškog suda, u koji više nitko ne vjeruje, nego i mnogo šire. Suđenje Gotovini pretvorilo se u suđenje Hrvatskoj. Presuda u Haagu falsificiranje je povijesti, falsificiranje istine. Ona je prije svega politička, nepravedna i dugoročno vrlo opasna jer opravdava agresiju, a kažnjava legitimno pravo svake zemlje na slobodu... Nepoštivanjem povijesne istine haški su suci postali produžena ruka dijela politike kojoj je jedini cilj relativizirati krivnju za sve što se devedesetih događalo u tom dijelu Europe“ (*Istina je ovog petka umrla u Haagu* (Vjesnik, 16. travnja 2011.).

O presudi se razgovara i u okviru EU-a, pa tako Martin Schultz, čelnik socijalista u Europskome parlamentu, izjavljuje kako su suci međunarodnoga suda obučeni da se samo drže individualnih slučajeva i da ne bi trebali davati mišljenja koja bi vodila povijesnoj interpretaciji (Schultz: *Haaški sud ne treba interpretirati povijest*, Vjesnik, 20. travnja 2011.). Povjesničar Ante Nazor ipak zaključuje da haaške presude ne bi smjele značajnije utjecati na pisanje povijesti jer povijest se ne piše na temelju sudskih presuda o pojedinome događaju, nego na temelju povijesnih izvora (*Presudni san*, Slobodna Dalmacija, 14. travnja 2011.).

Razvidno je da i politički vrh, i analitičari i pravni stručnjaci uviđaju važnost presude i posljedice koje bi ona mogla imati za tumačenje novije hrvatske povijesti. U analizama se povezuju dva diskursa, a to je da je MKSJ instrument međunarodne zajednice kojim se pokušava izjednačiti žrtva i agresor te istovremeno revidirati povijest na prostoru bivše Jugoslavije. Međutim, ono što se može pročitati između redaka su činjenice poput onih da Sudsko vijeće nije osporilo legalnost hrvatskog pribjegavanja ratu, nije prihvatilo Domovinski rat kao građanski rat, već kao međunarodni oružani sukob, ali je inzistiralo na udruženom zločinačkom pothvatu, kojeg je vremenski ograničilo od srpnja do rujna 1995, kada su se dogodile inkriminirajuće radnje.

Uoči drugostupanjske presude Snježana Pavić (*Sudac Meron danas će pročitati konačnu presudu Hrvatskoj dr. Franje Tuđmana*, Jutarnji list, 16. studeni 2012.) najavljuje povijesni značaj presude: „Kada danas ujutro šef Haaškog suda Theodor Meron bude pročitao pravomoćnu presudu Anti Gotovini i Mladenu Markaču, s treskom će zalupiti vrata na jednoj fazi hrvatske povijesti... Bit će to presuda Franji Tuđmanu i Tuđmanovoj Hrvatskoj... Činjenica je da je haaška optužnica za Oluju iskonstruirana za politički i vojni vrh države, a ne za šefa specijalne policije, naftaša i generala s biografijom legionara.“ Nakon presude 18. listopada 2012. Snježana Pavić u Jutarnjem listu donosi zaključne komentare na presudu u tekstu naslova *Ukidanje osuđujuće presude kraj je politike izjednačavanja krivnje*.

Komentari nakon presude povezani su s problematičnim mandatom koji si je Sud samoinicijativno dodijelio – pisanje povijesti. O tome govori i ministar pravosuđa Orsat Miljenić koji zaključuje: „Što se tiče kvalifikacije o udruženom zločinačkom pothvatu, mogu reći i kako mi je posebno drago da je odbačena, između ostalog i zbog pokušaja da se nametne teorija prema kojoj Haaški sud „piše povijest.“ Teza da Haaški sud piše povijest prema mojem je mišljenju pogrešna jer on možda piše povijest tek u jednom malom segmentu. Moramo uvijek imati na umu da je ovo sudska odluka, a sud ne utvrđuje apsolutnu istinu, on utvrđuje dokaze koje su mu stranke u postupku podastrle.“

Povjesničar Tvrtko Jankovina u svojoj analizi zaključuje kako „Hrvatska Haaškom tribunalu nije vjerovala do jutra 16. studenog 2012.“, kad je međunarodna zajednica postala „manje strana, udaljena, hladna i nepravična.“ Ističe kako se nakon presude više ne može govoriti o „haaškom krivotvorenju povijesti te će se morati jednom i konačno razjasniti koliko je antihrvatski sud koji nije osudio niti jednog Hrvata (*Oluja posve očišćena od tereta koji je nosila*, Jutarnji list, 17. studenog 2012.).“ Jakovina ispravno poentira da se nakon drugostupanjske presude više ne može govoriti kako MKSJ revidira povijest jer tu tvrdnju pobijaju statistički podaci o presudama.

Istraživanja koja direktno potvrđuju ovaj diskurs među građanima nisu dostupna pa se ne može utvrditi u kojoj je mjeri diskurs ostao prisutan i nakon 2012. godine. Iz analize je razvidno da su diskurs o MKSJ kao instrumentu međunarodne zajednice kojim želi izjednačiti agresora i žrtve, tj. krivnju na području bivše Jugoslavije i o onaj o revidiranju povijesti usko povezani. U tom smislu, posebno su važni rezultati istraživanja Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu iz 2016., 2018. i 2020., prema kojima postotak građana, koji se slažu s tvrdnjom da je Haaški sud osnovan da bi se kaznili krivci za raspad SFRJ, izjednačili agresor i žrtve i prikrila prava uloga nekih velikih sila u ovom sukobu, tek neznatno opada (2016. – 39,7 posto; 2018. – 60,4 posto¹⁶⁹; 2020. – 53, 6 posto).

Kvalitativno istraživanje Documente iz 2010. godine donosi samo izjavu Ive Goldsteina, znanstvenika na Odsjeku za povijest, Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koji komutirajući sveukupni rad Suda zaključuje: „To je jedina međunarodna instanca koja s ove snažnije pravosudne strane, pravosudne uloge može zapravo definitivno pokazati javnostima što se događalo na prostoru bivše Jugoslavije ‘91, ‘95. Iako to nije definitivna historiografska ocjena i historičari kao ja uopće nisu obavezani da kada danas ili za pet ili za dvadeset godina budemo istraživali teme o kojima Haaški sud sad donosi pravorijek, ocjenjuju određene događaje tako kako ih je Haaški sud ocijenio. Ali s jedne strane je to tako, a s druge strane činjenica jest da te presude ostaju i da one htjeli-ne htjeli, postaju i historiografska činjenica, da se ta presuda mora uzimati kao relevantan dokaz“. (Kardov, Lalić, Teršelić 2010:101). Goldstein se ovdje poziva na pravno utvrđivanje činjenica kao osnovni element za širu povijesnu interpretaciju, ali ne tvrdi da je posao suda osigurati takvu širu povijesnu interpretaciju.

Riječ o najprisutnijem diskursu u analiziranim tekstovima (javlja se u čak pet slučajeva) te da ga koriste predstavnici svih političkih opcija. Inicijalno su ga koristili

¹⁶⁹ U studenom 2017. donesena presuda protiv šestorice Hrvata iz Bosne i Hercegovine.

prvenstveno predstavnici desno orijentiranih stranaka, ali nakon prvostupanjske presude ne negiraju ga ni predstavnici ostalih stranaka. Diskurs da Haški sud piše povijest svoje izvorište ima u izjavama njegovih djelatnika poput sutkinje Gabrielle Kirk McDonald na početku suđenja Dušku Tadiću, potom ga u revidiranom obliku (mijenjanje povijesti od strane MKSJ kao instrumenta međunarodne zajednice) preuzimaju predstavnici gotovo svih političkih stranaka, posebno desnih, da bi ga onda bio preuzet od samih građana, kojima zadiranje u noviju povijest od strane međunarodne zajednice, koja nije bila spremna vojnom akcijom zaustaviti sukob na području bivše Jugoslavije, definitivno nije opcija. Međutim, problem je poistovjećivanje rada Ureda glavnog tužitelja s radom Suda. Ako je Ured glavne tužiteljice i imao namjeru podizanjem optužnica izjednačiti krivnju na području bivše Jugoslavije, Sud u konačnici nije podlegao pritisku i revidirao noviju hrvatsku povijest. Upravo suprotno, ni jedan Hrvat iz Hrvatske nije optužen. Ovo je jasan primjer koliko je Sudu nedostajao valjani *Outreach* program, kojim bi svoj rad pojasnio onima kojima je namijenjen, napravio distinkciju između Tužiteljstva i samog Suda, koji je u konačnici uistinu pridonio pravnom utvrđivanju činjenica kao osnovnom elementu za širu povijesnu interpretaciju.

6.3.3. Diskurs 3

Ured glavne tužiteljice svojim je radom doveo u pitanje svrhu MKSJ-a; Haško tužiteljstvo je najveći skandal Haškoga suda; Presuda Žalbenoga vijeća simbolički označava pobjedu Hrvatske, ali poraz haškoga Tužiteljstva.

Diskurs koji kritizira rad Haškog tužiteljstva, pri čemu se prvenstveno mislili na Ured glavne tužiteljice Carle Del Ponte, prisutan je u tri slučaja (Slučaj „Slobodan Milošević, Kosovo, Hrvatska i BiH“, Presuda Vukovarskoj trojci u slučaju „Vukovarska bolnica“, te Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – (općenito a posebno) drugostupanjska presuda“). Dakle, vremenski se javlja i prije 2004. godine, ali posebno od 2004. do 2012. godine, te s vremenom postaje sve izraženiji.

Ured glavnog tužitelja MKSJ dobiva izraženiji (negativni) publicitet 1999. godine kada na funkciju dolazi Carle Del Ponte. Već u slučaju Mitinga na splitskoj rivi spominju se transparenti koji u negativnom kontekstu spominju Carlu Del Ponte, ali kako je u tom slučaju

naglasak na unutarnjopolitičkoj situacije u RH i kako se MKSJ koristi isključivo kao sredstvo za manipuliranje, rad Ureda glavne tužiteljice nije u fokusu dominirajućih diskursa.

Prvi istražen slučaj u kojem analitičari dovode u pitanje rad Ureda glavne tužiteljice je slučaj Slobodana Miloševića. Već prilikom prvog pojavljivanja Slobodana Miloševića na Sudu mediji prenose izjave Alaine Finkielkrauta, francuskog filozofa koji u veljači 2002. boravi u Zagrebu, te upućuje snažnu kritiku Sudu i problematizira potrebu Tužiteljstva da uspostavi etnički balans u podizanju optužnica. Potvrdu toga vidi u činjenici da je glavna tužiteljica Carla Del Ponte „nakon Miloševićeva izručenja zatražila izručenje dvojice hrvatskih generala koji su sudjelovali u oslobađanju Krajine. Očito je da je tužiteljica time željela pokazati kako je Haški sud nepristran.“ (*Haški sud maltretira Hrvatsku*, Jutarnji list, 10. veljače 2002.).

Čitanje optužnice za RH u rujnu 2002. prolazi u prilično pozitivnom tonu, ali smrt Miloševića definitivno ruši kredibilitet Ureda glavne tužiteljice u hrvatskim medijima. Nacional u broju od 14. ožujka 2006. godine objavljuje tekst Ive Pukanića pod nazivom „Gospođa mora otići“. Pukanić naglašava kako će „Carla Del Ponte ući u povijest, ali samo kao primjer neuspjeha. Ni na jedan proces u povijesti nije potrošen toliki novac, s tolikim ništavim rezultatom.“ Opservacije da se suđenje vremenski previše otegnulo i da je doseglo neopravdano visoke troškove te da je optužnica bila preduga (66 točaka uključujući i genocid) dijele hrvatski analitičari poput Augustina Palokaja ili Borisa Vlašića, strani dužnosnici poput Lorda Owena, ali i bivši djelatnici MKSJ-a poput Richarda Goldstonea. Lord Owen naglašava da „moramo biti sigurni da ni jedan međunarodni sud neće ponoviti pogreške kakve je Haški sud napravio u Miloševićevu procesu“ (*Biologija protiv Carle*, Novi list, 13. ožujka 2006.), a Goldstone pojašnjava: „U prve dvije godine suđenja puno toga bilo mu je dopušteno. Mogao se smanjiti broj točaka optužnice. Mislim da je tragična pogreška što to nije učinjeno. Posljedice su tragične i za Sud i milijune žrtva koji neće doživjeti da pravda bude zadovoljena“ (*Richard Goldstone: Suđenje trebalo biti brže*, Večernji list, 13. ožujka 2006.).

Iz navedenoga je razvidno da brojni strani i domaći analitičari i odvjetnici smatraju da je Carla Del Ponte, umjesto da se drži pravila kako spora pravda nije pravda, sastavila predugu optužnicu. To, međutim, nije jedina kritika koje se upućuje glavnoj tužiteljici. Naime, u medijskim člancima se provlači teza da je Carla Del Ponte optužnice podizala prema političkim kriterijima. O tome posebno detaljno piše Maroje Mihovilović u članku *Haški sud izgubio razlog postojanja* u Nacionalu od 14. ožujka 2006. Mihovilović tvrdi kako se s vremenom moglo zamijetiti da se glavna tužiteljica „ne ravna samo prema pravnim, nego i

političkim kriterijima, da vodi računa da podigne optužnice protiv aktera iz svih naroda s prostora bivše Jugoslavije“. Prema Mihoviloviću Carla Del Ponte je previše povezala međunarodno pravosuđe s politikom. Htjela je što više optuženika dovesti u Haag te je zbog toga „radila velike pritiske na sve sredine odakle su bili odbjegli optuženici, u čemu su je podržavale europske političke institucije.“

Idući slučaj u kojem do izražaja dolazi loše odrađeni posao Ureda glavne tužiteljice je slučaj Vukovarske trojke (poglavlje 6.2.8.). Političari, pravna struka (pravnici i profesori prava), istaknuti hrvatski analitičari, branitelji i žrtve uspostavljaju direktnu vezu između loše odrađenoga posla tužiteljstava u podizanju optužnice i sramotne presude vukovarskoj trojci. Odvjetnik Čedo Prodanović u članku Jutarnjega lista od 29. rujna 2007. godine pod naslovom *Tri kardinalne greške Haaškog tužiteljstva*, tvrdi da je za blage kazne vukovarske trojke najviše krivo Tužiteljstvo Haaškoga tribunala i Carla Del Ponte. Kao greške tužiteljstva spominje: 1) pogrešnu kategorizaciju zločina zbog kojih je odbačeno 5 od 8 točaka optužnice, 2) činjenicu da Tužiteljstvo nije uspjelo rasvijetliti zapovjedni lanac zločina na Ovčari i 3) izostanak optužbe za sam vrh JNA za zločine na Ovčari i u Vukovaru.

Novinar Denis Romac iz Novoga lista, koji rad Haškog suda prati od osnutka, zaključuje: „Haško tužiteljstvo je najveći skandal Haškog suda.“ Članci govore o „katastrofi Carle Del Ponte“ te joj brojni analitičari, uključujući i Žarka Puhovskog, zamjeraju što je izmijenjenom optužnicom postalo jasno da će samo Goran Hadžić¹⁷⁰ biti procesuiran za razaranje Vukovara te da je JNA praktički amnestirana. Najveći je propust haškog tužiteljstva što je zločin nad Vukovarom nikada nije sagledalo i procesuiralo u njegovu totalitetu, zaključuje profesor Josipović (Globus, 5. listopada 2007.).

Prema mišljenju Ive Josipovića Tužiteljstvo zanemaruje osjetljivost predmeta, a posao odrađuje površno, posljedica čega je sramotna presuda: „S pravom se očekuje da sud visokoga međunarodnog autoriteta, pri osnivanju kojega je izrečeno toliko riječi o visokim moralnim i pravnim načelima i čiji su rad pratila velika očekivanja zagovornika univerzalne pravde, primjereno kazni krivce za zlodjela. Ali, čini se, na naplatu je došla bahatost Tužiteljstva koje, zaštićeno širokim leđima visoke međunarodne politike, ne samo da nije nikome ozbiljno polagalo račune nego je bilo gluho i na dobronamjerne primjedbe prijatelja Haaga.“ Posljedice ovakva rada Tužiteljstva su prema Josipoviću dalekosežne: „Ne samo da je dodatno narušen kredibilitet Haškoga suda i međunarodnoga pravosuđa, čak i kod nas koji smo tako dugo zagovarali njegov rad smatrajući da je on jedina nada da će neki istaknuti

¹⁷⁰ Goran Hadžić je umro prije završetka suđenja pred MKSJ.

zločini biti kažnjeni, nego taj loše vođeni postupak ozbiljno utječe na politike i ljudske odnose u regiji.“

Da je ovaj slučaj snažno utjecao na oblikovanje javnog mnijenja o radu Tužiteljstva, a posljedično i samog Suda pokazuje istraživanje Beogradskog fonda za humanitarno pravo iz 2010. godine koje pokazuje da je među prvih šest razloga zbog kojih hrvatski građani imaju negativan stav prema MKJS upravo smanjena kazna generalu Šljivančaninu¹⁷¹.

I konačno, od uhićenja Ante Gotovine (7. prosinca 2005. godine) pa sve do njegovog oslobođenja (16. studenog 2012. godine) provlači se negativni stav prema Haškom tužiteljstvu. Pravni stručnjaci, poput Vesne Alaburić, Jadranke Sloković i Čede Prodanovića, smatraju da se optužnica ne temelji na dokazima i nije dokaziva te čak i nakon prvostupanjske presude izražavaju uvjerenje da će Žalbeno vijeće uvidjeti pravne propuste i donijeti pravednu presudu. U konačnici, kako ističu mnogi analitičari, sudac Meron se vodi pravom, a ne politikom i oslobađa generale. Da presuda Žalbenoga vijeća simbolički označava pobjedu Hrvatske, ali poraz haškoga Tužiteljstva, diskurs je koji se snažno provlači kroz hrvatske medije, Čedo Prodanović izjavljuje: „Tužiteljstvo je pogriješilo što je čitavu teoriju o krivnji generala Gotovine i Markača, pa i teoriju o udruženom zločinačkom pothvatu, najvećim dijelom baziralo na prekomjernome granatiranju Knina i ostalih gradova. Tako je išlo na sve ili ništa, ali mislim da to nije radilo svjesno, nego su jednostavno bili šlampavi.“ (*Išli su na sve ili ništa, ali nisu to radili svjesno, nego su jednostavno bili šlampavi*, Slobodna Dalmacija, 18. studenog 2017.).“ Za Prodanovića problem Tužiteljstava je šlampavost, dok Snježana Pavić vidi političku pozadinu u radu Tužiteljstva. Pavić 18. listopada 2012. godine u Jutarnjem listu potpisuje članak pod nazivom *Ukidanje osuđujuće presude kraj je politike izjednačavanja krivnje*, u kojem pojašnjava: „Haaško tužiteljstvo trudilo se odmjeriti krivnju tako da su za najteži zločin, genocid, optuživali samo Srbe, Srbi i Hrvati su odgovarali za zločine protiv čovječnosti, a recimo Bošnjaci samo za najblaži oblik ratnih zločina, za kršenja pravila ratovanja“. Međutim, problem nastaje kada 2004. godine Tužiteljstvo izmjenjuje optužnicu za Oluju i uvodi udruženi zločinački pothvat s ciljem protjerivanja srpskoga stanovništva. Prema Pavić time je „Tužiteljstvo pokušalo izjednačiti odgovornost Hrvata i Srba za zločine u Hrvatskoj.“ Zaključak je da je Tužiteljstvo, bilo iz nesmotrenosti, bilo iz prevelike samouvjerenosti, bilo iz političkih razloga, podiglo optužnicu koja nije bila

¹⁷¹ <http://www.bgcentar.org.rs/istrazivanje-javnog-mnenja/stavovi-prema-ratnim-zlocinima-haskom-tribunalu-domacem-pravosuđu-za-ratne-zlocine/> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

dokaziva i koja je rezultirala time da nitko u Haagu nije osuđen za zločine počinjene nakon Oluje.

Ipak, i nakon ove presude koju Vesna Alaburić 16. travnja 2011. godina u Jutarnjem listu naziva „pravednom sa svih aspekata“, rezultati ankete koju je za Novu TV provela agencija IPSOS Plus, pokazuju da je 96 posto građana zadovoljno presudom, 62 posto smatra suradnju s Haaškim sudom ispravnom, ali 49 posto građana i dalje smatra da je Sud sudio politički. Iako se percepcija Haaškog suda u Hrvatskoj očito promijenila, za Haaški je sud zabrinjavajuće da samo malo više od trećine hrvatskih građana vjeruje da je radio na temelju dokaza i činjenica. 36 posto smatra i da su Hrvati na Haaškom sudu bili u lošijem položaju od ostalih optuženika (*Nijedno pitanje od rata nije tako ujedinilo Hrvate*, Jutarnji list, 18. studeni 2012.). Posljednja tvrdnja ide u smjeru tvrdnje o pristranosti Suda prema kojoj je MKSJ „antihrvatski“, što je u potpunosti neutemeljeno, osobito nakon drugostupanjske presude u slučaju operacije Oluja. Ova teza svakako je povezana s već analiziranom tezom o tome kako se u obrambenom ratu ne mogu počinuti zločini, a koja je u RH, posebno devedesetih godina, bila rasprostranjena.

U tom smislu važni su rezultati istraživanja Beogradskog fonda za humanitarno pravo provedenog 2010. i 2011. godine, koje navodi razloge zbog kojih hrvatski građani imaju negativan stav prema MKSJ. Od navedenih razloga tri bi se mogli pripisati radu Ureda glavnog tužitelja: „nepravедno okrivljuju, sude Hrvatima/antihrvatski“; “nesposobnost, sporost, loš rad“ i „nepravедno suđenje generalu Gotovini“. Također, 2010. godine na petom, a 2011. godine na jedanaestom mjestu razloga zbog kojih hrvatski građani imaju negativan stav prema MKSJ je upravo konstatacija da nisu procesuirani svi zločinci/pravi zločinci¹⁷². Ovaj se razlog prvenstveno donosi na činjenicu da je izostala sveobuhvatna presuda za napad na Vukovar i da je JNA amnestirana. Međutim, Sudovi sude na temelju optužnica, što znači da kritika građana donekle pogrešno usmjerena. Ured glavnog tužitelja je jedno od tijela Suda i njegov rad ne bi se trebao promatrati isključivo kroz prizmu rada Tužiteljstva.

Provedeno istraživanje pokazuje da je Carla Del Ponte u fokusu članka i nakon što je 30. siječnja 2007. godine dala ostavku na sve haške ovlasti. Razlog je činjenica da su se i nakon njezinog odlaska donosile presude na temelju njezinih loše postavljenih optužnica kao i činjenica da je u periodu od kolovoza 1999. do siječnja 2008. godine Carla Del Ponte kao

¹⁷²<http://www.bgcentar.org.rs/istrazivanje-javnog-mnenja/stavovi-prema-ratnim-zlocinima-haskom-tribunalu-domacem-pravosuđu-za-ratne-zlocine/> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

glavna tužiteljica postala svojevrsni sinonim za MKSJ, strah i trepet država i entiteta na području bivše Jugoslavije. Diskurs koji dovodi u pitanje rad Ureda glavne tužiteljice utemeljeno je dobio svoje zagovornike (poglavlje 3.1.). Problematično je, međutim, što je Ured glavne tužiteljice postao simbol i reprezentant Suda te je analizirani diskurs kod hrvatskih građana ostavio snažan pečat na ocjenu njegovog cjelokupnog rada, čak i nakon oslobađajuće presude posljednjim Hrvatima iz Hrvatske pred MKSJ.

6.3.4. Diskurs 4

Haški sud je izgubio vjerodostojnost.

Optužnica na temelju koje je donesena presuda Vukovarskoj trojci, način na koji je Tužiteljstvo vodilo slučaj napada na Vukovar, izostanak optužnica za JNA i, konačno, optužnica za operaciju Oluja uvjetovali su nastanak u prethodnom poglavlju analiziranog diskursa: *Haško tužiteljstvo je najveći skandal Haškog suda*. Taj je diskurs izravno povezan s onim kojim se u hrvatskoj javnosti tvrdilo kako je *Haški sud izgubio vjerodostojnost*.

Nepovjerenje građana prema MKSJ zamijećeno je prvi put u rezultatima istraživanja projekta IDEA (*International Institute for Democracy and Electoral Assistance*)¹⁷³, koje je provedeno još 2002. godine na području jugoistočne Europe. Podatci pokazuju da je samo 21 posto građana u Hrvatskoj tada imalo povjerenja u rad Haškog suda. Rezultati nisu bili značajno bolji ni na nivou ostalih država i entiteta na području bivše Jugoslavije. Razlozi su sveopće nepovjerenje građana prema institucijama međunarodne zajednice, ali i postojeći diskursi koji su analizirani u prethodnim poglavljima, a pojavljuju se od 1996. godine nadalje.

Znakovito je međutim da se diskurs *Haški sud je izgubio vjerodostojnost* javlja s presudom Vukovarskoj trojci. Dok se ostali diskursi javljaju u slučajevima koji se vode protiv hrvatskih optuženika, ovdje se radi o slučaju koji se vodi protiv srpskih optuženika za najokrutniji zločin nad Hrvatima u Hrvatskoj – masakr na Ovčari. U sve četiri faze istraživanja ovog slučaja, od prvostupanjske presude do puštanja Veselina Šljivančanina na slobodu (Poglavlje 6.2.8.), pronalazimo izjave političara, pravnika i žrtava u kojima se

¹⁷³ http://archive.idea.int/balkans/survey_detailed.cfm (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

propituje ozbiljnost i kredibilitet, vjerodostojnost, povjerenje u Haški sud, njegov ugled te uloga. Primjeri: „(...) presuda će samo dodatno oslabiti vjerodostojnost suda, koja je već sada nevjerodostojna (...)“ (Zoran Milanović, SDP, nakon prvostupanjske presude, Novi list); „Haški je sud izgubio bilo koju vjerodostojnost, i to ne samo u Hrvatskoj. Presude su dovele u pitanje ozbiljnost i kredibilitet suda.“ (Davor Butković, Jutarnji list); „Presuda ruši vjerodostojnost Suda“ (Ante Nobile, Novi list); „Haag dvojbenim odlukama sam dovodi u pitanje svoju vjerodostojnost, što će samo dodatno poljuljati ugled Haškog suda.“ (Ivo Banac nakon revidiranja presude Žalbenoga vijeća u slučaju Šljivančanin, Novi list); „(...) izgubila sam povjerenje u Haški sud (...)“ (Vesna Bosanac nakon puštanja Šljivančanina na slobodu, Jutarnji list).

Počinjene greške Tužiteljstva prilikom podizanja optužnice, apsurdna tumačenja slučaja od strane sudskih vijeća i konačno puštanje Veselina Šljivančanina na slobodu nakon što je izdržao dvije trećine zatvorske kazne uz pojašnjenje kako je rehabilitacija „djelomična“ jer je Šljivančanin izrazio žaljenje zbog događaja u Vukovaru i bivšoj Jugoslaviji, ali ne i „kajanje zbog vlastitih zločina“, naišle su na osudu od strane svih aspekata hrvatskog društva. Sud je izgubio vjerodostojnost jer nikada u cijelosti nije sagledao slučaj Vukovara, jer je amnestirao JNA, jer je loše odrađenim poslom „ostavio na cjedilu“ vukovarske žrtve. Analitičari ne propuštaju istaknuti da za granatiranje Vukovara u konačnici odgovara samo Goran Hadžić (koji presudu neće dočekati) dok se hrvatskim generalima sudi za prekomjerno granatiranje Knina.

Ovaj diskurs su kreirali isključivo pravni analitičari i političari, a građani su ga prihvatili, što pokazuje i istraživanje Beogradskog fonda za humanitarno pravo iz 2010. godine prema kojem je među prvih šest razloga zbog kojih hrvatski građani imaju negativan stav prema MKJS upravo smanjena kazna generalu Šljivančaninu¹⁷⁴.

Sud je izgubio vjerodostojnost ozbiljne pravosudne institucije. Problem je što građani teško prihvaćaju konstatacije da se radi o propustima prvenstveno Tužiteljstva, a onda i nekih sudskih vijeća te odgovore traže na razini međunarodne politike tvrdeći da je MKSJ politički sud, da se bavi politikom, ali ne i pravdom; da sudi na temelju političkih ciljeva i utjecaja, a ne na temelju dokaza i činjenica.

¹⁷⁴ <http://www.bgcentar.org.rs/istrazivanje-javnog-mnenja/stavovi-prema-ratnim-zlocinima-haskom-tribunalu-domacem-pravosu-za-ratne-zlocine/>

6.3.5. Diskurs 5

MKSJ je politički sud; Haški sud se bavi politikom, ali ne i pravdom; Haški sud je u slučaju operacije Oluja sudio politički; Sud je sudio na temelju političkih ciljeva i utjecaja, a ne na temelju dokaza i činjenica.

Diskurs kojim se upućuje da je MKSJ politički sud spada u kategoriju najstabilnijih i najdugovječnijih diskursa u hrvatskim medijima u istraživanom periodu. Pojavljuje se u četiri analizirana slučaja (Slučaj „Slobodan Milošević, Kosovo, Hrvatska i BiH“, „Presuda Vukovarskoj trojci u slučaju 'Vukovarska bolnica'“, Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjska presuda“ te Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – drugostupanjska presuda“). Pojedinačne konstatacije o političkom karakteru Suda javljaju se već u prvom slučaju tj. prilikom osnutka Suda, a kao diskurs kontinuirano od 2002. do 2012. godine. Diskurs posebno osnažuje u slučaju „Ante Gotovine i operacije Oluja“.

Kao što je objašnjeno u poglavlju 3.1. činjenica da je MKSJ osnovalo Vijeće sigurnosti UN-a, a ne Opća skupština, priskrbilo mu je politički predznak, iako bez valjanih temelja. Iako su rana pitanja vezana uz nadležnost Haškog suda razriješena u slučaju Tadić, prilikom svog prvog pojavljivanja na Sudu Slobodan Milošević tvrdi da je MKSJ politički sud koji piše povijest. U tome ga podržava Rusija, na što ukazuje članak *Ruska дума: ICTY je politički sud* iz Jutarnjeg lista 16. veljače 2002. godine. Na istom tragu o MKSJ-u govore i Vladimir Šeks (HDZ), Zdravko Tomac (SDP, ali se zbog stava prema MKSJ sukobljava sa stranačkom većinom), Hrvoje Šarinić (HDZ) i Tonči Tadić (HSP). Razvidno je da političari koji pripadaju desnom spektru pokazuju veću sklonost komentirati rad Suda kroz političku prizmu. Povezuju suđenje Miloševiću sa zahtjevom Haaga iz rujna 2002. godine da Vlada generalu Bobetku uruči optužnicu za ratni zločin i izruči ga Haagu. Tadašnji potpredsjednik Sabora i predsjednik Vanjskopoličkog odbora Zdravko Tomac, uočava problem na političkom nivou: „Već niz godina vidljiva je jedna politika u kojoj sudjeluje i tužilaštvo Haškog suda, koje na različite načine nastoji velikosrpsku agresiju i rat protiv Hrvatske i pokušaj stvaranje Velike Srbije pretvoriti u sukob u kojem su svi krivi – neki više, a neki manje (*Optužnica protiv Bobetka ravnoteža za suđenje Miloševiću*, Novi list, 22. rujna 2002.).“ Hrvoje Šarinić smatra da je Haški sud politički te da je presuda Miloševiću već donesena: „I presuda za Blaškića bila je donesena prije početka suđenja. Isto je i u slučaju Miloševića. Sada će se cijela bitka voditi oko toga da Tužiteljstvo opravda tu kaznu koja će biti politička

(*I suđenje Miloševiću dokazuje da je Haaški sud politički*, Jutarnji list, 1. listopada 2002.).“
Tonči Tadić, saborski zastupnik Hrvatske stranke prava zaključuje: „Optužnice Haaškog suda su politički motivirane (*Mesić se ponaša kao da je dobio status pokajnika*, Jutarnji list, 29. rujna 2002.).“

Istodobno predstavnici vladajuće koalicije (lijevo i liberalno orijentirane političke stranke) ukazuju na važnost suđenja Miloševiću, smatraju da je svjedočenje Predsjednika RH Stjepana Mesića bilo korektno, ali ne ulaze u dublje ocjene rada Suda. Razlog je situacija s generalom Bobetkom i strah od ponovne eskalacije događaja kao što je to bilo tijekom mitinga u Splitu.

Presuda Vukovarskoj trojci dala je povod za osnaživanje diskursa prema kojem se Haški sud bavi politikom, ali ne i pravdom. Članak Novoga lista od 28. rujna pod nazivom *Sanader: Poraz ideje Haškog suda* donosi stav tadašnjeg premijera o prvostupanjskoj presudi od 27. rujna 2007. godine. U osudi presude slažu se zastupnici svih političkih opcija, a glavni tajnik HSP-a Vlado Jukić ustvrđuje kako je „Haag očigledno politički sud i sve više gubi svoj okvir“. Situacija dodatno eskalira u 8. prosinca 2010. godine i postupka preispitivanja presude u slučaju Veselina Šljivančanina. Davor Ivanković, autor članka *Ma nije kriv Haag, kriva je Hrvatska* iz Večernjega lista od 10. prosinca 2010. godine, smatra kako za presudu ne treba kriviti Haag „već puzajuću, nekompetentnu, mlitavu hrvatsku službenu politiku koja je propustila učiniti bilo što državnički kada je Haag posrijedi. Koja je gledala kako Srbija igra, a sama se nije usudila koristiti činjenicu da je Haag i politički sud. I da se na njegov kraj može utjecati – politikom.“

Diskurs doživljava vrhunac nakon prvostupanjske presude hrvatskim generalima 15. travnja 2011. godine. Već uoči presude 14. travnja Slobodna Dalmacija donosi prilog na 31 stranici pod naslovom *Presudni dan* koji sadrži biografije generala, rekonstrukciju procesa, ratne putove, anegdote s bojišnice, izjave prijatelja i suboraca te se osvrće na tajno snimljene sastanke. Značenje optužnice pojašnjava se na sljedeći način: „Prema optužnici zločini su se dogodili u okviru 'zajedničkoga zločinačkoga poduhvata', što je kvalifikacija koja, onima koji u ovome sudskom procesu vide suđenje pokojnom Franji Tuđmanu i njegovoj politici prema Srbima, odnosno prema BiH, predstavlja ključni argument u prilog tezi da je Haaški sud u ovom slučaju – politički.“ U prilogu svoje mišljenje o procesu i MKSJ-u općenito daje Ante Kotromanović, Gotovinin suborac i kasnije ministar obrane u SDP-ovoj vladi, koji komentira kako mu se čini da „Sud u Haagu pod pritiskom utjecajnih sudija vojničkom geniju generala Gotovine“. Miroslav Tuđman, Ante Roso, Marinko Krešić i Pavao Miljavac, kao predstavnici

vojnoga i obavještajnoga miljea, smatraju da je „svemu kriva licemjerna politika“. Miljavac naglašava: „Da je to politički sud, vidjelo se i na presudi za Vukovar koji je potpuno razoren. Sigurno da nakon Drugoga svjetskog rata nije bilo većeg razaranja, a opet, kazne su bile simbolične. Zato, na žalost, ne očekujem ništa dobrog. Bojim se da će na kraju prevagnuti politika.“

Vjesnik, dan nakon presude, 16. travnja 2011. godine, donosi članak *Hrvati jedinstveni: Sramota!* u kojem se opisuju i navode reakcije građana i branitelja s mirnih skupova koji se organiziraju u Zagrebu, Rijeci, Osijeku i Splitu: „Haaški sud je politički, a presuda nema veze s činjenicama. To je izdaja! To je srpski sud koji mi nikad nećemo priznati!“, „Pravo i pravda nije isto! Politika i dalje radi svoje! Ovim je osuđena cijela Hrvatska i svi se zbog toga trebamo dići na noge!“, „Ova presuda, koja priznaje 'Krajinu' kao državu, samo dokazuje da Haaški sud nema veze s pravom i pravdom, nego je to politički sud nepravde.“

Slobodna Dalmacija u članku *Gardisti: I Staljin bi pozavidio na ovakvom procesu* objavljenom 16. travnja 2011. godine donosi izjave branitelja, bivših vojnika legendarne četvrte gardijske brigade čiji brigadir Čedo Sovulj izjavljuje kako bi Haagu na ovom procesu pozavidio i Staljin („Pa tu nema ni pravde ni pravednosti, nema ni zrna zdravog razuma. Nismo glupi, to je politički sud koji ne sudi Gotovini nego hrvatskoj državi.“).

Milan Jajčinović u članku *Ružna haaška stigma* iz Večernjeg lista od 16. travnja 2011. godine ističe: „Naši apologeti godinama su u medijima govorili da Haaški sud može biti možda malo više pravedan ili nepravedan, ali da sigurno nije politički sud! Ako je tako, kakve onda ima veze sudstvo s politikom, tj. Haaški sud s Europskom unijom?“ Pojašnjava da je za RH vrijedilo pravilo „Gotovina u Haagu, Hrvatska u EU“.

Razvidno je da je diskurs pronašao put do svih slojeva društva, iako razumljivo najviše dira branitelje, te se zadržao čak i nakon oslobađajuće presude. Naime, isti je diskurs detektiran i u člancima iz studenog 2012. u slijedećem vidu: *Sud je sudio na temelju političkih ciljeva i utjecaja, a ne na temelju dokaza i činjenica*.

Bivši predsjednik RH Stjepan Mesić (HNS) ističe kako „je ovakva presuda dokaz da Haaški sud nije politički sud, što je on tvrdio cijelo vrijeme“ (*Maksimalno sam pomogao*, Slobodna Dalmacija, 17. studenog 2012.). Ratni zapovjednik, suborac i prijatelj Ante Gotovine Željko Kurtov Buš: „Nakon prvostupanjske presude prvi sam osobno posumnjao da je ovo samo politički sud, ali ova me je oslobađajuća presuda ipak uvjerala da Europa ima

neke kriterije. Za nas je ovo poruka da se može vjerovati Europi i svijetu. (...) S današnjim danom rat je završen. (*Sve još izgleda kao san*, Slobodna Dalmacija, 17. studenog 2012.) “.

Međutim, prevladavajući stav analitičara, usprkos oslobađajućoj presudi i činjenici da nitko iz Hrvatske nije optužen na MKSJ-u, jest da je MKSJ prije svega politički sud. Povjesničar Jakovina konstatirao je da je Haški sud bez obzira na ovu presudu bio prije svega politički te da bi bilo lakše da mu se od početka pristupilo kao takvom. Josip Jović 17. studenoga 2012. godine u Slobodnoj Dalmaciji zaključuje: „Odluka Žalbenoga vijeća koliko god bila pravedna, ne može opovrći uvjerenja kako je djelovanje Haaškog suda u cjelini bitno politički motivirano. Kako su, inače, mogući tako različiti pristupi i različite ocjene sudačkih vijeća na dvije razine u tako kratkom vremenu. Prvostupanjska presuda je bila krajnje isforsirana, aprioristična pa ju je drugostupanjska presuda u pravom smislu duboko posramila.“

Vlado Vurušić pojašnjava da je „dokaz političkog aspekta Haaga i činjenica da Tužiteljstvo nije podiglo ni jednu optužnicu protiv nekog visokog oficira iz vrha JNA. Čak ni Ratko Mladić nije optužen u Haagu za zločine koje je počinio kao oficir JNA, nego isključivo kao zapovjednik bosanskih Srba. JNA je očito imala „mandat“ od međunarodne zajednice da u razdoblju od proglašenja neovisnosti Hrvatske i Slovenije 26. lipnja 1991. godine do proglašenja prekida svih veza sa SFRJ 8. listopada 1991. godine pacificira Jugoslaviju. Očito da je manevarski prostor haškog Tužiteljstva bio politički ograničen, te se, zbog spomenutog dogovora nije propitivao i sudio vojni vrh JNA. (*Srbi nisu panično pobjegli iz Krajine, Dokumenti predani Haagu dokazuju: bila je to planirana akcija stvaranja „velike Srbije“*, Jutarnji list, 19. studenog 2012.).

Na stabilnost ovog diskursa ukazuju različita ispitivanja javnog mnijenja. Istraživanja Beogradskog fonda za humanitarno pravo pokazuju da je stajalište po kojem je MKSJ politički sud/pod utjecajem zapada i 2010. i 2011. godine zauzeo visoko treće mjesto među razlozima zbog kojih hrvatski građani imaju negativan stav prema MKSJ¹⁷⁵.

Kvalitativno istraživanje Documente provedeno 2006., a objavljeno 2010. godine¹⁷⁶ navodi izjavu Ante Đapića (HSP): „Haaški sud je za mene bio i ostao politički sud“ (Kardov, Lalić, Teršelić 2010:102), te izjave građana iz Siska i Splita: „Moje mišljenje je da treba biti neutralan. Problem je što je Haaški sud, to je najveći problem, što je Haaški sud pod

¹⁷⁵<http://www.bgcentar.org.rs/istrazivanje-javnog-mnjenja/stavovi-prema-ratnim-zlocinima-haskom-tribunalu-domacem-pravosu-za-ratne-zlocine/> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

¹⁷⁶ http://archive.idea.int/balkans/survey_detailed.cfm (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

utjecajem politike i to je najveći problem“ i „Samo suđenje vjerojatno je nepristrano, jer to rade profesionalci suci na temelju dokaza koje prilaže tužiteljstvo i obrana pa imaju skalu za kazne. Međutim, iniciranje koga će se suditi, to su političke odluke vijeća sigurnosti“ (Kardov, Lalić, Teršelić 2010:99).

Podatci Documente dobiveni kvantitativnim istraživanjem pokazuju da građani RH imaju malo ili nimalo povjerenja te da MKSJ sudi optuženim Hrvatima nepristrano i samo na osnovi činjenica (52 posto građana). Velik udio građana, njih 66 posto, ima malo ili nimalo povjerenja da MKSJ generalima Gotovini, Markaču i Čermaku sudi nepristrano i samo na osnovi činjenica (Kardov, Lalić, Teršelić 2010: 113-14).

I konačno, rezultati istraživanja koje je za Jutarnji list provela agencije IPSOS Puls pokazuju da je „96 posto građana zadovoljno presudom, 62 posto smatra suradnju s Haaškim sudom ispravnom, no 49 posto građana i dalje smatra da je Sud sudio politički. Sklonost da u radu Suda pronađu političke kriterije gotovo podjednako vide glasači Kukuriku koalicije i glasači HDZ-a. Nadalje, 36 posto smatra i da su Hrvati na Haaškom sudu bili u lošijem položaju od ostalih optuženika (*Nijedno pitanje od rata nije tako ujedinilo Hrvate*, Jutarnji list, 18. studeni 2012.).“

Diskurs prema kojemu je MKSJ politički sud, tj. sud koji odluke ne donosi na temelju prava već politike, prisutan je od njegovog osnutka. U Hrvatskoj postaje sve prisutniji nakon drakonske prvostupanjske presude Tihomiru Blaškiću, koja se nije uspjela održati. Međutim, teško je bilo nakon te presude uvjeriti kako hrvatske generale, kojima je prijetila optužnica, tako i hrvatske građane da MKSJ sudi na temelju dokaza, a ne unaprijed donesenih političkih odluka. Političari desnog spektra su vrlo brzo prigrlili ovaj diskurs, koji je posebno propagirao Slobodan Milošević, dok su političari iz ostalih stranaka oprezno izbjegavali bilo kakvu generalizaciju vezanu uz rad Suda. Presuda Vukovarskoj trojci i puštanje Šljivančanina na slobodu osnažili su analizirani diskurs, koji je na vrhuncu bio nakon prvostupanjske presude hrvatskim generalima. Činjenica da i nakon oslobađajuće presude Gotovini i Markaču diskurs ostaje postojan, pokazuje da je politička pozadina u radu Tužiteljstva kao i nedosljednost sudskih vijeća stajala Sud povjerenja, odnosno nepovjerenja građana.

Sir Geoffrey Nice, dugogodišnji suradnik Carle Del Ponte zaključuje: „Mislim da će iskustvo miješanja ICTY-ja u politiku primorati međunarodne organizacije da se protive dopuštanju utjecaja sudskih procesa u političke odluke u budućnosti.“ Nice zaključuje: „Pravda služi građanima najbolje kada je odvojena od politike i kada obavlja svoju dužnost

objektivno i nepristrano (*U slučaju Gotovine, Carla Del Ponte nije se ponašala kao nepristrana tužiteljica*, Jutarnji list, 17. studenog 2012.). “

6.3.6. Diskurs 6

Politika uvjetovanosti tj. povezivanje suradnje s Haškim sudom s ulaskom Hrvatske u euroatlantske integracije; Cijena hrvatskog puta prema euroatlantskim integracijama je puna suradnjom s Haškim sudom koja dovodi u pitanje temelje hrvatske državnosti.

Na diskurs o MKSJ kao političkom sudu nadovezuje se diskurs o politici uvjetovanosti. Riječ je o diskursu koji se provlači kroz tri slučaja (Miting na splitskoj rivi, Uhićenje generala Ante Gotovine, Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjska presuda“), što vremenski označava period od 2001. do 2012. godine. Riječ je o periodu od početka puta RH prema euroatlantskim integracijama praktički do samog ulaska RH u EU (srpanj 2013.). Prije 2000. godine odnosi RH i EU su bili zamrznuti upravo zbog pitanja suradnje s MKSJ. Ipak, valja naglasiti da se politika uvjetovanosti spominje već prilikom donošenja Ustavnog zakona o suradnji s MKSJ. Naime, ulazak Hrvatske u Vijeće Europe uvjetovan je donošenjem ustavnog zakona i zastupnici govore o tome kako moraju odlučivati „između srca i mozga“ (izjava HDZ-ovih zastupnika Milivoja Kujundžića, 3. ožujka 1996., Slobodna Dalmacija).

Problemi između RH i EU posebno se zaoštravaju 5. ožujka 1999. godine usvajanjem *Rezolucije o suradnji s MKSJ-em* kojom se osporava nadležnost Suda za vojno-redarstvene operacije Bljesak i Oluja, nakon čega je Hrvatska dobila jasnu poruku da je suradnja preduvjet za početak procesa približavanja euroatlantskim integracijama. Kao što je pojašnjeno u poglavlju 6.2.3.1. Rezolucija spominje „iznevjerena očekivanja“ i „politizaciju djelovanja Međunarodnoga kaznenog suda,“ ali se ipak poziva Vladu na nastavak suradnje s MKSJ-em¹⁷⁷. Promjenom vlasti 3. siječnja 2000. godine dolazi do zaokreta i vladajuća Koalicija šest stranaka 14. travnja 2000. godine donosi *Deklaraciju o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Den Haagu*, kojom se operacije Oluja i Bljesak vraćaju pod ingerenciju MKSJ-a. Na Zagrebačkom summitu 24. studenog 2000. godine potvrđena je EU perspektiva Hrvatske, što je, međutim, podrazumijevalo suradnju s Uredom glavne tužiteljice Carle Del Ponte koja je tada bila na početku svog mandata s jasno postavljenim

¹⁷⁷*Rezolucija o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom u Haagu*, Klasa: 004-01/99-01/03, Zagreb, 5. ožujka 1999.

ciljevima za čije postizanje nije prezala pred politikom uvjetovanosti. U nedostatku drugog načina da osigura dolazak optuženika u Scheveningen, Ured glavne tužiteljice je zakoračio u političke vode.

Diskurs o politici uvjetovanosti se prvi put javlja 2011. godine u slučaju Mitinga na splitskoj rivi, kada zbog pritiska Ureda glavne tužiteljice Hrvatska mora procesuirati zločine počinjene s hrvatske strane nad civilima s područja Gospića. Razvidno je da politika uvjetovanja ulaska Hrvatske u EU suradnjom s MKSJ-em izaziva negodovanje kod branitelja, političkih stranaka, prvenstveno desnog spektra, i građana, što pokazuju članci u nastavku. Članak Slobodne Dalmacije pod naslovom „Marionetama u vladi – dosta!“ od 9. veljače 2001. govori o „neodrživosti današnjeg modela odnosa i djelovanja Haaškog tribunala prema Hrvatskoj s pozicije pravno-političke supremacije.“ Gotovo bezuvjetna podređenost hrvatskoga državnog vrha MKSJ-u tematizira se u nizu članaka. Primjerice, članak iz Nacionala od 13. veljače 2001. godine pod naslovom „Norac je vladi postavio 4 uvjeta za predaju“ pojašnjava kako „Norca njegovi zaštitnici smatraju žrtvom politike sadašnje vlasti, koja se očituje u podaničkome odnosu prema Haaškome sudu.“

Posebno se oštro komentira susret premijera Račana i glavne tužiteljice MKSJ-a Carle Del Ponte održan 18. siječnja 2001. u Zagrebu. Josip Jović, glavni urednik Slobodne Dalmacije, autor je članka pod nazivom „Glava Ivana Krstitelja“ od 9. veljače 2001. Jović u kojem komentira: „Postignuta je politička pogodba. Evo vam Stipetića, dat ćete nam Norca, Gotovinu... Zato je sijeda gospođa bila tako samouvjerena, zadovoljna i prepotentna, a naš Ivica zbunjen kao školarac koji je ne htijući ugledao gola koljena svoje razrednice.“ Admiral Davor Domazet u manjem tekstu naslova „Završno ubijanje hrvatske države“ također komentira susret Del Ponte – Račan: „Ja smatram da je na djelu *deal* između Carle Del Ponte i, nažalost, Vlade RH ne bi li se dobilo, možda, obećanih 250 milijuna dolara. Poruka Carle Del Ponte je otprilike ova: Prvo vi uhitite, a onda ćemo mi ići s optužnicom.“ Na istome tragu je i članak Slobodne Dalmacije od 10. veljače 2001. „Trgovina s Haagom“: „iz dobro obaviještenih krugova stižu informacije da je glavna haaška tužiteljica zaprijetila da će Hrvatskoj biti blokirane sve kreditne linije dok se ne uhite generali.“ Autor teksta, Ante Gago, na kraju članka postavlja pitanje: „Tko je sljedeći nakon generala Norca i za koju lovu?“

Također, u člancima se insinuiru da je cijena ulaska RH u euroatlantske integracije kriminalizacija Domovinskoga rata i postavlja se pitanje jesu li građani spremni na ovo žrtvu. U tome smislu članak od 13. veljače 2001. naslova „Pokušava se suditi i žrtvama“ prenosi dijelove pisma koje je koordinacija udruga proizišlih iz Domovinskoga rata poslala Draženu

Budiši. U pismu stoji kako se preko suđenja generalu Norcu, legendi Domovinskoga rata, provodi kriminalizacija Domovinskoga rata: „Zar je cijena države Hrvatske da je se prihvati u razne međunarodne institucije – kriminalizacija Domovinskoga rata i hapšenje hrvatskih generala?“ Novi list prenosi 15. veljače kako je predsjednik stranke HSP-a 1861. Dobroslav Paraga, koji je sazvao konferenciju za novinare i od „vladajuće koalicije zatražio da raspiše referendum na kojemu bi se hrvatski građani izjasnili jesu li za suradnju s Haagom ili za izolaciju i sankcije.“

Slobodna Dalmacija 10. veljače donosi članak „Bolje izolacija nego kapitulacija“, što je zapravo izjava Zvonimira Šeparovića na konferenciji za medije Hrvatskoga pravnog odbora. Tom prilikom Ivan Gabelica tvrdi da je licemjerno tražiti neovisno funkcioniranje pravosuđa (u slučaju Norca) kada je izvjesno da politika utječe na izručenje generala Haagu.

Znakovit je članak od 13. veljače 2001. pod nazivom „Mi moramo nastaviti suradnju s Haagom“. Izjava je to Mate Granića, predsjednika Demokratskoga centra: „Iako svjesni poteškoća u suradnji s Haagom, u DC-u se protive i jednostranom prekidu suradnje s Haaskim tribunalom jer bi takav prekid odnosa doveo do automatske izolacije Hrvatske i čvrsto je vezao za balkanske okvire.“

Navedeni primjeri iz analiziranih članaka pokazuju da je na ovom diskursu prvenstveno inzistirala Slobodna Dalmacija te politička desnica (Šeparović, Paraga) koja se u tom trenutku nalazi u opoziciji pa se ne libi kritizirati Vladin odnos s Haagom za koji je sada jasno da je povezan sa europskom budućnošću Hrvatske. HDZ će promijeniti retoriku dolaskom na vlast.

„Izolacija ili kapitulacija“ postaje dominantno pitanje. I dok političari poput Mate Granića realno procjenjuju ulogu, u retoričkom smislu branitelji su za izolaciju ukoliko je cijena ulaska dovođenje u pitanje legitimiteta Domovinskog rata. Krajnja desnica je svjesna ekspanzivnosti ovog pitanja među hrvatskim građanima i od 2001. godine pa nadalje sa svakom novom eskalacijom odnosa s MKSJ traže raspisivanje referenduma na kojem bi građani odlučili o nastavku suradnje s MKSJ i EU.

U prilog im je definitivno išla agresivna politika glavne tužiteljice i potpora koju je dobivala iz Bruxellesa. Primjerice, u travnju 2004. godine Carla Del Ponte ustvrdila je da Hrvatska potpuno surađuje s Haaskim sudom, na temelju čega je Europska komisija Hrvatskoj izdala pozitivno mišljenje o sposobnosti za početak pregovora o članstvu. U prosincu 2004. godine EU je Hrvatskoj priznala status kandidata za EU i pregovore najavila za ožujak 2005.

godine pod uvjetom pune suradnje s Haškim sudom. Međutim, u ožujku 2005. godine Carla Del Ponte je uskratila pozitivnu ocjenu o suradnji Hrvatske na temelju čega je EU odgodila najavljeni početak pregovora. Hrvatska je time postala prva zemlja kojoj su odgođeni već najavljeni pregovori. Hrvatska je počela pregovore s EU-om u listopadu 2005. godine, samo dva mjeseca prije uhićenja Gotovine i to nakon što je Vlada RH uvjerala Carlu Del Ponte da se Gotovina ne skriva u Hrvatskoj te da je Hrvatska poduzela sve kako bi njegovo uhićenje bilo provedeno.

Uhićenjem Gotovine u prosincu 2005. godine predmetni diskurs dodatno osnažuje. Među reakcijama stranaka i zastupnika iz Večernjeg lista od 10. prosinca te Slobodne Dalmacije od 9. prosinca 2005. godine je i ona Ive Banca, nezavisnog zastupnika: „Jedna od glavnih prepreka na putu za Europu je otklonjena.“ Isto tvrde i strani političari poput Olija Rehna, povjerenika EU-a za proširenje, ili Janeza Janše, komentirajući kako je sada otklonjen i zadnji kamen spoticanje na putu RH u EU. Komentari hrvatskih branitelja i analitičara ukazuju, međutim, na to kako je cijena ulaska u EU možda ipak previsoka.

Problem je optužnica kojom se tereti general Gotovina i zbog koje koordinacija braniteljskih udruga upozorava: „Ako haaško Tužiteljstvo ustraje na ovakvoj sramotnoj optužnici, kojom se u stvari optužuje Republika Hrvatska, obavještavamo vas da ćemo pokrenuti peticiju za raspisivanje referenduma o Haagu i EU (*Braniteljske udruge najavile referendum o Haagu i EU-u*, Slobodna Dalmacija, 13. prosinca 2005.)“.

U tom smislu Tihomir Dujmović za Večernji list 12. prosinca 2005. godine piše članak *Poniženje – uvjet za EU* u kojem stoji: „Vrijeme je da se postavi pitanje kakva je to Europa u koju mi idemo, Europa u kojoj je nacionalno poniženje glavni uvjet našeg ulaska u to odabrano društvo?“, a Miroslav Tuđman upozorava: „Politički vrh i sam predsjednik Mesić dokazuju vjerodostojnost međunarodnoj zajednici i ističu svoj akcijski plan razrađen do uhićenja Gotovine, a ne ističu vjerodostojnost da će obraniti istinu o Domovinskom ratu i ne ističu akcijski plan za obranu Gotovine. Ovdje se radi o nacionalnoj nepravdi, a na nepravdi se ne grade međunarodni odnosi. Iz povijesti znamo da je nepravda slab temelj za gradnju međunacionalnih odnosa („Tuđman: Gotovina simbol nepravde“, Jutarnji list, 12. prosinca 2005.).“

Iako je Hrvatska pred samim krajem pregovora s EU, prvostupanjska presuda hrvatskim generalima 15. travnja 2011. oživljava i ponovno na agendu stavlja analizirani diskurs. Već ususret presudi Jurica Pavičić naglašava kako je bilo kakav sustavni politički

otpor Haagu u Hrvatskoj posve nezamisliv jednako i desnici i ljevici zato što bi „prkosio hrvatskom mitu o Zapadu, vjeri u Europu i uvriježenom kolonijalnom odnosu prema njoj.“

Članak *Svi su izglasavali rezolucije koje su osuđivale Hrvatsku* iz Jutarnjeg lista od 16. travnja 2011. godine nudi pogled na međunarodnu dimenziju slučaja Gotovina. Pojašnjava kako je većina članica UN-a, posebno onih izvaneuropskih, bila jednostavno nezainteresirana za slučaj te su sve su jednoglasno u VS-u ili Općoj skupštini UN-a glasovale za sve rezolucije koje su isticale da Hrvatska ne surađuje s Haaškim sudom jer nije uspjela pred njega izvesti svoga odbjegloga generala. Taj je stav, pak, išao na ruku Europskoj uniji koja je, opterećena pregovorima s čak deset novih budućih članica, mogla mirno u svojim dokumentima isticati kako ne postoji mogućnost otvaranja pregovora s HR.

O uvjetovanju ulaska Hrvatske u EU govori i Milan Jajčinović u članku *Ružna haaška stigma* iz Večernjeg lista od 16. travnja 2011. godine: „Naši apologeti godinama su u medijima govorili da Haaški sud može biti možda malo više pravedan ili nepravedan, ali da sigurno nije politički sud! Ako je tako, kakve onda ima veze sudstvo s politikom, tj. Haaški sud s Europskom unijom?“ Pojašnjava da je za RH vrijedilo pravilo „Gotovina u Haagu, Hrvatska u EU.“ Prema Jajčinoviću, Hrvatska je najbolji primjer da je „Haag u funkciji EU-a, a sudstvo u službi politike.“ I članak Novog lista *Sudbina pregovora (i dalje) visi o haškoj niti* od 16. travnja 2011. godine bavi se činjenicom da je Haag stalno prisutan u hrvatskim pregovorima. „Ili Gotovina ili EU“ pisali su mediji, nakon čega bi potpora građana pristupanju Uniji dotaknula novo dno.

Presuda generalima pokreće lavinu reakcija prema EU pa Večernji list 17. travnja 2005. donosi naslov *Grafit: „Prodali Antu za europsku kartu,*“ a 20. travnja članak *Peticija zbog Haaga*, u kojem se prenosi kako HSP prikuplja potpise za svoj zahtjev za prekid pregovora s EU-om. Slobodna Dalmacija 18. travnja 2005. izvještava o dvojici prosvjednika koji su u Zagrebu potrgali zastavu Europske unije (*Prijava prosvjednicima za trganje EU zastave*). Sociolog Dražen Lalić i politolog Nenad Zakošek analiziraju utjecaj presude na raspoloženje javnosti prema EU-u i na ponašanje birača. Zaključuju da bi referendum o ulasku RH u EU u svjetlu presude vjerojatno bio negativan jer je javnost skrenula udesno, ali da do referenduma ima dovoljno vremena za smirivanje situacije (*Cijenu presude platiti će HDZ na izborima*, Novi list, 17. veljače 2011.).

HDZ je uistinu izgubio na parlamentarnim izborima održanim iste godine, a referendum, održan 22. siječnja 2012. tj. prije drugostupanjske presude) je uz nisku izlaznost

(43,51 posto) ipak prevagnuo na stranu ulaska u EU (66,67 posto). Uslijedila je i drugostupanjska presuda nakon koje Augustin Palokaj izvještava iz Bruxellesa i ukazuje kako i Bruxelles zauzima drugačiji stav prema MKSJ: „Sada kada se radu Haaškog suda bliži kraj, sve se više i u Bruxellesu, doduše, ne pretjerano glasno, postavlja pitanje je li Tužiteljstvu Haaškog suda možda dano previše ovlasti putem koji je utjecalo na proces proširenja. Nakon što je objavila svoju knjigu, europski diplomati za Carlu Del Ponte sve češće ustvrđuju da se više bavila politikom i javnim nastupima nego pravničkim poslom“ (*U Bruxellesu sad tvrde da je Haag imao previše ovlasti*, Jutarnji list, 17. studenog 2012.).

Nedvojbeno je da je ovaj diskurs pronašao mjesto među hrvatskim građanima. Istraživanje Beogradskog fonda za humanitarno pravo iz 2010. godine¹⁷⁸ pokazuje da svega 24 posto hrvatskih građana smatra da je ispravno poslati hrvatske generale u Haag. Na pitanje da li ih je trebalo poslati u Haag prvenstveno zato što treba utvrditi jesu li odgovorni za zločine ili zato što je to bilo nužno za nastavak procesa pristupanja EU, 58 posto podržava prvu, a 35 posto drugu tvrdnju. Rezultati istraživanja iz 2011. godine koji su objavljeni u siječnju 2012. godine pokazuju kako je omjer 64 naspram 29 posto u korist prve tvrdnje (od 20 posto građana koji smatraju da generale trebalo poslati u Haag). Postotci su visoki, ako se uzme u obzir da su pregovori RH s EU završeni u lipnju 2011. godine.

Rezultati kvalitativnog istraživanja Documente, provedenog 2006. godine, donose slijedeće odgovore građana iz Siska vezane uz analizirani diskurs: „Ja smatram, i to je istina i ja kod toga ostajem, da su Gotovinu izdali naši, Sanader, Mesić i ovi samo da bi mi ušli u Europsku uniju. To je moje mišljenje i ja kod toga ostajem“ i „Lijepo je Carla del Ponte rekla da mi nećemo ući u EU dok je god Ante Gotovina na slobodi. Je li to istina? Oni su njega izdali, a onaj čovjek koji je njega izdao, kako se zove, isto je neki general, on je radio s njima i oni su njega svi izdali samo da bi mi ušli u EU (Kardov, Lalić, Teršelić 2010: 97)“.

Da je ovaj diskurs utemeljen potvrđuje izjava „Ja sam faktor koji omogućava hrvatski početak pregovora s Unijom,“ koju je Carla Del Ponte navela i u svojoj knjizi *Hunt* ('Lov') 2015. godine. Ovaj snažni upliv politike u rad Ureda glavnog tužitelja nailazi na kritiku kod bivših suradnika Carle Del Ponte. Geoffrey Nice kometira: „Nije bilo mudro za Europsku uniju ili za Ujedinjene narode to što su dopustili tužiteljici ICTY-ja mogućnost utjecaja na procese kakvo je članstvo Hrvatske u Europskoj uniji ili u slučaju Kosova u Ujedinjenim narodima. Krajnje je neprimjereno dopustiti glavnoj tužiteljici kao osobi, da ima tako važnu

¹⁷⁸ <http://www.bgcentar.org.rs/istrazivanje-javnog-mnenja/stavovi-prema-ratnim-zlocinima-haskom-tribunalu-domacem-pravosu-za-ratne-zlocine/> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

ulogu u političkim stvarima (*U slučaju Gotovine, Carla Del Ponte nije se ponašala kao nepristrana tužiteljica*, Jutarnji list, 17. studenog 2012.).“ Prema Nicu „odluke građana bilo koje zemlje o tome hoće li će ući u UN ili EU od takvog su fundamentalnog značaja da one ne smiju biti predmetom osobnih stavova jedne tužiteljice koja nije izabrani političar s političkom odgovornošću“.

Diskurs je utemeljen, ali kao što pokazuje analiza posebno su ga koristili branitelji i krajnje desno orijentirane stranke, čije su izjave bile ispunjene nacionalnim nabojem. Kako je svim vladama cilj bio ulazak RH u euroatlantske integracije, vodeće političke stranke bile su nesklone ovom diskursu zbog opasnosti da bi mogao pridonijeti rastu euroskepticizma. Ipak, desno orijentirane stranke bile su sklonije posezanju za ovim diskursom, osobito prvih godina Hrvatskog približavanja EU, kako bi ostvarile unutarnjopolitičke poene. Primjer je miting na splitskoj rivi. U ovoj fazi još je uvijek bila snažno raširena teza iz devedesetih da se u obrambenom ratu ne mogu počinuti zločini. Uz iznimku Slobodne Dalmacije, svi ostali dnevni i tjedni listovi ukazuju na evidentnu umiješanost generala Norca u zločine nad srpskim civilima na području Gospića (za što će u konačnici biti i optužen), ali sama činjenica da se propituju aktivnosti generala Norca u Domovinskom ratu, izaziva snažno negodovanje prvenstveno političke desnice, vojnih dužnosnika i branitelja, koji nagovještavaju da će cijena ulaska u međunarodne institucije, prvenstveno EU, biti kriminalizacija Domovinskog rata (u ovom trenutku još nije bila podignuta optužnica protiv generala Gotovine). Međutim, propitivanje počinjenih zločina s hrvatske strane u Domovinskom ratu ne znači kriminalizaciju Domovinskog rata. Politika uvjetovanosti s Carlom Del Ponte na čelu bila je problematična u mnogim aspektima (primjer Topnički dnevnic), ali činjenica je da bez pritiska EU i MKSJ ni jedna hrvatska Vlada ne bi imala snage pokrenuti suđenja hrvatskim generalima, primjerice Norcu. Sud je podigao svijest o ratnim zločinima u RH i uvelike pridonio odbacivanju teze da se u obrambenom ratu ne mogu počinuti zločini.

6.3.7. Diskurs 7

Postojanje dvostrukih pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa; Dvostruka pravila međunarodne zajednice kada se radi o primjeni međunarodnog pravosuđa.

Ovaj diskurs javlja se u četiri slučaja (Miting na splitskoj rivi, Slučaj „Slobodan Milošević, Kosovo, Hrvatska i BiH“, Uhićenje generala Ante Gotovine i Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjska presuda“), što vremenski označava period od 2001. do 2012. godine. Riječ je o diskursu koji je vezan uz moralni legitimitet Suda tj. postojanje dvostrukih pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa.

Diskurs se prvi put javlja 2001. godine u člancima koji prenose događanja vezana uz slučaj generala Mirka Norca i miting na splitskoj rivi. Kao što je pojašnjeno u poglavlju 3.2., MKSJ je prvi pokušaj primjene međunarodnoga kaznenog prava u praksi zbog kršenja međunarodnoga humanitarnog prava i preteča Međunarodnoga kaznenog suda. Njegov nasljednik, međutim, ne uspijeva zadobiti globalnu podršku. Nakon napada 11. rujna 2001. godine, SAD odbijaju ratificirati Rimski statut kojim je sud osnovan.

Diskusija se vodi u okviru zahtjeva iz deklaracije usvojene na splitskoj rivi kojom se traži suspendiranje Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em. Ivo Sanader i Ivić Pašalić, obojica iz redova HDZ-a, u svojim izjavama naglasak stavljaju na potrebne izmjene Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em obrazlažući to činjenicom da za Hrvatsku moraju vrijediti ista pravila kao i za ostale „velike“ države kada je riječ o primjeni međunarodnoga prava. U intervjuu za Jutarnji list objavljenome 17. veljače 2001. godine pod naslovom *Dr. Ivo Sanader: Ne pristajemo na objektivnu zapovjednu odgovornost* predsjednik HDZ-a predlaže: „Trebali bismo pogledati zakonodavstva drugih, zapadnih zemalja pa vidjeti kako su tamo riješena ta pitanja. Hrvatska se ne smije dovesti u situaciju da mora činiti nešto što druge zemlje ne moraju. Primjerice, Francuska i Nizozemska nisu dale vojnicima da svjedoče u Haagu. Kriterij mora biti za sve isti.“ Zastupnik Ivić Pašalić predlaže „dopunu Zakona o suradnji s Haaškim sudom odredbom o ukidanju automatizma izručenja, kao što to postoji i u zakonodavstvu SAD-a“ (*Rojs fizički nasrnuo na Debeljuha*, Večernji list 16. veljače 2001. godine).

Za temu je posebno važan razgovor s tadašnjim predsjednikom Vrhovnoga suda Marijanom Ramušćakom (*Vlada ne može Norcu odobriti obranu sa slobode*, Večernji list 17. veljače 2001. godine). Ramušćak detaljno razmatra zahtjev da se zakonom branitelji izuzmu od mogućnosti progona i u tome kontekstu govori o dvostrukim pravilima velikih sila: „Na to sudstvo ne može utjecati. Ne vjerujem da je to moguće, iako je stvar političkoga pristupa. Ženevske konvencije upravo su i donesene da se svi sudionici ratnih zbivanja pridržavaju osnovnih pravila. No, iz povijesti je poznato da nikada pobjednik nije sudio svojim ljudima, nisu to učinili ni Amerikanci za Vijetnam ni Francuzi zbog Alžira. Uvijek su zemlje

pobjednice sudile poraženima. Mi smo prvi u povijesti koji sudimo svojim ljudima. I kada je nedavno Clinton potpisao međunarodnu konvenciju o osnivanju Stalnoga međunarodnog kaznenog suda, kongresmeni su rekli da to nikada neće ratificirati, jer bi to značilo da bi američki vojnici – jer ratni zločin ne zastarijeva – mogli odgovarati. Oni, dakle, neće suditi svojim ljudima, a poglavito neće da to čini Međunarodni sud. Velike sile imaju dvostruke kriterije.“

Predstavnici vojske daju svoj pogled na tu temu. Miro Laco, pukovnik HV-a i Norčev prijatelj, u intervjuu od 16. veljače 2001. godine za Globus iznosi mišljenje kako je potrebno redefinirati odnose s MKSJ-em i naglašava: „Hrvatska ne može biti pokusni kunić Haaga“. U članku od 15. veljače 2001. godine iz Novoga lista pod nazivom *Norcu ne može pomoći ni prijavak Mesiću* Ivica Perković, predsjednik Središnjega odbora HVIDRA-e, komentira kako je „nemoguće zamisliti uhićenje, recimo, zapovjednika Pustinjske oluje, iako je on vodio rat u stranoj državi.“

Činjenica je da u ovom dijelu diskurs biva nametnut od strane branitelja i desno orijentiranih političara, koji se u tom trenutku nalaze u opoziciji, i koriste diskurs kako bi dobili političke poene. On će, međutim, biti jednako legitiman i 2005. godine kada će Sanader nakon izručenja generala Gotovine nazdravljati s Carlom Del Ponte. Diskurs, međutim, nailazi na potvrdu i u intervjuu s predsjednikom Vrhovnog suda Marijanom Ramušćakom, a dodatno će ga osnažiti događanja koja će uslijediti. U narednim mjesecima SAD će vršiti pritisak na RH da ostvari punu suradnju s MKSJ i izruči generale. Istodobno, SAD su Hrvatskoj 2002. godine uputile zahtjev da potpiše članak 98, tj. dokument koji američkim vojnicima daje imunitet od međunarodnog suda za ratne zločine. Potpisom tog dokumenta jurisdikciju nad američkim vojnicima imali bi jedino američki sudovi, a Hrvatska bi se obvezala da neće izručivati američke državljane međunarodnom sudu za ratne zločine. SAD su odredile rok za odgovor do 1. srpnja iste godine, upozoravajući da će državi, ne potpiše li sporazum, biti uskraćena vojna pomoć. Hrvatski su političari zaključili da ispunjenje američkih zahtjeva ne bi mogli obraniti pred svojom javnošću jer se zemlja obvezala na izručenje svih osumnjičenih hrvatskih državljana haaškom sudu te je Hrvatski državni vrh je potkraj svibnja 2003. na sastanku Vijeća za nacionalnu sigurnost odlučio odbiti zahtjev SAD-a za potpisivanjem bilateralnog sporazuma o neizručivanju američkih državljana stalnom međunarodnom kaznenom sudu.

Političke igre SAD-a dodatno su osnažile analizirani diskurs, koji se slijedeći put pojavljuje u slučaju Slobodna Miloševića. Francuski filozof Alain Finkielkraut u članku

Postupci Haškog suda nastavak su arogancije prema Hrvatskoj (Slobodna Dalmacija, 10. veljače 2002.) komentira: „No, budući da smo danas putem TV-a svi sudjelovali u ovom i svim drugim ratovima, mi građani velikih nacija odjednom mislimo da smo kompetentni suditi o svemu. Taj nesrazmjer i zaborav vlastitih granica karakterizira Haški sud.“

Problem nekonzistentnoga stava međunarodne zajednice tematizira i Inoslav Bešker citirajući Miloševića koji problematizira svoju ulogu u donošenju Daytonškoga sporazuma: „Ako tvrdite da sam kriv za genocid i ratni zločin, kako to da ste sa mnom pregovarali i sklopili Daytonski sporazum?“ Slobodan Milošević je to pitanje postavio ne samo sucima već i cijeloj međunarodnoj zajednici koju Bešker naziva „pravnom hektoplazmom u ime koje odlučuju, ipak, samo neke zemlje, najpravnoopravnije među ravnopravnim članicama Ujedinjenih naroda“ (*Milošević: Ako sam zločinac, zašto ste onda pregovarali sa mnom*, Jutarnji list, 17. veljače 2002.).

Uhićenje Gotovine u prosincu 2005. godine dolazi neposredno nakon početka pregovora RH s EU (listopad 2005. godine). Tadašnja HDZ-ova vlada na čelu s Ivom Sanaderom, jednim od glavnih protagonista sa splitske rive, ne koristi više diskurs o dvostrukim pravilima međunarodne zajednice. Na razlike između „malih i velikih“ kada je riječ o primjeni međunarodnoga prava u praksi osvrće se Željko Glasnović, umirovljeni general: „Žao mi je što je uhićen general Gotovina. Zemlje koje nama postavljaju standarde vladavine prava i prigovaraju 'prekomjerno' bombardiranje Knina ubile su milijune civila u strateškom bombardiranju u prošleme stoljeću, kao na primjer u Koreji, Vijetnamu itd. Oni koji govore o ljudskim pravima, koji nam postavljaju standarde tih prava, kršili su ta ljudska prava u Alžiru, Indokini, Keniji, a u posljednje vrijeme i u Iraku.“

Zoran Ferić u Nacionalu od 13. prosinca 2005. godine potpisuje tekst naslova *Domaće poluizdajice*, referirajući se pritom na one koji su svojedobno na splitskoj rivi „đonom išli na predsjednika Mesića i Ivicu Račana“ te se ironično osvrće na „pohvale“ iz svijeta, posebno iz SAD-a: „Podupiru nas sada i Nijemci i Amerikanci i Englezi, a osobno mi je najdraža potpora Condoleeze Rice koja podupire uhićenje ratnoga zločinca Gotovine, a državna je tajnica zemlje čija je tajna služba stvorila u svijetu mrežu tajnih zatvora za osumnjičene teroriste i ni po čemu se ne razlikuje od Gestapa ili SS-a po njemačkim koncentracijskim logorima i zatvorima... Gotovina je odletio u Haag zato što ga sumnjiče da nije spriječio nešto što američki specijalisti za torturu čine svakodnevno.“

Diskurs je aktualan i nakon prvostupanjske presude, ali samo u Nacionalu. Nacional se prisjeća jednoga od tekstova preminuloga urednika Ive Pukanića koji, opisujući MKSJ, govori o „potpunoj nekompetentnosti i šlampavosti, proizvoljnosti i partikularnim političkim interesima, zgrtanju para i vlastite koristi za većinu onih koji su na njemu radili, poigravanju velikih s malim narodima preko bolesnih ljudi koji su dobili ingerencije za koje nisu bili spremni (*Operacija za spas Gotovine u tri koraka – Što je o Gotovini pisao Pukanić*, Nacional, 19. travnja 2011.).“ Pukanićevim stajalištima pridružuje se Vedrana Rudan koja naglasak stavlja na dvostruka pravila koja postavljaju SAD: „UVIJEK, BAŠ UVIJEK zaboravim da samo veliki imaju pravo na ratne zločine. Topnički dnevnik? Gdje drže 'topničke dnevnik' oni koji u hrpu krvavog mesa pretvaraju dječicu iz Gaze?“ (*Dajmo Plitvice za Gotovinu*, Nacional, 19. travnja 2011.).

Istraživanja Beogradskog fonda za humanitarno pravo i iz 2010. i 2011. godine¹⁷⁹ pokazuju da građani koji imaju negativan stav prema MKSJ kao glavni razlog navode tvrdnju – Nepravedni, pristrani, neobjektivni, nepošteni. Pod nepravedeni može se uvrstiti i diskurs o dvostrukim pravilima međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa. Kvalitativno istraživanje Documente donosi izjavu Milana Ivkošića, novinara i kolumnista za Večernji list: „Hirošima, Nagasaki, Dresden, Vijetnam, Grenada, državni udari. Baštinici tih strahota glavni su sponzori Haaškog suda. Glavni su Velika Britanija i Amerika čiji bi se zločini trebali naći na Haaškom sudu. Tu su i zločini u Iraku koji su učinjeni mimo svih rezolucija Ujedinjenih naroda kao čista samovolja dvaju svjetskih silnika, Velike Britanije i Amerike. Ako su oni kao zločinci glavni sponzori Haaškog suda, to automatski poništava njegovu vjerodostojnost (Kardov, Lalić, Teršelić 2010: 101).“

Poglavlje 3.2. pokazuje da dvostruka pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa još uvijek postoje i da su utjecala na moralni legitimitet Suda. Ova je činjenica pronašla svoje mjesto i u medijskom diskursu o MKSJ, te su je problematizirali analitičari različitih dnevnih i tjednih listova, čak ga koristi i predsjednik Vrhovnog suda, ali prvenstveno desno orijentirani političkih stranaka (u periodima kada nisu na vlasti) i branitelji. Položaj branitelja je razumljiv jer žele da se njihova država za njih bori na isti način kao što to čini SAD, ali problem je kada na diskursu inzistiraju stranke u opoziciji koje se dolaskom na vlast bez pogovorno podređuju pravilima te iste međunarodne zajednice.

¹⁷⁹ <http://www.bgcentar.org.rs/istrazivanje-javnog-mnenja/stavovi-prema-ratnim-zlocinima-haskom-tribunalu-domacem-pravosudu-za-ratne-zlocine/> (pristupljeno 25. rujna 2020. godine)

6.3.8. Diskurs 8

Međunarodna zajednica je nepravedna prema Hrvatskoj, a hrvatske vlade rade po diktatu međunarodne politike.

Ovaj diskurs je direktno povezan s diskursom o politici uvjetovanosti prema kojoj je ulazak Hrvatske u EU uvjetovan suradnjom s MKSJ, ali i s postojanjem dvostrukih pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa. U tom smislu zastupljen je novinskim člancima od 2001. do 2012. godine, da bi prilikom uhićenja generala Ante Gotovine (7. prosinca 2005.) bio najizraženiji u hrvatskom medijskom prostoru.

U nizu članaka nakon uhićenja Gotovine mogu se pronaći konstatacije kako je međunarodna zajednica nepravedna prema Hrvatskoj te da Hrvatska radi po diktatu međunarodne politike. Primjerice, Andrija Hebrang, član predsjedništva HDZ-a izjavljuje: „Jako sam se rastužio zato što istinu o Domovinskom ratu moramo dokazivati na Haškom sudu. Ponovno je međunarodna zajednica nepravedna prema Hrvatskoj koja se sama obranila od srpske agresije (*Letica: Vijest mi je potvrdio sin SMS-om iz SAD-a*, Novi list, 11. prosinca 2005.).“ Novinar Jović na skupu u Splitu izjavljuje: „Vlast je, umjesto da ožalošćenom narodu pruži rubac utjehe, pristala biti lakej svjetskih moćnika (*I biskupi su pokleknuli, Ante, Slobodna Dalmacija*, 12. prosinca 2005.).“ Ivić Pašalić komentira kako se „Republika Hrvatska pretvorila u Republiku Haašku zahvaljujući sluganskoj politici Sanadera i Mesića (*Pašalić: RH je Republika Haaška*, Večernji list, 11. prosinca 2005.).“

Kvalitativno istraživanje Documente objavljeno 2010. godine ukazuje na to da je ovaj diskurs prihvaćen i prisutan među građanima, a ne samo među političkim predstavnicima. Primjerice građanin iz Siska zaključuje: “Da nema pritisaka izvana, vjerojatno se ne bi ništa procesuiralo. Morate slušati izvana. Onaj koji vam daje novac, morate ga slušati. Naša djeca nas moraju slušati dok ih hranimo. Jednostavno ste prisiljeni (Kardov, Lalić, Teršelić 2010: 97).“ Istodobno, istraživanja Beogradskog fonda za humanitarno pravo i iz 2010. i 2011. godine pokazuju da građani koji imaju negativan stav prema MKSJ kao glavni razlog navode tvrdnju - Nepravedni, pristrani, neobjektivni, nepošteni. Pod nepravedni svakako ulazi i aspekt nepravedni prema Hrvatskoj.

Kao što je razvidno ovaj diskurs koriste prvenstveno predstavnici desno orijentiranih stranaka, koji su skloniji korištenju diskursa koji imaju potencijal adresiranja krajnje

patriotskih osjećaja kod građana. Činjenica je da je međunarodna zajednica podržavala politiku uvjetovanosti ulaska Hrvatske u EU suradnjom s MKSJ. Zahtjevi su ponekad, kao primjerice u slučaju tzv. Topničkih dnevnika, bili nerealni i s pravom se stjecao dojam da su MKSJ i međunarodna zajednica nepravedni prema RH, no potenciranje ovakvih teza u medijima nije bilo smisleno ni iskreno s obzirom na sveopći politički konsenzus oko ulaska RH u EU kao prioriteta hrvatske vanjske politike.

6.3.9. Diskurs 9

Prema optužnici za operaciju Oluja Hrvatska je nastala na udruženome zločinačkom pothvatu; Prema prvostupanjskoj presudi Hrvatska je nastala na udruženome zločinačkom pothvatu.

Ovaj diskurs javlja se u člancima koji analiziraju uhićenje generala Ante Gotovine i prvostupanjsku presudu u slučaju operacije Oluja te se vremenski proteže od 2005. do 2012. godine, tj. oslobađajuće presude hrvatskim generalima.

Uhićenje generala Gotovine stavilo je u fokus na sadržaj optužnice u kojoj Tužiteljstvo, između ostalog, tvrdi da je Oluja za cilj imala protjerivanje Srba preko unaprijed isplaniranih pljački, paleža i ubojstava. Prema optužnici hrvatski politički i vojni vrh, u kojem su bila i trojica optuženih generala, udružio se u zločinački pothvat na čelu s Predsjednikom RH Franjom Tuđmanom. General Gotovina je ignorirao i prešutno odobravao zločine pustivši vojnike da nekažnjeno pljačkaju i ubijaju. General Čermak je, sukladno optužnici, međunarodnim predstavnicima davao netočne, nepotpune ili obmanjujuće informacije o broju ubijenih i sprječavao istrage o zločinima poput onoga u Gruborima. General Markač je, tvrdi Tužiteljstvo, osobno zapovijedao Specijalnom policijom koja je počinila brojne zločine. Neselektivno granatiranje Knina, koje je za cilj imalo protjerivanje Srba, ne može se potkrijepiti dokazom jer je hrvatska strana sakrila topničke dnevnike, istaknulo je Tužiteljstvo u uvodnim riječima¹⁸⁰.

U analiziram člancima pojašnjava se kako je Carla Del Ponte pojam „udruženoga zločinačkog poduhvata“ prvi put uvela u optužnici protiv Slobodana Miloševića iz 2001. godine za zločine srpskih snaga počinjene u Hrvatskoj i BiH, a sada ga je primijenila da bi u

¹⁸⁰ https://www.icty.org/x/cases/gotovina/cis/bcs/cis_gotovina_et_al_bcs.pdf
<https://www.icty.org/bcs/case/gotovina#custom7> Uvodna riječ Tužiteljstva (pristupljeno 23. lipnja 2020. godine)

optužnici protiv generala Gotovine, Čermaka i Markača značajno proširila krug osoba i institucija obuhvaćenih tim konceptom. Naglašava se kako pravnici tumače da je tužiteljstvo uvelo pojam zločinačkoga poduhvata kako bi sebi olakšalo posao jer „u zbirnoj optužnici takve vrste nije nužno svakom optuženom dokazivati direktnu vezu s počinjenim zločinom: dovoljno je utvrditi da je zločin počinjen, a za njega su onda krivi svi članovi udruženoga zločinačkog poduhvata.“

Poglavlje 6.2.6.2. pokazuje da je optužnica problematična bivšem i sadašnjem predsjedniku Vlade, ministrici pravosuđa, predsjedniku Sabora, vojnim dužnosnicima, građanima, analitičarima i novinarima jer se njome dovodi u pitanje hrvatski utemeljiteljski mit, tj. akcija Oluja, oslobodilačka akcije Hrvatske vojske, toliko važna za legitimitet hrvatske demokracije i države (Cipek 2012). Optužnicom je oslobodilačka akcija pretvorena u zajednički zločinački pothvat. Percepcija je da je Domovinski rat prodan zbog Europske unije. Upravo ovo tumačenje kroz teoriju utemeljiteljskog mita pomaže shvatiti zašto, iako ne isključivo, ali većinom desno orijentirani političari i branitelji politiziraju i inzistiraju na diskursu da je prema optužnici za operaciju Oluja Hrvatska nastala na udruženome zločinačkom pothvatu.

Primjerice, Zdravko Tomac je na okruglome stolu „Hrvatski nacionalni interesi i EU,“ organiziranome u povodu šeste obljetnice smrti Franje Tuđmana poručio kako je sramotno da se optužnicom Tuđmanova politička doktrina pretvara u zločinački pothvat te upozorio da se time stvaraju uvjeti za rušenje Hrvatske (*Tomac: Uhićenje Gotovine put ka rušenju Hrvatske*, Novi list, 10. prosinca 2005.). Hrvatski blok traži raspisivanje prijevremenih parlamentarnih izbora zbog uhićenja generala Ante Gotovine, a njezin predsjednik Ivić Pašalić tvrdi da je „optužnica sastavljena tako da govori da je cijela država nastala na zločinačkom pothvatu, pa nema razloga sumnjati da će takva biti i presuda. Hrvatski blok takvu tezu ne samo da osuđuje, nego je smatra katastrofalnom kako za hrvatsku prošlost, tako i za budućnost“ (*Zbog Gotovine prijevremeni izbori*, Slobodna Dalmacija, 11. prosinca 2005.).

Na istome tragu je i izjava Željka Sačića, predsjednika Udruge Specijalne policije iz Domovinskoga rata, koji ističe „Haaška optužnica protiv naših najvrjednijih pobjedničkih generala Gotovine i Markača upravo se temelji na optužbi da je Hrvatska nastala na zločinu i etničkom čišćenju,“ što je neprihvatljiv notorni revizionizam povijesti našega Domovinskog rata i protucivilizacijsko izjednačavanje statusa žrtve i agresora.“(*Neprihvatljive optužbe da je Hrvatska nastala na zločinu i etničkom čišćenju*, Jutarnji list, 13. prosinca 2005.).

Premijer Sanader je svjestan osjetljivosti situacije te naglašava: „Ova Vlada zna što treba učiniti da bi se zaštitila i obranila istina o Domovinskome ratu, koji je bio legitiman, obrambeni, osloboditeljski i pravedan i u tom smislu nitko neće pisati drukčiju povijest Hrvatske od one koju znamo“ (*Znat ćemo obraniti istinu o Domovinskom ratu*, Vjesnik, 10. prosinca 2005.). Dražen Budiša (HSL) kao jedini političar prisustvuje prvom pojavljivanju generala Gotovine pred MSKJ i upozorava Vladu da se mora uključiti u obranu generala jer su opasnosti od potvrde optužnice za RH velike.

Problem je tim veći što kvantitativno istraživanje Documente provedeno 2006. godine pokazuje da 56 posto hrvatskih građana ima malo ili nimalo povjerenja da će Haški sud suditi hrvatskim generalima Anti Gotovini, Ivanu Čermaku i Mladenu Markaču nepristrano i samo na osnovi činjenica (Kardov, Lalić, Teršelić 2010: 115).

Prvostupanjska presuda generalima izrečena 15. travnja 2011. godine potvrđuje optužnicu. U presudi stoji da je „Vijeće (je) zaključilo da je Franjo Tuđman, glavni politički i vojni vođa u Hrvatskoj prije, tokom i nakon perioda optužnice, bio ključni član udruženog zločinačkog pothvata. Tuđman je namjeravao Krajinu naseliti Hrvatima pa je osigurao da su takve njegove ideje pretvorene u zvaničnu politiku i akciju putem svog utjecajnog položaja predsjednika i vrhovnog zapovjednika oružanih snaga. Vijeće je nadalje zaključilo da su među drugim sudionicima udruženog zločinačkog pothvata bili i Gojko Šušak, ministar obrane i Tuđmanov bliski suradnik i Zvonimir Červenka, načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske. Među sudionicima udruženog zločinačkog pothvata bili su i drugi pripadnici hrvatskog političkog i vojnog rukovodstva koji su sudjelovali na predsjedničkim sastancima i bili Tuđmanovi bliski suradnici. Na brijunskom sastanku Tuđman i visoki vojni dužnosnici razmatrali su kako da se upotrijebe vojne snage da bi se osiguralo da ne samo Srpska vojska Krajine, nego i srpsko civilno stanovništvo napuste Krajinu. Vijeće je zaključilo da su visoki hrvatski vojni dužnosnici, uključujući Tuđmana, Šuška i Červenka, upotrijebili hrvatske vojne snage i Specijalnu policiju da počine zločine koji sačinjavaju cilj udruženog zločinačkog pothvata. Hrvatske vojne snage obuhvaćale su Hrvatsku vojsku i vojnu policiju, kao i jedinice HVO-a koje su bile podčinjene zapovjednicima Hrvatske vojske.“

U negativnoj ocjeni presude složili su se Vlada, političari lijevog i desnog predznaka, odvjetnici s haaškim iskustvom, vojni predstavnici RH, branitelji, građani. Mnogi strani mediji prenose izgled naslovnice Večernjeg lista 16. travnja 2011. - Gotovinina fotografija s jednom riječju u naslovu: Heroj. Slijedi tekst: „Sudsko vijeće Haaškog suda, pod predsjedanjem suca Alphonsa Orijeja, osudilo je hrvatske generale Antu Gotovinu i Mladena

Markača na drakonske kazne. Sud tvrdi da je legitimna i legalna akcija Oluja bila "udruženi zločinački pothvat". Presuda je šokirala sve hrvatske građane. Sada predsjednik, Vlada, Sabor i hrvatska diplomacija moraju učiniti sve da se u žalbenom postupku sruši sramotna presuda suca Orijeja. Hrvatska ima pravo ponositi se pravednim i oslobodilačkim ratom!“

Najveći problem presude je da je sud utvrdio da su sva kaznena djela bila cilj udruženog zločinačkog pothvata i da su Gotovina i Markač dali značajan doprinos. U članku *Orie šokirao Hrvatsku* iz Slobodne Dalmacije od 16. travnja 2011. navodi se kako je udruženi zločinački pothvat riječ je koju je predsjednik Sudskog vijeća Alphons Orije spomenuo čak 20 puta. Pet članaka analizira udruženi zločinački pothvat i njegovu primjenu na Haaškom sudu. Od profesora Damaške do svih odvjetnika u RH, uključujući i Predsjednika RH Ivu Josipovića, zaključak je da se radi o koncepciji koji napušta moderno pravo, što pokazuje praksa ICC-ja i nacionalnih pravosuđa. Mirjan Damaška pojašnjava kako je glavna mana zajedničkog zločinačkog pothvata neodređenost tog pojma. „Tako se prigovor neodređenosti odnosi i na pitanje kako daleko seže članstvo u zajedničkom zločinačkom pothvatu... U slučaju Gotovine, Čermaka i Markača se u članstvo zločinačkog pothvata ubraja gotovo cijeli državni i dobar dio političkog aparata... Ne valja zaboraviti da već sam čin optuživanja može u međunarodnoj areni imati veliku političku težinu. Kad Tužiteljstvu date tako široke ovlasti pa se oslanjate na njegov dobar osjećaj za mjeru, ono de facto postaje najvažniji akter u međunarodnom pravosuđu (*Operacija za spas Gotovine u tri koraka*, Nacional 19. travnja 2011.).“

Članak iz Jutarnjeg lista od 16. travnja 2011. naslova *Ivan Čermak nije bio na brijunskom sastanku. To ga je spasilo od zatvora*, prenosi panel diskusiju na kojoj su Vesna Alaburić, odvjetnica, Branko Šerić, odvjetnik, Ante Kotormanović, član SDP-a i Gotovinin suborac i prijatelj i Jozo Radoš, član HNS-a i ministar obrane u vrijeme vlade Ivice Račana tumačili navode sudskog vijeća. Alaburić nije iznenađena jer „svatko tko je osuđen za udruženi zločinački pothvat osuđen je na vrlo visoke kazne...sud je donio zaključak o etničkom čišćenju Srba na temelju kasnije politički donesenih mjera kojima se Srbima sprečavao i otežavao povratak, propisa o upravljanju imovinom Srba koji su otišli i sličnom. Utoliko mislim da je ova presuda duboko nepravedna“. Ogorčenje je veliko, ali Alaburić ipak ukazuje na činjenicu da „ova presuda dovodi u pitanje državnost Hrvatske i tezu da je stvorena na zločinu. To je jeftino politiziranje. Također ne mislim ni da su Hrvati diskriminirani na haaškom sudu, jer ako se pogledaju druge presude vidjet će se da su Hrvati

za udruženi zločinački pothvat suđeni kao i ostali optuženici (*Bit ću produžena ruka suborcima Anti i Mladenu*, Jutarnji list, 16. travnja 2011.).“

Presuda je potvrđivanjem udruženog zločinačkog pothvata dovela u pitanje legitimnost Domovinskog rata i optužila sam hrvatski politički i vojni vrh. Ipak, ona izravno ne znači da je Hrvatska nastala na udruženom zločinačkom pothvatu i ne dovodi u pitanje njezinu državnost u pravnom smislu. Ona dovodi u pitanje hrvatski utemeljiteljski mit o Domovinskom ratu, u kojem je operacija Oluja kao jedna od ključnih vojnih akcija, polazišna točka na kojoj Hrvati grade svoj nacionalni duh. Analizirani diskurs je pretenciozan, ali simbolički je shvatljiv.

Nepravедnosti presude svjesni su i građani. Istraživanje Beogradskog fonda za humanitarno pravo iz 2010. i 2011. godine pokazuju da je među razlozima zbog kojih hrvatski građani imaju negativan stav prema MKSJ i nepravédno suđenje generalu Gotovini. Problem je svakako sam pojam udruženog zločinačkog pothvata i činjenica da on vodi ka kolektivizaciji krivnje. Mirjan Damaška pojašnjava: „Sve dok međunarodni kazneni sudovi ne formuliraju kriterije po kojima se donja granica zajedničkog zločinačkog pothvata može jasnije odrediti, postoji mogućnost približavanja kolektivnoj krivnji koja se kosi s moralnim i filozofskim zasadama suvremenog kaznenog prava. Osim toga, Tužiteljstvu se ostavlja veliki prostor da određivanjem donjih granica igra političke igre. Pravosuđe pak u kojem granica i stupanj odgovornosti osoba ovise više o diskrecijskoj ocjeni Tužiteljstva nego o individualnoj krivnji mora izazvati zabrinutost u očima svih onih koji se zalažu za pravnu državu.“ (*Iznesite olakotne okolnosti, kazna se može ublažiti*, Večernji list, 20. travnja 2011.) Ova tvrdnja jasno je povezana s idućim diskursom prema kojem je suđenje generalu Gotovini zapravo je suđenje Hrvatskoj, što znači da se MKSJ ne bavi individualnom već kolektivnom krivnjom.

6.3.10. **Diskurs 10**

Suđenje generalu Gotovini zapravo je suđenje Hrvatskoj, što znači da se MKSJ ne bavi individualnom već kolektivnom krivnjom.

Kao i prijašnji i ovaj diskurs javlja se u dva slučaja (Uhićenje generala Ante Gotovine i Slučaj „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjaska presuda“) te se vremenski proteže od 2005. do 2012. godine i oslobađajuće presude hrvatskim generalima.

U osam članaka, koji se odnose na uhićenje generala Gotovine i optužnicu protiv njega (sadržaj koje je analiziran u prethodnom poglavlju), konstatira se da je suđenje generalu Gotovini zapravo suđenje Hrvatskoj. Ovaj problem među ostalima komentira i tadašnja ministrica pravosuđa Vesna Škare Ožbolt govoreći o potpuno neprihvatljivim dijelovima optužnice koji optužuju sam državni vrh RH“ (*Suradivati ćemo i s Haagom i s hrvatskom obranom*, Vjesnik, 10. prosinca 2005.), potom koordinacija braniteljskih udruga koja upozorava: „Ako haaško Tužiteljstvo ustraje na ovakvoj sramotnoj optužnici, kojom se u stvari optužuje Republika Hrvatska, obavještavamo vas da ćemo pokrenuti peticiju za raspisivanje referenduma o Haagu i EU“ (*Braniteljske udruge najavile referendum o Haagu i EU-u*, Slobodna Dalmacija, 13. prosinca 2005.) te komentatori poput Tihomira Dujmovića. Naime, Dujmović u Večernjem listu od 12. prosinca 2005. godine zaključuje da je „optužnicom protiv Gotovine napadnuta cijela država, njezino oslobađanje tretira se kao zločinački plan, a vrh države kao zločinačka organizacija. Izgubi li Gotovina sud, čekaju ga teške godine zatvora, no povijesnu bitku izgubit će tada i hrvatska država čije će se stvaranje tretirati kao zločin.“ Na istom tragu je i izjava Dražena Budiše, jedinoga političara koji je prisustvovao prvom pojavljivanju Gotovine na Sudu. Budiša je ustvrdio da je „na leđa Ante Gotovine stavljen prevelik teret da obrani ne samo svoju čast, nego i sve vojnike, sve koji su sudjelovali u obrani Hrvatske te politički vrh.“ Upozorio je na pogubne posljedice za Hrvatsku ako se optužbe za etničko čišćenje Krajine iz Gotovinine optužnice jednom pretoče u pravomoćnu presudu ICTY-a (*Moja podrška protiv sramotne optužnice*, Slobodna Dalmacija, 13. prosinca 2005.).

Ako se optužnicom generalu Gotovini sudi Hrvatskoj, to znači da se MKSJ ne bavi individualnom već kolektivnom krivnjom. To u svojim izjavama tvrde general Markica Rebić, admiral Davor Domazet Lošo i novinari poput Milana Jajčinovića i Nina Đule. General Markica Rebić na skupu u Splitu izjavljuje kako je „individualizacija krivnje samo floskula koja je trebala omekšati javno mnijenje. Obranom Gotovine brani se utemeljenje hrvatske države“ (*Obranom Gotovine brani se Hrvatska*, Slobodna Dalmacija, 11. prosinca 2005.), dok admiral Domazet Lošo konstatira kako „suđenje generalu Gotovini u Haagu nije bez implikacija o kolektivnoj krivnji. Bude li tako, onda bi nama agresori mogli ispostaviti fakture za ratne štete“ (*Na rivi potpora Gotovini, a ne prosvjedi protiv vlade*, 10. prosinca 2005.). Milan Jajčinović za Večernji list komentira optužnicu protiv generala i zaključuje da „kad je posrijedi vojni i politički vrh ratne Hrvatske, načelo individualne odgovornosti ustuknulo je pred kolektivnom krivnjom“ (*Gotovanstvo i Gotovina*, 13. prosinca 2005.). U

članku *Gotovina i naša savjest* Jutarnjeg lista od 10. prosinca 2005. godine, Nino Đula komentira: „Kolektivna krivnja za pojedinačne zločine nad srpskim civilima, koja bi preko Gotovine u Haagu lako mogla biti dosuđena Hrvatskoj, neće nas u suštini ništa manje zaboljeti budemo li tada već i službeno dio „sretne“ europske obitelji“.

Kao i u slučaju prethodnog diskursa i u propagiranju ovog najsnažniji su branitelji i desno orijentirani političari, te diskurs osnažuje prvostupanjska presuda generalima donesena 15. travnja 2011. godine.

Ususret presudi intervjuirani su i građani, osobito u rodним krajevima generala. S oprezom se nadaju oslobađajućim presudama i komentiraju optužnicu: „Nije to na čast ni onoj Carli del Ponte, koja je složila optužnicu protiv čitavog naroda koji ne poznaje, kaže Branko Husak iz Krapinskih Toplica (*Svi očekuju generale, Večernji list, 10. travnja 2011.*)“.

Prema povjesničaru i ravnatelju Hrvatskog memorijalno-dokumentacijskog centra, Anti Nazoru, već samom optužnicom MSKJ čini upravo suprotno od onoga čemu teži – ne individualizira krivnju već sudi Hrvatskoj (*Presudni san, Slobodna Dalmacija, 14. travnja 2011.*). Ravnatelj Nazor konstatira: „Po haaškim kriterijima, svaka bi vojna akcija u zadnjih sto godina mogla biti okarakterizirana kao 'zločinački pothvat'... Usprkos uvjerenju da je jedan od ciljeva Haaškog suda individualizacija krivnje, inzistiranje upravo na tome da je operacija Oluja udruženi zločinački pothvat koji su proveli najviši hrvatski politički i vojni dužnosnici) podloga je za sumnju da tužiteljstvo pokušava zapravo suditi Hrvatskoj državi“. Ovu tvrdnju potkrepljuju brojni analitičari te je pronalazimo u šest članaka, a jedan od njih je onaj iz Novog lista objavljen 16. travnja 2011. pod naslovom *Orie sudio Hrvatskoj*.

Članak Večernjeg lista od 16. travnja 2011. *Ne možemo prihvatiti ovakvu presudu Haaga* prenosi izjave premijerke i Predsjednika RH nakon zatvorene sjednice 15. travnja 2011. godine. „Osuđujuća presuda generalima Gotovini i Markaču, s obrazloženjem i kaznom, posebno s tezom o postojanju zajedničkog zločinačkog pothvata koji uključuje i najviši politički i vojni vrh Hrvatske, ozbiljan je pravni i politički akt koji je šokirao i mene“, komentar je predsjednika Ive Josipovića na haašku presudu hrvatskim generalima. Ipak, prema Josipoviću presuda ne dovodi u pitanje legitimnost i legalnost Domovinskog rata ni oslobodilačkih akcija: „Uvjeren sam da zajednički zločinački pothvat u obrani Hrvatske nije postojao, posebno ta teza ne podrazumijeva da su svi pripadnici hrvatske vojske i policije sudionici zločinačkog pothvata i zločinci“.

Luka Bebić (HDZ) izjavljuje: „Ako je Franjo Tuđman kriv, onda sam i ja“, a na istom tragu je i Davor Butković koji komentira kako je „Haaški sud jučerašnjom odlukom prikazao Franju Tuđmana kao velikog etničkog čistača i eliminatora hrvatskih Srba“ (*Nije riječ o presudi Hrvatskoj, nego o presudi Tuđmanu*, Jutarnji list, 16. travnja 2011.). Istoga je stava i posljednji zapovjednik obrane Vukovara Branko Borković (Mladi Jastreb) koji naglašava: "To je presuda hrvatskoj državi."

Bruno Lopandić u članku *Nakaradna odluka početak je prave demontaže Haaškoga suda* iz Vjesnika od 16. travnja 2011. godine ističe: „Haaški sud ispisao je jednu od svojih najtužnijih epizoda i potpuno promašio u svojoj temeljnoj misiji. Ako mu je ikad bio cilj da se kroz pravedna suđenja i individualizaciju krivnje postigne ili barem potakne proces pomirenja, postignut je suprotan efekt. Djelovanje Haaškoga suda nije imalo nikakav pozitivan utjecaj na pomirenje, a ovakvom je izjavom samo potaknuo nove prijepore. U misiji individualizacije krivnje također je promašio – presuda tereti cijeli državni vrh, a dvojicu generala kao njihove egzekutore, označuje kao kriminalnu skupinu koja je »Oluju« pokrenula samo zato da bi otjerala i poubijala Srbe.“

Ovaj je diskurs snažno povezan s prethodnim diskursom i širokom primjenom udruženog zločinačkog pothvata, koja je, kao što pojašnjava profesor Damaška, dala Tužiteljstvu velike ovlasti, a „sam čin optuživanja može u međunarodnoj areni imati veliku političku težinu“ (*Operacija za spas Gotovine u tri koraka*, Nacional 19. travnja 2011.). Carla Del Ponte optužnicom tereti cijeli hrvatski politički i vojni vrh. Realno se nameće teza da se optužnicom teži kolektivizaciji krivnje, što je suprotno osnovnom cilju MKSJ tj. suđenju za individualne zločine. Politička težina optužnice snažno se osjeća na međunarodnoj, ali posebno na domaćoj areni jer dovodi u pitanje hrvatski utemeljiteljski mit. Onoga trenutka kada se optužnica pretoči u prvostupanjsku presudu, diskurs dodatno osnažuje. Presuda naglašava ulogu predsjednika RH Franje Tuđmana u udruženom zločinačkom pothvatu, čije je postojanje potvrđeno, a generali Gotovina i Markač su osuđeni na visoke kazne. Presuda sama po sebi izaziva šok (i kod samih svjedoka obrane poput Žarko Puhovskog), a hrvatski mediji potiču histeriju oko presude umjesto da ulaze u ozbiljnu analizu. Desno orijentirani političari i branitelji potenciraju diskurs prema kojem je suđenje Gotovini suđenje Hrvatskoj i dodatno politiziraju ionako goruću situaciju, ali u osnovi na tome ne zarađuju dodatne političke poene. Jedino što time postižu je jačanje euroskepticizma, koji je jedini mogući način da se izrazi nepovjerenje u međunarodne institucije.

6.3.11. **Diskurs 11**

Prema presudi Žalbenoga vijeća Hrvatska nije nastala kao rezultat tzv. udruženoga zločinačkog pothvata.

Ovaj diskurs se pojavljuje nakon drugostupanjske presude hrvatskim generalima, kojom je utvrđeno da nije bilo udruženog zločinačkog pothvata, a generali su oslobođeni krivnje za optužene zločine. Operacija Oluja, kao ishodišna točka hrvatskoga nacionalnog identiteta, legitimna je akcija. Time je potvrđen hrvatski utemeljiteljski mit.

Riječ je o medijskom diskursu koji kreiraju državni vrh, odvjetnici i analitičari, ali ga istovremenu povezuju s tvrdnjom kako oslobađajuća presuda generalima ne znači da zločina nije bilo.

U analiziranim člancima hvali se američki sudac Teodor Meron i naglašava da se pri donošenju presude vodio pravom, a ne politikom. Istodobno, analitičari ponavljaju da drugostupanjska presuda predstavlja ogroman poraz haškoga Tužiteljstva. Slažu se da je optužnica pogrešno postavljena te da je zbog megalomanskoga pristupa Carle Del Ponte Tužiteljstvo izgubilo silne godine rada i milijunska sredstva, a da nije utvrđeno tko je počinio zločine nakon Oluje. U konačnici nitko iz RH nije optužen na MKSJ i to je činjenica koju ne mogu negirati ni stranke krajnje desnice ni branitelji. Ipak, rezultati istraživanja koje je za Jutarnji list provela agencija IPSOS Puls pokazuju da je „96 posto građana zadovoljno presudom, 62 posto smatra suradnju s Haaškim sudom ispravnom, no 49 posto građana i dalje smatra da je Sud sudio politički“. Kako se rad Suda gleda kroz prizmu rada njegova Tužiteljstva, građani, ali i brojni analitičari, ističu da je Sud sudio politički, a ne a temelju dokaza i činjenica. Ovu tezu opovrgava upravo Žalbena presuda, ali očito je da su presude u nekim drugim slučajevima, primjerice u slučaju Vukovarske trojke, ostavile snažan trag na percepciju Suda u hrvatskoj javnosti. Naime, presuda dolazi svega dva dana prije obljetnice pada Vukovara i činjenica da za razaranje Vukovara na MKSJ-u nitko nije osuđen te da je JNA praktički amnestirana, u hrvatskoj javnosti nikad nije prežaljena. Presudom Žalbenoga vijeća, MKSJ je u hrvatskom medijskom prostoru izgubio antihrvatski, ali ne i politički predznak.

7. INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

Ovo je doktorsko istraživanje imalo dvije temeljne zadaće. Prvo, identificirati uzroke narušena društvenog legitimiteta Haškog suda kao mehanizma tranzicijske pravde kroz analizu rada Suda te utjecaj koji su međunarodna i nacionalna politika imale na percepciju i legitimaciju Suda među onima kojima je namijenjen. I drugo, trebalo je na primjeru Haškog suda dokazati međuovisnost pravnoga, moralnoga i društvenoga legitimiteta mehanizma tranzicijske pravde. Analizom određenih aspekata djelovanja Ureda glavnoga tužitelja rad je trebao istražiti na koji je način pravni legitimitet Haškoga suda utjecao na njegov društveni legitimitet. Također, kao studija slučaja koja analizira prvi pokušaj primjene međunarodnoga kaznenog u praksi analizom daljnjeg razvoja međunarodnoga kaznenog pravosuđa, koji je Sud svojim osnutkom potaknuo, ovo je istraživanje trebalo utvrditi koji je utjecaj na društveni legitimitet imao narušen moralni legitimitet Suda tj. općenito međunarodnoga pravosuđa.

Gustom deskripcijom osnutka, mandata i ciljeva MKSJ-a, kao i rada njegovih različitih tijela – od Ureda glavnoga tužitelja i sudskih vijeća do Odjela za žrtve i ureda *Outreach*, ali i stavova koji su prema njemu u RH iskazivali političari i mediji, rad je zapravo istražio različite faktore koji su imali utjecaj na njegov društveni legitimitet.

Kako je MKSJ svojim radom, tj. radom svojih tijela, utjecao na vlastiti društveni legitimitet najbolje pokazuje analiza njegova pravnog legitimiteta, kao i analiza pogrešaka koje je su nastale kao rezultat činjenice da je riječ o prvoj primjeni međunarodnoga kaznenog prava u praksi.

Analizom pravnoga legitimiteta Suda je ustvrđeno je da Haški sud ima potrebni legalitet s obzirom na pravnu podlogu svojega osnutka, ali njegov pravni legitimitet doveden je u pitanje kroz sudsku praksu i praksu Ureda glavnoga tužitelja. Utjecaj na pravni, a posljedično i društveni legitimitet suda imali su rana strategija Tužiteljstva, koja se temeljila na procesuiranju brojnih optuženika nižega ranga; potom snažna potreba za osiguravanjem presuda povezana s *prelegitimnošću* djelatnika Suda, akoja je dovela do izmišljanja novih pravnih institucija poput proširena oblika udruženoga zločinačkog pothvata (Tužiteljstvo i suci); problemi vezani uz postupak podizanja optužnica (potencijalna težnja postizanju etničkog balansa, činjenica da zločin nad Vukovarom nikada nije sagledan i procesuiran u njegovu totalitetu i amnestiranje JNA); osiguravanje provedbe naloga za uhićenje (suradnja s Haškim sudom postala uvjet za ulazak Hrvatske u EU) i predugi postupci. Haški sud imao je

četiri glavna tužitelja, ali medijski najeksponiranija bila je Carla Del Ponte koja je, kako pokazuju nalazi istraživanja, svojim radom utjecala na smanjenje pravnoga, a posljedično i društvenoga legitimiteta Suda.

Uz rad Ureda glavnoga tužitelja i sudsku praksu potrebno je razmotriti i ostale faktore u okviru rada Suda koji su utjecali na njegov smanjen društveni legitimitet, a to su kasno uvođenje i ograničeni mandat programa *Outreach* programa te „diplomatske“ pogreške Suda. Naime, program *Outreach* Haškoga suda oformio se tek pred kraj 1999. godine, šest godina nakon osnutka Suda i dvije godine nakon što je sutkinja McDonald shvatila da ljudi u Prijedoru ne znaju ništa o presudi u slučaju Tadić koja se odnosi direktno na njih. Problem je, također, što je u prvim godinama rada Ured svoj zadatak vidio prije svega kao efikasno dostavljanje informacija pripadnicima pravne profesije i novinarima. To nije bilo dostatno s obzirom na činjenicu da Haški sud nije uobičajeni nacionalni sud nego prva institucija te vrste u povijesti međunarodnoga kaznenog pravosuđa nastala pod okriljem UN-a, i to u tijeku sukoba. Prvi put se nije primjenjivao princip pobjedničke pravde, a njegovi djelatnici su činili vrlo malo kako bi pojasnili svoj rad onima kojima je namijenjen. Haški sud otežao je svoj rad i negativno utjecao na svoj društveni legitimitet i nekolicinom „diplomatskih“ pogrešaka, poput činjenice da se prvih nekoliko godina njegovi dokumenti nisu prevodili ni na jedan jezik koji se koristi na području bivše Jugoslavije. Istodobno je na Sudu postojalo veliko nepovjerenje prema stručnjacima s područja bivše Jugoslavije, ali i nedovoljno poznavanje stanja na području bivše Jugoslavije od strane tužitelja, a katkad i sudaca. Kao što zaključuje Josipović apsolutna nezainteresiranost za kompleksnost sukoba s jedne strane i imidž nepogrešivosti s druge rezultirali su narušavanjem društvenoga legitimiteta Suda.

Utjecaj međunarodne politike na društveni legitimitet Suda očituje se kroz analizu njegova moralnog legitimiteta, ali i kroz analizu njegovog osnutka, široko postavljenih ciljeva, rata u tijeku i dislociranosti te (ne)osiguranje priznanja zaključaka iz postignutih presuda. S obzirom na strahote zločina počinjenih na području bivše Jugoslavije, postojao je moralni legitimitet za osnutak Suda i on u tom smislu ostaje neupitan i do dana današnjega. Ono što dovodi u pitanje moralni legitimitet Haškoga suda je činjenica da je međunarodna zajednica osnovala stalni Međunarodni kazneni sud, kojemu je MKSJ bio preteča, na ugovornoj osnovi. Činjenica da velik broj zemalja nije potpisao Rimski ugovor (41 država članica UN-a među kojima su Kina, Indija, Indonezija ili Turska) ili ga pak nije ratificirao (kao na primjer SAD, Rusija ili Izrael) te samim time nije pristao na izručenje svojih građana, narušava moralni legitimitet MKSJ-a i međunarodnog pravosuđa općenito. Politicarima na

nacionalnoj razini nije bilo lako objasniti javnosti da se RH mora pridržavati međunarodnoga pravosuđa, tj. izručiti svoje vojne dužnosnike, na što istodobno ne pristaju neke od najvećih država poput SAD-a. Nadalje, način na koji je međunarodna zajednica osnovala MKSJ po mnogim analitičarima i sugovornicima odredio je njegovu budućnost. Naime, mnogi vide osnutak kao simboličan čin međunarodne zajednice koja velikim dijelom nije bila voljnaintervenirati u bivšoj Jugoslaviji, ali nije imala problema osnovati instituciju koja će dati privid njezine moralne zabrinutosti. Svijet će procesuirati zločine koje nije bio spreman zaustaviti. Rad pokazuje da su kontekst i način osnutka u kojima je Sud osnovan bili puno kompleksniji (poglavlje 4.1.), ali posljedica takvih interpretacija osnutka Suda rezultirala je dodjeljivanjem političkoga predznaka Sudu koji će ga pratiti do samoga kraja.

Široko postavljene ciljeve dodatno su zakomplicirali rad Suda. Uz svoj primarni zadatak, a to je suditi, odnosno dovesti pred lice pravde osobe odgovorne za kršenja međunarodnoga humanitarnog prava, Sud nije bio u mogućnosti ispuniti inicijalno široko postavljene ciljeve koje mu je prilikom osnutka postavila međunarodna zajednica, prepuštajući Sudu na taj način sve zadaće vezane uz okončanje sukoba – sprječavanje daljnjih zločina te pridonosenje miru i sigurnosti. Premda je tijekom godina postalo jasno da Haški sud ne može ispuniti svoj mandat, to nije spriječilo njegove dužnosnike i suce, kao i političare, da ga dodatno prošire, pri čemu se u prvome redu misli na pisanje povijesti, funkciju koju je Sud sam sebi samoinicijativno dodijelio, a za ispunjenje koje kao sudsko tijelo nije imao nikakve šanse budući da sudovi imaju drugačiji princip rada od povijesnih instituta. Pokušavajući pisanjem povijesti i utvrđivanjem istine steći legitimitet, Sud se dodatno *delegitimizirao*. Naime, neupitno je da sudovi pridonose pravnom utvrđivanju činjenica kao osnovnom elementu za širu povijesnu interpretaciju. Problem je, međutim, kada se podizanjem optužnica pokušava revidirati povijest. Ipak, valja naglasiti da i ako je Ured glavne tužiteljice imao namjeru podizanjem optužnica izjednačiti krivnju na području bivše Jugoslavije, Sud u konačnici nije podlegao pritisku i nije revidirao noviju hrvatsku povijest. Upravo suprotno, ni jedan Hrvat iz Hrvatske nije optužen.

Rad Haškog suda nije olakšala činjenica što je osnovan tijekom sve intenzivnijih sukoba, a to je otežalo prikupljanje dokaza i uhićenje osumnjičenika. Dislociranost suda nije olakšala rad jer njegovi djelatnici nisu imali pravi uvid u stanje na terenu i nerijetko nisu shvaćali svu složenost odnosa. Istodobno, stanovništvo s prostora bivše Jugoslavije doživljavalo je Sud kao nešto daleko i nedodirljivo te se nisu mogli identificirati s njegovim radom i presudama.

Ono što je delegitimiziralo rad Suda je i činjenica da međunarodna zajednica nije osigurala priznanje zaključaka iz postignutih presuda Haškoga suda. Kao što Sud nema vojne snage da provede uhibbene naloge, tako nema ni političku moć kojom bi nametnuo provedbu svojih pravnih zaključaka. Na isti način kao u već spomenutom primjeru osiguravanja suradnje, Sud ovisi o međunarodnoj zajednici. Dok god je državama i entitetima dopušteno da poriču ono što je Haški sud ustanovio kao činjenicu, 1) dovodi se u pitanje svrha Haškog suda i 2) stječe se dojam da Haški sud nije snažna institucija međunarodne pravde.

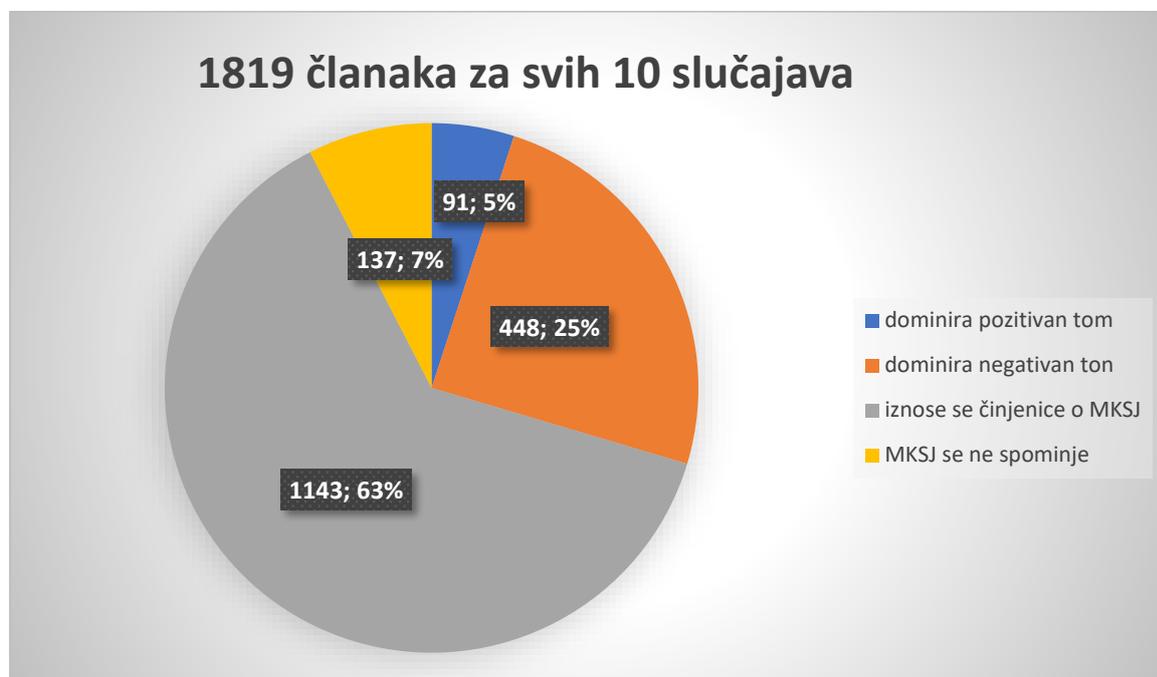
Razloge narušena društvenog legitimiteta potrebno je tražiti i na nacionalnoj razini, tj. na razini nacionalnih političkih elita i medija. Iz provedenoga istraživanja razvidno je da predstavnici dviju vodećih političkih stranaka u RH smatraju je Sud propustio jasno definirati agresora na početku svojega rada, što je bilo jedno od očekivanja hrvatskih političara i građana. Uslijedila je skandalozna prvostupanjska presuda generalu Blaškiću i onda optužnica za operaciju Oluja, koja je definirala stav hrvatskih političkih stranaka prema MKSJ-u. Kao što je objašnjeno u poglavlju 6.1., zašto je optužnica u slučaju operacije Oluja ključni akt MKSJ-a u RH koji je najvećim dijelom odredio društveni legitimitet MKSJ-a, može se shvatiti jedino u okviru povijesnoga konteksta stvaranja hrvatske države. Naime, svaka država, svaka nacija ima svoj utemeljiteljski mit, bilo da je riječ o osobi ili događaju. Drugim riječima, svaka politička zajednica mora posjedovati nekakav zajednički „horizont vrijednosti“ koje se ne mogu utemeljiti isključivo na razumu jer ljudi nisu samo racionalna, nego i emocionalna bića (Cipek 2012: 9). Utemeljiteljski mitovi¹⁸¹ imaju objedinjujuću ulogu koja građanima pruža sigurnost jasnih moralnih vrijednosti na kojima počiva demokratski politički poredak te omogućavaju oblikovanje građanskesolidarnosti i jednakosti. Djeluju kao kodovi smisla koji omogućuju da se suprotstavljene političke strane međusobno prepoznaju kao pripadnici iste političke zajednice kao oni koji dijele isti simbolički prostor (Cipek 2012: 9).

Posljedično Haški je sud postao težak uteg za obje vodeće političke stranke u RH. U novonastalim odnosima, a imajući na umu hrvatski strateški cilj ulaska u euroatlantske

¹⁸¹Dejan Jović u svojoj knjizi *Rat i mir govori o mitu o Domovinskom ratu* kao centralnom mitu za hrvatski nacionalni identitet jer se bez njega on ne može razumjeti. Jović se nadovezuje na Cipekovu teoriju o funkciji političkog mita, ali se pridružuje „prosvjetiteljima“ koji „smatraju da je dužnost povjesničara i (drugih) da dovode u pitanje mitove, jer oni stoje na putu istini, a time i svakom znanstvenom, odnosno akademskom analiziraju stvarnosti.“ Nadalje, Jović smatra da se „stvaranjem mita o ratu udaljavamo od mira.“ Pozicija Jovića prema mitovima o ratu je kritična, a „posebno prema ovom konkretnom mitu. Legitimitet koji se gradi na mitu u svojoj je biti suprotstavljen demokratskom legitimitetu.“ Kao primjere navodi nekadašnju Jugoslaviju i suvremenu Hrvatsku „u kojoj zagovornici i tvorci mita osporavaju demokratski legitimitet onima koji pokušavaju dovesti u pitanje taj mit, čak i kad se radi o demokratski izabranim političarima“ (Jović, 2017: 357–358).

integracije, stranke su se prilagođavale situacijama i odupirale zahtjevima Tužiteljstva dok god su mogle. Kontinuirane i promišljene politike prema Haškome sudu na razini hrvatskih vlada općenito nije bilo i zbog toga su propuštene brojne prilike.

Slika 14. Analiza - Podjela 1819 članaka uključenih u analizu



Izvor: Podaci prikupljeni istraživanjem

Zadaća je ovoga istraživanja bila, koristeći metode kvantitativne analize sadržaja i kritičke analize diskursa (Wodak i Meyer 2008, Fairclough i Wodak 1997) istražiti i opisati kako su o deset slučajeva i(li) događaja, koji su obilježili odnos RH s MKSJ-em, izvještavali mediji u Hrvatskoj.

Analizom je obuhvaćeno ukupno 1819 članaka. Kao što je objašnjeno u poglavlju 6.2. kvantitativna analiza sadržaja ukazala je na selektivno izvještavanje, tj. veći interes hrvatskih medija za hrvatske optuženike nego za hrvatske žrtve. Uhićenje generala Gotovine te prvostupanjska i drugostupanjska presuda za operaciju Oluja (911 članak) popraćeno je u hrvatskim medijima s gotovo jednakim brojem članaka kao svi ostali slučajevi koji su uključeni u istraživanje (908 članaka) zajedno.

Kvantitativna analiza sadržaja potom je nadopunjena kritičkom analizom diskursa. Kako bi se rezultati istraživanja mogli komparirati, autorica svaki slučaj obrađuje u okviru sljedećega obrasca: izražen vrijednosni stav autora ili autoriice članka o temi, vrijednosni stavovi drugih osoba koje se navode u članku, diskursi koji se mogu iščitati iz naslova,

diskursi u nadnaslovu i podnaslovu, diskursi u opremi teksta, ostali primjeri diskursa koji se mogu iščitati iz članka.

Ukupno gledajući analizirane članke, za njih 1143 može se reći da je pozicija autora posve neutralna jer izvještavaju o događajima bez osobnih komentara. Najčešće su to kraće vijesti i kompilacije Hininih vijesti. U njima su novinari i novinarka tek prenositelji informacija i tuđih izjava.

U određenome broju analiziranih članaka u slučajevima koji su bili posebno osjetljivi, poput mitinga na splitskoj rivi, presude Vukovarskoj trojci ili uhićenja i prvostupanijske presude generalu Gotovini, koja u pitanje dovodi hrvatski utemeljiteljski mit, teže je naći odgovore na temeljna novinarska pitanja: *tko, što, kada, gdje i zašto*, a umjesto neutralne pozicije objektivnih izvjestitelja, prepoznaju se emocije i osobni stavovi autora i autorica.

U ostalim tekstovima, katkada suptilno, katkad izravno i bez okolišanja, novinari i novinarka elaboriraju svoje mišljenje i tumačenja pozivajući se na izjave političara ili pravnih stručnjaka. Vrijednosni stav često se može prepoznati već iz naslova, a okvirima i fotografijama uglavnom se pojačava. U tome smislu detektirano je oko 448 članaka s negativnim tonom prema MKSJ-u i 91 članak s pozitivnim tonom.

Kao što je već naglašeno, cilj ovoga istraživanja bio je pokazati koji su medijski diskursi prisutni u izvještavanju o 10 slučajeva koji su definirali odnos RH s MKSJ-em i njihovim glavnim akterima. Jedan od ciljeva istraživanja bio je i uvidjeti u kojoj je mjeri točna teza djelatnika Haškoga suda kako je takozvana antihaška propaganda tj, sprega političara i medija, glavni krivac za narušen legitimitet MKSJ.

Prvi slučaj, osnutak MKSJ-a, popraćen je s relativno malim brojem članaka (11) u kojima nisu pronađeni tragovi „antihaške“ propagande. Razvidno je da u trenutku osnutka Suda nitko nije znao što će to značiti u praksi u slučaju Hrvatske, stoga novinari ponajprije koriste usporedbe s međunarodnim ratnim sudovima u Nürnbergu i Tokiju. Prenose izjave isključivo političara i dužnosnika koji su bili upoznati s tematikom međunarodnoga kaznenog i humanitarnog prava, što nije iznenađujuće budući da je devedesetih godina MKSJ predstavljao novinu. I konačno, isključivo u člancima koji donose izjave i analize o osnutku MKSJ-a iz stranoga tiska autorica uočava dva medijska diskursa: MKSJ kao kompromisno rješenje međunarodne zajednice nespremne za vojnu akciju i osnutak MKSJ je nelegitiman i politički motiviran.

Drugi slučaj odnosi se na donošenje Ustavnog zakona o suradnji s MKSJ-em. Iz analize istraženih dnevnih novina i tjednika proizlazi da su mediji detaljno prenijeli saborsku raspravu koja je vodila usvajanju spomenutoga zakona (sveukupno 34 članka) te da se nisu isključivo fokusirali na negativne stavove prema MKSJ-u, primjerice od strane zastupnika HSP-a. Upravo suprotno, prenose se izjave političara s cijeloga političkog spektra RH. U danima koji vode usvajanju Ustavnoga zakona pokušava se odgovoriti na pitanje zašto je Haag važan, a u detaljnim intervjuima s Terezom Ganza Aras (SDP) i Zdravkom Tomcem (SDP) mogu se čuti argumenti za i protiv suradnje sa Sudom. Politički diskurs definitivno dominira medijskim diskursom, što, međutim, ne iznenađuje jer je riječ o saborskoj raspravi. Ipak, kao kod izvještavanja o osnutku Suda, izostaje glas žrtava. U ovome slučaju uočena su dva dominirajuća medijska diskursa o Sudu – MKSJ kao instrument međunarodne zajednice kojim se želi izjednačiti agresor i žrtve, tj. krivnju na području bivše Jugoslavije; MKSJ kao instrument međunarodne zajednice kojim se želi mijenjati povijest (unutar njega pronalazimo sintagmu tj. kod – pisanje povijesti). Proizlazi da je instrumentalizacija Suda od strane međunarodne zajednice glavna bojazan unutar medijskoga diskursa vezanoga uz donošenje *Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ*.

Treći slučaj, tj. miting na splitskoj rivi, često se uzima kao primjer instrumentalizacije Suda od strane političkih stranaka. U istraženim dnevnim i tjednim listovima o slučaju generala Mirka Norca, koji je kulminirao mitingom na splitskoj rivi, objavljeno je 270 članaka. Međutim, izvještavanjem o ovome slučaju nije dominirala tema Haškoga suda (137 članaka ne tematizira MKSJ) već je fokus na debati o kriminalizaciji Domovinskoga rata. Desno orijentirane stranke zajedno s braniteljskim udrugama koriste temu procesuiranja ratnih zločina, pa time i suradnju s Haškim sudom, kao sredstvo u međusobnim političkim igrama. Uspijevaju mobilizirati mase jer slučaj generala Noraca za njih označava početak zadiranja MKSJ-a u „utemeljiteljski mit“ tj. u opravdanost i legitimitet Domovinskoga rata kao događaja na kojem Hrvati grade svoju ideju države. Slobodna Dalmacija prenosi isključivo stavove desno orijentalnih stranaka i u načinu izvještavanja najkritičnija je prema MKSJ-u. Zamijećena tri medijska diskursa su postojanje dvostrukih pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa; politika uvjetovanosti tj. povezivanje suradnje s Haškim sudom s ulaskom Hrvatske u euroatlantske integracije i MKSJ-u kao instrumentu međunarodne zajednice koja želi izjednačiti žrtvu i agresora, imaju potencijal smanjenja društvenoga legitimiteta Suda, ali ne kreiraju se samo kroz izjave političara, već i kroz izjave akademskoga i pravnoga sektora. Slučaj potvrđuje tezu o

selektivnom izvještavanju tj. većem interesu hrvatskih medija za potencijalne zločince, nego li za njihove žrtve.

Četvrti slučaj je u znaku najvažnijega haškog optuženika Slobodna Miloševića. Slučaj je podijeljen u tri istraživačka perioda: početak suđenja, čitanje optužnice za RH i smrt Miloševića, koji se protežu od veljače 2002. do ožujka 2006. godine. Rezultati istraživanja pokazuju da se o slučaju Milošević izvještavalo ekstenzivno i ponajprije činjenično (485 članaka). Nije postojala veća razlika u izvještavanju lijevo i desno orijentiranih dnevnih i tjednih listova. Politički diskurs je utjecao u na medijski diskurs, ali nije njime dominirao. Zamijećeni medijski diskursi u tri perioda istraživanja jesu: Postojanje dvostrukih pravila na razini međunarodne zajednice u poštivanju međunarodnoga kaznenog pravosuđa; MKSJ kao politički sud koji revidira povijest nastojeći izjednačiti krivnju za rat na prostorima bivše Jugoslavije i Ured glavne tužiteljice svojim je radom doveo u pitanje svrhu MKSJ-a. Razvidno je da se kritika koja je u prošlim slučajevima bila usmjerena na MKSJ prebacuje na Ured glavne tužiteljice. Glas žrtava se čuje, ali ne dovoljno. Riječ je o sporadičnim izjavama. Zaključno, način na koji se u slučaju Milošević pisalo u hrvatskome tisku o MKSJ-u nije mogao negativno utjecati na društveni legitimitet Suda u Hrvatskoj.

Peti slučaj posvećen je Pavlu Strugaru i slučaju „Dubrovnik“. Analizirani dnevni i tjedni listovi bez znakovite razlike u pristupu o prvostupanjskoj presudi, presudi Žalbenoga vijeća i puštanju na slobodu Pavla Strugara objavljuju ukupno 19 članaka. Zanimljivo je da tjednici Globus i Nacional ne objavljuju ni jedan članak na ovu temu. S obzirom na to da je granatiranje Dubrovnika jedan od najbolnijih događaja tijekom Domovinskoga rata, nedostaju podsjećanja na tijek sukoba i razinu zločina, kao i pregled tijeka suđenja, analiza presude i, najvažnije, svjedočenja žrtva. Negativni komentari na rad Suda donose se isključivo u svjetlu usporedbe sa slučajevima hrvatskih optuženika pred MKSJ-em, što potvrđuje tezu da je u hrvatskim medijima postojao veći interes za hrvatske optuženike pred Haškim sudom nego za hrvatske žrtve. U slučaju Pavla Strugara politički diskurs ne dominira medijskim diskursom. Nema izjava hrvatskoga političkog vrha, već samo lokalnih političara i predstavnika branitelja. Način izvještavanja o slučaju Strugar površan je, ali nema potencijal negativna utjecaja na društveni legitimitet Suda. Autorica ne pronalazi dominirajući medijski diskurs (eventualno: MKSJ je politički Sud).

Šesti slučaj, tj. uhićenje generala Ante Gotovine, popraćeno je s 308 članaka. Dostatan prostor dobivaju političari, vojni dužnosnici, osobe iz javnoga života, građani, djelatnici Suda, ali ne i žrtve koje se ne spominju ni u jednom članku. Jutarnji list i Globus su u izvještavanju o uhićenju skloniji politici vlade, dok Slobodna Dalmacija i Nacional kritiziraju politiku vlade prema MSKJ-u.

Zamijećeno je čak šest medijskih diskursa: prema optužnici Hrvatska je nastala na udruženom zločinačkom pothvatu; optužnica predstavlja revidiranje povijesti; suđenje generalu Gotovini zapravo je suđenje Hrvatskoj, što znači da se MKSJ ne bavi individualnom već kolektivnom krivnjom; međunarodna zajednica je nepravedna prema Hrvatskoj, a hrvatske vlade rade po diktatu međunarodne politike; cijena hrvatskog puta prema euroatlantskim integracijama je puna suradnjom s Haškim sudom koja dovodi u pitanje temelje hrvatske državnosti i dvostruka pravila međunarodne zajednice kada se radi o primjeni međunarodnoga pravosuđa. Pet od ukupno šest medijskih diskursa odnosne se na optužnicu protiv generala Gotovine jer se njome dovodi u pitanje hrvatski „utemeljiteljski mit“. Optužnicom je oslobodilačka akcija pretvorena u zajednički zločinački pothvat. Percepcija je da je Domovinski rat prodan radi ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Zamijećeni medijski diskursi imaju potencijal smanjenja društvenoga legitimiteta Suda, ali ne kreiraju se samo kroz izjave političara. Negativan politički diskurs ne dominira medijskim diskursom. Društveni legitimitet Suda je već znatno narušen. Izgubljeno je povjerenje u Sud i traže se veliki naponi od Vlade, čija se politika prema MKSJ-u propituje.

Sedmi slučaj, tj. slučaj Milana Martića poznatoga i kao „kninski šerif,“ u istraženim je dnevnim listovima (tjednici ne pišu o slučaju) popraćen puno ozbiljnije od slučaja Pavla Strugara i presude za granatiranje Dubrovnika. Razlika nije u broju članaka (21 članak o Martiću u usporedbi s 19 članaka o Strugaru), već u tome što u slučaju Strugara nije bilo analiza, već samo kratki članci, crtice o presudi Raspravnoga i Žalbenoga vijeća te prenošenje ograničena broja lokalnih reakcija. Prvostupanjska i drugostupanjska presuda Milanu Martiću popraćane su analizama, izjavama žrtava te sveukupnim osvrtom na rad MKSJ-a. Autorica ne zamjećuje razliku u pristupu izvještavanju o slučaju Martić od različitih dnevnih listova te ne pronalazi dokaze koji bi govorili u prilog tezi da je izvještavanje o MKSJ-u utjecalo na društveni legitimitet Suda. Činjenice da se presuda analizira kroz prizmu buduće presude hrvatskim generalima te da su samo dva hrvatska novinara u haškoj sudnici popratila

donošenje presude Raspravnoga vijeća, koja je kasnije nazvana povijesnom, potvrđuju tezu o većem interesu hrvatskih medija za hrvatske optuženike nego za hrvatske žrtve.

Osmi slučaj, tj. slučaj Vukovarske bolnice, koji govori o prvostupanjskoj presudi u slučaju Vukovarske trojke, drugostupanjskoj presudi za Milu Mrkšića i Veselina Šljivančanina, revidiranju presude i puštanju na slobodu Šljivančanina popraćen je s 68 članaka. Autorica zamjećuje sljedeće medijske diskurse: Haški sud je izgubio vjerodostojnost; Haško tužiteljstvo je najveći skandal Haškog suda; Haški sud se bavi politikom, ali ne i pravdom. Ovaj istraživački period sadržava medijske diskurse koji imaju potencijal snažna negativna utjecaja na društveni legitimitet Suda. Međutim nije riječ o negativnu političkom diskursu o MKSJ-u koji dominira medijskim diskursom. Kritike na račun MKSJ-a dolaze od političara, analitičara, pravnih stručnjaka, građana i žrtava. Razlog je činjenica što su presude u slučaju tzv. Vukovarske trojke izazvale opravdano ogorčenje u hrvatskoj javnosti i postale povodom preispitivanja uloge i postojanja Haškoga suda. Na društveni legitimitet Suda, kada je riječ o presudi Vukovarskoj trojci, ne utječe način izvještavanja hrvatskih medija već rad Suda – u prvome redu Ureda glavne tužiteljice koja je sastavila problematičnu optužnicu, ali i sudskih vijeća koja su pokazala svoju nedosljednost.

Deveti slučaj bavi se prvostupanjskom presudom u slučaju operacije Oluja i o njemu je napisano 266 članaka. Članaka koji iznose činjenice o slučaju operacije Oluja pred MKSJ-em je više nego onih u kojima dominira negativan ton, ali ovo je slučaj koji ima najviše kritičnih članaka prema MKSJ-u, čak 112. Medijski diskurs koji dominira člancima glasi – Haški sud je u slučaju operacije Oluja sudio politički. Također, ponavljaju se medijski diskursi već zamijećeni u izvještavanju o uhićenju generala Gotovine – prema prvostupanjskoj presudi Hrvatska je nastala na udruženome zločinačkom pothvatu; prvostupanjska presuda predstavlja revidiranje povijesti; suđenje generalu Gotovini zapravo je suđenje Hrvatskoj, što znači da se MKSJ ne bavi individualnom već kolektivnom krivnjom; cijena hrvatskoga puta prema euroatlantskim integracijama je puna suradnja s Haškim sudom koja dovodi u pitanje temelje hrvatske državnosti. Medijski diskursi odnosno se najvećim dijelom na prvostupanjsku presudu protiv generala Gotovine jer se njome ruši hrvatski „utemeljiteljski mit“ baziran na Domovinskome ratu. Presudom je oslobodilačka akcija Oluja, toliko značajna za legitimitet hrvatske demokracije i države, pretvorena u „zajednički zločinački pothvat“. Ponavljaju se još dva medijska diskursa zamijećena u prijašnjim slučajeva – dvostruka pravila međunarodne zajednice u primjeni međunarodnoga pravosuđa i MKSJ svojim radom izjednačava žrtvu i agresora. Dostatan prostor dobivaju političari, pravni

stručnjaci, vojni dužnosnici, osobe iz javnoga života, građani, te u 3 članka i žrtve. U ovome poglavlju autorica zamjećuje medijsku viktimizaciju generala optuženih prvostupanjskom presudom kao žrtava Haškoga suda tj. politike umiješane u rad Suda. Zamijećeni medijski diskursi imaju potencijal smanjenja društvenoga legitimiteta Suda, ali ne kreiraju se samo kroz izjave političara. Negativni politički diskurs ne dominira medijskim diskursom.

Posljednji, **deseti slučaj** analizira način izvještavanja medija o presudi Žalbenoga vijeća u slučaju operacije Oluja, o čemu je objavljeno 337 članaka. Dostatan prostor dobivaju političari, pravni stručnjaci, vojni dužnosnici, osobe iz javnog života, građani, djelatnici Suda te u 3 članka i žrtve. Presudom Žalbenoga vijeća potvrđen je hrvatski „utemeljiteljski mit“ i po prvi put je zamijećen pozitivan medijski diskurs vezan uz MKSJ – prema presudi Žalbenoga vijeća Hrvatska nije nastala kao rezultat tzv. udruženoga zločinačkog pothvata. Ovoga puta političari kreiraju pozitivne, a pravni analitičari i komentatori negativne medijske diskurse vezane uz MKSJ. Presuda simbolički označava pobjedu Hrvatske, ali poraz haškoga Tužiteljstva. Ponavljaju se medijski diskursi iz prijašnjih slučajeva: Sud je sudio na temelju političkih ciljeva i utjecaja, a ne na temelju dokaza i činjenica; oslobađajućom presudom poražena je strategija Tužiteljstva o izjednačavanju krivnje na prostoru bivše Jugoslavije; MKSJ nije mogao ostvariti točku mandata koju si je samoinicijativno zadao – pisanje povijesti.

Tablica 1 u poglavlju 6.2.2. pokazuje da je tijekom istraživanja zamijećeno 11 medijskih diskursa, mnogi od kojih se ponavljaju u jednome ili više slučajeva. Među najučestalijim medijskim diskursima je diskurs: **dvostruka pravila međunarodne zajednice kada se radi o primjeni međunarodnoga pravosuđa**. Mediji ukazuju na problem selektivne pravde i naglašavaju da ono što se traži od Hrvatske, druge države, a posebno SAD, ne žele primijeniti te u tome smislu ne pristaju na ratifikaciju *Rimskoga ugovora* kojim je osnovan Međunarodni kazneni sud. To je jasan primjer kojim se narušava moralni, a posljedično i društveni legitimitet Suda.

Jednako učestao je i medijski diskurs **MKSJ je politički sud** (Haški sud se bavi politikom, ali ne i pravdom; Haški sud je u slučaju operacije Oluja sudio politički; Sud je sudio na temelju političkih ciljeva i utjecaja, a ne na temelju dokaza i činjenica). Politički predznak Sud prati od njegova osnutka tj. tvrdnji da ga je osnovalo političko tijelo UN-a Vijeće sigurnosti, preko načina na koji Ured glavnoga tužitelja podiže optužnice, do uvjetovanja suradnje ulaskom u EU i, konačno, odluka sudskih vijeća. Koliko je ovaj medijski diskurs ukorijenjen u hrvatskoj javnosti, pokazuje i činjenica da nakon presude

Žalbenoga vijeća u slučaju operacije Oluja, kada postaje da ni jedan Hrvat iz Hrvatske neće biti osuđen na MKSJ-u, Haški sud gubi predznak antihrvatskoga suda, ali ne i političkoga.

Nadalje, medijski diskurs **MKSJ je politički Sud** ishodišna je točka većine ostalih zamijećenih medijskih diskursa. Naime, u medijima se od strane političara, pravnih stručnjaka, vojnih dužnosnika i građana može čuti kako **MKSJ kao instrument međunarodne zajednice želi izjednačiti agresora i žrtve tj. krivnju na području bivše Jugoslavije**. Kao dokaz tome navode se optužnica i prvostupanjska presuda u slučaju operacije Oluja. **Prema optužnici za operaciju Oluja Hrvatska je nastala na udruženome zločinačkom pothvatu**, čime MKSJ, preciznije međunarodna zajednica putem Ureda glavnoga tužitelja **želi mijenjati povijest**. U očima hrvatske javnosti **suđenje generalu Gotovini zapravo je suđenje Hrvatskoj, što znači da se MKSJ ne bavi individualnom već kolektivnom krivnjom**.

U tri slučaja pojavljuje se medijski diskurs: **Ured glavne tužiteljice svojim je radom doveo u pitanje svrhu MKSJ-a** (Haško tužiteljstvo je najveći skandal Haškoga suda). U periodu od kolovoza 1999. do siječnja 2008. godine na čelu Ureda glavnoga tužitelja bila je Carla Del Ponte, koja je postala svojevrsni sinonim za MKSJ, strah i trepet država i entiteta na području bivše Jugoslavije. Ona je suradnju s MKSJ-em snažno povezala s putem Hrvatske prema europskim integracijama, kao rezultat čega se u hrvatskoj javnosti stekao dojam da je **međunarodna zajednica nepravedna prema Hrvatskoj, a hrvatske vlade rade po diktatu međunarodne politike**.

Optužnica na temelju koje je donesena presuda Vukovarskoj trojci, način na koji je Tužiteljstvo vodilo slučaj napada na Vukovar, izostanak optužnica za JNA i optužnica za operaciju Oluja kreirali su medijski diskurs: **Haško tužiteljstvo je najveći skandal Haškog suda i Haški sud je izgubio vjerodostojnost**.

Jedini pozitivni medijski diskurs prema MKSJ-u glasi: **prema presudi Žalbenoga vijeća Hrvatska nije nastala kao rezultat tzv. udruženoga zločinačkog pothvata**, ali istodobno je nadopunjen slijedećim diskursom: **presuda Žalbenoga vijeća simbolički označava pobjedu Hrvatske, ali poraz haškoga Tužiteljstva**.

Navedene medijske diskurse ne kreiraju isključivo političari (iznimka je donošenje *Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em*), već i pravni stručnjaci, vojni dužnosnici, dugogodišnji izvjestitelji iz Haaga i građani. Inicijalno političari i desne i lijeve opcije

iskazuju jednake stavove prema MKSJ-u. S vremenom se zaoštrava retorika desno orijentiranih stranka. U slučaju mitinga na splitskoj rivi desno orijentirane stranke zajedno s braniteljskim udrugama koriste temu procesuiranja ratnih zločina, pa time i suradnju s Haškim sudom, kao sredstvo u političkim igrama. Uspijevaju mobilizirati mase jer slučaj generala Norca označava početak zadiranja MKSJ-a u „utemeljiteljski mit,“ tj. u opravdanost i legitimitet Domovinskoga rata kao događaja na kojemu Hrvati grade ideju države. Državu ne shvaćaju kao skup djelotvornih institucija nego je, osobito kod desnice, shvaćena kroz vladajući narativ o ratu. Dolaskom na vlast, HDZ pod pritiskom ulaska u euroatlantske integracije mijenja diskurs prema MKSJ-u, ali ne i HSP koji sa svakom novom situacijom pokreće inicijativu za pokretanje referenduma o nastavku suradnje s MKSJ-em.

Presuda za Vukovarsku trojku, zbog svoje osjetljivosti, te optužnica i prvostupanjska presuda u slučaju operacije Oluja, koje dovode u pitanje hrvatski utemeljiteljski mit, vraćaju političke stranke desnoga i lijevoga spektra na isti kolosijek kada je riječ o diskursu prema MKSJ-u. Ključan moment zbog kojeg politička stabilnost nije ugrožena ni uhićenjem generala Gotovine ni prvostupanjskom presudom u slučaju operacije Oluja činjenica je da se većina stranaka izjasnila u smjeru podrške politici suradnje s Haškim sudom kao uvjetom za ulazak RH u EU.

Pregled članaka sugerira kako razlike u uređivačkoj politici i orijentaciji istraživanih listova – baš kao ni razlike u političkim i svjetonazorskim stavovima citiranih analitičara i komentatora – nisu rezultirale onakvom diferencijacijom stavova o MKSJ-u kakva bi se možda očekivala. Naime, prema Sudu i njegovu radu pretežito su kritični analitičari sa svih strana političkoga spektra, uz manji broj iznimaka čiji je stav također bio podložan promjeni sukladno razvoju događanja na sudu. Iznimka je slučaj mitinga na splitskoj rivi gdje Slobodna Dalmacija prenosi isključivo stavove desno orijentalnih stranaka i u načinu izvještavanja najkritičnija je prema MKSJ-u.

Zanimljiva je dinamika oko slučaja Gotovina između dvaju hrvatskih tjednika – Nacionala i Globusa. Prema Nacionalu na čelu s Ivom Pukanićem Globus „sudjeluje u hajci na Gotovinu podržavajući rad britanske tajne službe, kao i Akcijski plan Ive Sanadera, koji uključuje i degradiranje generalovog lika i djela.“ (*Gotovina se trebao predati znatno prije uhićenja*, Nacional, 9. prosinca 2005.). Globus, s druge strane, tvrdi da Nacional vodi „antihašku propagandu koja je usmjerena na osporavanje Gotovinine optužnice“ (*1613 dana u bijegu*, Globus, 9. prosinca 2005.).

Prema djelatnicima MKSJ-a (poglavlje 5.1.) antihaška propaganda uvjetovana spregom politike i medija glavni je razlog narušena društvenog legitimiteta Suda. Nadalje, djelatnici Suda problem vide u činjenici što mediji često izbjegavaju činjenice i svjedočenja iz sudnice, a umjesto toga daju banalne i senzacionalističke spekulacije o događajima koji nemaju veze s tim slučajevima.¹⁸² I konačno, ukazuju na problem selektivne pravde tj. činjenicu da mediji iz zemalja bivše Jugoslavije prate samo slučajeve gdje su optuženi njihovi sunarodnjaci ili pripadnici njihove nacije, ignorirajući slučajeve koji se bave zločinima počinjenim nad žrtvama iz te zemlje ili nacije.¹⁸³

Ivan Šiber (1992: 6) definira propagandu kao namjerno i plansko djelovanje na mijenjanje i kontroliranje stavova radi stvaranja predispozicije za određeni način ponašanja. Rezultati istraživanja u analiziranim tiskanim medijima¹⁸⁴ ne pokazuju namjerno i plansko djelovanje s ciljem mijenjanja i kontroliranja stavova o MKSJ-u, ali jasno ukazuju na to da je postojao veći interes za hrvatske optuženike nego za hrvatske žrtve (Slika 6). Istraživanje, također, pokazuje da su analizirani dnevni i tjedni listovi, uz najveći broj članaka koje iznose činjenice o MKSJ, donijeli više članaka u kojima dominira negativan nego pozitivan ton o MKSJ (Slika 15). Zadnji nalaz je u skladu s činjenicom da je od 11 zamječenih medijskih diskursa (Tablica 1) samo jedan je pozitivan, i to onaj koji dolazi nakon drugostupanjske presude za operaciju Oluju. Analiza diskursa (poglavlje 6.3.) ukazuje da je *antihaška propaganda* postala svojevrsni sinonim za negativne diskurse o MKSJ, kojih je čak deset. Naime, Sud je od osnutka zbog kontekstualnih uvjeta dobio negativnu stigmatu koja je s vremenom bivala samo izraženija, što je pogodovalo jačanju negativnih medijskih diskursa. Tome je doprinio rad Ureda glavnog Tužitelja (u javnosti lice Suda), ali ne treba zanemariti da su i stranke (posebno desnog predznaka) koristile MKSJ za unutarnjopolitičke obračune.

Zamijećene diskurse većinom koriste političari s krajnje desnog spektra, čiji je položaj i status nakon rata bio snažan, jer su i sami većinom bili branitelji. Političke stranke devedesetih godina ne dovode u pitanje rane negativne diskurse budući da Haaški sud predstavlja veliku nepoznanicu. Radi se o prvom pokušaju primjene međunarodnog kaznenog prava u praksi, a iskustvo rata ukazuje na potrebu za oprezom kada je riječ o međunarodnoj

¹⁸² *Mediji i Tribunal*, Nerma Jelačić, Historija u sjeni senzacije II, BIRN, Sarajevo, 2011.

¹⁸³ Ibid.

¹⁸⁴ Rezultati istraživanja Beogradskog fonda za humanitarno pravo (2010. i 2011.) pokazuju da hrvatski građani najviše vjeruju vizualnim medijima kada je riječ o izvještavanju o sušenjima pred MKSJ (Nova TV posto, HRT 25 posto, RTL 5 posto, Večernji list posto, Jutarnji list 3 posto, 24 sata 2 posto, Novi list 2 posto). <http://www.bgcentar.org.rs/istrazivanje-javnog-mnenja/stavovi-prema-ratnim-zlocinima-haskom-tribunalu-domacem-pravosu-za-ratne-zlocine/>

zajednici. Dodatni je problem teza da se u obrambenom ratu ne mogu počinuti zločini, koja se paralelno provlači javnim diskursom.

U kasnijoj fazi, posebno od 2000. godine „megalomanski“ pristup glavne tužiteljice Carle del Ponte osnažuje negative diskurse posebno one u kojima se MKSJ opisuje kao instrument međunarodne zajednice kojim se izjednačava žrtvu i agresora i na taj način revidira novija hrvatska povijest. Riječ je o diskursima na koje su posebno osjetljive braniteljske udruge, a desne ih stranke koriste za ostvarivanje političkih bodova. Stranke s drugog kraja političkog spektra zamijećene diskurse ne dovode u pitanje jer svako pitanje vezano uz Haag ima potencijalno negativan efekt na biračko (glasačko) tijelo. Naime, povedena istraživanja ukazuju na široku prihvaćenost negativnih diskursa u javnosti, a posebno onih koji zadriru u hrvatski „utemeljiteljski mit“.

Vrlo je teško odrediti za svaki zamijećeni diskurs u kojoj su mjeri politički diskursi utjecali na javno mnijenje i obrnuto. Najizglednije je pretpostavka da se radi o dvosmjernom utjecaju, kojeg je dodatno pojačavalo nepostojanje jasne politike RH prema MKSJ. Razlozi zbog kojih su pojedini negativni diskursi (primjerice onaj o MKSJ kao instrumentu međunarodne zajednice koji želi izjednačiti krivnju na području bivše Jugoslavije) nadživjeli odnos RH i MKSJ (što pokazuju podaci istraživanja Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu) neupitno se kriju i u Hrvatskoj ulozi u ratu u BiH, odnosno presudi Hrvatima iz BiH iz studenog 2017. godine.

Izvještavanje o MKSJ-u u analiziranim tiskanim medijima bi se vrlo teško moglo definirati u onom strogom smislu kao propaganda jer ono nije bilo plansko, već sporadično te se razlikovalo i evaluiralo od slučaja do slučaja. U slučaju osnutka MKSJ-a interes medija bio je vrlo malen. S prvim optužnicama za Hrvate iz BiH interes raste i prilikom donošenja *Ustavnoga zakona o suradnji s MKSJ-em* mediji detaljno prenose vrlo ozbiljnu parlamentarnu raspravu o prednostima i nedostacima suradnje sa Sudom. Slijedi miting na splitskoj rivi u kojem stranke s desnoga političkog spektra koriste MKSJ za ostvarivanje unutarnjepolitičkih ciljeva, ali osim Slobodne Dalmacije ostali dnevni i tjedni listovi ukazuju na problematičnost skupa i poruka koje se s njega šalju.

Nadalje, izvještavanje u slučaju Slobodana Miloševića bilo je profesionalno i ekstenzivno. Naime, način na koji su hrvatski mediji prenosili suđenje Slobodanu Miloševiću pokazuje da izvještaji sa suđenja, koja su sama po sebi dovoljno ilustrativna ukoliko se profesionalno prezentiraju, čitatelju ostavljaju mogućnost da sam izvede određene zaključke.

Međutim, jednakoga interesa nije bilo za suđenje Pavlu Strugaru i Milanu Martiću, iako je riječ o suđenjima na kojima MKSJ donosi pravdu hrvatskim žrtvama te se u slučaju Martić utvrđuje da je osuđenik bio sudionik udruženoga zločinačkog pothvata, koji je vodio Slobodan Milošević, jer je sudjelovao je u etničkom čišćenju nesrpskoga stanovništva s dijelova hrvatskoga teritorija. Presuda Vukovarskoj trojci izazvala je šok i razočaranje državnoga vrha, pravnih stručnjaka i žrtava te je samo prenošenje činjenica o različitim fazama suđenja narušavalo društveni legitimitet Suda.

I, konačno, uhićenje generala Gotovine te prvostupanjska i drugostupanjska presuda u slučaju operacije Oluja popraćeni su s više članaka nego svi ostali slučajevi zajedno. Razlog je činjenica da se optužnicom za operaciju Oluja narušava višestruko spomenuti hrvatski „utemeljiteljski mit“. Prvostupanjskom presudom MKSJ utvrđuje se da je cijeli hrvatski državni vrh sudjelovao u udruženoj zločinačkoj pothvatu. Međutim, i u ovome istraživačkom periodu više je članaka koji donose činjenice o presudi nego onih s negativnim tonom. Oslobođajućom presudom generalima „utemeljiteljski mit“ je potvrđen, prenose se slike slavlja diljem Hrvatske, ali i konačne ocijene o radu MKSJ-a.

Neposredno prije izricanja oslobađajuće presude u Zagrebu se održala konferencija programa *Outreach* MKSJ-a pod nazivom *Nasljeđe MKSJ-a u bivšoj Jugoslaviji*. U članku naslova *Ratne žrtve ne zanimaju nikoga* Slobodna Dalmacija 11. studenog 2012. godine prenosi kako je stav skupa bio da, bez obzira na to koliko se novinarskih radionica održalo na temu izvještavanja o presudama MKSJ-a, one se i dalje na području bivše Jugoslavije komentiraju kao nogometne utakmice. Slike hrvatskih trgova nakon prvostupanjske i drugostupanjske presude u slučaju operacije Oluja uistinu izgledaju poput slavlja nakon poraza i pobjeda hrvatske nogometne reprezentacije. Također, jedan od zamijećenih diskursa nakon drugostupanjske presude ima natjecateljski ton – Pobjeda Hrvatske i poraz haškog tužiteljstva. Međutim, natjecateljski duh je u slučaju generala Gotovine nametnula glavna tužiteljica Carla Del Ponte.¹⁸⁵ Pokazalo se, ipak, da je pristup Carle Del Ponte i u diplomatskome i pravnome smislu, makar kada je riječ o operaciji Oluja, bio pogrešan. To je, ako se u obzir činjenica da je lice Suda u javnosti bio upravo Ured glavnog tužitelja, znatno narušilo društveni legitimitet Suda, znatno više nego sprega politike i medija u RH.

Istraživanje pokazuje da se izjave političara prenose u svakome od 10 slučajeva (u slučaju Strugar prenose se samo izjave lokalnih političara), dok se glas žrtava vrlo oskudno

¹⁸⁵Slike njezinog nazdravljanja šampanjcem nakon uhićenja Gotovine obišle su svijet.

čuje u svega pet slučajeva. Činjenica da žrtve nisu dobile dostatan medijski prostor problematična je i zabrinjavajuća. S druge strane, dominacija političkoga diskursa ne iznenađuje budući da je suradnja s Haškim sudom od samoga početka bila politički uvjetovana. U tome smislu novinari su sa svakim novim događajem vezanim uz MKSJ prvo tražili reakciju političara, a tek potom pravnih stručnjaka, vojnih dužnosnika, građana i, nažalost, tek na kraju žrtva.

Kritička analiza diskursa ukazuje da je vrlo teško shvatiti i analizirati promjene diskursa u izvještavanju o Sudu bez poznavanja povijesnoga konteksta tj, shvaćanja hrvatskoga „utemeljiteljskog mita“. Hrvatska je, nakon nacizma, fašizma i komunizma proživjela dane ponosa i slave, obrambeni rat, borbu za demokraciju i slobodu. Zbog toga je proslava Oluje, oslobodilačke akcije Hrvatske vojske, toliko značajna za legitimitet hrvatske demokracije i države (Cipek 2012: 9). No sve do oslobađajuće presude generalima Domovinski rat se u javnosti smatrao prodanim zbog Europske unije i pretvoren u zajednički zločinački pothvat, a optuženi generali žrtvama Haškoga suda kojima su u tome smislu dnevni i tjedni listovi davali više medijskoga prostora nego stvarnim žrtvama rata. Upravo stoga ne iznenađuje privremeni porast društvenoga legitimiteta Haškoga suda nakon oslobađajuće presude hrvatskim generalima Gotovini i Markaču.

I, konačno, uz iznimke poput početka suđenja i čitanja optužnice za RH Slobodana Miloševića, prvog pojavljivanja Ante Gotovine u haškoj sudnici i čitanja prvostupanjske i drugostupanjske presude za operaciju Oluja, Hrvatska radiotelevizija nije prenosila suđenja iz Haaga. Uzme li se u obzir važnost svjedočenja Milana Babića, važnost presude Milanu Martiću, tijekom suđenja Slobodanu Miloševiću, kao i brojna svjedočenja sa suđenja hrvatskim generalima u slučaju operacije Oluja, može se zaključiti da je napravljen velik propust, tim više što je MKSJ jedini mehanizam tranzicijske pravde na području bivše Jugoslavije.¹⁸⁶

¹⁸⁶Prema riječima Vesne Teršelič (20. svibnja 2014. godine, Zagreb) misao da su retributivna i restitutivna pravda međusobno komplementarne potaknula je osnivanje koalicije za REKOM, *Regionalne komisije za utvrđivanje činjenica o ratnim zločinima i drugim teškim povredama ljudskih prava počinjenim na teritoriju nekadašnje SFRJ* od 1. siječnja 1991. do 31. prosinca 2001. godine. Proces REKOM započet je raspravom o instrumentima za otkrivanje i kazivanje činjenica o prošlosti u svibnju 2006. godine na Prvom regionalnom forumu za tranzicijsku pravdu koji su organizirali Fond za humanitarno pravo (Srbija), Istraživačko-dokumentacioni centar (BiH) i Documenta (Hrvatska) (<http://www.recom.link/hr/o-nama-hr-2/sta-je-rekom/>). Osnivanje REKOM-a naišlo je na veliku podršku intelektualne elite na području država bivše Jugoslavije, ali ne i na podršku Haškoga suda koji je smatrao da bi rad Komisije mogao ugroziti tijekom započetih procesa pred Sudom, ali i uzeti dio sredstava koji bi u suprotnome pripali Sudu kao jedinom mehanizmu tranzicijske pravde na području bivše Jugoslavije. Teršelič smatra da je Haški sud po ovome pitanju zauzeo pogrešan stav i naglašava kako nema zapreke za paralelno djelovanje. Sudovi su za počinitelje, a komisije za žrtve, tvrdi Teršelič (20. svibnja 2014. u Zagrebu). Istraživanja pokazuju da su na području bivše Jugoslavije upravo žrtve te koje najviše podupiru rad Haškoga suda, ali istodobno one traže i osnivanje REKOM-a. REKOM nije zaživio. Glavni je razlog činjenica da je riječ o međudržavnoj komisiji, što je istodobno njezina prednost, ali

Propuštena je prilika poslušati svjedočenje pokajnika Milana Babića, nekadašnjega „premijera SAO Krajine,“ kao i niz svjedočenja i analiza najrelevantnijih političkih figura, kako međunarodnih tako i onih s prostora bivše Jugoslavije, sa suđenja Slobodanu Miloševiću. I, najvažnije, propuštena je prilika dati snažniji glas žrtvama.

i najveća zapreka. Međudržavni karakter RECOM-a otvara niz pitanja: Kako potaknuti počinitelja zločina npr. iz BiH da javno svjedoči o zločinima koje je počinio u RH? Što on time dobiva? Tko će mu osigurati sigurnost nakon svjedočenja? Zašto bi nacionalne TV kuće prenosile javna saslušanja?

8. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Ovo doktorsko istraživanje polazi od pretpostavke da je, s obzirom na strahote zločina počinjene na području bivše Jugoslavije, postojao moralni legitimitet za osnutak Suda te da je njegov doprinos, bez obzira na niz pogrešaka i problema s kojima se susreo kao prvi pravi pokušaj primjene međunarodnoga kaznenog prava u praksi zbog kršenja međunarodnoga humanitarnog prava, pozitivan. Teško je zamisliti kako bi bez MKSJ danas izgledale političke elite u pojedinim državama bivše Jugoslavije. Sud je podigao svijest o ratnim zločinima pa čak i pravno razmišljanje o njima, ako se samo prisjetimo činjenice da je devedesetih godina predsjednik Vrhovnoga suda RH Milan Vuković govorio da Hrvati nisu u obrambenome ratu počinili nikakve zločine jer narod koji se brani ne može počiniti zločine. Pravosuđa država na području bivše Jugoslavije napravila su iskorak sudeći svojim državljanima za ratne zločine, što je još 2000. godine bilo nezamislivo. Među uspjesima Suda treba istaknuti da statut MKSJ-a sadržava jednu od prvih konkretnih formulacija silovanja kao zločina protiv čovječnosti, što je podiglo svijest o seksualnome nasilju u sukobima, kao i činjenicu da je MSKJ masakr u Srebrenici proglasio genocidom.

Međutim, ovaj rad se ne bavi uspjesima i neuspjesima Suda, već ga promatra kao jedini mehanizam tranzicijske pravde na području bivše Jugoslavije i pokušava utvrditi koji su faktori utjecali na njegov društveni legitimitet bez kojega ni jedan mehanizam tranzicijske pravde ne može u potpunosti ostvariti svoje ciljeve. Ovo doktorsko istraživanje je na primjeru MKSJ-a utvrdilo da postoji snažna međuovisnost između pravnoga, moralnoga i društvenoga legitimiteta mehanizama tranzicijske pravde.

Rezultati analize diskursa intervjua s relevantnim sugovornicima u Zagrebu i Haagu, kao i analize diskursa u 1819 članaka o deset slučajeva koji su definirali odnos RH i MKSJ-a, pokazuju da je narušen pravni legitimitet Suda najviše utjecao na smanjenje njegova društvenog legitimiteta. Razlog je činjenica da je javno lice Suda od početka bio Ured glavnog tužitelja, a ne predsjednik Suda. Naime, analizirajući različite periode u radu Ureda glavnog tužitelja i sudsku praksu MKSJ-a doktorski rad detektira momente u njihovu radu koji vode k narušavanju pravnoga legitimiteta Suda u RH. Rad pokazuje da se Ured glavnog tužitelja, posebno za mandata Carle Del Ponte, u svojem radu vodio određenom misijom, a ne dokazima i procedurom rada. Apsolutna nekritičnost (*prelegitimnost*) i želja da se kroz pravosuđe ostvare izvanpravni ciljevi poput pisanja povijesne istine, stvorili su dojam snažna

upliva politike u radu Ureda glavnoga tužitelja. Tome je pridonijela i činjenica da je put Hrvatske prema euroatlantskim integracijama uvjetovan suradnjom s MKSJ-em. Spomenuta umiješanost politike u pravosuđe imala je snažne posljedice na društveni legitimitet Suda, a posebno onoga trenutka kada je Carla Del Ponte optužnicom protiv hrvatskih generala Gotovine, Markača i Čermaka dovela u pitanje hrvatski utemeljiteljski mit, tj. operaciju Oluja, toliko značajnu za legitimitet hrvatske države. Sve do oslobađajuće presude generalima Gotovini i Markaču Domovinski rat smatrao se prodanim zbog Europske unije i pretvoren je u zajednički zločinački pothvat. Nakon presude MKSJ bilježi privremeni porast društvenoga legitimiteta u RH, gubi predznak antihaški, ali ne i politički. Šteta koju je svojim radom Ured glavnoga tužitelja učinio u pitanju društvenoga legitimiteta Suda u RH bila je nepopravljiva, poput činjenice da Ured nikada u cijelosti nije sagledao slučaj razaranja Vukovara, a da je optužnicu za operaciju Oluja temeljio na prekomjernome granatiranju Knina. Nije pomogla ni činjenica da je Ured glavnoga tužitelja praktički amnestirao JNA.

Zbog loše odrađenoga posla, tj. apsolutnoga fokusa na nedokazivu optužnicu za operaciju Oluja, Ured glavnoga tužitelja propustio je optužiti osobe u RH koji su bile direktno uključene u počinjenje određenih zločina, a čije uhićenje ne bi izazvalo prevelike reakcije građana. Burno započet postupak protiv generala Mirka Norca pokazao je da ljudi prihvaćaju presude za zločin počinjen s tzv. „njihove strane“ ako je zločin dovoljno dokumentiran, a presuda utemeljena.

Loše odrađen posao Tužiteljstva u konačnici je stvarao problem i najvećim pobornicima Suda, tj. civilnome društvu, te je išao na ruku ekstremno desno orijentiranim strankama poput HSP-a. HSP, a u slučaju mitinga na splitskoj rivi i HDZ, koristili su Sud za dobivanje političkih bodova, ali u osnovi nakon optužnice za operaciju Oluju ili presude Vukovarskoj trojci ni jedna politička opcija nije mogla javno stati u obranu Suda. Nije pomogla ni činjenica da hrvatska politika prema MKSJ-u nije bila proaktivna, već se prilagođavala svakoj novonastaloj situaciji balansirajući pritom između zahtjeva Suda i unutarpolitičke situacije.

Uz rad Ureda glavnoga tužitelja te praksu sudskih vijeća, pri čemu je najveći problem prihvaćanje proširena oblika udruženoga zločinačkog pothvata, kao ostale faktore koji na razini rada samoga Suda utječu na njegov društveni legitimitet utvrđuje se kasno osnivanje ureda *Outreach* te niz „diplomatskih“ pogrešaka koje je Sud napravio. Nedovoljna komunikacija s onima kojima je Sud namijenjen, nepovjerenje prema stručnjacima s područja

bivše Jugoslavije, inicijalno neprevođenje dokumenata na tzv. bosansko-hrvatsko-srpski jezik, ostavili su trag na društveni legitimitet Suda. Kao rezultat u prvim godinama rada Suda, koje su krucijalne za svaki mehanizam tranzicijske pravde, stvorio se jaz između Suda i onih kojima je namijenjen. U bezlični imidž Suda stanovništvo bivše Jugoslavije projiciralo je različite slike, najčešće one Suda kao instrumenta međunarodne zajednice za ostvarenje političkih ciljeva na području bivše Jugoslavije.

Nadalje, ovo doktorsko istraživanje na primjeru MKSJ-a pokazuje i snažan utjecaj moralnoga legitimiteta na društveni legitimitet mehanizama tranzicijske pravde, pri čemu utjecaj međunarodne zajednice ima krucijalnu ulogu. Naime, moralno gledano, osnivanje MKSJ-a od strane Ujedinjenih naroda bio je legitiman potez. Međunarodna zajednica oformila je *ad hoc* tribunal koji se neće voditi principom pobjedničke pravde, ali vrlo se brzo pokazalo da ista pravila ne žele primijeniti sve države članice UN-a, posebno one najveće poput SAD-a, odlučivši da neće ratificirati *Rimski statut* kojim je osnovan Stalni kazneni sud. Dvostruka pravila međunarodne zajednice kada je riječ o primjeni međunarodnoga pravosuđa diskurs je koji je od početka do kraja rada Suda utjecao na njegov društveni legitimitet.

Daljnji utjecaj međunarodne politike na društveni legitimitet Haškoga suda istražuje se analizom načina na koji je Sud osnovan (kompromisno rješenje međunarodne zajednice), zadanih ciljeva koje je samoinicijativno proširivao (pisanje povijesti). U istraživanju se utvrđuje da je međunarodna zajednica, načinom na koji je osnovala Sud te zadavši mu nerealne ciljeve, snažno utjecala na njegov društveni legitimitet. Kao rezultat, oni kojima je Sud namijenjen od početka su ga smatrali političkim instrumentom u rukama velikih sila. Malo je vjere postojalo da će cjelokupna ideja međunarodne pravde bez naglaska na pobjedničku pravdu uistinu i zaživjeti, a kada je donekle i zaživjela, međunarodna zajednica ponovno nije odradila svoj posao do kraja. Naime, Haški sud, koji sam po sebi nema političku snagu, nije mogao nametnuti prihvaćanje zaključaka postignutih presuda, a za to se nije pobrinula ni međunarodna zajednica. Kao rezultat toga osuđenici se veličaju poput heroja, izostaje bilo kakav oblik katarze, a Sud se delegitimizira u očima javnosti. Kao mehanizam tranzicijske pravde MKSJ je trebao pridonijeti i suočavanju s prošlošću, procesu koji je ključan faktor pomirbe, međutim u opisanim uvjetima taj efekt MKSJ-a ostao je ograničena dosega.

Doktorat ukazuje na činjenicu da su djelatnici MKSJ-a, uključujući i samu glavnu tužiteljicu Carlu Del Ponte, govorili o antihaškoj propagandi, tj. sprezi politike i medija, kao

glavnome razlogu narušena društvenog legitimiteta Suda. Značajan dio doktorata stoga je posvećen upravo utjecaju nacionalne politike i medija na društveni legitimitet Suda.

Poseban empirijski doprinos ovog rada je kvantitativna analiza sadržaja i kritička analiza diskursa 1819 članaka iz hrvatskih dnevnih i tjednih listova vezanih uz deset slučajeva koji su označili odnos između RH i MKSJ-a. Analizama nije utvrđeno namjerno i plansko djelovanje s ciljem mijenjanja i kontroliranja stavova o MKSJ-u, ali je zamijećeno 11 medijskih diskursa. Analiza diskursa ukazuje da je *antihaaška propaganda* postala svojevrsni sinonim za negativne diskurse o MKSJ, kojih je čak deset (samo jedan pozitivan). Naime, Sud je od osnutka zbog kontekstualnih uvjeta dobio negativnu stigmatu koja je s vremenom bivala samo izraženija, što je pogodovalo jačanju negativnih medijskih diskursa. Tome je doprinio rad Ureda glavnog Tužitelja (u javnosti lice Suda), ali ne treba zanemariti da su i stranke (posebno desnog predznaka) koristile MKSJ za unutarnjopolitičke obračune.

Doktorat pokazuje da je izvještavanje o MKSJ-u bilo sporadično, da se razlikovalo i evaluiralo od slučaja do slučaja te da su hrvatski tiskani mediji pokazivali veći interes za slučajeve vezane uz hrvatske optuženike nego za slučajeve u kojima se pravda donosi hrvatskim žrtvama. Istraživanje pokazuje da se izjave političara prenose neusporedivo više od glasa žrtava. Činjenica da žrtve nisu dobile dostatan medijski prostor problematična je i zabrinjavajuća. S druge strane, dominacija političkoga diskursa ne iznenađuje, budući da je suradnja s Haškim sudom od samoga početka bila politički uvjetovana te su novinari sa svakim novim događajem vezanim uz MKSJ prvo tražili reakciju političara. Diskurs političara lijeve i desne opcije (iznimka HSP) u kasnijim fazama rada Suda znatno se ne razlikuje (iznimka je HSP) te nije u suprotnosti s diskursom pravnih stručnjaka.

Valja istaknuti da je kompleksna slika odnosa RH prema MKSJ-u, koju je ovaj rad prikazao, dodatno dobila na kompleksnosti u svjetlu presude Hrvatima iz BiH (studeni 2017.) i zadnjih godina suđenja Vojislavu Šešelju (2014. – 2018.) tj. slučajeva koji su ostali izvan kronološkoga opsega rada.

U dosadašnjim razmatranjima faktora koji utječu na društveni legitimitet mehanizama tranzicijske pravde, posebno međunarodnih kaznenih sudova, o kojemu ovisi njihova uspješnost, spominju se osnutak suda, lokacija, institucionalna struktura,¹⁸⁷ procedure koje se primjenjuju tijekom suđenja, *Outreach*, sprega nacionalistički orijentiranih političara i medija

¹⁸⁷ Pritom se misli na prednost hibridnih sudova, odnosno sudova koji imaju i nacionalnu i međunarodnu komponentu.

u provođenju lažne propagande te neusklađenost (engl. *mismatch*) narativa i stvarnosti kada se protiv članova određene skupine podižu optužnice. Doktorat analizira dodatne faktore poput široko postavljenih ciljeva (pisanje povijesti), osiguravanja priznanja zaključaka iz postignutih presuda te rad Ureda glavnog tužitelja.

Ovaj doktorski rad može poslužiti kao doprinos kako onima koji se bave tranzicijskom pravdom, tako i onima koji se bave isključivo kaznenim pravom, proširujući pravne uvide politološkom dimenzijom istraživanja ovoga predmeta, a posebno državama u tranzicijskome periodu suočenima sa zločinima prošlih režima.

Osim empirijskih i teorijskih doprinosa svako bi istraživanje trebalo otvarati i neka nova pitanja i utirati put daljnjim istraživačkim poduhvatima. U tome je smislu jedno od pitanja koje ovaj rad otvara zašto je na području bivše Jugoslavije cijeli proces tranzicijske pravde povjeren isključivo retributivnim mehanizmima tranzicijske pravde, prvenstveno MKSJ-u i manjim dijelom nacionalnim sudovima, iako Međunarodni centar za tranzicijsku pravdu sugerira kako jedan mehanizam nikad ne može biti učinkovit kao kombinacija nekoliko njih. Činjenica je da univerzalna kombinacija mehanizama tranzicijske pravde još uvijek nije pronađena jer istraživanja pokazuju da ona mora biti *skrojena* za svaku zemlju posebno.

Ono što ovaj rad utvrđuje na primjeru MKSJ-a jest da se prilikom formiranja jednoga ili, idealno, kombinacije mehanizama tranzicijske pravde treba od samoga početka voditi računa o njihovu društvenom legitimitetu, osobito ako su osnovani od strane međunarodne zajednice tijekom sukoba i daleko od mjesta zločina. Nedostatak društvenoga legitimiteta (koji se u slučaju međunarodnih kaznenih sudova gradi kroz pravi i moralni legitimitet) otežava suradnju mehanizama tranzicijske pravde koja se posljedično može ostvariti jedino političkim i ekonomskim pritiscima.

Nedostatak društvenoga legitimiteta mehanizma tranzicijske pravde utječe i na ispunjavanje njihovih ciljeva, među kojima je i suočavanje s prošlošću koje predstavlja prvi korak k dugotrajnomu miru i pomirenju. Upravo tome trebali su voditi svi široko postavljeni ciljevi Haškoga suda, ali ispostavilo se da je proces suočavanja s prošlošću i počinjenim zločinima mnogo kompleksniji od ispunjavanja postavljenih ciljeva. Naime, Sud može kazniti počinitelje ratnih zločina, što će dovesti do individualizacije krivnje, spriječiti pojavljivanje kolektivnoga osjećaja krivnje, a to će pak biti prvi korak u postizanju dugotrajnoga mira i pomirenja. Teoretski, to bi trebalo funkcionirati, ali ne i u praksi ukoliko oni kojima je

namijenjen ne poštuju i ne priznaju Sud i njegov rad tj. ako Sudu nedostaje društveni legitimitet.

9. LITERATURA I IZVORI

Knjige i članci

Akhavan, Payam (2001) Beyond Impunity: Can International Criminal Justice Prevent Future Atrocities? *The American Journal of International Law*, Vol. 95, No. 1 (Jan. 2001), 7–31.

Allcock, John B. (2010) Međunarodni tribunal za ratne zločine na području bivše Jugoslavije, U: Ingrao, Charles i Emmert A. Thomas (pri.). *Suočavanje s jugoslavenskim kontroverzama : Inicijativa naučnika*. Sarajevo : Buybook. 335–372.

Arbour, Louise (2004) The Crucial Years. *International Journal of Criminal Justice*. 2: 396–402.

Arendt, Hannah (2002) *Eichmann u Jeruzalemu*. Zagreb: Politička kultura.

Bass, Gary Jonathan (2000) *Stay the Hand of Vengeance*. Princeton: Princeton University Press.

Bennett, Andrew i Elman, Colin (2006) Recent Developments in Case Study Methods. *Annual Review Political Science*. Vol. 9: 455–476.

Berger, Peter L i Luckmann, Thomas (1992) *The Social Construction of Reality : A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin Books.

Blanuša, Nebojša i Kulenović, Enes (2018) Hate Speech, Contentious Symbols and Politics of Memory: Survey Research on Croatian Citizens' Attitudes // *Politička misao : Croatian political science review*, 55 (2018), 4, 176–202

Brunnée, Jutta i Toope, Stephen J. (2010) *Legitimacy and Legality in International Law*. New York: Cambridge University Press.

Carmani, Daniele (2013) *Komparativna politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Cassese, Antonio (2004) The ICTY: A Living and Vital Reality. *Journal of International Criminal Justice* 2: 585–597.

- Cassese, Antonio (2012) The Legitimacy of International Criminal Tribunals and the Current Prospects of International Criminal Justice. *Leiden Journal of International Law*, vol. 25, 491–501.
- Cipek, Tihomir (2006) Počinje li 1945. zapravo 1917.? – Historikerstreit. U: Kisić Kolanović, Nada; Jareb, Mario; Spehnjak, Katarina (ur.) (2006) *1945. – Razdjelnica hrvatske povijesti. Zbornik radova sa znanstvenog skupa održanog u Hrvatskom institutu za povijest u Zagrebu 5. i 6. svibnja 2006.* Zagreb: Hrvatski institut za povijest. 45–58.
- Cipek, Tihomir i Milosavljević, Olivera (ur.) (2007.) *Kultura sjećanja. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti.* Zagreb: Disput.
- Cipek, Tihomir (2012) Funkcija političkog mita. O koristi mitskog za demokraciju. *Anali hrvatskog politološkog društva*. 9: 7–19.
- Del Ponte, Carla i Sudetic, Chuck (2008) *Gospođa tužiteljica: Suočavanje s najtežim ratnim zločinima i kulturom nekažnjivosti.* Zagreb: Profil.
- Delaye, Dijana (2012) Problemi i pogreške Haškog suda. *Političke analize*. 3 (11), 46–50.
- Delaye, Dijana (2015a). Što je tranzicijska pravda? *Političke analize*. 6 (21), 51–54.
- Delaye, Dijana (2015b) Suočavanje s prošlošću. *Međunarodne studije: Časopis za međunarodne odnose, vanjsku politiku i diplomaciju*, 15 (2), 61–67.
- Denzin, Norman K. (1978) *The Research Act: A theoretical Introduction to Sociological Methods*, New York: McGraw-Hill.
- Fallon, Richard H. (2005) Legitimacy and the Constitution, 118 *Har. L. Rev.* 1787.
- Ford, Stuart (2012) A Social Psychology Model of the Perceived Legitimacy of International Criminal Courts: Implications for the Success of Transitional Justice Mechanisms. *Vanderbilt Journal of Transnational Law*, vol. 45, 405.
- Franck, Thomas M. (1990) *The Power of Legitimacy Among Nations.* Oxford: Oxford University Press.
- George, Alexander L. i Bennett Andrew (2005) *Case Studies and Theory Development in the Social Sciences.* London: MIT press.
- Gerring, John (2007) *Case Study Research.* Cambridge: Cambridge University Press.

Hagen, John (2003) *Justice in the Balkans. Prosecuting War Crimes in The Hague Tribunal*. Chicago: University of Chicago Press.

Hague, Rod; Harrop, Martin i Breslin, Shaun (2001) *Komparativna vladavina i politika*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Hartmann, Florence (2007) *Mir i kazna, Tajni ratovi međunarodne politike i pravosuđa*. Zagreb: Profil.

Hayner, Priscilla B. (2003) *Neizrecive istine*. Beograd: Samizdat B92.

Huntington, Samuel P. (1991) *The Third Wave. Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman and London: University of Oklahoma Press.

Jaspers, Karl (2006) *Pitanje krivnje*. Zagreb: AGM.

Jorda, Claude (2004) The Major Hurdles and Accomplishments of the ICTY. *What the ICC Can Learn from Them*. Journal of International Criminal Justice, 2: 572–584.

Josipović, Ivo; Krapac, Davor i Novoselec, Petar (2001) *Stalni Međunarodni kazneni sud*. Zagreb: Narodne novine d.d.

Josipović, Ivo (2004/2005) *Tranzicijska pravda: odgovornost za ratne zločine pred sudovima u Hrvatskoj*. Beograd: Udruženje za međunarodno pravo.

Josipović, Ivo (2006a) *Tranziciona pravda: odgovornost za ratne zločine pred sudovima u Hrvatskoj*. Godišnjak Udruženja za međunarodno pravo Srbije, 183–212.

Josipović, Ivo (2006b) *Odgovornost za ratne zločine pred sudovima u Hrvatskoj* Knjiga I: Izvori prava s uvodnom studijom: *Odgovornost za ratne zločine – povijesni korijeni, međunarodna iskustva i hrvatska praksa*. Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.

Lalić, Dražen (2014) *Pet kriznih godina*. Zagreb: Antibarbarus.

Kardov, Kruno; Lalić, Dražen i Teršelić, Vesna (2010) *Suočavanje s prošlošću u Hrvatskoj, Stavovi i mišljenja aktera i javnosti u poraću*. Documenta – Centar za suočavanje s prošlošću.

Klarin, Mirko (1991) Nürnberg sada! *Borba*, Beograd, 16. svibnja.

Klarin, Mirko (2004) *The Tribunal's Four Battles*. Journal of International Criminal Justice 22: 546–557. Oxford: Oxford University Press.

- Krippendorff, Klaus (2004) *Content Analysis: An Introduction to its Methodology*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Kritz, Neil J. ur. (1995) *Transitional Justice. How Emerging Democracies Reckon with Former Regimes. 3 volumes*. Washington DC: USIP.
- Krapac, Davor (2011) Međunarodni kazneni sudovi. *Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti. Razred za društvene znanosti*, 510=48 (2011): 165–232.
- Kulenović, Enes (2016) Sloboda govora i govor mržnje. U: *Govor mržnje u Hrvatskoj*, ur. Kulenović, Enes. Zagreb: Biblioteka političke analize, 21–59.
- Landman, Todd (2008) *Teme i metode komparativne politike*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Lijphart, Arend (1972) Comparative politics and comparative method. *American Political Science Review*, Vol. 65, No. 3.
- Lombardi, Gregory P. (2003) Legitimacy and the Expanding Power of ICTY. *Law Review* 37 (4): 887–901.
- Merton, Robert K.; Fiske, Marjorie and Kendall, Patricia L. (1990) *The Focused Interview: A Manual of Problems and Procedures*. New York: Free Press.
- Manuel, Janett. i Kontić, Aleksandar (2003–2004) Transitional Justice. *Bar News/Summer* 2003–2004: 31–35.
- McDonald Kirk, Gabrielle (2004) *Problems, Obstacles and Achievements of the ICTY*. *Journal of International Criminal Justice*. 2: 558–571.
- Meernik, James (2003) Victor's Justice or the Law? Judging and Punishing at the ICTY. *Journal of Conflict Resolution* 47, 2, 140–162.
- Meernik, James (2005) Justice and Peace? How the International Criminal Tribunal Affects Societal Peace in Bosnia. *Journal of Peace Research* 43, 3, 271–287.
- Merkel, Wolfgang (2011) *Transformacija političkih sustava. Uvod u teoriju i empirijsko istraživanje transformacije*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti
- Miličić, Vjekoslav (2008) *Opća teorija prava i države*. Vlastita naklada.

Minow, Martha (ur.) (2002) *Breaking the Cycles of Hatred. Memory, Law and Repair*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Mulligan, Shane (2006) *The Uses of Legitimacy in International Relations*. Millennium – Journal of International Studies 34 (2): 349–357.

Nettelfield, Lara J. (2006) *Courting Democracy. The Hague Tribunal's Impact in Bosnia-Herzegovina*. New York: Columbia University. [PhD dissertation.]

Olsen, Tricia D.; Payne, Leigh A. i Reiter, Andrew G. (2010) *Transitional Justice in Balance: Compering Processes, Weighing Efficiency*. Washington, DC: United States Institute of Peace Press.

Orentlicher, Diane (2008) *Shrinking the Space for Denial: The Impact of the ICTY in Serbia*. New York: Open Society Institute.

Perić, Berislav (1994) *Država i pravni sustav*. Zagreb: Infomator.

Phillips, N. i Hardy, C. (2002) *Discourse analysis: investigating processes of social construction*. London: Sage.

Pocar, Fausto (2004) The Proliferation of International Criminal Courts and Tribunals. *Journal of International Criminal Justice*. 2: 304–308.

Ramji-Nogales., Jaya. (2010) *Designing Bespoke Transitional Justice: A Pluralist Process Approach*, 32 Mich. J. Int'l L. 1. <https://repository.law.umich.edu/mjil/vol32/iss1/1> Preuzeto 16. travnja 2016.

Sajkas, Marija (2007) *Transitional Justice and the Role of the Media in the Balkans*. Discussion paper. New York: ICTJ. Available at www.ictj.org/images/content/8/3/833.pdf.

Saraisky Green, Nancy (2015) *Analysing Public Discourse: Using Media Content Analysis to Understand the Policy Process*. *Current Issues in Comparative Education*. 18 (1) (str. 26-41) Columbia University.

Schrag, Minna (2004) *Lessons Learned from ICTY Experience*. *Journal of International Criminal Justice* 2: 427–434.

Sichrovsky, Peter (1987) *Schuldig geboren, Kinder aus Nazifamilien*. Köln: Verlag Kiepenheuer i Witsc.

Sikkink, Kathryn i Walling, Carrie Booth. (2007) *The Impact of Human Rights Trials in Latin America*. *Journal of Peace Research* 44 (4): 427–45.

Snyder, Jack i Vinjamuri, Leslie (2003/2004) Trials and Errors: Principle and Pragmatism in Strategies of International Justice. *International Security*, Vol. 28, No. 3, 5–44.

Starešina, Višnja (2005) *Haška formula*. Zagreb: Stih.

Stromseth, J.; Wippman, D. i Brooks, R. (2006) *Can Might Make Rights? Building the Role of Law after Military Interventions*. Cambridge: Cambridge University Press.

Subotić, Jelena (2014) Legitimacy, Scope and Conflicting Claims on ICTY: In the Aftermath of Gotovina, Haradinaj and Perišić. *Journal of Human Rights*, 13 (2):170.

Swart, Mia (2019) Tadic Revisited: Some Critical Comments on the Legacy and the Legitimacy of the ICTY. *Goettingen Journal of International Law*, 3: 985–1009.

Šajkaš, Marija (2007) *Transitional Justice and the Role of the Media in the Balkans*. Discussion paper. New York: ICTJ. www.ictj.org/images/content/8/3/833.pdf Preuzeto 15. travnja 2016.

Šiber, Ivan (1992) *Politička propaganda i politički marketing*. Zagreb: Alinea.

Šimonović, Ivan (2005) *Globalizacija, državna suverenost i međunarodni odnosi*. Zagreb: Narodne novine d.d.

Teitel, Ruti G. (2000) *Transitional Justice*. Oxford i New York: Oxford University Press.

Teitel, Ruti G. (2003) Transitional Justice Genealogy. *Harvard Human Right Journal*, 16 (1): 69–94.

Thomas, Christopher A. (2013) The Concept of Legitimacy and International Law. *LSE Legal Studies Working Paper* No. 12/2013. <http://ssrn.com/abstract=2265503> Preuzeto 15. siječnja 2017.

Thomas, Christopher A. (2014) The Uses and Abuses of Legitimacy in International Law. *Oxford Journal of Legal Studies*, 34 (4).

Turković, Ksenija (2005) The value of the ICTY as a historiographical tool, U: *Responsibility for war crimes, Croatian perspective – selected issues*, ur. Ivo Josipović, 286–296.

Olsen, Tricia D.; Payne, Leigh A. i Reiter, Andrew G. (2010) *Transitional Justice in Balance: Competing Processes, Weighing Efficiency*. United States Institute of Peace Press.

Vitaljić, Sandra (2013) *Rat slikama – suvremena ratna fotografija*. Zagreb: Algoritam.

Weber, Max (2013) *Vlast i politika*. Zagreb: Jesenski i Turk.

Weiler, Joseph H. (1991) *The Transformation of Europe*, 100 Yale L.J. <https://digitalcommons.law.yale.edu/ylj/vol100/iss8/5>(preuzeto studeni 2015.)

Wilson, Richard Ashby (2005) *Judging History: The Historical Record of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia*. *Human Rights Quarterly*, 27 (3): 928–929.

Wodak, Ruth. i Meyer, Michael (2009) *Critical Discourse Analysis: History, Agenda, Theory and Methodology*. London: Sage. (1–33).

Wodak, Ruth (2011) *Critical Discourse Analysis in Continuum Companion to Discourse Analysis*, ur. Ken Hyland and Brian Paltridge. Bloomsbury Companions.

Yin, Robert, K. (2011) *Studija slučaja – dizajn i metode*. Zagreb

Razgovori

Razgovor s Olgom Kavran, djelatnicom ureda *Outreach* i kasnijom glasnogovornicom Haaškog suda, srpanj 2004. godine u Haagu.

Razgovor s dr. Avril McDonald, profesoricom na Asser Institutu u Haagu i bivšom djelatnicom Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, srpanj 2004. godine u Haagu.

Razgovor s Florence Hartmann, bivšom glasnogovornicom Ureda glavnoga tužitelja Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju, srpanj 2004. godine u Haagu.

Razgovor s Janet Manuell i Aleksandarom Kontićem, pravnicima u Odjelu *Pravila puta*, Ured glavnoga tužitelja, Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju, srpanj 2004. godine u Haagu.

Razgovor s Wendy Lobwein, voditeljicom Ureda za podršku žrtvama i svjedocima, Međunarodni kazneni sud za bivšu Jugoslaviju, srpanj 2004. godine u Haagu.

Dva razgovora s Mirkom Klarinom, suosnivačem i urednikom novinske agencije SENSE – South East News Service Europe – koja prati rad međunarodnih sudova, srpanj 2004. godine u Haagu, prosinac 2013. godine pismeni intervju.

Razgovor s Vjerom Bogati, izvjestiteljicom Instituta za izvještavanje o ratu i miru, srpanj 2004. godine u Haagu.

Dva razgovora s prof. dr. sc. Ivom Josipovićem s Pravnog fakulteta u Zagrebu, rujan 2004. i 2015. godine u Zagrebu.

Razgovor s Ivanom Zvonimirom Čičkom, novinarom specijaliziranim za tematiku Haškog suda, listopad 2004. godine u Zagrebu.

Razgovor s Andreom Feldman iz Instituta za izvještavanje o ratu i miru koja je objavljivala članke o Međunarodnom kaznenom sudu za bivšu Jugoslaviju, rujan 2004. godine u Zagrebu.

Razgovor s Klarom Dokmanović, djelatnicom ureda *Outreach* u Zagrebu u rujnu 2004. godine u Zagrebu.

Razgovor s Višnjom Starešina, novinarkom i autoricom knjige *Haška formula*; 29. prosinca 2013. u Zagrebu.

Dva razgovora s Vesnom Teršelič, voditeljicom Documente – Centra za suočavanje s prošlošću, 3. siječnja 2014. i 20. svibnja 2014. godine u Zagrebu.

Razgovor s Vesnom Alaburić, odvjetnicom, 23. svibnja 2014. godine u Zagrebu.

Razgovor putem Skypea s Lukom Mišetićem, odvjetnikom, prosinac 2016. godine (Chicago – Zagreb).

Razgovor s Vladimirom Šeksom (HDZ), bivšim predsjednikom Hrvatskog sabora, ožujak 2016. godine u Zagrebu.

Razgovor s Željkom Antunović (SDP), bivšom potpredsjednicom Vlade i ministricom obrane, travanj 2016. godine u Zagrebu.

Istraživanja i službeni dokumenti

Beogradski centar za ljudska prava: *Informiranost i stavovi građana prema MKSJ-u i suđenjima za ratne zločine pred Hrvatskim sudovima*, prosinac 2012. – Istraživanje proveo Ipsos Strategic Management.

Beogradski centar za ljudska prava: *Stavovi prema ratnim zločinima, Haškom tribunalu i domaćem pravosuđu za ratne zločine*, travanj 2009. – Istraživanje provela StategicPlus Group.

Službeni dokument novinske agencije Sense: *Local documentation centers (Srebrenica, Vukovar, Prishtina)*, projekt novinske agencije SENSE.

Ustavni zakon o suradnji s Međunarodnim kaznenim sudom (NN 32/96)

Internetski i novinski članci

Ahmetašević, Nidžara, 2012. Propaganda još uvijek utiče na formiranje javnog mnijenja – razgovor s Nermom Jelačić, glasnogovornicom MKSJ, preuzeto 19. veljače 2018. sa <http://www.media.ba/bs/etikaregulativa-novinarstvo-etika/propaganda-jos-uvijek-utice-na-formiranje-javnog-mnijenja>

Vuković, Tomislav, 2011. Zajedničkog zločinačkog pothvata nije bilo - Intervju s Željkom Horvatićem u *Glasi koncila* broj 10 (6. ožujka 2011.)

Internetski izvori

<http://www.un.org/icty/> Službena stranica Međunarodnoga kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju; hrvatska, bosanska i srpska verzija.

<http://www.ictj.org/> Službena stranica Međunarodnog centra za tranzicijsku pravdu.

www.cjr.nl Center for Justice and Reconciliation, The Hague

www.usip.org/issue-areas/transitional-justice United States Institute for Peace, Washington:
<http://www.idea.int/press/pr20020404.htm>

10. PRILOZI

Prilog 1. Pitanja i teme intervjua

1. LEGITIMITET

O pravnome legitimitetu MKSJ-a čija se definicija podudara s definicijom legaliteta, raspravljalo se već u prvom slučaju pred Sudom, u slučaju Tadić, a kasnije i na suđenju Slobodanu Miloševiću. Kako Vi gledate na pravni legitimitet MKSJ-a?

Ako međunarodno pravo utječe na viđenje svijeta, na shvaćanje toga što je moralno, kakvim biste Vi ocijenili **moralni legitimitet MKSJ-a**?

Ispitivanja javnoga mnijenja i ankete, međutim, već nakon nekoliko godina rada Suda pokazuju da oni kojima je Sud namijenjen nemaju povjerenja u njegov rad, imaju negativan stav prema njemu te ga smatraju pristranim, iz čega proizlazi da je Sud vrlo rano počeo gubiti svoj društveni legitimitet koji se u međunarodnom pravu definira kao stav onih kojima je određeni oblik međunarodnoga prava namijenjen i njihovoj sposobnosti da ga poštuju (Thomas 2014). Koji su faktori po Vašem mišljenju utjecali na **društveni legitimitet Suda**?

2. FAKTORI KOJI UTJEČU NA LEGITIMITET SUDA

OSNUTAK

Haški sud kao mehanizam tranzicijske pravde sa sobom donosi dva važna presedana – prvu pravu primjenu međunarodnoga humanitarnog prava u praksi (prvi put nije riječ isključivo o pobjedničkoj pravdi) (Bass 2000) i prvo prihvaćanje mehanizama tranzicijske pravde od strane zaraćenih strana kao dio mirovnoga procesa koji je tek trebao otvoriti put ka tranziciji (Delaye 2015a). Kako Vi gledate na osnutak suda, a posebno na ulogu međunarodne politike u cijelom procesu?

MANDAT

Što je po Vašem mišljenju pravi mandat Suda? Mogu li međunarodni sudovi pisati povijest?

LOKACIJA SUDA I *OUTREACH*

Smatrate li da Sud treba samo suditi ili treba raditi i na svom *outrachu*, tj. približavanju i pojašnjavanju svojega rada onima kojima je namijenjen (osobito kad je riječ o prvome pravom pokušaju primjene međunarodnoga kaznenog prava u praksi)?

MEDIJI

Kako Vi vidite način na koji su hrvatski mediji pratili rad Haškog suda? Je li po Vašem mišljenju postojala propaganda protiv Haškoga suda u Hrvatskoj?

POLITIČKE STRANKE

Mislite li da su vodeće stranke u Hrvatskoj (HDZ i SDP) imale razrađen stav prema Haškome sudu ili se on mijenjao i prilagođavao vanjskopolitičkoj (EU uvjetovanost) i unutarnjopolitičkoj (borba za vlast) situaciji? Smatrate li da je to utjecao na legitimitet Suda?

Zašto političke stranke ni u oporbi ni na vlasti ne koriste odluke Haškog suda kao temelj za izgradnju narušenih odnosa sa susjedima, kao i za proces suočavanja s prošlošću u RH?

3. EFEKT HAŠKOG SUDA KAO MEHANIZMA TRANZICIJSKE PRAVDE

Kako biste ocijenili rad Haškog suda? Koje su njegove najveće zasluge?

Prilog 2. Popis članaka o osnutku Haškoga suda 25. lipnja 1993. godine

NASLOV	DATUM	IZVOR	AUTOR	OBLIK
Sud za ratne zločine – što prije	21. svibnja 1993.	Vjesnik	Matijević, Nives	
NalozisudaobveznizaVlade / Odlukaosnivanjusuda	27. svibnja 1993.	Vjesnik	Reuters/HI NA	Dokument
Protiv suda za ratne zločine	24. svibnja 1993.	Večernji list		
Haag novi Nürnberg	26. svibnja 1993.	Večernji list	HINA	
Nürenberg za balkanske krvnike / Ne prije rujna	27. svibnja 1993.	Večernji list		
Ratne zločince pred sud	21. svibnja 1993.	Novi list	Jelić, Nikola	
Ratni zločinci na čekanju?	25. svibnja 1993.	Novi list	Jelić, Nikola	
Beogradne želisudzaratnezločine	21. svibnja 1993.	Novi list		

Uspostava Međunarodnog suda za ratne zločine	27. svibnja 1993.	Novi list		Dokument
Već je poginulo 350 tisuća ljudi	24. svibnja 1993.	Slobodna Dalmacija	Gali, Zlatko	Intervju s dr. Zvonimiro m Šeparovićem
"Mali plan" – mala nada / Utemeljen sud za ratne zločine	27. svibnja 1993.	Slobodna Dalmacija	Tomašević, Silvije	Dokument

Prilog 3. Popis članaka o donošenju Ustavnoga zakona o suradnji s Haškim sudom

NASLOV	DATUM	IZVOR	AUTOR	OBLIK
Prvo čitanje: 28. i 29. veljače te 1. ožujka 1996. i 13. – 15. ožujka 1996.				
Zasjedali odbori zastupničkog doma Sabora <u>Odbor za pravosuđe:</u> Prijedlog zakona o suradnji s Haagom u prvom čitanju <u>Odbor za zakonodavstvo:</u> Odgajanje rasprave o ustavnom zakonu <u>Odbor za ljudska prava i prava etničkih i nacionalnih zajednica ili manjina:</u> Otkriti potpunu istinu o sudbini zatočenih i nestalih	28. veljače 1996.	Vjesnik	Ćurić, D. i Podgornik, B.	
Vruće teme: HTV i suradnja s Haagom	2. ožujka 1996.	Vjesnik	Jureško, Goranka i Knapić, Ivančica	
Ne možemo se suprotstavljati sudu u Haagu	6. ožujka 1996.	Vjesnik	M. B.	Konferencija za novinare Damira Kajina
Suradnja s Haškim sudom ili pritisci	2. ožujka 1996.	Večernji list	Duka Z.; Duretek D.; Šarić	

			M. i Šimunović, Ti.	
Zakon o suradnji s Haaškim sudom podigao buru u zastupničkim klupama	2. ožujka 1996.	Novi list	Galić, Gabrijela i Bratonja-Martinović, Ljerka	
Odgđa se rasprava o „Haaškom zakonu”?	28. veljače 1996.	Slobodna Dalmacija	Pavić-Stazić, S.	
Otpor Haaškom sudu – sankcije Hrvatskoj	2. ožujka 1996.	Slobodna Dalmacija	Šmidt, Josip i Krile, Davor	
Puna suradnja hrvatskih vlasti s Haškim sudom	13. ožujka 1996.	Slobodna Dalmacija	HINA	
Kornblum: Odlučujuća faza Daytonskog sporazuma	13. ožujka 1996.	Slobodna Dalmacija	HINA	
Paket krivičnih zakona – na treće čitanje	16. ožujka 1996.	Slobodna Dalmacija	Galić, Gabrijela; Uvodić-Iveša, Tatjana i Đula, Nino	

Drugo čitanje: 19. travnja 1996.

Drugo čitanje: 19. travnja 1996.				
Županijski dom skinuo Haag s dnevnog reda	12. travnja 1996.	Vjesnik	Antonić, Vesna; Jureško, Goranka; Dmitrović, Nada i Podgornik, Branko	
Iz saborskih klupa: Haag podijelio i HDZ i oporbu	12. travnja 1996.	Vjesnik	Podgornik, Branko	
Zašto (nam) je važan Haag	16. travnja 1996.	Vjesnik	Vričko, Josip	

„Haag bez kvoruma”	17. ožujka 1996.	Vjesnik	Antonić, Vesna	
HDZ će podržati „haaški zakon“	17. ožujka 1996.	Vjesnik	Antonić, Vesna	
„Haag“ jednoglasno	18. travnja 1996.	Vjesnik	Vesna Antonić, Goranka Jureško, Nada Dmitrović i Branko Podgornik	
Klubovi podržali haaški zakon	19. travnja 1996.	Vjesnik	Antonić, Vesna; Jureško, Goranka; Dmitrović, Nada i Podgornik, Branko	
Haag	19. travnja 1996.	Vjesnik	Ivanković, Nenad	
Prihvaćen Ustavni zakon o Haagu	20. travnja 1996.	Vjesnik	Antonić, Vesna; Jureško, Goranka; Dmitrović, Nada i Podgornik, Branko	
HDZ podržava suradnju s Haaškim sudom	13. travnja 1996.	Večernji list	Šarić, M.	
Podržan haaški zakon	17./18. travnja 1996.	Večernji list	Šimunović, Ti.	
HDZ i HSLS za haaški zakon	18. travnja 1996.	Večernji list	Šarić, M.	
I HDZ i oporba za haaški zakon	19. travnja 1996.	Večernji list	Duka, Z.; Đuretek, D.; Šarić, M. i	

			Šimunović, Ti.	
Usvojen haški zakon	20. travnja 1996.	Večernji list	Duka, Z.; Đuretek, D.; Šarić, M. i Šimunović, Ti.	
Dogovor o haškom zakonu	17. travnja 1996.	Slobodna Dalmacija		
Potpora haškom zakonu	18. travnja 1996.	Slobodna Dalmacija	Malenica, A.	
Potpora suradnji Hrvatske i Haaga	19. travnja 1996.	Slobodna Dalmacija		
Haška bura otpuhnula Županijski dom / Odlučuje Zastupnički dom	12. travnja 1996.	Novi list	Galić, Gabrijela; Grbić, Gordana; Prodan, Goran i Vukić, Igor	
Rat na ovim prostorima treba završiti kažnjavanjem zločinaca	16. travnja 1996.	Novi list	Grbić, Gordana	Intervju
HDZ podržava haški zakon	17. travnja 1996.	Novi list	I. V.	
Svijet nije pravedan, ali mu se treba prilagoditi	19. travnja 1996.	Novi list	Galić, Gabrijela i Modrić, Sanja	
Usvojen haški zakon	20. travnja 1996.	Novi list	Galić, Gabrijela i Vukić, Igor	
Odličje za zločin	21. travnja 1996.	Novi list	Lovrić, Jelena	Kolumna
Hrvatska se mora odlučno boriti protiv političke zloupotrebe Haaškog suda, ali Sabor mora donijeti Ustavni zakon	19. travnja 1996.	Nacional	Tomac, Zdravko	Kolumna/ko mentar

Prilog 4. Popis članaka o mitingu na splitskoj rivi 11. veljače 2001. godine

NASLOV	DATUM	IZVOR	AUTOR	OBLIK
Istraga gospićkog slučaja širi se na još dvije osobe!	6. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Celevska, I.	
General Norac već u Haagu?	8. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Skupina autora	
Domovinski rat ne može na sud!	8. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Šetka, S.	
Srbi likvidirani u znak odmazde za pogubljenje 28 Hrvata u Kuli	8. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Celevska, Ivančica	
Ne podliježite sijačima kaosa	9. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Ramljak, Olga	Priopćenje za javnost
Marionetama u Vladi – dosta!	9. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Šetka, S.	
Glava Ivana Krstitelja	9. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Jović, Josip	Komentar
Klicanje generalu Norcu uz brzogave potpore iz Hrvatske, Europe, SAD-a, Kanade, Australije...	9. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Skupina autora	
Nakon naloga za uhićenje generala HV-a, val prosvjeda, demonstracije i blokada prometnica u Cetinskoj krajini	9. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Skupina autora	
Demonstracije su državni udar!?	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Pavić, Siniša	Priopćenje za javnost
Haag: Nismo otmičari	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Lušić, B.	
Snage kaosa ruše poredak	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Belak Krile, Anita	
Mirko, ne damo te, čekamo te na Alki!	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Paštar, Toni	
Dalmacija na nogama	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Skupina autora	
Vrijeme za izbore	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	Priopćenje za javnost
Bolje izolacija nego kapitulacija!	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Škaričić, Nataša	
Stanite uz branitelje ili uz marionetsku vlast	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Celevska I.	

Dvije trećine građana protiv je izručenja Norca u Haag!	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Soldić-Arar, Zdravka	
Zatvarate legendu na radost Belih Orlova!	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Skupina autora	
Sačuvajmo mir u državi	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Prpić, Krunoslav	Priopćenje za javnost
Blokada raskrižja – potpora Norcu	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	HINA	
Demokratski izabrana vlast štitit će Hrvatsku kao pravnu državu	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Ramljak, Olga	
Policija nije zabranila skup na Rivi	10. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Šetka, S.	
Blokade su dio scenarija	11. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Lušić, Bisera	
Norc u ne daju da se preda!	11. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Pavić, Siniša	
Nemam kontakt s generalom Norcem	11. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	HINA	
Norac ne smije postati novi Radić ili Frankopan	11. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Ljubić, Mirjana	
Ne rušimo vlast!	11. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Pavić, Siniša	
Prosvjed se dogodio u narodu	11. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Kelava, Anđelka	
Sudu se svatko mora odazvati!	11. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Brailo, L.	
Trgovina s Haagom	11. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Gugo, Ante	
Split: 150 tisuća puta “Svi smo mi Mirko Norac”	12. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Skupina autora	
Odlučan apel za pravnu državu	12. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	
Stotinjak specijalaca “Alfi” odbilo zapovijed, Rako tvrdi: „To je dezinformacija“	12. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Skupina autora	
Glas za istinu	12. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Fajgl, V.	
Branimo Norca i hrvatsku državu	12. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Prusina, Tomislav	
Deklaracija je poziv na stvaranje kaosa i izvaninstitucionalnih oblika borbe za vlast	12. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Malenica, A.	

Policija ne zna gdje je Norac	12. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Došen, I.	
Ministar Ivanišević izdao nalog za uhićenje Norca	13. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Malenica, Anita	
Vlast srušila pravnu državu	13. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	Pismo
Mi moramo nastaviti suradnju s Haagom	13. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Pavić, Siniša	
Ne odustajemo od tužbe	13. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Došen, Igor	
Pokušava se suditi i svim žrtvama	13. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Vukušić, A.	
“Alfe” noće u bazama zbog Norca	14. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Gugo, Ante	
Merčep: „Rušit ćemo i vlast!“	14. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Rakić, Iva; HINA	
Kriva adresa! Ne upravlja Vlada pravosuđem!	14. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	HINA	
Sinjski SDP i HSLŠ uz prosvjednike!	14. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Paštar, T.	
Zaključci šestorke ovisit će o raspravi	14. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Belak Krile, Anita	
Nisam čitao sudski spis o Mirku Norcu	14. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Budiša, Dražen	Pisma čitatelja; demanti; reagiranja
Jure Burić pozvao Mirka Norca da se ne predaje	14. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Šmidt, Josip	
Te dezinformacije ne vode raščišćavanju	14. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Došen, I.	
Čuo sam se s Norcem, podnio mi je prijavak!	14. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Lušić, Bisera	Preneseno iz drugih medija
Ovaj me skup ispunio ponosom, spreman sam na još jednu žrtvu	14. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Jović, Josip	Intervju
Norac spreman podnijeti prijavak, Ivanišević inzistira na poštivanju procedure, Mesić žurno napustio ured!	15. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Lušić, Bisera	
Je li Račan "minirao" Mesićev susret s generalom Norcem?	15. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Lušić, Bisera	
Hrvatska vam neće oprostiti ponižavanje naših generala!	16. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Skupina autora	

S ministrom Ivaniševićem sam dogovarala svoj posjet Haagu!	16. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Celevska, Ivančica	Konferencija za novinare
Helikopterom po Norčevu majku	16. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Gugo, Ante	
Hoće li Račan smijeniti Ivaniševića i uvjeriti nas da želi pravnu državu	17. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Malenica, Anita	
Politička seansa s ministrom	17. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Marijačić, Ivica	
Plato Masleničkog mosta oslobođen za samo tri sata	17. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Marijačić, Ivica	
Orešković neće teretiti Norca	17. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Došen, I.	
Crkva s narodom	18. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Ugrin, Ivan	Komentar
Pravna država koje nema	18. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Jelovac, Krešimir	Komentar
Kern u srijedu u Rijeci radi "slučaja Gospić"	19. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Došen, I.	
General Norac i njegovi suborci su srušili neprijateljske barikade	19. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Gongola, Mirko	Pisma čitatelja; demanti; reagiranja
Ponosni smo što je narod stao uz našeg sina Mirka	19. veljače 2001.	Slobodna Dalmacija	Šetka, Snježana	
"Slučaj Gospić" proširuje se novim osumnjičenicima	6. veljače 2001.	Večernji list	tok	
General Norac izigrao rok za predaju	8. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora; više članaka	
Za generalom Norcem raspisana tjeratica	9. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora	
Noseći zastave Sinjani blokirali cestu Zagreb-Split	9. veljače 2001.	Večernji list	Redakcija	
"Norca terete ozbiljne optužbe svjedoka"	9. veljače 2001.	Večernji list	F. Š.	
HDZ traži saborsku raspravu o dogovoru Račan – Del Ponte	9. veljače 2001.	Večernji list	Redakcija	
Nastavljena potraga za generalom Norcem i demonstracije branitelja	10. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora; više članaka	

Potruga za generalom Norcem i dalje izaziva burne reakcije	11. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora; više članaka	
Znamo kako su završile barikade u Kninu	11. veljače 2001.	Večernji list	S. MI.	
53 posto građana za Norčevu obranu sa slobode	11. veljače 2001.	Večernji list	Božić, T.	
Neće pasti jedan, nego obojca!	11. veljače 2001.	Večernji list	apa, dč, mr	
Norac želi pristupiti sudu, ali ljudi oko njega mu to ne dopuštaju	11. veljače 2001.	Večernji list	D. K.	
Rok vlastima – 15. veljače	12. veljače 2001.	Večernji list	M. Ra. i M. P. K.	
Na skupu u Splitu 150 tisuća ljudi	12. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora; više članaka	
Odvjetnik čeka Norčevu punomoć zbog tužbe Ustavnom sudu	13. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora; više članaka	
Nova rasprava o Norčevoj tužbi u ožujku	13. veljače 2001.	Večernji list	ija	
Norac kao pokriće	13. veljače 2001.	Večernji list	Starešina, Višnja	Komentar
Bez dolaska na sud Norcu se ne može ukinuti pritvor	14. veljače 2001.	Večernji list	Perica, S.	Intervju
I dalje politička sučeljavanja i prosvjedi zbog “slučaja Norac”	14. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora	
I HDZ proteklih dana činio pogreške	14. veljače 2001.	Večernji list	Đuretek, Darko	Intervju
J. Burić: E, neće Norac u Haaški dvorac	14. veljače 2001.	Večernji list	Kustura, I.	
Prosvjedi podvojili biskupe s kontinenta i s juga	15. veljače 2001.	Večernji list	Pavičić, Darko	Intervju
Hvidra odustala, Liović dao ostavku	15. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora	
Čekajući Norca Mesić primio Radoša, Stipetića i “Tigrove”	15. veljače 2001.	Večernji list	Božić, T.	
Kajin: Bez turizma će nas pojesti crne vrane!	15. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora	
“Slučaj Norac” i dalje zaokuplja hrvatsku javnost	15. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora; više članaka	
Norac čeka jamstvo da neće u	16. veljače	Večernji	Božić, Tanja	Intervju

Haag	2001.	list		
Rojs fizički nasrnuo na Debeljuha	16. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora	
O istrazi protiv Norca odlučeno u Državnom povjerenstvu	16. veljače 2001.	Večernji list	T. O. K.	
Od koga bježi Norac?	16. veljače 2001.	Večernji list	Ivkošić, Milan	Komentar
Norac bi došao na sud da je dobio poziv bez uhitbenog naloga	16. veljače 2001.	Večernji list	Koščić, N.	
Mora se suditi svim pojedinačnim slučajevima ratnih zločina	17. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora	
Neprihvatljive su Mesićeve posredničke usluge u slučaju Norac	17. veljače 2001.	Večernji list	Ml. Š.	
Jamstvo za Norca bilo bi pismo Carle Del Ponte da ga ostavlja hrvatskom sudu	17. veljače 2001.	Večernji list	Božić, T.	
Zašto su Zagrepčani ignorirali prosvjede	17. veljače 2001.	Večernji list	Knežević, Deana	Komentar
Vlada ne može Norcu odobriti obranu sa slobode	17. veljače 2001.	Večernji list	Perica, Silvana	Intervju
Novo pismo umirovljenih generala	17. veljače 2001.	Večernji list	Skupina autora	
Nisam branio Vesnu Pusić, nego njeno pravo da kaže što misli	18. veljače 2001.	Večernji list	Kustura, Irena	Intervju
Hrvatski slučaj Norac pouka je Srbiji	18. veljače 2001.	Večernji list	V. K.	
Centar za mirovne studije pokrenuo peticiju za obranu pravne države	18. veljače 2001.	Večernji list	roj	
80,3 posto korisnika interneta protiv udovoljavanja Norčevim zahtjevima	18. veljače 2001.	Večernji list	dle	
Norac proglašen počasnim predsjednikom UHBDR-a	19. veljače 2001.	Večernji list	JB	
Ako se Mesić i Norac susretnu, bit će to tajno i za tajne službe	19. veljače 2001.	Večernji list	T. Bo.	
Istraga se ovaj tjedan širi i na Mirka Norca	6. veljače 2001.	Jutarnji list	Mihalić, Danijela	
Pritvor Mirku Norcu	8. veljače 2001.	Jutarnji list	Mihalić, Danijela	
Stožer najavio radikalne akcije zbog uhićenja Norca	8. veljače 2001.	Jutarnji list	A. O. i V. B.	

Ivanišević: Norac se nije predao do 18.00 prema dogovoru, dalje je sve na MUP-u	8. veljače 2001.	Jutarnji list	Božić, Nataša	
Za Norcem izdana tjeeralica	9. veljače 2001.	Jutarnji list	Skupina autora	
Slučaj Norac otvara mogućnost suđenja u RH	9. veljače 2001.	Jutarnji list	Despot, Sanja	Komentar
Raćan: Neki preko Norca žele srušiti ustavni poredak	10. veljače 2001.	Jutarnji list	Skupina autora	
Poruka Stožera u Sinju: Ovih dana padamo ili mi ili oni	10. veljače 2001.	Jutarnji list	Skupina autora	
Uhićenjem Norca vlast je zakoračila u veleizdaju	10. veljače 2001.	Jutarnji list	Redakcija	
Slučaj Norac: Doista, koju će stranu odabrati Hrvati	10. veljače 2001.	Jutarnji list	Modrić, Sanja	Komentar
Raspisana tjeeralica vrijedi sve do predaje ili uhićenja	10. veljače 2001.	Jutarnji list	Toma, Ivanka	
Pola Hrvatske pod blokadom	11. veljače 2001.	Jutarnji list	Skupina autora; više članaka	
Mirko Galić: Gredelj je posredovao u dovođenju svjedoka protiv Ortynskog	11. veljače 2001.	Jutarnji list	Vuković, Rozita	Intervju
Norac i mitomanija	12. veljače 2001.	Jutarnji list	Kustić, Živko	
Bobetko: „U ovoj zemlji mi odlučujemo“	12. veljače 2001.	Jutarnji list	Skupina autora	
Samoća	12. veljače 2001.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	Komentar
EU vjeruje u zrelost hrvatske vlasti	12. veljače 2001.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	Komentar
Liović sazvaio prosvjedni skup za četvrtak na Markovu trgu	13. veljače 2001.	Jutarnji list	Redakcija	
Vlada: Norac nije u Hrvatskoj	13. veljače 2001.	Jutarnji list	Đula, Nino	
Trebalo je uhititi HDZ-ove kriminalce	13. veljače 2001.	Jutarnji list	Jelić, Nikola	Komentar
Luda zemlja Hrvatska	13. veljače 2001.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	Kolumna
Uloga stališta u crnoj revoluciji	13. veljače 2001.	Jutarnji list	Duka, Zdenko	Komentar
Zašto je dobro da se dogodio slučaj Norac	13. veljače 2001.	Jutarnji list	Pavičić, Jurica	Komentar

Dr. Smerdel: „U prosvjedima ne vidim elemente državnog udara“	13. veljače 2001.	Jutarnji list	Toma, I.	
Svjedoci: Norac je naredio pogubljenje srpskih civila, a jednu je ženu osobno ubio	13. veljače 2001.	Jutarnji list	Mihalić, Danijela	
HDZ na krilima nezadovoljstva građana nudi izolaciju i kaos	14. veljače 2001.	Jutarnji list	Vlahović, Edita	Komentar
Šestorka mijenja zaključke u kojima prosvjednicima imputira državni udar	14. veljače 2001.	Jutarnji list	Božić, Nataša	Intervju
Mesić: „General Mirko Norac danas mi dolazi na prijavak“	14. veljače 2001.	Jutarnji list	J. L.	
Norac u Slobodnoj Dalmaciji: „Stat ću pred hrvatski sud, ali u Haag ne idem“	14. veljače 2001.	Jutarnji list	I. P.	Preneseno iz drugih medija
Policija i vojska trebaju osigurati slobodne ceste	14. veljače 2001.	Jutarnji list	Dasović, A.	
EU objavljuje izjavu o RH	14. veljače 2001.	Jutarnji list	Despot, S. i Palokaj, A.	
Županijski dom za zakon o obustavi kaznenog progona sudionika rata	14. veljače 2001.	Jutarnji list	Barilar, Suzana i Buljan, Ivica	
53,8 % građana ne podržava prosvjede	14. veljače 2001.	Jutarnji list	Redakcija	
Političari šestorke moraju biti na demonstracijama u Zagrebu	14. veljače 2001.	Jutarnji list	Modrić, Sanja	Komentar
Neki su se biskupi moral podvrgnuli politici	14. veljače 2001.	Jutarnji list	Bešker, Inoslav	Komentar
Usvajanje nekih splitskih zahtjeva odvelo bi našu zemlju u izolaciju	15. veljače 2001.	Jutarnji list	Obad, Orlanda	Intervju
Mesić jučer na Pantovčaku čekao generala Mirka Norca	15. veljače 2001.	Jutarnji list	JL	
Kontakt Norca i Mesića preko UNS-a	15. veljače 2001.	Jutarnji list	Toma, I.	
Merčep u Zagrbu očekuje 200.000 prosvjednika	15. veljače 2001.	Jutarnji list	Blašković, V. i Flagar, S.	
Klubovi šestorke jučer povukli stare i ponudili nove zaključke	15. veljače 2001.	Jutarnji list	Skupinaautor a	
Kako je Jović, maskiran u novinara, u masi Noraca našao pravoga	15. veljače 2001.	Jutarnji list	Tomić, Ante	Komentar

MVP o izjavi glavnog tajnika Vijeća Europe	15. veljače 2001.	Jutarnji list	H	
General bjegunac	16. veljače 2001.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	Komentar
Izvor blizak Norcu: „Norac želi da mu se za Medački džep sudi u Hrvatskoj“	16. veljače 2001.	Jutarnji list	Skupina autora	
Vlast probleme može riješiti u 24 sata donošenjem zakona o aboliciji	16. veljače 2001.	Jutarnji list	Livajić, Sandra	Intervju
Rojs udario Debeljuha, Arlović prekinuo sjednicu	16. veljače 2001.	Jutarnji list	Skupina autora	
Organizatori vlastima dali trideset dana da se očituju o Deklaraciji o braniteljima	16. veljače 2001.	Jutarnji list	Skupina autora	
Zašto bi cijela Hrvatska čekala Mirka Norca?	17. veljače 2001.	Jutarnji list	Đula, Nino	Komentar
Pet biskupa ipak ne čini crkvu	17. veljače 2001.	Jutarnji list	Dujmović, Krešimir	Komentar
Norac i Mesić mogu se sastati samo ako SZUP Norca zaštiti od uhićenja	17. veljače 2001.	Jutarnji list	Skupina autora	
Za ratni zločin nema oprost	17. veljače 2001.	Jutarnji list	Despot, S.	
Domovinski rat parolama	17. veljače 2001.	Jutarnji list	Despot, S.	
Dr. Ivo Sanader: „Ne pristajemo na objektivnu zapovjednu odgovornost“	17. veljače 2001.	Jutarnji list	Plišić, Ana	Intervju
Pravna struka osuđuje razgovor Ivaniševića sa sutkinjom Čulinom	18. veljače 2001.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	
Haag i Hrvatska nemaju nikakav dogovor o generalu Mirku Norcu	18. veljače 2001.	Jutarnji list	B. V.	
Vlast bi se trebala prestati baviti događajima iz rata	18. veljače 2001.	Jutarnji list	Plišić, Ana	Intervju
Prosvjed podrške Norcu u Orahovici	19. veljače 2001.	Jutarnji list	Žarković, P.	
Norac je u Zagrebu ili na skijanju i ne kani otputovati	7. veljače 2001.	Vjesnik	R. I.	
Sabljar uložio žalbu na pritvor	10. veljače 2001.	Vjesnik	D. H.	
Cetinski Ustanak – Mirko Norac postaje suvremeni Andrijica Šimić	10. veljače 2001.	Vjesnik	Garmaz, Željko i Musulin,	

			Nedjeljko	
Građanin osumnjičenik i državni udar	10. veljače 2001.	Vjesnik	Hodonj, Đeljko Bačić, Ivka	
Račan: Vlada ne zna gdje je general, a u Haagu nema optužbe protiv njega	10. veljače 2001.	Vjesnik	Jureško, Goranka	
Šire se prosvjedi protiv uhićenja generala Norca	10. veljače 2001.	Vjesnik	R. I.	
Dok Škarić podupire prosvjed u Splitu, njegova stranka HSLS ne	10. veljače 2001.	Vjesnik	Stella, Dobrila	
U Rijeci zapriječili promet vičući: „Ne damo Norca!“	10. veljače 2001.	Vjesnik	Herceg, Damir	
Mesić će se obratiti građanima ako procijeni da je to potrebno	10. veljače 2001.	Vjesnik	M. R.	
Mesić: Ovo što se događa je organizirana destrukcija	11. veljače 2001.	Vjesnik	HINA	
Vlada se neće uplitati u odluke suda i pravosuđa	11. veljače 2001.	Vjesnik	Šobat, Rajko	
Norac želi pristupiti sudu, ali mu ne dozvoljavaju oni oko njega	11. veljače 2001.	Vjesnik	Jambrović, Mladen	
Sanader: Mesić i Račan neće začepiti usta HDZ-u	11. veljače 2001.	Vjesnik	Klisović, J.	
Doris Pack traži uhićenja od SRJ	11. veljače 2001.	Vjesnik	Jelovac, Milan	
Paraga: Proširiti istragu oko gospičkog slučaja	11. veljače 2001.	Vjesnik	M. F.	
Ii Piccolo o generalu Norcu	11. veljače 2001.	Vjesnik	Mihaljinac, S	
U Cetinskoj krajini prosvjeduju čak i franjevci i vojnici u odorama!	11. veljače 2001.	Vjesnik	Garmaz, Željko Musulin, Nedjeljko	
HVIDRA: Tajne službe znaju gdje je Norac!	11. veljače 2001.	Vjesnik	Poljak, Anita HINA	
Oni koji žele nauditi narodu, radit će na neredu i kaosu	11. veljače 2001.	Vjesnik	HINA	
Blokirane ceste u Lici	11. veljače 2001.	Vjesnik	T. G. i D. H.	

Prosvjednici iz Vodica blokirali Šibenski most!	11. veljače 2001.	Vjesnik	Klisović, Jadranka i Stella, Dobrila, HINA	
Goran Granić: Zatvaranje prometnica početak je rušenja države!	11. veljače 2001.	Vjesnik	HINA	
Miting u Splitu: Od potpore Norcu do zahtjeva za raspisivanjem izbora	12. veljače 2001.	Vjesnik	R. I.	
Borba za Norca ili za pozicije	12. veljače 2001.	Vjesnik	Višnar, Fran	
Političarima najvažniji bio redni broj nastupa	12. veljače 2001.	Vjesnik	Garmaz, Željko	
Viro: MORH nije zabranio vojnicima da budu na prosvjedima	12. veljače 2001.	Vjesnik	HINA	
Ako i dođe, Norac će biti uveden, a da ga novinari ne primijete	12. veljače 2001.	Vjesnik	D. H.	
SDP: Prljave političke igre HDZ-a HDZ: Ne radikaliziramo političku scenu	13. veljače 2001.	Vjesnik	Dujmovič, Daniela i Jureško, Goranka	
Hrvatska je politički stabilna zemlja unatoč prosvjedima	13. veljače 2001.	Vjesnik	M. O.	
Alkari koji se nisu odazvali prosvjedu, bit će isključeni iz Društva	13. veljače 2001.	Vjesnik	Garmaz, Željko	
DC ne pristaje na suspenziju pravne države niti na prekid suradnje s Haagom	13. veljače 2001.	Vjesnik	Dujmovič, Daniela i Jureško, Goranka	
Pravo na prosvjed ne znači pravo na ultimatum	13. veljače 2001.	Vjesnik	R. I.	
Hrvatskoj treba politička stabilnost	13. veljače 2001.	Vjesnik	Bašić, B.; Matijević, N. i Tunjić, A.	
Ni jedan političar i general nije se na skupovima ogradio od govora mržnje	13. veljače 2001.	Vjesnik	Jambrović, Mladen	
Grubišić: Drugo i vješto pripreman scenarij	13. veljače 2001.	Vjesnik	Pandža, Gordan	

Pogled iz Europe: Borba protiv novog hrvatskog vodstva	13. veljače 2001.	Vjesnik	R. I.	
Slučaj Gospić: Svjedočili pripadnici HV-a “koje MORH ne priznaje”?!	14. veljače 2001.	Vjesnik	Skupina autora	
Msgr. Bogović: „Za zločine valja ravnopravno suditi“	14. veljače 2001.	Vjesnik	Pandža, Gordan	
Norac se javio predsjedniku Mesiću, koji ga danas očekuje	14. veljače 2001.	Vjesnik	Skupina autora	
Hartmann potvrdila: „U Haagu nema javne optužnice za Norca“	15. veljače 2001.	Vjesnik	Drezga, V.	
Norac ipak nije bio kod Mesića?	15. veljače 2001.	Vjesnik	Rožanković, Miroslava	
Norac bi se trebao predati sudu, a ne ići na prijavak predsjedniku Mesiću	15. veljače 2001.	Vjesnik	Bašić, Biljana i Fjorović, Anuška	
Mesić: „Sutkinja će odlučiti je li potrebno da Norac ide u pritvor“	16. veljače 2001.	Vjesnik	Rožanković, Miroslava	Konferencija za novinare
Kern: „Ne postoji tajna haaška optužnica kojom se Norac tereti za Medački džep“	17. veljače 2001.	Vjesnik	Skupina autora	
Zakon o suradnji s Haaškim sudom donijeli smo vjerujući da neće biti zloporabe, a upravo se to stalno događa	18. veljače 2001.	Vjesnik	Jandrić, I.	Intervju
Čekajući Norca...	18. veljače 2001.	Vjesnik	Rožanković, Miroslava	Komentar
Tomac: „Dobra ideja generala o institutu za istraživanje Domovinskog rata“	19. veljače 2001.	Vjesnik	Jureško, Goranka	
Istraga proširena na Norca i Čanića	7. veljače 2001.	Novi list	Mikuličić, Ico	
General Norac – ikona pred sudom	8. veljače 2001.	Novi list	Lovrić, Jelena	Komentar
Reakcije na zahtjev za uhićenje generala Mirka Norca	8. veljače 2001.	Novi list	Redakcija	
Čanić uhićen, Norac u bijegu	8. veljače 2001.	Novi list	Mikuličić, Ico	
Norac se nije predao	8. veljače 2001.	Novi list	Z. C.	

Ratni heroj ili zločinac	8. veljače 2001.	Novi list	Skupina autora	Biografija
Norac trese Hrvatsku	9. veljače 2001.	Novi list	Lovrić, Jelena	Kolumna
“I da znamo gdje je, ne bismo kazali”	9. veljače 2001.	Novi list	Skupina autora	
Policija traga za odbjegli generalom	9. veljače 2001.	Novi list	Mikuličić, Ico	
Budiša: „Neka pravosuđe radi svoj posao“	9. veljače 2001.	Novi list	S. K.	
Norac jučer bio u Sinju?	9. veljače 2001.	Novi list	Crnčec, Zlatko	
Reakcije na slučaj Norac	9. veljače 2001.	Novi list	D. C. i S. Ab.	
Iako pod stalnom pratnjom, Norac izmakao policiji	9. veljače 2001.	Novi list	Abramov, S.	
Račan: „Vlada ne zna gdje je Norac“	9. veljače 2001.	Novi list	S.V. i D.C.	Konferencija za novinare
Zagreb odsječen od Sinjske krajine	9. veljače 2001.	Novi list	D. H.	
Oj Ivica i Stipane, pojest će vas crne vrane	10. veljače 2001.	Novi list	Galić, B.	
Norac iskorišten za projekt koji na izborima više nema šanse	11. veljače 2001.	Novi list	Šantić, Neven	Intervju
Poziciju vlasti može ugroziti jedino Norčeva smrt	12. veljače 2001.	Novi list	Marinković Škomrlj, Elvira	Intervju
Vlast nespremna na ekstremizam	12. veljače 2001.	Novi list	Klauški, Tomislav	
Budiša – najučinkovitiji odgovor desnici	13. veljače 2001.	Novi list	Šantić, Neven	Intervju
Postoje poteškoće u vrednovanju Domovinskog rata	14. veljače 2001.	Novi list	Klarić, Jasmin	Intervju
Udruge branitelja odvajaju se od HDZ-a	14. veljače 2001.	Novi list	Podgornik, Branko	
Gong: Nismo svi Mirko Norac	14. veljače 2001.	Novi list	B. M.	Priopćenje za javnost
Mesić: „Primit ću Mirka Norca na prijavak“	14. veljače 2001.	Novi list	Ciglencečki, D.	Priopćenje za javnost
Norac uvjetuje predaju sudu	14. veljače 2001.	Novi list	Pavelić, B.	

Čondić sumnja u "Mesićeve agente"?	14. veljače 2001.	Novi list	Ciglonečki, D.	
Vlada – kriva adresa za postavljanje uvjeta	14. veljače 2001.	Novi list	Klanac, M.	
Norcu ne može pomoći ni prijavak Mesiću	15. veljače 2001.	Novi list	Rajić, Vlado	
Hrvatska nezadovoljna stavom VE	15. veljače 2001.	Novi list	HINA	
Paraga: „Nema jamstva da Norac neće Haag“	15. veljače 2001.	Novi list	D. C.	Konferencija za novinare
Hrast: Nenazočnost Norca nije zapreka istrazi	16. veljače 2001.	Novi list	Mikuličić, Ico	
Stožer: Nema dokaza da je general bio na rivi	16. veljače 2001.	Novi list	HINA	
Čondić nije svjestan u što je upao	16. veljače 2001.	Novi list	Pavelić, B.	
Ni Norac sudu ne može postavljati uvjete	16. veljače 2001.	Novi list	Klauški, Tomislav	
Događaj u domeni građanske obveze	17. veljače 2001.	Novi list	S. Z.	Konferencija za novinare
Leđa okrenuta stihiji	17. veljače 2001.	Novi list	Vukić, Igor	Portret
Vlada i demokratska javnost dobili važnu bitku	17. veljače 2001.	Novi list	Podgornik, Branko	
Nježni dodir stranačkog biča	17. veljače 2001.	Novi list	Šantić, Neven	
Odbor će ignorirati pismo umirovljenih generala	18. veljače 2001.	Novi list	Skupina autora	
Norčeva skrovišta rodni Otok i franjevački samostani	18. veljače 2001.	Novi list	Abramov, Sergej	
Nacionalizam zavijen u religiozni govor	19. veljače 2001.	Novi list	Grce, Mirjana	Intervju
Slučaj Norac: Prvi general HV-a pred uhićenjem?	9. veljače 2001.	Globus	Vurušić, Vlado	
Čaplja	16. veljače 2001.	Globus	Torbarina, Tanja	Kolumna
Slučaj generala Norca nije gotov: već je mobilizirana energija velikog broja ljudi radi izazivanja kaosa	16. veljače 2001.	Globus	Butković, Davor	Kolumna
Nisam osobno razgovarao s	16. veljače	Globus	Hudelist,	Intervju

Norcem, ali mi je poslao poruku da me želi vidjeti	2001.		Darko	
Marš na Zagreb	16. veljače 2001.	Globus	Masle, Antun	
Mislim da Norac nije otet, ali je u utorak, 6. veljače, bio u Zagrebu i čekao odlazak na suđenje	16. veljače 2001.	Globus	Vurušić, Vlado	Intervju
Je li intervju s Norcem autentičan?	16. veljače 2001.	Globus	Ivanović, Renata	
Crkva je ovaj put prešla granicu	16. veljače 2001.	Globus	Klancir, Đurđica	Intervju
Zaštićeni svjedoci zločina u Gospiću tvrde: „General Mirko Norac osobno je pucao na srpske civile u šumi kod Gospića“	6. veljače 2001.	Nacional	Babić Jasna	
Imenovanje Ortynskog bez saborske rasprave prvorazredni je skandal	13. veljače 2001.	Nacional	Čičak, Ivan Zvonimir	Komentar
Kad je pročitao istražni spis, Budiša je rekao: “Mi to ne možemo braniti, samo kukavice ubijaju žene i djecu”	13. veljače 2001.	Nacional	Babić, Jasna	
Norac je Vladi postavio 4 uvjeta za predaju	13. veljače 2001.	Nacional	Jelinić, Berislav	
Strah me je što će biti s Norcem kad više ne bude potreban izazivačima nereda: bojim se da bi general Norac mogao stradati baš od onih koji ga sada tobože štite	13. veljače 2001.	Nacional	Pleše, Mladen	Intervju
Miroslav Tuđman preko obavještajnih kanala traži od SAD-a i EU-a da podupru prosvjede protiv Vlade	13. veljače 2001.	Nacional	Pleše, Mladen	
Norac jedino na sudu, a ne na ulici, može dokazati da je nevin	13. veljače 2001.	Nacional	Granić, Mate	Kolumna

Prilog 5. Popis članaka o slučaju „Slobodan Milošević, Kosovo, Hrvatska i BiH“

NASLOV	DATUM	IZVOR	AUTOR	OBLIK
12. veljače 2002. – početak suđenja i čitanje optužnice za Kosovo				
Tko je tko na suđenju Slobodanu Miloševiću	19. veljače 2002.	Nacional		

Postupci Haškog suda nastavak su arogancije prema Hrvatskoj	10. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	Ivanković, Davor	
Suđenje Miloševiću nije „osvetnički čin”	10. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H/DPA	
Blaškiću presudili „eksperti“ Tužiteljstva [1]	11. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	Neveščanin, Ivica	Intervju s doc. dr. sc. Mladenom Andićem
Zločin i kazna	13. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	Plevnik, Danko	Komentar
Milošević je znao za zločine	13. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Najokrutniji zločini bili uz granicu sa Srbijom	14. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Nisam s Tuđmanom dijelio Bosnu / I Karadžić i Mladić uskoro u Haagu?	15. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Tomac: Agresori optužuju svoje žrtve	15. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	Klauški, T.	
Po haškoj logici, i Clinton bi mogao odgovarati uz Gotovinu [2]	15. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
NATO namjerno bombardirao albanske civile	16. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Amerikanci: Slobina predizborna kampanja	16. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	Copić, M.	
CNN odbija objaviti „preokrutne“ snimke	16. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H/AFP	
Zloupotreba filma za „besramnu“ predstavu	17. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
[1] Ususret početku suđenja mediji počinju ponovno pisati o slučajevima koji su se vodili i koji su još u postupku pred Haškim sudom.				
Ratni zločini – izvozni proizvod	17. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Carla Del Ponte traži Karadžićevo uhićenje	17. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Bakalli prvi svjedok optužbe	17. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H/AR	
Milutinović dragovoljno u Haagu?	17. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
SRJ želi poslati promatrače na suđenje Miloševiću	18. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Danas prvi svjedoci	18. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H	

Ivanić ne zna gdje je Karadžić	18. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	M. L.	
Stipe Mesić je čuveni rasturač Jugoslavije!	19. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija		
Upozorili smo ga na zločine na Kosovu	19. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija		
Kina bez reakcije na Miloševićeve izjave	19. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	H/AFP	
Milošević ulaže u budućnost	19. veljače 2002.	Slobodna Dalmacija	Lušić, Biserka	
Đinđić najavio odlazak devetorice Miloševićevih suradnika u Haag	8. veljače 2002.	Jutarnji list	H	
Tajni bankovni spisi stižu u Haag	8. veljače 2002.	Jutarnji list	Fišić, N. I.	
Bata Živojinović ne ide na Sud	8. veljače 2002.	Jutarnji list	Politika	
Suđenje Miloševiću / Ima li Haag dovoljno dokaza?	9. veljače 2002.	Jutarnji list	Despot, Sanja; Kusovac, Zoran; (Vukić, Igor; Palokaj, Augustin)	
U haaškom dosjeu i naredba Bulatovića o mobilizaciji za napad na Dubrovnik	9. veljače 2002.	Jutarnji list	Brailo, Luka	
Ako me pozovu, svjedočit ću u Haagu protiv Miloševića	9. veljače 2002.	Jutarnji list	Vukić, Igor	
Haaški sud maltretira Hrvatsku	10. veljače 2002.	Jutarnji list	Turčin, K.	
Bill Clinton potvrdio Globusove transkripte	10. veljače 2002.	Jutarnji list		
Mediji: Počinje najvažnije suđenje nakon Nürnberga	11. veljače 2002.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Počinje suđenje Miloševiću / Svjedocima optužbe prijete likvidacijom	12. veljače 2002.	Jutarnji list	H	
Ključni svjedok	12. veljače 2002.	Jutarnji list	B. V.	
Beograd zanimaju nova izručenja	12. veljače 2002.	Jutarnji list	Vujnović, B.	

Haag: Počelo suđenje balkanskom krvniku	13. veljače 2002.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin i Krtalić, Iva	
Vlada RH zadovoljna početkom suđenja	13. veljače 2002.	Jutarnji list	H	
Del Ponte u petak u Banjoj Luci traži izručenje Karadžića	13. veljače 2002.	Jutarnji list	sp	
Među mnogim novinarima i C. Amanpour	13. veljače 2002.	Jutarnji list		
Nakon prijenosa iz Haaga prijetio Srbima, a onda pregazio policajca	13. veljače 2002.	Jutarnji list	l. p.	
Slobodan Milošević: Već ste me osudili	14. veljače 2002.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Ne mogu vjerovati da mu sude zbog nekih zapaljenih žena i kuća	14. veljače 2002.	Jutarnji list	Vujnović, B.	
Milošević: Srbi nisu izazvali rat	15. veljače 2002.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Beograd: Mladić više nije pod zaštitom vojske	15. veljače 2002.	Jutarnji list	Vujnović, B.	
Gurlica: Razgovarao sam s istražiteljima	15. veljače 2002.	Jutarnji list	M. G. i S. D.	
Berghofer: Očekujem poziv za svjedočenje	15. veljače 2002.	Jutarnji list	Butigan, Sanja	
Kosovski odbor za ljudska prava sprema dokaze	15. veljače 2002.	Jutarnji list	H	
Robertson: Laži o NATO-u neće pomoći Miloševiću	15. veljače 2002.	Jutarnji list	H	
Sarajevo traži uhićenja	15. veljače 2002.	Jutarnji list	H	
Još bez odluke o novim dokazima u slučaju Blaškić	15. veljače 2002.	Jutarnji list	H	
Milošević: Spasio sam Rugovu od Thaqijevih ubojica	16. veljače 2002.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Clinton i Annan u Haagu?	16. veljače 2002.	Jutarnji list	A. P.	
CNN odbija objaviti snimke koje pokazuje Milošević	16. veljače 2002.	Jutarnji list	H.	
Prvi svjedok Muhamud Bakali	16. veljače 2002.	Jutarnji list	JL	
Ruska Duma: ICTY je politički sud	16. veljače 2002.	Jutarnji list	H	
Del Ponte vlastima Republike Srpske: Karadžić je kod vas i	16. veljače 2002.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	

izvolite ga uhititi				
Milan Milutinović razmišlja o predaji Haaškom sudu	17. veljače 2002.	Jutarnji list	Vujnović, Branka	
Dodik traži uhićenja Karadžića i Mladića	17. veljače 2002.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Milošević: Ako sam zločinac, zašto ste onda pregovarali sa mnom	17. veljače 2002.	Jutarnji list	Bešker, Inoslav	
Kosovski tisak: Milošević želi pred Haaški sud dovesti OVK	17. veljače 2002.	Jutarnji list	H	
ITALIJA: Nitko više nije nedodirljiv	17. veljače 2002.	Jutarnji list	Bešker, Inoslav	
NJEMAČKA: Spor oko Kosova	17. veljače 2002.	Jutarnji list	Krtalić Muiesan, Iva	
MAKEDONIJA: Podijeljeni stavovi	17. veljače 2002.	Jutarnji list	Trajković, J.	
Milošević danas u sudnici namjerava pokazati film o Hrvatskoj	18. veljače 2002.	Jutarnji list	Vujnović, Branka	
Milošević pripremio cjelodnevno izlaganje sudu	9. veljače 2002.	Vjesnik	Zanić Mardini, Jasna	
Miloševiću uskraćeno pravo na pravnu pomoć?	9. veljače 2002.	Vjesnik	V. F. P.	
Miloševićev odani policajac svjedok u Haagu?	10. veljače 2001.	Vjesnik	HINA	
HRT izravno prenosi Miloševićovo suđenje	12. veljače 2002.	Vjesnik		
Više od 200 svjedoka tereti Miloševića za ratne zločine	12. veljače 2002.	Vjesnik	Stipić Niseteo, Lada	
Del Ponte: Svjedocima protiv Miloševića prijete se smrću	12. veljače 2002.	Vjesnik	HINA	
NYT: Miloševićovo suđenje najvažnije nakon Nürnberga	12. veljače 2002.	Vjesnik	HINA	
Silovane žene boje se svjedočiti	12. veljače 2002.	Vjesnik	J. Z. N.	
Počelo suđenje Miloševiću u Haagu: Manipulator i gospodar rata u čije su ime ubijali drugi	13. veljače 2002.	Vjesnik	Stipić Niseteo, Lada	
Del Ponte: Miloševićevi zločini tiču se svih nas	13. veljače 2002.	Vjesnik	Bašić, Biljana	

I Holbrooke će svjedočiti u procesu protiv Miloševića	13. veljače 2002.	Vjesnik	Reuters/HI NA	
Milošević je vukao konce u jugoslavenskom predsjedništvu	13. veljače 2002.	Vjesnik		
Ne želim da mom bratu namjeste samoubojstvo	13. veljače 2002.	Vjesnik	S. M.	
Milošević želi podijeliti krivnju	13. veljače 2002.	Vjesnik	Lopandić, Bruno	
Suđenje Miloševiću kao suđenje srpskoj državi i svim Srbima	13. veljače 2002.	Vjesnik	Fabris Perunidić, Vesna	
I prvi „kosovac“ svjedočit će protiv Miloševića	13. veljače 2002.	Vjesnik	Peratović, Željko	
Nakon prijenosa iz Haaga najavio zločin; ozlijedio policajca koji ga je spriječio	13. veljače 2002.	Vjesnik	Hina	
Suđenje Miloševiću – trijumf civiliziranog svijeta	13. veljače 2002.	Vjesnik	Preneseno iz drugih medija (New York Times)	
Pravda bez granica	13. veljače 2002.	Vjesnik	Preneseno iz drugih medija (La Repubblica)	
Slobe nema u novom udžbeniku povijesti	13. veljače 2002.	Vjesnik	Preneseno iz drugih medija ANSA	
Tužitelj Nice: Zamjenom uloge gospodara rata ulogom mirotvorca Milošević nije kupio oprost grijeha	14. veljače 2002.	Vjesnik	Stipić Niseteo, Lada	
Milošević pokušava dokazati pristranost Suda	14. veljače 2002.	Vjesnik	L. S. N.	
Rugova će svjedočiti protiv Miloševića	14. veljače 2002.	Vjesnik	HINA	
Perišić: Da je slušao generale, Milošević sad ne bi bio u Haagu	14. veljače 2002.	Vjesnik	HINA	
Džakula: S Miloševićem nikada nisam razgovarao o osvajanju	14. veljače 2002.	Vjesnik	A. T.	

Sloboda za Miloševića, zatvor za NATO	14. veljače 2002.	Vjesnik	Preneseno iz drugih medija (Corriere della sera)	
Lov na Karadžića i Mladića može početi	15. veljače 2002.	Vjesnik	Hodonj, Željko	
Kad svjedoci progovore o Kosovu, otkrit će se istina i o ratu u Hrvatskoj i BiH	15. veljače 2002.	Vjesnik	Višnar, Fran	
Pravna država i pravna anarhija u Haagu	5. veljače 2002.	Vjesnik	Tomislav, Sunić	
Želim reći da su me izdali	5. veljače 2002.	Novi list	Redakcija	Intervju
Zapadni lideri svjedoci Miloševiću?	5. veljače 2002.	Novi list	B. O. I.	
Za obranu Miloševića 1380 svjedoka	7. veljače 2002.	Novi list	Oprijan Ilić, Bojana	
Milošević poziva 1380 svjedoka	12. veljače 2002.	Novi list	HINA	
NYT: Najvažnije suđenje nakon Nürnberga	12. veljače 2002.	Novi list	HINA	Preneseno iz drugih medija
Svjedočenje inozemnih političara jedina Miloševićeva strategija	12. veljače 2002.	Novi list	Pavelić, Boris	
Najprije putuju krunski svjedoci protiv Miloševića?	12. veljače 2002.	Novi list	Oprijan Ilić, Bojana	
General Đorđević ključni svjedok protiv Miloševića	12. veljače 2002.	Novi list	HINA/AFP	
Del Ponte: Svjedocima prijete smrću	12. veljače 2002.	Novi list	HINA	Preneseno iz drugih medija
Majka svih suđenja	12. veljače 2002.	Novi list	Lovrić, Jelena	Komentar
Udarna vijest novina i televizije	13. veljače 2002.	Novi list	HINA	
Beograd ispratio „Vožda“ u povijest	13. veljače 2002.	Novi list	Oprijan Ilić, Bojana	
Holbroke će svjedočiti, ali neće uživati	13. veljače 2002.	Novi list	HINA	
Miloševićovo vrijeme raspleta	13. veljače 2002.	Novi list	Lovrić, Jelena	Komentar
Samo pravda može dovesti do mira	13. veljače 2002.	Novi list	HINA	

Suđenje prate i hrvatski predstavnici	13. veljače 2002.	Novi list	Raić Knežević, A.	
Italija ponudila svoje zatvore	13. veljače 2002.	Novi list	HINA	
Snimke s mjesta zločina	13. veljače 2002.	Novi list	HINA	
Srbi ne daju na Miloševića	13. veljače 2002.	Novi list	VOA	
Završnica jedne zločinačke karijere	13. veljače 2002.	Novi list	Pucak, Sanja	
Haški kamen spoticanja	15. veljače 2002.	Novi list	Grubiša, Damir	Kolumna
Parodija suđenja	15. veljače 2002.	Novi list	Redakcija	Preneseno iz drugih medija
Milošević napao NATO i Zapad	15. veljače 2002.	Novi list	Pucak, Sanja/HINA	
Optužba za genocid: Poguban izazov	15. veljače 2002.	Novi list	Redakcija	Preneseno iz drugih medija
Zločin i alibi	15. veljače 2002.	Novi list	Redakcija	Preneseno iz drugih medija
Danas prozivka stranih lidera	15. veljače 2002.	Novi list	Oprijan Ilić, Bojana	
Teret povijesti	15. veljače 2002.	Novi list	Redakcija	Preneseno iz drugih medija
Odakle izmišljate da sam u Karađorđevu razgovarao s Tuđmanom o podjeli Bosne	15. veljače 2002.	Novi list	Redakcija	
Protagonisti balkanskih ratova	15. veljače 2002.	Novi list	Redakcija	
Milošević – jedan epitaf	16. veljače 2002.	Novi list	Dragojević, Rade	
Izazvao bombardiranje – pa se sakrio	16. veljače 2002.	Novi list	Reuters	
Milošević poziva Clintona za svjedoka	16. veljače 2002.	Novi list	HINA	
Bakalli sutra svjedoči protiv Miloševića	17. veljače 2002.	Novi list	HINA	
Lamberto Dini spreman svjedočiti	17. veljače 2002.	Novi list	HINA	
Od pravednosti za sada ni traga	18. veljače 2002.	Novi list	Petrovska, Julija	

Čanak i Plavšić spremni svjedočiti	18. veljače 2002.	Novi list	Oprijan Ilić, B.	
Milošević danas završava uvodnu riječ	18. veljače 2002.	Novi list	HINA	
O Mesiću, hrvatskim Srbima, balvanima, Dubrovniku...	19. veljače 2002.	Novi list	Redakcija	
Polovina građana Srbije pratila suđenje	19. veljače 2002.	Novi list	B. O. I.	
Bakali prvi svjedok na suđenju Miloševiću	19. veljače 2002.	Novi list	Redakcija	
Milošević: Njegovi nisu nikad posumnjali da ih prisluškujemo	9. veljače 2002.	Večernji list	Despot, Zvonimir	
Za Miloševićem ostale tisuće mrtvih	13. veljače 2002.	Večernji list	Starešina, Višnja	
Svilanović: Ovo je za SRJ političko pitanje	13. veljače 2002.	Večernji list	H	
Anketa: Mislite li da će Slobodan Milošević dobiti najtežu kaznu, doživotni zatvor?	13. veljače 2002.	Večernji list	Redakcija	Anketa
Svjetski mediji: Prvi put se sudi bivšem šefu države	13. veljače 2002.	Večernji list	D. Ja, H	
Holbrooke spreman svjedočiti	13. veljače 2002.	Večernji list	H	
Miloševiću ćelija, Srbima država	15. veljače 2002.	Večernji list	Jajčinović, Milan	
Nisam s Tuđmanom u Karađorđevu dijelio Bosnu	15. veljače 2002.	Večernji list		
Miloševićevi transkripti 2	8. veljače 2002.	Globus	Alborghetti, Igor	
Počelo suđenje Miloševiću	15. veljače 2002.	Globus	A. G.	
Intervju s ratnim zločincem	15. veljače 2002.	Globus	Matković, Željka	Intervju
Miloševićevi transkripti 3	15. veljače 2002.	Globus	Alborghetti, Igor	Transkript
26. rujna 2002. – čitanje optužnice za RH i BiH				
Milošević danas odgovara za krvavu agresiju na Hrvatsku	26. rujna 2002.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	
Milošević kriv za rat i progon 2 milijuna ljudi / Milošević: Razaranje Dubrovnika izmišljeno / Mesić svjedoči početkom tjedna	27. rujna 2002.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	

Nina Bang Jensen: SRJ obeshrabruje svjedoke optužnice	27. rujna 2002.	Jutarnji list	H	
Mještani Borova Sela pomno pratili suđenje Miloševiću	27. rujna 2002.	Jutarnji list	I. P.	
Mariji Milošević 8 mjeseci uvjetno za pucanje u zrak	27. rujna 2002.	Jutarnji list	Mihalić, D.	
Tajni svjedok C-037: SDS je tražio odcjepljenje dijelova RH	28. rujna 2002.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	
Mesić se ponaša kao da je dobio status pokajnika	29. rujna 2002.	Jutarnji list	Božić, Nataša	Intervju s dr. Tončijem Tadićem
Haaški tužitelj Nice u Zagrebu pripremio predsjednika Mesića za svjedočenje protiv Miloševića	30. rujna 2002.	Jutarnji list	Vlašić, Boris i Pavić, Snježana	
Svjedok C-037: Beograd je slao vojnike JNA u Hrvatsku	1. listopada 2002.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	
Mesić na sud stiže iz izolacije u okolici Haaga	1. listopada 2002.	Jutarnji list	Vukić, I.	
I suđenje Miloševiću dokazuje da je Haaški sud politički	1. listopada 2002.	Jutarnji list	Plišić, Ana	
Mesić: Milošević je kriv za sve	2. listopada 2002.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	
Svjedočenje gledalo 39,5 posto građana	2. listopada 2002.	Jutarnji list	Barilar, S.	
Milošević je kontrolirao vojsku, koja je naoružala Srbe u Hrvatskoj	2. listopada 2002.	Jutarnji list	Čičak, Ivan Zvonimir	
Mesić u Haagu: Milošević mora biti kažnjen	3. listopada 2002.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	
Jović u Haag kao optuženi ili svjedok?	3. listopada 2002.	Jutarnji list	Vujnović, B.	
Vidio sam kako u logoru muče Hrvate	3. listopada 2002.	Jutarnji list	Vujnović, Branka	
Mesić: Nisam znao da je HV bio u Bosni	3. listopada 2002.	Jutarnji list		Transkript
Raćan: Važno za osudu Miloševića	3. listopada 2002.	Jutarnji list	V. J.	
Budiša: Mesićev nastup nije bio uvjerljiv	3. listopada 2002.	Jutarnji list	Božić, Nataša	
Beogradska Politika: Posljednji razgovor dvojice starih poznanika	3. listopada 2002.	Jutarnji list	Iz stranih medija	
Milošević: Srbija nema nikakve veze s razaranjima Vukovara	3. listopada 2002.	Jutarnji list		Transkript

Pavković: Mesić potvrdio teze optužbe	3. listopada 2002.	Jutarnji list	Rešković, V.	
Prodanović: Milošević bez strategije ispitivanja	3. listopada 2002.	Jutarnji list	Rešković, V.	
Mesić stjeran na optuženičku klupu	3. listopada 2002.	Jutarnji list	Čičak, Ivan Zvonimir	Komentar
Tužitelj Geoffrey Nice: Milošević glavni sudionik zločinačkog pothvata	27. rujna 2002.	Večernji list	Despot, Sanja	
Vlasti SRJ obeshrabruju svjedoke	27. rujna 2002.	Večernji list	H	
BiH vjeruje u maksimalnu kaznu	27. rujna 2002.	Večernji list	Jazvić, Dejan	
Beograd nezainteresiran za suđenje	27. rujna 2002.	Večernji list	Z. B.	
Svijet pozorno prati suđenje	27. rujna 2002.	Večernji list	H	
Milošević: Ja sam zločinac, a Papa je Sveti Otac?	27. rujna 2002.	Večernji list	H	
U Srbiji još postoji mit da su se u Dubrovniku palile gume	27. rujna 2002.	Večernji list	Bajt, Zorana	
Jedan od srpskih vođa protiv Miloševića	28. rujna 2002.	Večernji list	Despot, Sanja	
Optužnica je dokaziva i dobro postavljena	28. rujna 2002.	Večernji list	Barišić, V.	
Mesić sutra protiv Miloševića	30. rujna 2002.	Večernji list	Despot, Sanja	
Tužiteljstvo potvrdilo veze Beograda i „Krajine“	1. listopada 2002.	Večernji list	Despot, Sanja	
Susret u sudnici	1. listopada 2002.	Večernji list	Starešina, Višnja	
Milošević upravljao agresijom nad Hrvatskom	2. listopada 2002.	Večernji list	Despot, Sanja	
Mesić treći put haaški svjedok	2. listopada 2002.	Večernji list	Popović, Jasmina	
Tuđman za podjelu Bosne tek nakon Karađorđeva	2. listopada 2002.	Večernji list	S. D.	
Milošević na sudu pokazuje kakav je bio političar	2. listopada 2002.	Večernji list	Bajt, Z.	
O ulozi JNA / O SDS-u i Milanu Babiću / O raspadu SFRJ	2. listopada 2002.	Večernji list	Barišić, V.	
Miloševićeve su izjave o Karađorđevu nagađanje	2. listopada 2002.	Večernji list	Ouretek, D.	

Slaba gledanost haaškog suđenja Miloševiću	2. listopada 2002.	Večernji list	R.L.	
Čondić: Izdajnička optužba Tuđmana	2. listopada 2002.	Večernji list		
Prvi Miloševićev poraz u Sudnici	3. listopada 2002.	Večernji list	Despot, Sanja	
U logoru maltretirani hrvatski vojnici, žene i djeca	3. listopada 2002.	Večernji list	Bajt, Z.	
Mesićevo je svjedočenje jako kvalitetno	3. listopada 2002.	Večernji list	Đuretek, O. i Jokić, T.	
Posavci demantirali Miloševića	3. listopada 2002.	Večernji list	bke	
HDZ je bio samo reakcija	3. listopada 2002.	Večernji list	H	
Mesić s nizozemskim Ministrom	3. listopada 2002.	Večernji list	H	
Jović neće dobrovoljno u Haag	3. listopada 2002.	Večernji list	Bajt, Z.	
Notorna je glupost da sam bio agent KOS-a	3. listopada 2002.	Večernji list	Barišić, Vlado	
Ključna potvrda da je Mesić zapovijedao JNA	3. listopada 2002.	Večernji list	S. P.	
Neugodne izjave „prijatelja suda“	3. listopada 2002.	Večernji list	S. D. i Z. B.	
Jahanje starih teza	3. listopada 2002.	Večernji list	Jajčinović, Milan	
Svjetski mediji o Mesićevu svjedočenju u Haagu: Corierre della Sera: Slobo postao nervozan / Mariborska Večer: Napokon istina / Mediji u BiH: Mesić na naslovnica / The Times: Krunsko svjedočenje / Glas Amerike: Potvrda navoda tužiteljstva / Kosovske novine: Snažno i argumentirano	3. listopad 2002.	Večernji list	H, V. Z., M. S., Ž. T. i H	Iz stranog tiska
Odgovorani za Vukovar, Dubrovnik, Škabrnju...	26. rujna 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
HTV prenosi suđenje	26. rujna 2002.	Slobodna Dalmacija	P. P.	
Ja pomagao Srbe i zato sam zločinac, a Papa Hrvate i zato je Sveti Otac!	27. rujna 2002.	Slobodna Dalmacija	Lušić, Biserka	

Svijet pozorno prati suđenje Miloševiću	27. rujna 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Ljudi nemaju živaca to gledati i ponovno sve proživljavati	27. rujna 2002.	Slobodna Dalmacija	Šćepanović, Ivo	
Srbi nisu imali izgleda s ustašoidnim režimom koji su predvodili Tuđman i Mesić	28. rujna 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Slobo – arogantan i tvrdoglav	30. rujna 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Milošević nam je rekao: Idite iz Jugoslavije, ali bez hrvatskih Srba!	2. listopada 2002.	Slobodna Dalmacija	Lušić, Biserka	
Reagiranje u strankama na Mesićevo svjedočenje	2. listopada 2002.	Slobodna Dalmacija	Karlović-Sabolić, M.; Pavić, S.; Disopra, T. i Malenica, A.	
Mesiću, izdali ste Jugoslaviju i HDZ!	3. listopada 2002.	Slobodna Dalmacija	Lušić, Biserka	
Sabor: Podijeljene reakcije	3. listopada 2002.	Slobodna Dalmacija	Belak-Krile, A. i Pavić, S.	
Slobo protiv Stipe	3. listopada 2002.	Slobodna Dalmacija	Lušić, Biserka	
Mesićevo svjedočenje je kvalitetno i potrebno	3. listopada 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Slobodan Milošević „nadigrao” Mesića	3. listopada 2002.	Slobodna Dalmacija	Klauški, Tomislav	
Posljednji razgovor starih poznanika	3. listopada 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Sudar razbijača kao putokaz za međunarodno pravo	3. listopada 2002.	Slobodna Dalmacija	H	
Optužnica protiv Bobetka ravnoteža za suđenje Miloševiću	22. rujna 2002.	Novi list	Cvok, V.	
Zločinački pothvat velikih razmjera i tragičnih posljedica	26. rujna 2002.	Novi list	Šantić, Neven	
Svi štite vlastite optuženike	26. rujna 2002.	Novi list	Ilić Oprijan, Bojana	Intervju sa Sonjom Biserko
Bush: Sadam gori od Miloševića	26. rujna 2002.	Novi list	HINA/AFP	

Nice: Milošević je ključni sudionik zločinačkih pothvata	27. rujna 2002.	Novi list	HINA	
Suđenje Mesiću je moralna I politička činjenica	27. rujna 2002.	Novi list	N. S.	
Oapić: Strepim od Mesićeve	27. rujna 2002.	Novi list	D. C.	
Prvi svjedok iz Hrvatske svjedočio pod zaštićenim identitetom	28. rujna 2002.	Novi list	HINA	
Nizozemce ne zanima suđenje Miloševiću	30. rujna 2002.	Novi list	Šantić, Neven	
Mesić i Milošević oči u oči	30. rujna 2002.	Novi list	HINA	
Mesić danas svjedoči u Haagu	1. listopada 2002.	Novi list	Šantić, Neven	
Milošević je stvarao veliku Srbiju, a ne spašavao Jugoslaviju	2. listopada 2002.	Novi list	Šantić, Neven	
Šeks: O Miloševiću ispravno, o Tuđmanu maliciozno	2. listopada 2002.	Novi list	B. Pa.	
Mesić vs. Milošević – tko je koga	3. listopada 2002.	Novi list	Lovrić, Jelena	Kolumna
Mesić nadmoćan Miloševićevim provokacijama	3. listopada 2002.	Novi list		Transkript suđenja
Svjedok koji se nije pokolebao	3. listopada 2002.	Novi list	Šantić, Neven	
Raćan: Mesićevo svjedočenje potrebno	3. listopada 2002.	Novi list	N. M.	
Mesić: Milošević tražio napad na Zagreb	3. listopada 2002.	Novi list	Pajić, Darko; Savić, Biljana i Tomulić, Ljiljana	Transkript suđenja
Oukić: Mesić znao da je Kalanj mrtav	3. listopada 2002.	Novi list	Pavelić, B.	
Osporena Mesićeve opća mjesta	3. listopada 2002.	Novi list	N. S.	
Mesić ukazao na srž stvari	3. listopada 2002.	Novi list		
Milošević nije poljuljao Mesićev iskaz	3. listopada 2002.	Novi list	N. S.	
Suđenje Miloševiću: Haag odustaje od optužbe na genocid nad bosanskim Hrvatima	19. rujna 2002.	Vjesnik	V. F. P. i B. I.	

Počinja suđenje Miloševiću za zločine počinjene u Hrvatskoj i BiH	26. rujna 2002.	Vjesnik	Lopandić, Bruno	
HTV će izravno prenositi suđenje Miloševiću za zločine u Hrvatskoj	26. rujna 2002.	Vjesnik	HINA	
Milošević je stajao iza zločinačkog pohoda na Hrvatsku i BiH	27. rujna 2002.	Vjesnik	Stipić Niseteo, Lada	
Milošević je bio ključni sudionik zločinačkog pothvata	27. rujna 2002.	Vjesnik	Stipić Niseteo, Lada	
Miloševićevi izvršitelji etnički su očistili trećinu Hrvatske	27. rujna 2002.	Vjesnik	Barišić, Marko	
Na suđenju Miloševiću svjedočio jedan od vođa SDS-a iz zapadne Slavonije	28. rujna 2002.	Vjesnik		
Čuvari Miloševićeve tajne: politički, vojni i obavještajni vrh Beograda u haaškim optužnicama	28. rujna 2002.	Vjesnik		
Mesić danas svjedoči protiv Miloševića	1. listopada 2002.	Vjesnik	Rajić, Vlado	
Mesić: Agresija je počela kad je Milošević pokorio saveznu vlast, JNA i tajne službe	1. listopada 2002.	Vjesnik	Rajić, Vlado	
Svjedok C-037: Srpske snage počinile su zločine u zapadnoj Slavoniji	1. listopada 2002.	Vjesnik	M. J.	
Miloševića optužuju 3353 žrtve iz 135 grobnica u Hrvatskoj	1. listopada 2002.	Vjesnik	Rožanković, Miroslava	
Mesić: Milošević je krajem 1991. tražio od JNA da napadne Zagreb	3. listopada 2002.	Vjesnik		
Mesićevo svjedočenje je izuzetno kvalitetno i važno	3. listopada 2002.	Vjesnik	A. F.	
Je li Mesić kao svjedok mogao bolje?	3. listopada 2002.	Vjesnik	Latinović, Andrea i Zečić, Dada	

Hrvatska o Mesićevu svjedočenju: Od odobravanja do osporavanja	3. listopada 2002.	Vjesnik	Čanić Divić, Snježana; Hauswitsch ka Anton; Herceg, Damir i Dragičević, Irena	
Milošević nije mogao postati Tito pa se odlučio za projekt velike Srbije	3. listopada 2002.	Vjesnik	Fabris Peruničić, Vesna	
Posljednji verbalni okršaj dvojice starih poznanika	3. listopada 2002.	Vjesnik		Iz stranog tiska (SRJ)
Mesić najozbiljniji svjedok optužbe	3. listopada 2002.	Vjesnik		Iz stranog tiska (BiH)
Putokaz za međunarodno pravo	3. listopada 2002.	Vjesnik		Iz stranog tiska (SAD)
Rasprava u sudnici mnogo je više od suđenja	3. listopada 2002.	Vjesnik		Iz stranog tiska (Slovenija)
Prvo važno svjedočenje	3. listopada 2002.	Vjesnik		Iz stranog tiska (Italija)
Mesić vs. Milošević	4. listopada 2002.	Globus	Butković, Davor	
Slobodan Milošević i dalje vjeruje u svoju mitsku dimenziju	4. listopada 2002.	Globus	A. G.	
Iskusni Londončani tuže i sude Miloševića	4. listopada 2002.	Globus		
Dnevnik Predsjednika: Moja tri dana u Haagu	8. listopada 2002.	Nacional		
Đapić i Budiša nisu kompetentni ocjenjivati Mesićevo svjedočenje	8. listopada 2002.	Nacional	Latin, Denis	
Sudac koji je ukrotio Miloševića	8. listopada 2002.	Nacional		
11. ožujka 2006. – smrt i tri dana nakon kraja suđenja				
Smrt krvnika	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	Butković, Davor	Komentar
Rusi optužuju ICTY za smrt Miloševića	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	H	
Vijest prvi objavio B92	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	Redakcija	

Među 350 svjedoka i pet predsjednika	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Kći Marija u teškom stanju	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	M. Ku.	
Smrt prije presude	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Haag je prije dva tjedna odbio liječenje u Moskvi	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	H	
Političar koji je ubijao čak i svoje mentore	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	Salihbegović, Ahmed	
Šeks: Miloševićeva smrt nije me previše iznenadila	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	Španović, S.	
Milošević odvjetniku večer uoči smrti: Žele me otrovati	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	H	
Zadnje pismo Milošević u petak poslao Lavrovu	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	J. J.	
Mišetić: Smrt je štetna za Haški sud	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	Redakcija	
Raćan: Žao mi je jer se suđenje neće završiti	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	N. B.	
Radikali traže aboliciju za Miloševića	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	M. Ku.	
Pouke i katarze nije bilo	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	Bešker, Inoslav	
Pohod na Hrvatsku: Od Borova Sela do Vukovara	12. ožujka 2006.	Jutarnji list	Redakcija	
Doktor Andrić: Ubili ga moćnici	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Raković, Lj.	
Milošević prije 3 godine prestao uzimati lijekove	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Butković, Davor	
Reagiranja na Miloševićevu smrt	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Skupina autora, više članaka	
Hoće li Srbija zaboraviti Miloševića?	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Butković, Davor	Komentar
Human Right Watch: Izbjegao je presudu	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	H	
Del Ponte: Možda se ubio sam	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Bešker, Inoslav	
SPS: Tražimo dostojanstven sprovod	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Redakcija	
Nakon Miloševićeve smrti radikali zabrinuti za Šešelja	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Redakcija	

Grob u Aleji velikana, Rusiji ili u Crnoj Gori?	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Redakcija	
Na Miloševićev račun sjelo više od milijardu dolara	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Kuskunović, Miroslav	
Umro od srčanog udara	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Krasnec, Tomislav	
Šešeljevci će na vlast, tek tad katarza Srbije	13. ožujka 2006.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Tijelo preuzima sin, pogreb u Beogradu	14. ožujka 2006.	Jutarnji list	Krasnec, Tomislav	
Umjesto da Haag sudi kreatorima zločina, kažnjava njihove vojnike	14. ožujka 2006.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	Komentar
Vojvodina: Zastupnici htjeli minutu šutnje za Miloševića	15. ožujka 2006.	Jutarnji list	H	
Miloševiću krijumčarili lijekove i alkohol	15. ožujka 2006.	Jutarnji list	Krasnec, T.	
Miloševićev ukop ipak u Beogradu	15. ožujka 2006.	Jutarnji list	Kuskunović M. i Jurišić J.	
Od Moskve i Aleje velikana do vrta u Požarevcu	16. ožujka 2006.	Jutarnji list	Kuskunović, Miroslav	
O Gotovininov sućuti obitelji Milošević	18. ožujka 2006.	Jutarnji list	Arslani, Merita	
Redovi za Miloševića i Todorićev supermarket	18. ožujka 2006.	Jutarnji list	Vurušić, Vlado; Pavić, Snježana i Kuskunović, Miroslav	
Toksikolozi: nema otrova	18. ožujka 2006.	Jutarnji list	H	
Pjesnici su Miloševiću dali građu za manipulaciju	18. ožujka 2006.	Jutarnji list	Žižek, Slavoj	Komentar
Zoran Đinđić htio je suditi Miloševiću u Beogradu	18. ožujka 2006.	Jutarnji list	Montgomery, William	Komentar
Milošević nije izmakao ruci pravde, ona ga je dočekala	18. ožujka 2006.	Jutarnji list	Čičak, Ivan Zvonimir	Kolumna
Zašto šuti prijatelj Peter Handke?	18. ožujka 2006.	Jutarnji list	Perić, B.	
Milošević napisao knjigu	5. ožujka 2006.	Večernji list	zb	
Od nacionalnog idola do ratnog gubitnika	12. ožujka 2006.	Večernji list	Jajčinović, Milan	

Šansa demokratskoj Srbiji	12. ožujka 2006.	Večernji list	H	
Građani o Miloševiću	12. ožujka 2006.	Večernji list	Redakcija	
Rupel: Kraj balkanske katastrofe	12. ožujka 2006.	Večernji list	H	
Poticao kavansku atmosferu	12. ožujka 2006.	Večernji list	Zečević, Nataša	
Zločinac je umro bez prave kazne	12. ožujka 2006.	Večernji list	Bradarić B. i Šimunov G.	
Stotine svjedoka pokolja	12. ožujka 2006.	Večernji list	H	
Izjave	12. ožujka 2006.	Večernji list	Redakcija	
Umro i Milošević	12. ožujka 2006.	Večernji list	Skupina autora, više članaka	
Miloševići obitelj samoubojica	12. ožujka 2006.	Večernji list	RI	
Ispraćaj uz počasti u Aleji velikana?	12. ožujka 2006.	Večernji list	Mandić, Duško i Mikac, Nevenka	
Izjave	12. ožujka 2006.	Večernji list	Redakcija	
Udar na vijest od SAD-a do Japana	12. ožujka 2006.	Večernji list	H	
Evidencija zločina	12. ožujka 2006.	Večernji list	Jungvirt, Goran	
Umro Milošević, o Boga ti!	12. ožujka 2006.	Večernji list	Rilović Koprivec, Maja	
Jović: Mnoge istine otišle s njim u grob	12. ožujka 2006.	Večernji list	H i D. J.	
Milošević umro u Den Haagu, oživio u Srbiji	13. ožujka 2006.	Večernji list	Redakcija	
Vile, stanovi i tajni računi	13. ožujka 2006.	Večernji list	Redakcija	
Radikali koriste smrt vožda	13. ožujka 2006.	Večernji list	Jurilj, Zdenko	
Milošević i istina o ratu	13. ožujka 2006.	Večernji list	Ivkošić, Milan	Komentar

Del Ponte: Možda se ubio	13. ožujka 2006.	Večernji list	Jungvirth, Goran	
Richard Goldstone: Suđenje trebalo biti brže	13. ožujka 2006.	Večernji list	Redakcija	
Oronuo i zapušten, jedva je hodao	14. ožujka 2006.	Večernji list	V. L.	
Pack: Mladić i Karadžić moraju u Haag	14. ožujka 2006.	Večernji list	SdP	
Moskva: Shakira zasjenila Miloševića	14. ožujka 2006.	Večernji list	D. M.	
Borislav Milošević: Prevezen u bolnicu	14. ožujka 2006.	Večernji list	H	
Posljednje riječi supruzi	14. ožujka 2006.	Večernji list	H	
Nije uzimao lijekove	14. ožujka 2006.	Večernji list	G. J.	
Zajedno smo plakali kao djeca	14. ožujka 2006.	Večernji list	Kolovrat, Igor	
Za Miloševića nema mjesta na groblju	14. ožujka 2006.	Večernji list	Jurilj, Zdenko i Grizelj, Zoran	
NYT: Njegova smrt uzvisit će patnički imidž Srba	14. ožujka 2006.	Večernji list	H	
Dr. Vrhovac: Ne umire se od rifampicina	14. ožujka 2006.	Večernji list	D. G.	
Tijelo Miloševića danas u Beograd	14. ožujka 2006.	Večernji list	Jungwirth, Goran	
Slobin hrvatski paradoks	15. ožujka 2006.	Večernji list	Jajčinović, Milan	Komentar
U haaškoj ćeliji našli i alkohol	15. ožujka 2006.	Večernji list	Jungwirth, Goran	
Grob u dvorištu obiteljske kuće	16. ožujka 2006.	Večernji list	Jurilj, Zdenko i Grizelj, Zoran	
I Sadam bi umro da mu je sudio Haag	16. ožujka 2006.	Večernji list	Z. B.	
Milošević u muzeju, odaziv manji nego što se očekivalo	17. ožujka 2006.	Večernji list	Kukskunović M. i Pavić S.	
Zbog Miloševićeva lijesa intervenirala policija	17. ožujka 2006.	Večernji list	Jurilj, Zdenko i	

			Grizelj, Zoran	
Ujedinio ih strah od trovanja	17. ožujka 2006.	Večernji list	RI	
Kristoliki general	17. ožujka 2006.	Večernji list	Šarac, Damir	
Uzalud potrošene stotine milijuna dolara	17. ožujka 2006.	Večernji list	Kero Jureško, Jadranka	
Umro Slobodan Milošević	12. ožujka 2006.	Novi list	Redakcija	Naslovna stranica
Reakcije građana	12. ožujka 2006.	Novi list	Skupina autora	
Od partijskog aparatčika do balkanskog krvnika	12. ožujka 2006.	Novi list	Ponoš, Tihomir	
Tihić: Najodgovorniji za raspad Jugoslavije	12. ožujka 2006.	Novi list	Pavelić, B.	
Borka Pavičević: Bilo je užasno živjeti s Miloševićem	12. ožujka 2006.	Novi list	Pavelić, B.	
Had u Haagu	12. ožujka 2006.	Novi list	Mijić, Branko	Kolumna
Slobodan Milošević umro u haškom zatvoru	12. ožujka 2006.	Novi list	Romac, Denis i Ponoš, Tihomir	
Obitelj traži pogreb u Moskvi	12. ožujka 2006.	Novi list	Oprijan Ilić, Bojana	
Šeks: Krvnikovom smrću pravda nije zadovoljena	12. ožujka 2006.	Novi list	Ciglenečki, D.	
Ratno rješenje kobno za Miloševića	12. ožujka 2006.	Novi list	Ponoš, T.	
Pljuska Haškom tribunalu	12. ožujka 2006.	Novi list	Radaljac, Danko	
Del Ponte: Miloševiću ostalo još 50 sati suđenja	12. ožujka 2006.	Novi list	Ciglenečki, Dražen i HINA	
Dnevni avaz: Umro balkanski kasapin	13. ožujka 2006.	Novi list	Redakcija	
Biologija protiv Carle	13. ožujka 2006.	Novi list	Mijić, Branko	Komentar
Owen: Nemilosrdni tiranin, ali ne i rasist	13. ožujka 2006.	Novi list	HINA	

Dan prije smrti upozorio da ga pokušavaju otrovati	13. ožujka 2006.	Novi list	Oprijan Ilić, B.	
Borislav Milošević: Moj brat je žrtva lošeg liječenja	13. ožujka 2006.	Novi list	B. V.	
Predviđeni kraj zločinca	14. ožujka 2006.	Novi list	Matvejević, Predrag	Komentar
Danas obustava pravnog postupka	14. ožujka 2006.	Novi list	HINA	
U Miloševićевой ćeliji alkohol i nepropisani lijekovi	15. ožujka 2006.	Novi list	D. R.	
Tko to žali za Slobom?	15. ožujka 2006.	Novi list	Mijić, Branko	
Pokop u Moskvi uz državne počasti?	15. ožujka 2006.	Novi list	B.O.I.	
Ni Moskva ni Beograd – pogreb u Požarevcu	16. ožujka 2006.	Novi list	Oprijan Ilić, Bojana	
Bilo bi dobro da je doživio kaznu	17. ožujka 2006.	Novi list	Marić, J.	
Beograd ignorirao Miloševića	17. ožujka 2006.	Novi list	Ilić Oprijan, Bojana	
U Srbiji rat čituljama	18. ožujka 2006.	Novi list	Romac, Denis	
U vrijeme pogreba u Beogradu baloni?	18. ožujka 2006.	Novi list	Oprijan Ilić, B.	
Tragikomično žalovanje	18. ožujka 2006.	Novi list	Grbić, Gordana	Kolumna
Ali, gospođo draga...	18. ožujka 2006.	Novi list	Šnajder, Slobodan	Komentar
Slobodanu Miloševiću "jako tutnji u glavi"	04. ožujka 2006.	Vjesnik	Butorac, Tomislav	Kolumna
Ubio se Milan Babić	07. ožujka 2006.	Vjesnik	Barišić, Marko	
Smrt bez kazne	13. ožujka 2006.	Vjesnik	Barišić, Marko	Komentar
Carla Del Ponte: samoubojstvo nije isključeno	13. ožujka 2006.	Vjesnik	Štrbić, Juliana	
Mesić: Milošević kao Pol Pot	13. ožujka 2006.	Vjesnik	M. R. / HINA	
Ratovi plod izopačene ideologije	13. ožujka 2006.	Vjesnik	HINA	
Šeks: Pravda nije zadovoljena	13. ožujka 2006.	Vjesnik	HINA	

Slobina smrt svjetska zavjera protiv Srba	13. ožujka 2006.	Vjesnik	Al Pinto, Brkić, Bojan	
Manje šanse za suradnju Srbije s Haagom	13. ožujka 2006.	Vjesnik	Avdović, Erol	
Što će biti sa sporom protiv SCG	13. ožujka 2006.	Vjesnik	A. Z.	
Rusko veleposlanstvo primilo Miloševićevo pismo	14. ožujka 2006.	Vjesnik	HINA	
Moskva sumnja u službene rezultate obdukcije	14. ožujka 2006.	Vjesnik	AFP/HINA	
Rice: zloćudni silnik	14. ožujka 2006.	Vjesnik	AFP/HINA	
Kobna taktika velikog manipulatora	14. ožujka 2006.	Vjesnik	Višnar, Fran	Komentar
Milošević namjerno uzeo pogrešan lijek?	14. ožujka 2006.	Vjesnik	HINA	
Proglašen završetak sudskog procesa protiv Miloševića	15. ožujka 2006.	Vjesnik	HINA	
Rusija: Beskoristan nastavak rada ICTY-ja	15. ožujka 2006.	Vjesnik	AFP/HINA	
Pogreb Miloševića „u Srbiji“	15. ožujka 2006.	Vjesnik	B. P. B. / Hina	
Gotovina: Nisam ništa potpisao	15. ožujka 2006.	Vjesnik	H	
HVIDRA suzdržana zbog Gotovinine sućuti	16. ožujka 2006.	Vjesnik	M. F.	
Duma traži neovisnu istragu	16. ožujka 2006.	Vjesnik	HINA	
SAD prihvaća službene nalaze	16. ožujka 2006.	Vjesnik	HINA	
Ruski liječnici potvrdili rezultate obdukcije Miloševića	16. ožujka 2006.	Vjesnik	AFP/HINA	
Imitacija državnog pogreba u Požarevcu	16. ožujka 2006.	Vjesnik	Al Pinto, Brkić Bojan	
Nürnbergski poučak za Haag	16. ožujka 2006.	Vjesnik	Milošević, Aleksandar	
Haag: Martić u psihičkoj krizi	16. ožujka 2006.	Vjesnik	HINA	
Zastoj u suradnji s Haagom	16. ožujka 2006.	Vjesnik	Al Pinto, Brkić Bojan	

Zašto smo impresionirani Miloševićem?	16. ožujka 2006.	Vjesnik	Korbler, Jurica	
Smrt u Scheveningenu, 499 godina poslije	16. ožujka 2006.	Vjesnik	Bišćević, Hido	
Harris i Hari	17. ožujka 2006.	Vjesnik	Barišić, Marko	Komentar
Sanader: Bilo bi dobro da je Milošević doživio presudu i kaznu	17. ožujka 2006.	Vjesnik	Redakcija	
Posljednji zločin Slobodana Miloševića	18. ožujka 2006.	Vjesnik	Butorac, Tomislav	
Lukašenko jedini šef države na Miloševićevom pogrebu	18. ožujka 2006.	Vjesnik	Al Pinto Brkić, Bojan	
Reakcije iz Salzburga	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	
Holbrooke: Neću za njim liti suze	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	H	
Milošević nađen mrtav u krevetu	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	H	
Ne želimo odgovarati na optužbe Beograda i Moskve	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Šćepanović, Ivo	
Reakcije iz Hrvatske	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Krile, A. B. i Đuričić, V.	
	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	
Čuđenje odvjetnika Tome File	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	IŠ	
„Ovo je političko ubojstvo“	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Skupina autora, više članaka	
Luković: Glavno da je mrtav, baš sam sretan	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Laušić, F.	
Predložen pokop u Aleji velikana	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Tagirov, Tatjana	
Ulica ga dovela, ulica ga srušila	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	
Najvažniji datumi iz bogate „Voždove“ biografije – od Požarevca preko Kosova i Beograda sve do zatvorske ćelije u Scheveningenu	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	Kronologija

Miloševićeva smrt ubrzava suđenje hrvatskim generalima	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	
	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	Kronologija
Kraj najtežeg razdoblja za ovaj dio Europe	12. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	H	
Del Ponte: Više nego ikad sada očekujem Karadžića i Mladića	13. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	H	
Na ekskurziju u SSSR-u umjesto na očevu pokopu	13. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Đuričić, Vuk	
Lord Owen: Nemilosrdni tiranin, ali ne i rasist	13. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	H	
Na obdukciji i srbijanski patolozi	13. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	H	
Dijete i otac smrti	13. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Pilić, Damir	
Milošević „dijete“ mrtvog Rankovića	13. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	
Smrt, kazna i oprost	14. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Čizmić Marović, Duško	Kolumna
Haag: Rusi žele pregledati tijelo Slobodana Miloševića	14. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Sabalić, Ines	
Lavrov: Ne vjerujemo obavljenoj obdukciji	14. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	H	
Crveni prosvjedovali pred nizozemskim veleposlanstvom	14. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	IŠ	
Pokop u Beogradu, ali ne u Aleji Velikana	14. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Tagirov, Tatjana	
Brat je iz svega izašao kao pobjednik	14. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	
Nije ga bilo briga za kninske Srbe	14. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Juras, Ž.	
Čovjek krvavih ruku najomraženiji gost grada staroga 17 stoljeća	14. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Zubčić, G.	
Haaški suborci	15. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Čizmić Marović, Duško	
Ruski ljevičari traže Miloševićevu ulicu	15. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	IŠ	
U Vojvodini zabranjena minuta šutnje	15. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	H	

Odvjetnik Tomanović u ćeliju donio opasni lijek	15. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Sabalić, Ines	
Oplakivanje Miloševića	15. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	Komentar
Požarevac: cijene kvadrata skaču, krčmari na dobitku	16. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Šćepanović, Ivo	
Duma zatražila neovisnu istragu	16. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	H	
Tužni smo, dao nam je Srbiju	16. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Buljubašić, Admir	
Kristoliki general	17. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Šarac, Damir	
Sanader: Bilo bi dobro da je doživio presudu	17. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	F. L.	
Borislav Milošević ne putuje na bratov pokop	17. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	
Slobin lijes na Dedinju dočekan uz stampedo	17. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Klauški, Tomislav	
Sjene smrti	17. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Jović, Josip	Kolumna
Drug Sloba je psihopata i šizofrenik	18. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Plevnik, Danko	
Ruski štíćenik	18. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	
Haag: Slobodan Milošević nije otrovan	18. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	I	
Hvala ti za krađe, prolivenu krv...	18. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Klauški, Tomislav	
Tuta je Slobi kuhao čajeve i tetošio ga kao malo dijete	18. ožujka 2006.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	
Babić natjeran na ubojstvo	10. ožujka 2006.	Globus	Malić, Goran	
Prokleti smo mi Miloševići!	17. ožujka 2006.	Globus	Pekić, Lucija	
Nepoznati Miloševićevi transkripti	17. ožujka 2006.	Globus	Redakcija	Dokument
Bez presude Miloševiću ispada da smo svi jednako krivi za rat	17. ožujka 2006.	Globus	Sabalić, Ines	Komentar
Zločinac, a ne mučenik	17. ožujka 2006.	Globus	Lovrić, Jelena	Komentar
Deset sekundi s masovnim ubojicom	17. ožujka 2006.	Globus	Alborgetti, Igor	

Babić je ratovao i protiv RH i protiv Miloševića	7. ožujka 2006.	Nacional	Mihovilović, Maroje	Portret
Zagonetna smrt osnivača takozvane SAO Krajine	7. ožujka 2006.	Nacional	Pašalić, Davor	
Pristalice Miloševića žele građanski rat	14. ožujka 2006.	Nacional	Pašalić, Davor	
Dnevne ankete	14. ožujka 2006.	Nacional	Redakcija	Anketa
Gospođa koja mora otići	14. ožujka 2006.	Nacional	Pukanić, Ivo	Komentar
Miloševićovo zadnje izrugivanje Haagu	14. ožujka 2006.	Nacional	Jurdana, Srećko	
Savršeni zločinački par	14. ožujka 2006.	Nacional	Mihovilović, Maroje	Portret
Haški sud izgubio razlog postojanja	14. ožujka 2006.	Nacional	Mihovilović, Maroje	

Prilog 6. Popis članaka o slučaju „Pavle Strugar, Dubrovnik“

NASLOV	DATUM	IZVOR	AUTOR	OBLIK
31. siječnja 2005. – prvostupanjska presuda				
Presuda Strugaru	27. siječnja 2005.	Večernji list	H	
Strugaru osam godina za granatiranje Dubrovnika	1. veljače 2005.	Slobodna Dalmacija	H	
Strugaru osam godina, Dubrovčani šokirani	1. veljače 2005.	Vjesnik	A.H./HINA	
Osam godina za napad na Dubrovnik	2. veljače 2005.	Novi list	HINA	
Za granatiranje Dubrovnika Pavlu Strugaru osam godina zatvora	3. veljače 2005.	Večernji list	Jungwirth, Goran	
Haag: Strugaru za granatiranje Dubrovnika osam godina zatvora	4. veljače 2005.	Jutarnji list	H	

Zatvor čovjeku koji je dopustio granatiranje povijesti	5. veljače 2005.	Vjesnik	Redakcija	Preneseno iz drugih medija
31. siječnja 2005. – prvostupanjska presuda				
Del Ponte: Zaključili smo "slučaj Dubrovnik"	1. veljače 2005.	Vjesnik	HINA	
Žalbeno vijeće presuđuje Strugaru u četvrtak	15. srpnja 2008.	Vjesnik	HINA	
Haag: Strugaru smanjena kazna na 7,5 godina	18. srpnja 2008.	Jutarnji list	HINA	
Haag smanjio kaznu zapovjedniku opsade Dubrovnika	18. srpnja 2008.	Novi list	Brailo, Luka	
Pavlu Strugaru kazna smanjena za pola godine	18. srpnja 2008.	Slobodna Dalmacija	(H)	
Žalbeno vijeće ICTY-ja smanjilo kaznu Strugaru	18. srpnja 2008.	Vjesnik	HINA	
Krivci prolaze nekažnjeno	18. srpnja 2008.	Slobodna Dalmacija	(H)	
Strugaru smanjena kazna	18. srpnja 2008.	Večernji list	(H)	
16. siječnja 2009. – odobreno prijevremeno puštanje na slobodu				
Haag pustio napadača na Grad	18. siječnja 2009.	Slobodna Dalmacija	H	

Haaški sud Strugara pustio na prijevremenu slobodu	18. siječnja 2009.	Večernji list	H	
Strugar će na prijevremenu slobodu	19. siječnja 2009.	Vjesnik	HINA	
Pavle Strugar na slobodi	21. siječnja 2009.	Novi list	D. R.	

Prilog 7. Popis članaka o uhićenju Ante Gotovine 7. prosinca 2005. godine

NASLOV	DATUM	IZVOR	AUTOR	OBLIK
Soba Ante Gotovine jedina prazna u hotelu	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Applet, Hrvoje i Bračun, Danijel	
Markica Rebić poziva na skupove potpore	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	A. Pl.	
Najbolja vijest za Republiku Hrvatsku	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Butković, Davor	Kolumna
Gotovini će se suditi s Markačem i Čermakom	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	H	
Luka Bebić: Gotovina je nevin!	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Plišić, A.	
Zbog uhićenja Gotovine porasle cijene hrvatskih tvrtki	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	B. S.	
Uhićenje Gotovine	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Skupina autora	
Nakon istupa Sanadera HSP napustio sabornicu	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Rešković, Veronika i Barilar, Suzana	
Kamenovani Banski dvori	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Barilar, Suzana i Novak, Tomislav	

Del Ponte: Gotovina bio u Hrvatskoj do kraja rujna	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Redakcija	
Ante Gotovina 80-ih na Kanarima imao je prijatelje i ljubavnicu	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Simić, Sanja i Plišić, Ana	
Uhićen kao Kristijan Horvat	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Redakcija	Naslovna stranica
U kući Gotovine okupili se generali i Šuškova udovica	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Sever, M. i Vuksan, M.	
Zadar: Balvani i palež na Magistrali	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Radić, N. i Vuksan, M.	
Vladimir Šeks tvrdi da optužbe protiv Gotovine „neće proći“	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	N. B. i A. Š.	
Od ranjavanja u Čadu do oslobođenja Knina	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Žabec, Krešimir	Biografija
Uloga CIA-e u uhićenju Gotovine i Petrača	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Butković, Davor	
Anketa Pulsa: Za 61 posto Hrvata uhićenje Gotovine loša je vijest	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	K. Ž.	
Davor Domazet Lošo: To znači da će ona dvojica, Karadžić i Mladić, uskoro biti uhićeni i završiti u Haagu	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Radoš, Ivica	
Vinkovci: Zastave na pola koplja	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	S. B.	
Gotovina se javljao ženi, odvjetniku i generalu Rosi	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Malić, Gordan	
Predao se bez otpora	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	Redakcija	
Prosvjed kaštelanske Hvidre u nedjelju na splitskoj rivi	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	S. Ba. i I.P.	
Kad dođe u Haag, Gotovina će se izjasniti o krivnji	9. prosinca 2005.	Jutarnji list	bv	
Gotovina će zatražiti da se brani sa slobode	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Žabec, Krešimir i H	
Marijan Benko postao novi ravnatelj	10. prosinca	Jutarnji list	Jelić, Nikola	

	2005.			
Konobari: Gotovina je muchacho galante	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Applet, Hrvoje i Bračun, Danijel	
Na videozidu opet Sanaderov govor iz 2001.	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Profaca, Ivica	
Đapić i Glavaš u Osijeku: Gotovina će obraniti Hrvatsku i u Haagu	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	V. T. i F. L.	
Srbija se više ne može izvlačiti na Gotovinu	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Skupina autora	
Padali serveri zbog vijesti o uhićenju generala Ante Gotovine	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Španović, S.	
Udruge spremaju udar na Sanadera na splitskoj rivi	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Profaca, I. i Barilar, S.	
Premijer Sanader dobio podršku Crkve	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Jelić, Nikola	
Što je s herojem s plakata kad ga uhapse?	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Vuksan, Mario	Reportaža
Gotovina i naša savjest	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Đula, Nino	
Uhićen u 26 sekundi	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	JL	
General koji je poveo Hrvatsku u napad	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Pavić, Snježana i Pilišić, Ana	
Thompson: Podržavam Vladu i vjerujem u napore za pomoć Gotovini	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	S. S.	
Što čeka Antu?	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Čičak, Ivan Zvonimir	Komentar
Do lažnog identiteta Gotovina je došao preko veza iz podzemlja	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Miljuš, Dušan	
Ivanović isplazio jezik novinarima	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	T. Kv.	

Dunja Zloić-Gotovina vrijeđala novinare	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Kvarantan, Tea	
Hrvatska poslije uhićenja Gotovine	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Butković, Davor	
Kronologija	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Redakcija	
Mesić: Mislim da je Gotovini laknulo kad su ga uhitili	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Fable, S.	
Gotovina u Haagu	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Uz premijera Ivu Sanadera i ljevica i desnica i Crkva	10. prosinca 2005.	Jutarnji list	Barilar Suzana i Božić Nataša	
Upitno hoće li Vlada Gotovini dati jamstvo da se brani sa slobode	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	Božić, N.	
Ne znaju što je bio Pavelićev režim pa nose ustaške kape	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	Turčin, K.	
Gotovina je koristio identitet preminulog Stjepana Senčića	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	Miljuš, Dušan	
Gotovina je nevin za više od 60 posto građana Hrvatske	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	Đula, Nino	
Generali: Vlada mora obraniti generala Gotovinu i Hrvatsku	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	Turčin, K.	
Sanaderu uvrede, a Gotovini podrška	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	Kurtaj, B.	
Grgić: Nisam izdao Gotovinu	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	H. A.; D. B.; A. Pl. i D. M.	
2000 Zadrana na skupu podrške Gotovini	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	Vuksan, M.	
Virovitica: Zapaljene gume i parole	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	H	
Gotovina je četiri puta bio u Čileu	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	Simić, Sanja i Miljuš, Dušan	

Gotovina može birati koga ne želi za susjeda	11. prosinca 2005.	Jutarnji list	Vlašić, B.	
Tuđman: Gotovina simbol nepravde	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	Čolović, Duška	
Poziv za novčanu pomoć obitelji Gotovina putem SMS-a	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	Do. K.	
Više stotina Hrvata prosvjedovalo u Beču uz ustaške pjesme	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	H	
Pojačano osiguranje državnih dužnosnika	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	Miljuš, Dušan	
Račan: Iza skupova za Gotovinu stoji jedan dio HDZ-a	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	RI	
Mostar: skup podrške Gotovini	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	S. P.	
Miroljubivi miting na splitskoj rivi	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	Profaca, Ivica	
„Gotovina je dobro i spreman za sud“	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	
Debakl prosvjeda: Hrvati se nisu htjeli buniti protiv Gotovinina hapšenja	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	Butković, Davor	Komentar
Mladi poistovjećuju Gotovinu s Ernestom Che Guevarom	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	I. K. B.	
Gotovina je u Argentini bio pet puta	12. prosinca 2005.	Jutarnji list	Plišić, A.	
MUP traži laptop radi istrage o pomagačima	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	D. Mi.	
Mesić: Pronaći sve koji su pomagali Gotovini	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Vurušić, Vlado i Jelić, Nikola	
Časni sude, nisam kriv	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	

Neprihvatljive optužbe da je Hrvatska nastala na zločinu i etničkom čišćenju	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Sačić, Željko	Pisma čitatelja, demanti, reagiranja
Odvjetnici se nisu uspjeli akreditirati	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Vlašić, B.	
Jozo Grgić napustio hotel u kojem je bio uhićen s Antom Gotovinom	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Appelt, H.	
Optužnica Gotovini je sramotna i šuplja	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	
Vlada obitelji plaća posjete Gotovini	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Toma, Ivanka	
Trebali su pitati nadbiskupa Barišića	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Pavičić, D.	
Suđenje počinje u jesen 2006.?	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Toma, Ivanka	
Bosansko-hrvatsko-srpski	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	JL	
Iako ranjen, Gotovina je nastavio voditi branitelje iz neprijateljskog poluobruča	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Na Gotovinoj web-stranici u četiri dana bilo je čak 1,7 milijuna posjeta	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Španović, S.	
Udruge branitelja tražit će od Vlade jamstva za Antu Gotovinu	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Barilar, Suzana	
Proširena optužnica: HV sprečavao povrat Srba	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Tišina u zamjenu za financiranje obrane	13. prosinca 2005.	Jutarnji list	S. P., A.Pl. i I.P.	
Mesić i Bajić: Dogovarali smo predaju Gotovine	14. prosinca 2005.	Jutarnji list	Toma, I. i Vurušić, V.	
Interpol tvrdi kako je odigrao ključnu ulogu u uhićenju Gotovine	14. prosinca 2005.	Jutarnji list	H	

Vlada ponudila jamstvo, Gotovina će sam odlučiti	14. prosinca 2005.	Jutarnji list	Vlašić, Boris	
Jutarnji na mjestu gdje je Gotovina prvi put lociran	14. prosinca 2005.	Jutarnji list	Appelt, Hrvoje	
Vladina pravna i logistička pomoć za obranu generala Ante Gotovine	14. prosinca 2005.	Jutarnji list	Redakcija	
Udruga branitelja: Sanader nam je rekao da čeka poteze odvjetnika	14. prosinca 2005.	Jutarnji list	Barilar, S.	
Gotovina u Africi ili Južnoj Americi	2. prosinca 2005.	Večernji list	Bajt, Zorana	
Gotovina usporava put u EU	3. prosinca 2005.	Večernji list	H	
Traži ispriku C. Del Ponte	10. prosinca 2005.	Večernji list	H	
Zapaljeni automobili i barikade blokirali Zagreb	10. prosinca 2005.	Večernji list	Šarić, Frane i Gojun, Mladen	
Večernjakovci platili generalov dug za vino	10. prosinca 2005.	Večernji list	Ivanković, Davor i Zinaja, Saša	
Govorom tijela pokazuje pribranost i odlučnost	10. prosinca 2005.	Večernji list	Glavina, Diana	
Na Kanarima je jedrio šest mjeseci	10. prosinca 2005.	Večernji list	Despot, Zvonimir	
Nova okupacija – ista obrana	10. prosinca 2005.	Večernji list	Ivkošić, Milan	Komentar
Gotovinu će braniti isti odvjetnički tim	10. prosinca 2005.	Večernji list	Despot, Zvonimir	
Zaštitite Gotovininu djecu, i to sina i kćer!	10. prosinca 2005.	Večernji list	Radović, Bojana	
HVIDRA na Rivi očekuje 100.000 prosvjednika	10. prosinca 2005.	Večernji list	Miljuš, Dragan i Sever Šeni, Nikola	

HTV se osramotio emisijom „Otvoreno“	10. prosinca 2005.	Večernji list	Matijević, Božena	
Škare-Ožbolt: Oborit ćemo najgore optužbe	10. prosinca 2005.	Večernji list	Deljanin, Z. i Perica, S.	
Braneći Antu Gotovinu, Vlada brani i Hrvatsku	10. prosinca 2005.	Večernji list	H	
Beograd sada kaska za Zagrebom	10. prosinca 2005.	Večernji list	H	
Reakcije stranaka	10. prosinca 2005.	Večernji list	Redakcija	
Sumnje u pravednost	10. prosinca 2005.	Večernji list	Redakcija	
Sam je odabrao gdje i kada će ga uhvatiti	10. prosinca 2005.	Večernji list	Božić, Tanja	
Vlada odbacuje teze o ulozi Petrača	10. prosinca 2005.	Večernji list	D. K. i S. P.	
Nema više prepreka za ulazak u EU i NATO	10. prosinca 2005.	Večernji list	Jureško Kero, Jadranka i Bajt, Zorana	
SDP i HNS za prosvjede	10. prosinca 2005.	Večernji list	Mazzocco, Vojislav i Zečević, Nataša	
U ponedjeljak pred sucem i Del Ponte	10. prosinca 2005.	Večernji list	De Prato, Stojan	
Zbog Gotovine neće biti političke krize	10. prosinca 2005.	Večernji list	Knežević, Deana	
Na Rivi potpora Gotovini, a ne prosvjedi protiv Vlade	11. prosinca 2005.	Večernji list	Miljuš, Dragan	
U DC-u uvjereni u nevinost generala	11. prosinca 2005.	Večernji list	I. D.	
Gotovina stigao u Scheveningen	11. prosinca 2005.	Večernji list	SdP	

Kodno ime akcije uhićenja GotAnt	11. prosinca 2005.	Večernji list	Božić, Tanja	
Brojni plakati i grafiti	11. prosinca 2005.	Večernji list		
Pašalić: RH je Republika Haaška	11. prosinca 2005.	Večernji list	I. P. Š.	
Mladi nisu naučili što je ustaški režim	11. prosinca 2005.	Večernji list	H	
Proces može početi najranije za 6 mjeseci	11. prosinca 2005.	Večernji list	Perica, Silvana	
Političari neće smjeti govoriti!	11. prosinca 2005.	Večernji list	N. Z.	
Kamenovane prostorije HDZ-a	11. prosinca 2005.	Večernji list	F. Š.	
Del Ponte na tužiteljskoj klupi	12. prosinca 2005.	Večernji list	SdP	
U tri noći 60 incidenata	12. prosinca 2005.	Večernji list	F. Š.	
Poniženje – uvjet za EU	12. prosinca 2005.	Večernji list	Dujmović, Tihomir	Komentar
Za haašku obranu u proračunu 11 milijuna	12. prosinca 2005.	Večernji list	Knežević, Deana	
Na rivi zvižducima vlasti i biskupima	12. prosinca 2005.	Večernji list	Grubišić, Petar i Miljuš, Dragan	
Gotovini će suditi Čermakovi suci	12. prosinca 2005.	Večernji list	De Prato, Stojan i Bajt, Zorana	
General na slobodi 2010.	12. prosinca 2005.	Večernji list	Kovačević, Radmila	
Kako će teći prvo Gotovinino izjašnjavaње	12. prosinca 2005.	Večernji list	SdP	
SMS za pomoć obitelji	12. prosinca 2005.	Večernji list	RI	

Hrvatski ili francuski	12. prosinca 2005.	Večernji list	SdP	
Časni sude, nisam kriv	13. prosinca 2005.	Večernji list	De Prato, Stojan	
General u izolaciji	13. prosinca 2005.	Večernji list	Jurilj, Zdenko	
Akcijski plan završen	13. prosinca 2005.	Večernji list	Knežević, Deana i Zečević, Nataša	
Gotovanstvo i Gotovina	14. prosinca 2005.	Večernji list	Jajčinović, Milan	
Bajić posredovao u predaji	14. prosinca 2005.	Večernji list	Perica, S.; Knežević, D. i Popović, J.	
Laptop otkriva Gotovinine pomagače?	14. prosinca 2005.	Večernji list	Božić, Tanja	
Suprugu generala Gotovine MORH je umirovio dva puta	2. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Opačić, Predrag	
Devet agenata uhitilo Gotovinu za večerom	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Tomić, Zvonko	
Đapić već ujutro obaviješten iz Banskih dvora	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Belak Krile, A.	
Prosvjedovali gimnazijalci	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, L.	
U nedjelju skup na splitskoj rivi	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Žarko, Jakov	
Stranačke reakcije	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Krile, A. B.	
Mesić je znao gdje je Gotovina	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	
Gotovina uhićen i već na putu u Haag	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	Naslovna stranica
Ured predsjednika: Dokaz utemeljenosti Mesićevih izjava	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	H	
Par sati bila blokirana stranica potpore generalu	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Petranović, D.	

U Legiji stranaca već sa 16 godina	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Tolj, Damir	
Ivo Sanader: Potvrđena vjerodostojnost Hrvatske	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Malenica, A.	
Suze u Rojsovim očima	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Pavić, Siniša	
On je heroj	9. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Neveščanin, Ivica	
Thompson će na Rivi – govoriti	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Morić, N.	
Branit će ga ista odvjetnička ekipa	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Ramljak, O.	
„Uvjeren sam da će Ante Gotovina biti oslobođen optužbi“	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Tolj, Damir	
„Obranom Gotovine brani se Hrvatska“	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Laušić, F.	
Mesić: Škola ne podučava mlade o ustaškom režimu	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	H	
Američko-hrvatska udruga pružit će novčanu potporu	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	H	
Zbog Gotovine prijevremeni izbori	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Škaričić, N.	
Miran skup u Zadru popraćen pljeskom	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Vučetić, Ana	
Gotovina s Del Ponte sutra u praznoj sudnici	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Sabalić, Ines	
U odbačenoj torbi bila je karta Kanara	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	
„Ante nije trošio državni novac“	11. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, L.	
Kamenovane prostorije HDZ-a	12. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Vučetić, A.	
I Budiša danas u Den Haagu	12. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Malenica, A.	
„I biskupi su pokleknuli, Ante!“	12. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Šarac, Damir i Petranović,	

			Damir	
Gotovina je samouvjeren	12. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Tolj, Damir	
Mladen Bajić i tajne službe će pronaći i pomagače	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Klauški, T.	
Uhićenje režirala CIA	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	
Brat generala Gotovine stopirao napade na Vladu	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Petranović, Damir	
Nije CHE nego 4.c	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Vučetić, A.	
„Moja podrška protiv sramotne optužnice“	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	H	
Gotovina viđen na utakmici Hajduka i Mallorce 2001.	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Jadrijević Tomas, Saša	
Dobra/loša vijest	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Čizmić Marović, Duško	
Sanader: Nema većeg domoljuba od mene	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Klauški, Tomislav	
Braniteljske udruge najavile referendum o Haagu i EU-u	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	S. Du.	
I Ivanović i Mišetić mogu braniti generala	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Redakcija	
Anketa: Što je presudilo da se Gotovina nađe u Haagu?	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Belak Krile, A. i Celevska, I.	
Gotovina: Časni sude, nisam kriv	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	H	
Mišetić: Nema primjedbe na smještaj	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Tolj, Damir	
Barišić nije govorio protiv skupa u Splitu	13. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Ugrin, Ivan	
Gotovina za bijeg potrošio oko 5,5 milijuna kuna	14. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Laušić, Frenki	

General opet u sudnici u travnju	14. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Sabalić, Ines	
Gotovina se nije oslanjao samo na Petračevu pomoć	14. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Klauški, Tomislav	
Mišetić: Nikada nismo pregovarali o Gotovini u predaji	14. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Tolj, Damir	
Dogovoreno nesuglasje	14. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Blažević, Davorka	
Budiša i Gotovina	14. prosinca 2005.	Slobodna Dalmacija	Čizmić Marović, Duško	
Prisilno i trajno želio ukloniti Srbe iz regije Krajina	9. prosinca 2005.	Novi list	HINA	
Generalova „ukazanja“	9. prosinca 2005.	Novi list	Abramov, Sergej i Radaljic, Danko	
Španjolska izručuje Antu Gotovinu	9. prosinca 2005.	Novi list	Grupa autora	
Četiri i pol godine od potvrde optužnice do uhićenja	9. prosinca 2005.	Novi list	B. Pa.	
Braniteljske udruge dvoje oko prosvjeda	9. prosinca 2005.	Novi list	Tomičić, L.	
Najtraženiji hrvatski bjegunac	9. prosinca 2005.	Novi list	HINA	
Uhićen Gotovina	9. prosinca 2005.	Novi list	Redakcija	Naslovna stranica
Šok i ogorčenje u Pakoštanima	9. prosinca 2005.	Novi list	Brkić, Velimir	
Gotovina glavna vijest u svjetskim medijima	9. prosinca 2005.	Novi list	Frlan, Irena	
General prije Tenerifa bio u Hrvatskoj	9. prosinca 2005.	Novi list	Oprijan Ilić, B.	
Od vojnika do generala	9. prosinca 2005.	Novi list	Radaljic, Danko	
Splitska HVIDRA: Gotovina je	9. prosinca	Novi list	Z. K.	

sinonim Domovinskog rata	2005.			
Gotovina za božićnicu	9. prosinca 2005.	Novi list	Mijić, Branko	Kolumna
Moguće zajedničko suđenje za tri predmeta	9. prosinca 2005.	Novi list	HINA	
Izjava dana	9. prosinca 2005.	Novi list	Redakcija	
Dunja Zloić-Gotovina napustila obiteljski stan u Zagrebu	9. prosinca 2005.	Novi list	B. Pa.	
Sanader: Potvrda vjerodostojnosti Hrvatske	9. prosinca 2005.	Novi list	Marić, J.	
Policija privela 11 prosvjednika	10. prosinca 2005.	Novi list	D. Ra.	
Tomac: Uhićenje Gotovine put ka rušenju Hrvatske	10. prosinca 2005.	Novi list	LJ. B. M.	
Ante Gotovina se predao?	10. prosinca 2005.	Novi list	Radaljac, Danko	
Uhićen Ante Gotovina	10. prosinca 2005.	Novi list	Redakcija	
Maloljetnici u crnom razbili prozore zadarskog SDP-a	10. prosinca 2005.	Novi list	Pavelić, Boris	
Hrvatska će se aktivno uključiti u postupak	10. prosinca 2005.	Novi list	HINA	
Crkva protiv prosvjeda	10. prosinca 2005.	Novi list	Marić, Jagoda	
Strize: Bit će nas više nego na skupu za Norca	10. prosinca 2005.	Novi list	Krželj, Z.	
Smijenjen Ivica Franić	10. prosinca 2005.	Novi list	Marić, Jagoda	
U trenutku uhićenja pio crno vino	10. prosinca 2005.	Novi list	Abramov, Sergej	
Ojačao ugled Del Ponte	10. prosinca 2005.	Novi list	I. F.	
Otvoreno, ničim izazvano, pismo Anti Gotovini	10. prosinca 2005.	Novi list	Mijić, Branko	

Gotovina danas stiže u Den Haag	10. prosinca 2005.	Novi list	Romac, Denis	
Real Madrid	10. prosinca 2005.	Novi list	Mijić, Branko	Komentar
Za generala, ne protiv vlasti	10. prosinca 2005.	Novi list	Tomičić, L.	
Odlazak iz Južne Amerike Gotovinu stajao slobode	11. prosinca 2005.	Novi list	Radaljac, Danko	
Pašalić: Vlast je izdajnička	11. prosinca 2005.	Novi list	HINA	
Del Ponte će tražiti obranu Gotovine sa slobode?	11. prosinca 2005.	Novi list	B. Po.	
Ante Gotovina u haaškom pritvoru	11. prosinca 2005.	Novi list	Romac, Denis	
Preobrazba nadbiskupa Barišića	11. prosinca 2005.	Novi list	Ciglencečki, D. i Frlan, I.	
Djetinjstvo obilježeno smrću majke	11. prosinca 2005.	Novi list	Brkić, Velimir	
Zadarski branitelji: Ni Gotovina ne bi odobrio nasilje	11. prosinca 2005.	Novi list	Pavelić, B.	
Nismo stvarali državu u ratu da bi je sada rušili	11. prosinca 2005.	Novi list	Frlan, Irena	
La Repubblica: Račanova vlada olakšala bijeg	11. prosinca 2005.	Novi list	Redakcija	Preneseno iz drugih medija
Letica: Vijest mi je potvrdio sin SMS-om iz SAD-a	11. prosinca 2005.	Novi list	Ciglencečki, Dražen i Crnčec, Zlatko	
Peraica: CAA će i dalje podržavati Gotovinu	11. prosinca 2005.	Novi list	HINA	
Uz parole gorjele gume	11. prosinca 2005.	Novi list	HINA	
Neodgovorni i licemjerni biskupi	11. prosinca 2005.	Novi list	Pilsel, Drago	Komentar
„I to se moralo jednom dogoditi“	11. prosinca 2005.	Novi list	Abramov, Sergej	

Uz Ivu Sanadera i Poljoprivredna komora	11. prosinca 2005.	Novi list	Marić, Jagoda	
Mesić: Skupovi evoluirali u potporu Gotovini	12. prosinca 2005.	Novi list	HINA	
Vlada će dati jamstvo za obranu sa slobode	12. prosinca 2005.	Novi list	J. Mia	
Milinović: Prijatelji, ako ste krivi, odgovarat ćete	12. prosinca 2005.	Novi list	Smolčić, Marin	
Ispit savjesti u Den Haagu	12. prosinca 2005.	Novi list	Matvejević, Predrag	
Vatreni govor admirala Domazeta Loše izmamio suze	12. prosinca 2005.	Novi list	Pavelić, B.	
Da nije bježao, Gotovina bi imao više šanse braniti se sa slobode	12. prosinca 2005.	Novi list	Mrvoš Pavić, Bojana	
Odvjetnici ogorčeni medijskim tretmanom generala	12. prosinca 2005.	Novi list	Romac, D.	
U Zagrebu više policajaca nego prosvjednika	12. prosinca 2005.	Novi list	Podgornik, B.	
Račan žali što ga Sanader ne krivi	12. prosinca 2005.	Novi list	Podgornik, Branko	
Udruge zahtijevaju izmjenu optužnice	12. prosinca 2005.	Novi list	Radović, Smiljana	
Generalska noćna mora	12. prosinca 2005.	Novi list	Mijić, Branko	
O nestabilnosti ni govora	12. prosinca 2005.	Novi list	Tomičić, T.	
Prosvjedi potpore Sanaderu?	12. prosinca 2005.	Novi list	Ciglencečki, Dražen	
Gotovina zaprijetio novinarima	12. prosinca 2005.	Novi list	Romac, Denis	
Ante Gotovina: Nisam kriv	13. prosinca 2005.	Novi list	Romac, Denis	
Mesić: I pomagači moraju odgovarati	13. prosinca 2005.	Novi list	B. Po.	
Haag „live“	13. prosinca 2005.	Novi list	Mijić, Branko	

MUP obrađuje moguće Gotovinine pomagače	13. prosinca 2005.	Novi list	D. Ra.	
Pokrenuta stranica potpore Gotovini	13. prosinca 2005.	Novi list	Z. M.	
Španjolci zaboravili Gotovini oduzeti mobitel	14. prosinca 2005.	Novi list	Romac, Denis	
General u Rusiji s vaučerom ili kao nečiji gost?	14. prosinca 2005.	Novi list	Vlahović, B.	
Akcijski plan za pravnu državu	14. prosinca 2005.	Novi list	Šantić, Neven	
Katavić donio novi printer	8. prosinca 2005.	Vjesnik	Dešković, Marin	
Nije mi laknulo zbog Gotovinina uhićenja	10. prosinca 2005.	Vjesnik	Brnabić, Saša	
Prosvjed u Osijeku	10. prosinca 2005.	Vjesnik	M. S.	
Kanarsko uhićenje	10. prosinca 2005.	Vjesnik	Lopandić, Bruno	
HVIDRA se ograđuje	10. prosinca 2005.	Vjesnik	T. T.	
Izjava Udruge specijalaca	10. prosinca 2005.	Vjesnik	HINA	
Tjeralica još na snazi	10. prosinca 2005.	Vjesnik	HINA	
Gotovina nije mogao izbjeći Haag	10. prosinca 2005.	Vjesnik	Körbler, Jurica	
Suradivat ćemo i s Haagom i s generalovom obranom	10. prosinca 2005.	Vjesnik	Rožanković, Miroslava	
Državno odvjetništvo opovrgnulo „Guardian“	10. prosinca 2005.	Vjesnik	HINA	
Znat ćemo obraniti istinu o Domovinskom ratu	10. prosinca 2005.	Vjesnik	Grdić, Tomislav i Maček, Davor	
Uhićeno 11 prosvjednika	10. prosinca 2005.	Vjesnik	V. M.	
Benko umjesto Franića	10. prosinca 2005.	Vjesnik	Rožanković, Miroslava	

Ivanković najavio tužbe	10. prosinca 2005.	Vjesnik	J. F.	
Objavit ćemo samo da je stigao u Haag	10. prosinca 2005.	Vjesnik	Drezga, Vinka	
Hrvatska pokazuje zrelost za Europu	10. prosinca 2005.	Vjesnik	HINA	
Rehn: Uhićenje otvara put prema EU	10. prosinca 2005.	Vjesnik	HINA	
Janša: Uklonjene napetosti	10. prosinca 2005.	Vjesnik	HINA	
Gotovina odbio medicinsku pomoć	10. prosinca 2005.	Vjesnik	Körbler, Jurica; Tintor, Gordana	
Gotovina bio u Argentini, Čileu, Rusiji, Kini, Češkoj, Tahitiju i Mauricijusu	10. prosinca 2005.	Vjesnik	HINA	
Izgredi na zadarskom području	10. prosinca 2005.	Vjesnik	Lj. I. B.	
Slijedi pritisak Haaga na SCG	10. prosinca 2005.	Vjesnik	Al Pinto, Brkić Bojan; Zornia, Alen i HINA	
Skupovi potpore bez izgređa	12. prosinca 2005.	Vjesnik	Dragičević, Irena	
Vlada daje jamstvo za Gotovinu	12. prosinca 2005.	Vjesnik	Körbler, Jurica	
Slab odaziv u Zagrebu	12. prosinca 2005.	Vjesnik	T. G.	
Putovnica (ni)je napravljena na četvrtom pisaču	12. prosinca 2005.	Vjesnik	Dešković, Marin	
Vijesti	12. prosinca 2005.	Vjesnik	Redakcija	
Časni sude, nisam kriv!	13. prosinca 2005.	Vjesnik	Bašić, Biljana	
Osnovan fond za Gotovininu obranu	14. prosinca 2005.	Vjesnik	A. H.	
HSP o pobijanju optužnice	14. prosinca 2005.	Vjesnik	I. B.	

Interpol o uhićenju Gotovine	14. prosinca 2005.	Vjesnik	HINA	
Nema razilaženja oko Akcijskog plana	14. prosinca 2005.	Vjesnik	Rožanković, M.	
Domaći poluizdajice	13. prosinca 2005.	Nacional	Ferić, Zoran	Kolumna
Policija je zbog Gotovine 8 mjeseci pratila Jozu Grgurića	13. prosinca 2005.	Nacional	Franjić, Niko	
Gotovina se trebao predati znatno prije uhićenja	13. prosinca 2005.	Nacional	Jurdana, Srećko	Kolumna
Crkva uslišila Sanadera	13. prosinca 2005.	Nacional	Pukanić, Ivo	Komentar
Urotu protiv Sanadera izmislila POA	13. prosinca 2005.	Nacional	Jelinić, Berislav	
3 neuspjela pokušaja za spas Ante Gotovine	13. prosinca 2005.	Nacional	Pukanić, Ivo	
Specijalno izdanje GLOBUSA 8. prosinca 2005.				
EKSKLUZIVNO IZ MADRIDA Ante Gotovina: Neću se žaliti na izručenje, zovnite mi ženu i odvjetnika Mišetića	8. prosinca 2005.	Globus	Bolanča, Maja i Malić, Goran	
KOLUMNA JELENE LOVRIĆ Dobra vijest za Hrvatsku i generala Gotovinu	8. prosinca 2005.	Globus	Lovrić, Jelena	
GOTOVININ KRUG Svi ljudi generala Gotovine: obitelj, prijatelji i pomagači	8. prosinca 2005.	Globus	Cigoj, Mark	
LJUBAVNI ALBUM: Neobjavljene fotografije Dunje i Ante Gotovine	8. prosinca 2005.	Globus		
OBITELJSKA DRAMA: Dva sata nakon uhićenja Dunja Zloić-Gotovina napustila je obiteljsku kuću na Srebrenjaku	8. prosinca 2005.	Globus	Cigoj, Mark	
LEGIONAR 151408: Andrija Grabovac, Tony Moremante ili Ante Gotovina	8. prosinca 2005.	Globus	Drobnjak, Ozren	

PARIŠKI DANI: Slatki život bez uniforme	8. prosinca 2005.	Globus	Orešić, Boris i Lušić, Biserka	
GOTOVINA U UMJETNOSTI: Inspiracija hrvatskim umjetnicima za filmove, knjige i stripove	8. prosinca 2005.	Globus	Jindra, Jelena	
KOLUMNA MILJENKA JERGOVIĆA: Zašto je Gotovina uhićen na mondenoj plaži, a ne u franjevačkom samostanu	8. prosinca 2005.	Globus	Jergović, Miljenko	
EKSKLUZIVNO IZ BRUXELLESA: Condoleezza Kolindi: Čestitamo	8. prosinca 2005.	Globus	Sabalić, Ines	
Špijunska urota protiv premijera Sanadera	9. prosinca 2005.	Globus	Alborghetti Igor; Cigoj, Mark	

Prilog 8. Popis članaka o slučaju „Milan Martić i Republika Srpska Krajina“

NASLOV	DATUM	IZVOR	AUTOR	OBLIK
12. lipnja 2007. – prvostupanjska presuda				
Za zločine u Hrvatskoj dosad samo 28 godina	11. lipnja 2007.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Doživotna za Martića	12. lipnja 2007.	Večernji list	Jungwirth, Goran	
Milanu Martiću 35 godina zatvora	13. lipnja 2007.	Vjesnik	HINA	
Briga više za hrvatske generale: „zločinački pothvat“ ušao u praksu	13. lipnja 2007.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	
Slaba je to utjeha žrtvama	13. lipnja 2007.	Večernji list	Grozdanić, D. i Saftić, D. L.	
Martiću 35 godina	13. lipnja 2007.	Večernji list	Jungwirth, Goran	
35 godina	13. lipnja 2007.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Martićev poučak	13. lipnja 2007.	Novi list	Mijić, Branko	

II Martićima Milan i danas poštenjačina	14. lipnja 2007.	Večernji list	Pavić, Hrvoslav	
Je li Martić dobio pravednu kaznu?	14. lipnja 2007.	Večernji list	Redakcija	Anketa
Presuda Martiću ne pobija hrvatski zločinački pothvat	14. lipnja 2007.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Srpski zločinački pothvat ne isključuje hrvatski	16. lipnja 2007.	Novi list	Romac, Denis	
Zatočenik plitke pameti	16. lipnja 2007.	Večernji list	Jajčinović, Milan	
Milanu Martiću 35 godina zatvora	16. lipnja 2007.	Vjesnik	Redakcija	
8. listopada 2008. – presuda Žalbenoga vijeća				
U srijedu pravomoćna presuda Milanu Martiću	2. listopada 2008.	Novi list	Romac, Denis	
Milan Martić ostaje u zatvoru 35 godina	9. listopada 2008.	Novi list	Romac, Denis	
Kao da se ništa nije dogodilo	11. listopada 2008.	Novi list	Miščević, Nenad	
Martiću ipak dosudili 35 godina robije	9. listopada 2008.	Večernji list	HINA	
Martiću potvrđena kazna od 35 godina zatvora	9. listopada 2008.	Vjesnik	HINA	
Martiću 35 godina zatvora	9. listopada 2008.	Slobodna Dalmacija	(H)	
Martiću potvrđena kazna od 35 godina	9. listopada 2008.	Jutarnji list	HINA	

Prilog 9. Popis članaka o slučaju „Vukovarska bolnica i presuda 'Vukovarskoj trojci'“

NASLOV	DATUM	IZVOR	AUTOR	OBLIK
27. rujna 2007. – prvostupanjska presuda (presuda Raspravnoga vijeća)				
Šok iz Haaga: Krvnicima sramotno male kazne	28. rujna 2007.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Haaški sud: Šljivančaninovi su vojnici štitili ranjenike od paravojnih postrojbi	28. rujna 2007.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Tri kardinalne greške Haaškog tužiteljstva	29. rujna 2007.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	

Muka Vukovara je zaboravljena	30. rujna 2007.	Jutarnji list	Butigan, S.	
Može li Ante Gotovina proći u Haagu kao Veselin Šljivančanin?	1. listopada 2007.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Šljivančanin je dozvolio zločin	1. listopada 2007.	Jutarnji list	Radoš, Ivica	
Naslovnica	28. rujna 2007.	Večernji list	Redakcija	
Prosvjedno pismo Vijeću sigurnosti	28. rujna 2007.	Večernji list	Bradarić, Branimir	
Haaška sramota	28. rujna 2007.	Večernji list	Ivanković, Davor	
Nema dokaza za rušenje Vukovara	29. rujna 2007.	Večernji list	Bajt, Zorana	
Haaška petica	28. rujna 2007.	Slobodna Dalmacija	Ivanišević, Ivica	
Šljivančaninu pet godina za Ovčaru	28. rujna 2007.	Slobodna Dalmacija	Babić, Jasna	
I krvavi major slobodan	29. rujna 2007.	Slobodna Dalmacija	Zlatar, Pero	
I tristo godina bilo bi premalo	29. rujna 2007.	Slobodna Dalmacija	Prusina, T.	
Pun sam ožiljaka od Šljivančanina	29. rujna 2007.	Slobodna Dalmacija	Jadrijević Tomas, Saša	
Šljivančanin skinuo ljagu	1. listopada 2007.	Slobodna Dalmacija	H	
Srbija neće izručiti Radića	2. listopada 2007.	Slobodna Dalmacija	Krnić, Denis	
Doživotni zatvor za vukovarske krvnike?	26. rujna 2007.	Novi list	Romac, Denis	

Za zločin u Vukovaru svaka kazna preblaga	27. rujna 2007.	Novi list	Pavelić, Boris	
Sramotna presuda krvnicima s Ovčare	28. rujna 2007.	Novi list	Romac, Denis	
Šok i suze u Vukovaru	28. rujna 2007.	Novi list	Pavelić, Boris	
Sanader: Poraz ideje Haškog suda	28. rujna 2007.	Novi list	Marić, Jagoda; Ciglenečki, Dražen i Crnčec, Zlatko	
Strah od osвете i slavlja kad se Šljivančanin vrati	29. rujna 2007.	Novi list	Oprijan Ilić, B.	
Nobilo: Presuda šokantna poput prve za Blaškića	29. rujna 2007.	Novi list	Abramov, S.	
Površna Del Ponte amnestirala vrh JNA	29. rujna 2007.	Novi list	Romac, Denis	
Hartmann: Šljivančanin je dopustio zločin	1. listopada 2007.	Novi list		
Presuda „vukovarskoj trojici“ 27. rujna	20. rujna 2007.	Vjesnik	HINA	
U četvrtak presuda „vukovarskoj trojici“	27. rujna 2007.	Vjesnik	HINA	
Vukovarske žrtve su ponovno ubijene	28. rujna 2007.	Vjesnik	T. G.	
Sanader: To je poraz ideje Haškog suda	28. rujna 2007.	Vjesnik	HINA, Ma. L. i G. Č.	
Neshvatljiva presuda za Šljivančanina	28. rujna 2007.	Vjesnik	HINA	
Korisna presuda	1. listopada 2007.	Vjesnik	Soljačić, Ivo	
Apsurd, đavolje oružje	2. listopada 2007.	Nacional	Ferić, Zoran	

Kevin Parker: Sudac koji je oslobodio ratne zločince	2. listopada 2007.	Nacional	Jelinić, Berislav	
Zašto se svaka naša budala izživljava nad Haškim sudom	5. listopada 2007.	Globus	Denis, Kuljiš	
Šljivančaninov sudac može zatražiti posao u Gospiću?	5. listopada 2007.	Globus	Boris, Dežulović	
159 Srba osuđeno za Vukovar	5. listopada 2007.	Globus	Lukić, Slavica	
Katastrofa Carle Del Ponte	5. listopada 2007.	Globus	Josipović, Ivo	
5. svibnja 2009. – presuda Žalbenoga vijeća				
Dubrovnik je trebao pasti za pet dana kako bi uslijedio napad na Split	30. travnja 2009.	Novi list	Brailo, Luko	
Tužitelji za Ovčaru traže 30 godina	4. svibnja 2009.	Novi list	Romac, Denis	
Šljivančaninu kazna uvećana na 17 godina	6. svibnja 2009.	Novi list	Romac, Denis	
Šljivančanin obrao bostan	6. svibnja 2009.	Novi list	Mijić, Branko	
I 760 godina zatvora bilo bi premalo	7. svibnja 2009.	Novi list	Korpoš, D.	
Odvjetnici Šljivančanina tražit će reviziju haškog postupka	9. svibnja 2009.	Novi list	B. O. I.	
Šljivančanin stigao na izricanje presude	5. svibnja 2009.	Večernji list	M. F.	
Šljivančaninu ipak 17 godina	6. svibnja 2009.	Večernji list	Ivanković, Davor	
Šljivančaninova žena prijeti Tadiću	7. svibnja 2009.	Večernji list	M. F.	

Šljivančaninu kazna povećana na 17 godina	6. svibnja 2009.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Vukovar: Ni pravde ni istine	7. svibnja 2009.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Krvnik s Ovčare ne može se više spasiti od robije	6. svibnja 2009.	Slobodna Dalmacija	Marjanović, Vedran i Dukić, Snježana	
Šljivančanin traži novo suđenje	8. svibnja 2009.	Slobodna Dalmacija	(H)	
8. prosinca 2010. – presuda nakon postupka preispitivanja (Šljivančanin)				
Presuda Šljivančaninu u srijedu	3. prosinca 2010.	Novi list	D. R.	
Josipović: Tražimo pravdu – kad tad	9. prosinca 2010.	Novi list	Z. C., D. C. i N. Bo.	
Krvnik Vukovara oslobođen krivnje za ubojstva na Ovčari	9. prosinca 2010.	Novi list	Romac, Denis	
Presuda Šljivančaninu veliki je poraz Hrvatske	10. prosinca 2010.	Novi list	Romac, Denis	
Skandalozna presuda Šljivančaninu	9. prosinca 2010.	Vjesnik	Barišić, Marko	
Na presedan u presudi Šljivančaninu mogli bi se pozvati hrvatski generali	10. prosinca 2010.	Vjesnik	Rajić, Vlado	
Šljivančaninu kazna smanjena za 7 godina	9. prosinca 2010.	Večernji list	Ivanković, Davor	
Ma nije kriv Haag, kriva je Hrvatska	10. prosinca 2010.	Večernji list	Ivanković, Davor	
Krvnik s Ovčare nije odgovoran za pokolj	9. prosinca 2010.	Slobodna Dalmacija	Matijanić, Vladimir	
Hrvatima 154, Srbima 691,5 godina zatvora	10. prosinca 2010.	Slobodna Dalmacija	Autor nije naveden	

Presuda Šljivančaninu je politička trgovina	10. prosinca 2010.	Slobodna Dalmacija	Prnjak, Hrvoje	
I prva presuda je bila premala. Ali, ova je kazna prava sramota	9. prosinca 2010.	Jutarnji list	Pavić, Snježana i Butigan, Sanja	

5. srpnja 2011. – odobreno prijevremeno puštanje na slobodu (Šljivančanin)

Šljivančanin na slobodi	8. srpnja 2011.	Vjesnik	HINA	
Vukovarski krvnik nakon osam godina pušten na slobodu	8. srpnja 2011.	Večernji list	Županić, S. / VLM Flego, M. / VLM	
Haag ga pustio 40 mjeseci ranije jer je bio uzoran i radio u knjižnici	8. srpnja 2011.	Jutarnji list	Žabec, Krešimir	
Krvnik na slobodi – Šljivančanin nikad nije izrazio žaljenje za zločine na Ovčari	8. srpnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Paropović, Jovo	
Krvnik s Ovčare na slobodi	8. srpnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	

Prilog 10. Popis članaka o slučaju „Ante Gotovina i operacija Oluja – prvostupanjska presuda“ 15. travnja 2011. godine

NASLOV	DATUM	IZVOR	AUTOR	OBLIK
Strani diplomati smatraju da Račan ne želi pronaći Gotovinu	9. travnja 2011.	Jutarnji list	Malić, Gordan	
Gotovina od hapšenja do presude	9. travnja 2011.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Ante je s lažnom putovnicom u 4 godine proputovao cijeli svijet	11. travnja 2011.	Jutarnji list	Malić, Gordan	
Najveća hrvatska ljubavna priča pukovnica Dunja i general Ante	11. travnja 2011.	Jutarnji list	Nezirović, Vanja	
Carla Del Ponte mislila da se general Gotovina skriva na Petračevoj jahti	12. travnja 2011.	Jutarnji list	Malić, Gordan	
Kako smo tražili Antu Gotovinu	13. travnja 2011.	Jutarnji list	Malić, Gordan	
Sud u Haagu može povrijediti pravdu i dugoročno ugroziti mir	13. travnja 2011.	Jutarnji list	G. An.	

Kosor: Branitelji, vaša ću prava zaštititi Ustavom!	13. travnja 2011.	Jutarnji list	Sever, Šeni N.; Barilar, S.; Butković, Davor i N. S. Š.	
Svi generalovi ljudi: tko ga je izdao, a tko mu je ostao vjeran do kraja	14. travnja 2011.	Jutarnji list	Nezirović, Vanja	
Branitelji brane sebe	15. travnja 2011.	Jutarnji list	Lovrić, Jelena	
Posljedice za Hrvatsku bit će simboličke, povijesne i političke	15. travnja 2011.	Jutarnji list	Pavić, S.	
Gotovina, Čermak i Markač: Najvažnija dosad izrečena presuda Haaškog suda	15. travnja 2011.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Haag ne bi imao posla da je naše pravosuđe prvo kaznilo zločine	15. travnja 2011.	Jutarnji list	Žabec, Krešimir	
Fra Ivica: Generali nisu depresivni, vjeruju da će ih sudac osloboditi	15. travnja 2011.	Jutarnji list	Krasnec, Tomislav	
On je presudio Anti Gotovini	15. travnja 2011.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Haaški tužitelji: Tu ste skrojili plan o zločinačkom pothvatu	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Žabec, K.	
Gotovina je platio umjesto Tuđmana	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Šajn, Nikolina	
Sami smo si krivi, izabrali smo vlast koja nas je izdala	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Pušić, Mario	
Nije riječ o presudi Hrvatskoj, nego o presudi Tuđmanu	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Butković, Davor	
Naše heroje su osudili, a zločinci su slobodni	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Šimić, Zlatko	
Legionar koji je oslobodio Knin	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Petrušić, Željko	
Ivan Čermak nije bio na brijunskom sastanku. To ga je spasilo od zatvora	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Vlašić, Boris i Turčin, Kristina	
Zar smo mi bili agresori?!	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Krasnec, Tomislav	
Časni sude, Gotovina je na medenom mjesecu. Nije kriv za zločine...	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Malić, Gordan	

Suze za Gotovinu i Markača: Naše heroje osudili su lopovi! Ovo je neviđena izdaja!	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Šimić, Zlatko i Kukec, Tomislav	
Svi su izglasavali rezolucije koje su osuđivale Hrvatsku	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Trkanjec, Ž.	
Sanader i Gotovina: zaštitnik postao progonitelj, a obojica završila u pritvoru	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Barilar, S. i Vlašić, B.	
Ante je imao mnogo žema, prave ljubavi: Ximenu i Dunju	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Ivanković Nenad	
Orie: Srbi otišli zbog granata...	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Hrvatska država nije nastala na zločinu!	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Fabrio, Bisera	
Markaču se sušila usta, Gotovini pulsirala žila, a Čermak je bio ljut	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Bolanča, Maja	
Bit ću produžena ruka suborcima – Anti i Mladenu	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Nezirović V. i Pavlina, Lj.	
Reporter Jutarnjeg lista u dva hrvatska mjesta koja su najviše odredila sudbinu generala Ante Gotovine	16. travnja 2011.	Jutarnji list	Krasnec, Tomislav	
Samo 23 posto Hrvata za ulazak u EU	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Butković, Davor	
Ključna sučeva pogreška: ignoriranje konteksta	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Butković, Davor	
Strategije Vlade je promašena	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Barilar, Suzana	
Nova presuda bit će tek za dvije godine	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Rešković, Veronika	
Blaškić na kraju pet godina manje, a srpski major Galić doživotni zatvor	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Pavić, S	
Sudio je Haag, ali na Markovu trgu je bila prava porota	17. travnja 2011.	Jutarnji list	K. T.	
Pakoštane: gorjele gume i borovina	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Radić-Ančić, Nikolina	
HSP: Trebamo prekinuti pregovore s EU	17. travnja 2011.	Jutarnji list	A. V. Š.	
Martićev stan je bio vojna meta... koju niste smjeli gađati!	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Krasnec, Tomislav	
Da su mi sudili kod nas, dobio bih milijun kuna, ovako ni lipe	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Turčin, K.	

Drašković: ne možemo više tvrditi da je Haag antisrpski	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Pavić, Snježana; Šajn, Nikolina	
Oluja je za nas bila akcija oslobođenja	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Fabrio, Biserka	Intevju
Kako je nastala Hrvatska	17. travnja 2011.	Jutarnji list	Pavičić, Jurica	
Mikuličić priznao: Sve obrane su zakazale	18. travnja 2011.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Vladina ofenziva. Šestorka koja bi trebala pomoći	18. travnja 2011.	Jutarnji list	Barilar, S	
Markač sam na odjelu među optuženim Srbima	18. travnja 2011.	Jutarnji list	Krasnec, Tomislav	
Tata je trpio bolove, 12 godina suđenja, ostavilo je tragove	18. travnja 2011.	Jutarnji list	Jureško, G. i Nazivović, V.	
Srbima 92,5 godina zatvora za zločine u Hrvatskoj	18. travnja 2011.	Jutarnji list		
Luka Bebić: Presuda će utjecati na referendum EU, ali ne i na izbore	18. travnja 2011.	Jutarnji list		
Za Mišetićeve tim 240 milijuna kuna	19. travnja 2011.	Jutarnji list	Malić, G. i Nazivović, V.	
Napravili niz grešaka, lutali u odabiru taktike, previše brinuli o dojmu	19. travnja 2011.	Jutarnji list	Alborgetti, Igor	
„Gotovina je heroj kao i nacisti krivi za masakr u Lidicama!“	19. travnja 2011.	Jutarnji list	Trkanjec, Željko	
Škare-Ožbolt: Osobno sam dala Mesiću šifru sefa s transkriptima	19. travnja 2011.	Jutarnji list	Novak, Tomislav	
„Presuda potvrđuje da je Srbija agresor“	19. travnja 2011.	Jutarnji list	S. B.	
Mjesto u kojem se pisala povijest ovih prostora	19. travnja 2011.	Jutarnji list	Fable, S.	
Nobilo: Mogao bi odgovoriti i Jure Radić	20. travnja 2011.	Jutarnji list	Malić, Goran	
Presuda generalima i pregovori	21. travnja 2001.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Policija nema nikakav plan – okupljanje za generale ne smatra sigurnosnim rizikom	10. travnja 2011.	Večernji list	Toma, Ivanka	

Svi očekuju generale	10. travnja 2011.	Večernji list	Miličević, Željko; Markač, Zvonko i Brodar, Alen	
Ante Gotovina i heroji	11. travnja 2011.	Večernji list	Despot, Zvonimir	
Milošević je Anti darovao džemper	11. travnja 2011.	Večernji list	Mazzocco, Vojislav	
Generalu Gotovini podmetale strane, ali i hrvatske obavještajne službe	12. travnja 2011.	Večernji list	Moskaljov, Vanja	
Većina Hrvata očekuje blage kazne, a stariji i birači HDZ-a oslobađanje	13. travnja 2011.	Večernji list	zk	
Mesić i Račanova Vlada krivi za greške u odnosima s Haagom	13. travnja 2011.	Večernji list	Pavičić Darko	
Documenta nije za pravdu nego traži odmazdu	14. travnja 2011.	Večernji list	mb	
Sudbina generala briga cijele nacije	14. travnja 2011.	Večernji list	vmo	
Neka se vrati u bolju Hrvatsku	14. travnja 2011.	Večernji list	Šlabek, Hrvoje	
Nova stigma za državu?	14. travnja 2011.	Večernji list	Jureško Kero, Jadranka	
Mimohod za generale	15. travnja 2011.	Večernji list	Čubrilo, Marko	
Gotovina čeka slobodu i ne namjerava se nikada baviti politikom	15. travnja 2011.	Večernji list	Borovac, Marina	
Udruženi zločinački pothvat ili samo pojedinačni zločini	15. travnja 2011.	Večernji list	Krešić, Zoran	
Povratak kući ili nepravdi	15. travnja 2011.	Večernji list	Ivkošić, Milan	
Presuda generalima	16. travnja 2011.	Večernji list	Moskaljov, Vanja; Borovac, Marina i Karaklaš, Bernard	
Zar ću sada sinu reći da sam zločinac?	16. travnja 2011.	Večernji list	Brodar, Alen i Markač, Zvonimir	

Pokrenimo prijatelje ako ih poslije svega imamo u svijetu!	16. travnja 2011.	Večernji list	Jureško Kero, Jadranka	
Stipu Mesića treba na sud!	16. travnja 2011.	Večernji list	Despot, Zvonimir	
Optuženi pred ICTY	16. travnja 2011.	Večernji list	Autor nije naveden	
Ružna haaška stigma	16. travnja 2011.	Večernji list	Jajčinović, Milan	
Jesu li suci vidjeli ove fotografije?	16. travnja 2011.	Večernji list	Autor nije naveden	
Pakoštane u suzama: To je izdaja, naš je Ante prodan!	16. travnja 2011.	Večernji list	Šarić, Frane	
Kronologija slučaja Gotovina i suđenja generalima	16. travnja 2011.	Večernji list	Autor nije naveden	
Udruženi zločinački pothvat sudsko vijeće zapravo tumači politički	16. travnja 2011.	Večernji list	Puhovski, Žarko	
Ne možemo prihvatiti ovaku presudu Haaga	16. travnja 2011.	Večernji list	Kiseljak, Lidija; Opačak Klobučar i Tamara	
Žalbeni postupak: Gotovina i Markač još će dvije godine u pritvoru čekati odluku o žalbi	16. travnja 2011.	Večernji list	IT	
Tadić: Ovo je u skladu s pravom. Dodik: Sad se jasno vidi da nisu samo Srbi vodili rat	16. travnja 2011.	Večernji list	Karakaš, B. i Krešić, Z.	
Gotovina Legionar koji je oslobodio Hrvatsku	16. travnja 2011.	Večernji list	Radoš, Ivica	
Markač Zapovjednik elitnih specijalaca kojeg su od milja zvali Tata	16. travnja 2011.	Večernji list	Radoš, Ivica	
Temelj su za presudu krivotvoreni transkripti	16. travnja 2011.	Večernji list	zde	
Grafit: „Prodali Antu za europsku kartu“	17. travnja 2011.	Večernji list	Čubrilo, Marko VLM	
Mons. Juraj Jezerinac: Haaška presuda je zločinački pothvat, a sud malouman	17. travnja 2011.	Večernji list	dik; VLM	
Kerum: Ne dajte im treću Jugoslaviju!	17. travnja 2011.	Večernji list	Vuković, Slavica	

Carla Del Ponte: „Sretna sam, kazna je sukladna zločinu“	17. travnja 2011.	Večernji list	Jureško Kero, Jadranka i Veljković, Sandra	
Kao mala voljela je loviti zmije, a poslije bankare, mafijaše i naše generale	17. travnja 2011.	Večernji list	Veljković, Sandra	
Srbija likuje, ostatak regije hladan	17. travnja 2011.	Večernji list	Krešić, Z. i Karakaš, B.	
Peter Galbraith: „Malo bi koja zemlja izručila svoje generale pobjednike“	17. travnja 2011.	Večernji list	Veljković, Sandra	Intervju
Mišetić je ponudio ostavku, no general Gotovina je to odbio	18. travnja 2011.	Večernji list	Šarić, Frane	
I treću noć na zadarskom području gorjele automobilske gume i stabla	18. travnja 2011.	Večernji list	fš	
Večernje novosti: Presuda je pljuska Hrvatskoj, a vjetar u leđa Srbiji	18. travnja 2011.	Večernji list	mf/VLM	
Bozanić: Neka vodstvo države učini sve što treba za istinu i pravdu	18. travnja 2011.	Večernji list	dp	
Veliki prosvjedi branitelja u Hrvatskoj tema svjetskih novina	18. travnja 2011.	Večernji list	bk/VLM	
Dok potpore EU pada, šanse za lipanj su sve veće	18. travnja 2011.	Večernji list	Veljković, Sandra / VLM	
Svaki drugi građanin misli da je presuda generalima osuda i Tuđmana i Šuška	18. travnja 2011.	Večernji list	Pmž/VLM	
Mons. Sakić: Presuda nije pljuska samo našem narodu nego cijelom svijetu	18. travnja 2011.	Večernji list	dp	
Đurđa Adlešić: Haag će nas osuditi i za komadanje BiH	19. travnja 2011.	Večernji list	Toma, Ivana	
Poruka Britanaca – Hrvatska će ući u EU kada prihvati Gotovininu krivnju	19. travnja 2011.	Večernji list	zb	
Neka se ispita tko je što učinio u državnom vrhu tijekom suđenja	19. travnja 2011.	Večernji list	Maretić Žonja, Petra / VLM	
General Čermak oporavlja se i već bi sutra mogao kući	19. travnja 2011.	Večernji list	sh/VLM	

Državne tajne u Haagu Branitelji: Sabor treba hitno zakonom ukinuti ured Stjepana Mesića	20. travnja 2011.	Večernji list	Malenica Anita	
Peticija zbog Haaga HSP prikuplja potpise na svoj zahtjev za prekid pregovora s EU	20. travnja 2011.	Večernji list	bma	
Iznesite olakotne okolnosti, kazna se može ublažiti!	20. travnja 2011.	Večernji list	Mirjan, Damaška	
„Predmet je jako složen, pa bi sada bilo pogubno mijenjati obranu“	20. travnja 2011.	Večernji list	Toma, Ivanka	
Branitelji štrajkuju glađu protiv presuda Gotovini i Markaču	20. travnja 2011.	Večernji list	bma	
Uoči presude generalima petorica „haaških“ odvjetnika analiziraju moguća scenarija	9. travnja 2011.	Vjesnik	Rajić, Vlado	
Ako ih sud oslobodi, generali u Hrvatskoj čekaju žalbu tužitelja	13. travnja 2011.	Vjesnik	Rajić, Vlado	
Gotovina optimistično čeka presudu	14. travnja 2011.	Vjesnik	HINA	
Gotovininoj obrani 12 mjesta u sudnici umjesto 18	14. travnja 2011.	Vjesnik	HINA	
Udruge pozivaju na dostojanstveno prihvaćanje presude generalima	14. travnja 2011.	Vjesnik	HINA	
Uoči haaške presude: Carla Del Ponte, politička amaterka koja je zaboravila pravo	14. travnja 2011.	Vjesnik	Rajić, Vlado	
Ante Gotovina: simbol čiste hrvatske pobjede nad srpskim agresorima	15. travnja 2011.	Vjesnik	Franičević, Mile	
Tjedan dana za pripremu odgovora na presudu	15. travnja 2011.	Vjesnik	Rajić, Vlado	
Sudsko vijeće presudilo i pokojnicima	16. travnja 2011.	Vjesnik	Rajić, Vlado	
Osuda zbog udruženog zločinačkog pothvata kompromitira Haaški sud	16. travnja 2011.	Vjesnik	Kostanjšak, P.	
Pakoštane u šoku i suzama: Ovo nismo sanjali ni u najgoroj noćnoj mori	16. travnja 2011.	Vjesnik	Klisović, Jadranka	

Hrvati jedinstveni: Sramota!	16. travnja 2011.	Vjesnik	Cikojević, M.; Mamić Pandža, LJ.; Sajler Garmaz, M. i Stella, D.	
Haag Gotovini i Markaču presudio zbog zločinačkog pothvata	16. travnja 2011.	Vjesnik	HINA	
Puhovski: Iz obrazloženja presude proizlazi da se zločin dogodio na Brijunima	16. travnja 2011.	Vjesnik	HINA	
Istina je ovog petka umrla u Haagu	16. travnja 2011.	Vjesnik	Körbler, Jurica	
Nakaradna odluka početak je prave demontaže Haaškoga suda	16. travnja 2011.	Vjesnik	Lopandić, Bruno	
Dodik: Presuda ruši mit da su samo Srbi vodili organizirani rat	16. travnja 2011.	Vjesnik	HINA	
Orie sudio Hrvatskoj	16. travnja 2011.	Vjesnik	Legović, Alen	
Međunarodno sudište: igre političke moći i utjecaja	18. travnja 2011.	Vjesnik	Gjenero, Davor	
Orie izgradio presudu na najslabijem dijelu optužnice	18. travnja 2011.	Vjesnik	Rajić, Vlado	
Jadranka Sloković: „Postoji mogućnost pobijanja Orijeve presude Gotovini i Markaču, predmet dolazi pred pet novih sudaca	18. travnja 2011.	Vjesnik	Bašić, Biljana	Intervju
Bebić: Okupiti svu pamet i na presudu odgovoriti bez demagogije i galame	18. travnja 2011.	Vjesnik	Lipovac, Marijan	
Je su li za drakonske kazne izrečene generalima krivi i njihovi odvjetnički timovi	19. travnja 2011.	Vjesnik	Rajić, Vlado	
Schultz: Haaški sud ne treba interpretirati povijest	20. travnja 2011.	Vjesnik	Knežević, Ivana	
Nadbiskup Srakić: Zbog izubljene bitke ne smijemo izgubiti i rat	20. travnja 2011.	Vjesnik	Hina	
HBK o haaškoj presudi: narušeno povjerenje u institucije pravde	21. travnja 2011.	Vjesnik	G. P.	
Josip Friščić: Haaški su procesi za mnoge u Hrvatskoj bili zgodna prilika za političke obračune	21. travnja 2011.	Vjesnik	Bačić, Ivica	Intervju

Pakoštanci žive za riječ – nevin	11. travnja 2011.	Novi list	Deljanin, Zorana	
General neustrašiv borac i plejboj	14. travnja 2011.	Novi list	D. R.	
Ishitrene izjave o Anti Gotovini problem za EU	12. travnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	
Presuda Gotovini, Čermaku i Markaču na 1.500 stranica	13. travnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	
Političke igre oko Haaga	13. travnja 2011.	Novi list	Šantić, Neven	
Obrani nedostaje mjesta u sudnici	14. travnja 2011.	Novi list	HINA	
Gotovina ne shvaća Hrvate koji misle da će biti osuđen	14. travnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	
Četrdeset svjetskih medija izvješćuje o presudi generalima	15. travnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	
Očekivanja	15. travnja 2011.	Novi list	Autor nije naveden	
Osuđeni su generali, a ne Hrvatska	16. travnja 2011.	Novi list	Modrić, Sanja	
Glavaš: Krivci su Sanader, Kosor i Šeks	16. travnja 2011.	Novi list	D. C.	
Jadno janje moje, nije ni mačku ubio	16. travnja 2011.	Novi list	Deljanin, Zorana	
Tko je tko u haškoj sudnici	16. travnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	
Utamničeni vojskovođa	16. travnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	
Sudbina pregovora (i dalje) visi o haškoj niti	16. travnja 2011.	Novi list	Frlan, Irena	
U raljama generala Ante Gotovine	16. travnja 2011.	Novi list	Pavelić, Boris	
Konačna odluka do kraja 2012. godine	16. travnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	
Generalov poučak biti vojnici, ne barbari	16. travnja 2011.	Novi list	Ciglencečki, Dražen	
Ante, Ante, život za te!	16. travnja 2011.	Novi list	Šnajder, Slobodan	
Svi smo mi hrvatski generali poslije bitke	16. travnja 2011.	Novi list	Lucić, Predrag	
Oporba i vladajući razočarani presudom	16. travnja 2011.	Novi list	Vukčević, Sanja	

Presuda generalima, presuda i Tuđmanu	16. travnja 2011.	Novi list	Frlan, I.	
U Beogradu zadovoljni zbog „zajedničkog zločinačkog pothvata“	16. travnja 2011.	Novi list	Oprijan Ilić, B.	
Hrvatska u šoku!	16. travnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	
Obitelj žrtava iz Varivoda žali osuđene generale	16. travnja 2011.	Novi list	Pavelić, Boris	
Brijunski zločinački pothvat	17. travnja 2011.	Novi list	Ciglencečki, Dražen	
Parali zastavu EU i zazivali suđenje „izdajicama“	17. travnja 2011.	Novi list	Pavelić, Boris	
Devčić usporedio Haag i Isusovo suđenje	17. travnja 2011.	Novi list	Pucić, S	
Mile Biondić prozvao Josipovića za „izručivanje“ Oluje Haagu	17. travnja 2011.	Novi list	Pucić, S	
Građani za presudu okrivljuju Vladu	17. travnja 2011.	Novi list	D. C.	
Brijunski sastanak fatalan za Gotovinu i Markača	17. travnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	
Nobilov savjet obrani: Nađite prave krivce!	17. travnja 2011.	Novi list	Abramov, Segej	
Sud u Haagu Srbima dosudio 92,5 godina	17. travnja 2011.	Novi list	Božić, Nataša	
Cijenu presude platiti će HDZ na izborima	17. travnja 2011.	Novi list	Ponoš, T. i Frlan, I.	
Histerija i EU	18. travnja 2011.	Novi list	Šantić, Neven	
Bozanić pozvao vlast da pomogne generalima	18. travnja 2011.	Novi list	Smolčić, M i HINA	
Prvostupanjsku presudu osporavati argumentirano	18. travnja 2011.	Novi list	Ponoš, T.	
Cijeli Knin za Haag meta zbog samo pedeset projektila	18. travnja 2011.	Novi list	Abramov, Sergej	
Histerija umjesto propitivanja i ozbiljne analize	18. travnja 2011.	Novi list	Pavelić, B.	
Hartmann o presudi generalima	18. travnja 2011.	Novi list	HINA	
Mišetić: Radimo na žalbi	18. travnja 2011.	Novi list	HINA	
Račanova vlada nije presudila generalima	19. travnja 2011.	Novi list	Ciglencečki, Dražen	

Josipović: Suradnju s Haagom nije mogu preispitati	19. travnja 2011.	Novi list	N. Bo.	
Prijenos iz Haaga na HRT-u najgledaniji	19. travnja 2011.	Novi list	S. P.	
Bajića nitko nije sprječavao u razrješavanju zločina	19. travnja 2011.	Novi list	Abramov, Sergej i Romac, Denis	
Oluja je bila međunarodni oružani sukob Hrvatske i Srbije	19. travnja 2011.	Novi list	D. R. S. Ab	
Mrsg. Marin Srakić: U Haagu presuđeno hrvatskom narodu	20. travnja 2011.	Novi list	HINA	
Suradnja Vlade s haškim sudom i dalje upitna	20. travnja 2011.	Novi list	Ciglenečki, D.	
Schultz protiv haške interpretacije povijesti	20. travnja 2011.	Novi list	Božić, Nataša	
Osuđene 563 osobe	20. travnja 2011.	Novi list	HINA	
Josipović: Dokaz iz Ureda predsjednika nije bio jedini	21. travnja 2011.	Novi list	HINA	
Mikuličić : Prvostupanjsku presudu ukinuo bi i srpski sud	21. travnja 2011.	Novi list	Ponoš, T.	
Crkva zbog Haag strahuje od novog nasilja i nepravdi	21. travnja 2011.	Novi list	Frlan, I.	
Biskupi stvaraju paniku umjesto da smiruju situaciju	21. travnja 2011.	Novi list	Romac, Denis	
Tuđman je znao da se sela pale u tri smjene	21. travnja 2011.	Novi list	Klarić, Jasmin	
Josipović: Sve je išlo preko Vlade	21. travnja 2011.	Novi list	HINA	
Bauk udruženog zločinačkog pothvata	9. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Matijanić, Vladimir	
Dajte nam još šest mjesta	14. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija		
Presudni dan	14. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija		
Crna strana Oluje: Palež, ubojstva 600 civila...	14. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	K. P.	
Dan odluke: Hoće li se Dunja Gotovina radovati Uskrsu s Antom?	15. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Marjanović, Vedran	
Saćić me otpremio u Haag	15. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Urukalo, Vladimir	

Ako ga osude, Gotovina se možda vrati u Španjolsku	15. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Prnjak, Hrvoje	
Štrbac: Hrvatskoj se piše nova povijest!	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Petković, Marko	
Guardian: Osudili hrvatsku državu	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Čelan, Joško	
Umjesto Tuđmana, razapet je Gotovina	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Plevnik, Danko	
Gotovina „prekinuo“ Vijeće	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Lulić, Nikolina	
Izuzeće Čermaka iz ratnog zločina postaje šansa obrane	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Marjanović, Vedran	
Unatoč presudi svi smo i dalje protiv prosvjeda	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Jandrijević Tomas, Saša	
Neka nas sve vode u Haag	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Jadrijević Tomas, Saša	
Izjave	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Autor nije naveden	
Zatvorena je Dunjina kuća	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Soldo, Stanislav	
Zadar Izjave	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Autor nije naveden	
Gardisti: I Staljin bi pozavidio na ovakvom procesu	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Šarac, Damir	
Braćo suborci, od danas smo zločinci	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Budimir, Milena	
Izjave	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Autor nije naveden	
Split Izjave	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Autor nije naveden	
Šibenik Izjave	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Autor nije naveden	
Nećemo rušiti Hrvatsku. Srušit ćemo ovu vlast!	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Matijanić, Vladimir	
Neću pratiti prijenos, ne volim gledati namještene utakmice	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Miloš, Petar	
Sportaš Izjave	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Autor nije naveden	
Orie šokirao Hrvatsku	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Zubčić, Gordan	
Englezi su odlučili Gotovinu zatvoriti po svaku cijenu	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	H. P.	

Idemo u Haag reći: Mi vojnici i zapovjednici smo krivi, a ne Gotovina	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, Lada	
Naš Mladen nikad nije izdao naredbu za ubijanje	16. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Borozan, Dinko	
Ogorčeni Gotovina otkazuje odvjetniku Luki Mišetiću	17. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Krile, Davor	
Rijeka: Ivo Josipović nije htio pomoći generalu Gotovini	17. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	L. B.	
Nadbiskup Puljić: Ante je naš veliki heroj	17. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Šprljan, Edvard	
Prekinimo odmah pregovore s EU	17. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Vučetić Škrbić, Ana i	
Napadali policiju, palili gume i blokirali ceste	17. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Radić-Ančić, Nikolina	
Mišetić odbio ekspertizu spasa za generala Antu Gotovinu	18. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Jandrijević Tomas, Saša; Vučetić Škrbić, Ana i Krile, Davor	
AntiEUropska histerija je zapravo obična svinjarija	18. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Ljubičić, Saša	
Neka ga brani Nobilo, Sloković i Prodoanović	18. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Bijelić, Gabrijela i Šprljan, Edvard	
Prijava prosvjednicima za trganje EU zastave	18. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	I.D.	
Franjo Feldi. Htio sam srušiti Laušićev iskaz, ali obrana mi nije dala da svjedočim	18. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Jandrijević Tomas, Saša	
Šeks: Locirati, uhititi, transferirati, obraniti	18. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Blažević, Davorka	
Orie ubrojio i Radića u zločinački pothvat	18. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Dukić, S.	
Jastreb: Haag nas vraća na Z4	18. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Dukić, S.	
Gotovina je zaustavio topnički napad radi zaštite srpskih civila	19. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Blažević, Davorka	
Hannes Swoboda: Oluja je bila oslobodilačka akcija	19. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Ljubičić, Saša	
General oslobađao BiH, a Orie ga kaznio za zločin u Gruborima	19. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Blažević, D.	

Pero Kovačević: „Vojna policija je morala kazniti nedjela u Oluji“	19. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Krnić, Denis	
Washington: „Cilj HV-a nije bio protjerivanje Srba“	19. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Jandrijević Tomas, Saša	
Uz pomoć SAD-a može srušiti optužbu o zločinačkom pothvatu	19. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	A. B. K.	
Mesić nije Pedro	19. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Plevnik, Danko	
General Čemak obranu platio prodajom „Tifona“	19. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Krile, Davor	
Jandroković i u Bruxellesu ruši „udruženi zločinački pothvat“	19. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Selimović, Šenol	
Tribunal je već odbio Hrvatsku kao „prijatelja Suda“	20. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Krile, D.	
Čermaka oslobodio Miloševićev branitelj	20. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Jandrijević Tomas, Saša	
HVIDRA: Bajiću, ispitajte Mesića o transkriptima	20. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Krnić, Denis i Kalmeta, Lada	
Lov na vještice dijeli Hrvatsku	20. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Plevnik, Danko	
Štrajkaju glađu zbog presude generalima Gotovini i Markaču	20. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Marjanović, V.	
Akademik Davorin Rudolf: Gotovini i Markaču sudili kao nacistima	21. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Prnjak Hrvoje	Intervju
Washington Times: Čeka nas novi rat na Balkanu	21. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Jerković, Ana	
Joško Morić, Moguća je optužnica i protiv mene	21. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Marjanović, Vedran	
„Predali ste transkripte jer poštujete zakon“	21. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Z. D.	
Nobilo: Vlada šteti haaškim generalima	21. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Marjanović, Vedran	
Presuda Prliću i ostalima mogla bi biti „stvarna“ kazna Hrvatskoj	21. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Soldić-Arar, Zdravka	
Don Stipe: Strankom Bljeska i Oluje vratimo Hrvatskoj čast i dostojanstvo	21. travnja 2011.	Slobodna Dalmacija	Paštar Toni	
Operacija za spas Gotovine u tri koraka	19. travnja 2011.	Nacional	Jelinić, Berislav	
Dajmo Plitvice za Gotovinu	19. travnja 2011.	Nacional	Rudan, Vedrana	

Gotovina plaća za Tuđmana; proces je pod utjecajem politike	19. travnja 2011.	Nacional	Jurdana, Srećko	
Gotovina ujedini HDZ I SDP	15. travnja 2011.	Globus	Hudelist, Darko	
Operacija Sloboda Spašavanje vojnika Gotovine	22. travnja 2011.	Globus	Fabrio, Bisera	

Prilog 11. Popis članaka o slučaju "Ante Gotovina i operacija Oluja – drugostupanjska presuda" 16. studenoga 2012. godine

NASLOV	DATUM	IZVOR	AUTOR	OBLIK
Deset najtežih dana Dunje Zloić- Gotovina	9. studenoga 2012.	Globus, broj 1144	Miloković, Ante	
Ralje	23. studenoga 2012.	Globus, broj 1146	Torbarina, Tanja	Kolumna
Hoćete li mi se pridružiti?	23. studenoga 2012.	Globus, broj 1146	Miloković, Ante	
Bdijenje do presude Gotovini i Markaču	10. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Ratne žrtve ne zanimaju nikoga	11. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Marjanović, Vedran	Komentar
Na bdijenjima za Gotovinu i Markača ne želimo političare	13. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Dukić, Snježana	
Dubrovnik: molitva kraj križa u Mandaljeni	13. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	A. Ka.	
Zadar: Misa u katedrali	13. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Šibenik: Okupljanje na mostu	13. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Haag samo četiri od 161 optuženog "iz druge" oslobodio	13. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Marjanović, Vedran	
Sisački biskup Vlado Košić: Zarobit će čitav hrvatski narod	13. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Piškorić, M.	

Srce svih domoljuba kucat će za generale	13. ili 14. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Dukić, Snježana	
IPAK HEROJI, a ne zločinci	15. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Jović, Josip	
Dilber: Čekamo ga	15. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Sviličić, Božana	
Molitveno bdijenje	15. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Malbaša, Petar	
Gotovina ide kući uz presudu manju od 10 godina i 5 mjeseci	15. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	H	
Ostaje ti samo Bog i vjera	15. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Krile, A. B.	
PORUKE IZ SABORA: Bude li pravde, bit će slobodni	15. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Diplomat, ustavni sudac, ljubitelj Shakespearea i UN ‘mirovnjak’	15. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Jadrijević Tomas, Saša	
Hrvatska je imala pravo osloboditi svoj teritorij, ali niste trebali ubijati civile	15. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Tomas, S. J.	
Haaška (ne)pravda za hrvatske junake	16. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Jadrijević Tomas, Saša	
Sloković: Optimist sam	16. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Jakubin, H. K. i Došen, I.	
Ratnik, profiter i mađioničar	16. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Blažević, Davorka	
Prizor uhićenja Gotovine za mojim stolom progonit će me cijeli život	16. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Dukić, Damir	

Gotovini i Markaču potpora neovisno o presudi	16. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Kalajžić, M.; Jurković, M.; Šimić, I.; Elezović, B. i Soldo, S.	
Konačna pobjeda! I Haag potvrdio: Hrvatska i njezini generali su čisti kao suza	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		Naslovnica
Rat je prošlost. Okrenimo se budućnosti / Markač: Oluja bez mrlje	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Karakaš Jakubin, Hajdi; Marjanović, Vedran; Belak-Krile, Anita	
Suze nakon zagrljaja s Mirom Lacom	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	V. M.	
Haaški je sud Oluju proglasio legitimnom	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	H	Iz stranoga tiska
Hrvatske zastave najtraženije	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	V. M.	
“Blokada” Zagreba	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	V. M.	
Slavlje u Haagu Nakon presude se zaorilo “Večeras je naša fešta”	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Zelić, Edi	
Raduj se, zemljo hrvatska	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, L.	
Sudac Meron dokazima je srušio “zločinački pothvat” / Josipović: Hvala vam na žrtvi za Hrvatsku / Milanović: Za pogreške u ratu kriva je država	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Marjanović, Vedran	
Neka Boga i Amerike	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Jović, Josip	

Skinuta je ljaga s naše patnje i krvi	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Dukić, Damir	
Teško je osuditi generale	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Plevnik, Danko	
Mišetić: Sudac Orije trebao bi dati ostavku	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Slavko Štrbac: Šokiran sam	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Paripović, Jovo	
Izjave: odvjetnik Ante Nobilo: Hrvatska može bolje! / Zvonimir Hodak: Šamarčina Oriju / Jadranka Sloković: Pravno jedino moguća presuda	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Stipe Mesić: Maksimalno sam pomogao	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	F. L.	
Milorad Pupovac: Tko je onda odgovoran?	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	H	
Ivan Zvonimir Čičak: Iznenaden sam	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Akademik Davorin Rudolf: Ovo je lekcija našem "istočnom komšiluku"	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	H	
BLAGOSLOV Domaći i gosti plakali od sreće / Bate zvona s kampanela	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Krnić, Denis; Budimir, Milena; Marković, Ivica; Šarac, Damir i Lulić, Nikolina	
Tenkist Roko: Za ovo smo živjeli!	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, Lada	
Vraćena Gotovinina slika u Vijećnicu	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	M. K.	

Pakoštane: Ante, Ante, ti si legenda Rvata...	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Šprljan, Edvard	
BORO: Brat je mene hrabrio	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Sve je izgledalo kao san	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Svilidić, Božena	
Umirovljeni general Rahim Ademi: Nisam htio ni misliti	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Blažević, D.	
Umirovljeni stožerni brigadir Marko Rajdić: Hrvatska je ponovo rođena	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Rudan, Katarina	
General Nojko Marinović: Rado bih čuo Carlu Del Ponte	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Kalajdžić, Ahmet	
Ministar Ante Kotromanović: Lud sam od sreće, oba su slobodna!	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Paštar, Toni	
Slavilo se od mosta, pa sve do katedrale	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Jurković, Marina	
Proslave Oluje odsad će biti veličanstvenije	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Šimić, Ivica	
Znali smo da je nevin	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Primorac, Mate	
Imočani na nogama već desetak dana	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Ćosić, Braco	
Župan Dobrosravić: Pobjedila je istina	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Pilaš, Livia	
Karamarko se “probudio” / Izricanje presude prevodio Lovro Škopljanac, sin bivše premijerke Kosor / I Ina skratila radno vrijeme zbog generala / Dok se jedni vraćaju, drugi otputovali u mirovnu misiju NATO-a na	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Prnjak, Hrvoje; Karlović Sabolić, Marina i Laušić, Frenki	

Kosovu				
Suze za generale	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Dukić, S.	
Šestorica iz HVO-a: Nova šansa	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Miloš, Petar	
Luka Faletar: Bio sam Ante Gotovina	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Nema obeštećenja za godine u pritvoru	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Z. S. A.	
Od danas volim sve suce, a najviše Theodora Merona	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Bariša, Mladen	
Čestitao i štimac, Sammir, Kostelić, Dinamo, Hajduk...	17. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	PSD	
Nazdravili smo slobodi na 8 km visine	18. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		Naslovnica
Dunja, idemo po Antu / Zbogom Haagu uz šampanjac, sir i pršut	18. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Paštar, Toni	
Najkraća odluka	18. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	H	
Najprije ću na more, dignit jidra	18. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Karakaš Jakubin, Hajdi	
Oslobađanje generala će probuditi "životni duh"	18. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Laušić, Frenki	
Već mi za sliku nude 750 kuna	18. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Lulić, N.	

Odmjerenost nasuprot “razbojničkom” imidžu	18. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Belak Krile, Anita	
Išli su na sve ili ništa, ali nisu to radili svjesno, već su bili šlampavi	18. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Laušić, F.	
Gotovina: Ispunio sam zavjet Gospi / Valja nam gledati u budućnost	19. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		Naslovnica i članak
Pravda će sigurno stići i u Škabrnju	19. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, Lada	
Valja nam gledati u budućnost	19. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Markač: Vukovarcima smo dali novi život	19. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Patković, Nikola	
Srbija će poludjeti ako Haag oslobodi Haradinaja	19. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Paripović, J.	
Put do slobode	20. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		Dodatak – Knjiga u slikama o oslobođenju i dolasku generala u Hrvatsku
Za Gotovinu švedski stol od 1000 metara / Uz stol od kilometra s Gotovinom na fešti u Pakoštanima cijela Hrvatska	20. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, Lada	Naslovnica i članak
Presuda generalima vraća nadu u pravedniji svijet	20. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	H	
Poziv na suživot pljuska je svim ekstremistima u Hrvatskoj i Srbiji	20. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Vuksan, Mario	
Pozvao ih je jer zna da se neće vratiti	20. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	J. P.	
Lošo: Sudac Pocar za Gotovinu je tražio 18 godina	20. studenoga	Slobodna Dalmacija	Marijanović, V.	

	2012.			
Obojica su psihološki jaki, brzo će se vratiti u život	20. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Šarac, Damir	
Jeremićev potez: Raspravu o Haagu sazvaio za 10. travnja	20. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	J. P.	
Generale, držite se dalje od Pantovčaka	20. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Marijanović, V.	
Srbijanska vicepremijerka otkazala dolazak: Ne bi mi sada bilo ugodno ići u Zagreb	20. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Generale, drago mi je da ste nevini...	20. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Tomić, Ante	
Ante Gotovina: Zagrlio sam brata i prijatelje nakon 11 godina / S bratom nakon 11 godina	21. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, Lada	Naslovnica i članak
Neka svatko u domovini bude sretan	21. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, Lada	
Gotovina je spasio Bihać od Mladićevih granata	21. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Soldić, Zdravka	
Boro Gotovina: Konačno sam i ja slobodan čovjek	21. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Štrbac: Dajte nam posao u Hrvatskoj	21. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Paripović, J.	
Lošine laži o Pocar	21. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Prnjak, H.	
Gotovina govori poput proroka, kao produhovljen čovjek	22. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Vuković, Vinko	
Podupirem Vladu jer ju je izabrao narod	22. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Sviličić, Božana	
Pakoštanci su zaslužili počast jer su Anti uvijek vjerovali!	22. studenoga	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, Lada	

	2012.			
Ispovijedajući se fra Ivici, general je učvrstio svoju vjeru / Nadbiskup Prenda: Generale, spreman sam biti svjedokom istine / Gotovina: Nadbiskupe, zadanu riječ neću pogaziti	22. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Kalmeta, Lada	
Vukčević: Za zločine nad Srbima moramo kazniti niže zapovjednike HV-a	22. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	Paripović, Jovo	
Jeremić lagao da je sazvaio raspravu o Gotovini	22. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija		
Pusić: Odluka suda u Haagu je definitivna	22. studenoga 2012.	Slobodna Dalmacija	H	
Haaški sud odaslao jasnu poruku: Dani nekažnjelog počinjenja zločina su gotovi!	9. studenoga 2012.	Večernji list	Jurašić, Marinko	
Branitelji očekuju 100.000 ljudi na bdijenju za generale / Mons. Jezerinac: U Haagu sam osjetio nadu kod generala	11. studenoga 2012.	Večernji list	Puljić Šego, Iva / VLM	
Zadnji dani prije presude / I Dunja i Mirjana proživljavaju uspone i padove	11. studenoga 2012.	Večernji list	Ivanković, Davor	
HEROJ – S ponosom podržimo našeg heroja! / Izjava dr. Robina Harrisa	12. studenoga 2012.	Večernji list		Reklama za naljepnicu koju Večernji list daje na dar
Uzaludan apel Crkve da činimo pokoru	13. studenoga 2012.	Večernji list	Spahija, Mlasenko	Otvoreno – glas građana
Haaška će presuda utjecati na hrvatsku političku budućnost	14. studenoga 2012.	Večernji list	Jajčinović, Milan	Komentar dana
Čudno, Hrvati još imaju vjere da Haag može biti pravedan	15. studenoga 2012.	Večernji list	Ivanković, Davor	

Između 145 svjedoka sudnicom prodefilirale i brojne poznate osobe	15. studenoga 2012.	Večernji list	dai	
Konačna odluka: Žalbeni postupak čiji rezultat u neizvjesnosti drži cijelu Hrvatsku	15. studenoga 2012.	Večernji list	Ivanković, Davor	
WIKILEAKSOVE DEPEŠE Agresivni Haag zakulisnim igrama tražio: blokirajte Dalmaciju i provodite racije	15. studenoga 2012.	Večernji list	Krasnec, Tomislav / VLM	
Mjesecima je znao da je lociran i „probijen“	15. studenoga 2012.	Večernji list	Ivanković, Davor	
Carla Del Ponte tužiteljica kojoj je uhićenje Gotovine postalo opsesija	15. studenoga 2012.	Večernji list	Jureško Kero, Jadranka / VLM	
Noć prije presude kada su se miješali stres, nada i želja za zagrljajem najmilijih	16. studenoga 2012.	Večernji list	Ivanković, Davor i Krasnec, Tomislav	
Časni sude, nije kriv / U Đurđevcu uvjereni da Markač mora na slobodu	16. studenoga 2012.	Večernji list	Markač, Zvonimir / VLM	
Pakoštanci: Kakav je to sud kad nevin čovjek 7 godina trune u zatvoru	16. studenoga 2012.	Večernji list	Šarić, Frane	
Presedan za svjetske ratnike	16. studenoga 2012.	Večernji list	Jurasić, Marinko	
Galbraith: U granatiranju Knina nema ratnog zločina	16. studenoga 2012.	Večernji list	Veljković, Sandra / VLM	
Ako Haag ne odbaci optužbu, opet će se pitati tko je dilao transkripte	16. studenoga 2012.	Večernji list	Perica, Silvana	
Kada je čula Gotovinin glas, uvjerala se da ga Hrvati traže	16. studenoga 2012.	Večernji list	Toma, Ivanka	
PODNEŠAK TRIBUNALU Presedan koji je zabrinuo i zbunio članove Žalbenog vijeća / Vijest da Gotovina nije oslobođen bit će loša i za naše vojnike u Afganistanu	16. studenoga 2012.	Večernji list	Jureško Kero, Jadranka / VLM	

Pobjeda! Gotovina: Okrenimo se budućnosti	17. studenoga 2012.	Večernji list		Naslovnica
Knin oslobođen	17. studenoga 2012.	Večernji list		Naslovnica od 6. kolovoza 1995.
Pravda umjesto odmazde	17. studenoga 2012.	Večernji list	Ogurlić, Goran	
Gotovina pred 100.000 ljudi: Hvala vam! Ovo je bila zajednička pobjeda. Ovo je bila pravna Oluja i pobijedili smo. Okrenimo se budućnosti	17. studenoga 2012.	Večernji list	Biodina, Marko / VLM / Bubalo, Stjepan	
Generali su se impresivno ponijeli i dali sjajnu poruku o odgovornosti	17. studenoga 2012.	Večernji list	dij	
Dunja Gotovina: Rat je sad gotov i za moju obitelj / U zrakoplovu generale častili šampanjcem, crnim vinom, pršutom...	17. studenoga 2012.	Večernji list	Puljić Šego, Iva / VLM / Bohutinski, Josip	
Dragi generali, hrvatska kontrola leta s ponosom vas pozdravlja	17. studenoga 2012.	Večernji list	pg	
16. studenog proglasiti Danom pravde	17. studenoga 2012.	Večernji list	Grgurević, Dražen Split	Prijedlog čitatelja
Domovinski rat je temelj naše budućnosti	17. studenoga 2012.	Večernji list	vl	
Bozanić: Neka je blagoslovljen vaš povratak među nas	17. studenoga 2012.	Večernji list	Pavičić, Darko	
Nijedno razumno raspravno vijeće ne može zaključiti da je postojao udruženi zločinački pothvat	17. studenoga 2012.	Večernji list	Ivanković, Davor; Krasnec, Tomislav / VLM	
Generali nisu "oprani" u	17. studenoga 2012.	Večernji list	Ivanković, Davor	

To! Ajmo kući! Markač se ukočio suznih očiju, Mirjani su drhtale noge, Ante je odahnuo i spustio pogled... Haagu. Nisu ni bili prljavi!	17. studenoga 2012.	Večernji list	Ivanković, Davor; Krasnec, Tomislav / VLM	
11 godina progonili su ga kao zvijer i zatvorili, a nikada nije bio ogorčen ni ljutit	17. studenoga 2012.	Večernji list	Grubišić, Petar	
Poraz Del Ponte i onih koji su im podmetali	17. studenoga 2012.	Večernji list	Jajčinović, Milan	
Sportaš kojeg su njegovi specijalci od milja nazvali Tata	17. studenoga 2012.	Večernji list	Markač, Zvonimir / VLM	
Haag je ovom presudom sprao ljagu i s imena Franje Tuđmana	17. studenoga 2012.	Večernji list	Despot, Zvonimir	
Žalbeno vijeće nije osudilo po principu "neka visi Pedro", nego oslobodilo po pravu	17. studenoga 2012.	Večernji list	Jurasić, Marinko	
Josipović: Dokaz da Tuđman nije planirao protjerati Srbe	17. studenoga 2012.	Večernji list	Perica, Silvana	
Ako Gotovina i Markač nisu odgovorni, tko onda jest?	17. studenog 2012.	Večernji list	Romić, Tea / VLM	
Miroslav Tuđman: Ova odluka Žalbenog vijeća satisfakcija je i za našu obitelj	17. studenoga 2012.	Večernji list	Špoljar, Marko / VLM	
REAKCIJE Željko Sabo: Generali, dođite u Vukovar Josip Leko: Imamo razloga za slavlje Jadranka Kosor: Domovinski rat je pravedan Damir Krstičević: Pravi časnik i džentlmen Josip Bozanić: Žrtvama vratili dostojanstvo Zoran Milanović: Hvala dvojici generala što su ovoliko izdržali za Hrvatsku Tihomir Blaškić Ivan Čermak	17. studenoga 2012.	Večernji list	(Sabo) brb / VLM (Kosor) tr / VLM (Krstičević) ipš / VLM (Šeks) Puljić Šego, Iva / VLM	

Vladimir Šeks: Gotovini u četiri oka želim reći da nisam bio sudionik njegova progona Tomislav Karamarko: Postali su simbol pravednog rata, stvari se napokon slažu na svoje mjesto				
Progonjena je bila i Dunja Gotovina. Haag joj je uzeo muža, a Hrvatska posao	17. studenoga 2012.	Večernji list	Grubišić, Petar i Pacek, Tanja	
Brat Boro: Bog je bio uz Antu i hrvatski narod	17. studenoga 2012.	Večernji list		
Malo bi tko preživio ono što su oni preživjeli	17. studenoga 2012.	Večernji list	Jurasić, D.	
Najbolje godine ostavio je na ratištu i u pritvoru	17. studenoga 2012.	Večernji list	Markač, Zvonimir / VLM Marinković, Darko / VLM	
Ogorčeni srpski mediji ne žele se pomiriti s oslobađanjem generala	17. studenoga 2012.	Večernji list	Mandir, Antonio	
Ivica Dačić: Presuda je dokaz da Haaški tribunal nije sud Rasim Ljiljić: Ovo je šamar međunarodnoj pravdi i pomirenju Milorad Dodik: Ponižavajuća odluka, nemamo vjere u taj sud Munira Subašić: Srebreničke majke čestitale generalima	17. studenoga 2012.	Večernji list		
Presuda generalima ponovno je uspjela podijeliti cijelu BiH	17. studenoga 2012.	Večernji list	Krešić, Zoran / Mostar	
Ogorčeni Nikolić: Ovo je skandalozna odluka! Jeremić:	17. studenoga	Večernji list	Sve / VLM	

Osvetit ću se!	2012.			
Britanski Guardian: Ovo je jedan od najvećih obrata u povijesti Haaškog suda	17. studenoga 2012.	Večernji list	abe / VLM jik / VLM md / VLM	
Hrvatska sada treba izgraditi imidž u svijetu	17. studenoga 2012.	Večernji list	Skoko, Božo	
Theodor Meron: Shakespearov fan preživio nacističke logore, radio za Izrael, Clintona...	17. studenoga 2012.	Večernji list	Jurasić, Marinko	
Istinu u Haagu trebaju tražiti povjesničari	17. studenoga 2012.	Večernji list	Klasić, Hrvoje	
Koraci u novi život / I časnici pobjedničke vojske, kad su skupa, imaju pravo na suze	18. studenoga 2012.	Večernji list		
Nježni zagrljaji i poljupci unucima koje dosad nije imao prilike vidjeti	18. studenoga 2012.	Večernji list		
Rat pripada povijesti	18. studenoga 2012.	Večernji list	Perica, Silvana	
Zahvaljujući ljudima iz veleposlanstva, svi su znali da ih njihova zemlja nije zaboravila	18. studenoga 2012.	Večernji list	Ivanković, Davor	
Mišetić: Čemu se čudi Carla Del Ponte? Pa većina joj je optužnica pala (Smatrao sam je nevjerodostojnom jer se u svom poslu vodila samo politikom)	18. studenoga 2012.	Večernji list	Perica, Silvana	
Mi koji smo s njima ratovali, znali smo da su nedužni	18. studenoga 2012.	Večernji list	Mbi / VLM	
Carla Del Ponte: Kao djevojčica naganjala je zmiје, a potom političare, bankare, države... Sve je kontrolirala – i šokirala se kad joj je “veliki ulov” oslobođen	18. studenoga 2012.	Večernji list	Veljković, Sandra / VLM	
Presuda generalima težak je udarac za Alphonsa Oriēja	18. studenoga 2012.	Večernji list	Jurasić, Marinko	

Koridor je ostavljen za spas civila, a ne za deportaciju / Elementi na kojima počiva presuda / Sudac Žalbenog vijeća Fausto Pocar: Groteskno je tvrditi da su Tuđman i Gotovina brinuli o srpskim civilima	18. studenoga 2012.	Večernji list	Krasnec, Tomislav / VLM	Spomenar izdanje
Generali, HVALA VAM / Okrenimo se budućnosti, držimo je u svojim rukama	19. studenoga 2012.	Večernji list		Spomenar izdanje
Ne odustati od tužbe za genocide	19. studenoga 2012.	Večernji list	Jurasić, Marinko	
Narod nije zaboravio stradanja Vukovara	19. studenoga 2012.	Večernji list	Bradarić, Branimir / VLM	
Škabrnjani su sretni zbog generala – i još čeznu za pravdom	19. studenoga 2012.	Večernji list	Luić, Andrina / VLM	
Zavjet – Zahvalio je Majci Božjoj na slobodi	19. studenoga 2012.	Večernji list	Brodar, Alen / VLM	
General Markač u Vukovaru se poklonio žrtvama	19. studenoga 2012.	Večernji list	Bb / VLM	
Znam tko je dao uhititi Gotovinu, ali ne smijem reći	19. studenoga 2012.	Večernji list	Šarić, Frane	
V. Šljivančanin: O Hrvatima može da misli ko hoće, ali su nam održali lekciju iz dostojanstva i trebalo bi učiti od njih. Čestitam Gotovini i Markaču što su na slobodi. (srpski list Telegraf) Bilo bi dobro da se svi ugledamo na generala Gotovinu (Jurica Dropulić, Zageb) Milošević je odgovoran za sve što se dogodilo Srbima i drugima	19. studenoga 2012.	Večernji list		Pisma, reagiranja, polemike

(Bodulica, Zadar) Hrvatska će biti bolja s generalima (Antun Drndelić, Zagreb) Branitelji, vrijeme je da se konačno ujedinito (Dragan Zlomislić, Zagreb) Sretna sam zbog slobode Gotovine i Markača (dr. sc. Olga Carević) Neka g. Pupovac pročita knjigu prof. Carevića (L. G. Zagreb) Za zločine nisu krivi ni Markač ni Gotovina, a ni država (Petar Hinić, Stuttgart)				
Političku odgovornost za sve oko generala snose Mesić i Sanader	19. studenoga 2012.	Večernji list	Despot, Zvonimir	Komentar
Oslobađanje generala neće povećati hrvatske šanse u tužbi protiv Srbije za genocid	20. studenoga 2012.	Večernji list	Toma, Ivanka	
Markač: Pisat ću knjige i pomagati nemoćnima i potištenima. Politički me angažman ne zanima	20. studenoga 2012.	Večernji list	Markač, Zvonimir / VLM	
Vuk Jeremić najavio raspravu o Haaškom tribunalu u UN-u	20. studenoga 2012.	Večernji list	Jureško Kero, Jadranka / VLM iz New Yorka	
Mislavova pjesma o Vukovaru hit Vladina profila na Facebooku	20. studenoga 2012.	Večernji list	Lepan, Suzana / VLM	
PAKOŠTANE SLAVE Gotovina: Nakon toliko godina našao sam put do svoje kuće!	21. studenoga 2012.	Večernji list	Šarić, Frane	
Anti bi bila dosta i srdela i vino, ali neka se ljudi vesele	21. studenoga 2012.	Večernji list	Šarić, Frane	
Brammertzov pomoćnik F. Swinnen: Tužiteljstvo neće tražiti reviziju presude generalima	21. studenoga 2012.	Večernji list	(di)	
Del Ponte: Šokirana sam presudom, to nije pravda!	21. studenoga 2012.	Večernji list	Bernardić, Andro / VLM	
Imao sam slom živaca jer mi četvero djece gladuje, ali bio sam u	21. studenoga	Večernji list	Rašović, Renata / VLM	

pravu!	2012.			
Srbija aktivirala istrage o zločinima nakon Oluje	22. studenoga 2012.	Večernji list	Bradarić, Branimir / VLM; Jursić, Marinko	
Registar branitelja? To su političke teme, a ja sam običan građanin, kao svi vi	22. studenoga 2012.	Večernji list	Šarić, Frane	
Jeremić Mišetiću: Ja nemam krvave ruke	23. studenoga 2012.	Večernji list	Perica, Silvana	
Jeremić bi htio dostići Šešelja	23. studenoga 2012.	Večernji list	Perica, Silvana	Naglasak
Prednost u dobivanju dokumenata treba imati zemlja u kojoj su bili zločini – Hrvatska	23. studenoga 2012.	Večernji list	Jursić, Marinko	
HV nije ušao u Banja Luku jer bi izbjeglo još 350 tisuća Srba	23. studenoga 2012.	Večernji list	Toma, Ivanka	
Molitveno bdijenje ili Crkva na popravnom	12. studenoga 2012.	Novi list	Lucić, Predrag	Kolumna
Sudbina Gotovine i Markača u rukama suca koji je oslobodio generala Blaškića	15. studenoga 2012.	Novi list	Romac, Denis	
Presuda i reakcije “live” na svim kanalima	15. studenoga 2012.	Novi list	Pavić, S.	
DAN ODLUKE Heroji ili zločinci	16. studenoga 2012.	Novi list	Romac, Denis	
POBJEDNICI HAŠKI SUD: Hrvatska nije nastala na zločinu	17. studenoga 2012.	Novi list		Naslovnica
Vraćeno samopoštovanje	17. studenoga 2012.	Novi list	Mijić, Branko	Uvodnik
POBJEDA U HAAGU Gotovina i Markač slobodni / Nema krivnje po zapovjednoj odgovornosti / Šampanjac ispred suda	17. studenoga 2012.	Novi list	Romac, Denis	

Presudno zadiranje u osnove topništva	17. studenoga 2012.	Novi list	Radeljac, D.	
BLAMAŽA TUŽITELJSTVA Mišetić: Vrijeme je da Orije ode / Nije bilo zločinačke politike prema nehrvatima	17. studenoga 2012.	Novi list	Romac, Denis	
Brammertz bez komentara	17. studenoga 2012.	Novi list		
Del Ponte: Iznenadena sam	17. studenoga 2012.	Novi list	Hina	
Jedina pravedna odluka	17. studenoga 2012.	Novi list	Romac, Denis	Komentar
Europski suci za osudu, ostatak svijeta za slobodu	17. studenoga 2012.	Novi list		
Hvala što su tolike godine izdržali za Hrvatsku / Mesić: Pružili smo mu maksimalnu pomoć	17. studenoga 2012.	Novi list	Marić; Pavelić, B.	
Crveni tepih za generale	17. studenoga 2012.	Novi list	Tomičić, L.	
Rat pripada povijesti, okrenimo se budućnosti	17. studenoga 2012.	Novi list	Ciglencečki, Dražen	
ADEMI Čist ko suza, s Oluje skinuta ljaga	17. studenoga 2012.	Novi list	I. F.	
BOZANIĆ Ispravimo nepravde iz prošlosti	17. studenoga 2012.	Novi list		
CIVILNE UDRUGE Zločini se ipak moraju procesuirati	17. studenoga 2012.	Novi list	T. P.	
OBADVA! OBADVA! Erupcija sreće na Trgu bana Jelačića / Borković: Presuda je hrabar iskorak	17. studenoga 2012.	Novi list	Pavić, Siniša	
Kosor: Brammertz zamjerio i slanje aviona po Čermaka	17. studenoga	Novi list	Marić	

	2012.			
SKINUT TERET I STIGMA I Haag je shvatio – naš Ante je heroj! / Boris Gotovina: Moj brat je vjerovao u pravdu	17. studenoga 2012.	Novi list	Deljanin, Zorana	
Nojko Marinović: Dug put prema Oluji kao osloboditeljskoj akciji	17. studenoga 2012.	Novi list	Brailo, L.	
Bilo je teško slušati optužbe	17. studenoga 2012.	Novi list	S. P., M. T., M. K., D. Ž., B. P., I. C. M.	
Čestitke i pozdravi generalima: Ćiro Blažević: Zastupao je ratni <i>fair-play</i> / Hajduk pozvao generale na utakmicu protiv Lokomotive / Sandra Perković: Pravda je pobijedila / Kostelić: Hvala im što su toliko izdržali za Hrvatsku / Mateša: Ova je presuda pobjeda istine nad laži / Štimac: Dobro nam došli kući heroji naši	17. studenoga 2012.	Novi list		
ZAHVALA GENERALIMA gradonačelnika Grada Gospića Milana Kolića	17. studenoga 2012.	Novi list		
Burić zbog Gotovine, Markača i Glavaša “derao” po HDZ-u / Milanović zaštitio Karamarka / Sanader: Morali smo surađivati s Haagom / Budiša: Katarza, pa ozdravljenje hrvatske politike	17. studenoga 2012.	Novi list	Ciglonečki, Dražen; i Crnčec, Zlatko	
Nikolić: Politička odluka koja će otvoriti stare rane	17. studenoga 2012.	Novi list	Opijan Ilić, Bojana i Ponoš, Tihomir	
BIH: Dodik razočaran, Čović zadovoljan / Korać: Presuda neće bitno utjecati na odnose / Jakovina: Ojačat će samouvjerenost Hrvatske / Vasić: Naši i vaši	17. studenoga 2012.	Novi list		Reakcije
Jutro večernje nepravde	17. studenoga 2012.	Novi list	Lucić, Predrag	Kolumna

Posveta generalima	17. studenoga 2012.	Novi list	Kocijan, Ivan	
U ime pravde	18. studenoga 2012.	Novi list		Naslovnica
Gotovinu je stvarno trebalo uhititi i transferirati	18. studenoga 2012.	Novi list	Ciglenečki, Dražen	Uvodnik
KONAČNA PRESUDA Hrvatska žrtva srpske agresije	18. studenoga 2012.	Novi list	Romac, Denis	
Sonja Biserko: Srbija ne želi prihvatiti da je izvršila agresiju na Hrvatsku	18. studenoga 2012.	Novi list	Radaljac, D.	
Pocar: Pravda nije zadovoljena	18. studenoga 2012.	Novi list	Radaljac, D.	
Gotovina: Otići ću na more i dignit jedra	18. studenoga 2012.	Novi list	Hina	
Vidio plažu u Scheveningenu	18. studenoga 2012.	Novi list	D. R.	
Srpski radikali zapalili hrvatsku zastavu	18. studenoga 2012.	Novi list	Hina	
Važno je da su generali doma	18. studenoga 2012.	Novi list	Hina	
Hrvatska za ratni zločin osudila 30 vojnika i policajaca	18. studenoga 2012.	Novi list	Crnčec, Zlatko	
Zaporka: Budućnost	19. studenoga 2012.	Novi list	Mijić, Branko	Uvodnik
HRVATSKA U VUKOVARU Nikada duža kolona sjećanja	19. studenoga 2012.	Novi list	Butigan, Sanja	
Mladi Jastreb o Manolićevoj komisiji	19. studenoga 2012.	Novi list		

Matić: Ostaju problemi koje moramo rješavati	19. studenoga 2012.	Novi list		
I nadbiskup Olujic pozvao vjernike da gledaju u budućnost	19. studenoga 2012.	Novi list	HINA	
Korak po korak na rubu suza	19. studenoga 2012.	Novi list	Mikulić, Igor	
Kako je Thompson preveo Gotovinu	19. studenoga 2012.	Novi list	Lucić, Predrag	Kolumna
Zoran Pusić: Hrvatsko vodstvo željelo je iseliti Srbe	19. studenoga 2012.	Novi list	Z. C.	
Šljivčanin čestitao Gotovini i Markaču	19. studenoga 2012.	Novi list	B. O. I.	
HAAG NA EAST RIVERU Jeremić zakazao raspravu o Haškom sudu za – 10. travnja	20. studenoga 2012.	Novi list	Frlan, Irena i Ponoš, Tihomir	
Ogradite se od dijela Tuđmanove politike	20. studenoga 2012.	Novi list	Pavelić, B.	
SPEKTAKL ZA GENERALA Gotovina: Napokon sam našao put do svoje kuće!	21. studenoga 2012.	Novi list	Deljanin, Zorana	
Carlu Del Ponte Mišetić će prijaviti švicarskoj odvjetničkoj komori	21. studenoga 2012.	Novi list	Romac, Denis	
Milorad Pupovac: Nema razloga da manjinske zajednice budu taoci odnosa dviju država	21. studenoga 2012.	Novi list	Ponoš, T.	
Ta lijepa riječ: Pravda	22. studenoga 2012.	Novi list	Modrić, Sanja	Uvodnik
Gotovina spominje Boga i budućnost, a ne i Tuđmana	22. studenoga 2012.	Novi list	Ciglencečki, Dražen i Frlan, Irena	
Gotovina: Dajem potporu Vladi, objava registra je pitanje politike	22. studenoga 2012.	Novi list	Deljanin, Z.	

Brammertz najavljuje reviziju haške presude Mišetić: Neće proći!	22. studenoga 2012.	Novi list	Romac, Denis	
Srbija otvara šest slučajeva za ratne zločine u Oluji	22. studenoga 2012.	Novi list	Opijan Ilić, B.	
Dilber: HDZ ne vrbuje Gotovinu, on je svoj	23. studenoga 2012.	Novi list	Ciglenečki, Dražen	
Rojs: U pravu je, narod je tako glasovao	23. studenoga 2012.	Novi list		
Mišetić i Jeremić “ratuju” na Twitteru	23. studenoga 2012.	Novi list	D. R.	
NK Široki Brijeg traži zadovoljštinu	23. studenoga 2012.	Novi list	Hina	
Politika utjecala na netrpeljivost između “običnih” Srba i Hrvata	23. studenoga 2012.	Novi list		
Markač svjedok za Grubore?	23. studenoga 2012.	Novi list	Raić-Knežević, A.	
Lomača i mokraća	23. studenoga 2012.	Novi list	Lucić, Predrag	Kolumna
Recimo da je Gotovina nevin. Ali, tko je kriv?	10. studenoga 2012.	Jutarnji list	Butković, Davor	
Gotovina: Ne mogu i ne želim odgovarati za propuste drugih	12. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Presudu Anti Gotovini dočekuje jedna sasvim drugačija Hrvatska	15. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	Komentar
Vladimir Šeks: „Locirati, identificirati, uhititi i transferirati” nisam smislio ja nego VONS	16. studenoga 2012.	Jutarnji list		
Sanader i Mesić zajednički izdaju naredbu za uhićenje	16. studenoga 2012.	Jutarnji list		

Sudac Meron danas će pročitati konačnu presudu Hrvatskoj dr. Franje Tuđmana	16. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Hrvatska navija za “naše dečke” i još ne propituje stvarne zločine	16. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pavičić, Jurica	
Obranili ste čast Hrvatske	17. studenoga 2012.	Jutarnji list		Naslovnica
Pravda je pobijedila 2 dana prije vukovarske tragedije	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
DAN U KOJEM JE STVORENA NOVA, SRETNJA ZEMLJA General Gotovina: Dobili smo prvu i sad drugu Oluju	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Mamić, Tomislav; Žabec, Krešimir; Krnić, Ivana; Nezirović, Vanja; Macukić, Viktorija; Koljan, Zrinka; Sever Šeni, Nikola i Novak, Tomislav	
Suci koji su osudili generale proglašeni – nerazumnima!	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
OVA TROJICA SUDACA PROMIJENILA SU POVIJEST Nisu krivi... Generali su heroji! Oluja je potpuno čista! Haaško tužiteljstvo je pogriješilo!	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Ministar pravosuđa: S posebnim ćemo zadovoljstvom ispoštovati ovu presudu Haaga!	17. studenoga 2012.	Jutarnji list		
Rat je napokon završen: Hrvatska je nevinna	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Butković, Davor	Komentar

PETAK, 16. STUDENOGA 2012. HAAŠKA PRESUDA HRVATSKIM GENERALIMA Ne, nema dokaza da su topnički napadi na 4 grada bili nezakoniti	17. studenoga 2012.	Jutarnji list		
Analiza nakon izrečene presude: Država danas nema nikakvo pravo moralno trijumfirati, ali građani imaju	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Bešker, Inoslav	
Komentari na presudu: Željko Sabo, gradonačelnik Vukovara; Damir Kajin (IDS); Josip Božanić, kardinal; Zvonko Kusić, predsjednik HAZU-a; Ante Nobilo, odvjetnik Tihomira Blaškića	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Barilar, Suzana i Sever Šeni, Nikola	
Budućnost je sad pred nama	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Šimunović, Sandra; Vrandić, Srđan i Pongradić, Davor	
Božanić: Generali, hvala vam za žrtvu, Hrvatska vas i danas treba	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	H	
Gotovina: Sretan sam, napokon sa suborcima. Malo ste stariji i sijedi	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	H	
Komentari na presudu: general Petar Stipetić, general Mate Laušić, stožerni general Antun Tuš, general Damir Krstičević	17. studenoga 2012.	Jutarnji list		
U slučaju Gotovine Carla Del Ponte nije se ponašala kao nepristrana tužiteljica	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Bila sam jedini dužnosnik koji je posjetio generale u pritvoru	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Barilar, S.	
Milanović branio Karamarka od žestokih napada u Saboru	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Šeni, N.S. i Barilar, S.	
Reakcije u svijetu: Haaški sud proglasio Oluju legitimnom	17. studenoga	Jutarnji list		Iz stranoga tiska

	2012.			
Hrvatski Predsjednik Ivo Josipović: Ovom presudom na Domovinski rat napokon je stavljena točka	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pleše, Mladen	Intervju
Komentari na presudu: general Pavao Miljavac, general Tihomir Blaškić, Gordan Jandroković (HDZ)	17. studenoga 2012.	Jutarnji list		
U Bruxellesu sad tvrde da je Haag imao previše ovlasti	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Kotromanović: Neizmjerne sam sretan što ćemo iduće godine godišnjicu Oluje slaviti u društvu generala Gotovine	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Barilar, Suzana	
Hartmann: Sada treba otkriti tko jest kriv za zločine	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Fabrio, Biserka	
Oluja posve očišćena od tereta koji je nosila	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Jakovina, Tvrtko	
Odvjetnica Vesna Alaburić: Ova je presuda pravedna sa svih aspekata – ona predstavlja ogroman poraz haaškog Tužiteljstva	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Lovrić, Jelena	Intervju
Tko je sve pomogao da generali budu oslobođeni	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Tomić, Ante	
Hrvatska Od Oluje do danas Kako smo se izborili za pobjedu	17. studenoga 2012.	Jutarnji list		
Povjesničar Nikica Barić: Sada je potvrđeno: Isključivi krivci za rat su Milošević i JNA	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Vurušić, Vlado	Intervju
Britanci i Francuzi poštuju odluku Haaškog tribunala	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Mihalić Đurica, D. i Muhar, A.	Iz stranog tiska
SRBIJA U ŠOKU Ništa od pomirenja! Naše žrtve nikada neće dobiti zadovoljštinu	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	H	

Vuk Jeremić, predsjednik Opće skupštine UN-a: Međunarodnim kriminalcima nanijet ću neočekivanu štetu	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	H	
Banja Luka ogorčena, Mostar u transu, Sarajevo suzdržano	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Lukić, S.	
Galbraith: Presuda u skladu s činjenicama	17. studenoga 2012.	Jutarnji list		
Napokon zajedno	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Vuković, Rozita	
ROĐEN DA BUDE VOĐA U žestoke bitke svoje je dečke vodio uz riječi: Za mnom!	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Vuković, Rozita	
ZAGREB Trg bana Jelačića	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Mehkek, Goran; Šimunović, Sandra i Tadić, Damjan	
Pakoštane i Zadar	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Mehkek, Goran; Šimunović, Sandra; Klarić, Duje i Mišković, Jure	
Svi zovu i pitaju kad će general doći u svoj kraj	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Huljev, Željko	
Ne pamti se takva sreća od Vukovara do Splita	17. studenoga 2012.	Jutarnji list	Patković, Nikola	
EKSKLUZIVNO Moja večer s obitelji Gotovina + Specijalan memorijalni broj: GENERALI NA SLOBODI + poster generala Gotovine	18. studenoga 2012.	Jutarnji list		Naslovnica
Spremno mi je pozirao na vratima, a onda rekao: Uđite, popijte piće	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Konjević, Bruno	

Fotoreporter Jutarnjeg u domu generala Gotovine: Zaželio sam se mora, prvo ću malo tamo, dignit jidra	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Novak, Tomislav	
Nijedno pitanje od rata nije tako ujedinilo Hrvate – 96% sretno presudom, 49% misli da je bilo zločina nakon Oluje	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Milovan, A.	
Noć kad Hrvatska nije spavala	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Kukec, Tomislav	
Oluja nije bila zločinački pothvat. Reakcije iz Srbije sad nisu bitne	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Patković, Nikola	
Izgubili smo rat... Pobjednici uvijek pišu povijest, što vas to čudi!	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Dežulović, Julijana	
Šešeljevci spalili hrvatsku zastavu	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	V. V.	
Šok i bujes u Srbiji: Sad smo ostali sami na svijetu	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Vurušić, Vlado	
Ukidanje oslobađajuće presude krah je politike izjednačavanja krivnje	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Oslobodili ih Amerikanci jer je iza Oluje stajao Pentagon	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pavić, S.	
SVI GAFOVI TUŽITELJSTVA Naši su generali čamili u zatvoru zbog bahatosti Carle Del Ponte	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pavić, Snježana	
Ministar branitelja Predrag Fred Matić otkriva: Gotovini i Markaču dodijelit ću najviše državno odličje	18. studenoga 2012.	Jutarnji list	Novak, Tomislav	Intervju
60.000 ljudi u Vukovaru: Najduža kolona sjećanja General Mladen Markač: Neka ovo bude novi početak za nas	19. studenoga 2012.	Jutarnji list	Patković, Nikola	
Nadbiskup Puljić u Škabrnji poručio da počnemo sanjati o budućnosti	19. studenoga 2012.	Jutarnji list		

Branko Borković: Hrvati su pokazali ljubav za osloboditelje; Jadranka Kosor: Danas znamo... nije bilo uzalud; Josip Leko: Vukovar je škola za Hrvatsku	19. studenoga 2012.	Jutarnji list		
SRBI NISU PANIČNO POBJEGLI IZ KRAJINE Haagu dokazuju: bila je to planirana akcija stvaranja “velike Srbije” Dokumenti predani	19. studenoga 2012.	Jutarnji list	Vurušić, Vlado	
U EU UZNEMIRENI ZBOG REAKCIJE BEOGRADA Srbija gubi i male šanse za datum početka pristupnih pregovora s EU	19. studenoga 2012.	Jutarnji list	Palokaj, Augustin	
Veselin Šljivančanin: Mene je dočekala samo obitelj i prijatelji, a Gotovini i Markaču klicala je cijela Hrvatska	19. studenoga 2012.	Jutarnji list		Iz stranog tiska (Srbija)
Gotovinino konačno “zbogom oružju” razočaralo desnicu	19. studenoga	Jutarnji list	Bekić, Janko	
Vojna Oluja. Pravna Oluja. Slijedi li sada i POLITIČKA OLUJA	19. studenoga	Jutarnji list	Lovrić, Jelena	
Društvu koje ljubi generale više nego pjesnike, knjige i nisu potrebne	20. studenoga 2012.	Jutarnji list	Jergović, Miljenko	
Gotovina: Napokon sam, nakon toliko godina, pronašao put do svoje kuće!	21. studenoga 2012.	Jutarnji list	JL	
General Ante Gotovina poručio iz Pakoštana: Objava registra je politička tema, dajem potporu Vladi	22. studenoga 2012.	Jutarnji list	JL	
Jeremić lagao da je zakazao raspravu u UN-u o Gotovini!	22. studenoga 2012.	Jutarnji list	Bajruši, Robert	
Pusić: Odluka Tribunala je definitivna	22. studenoga 2012.	Jutarnji list	H	
NOVA ISTRAGA – ŠEST SLUČAJEVA U HRVATSKOJ NA KOJIMA RADI SRPSKO TUŽITELJSTVO Srbi čekali pravomoćnu presudu Gotovini jer	22. studenoga 2012.	Jutarnji list		

Haag ima prednost				
HDZ očekivao revanš, a Gotovina je pokazao svoju mudrost i razboritost	23. studenoga 2012.	Jutarnji list	Hedl, Drago	
Bajić kreće u istragu zločina tijekom Oluje	23. studenoga 2012.	Jutarnji list		
General je čovjek od načela, a DORH će i dalje progoniti zločine	23. studenoga 2012.	Jutarnji list	Pušić, M.	
Mišetić: Jeremiću, nisi moj tip. Ja zastupam samo nevine ljude...	23. studenoga 2012.	Jutarnji list	Bajruši, Robert	
Haaški sud je uspio utamničiti odgovorne za ratne zločine	23. studenoga 2012.	Jutarnji list	Viro, Dušan, dragovoljac, brigadir HV-a u mirovini	

O AUTORICI

Dijana Delaye rođena je u Šibeniku 8. travnja 1978. godine. U Šibeniku je završila osnovnu školu i gimnaziju. Na Filozofskome fakultetu u Zagrebu završila je 2002. godine studij njemačkoga i engleskoga jezika i književnosti. Kao dobitnica DAAD¹⁸⁸ stipendije diplomski je rad pisala na Sveučilištu *Freie Universität* u Berlinu. Godine 2002. zapošljava se u Ministarstvu europskih integracija te kao stipendistica Ministarstva u lipnju 2004. godine završava *Executive Masters in International Relations and Management* na Sveučilištu u Amsterdamu. Od 2005. godine radi kao diplomatkinja u Ministarstvu vanjskih i europskih poslova, a od studenoga 2017. godine na mandatu je na u Stalnoj misiji RH pri Ujedinjenim narodima u New Yorku. U listopadu 2012. godine upisala je poslijediplomski studij *Komparativna politika*.

Znanstveni radovi:

Delaye, Dijana (2015b) Suočavanje s prošlošću. *Međunarodne studije: Časopis za međunarodne odnose, vanjsku politiku i diplomaciju*, 15 (2), 61–67.

Delaye, Dijana (2018) Haški sud kao mehanizam tranzicijske pravde – društveni legitimitet Haškog suda. *Politike izgradnje mira u regiji: Opterećenja prošlosti i vizije budućnosti. Zbornik radova sa konferencije*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka, 261–73.

Stručni radovi:

Delaye, Dijana (2012) Problemi i pogreške Haškog suda. *Političke analize*. 3 (11), 46–50.

Delaye, Dijana (2015a). Što je tranzicijska pravda? *Političke analize*. 6 (21), 51–54.

S njemačkoga jezika prevela je knjigu *EU for YOU, Kako funkcionira Europska unija* (autori: Böhm, Lahodynsky, Bišćević), koja je izašla 2006. godine u nakladi Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija i Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH.

¹⁸⁸DAAD – *Deutscher Akademischer Austausch Dienst*, njemački program razmjene studenata.